E. Ipalangeanu

I. L. CARAGIALE

OPERE

Ediţie îngrijită
de
ŞERBAN CIOCULESCU

I. L. CARAGIALE

OPERE

I — III

Ediţie îngrijită
de
PAUL ZARIFOPOL

EDITURA „CULTURA NAŢIONALĂ“
Bucureşti
1930—1932

8.VII.55

I. L. CARAGIALE

OPERE

NOTIȚE CRITICE, LITERATURĂ ȘI VERSURI

TOMUL IV

Pag. 92 Tedy?

S'au tras din această carte:

treizeci şi cinci de exemplare pe hârtie Vidalon, numerotate dela 1 la 35;

patruzeci de exemplare pe hârtie velină vărgată, numerotate dela I la XL;

o sută de exemplare pe hârtie semivelină vărgată, numerotate dela XLI la CXL.

A30
C23

I. L. CARAGIALE

OPERE

IV

NOTIŢE CRITICE, LITERATURĂ ŞI VERSURI

EDIŢIE ÎNGRIJITĂ
de
ŞERBAN CIOCULESCU

Cu 2 planşe afară din text

Biblioteca Fac. de lb. şi lit. Română
SECŢIA
LITERATURA
Bucureşti

2563

BUCUREŞTI
FUNDAŢIA PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ « REGELE CAROL II »
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39
1938

PREFAȚĂ

Odată cu preluarea strădaniei mult regretatului Paul Zarifopol, ne-am găsit în fața unei metode de editare critică și a unui plan de lucru, care întruniseră încuviințarea unanimă. Ne-am impus, firește, de a le respecta. Cetitorii vor găsi materialele din volumele IV și V, distribuite, ca și în cele precedente, în două părți, după însemnătatea cuprinsului. In ceea ce privește textele din Addenda, *am crezut de cuviință să renunțăm la ortografia epocei, pentru înlesnirea lecturii. Așa dar, toate textele apar în ortografia Academiei Române, păstrându-se, de bună seamă, particularitățile ortoepice, precum și structura neologismelor, nefixate încă în înfățișarea lor de astăzi. Referitor la textele, revăzute de Caragiale pentru o nouă publicare, am urmat normele uzuale, ale editării ultimei redactări, cu excepția câtorva bucăți din* Claponul *și* Calendarul Claponului, *unde am crezut că e mai bine să dăm textul primordial, pentru precizarea momentului de formație a autorului și din considerentul că această prezentare păstrează semnificația istorică, dacă cuvântul nu este prea pretențios. Am fost ținuți, găsindu-ne la jumătatea lucrării, să respectăm compromisul dintre criteriul de clasificare a materialului, și acela al cronologiei. Ca și predecesorul nostru, ~~am socotit~~ că nimic din ce a publicat Caragiale, nu se cuvine a fi înlăturat. Nu se aduce un serviciu, fie literaturii naționale, fie autorului clasic editat, prin selecționarea estetică sau numai arbitrară. Se va obiecta de sigur, că unele din conformările lui Caragiale la umorul actualității, prin «gogoși», «mofturi», «culmi», «miticisme» (de-ale lui Mitică) și anecdote, ar fi putut lipsi, pentru a nu umbri seriozitatea* *producţiei sale literare. Impotriva puriştilor, vom atrage luarea aminte asupra avantajului de a avea, prin publicarea într'adevăr completă, a operei carageliene, o privire totalitară a umorului lui Caragiale, pe întreaga scară a «ierarhiei» sale. Numai dintr'o prejudecată literară, se poate crede că marii umorişti şi satirici ar fi «cultivat» numai spiritul de cea mai aleasă calitate, dispreţuind umorul de nivel al calamburului, al jocului de cuvinte şi al glumei ieftine. Cu riscul de a fi greşit înţeleşi, ne luăm şi răspunderea publicării producţiei minore a marelui scriitor. Ea va scuti pe cercetători, de a consulta colecţiile sărace şi desperechiate ale puţinelor noastre biblioteci de studiu, în vederea recompunerii unei imagini credincioase a autorului, precum şi a nivelului umorului nostru, la care el s'a situat uneori. Publicul doritor de informaţie literară bogată e de altfel mereu în spor şi nu se mai mulţumeşte cu bucăţi alese sau extrase, ale didacticei literare.*

Inceputurile lui Caragiale au fost până acum astfel fixate: debutul în versuri, la 1874, cu o singură bucată, la «Revista Contimporană» şi cel de literatură şi ziaristică, la «Claponul», în 1877. Adevăratul său debut literar şi publicistic s'a produs însă în revista umoristică «Ghimpele», cu trei ani mai curând. Am dat de urma acestor produceri uitate, cu prilejul cetirii unui curios articol al lui Macedonski, semnat Sallustiu, în «Liga Ortodoxă», 1896, despre: «Carageali şi opera lui». Le-am identificat în revistă, semnate Car... şi Palicar.

Intreg Caragiale, cu agerimea criticului social, poate fi surprins acolo în crisalidă, cu calităţi mai libere de fantazie, totodată. In lipsa articolelor, am fi pierdut fizionomia literară a debutantului, în spontaneitatea sa, atât de supraveghiată mai târziu. Este de altminteri vrednic de subliniat că, în redactorul «Claponului», cu abia doi ani înainte de a scrie «O noapte furtunoasă», capabil să schiţeze cu atâta siguranţă personajele sale, «Smotocea şi Cotocea» şi «Leonică Ciupicescu», trebue să vedem un scriitor aproape format. Dibuirile sale adevărate le regăsim în uitatul periodic «Ghimpele». Ele sunt remarcabile.

De aceea, Eminescu va căuta să-l atragă la «Timpul», îndată după ce va fi preluat conducerea ziarului conservator. Colaborarea lui Caragiale, fără semnătură, a rămas cu totul neobservată de contemporanii noştri. I-am dat de urmă abia după ce ne-am deprins cu întorsătura duhului şi a frazei sale, şi în cunoştinţă cu ortografia sa specială, pe care a păstrat-o neschimbată, până la sfârşit. Sunt două traduceri meşteşugite, din Edgar Poe, câteva cronici teatrale, câteva reportaje politice, cu prilejul desbaterilor parlamentare şi chiar câteva articole politice, cu totul remarcabile, contra «roşilor», a lui Dim. Sturdza şi a conservatorilor dela «Centru» (V. Boerescu). Scrise sincronic cu debutul său literar propriu zis («O noapte furtunoasă»), ele vădesc stăpânirea deplină a limbii vii şi a sintaxei, recunoscută de Slavici în «Amintiri». Numai că această colaborare destul de rară n'a ţinut doar câteva luni, cum îşi amintea Slavici, ci doi ani încheiaţi (1878—1879). Ea îşi găseşte acum locul pentru întâia oară între scrierile lui Caragiale (Vom menţiona că articolele din perioada Februarie—Aprilie 1878 nu redau ortografia sa întocmai, ceea ce e pentru noi un indiciu că în acea vreme Caragiale era colaborator extern şi nu-şi făcea corectura ca mai târziu, când a lucrat efectiv în redacţia ziarului).

Am fost nevoiţi, din pricina bogăţiei materialului, să modificăm întru câtva compunerea volumelor IV şi V. Pe măsură ce ne urmăream lucrarea de transcriere a articolelor literare sau politice, din periodice, şi anume a acelora niciodată reproduse de Caragiale în volum, ea se lărgea mereu, ameninţând cu ruperea cadrelor, prevăzute de Paul Zarifopol.

Intr'adevăr, predecesorul nostru lăsa să se creadă că aceste articole ar încăpea toate în volumele III şi IV, — deşi prefaţa sa la vol. III nu încadra nicăieri versurile lui Caragiale. El mărturisea, cu candoarea adevăraţilor cercetători pasionaţi, care nu se ruşinează de recunoaşterea razei mai scurte a privirii, fatală oricărui editor critic, că se înşelase, în privinţa materialului rămas, «exact cu jumătate în minus». La capătul lucrării noastre, zăbovită timp de trei ani, tocmai de teama incompletitudinii, putem preciza *că proporţia materialului rămas nepublicat era desigur întreită. Şi încă nu am fi surprinşi de a mai descoperi noi înşine sau alţii, unele scăpări din vedere. Poate că, în ziare de provincie sau chiar în publicistica bucureşteană periferică, se vor mai fi găsind contribuţii ale lui Caragiale, care urmează a fi desgropate. Vom primi cu bucurie indicaţiile eventuale, de care vom ţine seama într'o ediţie viitoare.*

Aşa însă, cu materialul peste orice prevedere de întins pe care am izbutit a-l strânge, a trebuit să recurgem la o nouă grupare a lui. In vol. IV, am dat la iveală restul de articole, intitulate la apariţia lor în «Universul» (1899—1900), «Notiţe critice», celelalte bucăţi literare neintrate în volumele precedente şi versurile. Păstrând continuitatea cu vol. III («Reminiscenţe şi Notiţe critice»), am pus în fruntea vol. IV titulatura «Notiţe critice», completată cu termenul poate vag dar încăpător de «Literatură» şi «Versuri», — deşi pe acestea, pentru valoarea lor mai redusă, le-am trecut la Addenda. *Aproape nu mai este nevoie de stăruit asupra faptului recunoscut, că I. L. Caragiale nu a fost un poet. In una sau două poezii din prima tinereţe, se sbătea poate o sensibilitate rănită, o conştiinţă agonică, dar ea şi-a găsit îndată chemarea cea adevărată, către surprinderea stridenţelor sociale, eliberându-se de povara unui dramatism interior, abia schiţat. Mai târziu de sigur, cu puterea sa de autocontrol, Caragiale va fi zâmbit la amintirea febrei sale lirice din tinereţe, aşa după cum a rămas totdeauna insensibil la lirismul altora. In interesantele-i amintiri despre părintele său («Ideea europeană», 1920), Luca I. Caragiale a apăsat asupra lipsei de simpatii a lui I. L. Caragiale, faţă de poezia lirică. In intimitate, se ferea a vorbi chiar despre poeziile lui Eminescu, cărora le prefera inspiraţia mai obiectivă şi senină a lui G. Coşbuc. Totuşi Caragiale a rimat toată vieaţa versuri ocazionale, fără pretenţie. In «Moftul Român» prima serie, a dus o campanie necruţătoare împotriva lui Macedonski şi a şcoalei lui, — însoţit de verva spumoasă a lui Anton Bacalbaşa, împotriva aceloraşi. Dintr'o notiţă a «Epocei», aflăm că ar fi avut gândul să-şi strângă la un loc parodiile contra simbolismului-instrumentalist macedonskian, sub titlul «Flori* *otrăvite ». Mai apreciate au fost fabulele scrise cu privire la răscoalele din 1907, ba chiar au fost prea mult preţuite de d. Mihail Dragomirescu, care vedea în autorul lor, un mare fabulist. Am socotit că, versurilor sale apărute în diverse periodice, li se cuvin adăogate acelea inedite, până la spicuirea de către noi, a corespondenţei lui Caragiale cu Paul Zarifopol. Ele contribue, cât de puţin, la cunoaşterea întreagă a omului, cu micile lui preocupări de fiecare zi.*

In vol. V, am strâns articolele de politică din « Timpul », « Voinţa naţională » şi « Epoca », conţinutul broşurii « 1907 », proiectul manuscris de împământenire, şi articolele din « Românul » dela Arad (1911), în care I. L. Caragiale a fost câştigat campaniei de apărare a comitetului partidului naţional din Ardeal, împotriva atacurilor dela « Tribuna ». Rolul său la « Românul » era de altfel conciliant, al unui arbitru nepărtinitor, care dorea refacerea unităţii, în luptele intestine, ale Românilor de peste munţi. Tot în acest volum se încadrează fireşte un aşa zis, cu prea multă modestie, « reportaj », despre « Culisele chestiunii naţionale », apărut întâi în ziarul « Ziua » şi tipărit apoi într'o broşură de cea mai mare raritate. Este la drept vorbind o adevărată bucată literară, a unui maestru, care a pus în scenă, cu talentul său de mare autor comic, rolul lui E. Brote, memorandistul câştigat de politica lui D. A. Sturdza, pentru captarea conducerii partidului naţional. Cu o neîntrecută putere de caracterizare, este schiţat în acţiune şi gesturi, acest Brote, cu o cută de psittacism, dobândit din frecventarea patronului său. Din scrisorile lui Caragiale către Aurel C. Popovici, achiziţionate de arhiva Fundaţiilor Regale, am aflat neîndoios că introducătorul lui Caragiale în aceste culise, a fost însuşi corespondentul său ardelean. Suntem încredinţaţi că acest text aproape necunoscut, îşi va câştiga un loc de cinste printre creaţiile lui Caragiale. Nu este aci locul de a da o mai mare desvoltare, caracterizării unei secţii importante din opera carageliană : ea priveşte în afară de teatrul său politic, dramatizat, o altă importantă comedie a moravurilor noastre, la interferenţa gazetăriei cu politica.

Nimeni ca I. L. Caragiale nu ar fi fost mai chemat în vremea sa, să dea romanul de sinteză al gazetăriei noastre,

[illegible]
[illegible]

informative și politice. Această sinteză o putem recompune din cioburile minunate ale atâtor schițe și fragmente, neprelucrate în acest scop. Un alt reportaj, de astă dată pur, este acela scris cu prilejul sinuciderii lui A. Odobescu, cu relatări amănunțite, pare-se căpătate dela Anghel Demetriescu, și transmise publicului cu un tact, atât de rar, în împrejurări așa de gingașe. Din discursurile lui Caragiale, am găsit în « Epoca » un toast, ținut cu prilejul intrării sale în partidul conservator, odată cu radicalii lui G. Panu și numai trei discursuri din timpul campaniei conservator-democrate (1908). Familia scriitorului păstra șase cuvântări dactilografiate, care au pierit însă cu prilejul unui incendiu, lipsind ediția noastră de alte trei discursuri, nepublicate in-extenso *în ziarele timpului.*

Am adăugat volumului V un grup compact de cronice teatrale și două scrisori publice, referitoare la chestiuni de teatru, una foarte importantă, adresată presei cu prilejul preluării direcției Teatrului Național (1888). Ele au fost tipărite, una într'o mică broșură, alta în foi volante. Am luat cunoștință de ele din arhiva lui Mateiu I. Caragiale, care le pusese la dispoziția lui Paul Zarifopol. Prin publicarea în volum, pentru prima oară, a acestor cronici teatrale, suntem în măsură să cunoaștem vederile ascuțite asupra teatrului românesc, necunoscute cetitorilor. Chiar dacă nu întâlnim într'însele expuneri teoretice, ele își vădesc un preț deosebit, de atitudine și de ordin informativ.

Materialul din Addenda *este grupat în volumul IV și V, în ordinea cronologică a apariției, cu excepția versurilor, cărora am încercat a le da o rânduială după natura lor.*

Cu aceste două volume, se poate socoti încheiată publicarea integrală a scrierilor lui Caragiale, în afară de « Teatru » și corespondența sa. Am inserat în Addenda *numai acele scrisori de caracter polemic și public, care nu-și au locul într'o corespondență privată. Cu concursul binevoitorilor, prieteni sau urmași ai prietenilor lui Caragiale, nădăjduim că vom putea înjgheba « corespondența generală », întru completarea « operelor » marelui scriitor. Ea va sluji firește, indiferent de valoarea ei literară, la întregirea fizionomiei morale, carageliene. Dorim ca* *rândurile noastre să fie socotite ca un apel cald, pe care-l trimitem tuturor deținătorilor de scrisori; nu vom păstra decât copiile lor, nelipsind pe posesori de un tezaur familial. Dacă putem de pe acum vesti apariția volumului VI, de « Teatru », în cursul anului viitor, nu mai este în puterea noastră să fixăm data publicării unei corespondențe, risipite și în parte pierdută, — ca aceea către A. Vlahuță și fostul primar al Sinaei, Gh. Mateescu.*

Nu ne mai rămâne decât plăcuta îndatorire de a aduce mulțumirile noastre d-lui Al. Rosetti, care a avut încrederea de a ne însărcina cu copleșitoarea moștenire a întreprinderii unui editor de valoarea eminentă a lui Paul Zarifopol și să ne exprimăm secreta dorință de a nu fi fost mult prejos sub îndatorirea noastră.

De asemenea, vom exprima încă odată gratitudinea noastră d-lui Cesar Petrescu, care a binevoit să ne pună la dispoziție colecția de extremă raritate și aproape completă a « Epocei literare », norocos întregită cu numerele încredințate lui Paul Zarifopol, de d. Horia Petra-Petrescu.

La capătul lucrului, vom mărturisi că ne tragem mulțumirea cea mai mare din bucuria pe care ne-a prilejuit-o întâlnirea prelungită cu spiritul, răvășit prin uitate colecții, al neasemuitului Caragiale.

ȘERBAN CIOCULESCU

[INTRODUCERE]

Odinioară, nu prea de multă vreme, — popoarele mici fac repede progrese mari, — părinţii noştri ziceau cu mândrie că românul e născut poet. Astăzi, tot cu atâta mândrie, dacă nu chiar cu mai multă, noi putem zice că românul e născut critic.

Poezia este atributul tinereţei — critica, al bărbăţiei. Să fim bărbaţi! şi sper că suntem.

Astăzi orice român care se respectă trebue să fie un critic; şi, din norocire, foarte rar se găsesc români cari să nu se respecte; ba încă, şi aceia, crez eu, nu sunt români curaţi; nu se poate: trebue să fie de cine ştie ce viţă străină.

Aşa dar, am să aştern şi eu câteva notiţe critice. De cât... trebue să previu la vreme pe cititor despre extrema modestie a obiectului criticei mele, şi adică...

In genere, românii critică lucrări, împrejurări şi persoane de cea mai mare importanţă în viaţa publică: de exemplu, critică justiţia supremă, universităţile şi alte instituţiuni de cultură înaltă, direcţia superioară a politicei, şcl., şi, fireşte, în acelaş timp, critică persoanele ilustre cari dau suflet lucrurilor şi împrejurărilor. Iar acei cari vor să fie şi mai şi critică criticele acelor critici. Ce aripi trebue să aibă acei ce vor să vază de d'asupra pe vulturii cari văd de sus fisionomia celor mai înalte culmi ale societăţii!

Aşa sunt toţi criticii noştri cu gândul tot la sus: ei privesc atât de departe peste capetele noastre ale comunilor muritori, încât pentru lucrurile umile, pentru împrejurări banale, pentru persoanele ordinare — cari ating viaţa noastră de toate zilele şi ne-o afectează, în proporţie cu atât mai mare cu cât sufletul nostru e mai individual, — nu mai rămâne o singură privire interesată a le face onoarea unei critice.

Mi se vorbeşte de monumentele publice... Dar ce-mi pasă mie de monumentele publice! Să ne ferească Dumnezeu, neam de neamul meu, să dormim în monumente publice! Le văz în treacăt şi, când le-am văzut odată, n'am nevoie să mă mai uit la ele a doua oară: ştiu că sunt toate strâmbe. Mie-mi pasă de casa 'n care stau cu chirie, unde deger iarna şi mă prăjesc vara; unde n'am un zid întreg să-mi aşez patul.

Mi se critică profesorii de ştiinţe înalte. E vorba să mă facă şi pe mine să ştiu dacă sunt sau nu aceşti celebri savanţi vrednici de misiunea lor. « Nu » zice un critic. « Ba da ! » răspunde criticul criticului. Ei! domnilor! dar ce-mi pasă mie cine dintre dv. are dreptate. Eu aş vrea să mă luminaţi dacă bucătăreasa mea e sau nu demnă de misiunea ei.

A propos... Mi se critică primadonele dela opera naţională. Dar eu nu sunt aristocrat, să merg la opera naţională. Mie-mi trebue să mi se dea o critică asupra flaşnetei, instrumentul eminamente democratic, care, ca tot ce este eminamente democratic, mă 'nveseleşte când sunt trist şi mă 'ntristează când sunt vesel.

Eu nu mă pot gândi sus când umblu cu picioarele goale pe coji de nuci. Viaţa banală a mea, a noastră a tutulor românilor, iată ce mă interesează, iată ce-mi atrage iresistibil atenţia.

Ferice de cei ce pot să gândească sus, nesimţind pe ce calcă jos! Ferice de ei! groase tălpi trebue să aibă.

Mie mi-e capul gros. Imposibil să mă uit acolo unde-mi arată cu degetul criticii noştri. Aplec ochii în jos, la cojile de nuci cari mă înţeapă, mă taie, mă sângeră — şi iată dar obiectul criticei mele, fiindcă şi eu sunt român care mă respect, adică fiindcă şi eu am dreptul, pot zice chiar datoria, să fac critică.

Voi critica bucătăresele şi stăpânele, flaşnetele şi amatorii lor, chelnerii, birjarii şi muşteriii; voi critica tramvaie, tramcare, precupeţi, marfă, consumatori — tot.

Voi fi sever, dar drept.

Voi fi blând și naiv în formă, dar violent și caustic în fond.

Și cu toată josnicia obiectului, cu toată urbanitatea tonului meu, sunt sigur că se vor găsi mulţi compatrioţi să facă aspră critică criticei mele. Parcă-i auz...

«Cum, domnule? D-ta denunţi străinilor micile noastre mizerii, și încă unde? în «Universul», care are un tiraj colosal. Vrei să împrăștii în toate unghiurile lumii veninul pesimismului d-tale? Rufele murdare, domnule, trebuesc spălate în familie, cum zice francezul!».

La toate astea, răspund anticipat...

Domnilor, francezul o fi zicând așa; dar eu am văzut acu de curând că francejii fac nu cum zice francezul.

Pe urmă, orice critică implică o plângere, și orice plângere implică o dorinţă: plângere împotriva a ceva care-mi turbură liniștea, care mă supără, care-mi face rău, și dorinţa, dacă nu a suprimării acelui ceva, cel puţin a pedepsirii lui — o răzbunare ca toate răzbunările. Și tocmai de aceea, domnilor, am ales «Universul»: pentru ca plângerea mea să fie auzită de foarte multă lume și astfel răzbunarea mea să fie cât se poate mai strigătoare.

Cât despre denunţarea micilor noastre mizerii faţă de străini...

A! domnilor, de sigur mă socotiţi din cale afară naiv ca să mă credeţi în stare a 'nghiţi așa mofturi!

Să mă iertaţi: aci nu e vorba de murdăria rufelor, e vorba de bubele trupului.

Auzi dumneata! Să n'afle străinii de micile noastre mizerii!

Dar asta, domnilor, nu e judecată de bărbat; e curată ţachismă muerească; asta mi-aduce aminte de cocheta veștedă: ar vrea mititica să facă și pe dentistu-i cunoscut s'o crează că are toţi dinţii naturali.

O! iluștrii mei patrioţi! Dar străinii, oricât am tăcea noi despre micile noastre mizerii, ni le știu mai bine chiar de cât ni le știm noi — și pe cele mici, și pe cele mijlocii și pe cele mari, — și n'au nici naivitatea, ca mulţi dintre noi, să-și facă iluziuni, nici interesul, ca mai mulți dintre noi, să-și mință asupra stării noastre publice.

Mi-aduc bine aminte de când s'a jucat pentru prima oară « Noaptea furtunoasă » la teatrul din București. Ce indignare din partea patrioților! Un ziar patriotic a doua-zi mă denunța tuturor bunilor români ca pe un trădător, care denunț străinilor micile noastre mizerii. La a doua reprezentație, am fost fluerat, huiduit și amenințat de o droaie de patrioți, din garda civică cu bătaie în piața teatrului. Niște tineri ofițeri m'au scăpat de furia poporului. Piesa a fost scoasă din repertoriul teatrului.

Pentru ce toate acestea? — pentrucă-mi permisesem să glumesc « față cu străinii » asupra gardei civice: ca și cum străinii, oficiali și neoficiali, n'o vedeau la parade în toată ridicula ei maiestate!

De câte ori vine așa în treacăt un străin să ne laude din cale afară, să aplaude entusiast toate cele dela noi, minunându-se fără nici un frâu, la fiece pas, de doina română, de strachina română, de opinca română, de femeia română, de bărbatul român, în fine de literele, arta și știința române — eu strâng din fălci, îmi încrețesc nasul în sus și zic în gândul meu:

Domnul acesta, dacă nu e un găgăuță patentat, de exemplu, vreun erudit privat-doțent dela cine știe ce Universitate rurală, a cărei reședință s'ar găsi numai pe chartele de scară enormă ale statului-major german, — ori vreun xenamorasit de ginte latină — atunci desigur e un om deștept, care ne știe bine slăbiciunile și slăbiciunea: e un filo-român de industrie!

De câte ori un om îmi exaltează calitățile, pe cari eu nu mi le constatasem prea bine, — nesocotindu-mi defectele, pe cari foarte bine mi le cunosc, — și subliniază prea mult bunele sale opinii despre mine, îi zic politicos: foarte mulțumim! și-l părăsesc ducând în cugetul meu o mare îndoială: e prost? ori ticălos?

Căci eu sunt, în privința opiniei unui om asupra semenului, cu totul pesimist: știu bine cât de greu i-e omului, cu tot dreptul ce i s'ar părea că are, să împlânte pentru sine în cugetul altui om o opinie bună, care să-i rodească un tratament potrivit de omenie.

* * *

Introducerea la notițele mele critice e sfârșită. Mulțumind amicului meu, d. Cazzavillan, pentru ospitalitatea ce dă modestelor mele opinii în mult răspânditul său « Universul », le recomand cu sfială cititorilor acestui prețios organ popular.

CAUT CASĂ...

Caut casă cu chirie, caut şi nu găsesc. E absurd ce se petrece la noi, în Bucureşti! In fiecare an, se clădesc sute de binale, acarcturi peste acareturi, și în loc să scază chiriile cresc. Şi ce construcţii! tot cum nu-mi convin mie.

— Aide 'nainte! strig eu samsarului, care mă poartă de azi dimineaţă. Inainte, jidove rătăcitor!

— A! iată încă una... Asta e a douăsprezecea astăzi.

— S'o vedem şi p'asta.

E făcută parcă numai și numai să fie admirată de din afară. Fireşte că în pragul iernei nu caut o casă cu chirie pentru a o admira din curte — adică din uliță, fiindcă n'are curte. Pe dinafară, șease ferestre mari, ciubuce și ornamente monumentale. Inăuntru, trei chichineţe, din cari una n'are lumină decât dela ușa coridorului ce duce la atenanțe — cocoana, stăpâna casei, zice: independențe. Independențele! Deschid ușa să le văz și repede o 'nchid, la loc; m'a 'nnecat! E foarte cald în odăițe — o căldură năbușitoare.

— Dar, întreb, a fost cineva bolnav aci?

— Nu!

— Parcă ați făcut foc...

— E tinicheaua dela acoperiş. Știți, când e soare... Dar când plouă, se răcorește.

— Dar *à propos*, sobe nu văz.

— Sunt coșurile de zid... Puneți sobă cu cărbuni... Așa am pus și noi: e mai iconomie.

— Și câte pe an?

— Două mii.

— Inainte, jidove rătăcitor!

Ahasverus răsuflă din greu; scoate o basma murdară cu care-şi curăţă fruntea de sudoare şi porneşte... Eu, după el.

Atunci, ca în faţa beduinului călător prin pustiul de nisip, începe să mi se ridice la depărtată zare *fata morgana.* Iat’o cât e de luminoasă! Bun şi neuitat adăpost! E casa lui Hagi Ilie lumânărarul, dela Sf. Gheorghe din Ploeşti, unde am stat atâta vreme cu chirie până să-mi completez studiile şi să-mi obţiu diploma de patru clase primare la şcoala domnească. Cu cât mijesc ochii mai tare, cu atât bătrâna mea prietenă apare mai limpede între cei patru salcâmi venerabili... Iată şi liliecii... Au înflorit a doua oară — semn de toamnă lungă... Îmi trimet de departe florile albe mirosul lor onest. Să ne apropiăm binişor şi să intrăm în grădina care par’că n’are fund. Grădina asta — s’o vezi noaptea pe lună! Atunci să-i mănânci discret prunele brumării. Iată ce frumuseţe de prune. Dar gutuile... Şi perele astea de iarnă... Astea se mănâncă tocma ’n postul Paştelui. Şi viţa, uite ce încărcată e!

Uitaţi-vă departe până ’n ulucile cari d’abia se zăresc colo jos. Toată câmpia aceasta plină de bălării uriaşe e curtea caselor. Nu simţiţi cum miroase a bălărie răscoaptă de soare? Grădina de alături e vestită pentru vişinile ei turceşti. Gardu’l poţi sări uşor, dar trebue mare băgare de seamă, nu cumva să simţă stăpânul: aleargă foarte iute şi are un biciu, care arde ca focul; e mai rău dacă te ajunge cu sfârcul când vrei să sai gardu’ napoi. Ia uitaţi-vă acuma la casă. Ce mândru se ţuguiază acoperişul cu şindrilă, îmbrăcat spre miază-noapte cu muşchi verde, moale şi purtând în vârfu-i un urcior smălţuit care sclipeşte în soare. Ce mare şi stufoasă a crescut urechelniţa! Iată d’asupra gârliciului, din care izvorăşte aşa potrivită răcoare, pridvorul larg.

Dar ia să suiţi numai, după mine, cele nouă trepte până ’n pridvor. Vedeţi cât de frumos se ţine pe stâlpii lui bondoci de stejar cioplit! Ce cuminte adăposteşte de bătăile arşiţei şi apelor cerului! Să trecem acum din pridvor în sală. Ce largă încăpere! Colea, la dreapta, două odăi; dincoace, la stânga, alte două. La deschizătura ferestrelor se vede cât de groase sunt zidurile. Pe firida uneia din ele, şed fără primejdie şase borcane respectabile de murături. Ce ziceţi de sobe? Cu ce dignitate magistrală stau, proaspăt văruite, la locurile lor, gata să prezideze o desbatere, într'una din şedinţele lungilor nopţi de iarnă! Şi iată cum, alăturea de perete, protectorul nebiruit, departe de ferestre şi de uşi, se odihnesc paturile copiilor, cu faţa către lumina vetrei şi cu căpătâiul sub icoane...

— Iacă alta! îmi strigă Ahasverus, stingând din ochii-mi arătarea cea albă. Iacă alta!

« *De închiriat!* ».

...Iar monumentală! iar terra-cotta! iar ferestre ca la palatul justiţiei. S'o vedem şi p'asta... a treisprezecea. Intrăm. Incepem minunat... O *entrée* zugrăvită pompeian... Un motiv, în toată pictura, îmi atrage cu deosebire atenţia: e un amoraş verde, fluturând pe fundul cărămiziu şi purtând în mânuşiţe, d'asupra capului, un ghiveciu cu trandafiri albaştri. In stânga, salonul; e în trei colţuri... Locul este tăiat cu o foarte pronunţată oblică pe linia stradei, care se realiniază acuma toamna, căci alinierea de astă primăvară a fost greşită. La mirarea mea că văz un salon în trei colţuri, stăpâna casei, care e marşandă, *robes et confections*, îmi desluşeşte că toate casele de pe strada aceasta sunt aşa: adică au toate câte un salon în trei colţuri, fiindcă toate locurile sunt tăiate *en biais*. Sofrageria e luminată de sus, din tavan, prin pod.

— E cam strâmtă... îndrăznesc eu.

— Vai de mine! zice marşanda. Cum strâmtă? e destul de comodă! doi metri cinzeci pe trei treizeci.

Două odăi de dormit. Nici un perete neperforat. Doi au câte două ferestre; alţii doi câte-o uşă... Şi răspund spre apus. Ce nopţi plăcute de vară! Ce somn unsuros şi ce cămăşi de noapte lipicioase! Peste drum e o magherniţă cu fel-de-fel de poame şi mustărie... şi muşte...

— Dar eu am copii: paturile copiilor... nu ştiu unde le-aş putea pune la adăpost... ştiţi, iarna...

— Iarna, puteţi astupa o fereastră; bateţi o saltea şi pe deasupra o scoarţă.

— E cam departe de centru.

— Aveţi tramvaiul nou, la o distanţă de zece minute de aici... şi de acolo mai e niţel şi dai în bulevard. Sobele le-aţi văzut?... sunt de porţălan, dela Bazalt.

— Şi mă rog, cât costă pe an?

— Pe un an nu le putem da... cel puţin pe trei...

— Dar... cât pe an?

— Două mii cinsute...

— Porneşte, strig eu aspru, jidove rătăcitor!

Ahasverus se supune poruncii seculare. Ieşim...

A 'nserat; m'a răzbit foamea. Isaac e sdrobit de atâta umblet. Ii dau doi franci de cheltuială.

— In sfârşit, îmi zice rătăcitorul, plictisit de atâtea dificultăţi din parte-mi; în sfârşit, ce fel de casă vrei? poate să ţi-o găsesc eu singur, fără mă mai alergi şi dumneata.

— Ce casă vreau? zic eu şi mai plictisit. Uite ce casă vreau... Vreau o casă cu şase odăi mari, fiecare nu mai mult decât cu o fereastră şi o uşă, cu sală de baie, cu bucătărie, două odăi pentru slugi, cu parchete, cu apă 'n curte şi 'n odăi, cu *tout à l'égout*, cu seră, cu grădină de fructe şi grădină de flori şi un havuz mare în mijlocul curţii... Asta vreau!

— Pe unde să fie?

— In centru... pe linia tramvaiului.

— Şi cât vrei să dai pe an?

— Intre o mie şi o mie o sută...

— Bine, zice Ahasverus oftând resemnat, şi vrea să plece.

— Stai! zic eu. Ia seama, Isaac, să nu fie cu zidul la uliţă, să-mi scârţie cu cărbune pe zid când ies dela şcoală... M'ai înţeles?

DE ÎNCHIRIAT...

O vorbă veche franțuzească zice că mai-binele e adesea vrăjmaşul binelui. Este foarte adevărat; însă omului nu-i trebueşte binele, îi trebueşte mai-binele; aceasta e rațiunea întregului progres al omenirii. Priviți, la fiecare sf. Gheorghe și sf. Dumitru, ce goană după mai-bine! Gândesc că nicăieri nu se mută mai mult şi mai des lumea ca la București; e natural — capitala trebue să dea tonul progresului. Cu trei luni înainte de termenul mutării, mai în fiecare familie începe regulat o interesantă desbatere, având un vădit caracter de urgență:

— Nu-mi mai dă mâna, cocoană! leafa scăzută; criză; nu mai pot! trebue să căutăm una mai eftină...

— Iar să ne mutăm?

— Dacă trebue...

— Uf! când mă gândesc, să plec iar cu troacele, să le mai hodorogesc iar! să mai paț iar ca ’n rândul trecut, când s’a răsturnat căruța cu mobila și era să mă calce tramvaiul! — că mă mir ș’acuma cum am scăpat! uf! par’că mai bine să mor!

— N’am ce-ți face! De ce nu ți-a dat părinții o pereche de case de zestre? și mie mi-ar fi plăcut să nu mai umblu la fiecare șase luni din mahala în mahala... Dar dè! asta e soarta noastră a chiriașilor!...

A treia zi de sf. Gheorghe:

— Umbrela mea! șoșon-galoșii mei! mi i-ați pierdut pe drum!

Și ține-te pe urmă, înjurături...

Sau:

— Ei! noi... ce facem?

— Cum, ce facem?

— Da, ce facem? rămânem tot aici, ori ne mutăm?

— Dè! zice bărbatul, știu și eu ce să facem? eu zic să rămânem... Iar să ne mutăm?

— Dar dacă găsești una mai eftină și mai bună? N'ai zis tot tu că aici ți-e departe de canțilerie?

— Da, decât... ce zor e să ne gândim de-acum? Mai avem încă trei luni în cap... Mai e vreme... Nici nu s'au pus biletele.

— Da! să facem ca în rândul trecut... să alergăm ca nebunii, cu două zile înainte de sf. Dumitru, pîn zloată și să luăm ce ne iese 'nainte și să dăm cât ne cere... Nu-i mai bine să căutăm din vreme?

— Bine, să căutăm mai din vreme, zice omul cu glasul pe jumătate...

— Eu, să știi că de mâine pun samsar... Aicea n'o să ne fie de trăit la vară... o să ne coacem de soare.

— Bine, pune samsar... treaba dumitale! eu nu m'amestec...

— Firește! d-ta nu te amesteci... etc...

Și se isprăvește masa cu ceartă și cu lacrimi...

— Fir'ar a dracului ș'afurisită de viață! etc...

Aceeași dramă, a treia zi de sf. Gheorghe, către Boriș, servitoarea:

— Oglinda din salon! ce-ai făcut? trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească! lua-te-ar hengherul, șoangherița dracului! etc...

— Uf! mie-mi spui? așa e cu mutatul, soro! mie, țiganul, globul ăl de cleștar dela lampă!... Asta e soarta noastră, a chiriașilor!

— Soarta numai a chiriașilor? zic eu în gândul meu. Ași!...

In toate părțile lumii se mută numai chiriașii; la București se mută și proprietarii. Dacă unui proprietar care are două perechi de case, îi rămâne o pereche neînchiriate, de sigur se mută din casa în care a șezut în casa goală...

— Probabil pentru ca să spargă ursuzlâcul, zici d-ta.

— Nu! răspund eu; pentru că omului îi trebueşte mai-binele. Era bine în casa unde sta până acuma; dar... în casa 'n care se mută, o să fie mai-bine.

Ba, ceva mai mult... Cunosc proprietari cari au o singură pereche de case tocmai potrivite pe mijloacele şi nevoile lor: le dă cu chirie şi ei se mută cu chirie în alte case. Dela casele proprii ia chirie, să zicem, o mie de lei pe an; la casele în care se mută, plăteşte o mie fără ceva, ori o mie şi ceva.

Dar iată un caz şi mai interesant.

Doi amici ai mei, dd. George Marinescu şi Marin Georgescu, sunt proprietari fiecare a câte o pereche de case în aceeaşi stradă. Amândouă casele sunt absolut identice: acelaşi plan, aceleaşi încăperi zugrăvite la fel; în sfârşit două case gemene, peste putinţă de deosebit dacă una n'ar purta numărul 7 simplu şi cealaltă 7-bis. Au fost începute şi isprăvite de clădit tot odată. După ce le-au adus în stare de locuit, amândoi proprietarii s'au mutat fiecare în proprietatea respectivă, şi au stat, ca buni vecini, fiecare la sine şase luni, dela sf. Dumitru până la sf. Gheorghe. Dela sf. Gheorghe, fiecare s'a hotărît să se mute şi să-şi dea casa cu chirie. De ce? De ce, de ne-ce, nu ştiu; dar ştiu că au pus fiecare bi et de închiriat. Ca buni vecini şi vechi prietini, au făcut însă învoială, că n'au să scază din preţul hotărît pentru chirie — una mie două sute de lei anual. Astfel, orice concurenţă neleală era înlăturată şi rămânea să joace rol numai norocul, după gustul muşteriilor. Multă lume a venit rând pe rând să vază casele amândouă, şi fireşte că, dacă chiar se învoiau din preţ, fiecărui muşteriu i-ar fi venit foarte greu pe care din două să o prefere, pe 7, ori pe 7-bis, de oarece nu era altă deosebire între cele două acareturi decât că, dacă veneai dintr'o parte a stradei, 7 venea mai aproape, dar dacă veneai din partea cealaltă, atunci venea mai aproape 7-bis. In sfârşit, ce să mai lungim vorba degeaba! casele plăceau la toată lumea, dar preţul nu convenea.

— Mai jos, nu putem! zicea d. Georgescu; mai bine rămânem noi în ele. D-voastră poftiţi şi la vecin, alături, la d. Marinescu; să vedeţi...

— Am fost şi la vecin...
— Şi cât v'a cerut?
— Tot cât ceri şi d-ta.
— Apoi, vedeţi...?

Tot aşa şi iar aşa, au rămas şi casele lui d. Georgescu, şi ale lui d. Marinescu, neînchiriate până alaltăeri, după sf. Gheorghe. Şi madam' Marinescu, şi madam' Georgescu steteau la fereastră, ori în grădiniţă, şi se uitau cum trec pe dinaintea caselor dumnealor calabalâcuri peste calabalâcuri, şi auzeau cum drăcuesc cocoanele mergând, care cu lampă, care cu o colivie, care cu un căţeluş în braţe, pe urma calabalâcului ei fiecare, şi atunci un fel de mâhnire le cuprindea pe amândouă:

— Toţi! toţi se mută!

Iar seara, când veneau acasă d. Georgescu şi d. Marinescu, găsea fiecare pe consoarta sa aşa supărată, aşa, cum să zic, fără chef, că nici bucăţică nu punea femeia în gură. Amândoi bărbaţii au pătruns în taina sufletului consoartelor... Ce-i de făcut?... Nimic mai lesne! S'au învoit să se mute d. Georgescu dela 7 la 7-bis, în casele lui d. Marinescu, iar d. Marinescu dela 7-bis în casele lui d. Georgescu, la 7 simplu.

Şi... bucuria cocoanelor! Şi ridică, şi asudă, şi sparge, şi ocărăşte, şi drăcueşte, şi blestemă-ţi viaţa! Dar, în sfârşit, s'au mutat şi dumnealor!

— N'apuc să sfârşesc, şi iacătă hamalii... Au sosit pentru mutat; adică, pentru mutat, vorba vine; căci, de data asta, nu ştiu cum făcurăm, n'am avut noroc să ne mutăm... Dar, în sfârşit, tot putem zice că e ca o jumătate de mutat, şi poate chiar mai mult decât jumătate; fiindcă, după multe chibzuinţe în familie, am văzut că nu eram destul de bine aşezaţi şi ne-am hotărît să ne aşezăm mai bine; anume: în salon, odae de dormit; în odaia de dormit sofragerie; în biurou, salonul; în sofragerie, odaia servitorilor; în odaia servitorilor, bucătărie, şi 'n bucătărie, biuroul... Ei! Cum putem face această operaţie fără încurcătură?... Foarte uşor... Le scoatem toate din casă în curte şi pe urmă le băgăm din curte în casă, după planul cel nou... Să 'ncepem dar...

— Numai de-ar da Dumnezeu să nu ne-apuce vreo ploaie!...

— Încet! încet, că spargeţi!...

SLĂBICIUNE

Parisienii au aperitivul, Vienezii fanfara, Ploeştenii politica, alţii alta: locuitorii capitalelor mari au totdeauna câte o deosebită slăbiciune, câte o patimă specifică.

Dar Bucureştenii?

E uşor de răspuns:

— Muscalul.

Muscalul, se 'nţelege, nu din punctul de vedere politic sau social şi cu atât mai puţin din punctul de vedere economic, fiindcă muscalul nu vrea să ştie de regulamentele noastre poliţieneşti, nu admite tarifele noastre oficiale; muscalul ţine la tariful său autonom.

In adevăr, ia să vedem.

Tariful birjarilor de piaţă sună astfel:

« 2 lei o oră în raza oraşului;

« 1 leu o cursă ce nu trece peste ½ ceas;

« 2 lei cursa dela şi până la gară ».

Aşi! crezi că vrea să ştie muscalul de asta!

Dar putem noi tolera în statul nostru, în capitală, ca nişte străini să nesocotească regulamentele stabilite?

Fireşte că putem. De ce să nu putem? Nimic pe lume nu se poate mai uşor decât a tolera.

Dar e drept ca muscalul să îndoiască, să întreiască şi, la zile mari să împătrească preţul curselor?

Fără nici o ezitare, răspund: da, e drept. Nimic nu e mai drept pe lume decât preţul patimii.

* * *

Vedeţi pe acest mic impiegat.

Ştiţi câtă leafă are tânărul pe lună?

150 de lei... adică 150 în stat; în mână capătă 135; care va să zică, 1620 de lei pe an; prin urmare, are venit, din munca lui, câte 4 lei și 44 de bani fără ceva pe zi, în anii comuni, în anul bisextil, câte 4 lei și 42 de bani și ceva.

E cam prea puțin, ce e drept; dar pentru un tânăr fără vițíi și cu socoteală, poate s'ajungă.

Ia, să-l privim, mă rog.

Unde-o fi mergând așa gătit acest june?

Se oprește în fața cofetăriei Riegler să-și așeze încă odată cravata, care arde ca focul; își scutură cu batista pantofii de lac; își potrivește țilindrul, după ce-i trage apăsat o mânecă împrejur; se 'nțepenește în călcâie și se uită spre fațada Teatrului Național...

La ce se uită?

Ei! la ce! la muscali...

După multă desbatere interioară, își alege unul foarte *maladeț*, îmbrăcat în catifea albastră, cu brâu pembè, cu doui *trotteurs* negri, de mănâncă jeratic... Picior peste picior și:

— *Paidiom, gaspadin!*

Unde?...

Asta e! N'o să meargă omul cu muscalul să mănânce rahat la cișmeaua lui Cantacuzino dela Filaret... La șosea! unde merge toată lumea bună.

⁂

Dar o să-mi zici dumneata:

— Cum se poate? un om care câștigă pe zi 4 lei și 44 de bani fără ceva în anii comuni și 4 lei și 42 de bani și ceva în anii bisextili, cum se poate să cheltuiască zece, doisprezece lei pentru birjă la șosea?

— Iaca, se poate.

— Atunci, micul impiegat, Doamne iartă-mă! ciupește din banii publici pe cari i-o fi mânuind...

— Doamne ferește! este unul din cei mai de treabă funcționari, onest în toată puterea cuvântului: să-i dai fără teamă sute și mii pe mână...

— Atunci, joacă și câștigă...

— In viața lui n'a pus mâna pe o carte de joc; din contra, jucătorii îi inspiră adâncă aversiune.

— Atunci... cum e tânăr, bine făcut și curățel...

— A! domnule! e un băiat plin de frumoase sentimente morale; niciodată n'ar fi în stare să gândească măcar pe departe la o infamie. Și pe urmă, e înamorat de o jună modistă foarte frumușică, pe care e vorba să o ia în căsătorie. Și ea e o fată foarte cum se cade și meșteră. Are o mică economie și o s'o mai ajute și o mătușă ca să deschiză un magazin de mode... O să fie o căsnicie foarte potrivită. A! tocmai iat-o și pe ea.

⁂

Așa că-i foarte drăguță?... Cu cât gust se îmbracă! Ce pălăriuță cochetă! Ce botine elegante! Ia priviți-o cum calcă de ușurel, par'că e o păsărică!

S'a oprit...

Face un semn de chemare cu mănușa...

Cui?...

Ei! cui! firește că nu dumitale ori mie... Muscalului... Doi vineți superbi... roate galbene cu cauciuc...

A! cauciucul! mai ales pe pavajul ăsta nou de lemn și de asfalt și pe șoseaua bătută cu mașina...

— *Quelle volupté, ma chère!*

Și... sboară!

⁂

« Sboară, sboară, păsărică! sboară, cât ești tinerică! » zice poetul, uitându-se lung după trăsura în care, sub umbreluța azurie, se vede sclipind părul cel blond și ceafa cu puf de piersică... (Ați observat, desigur, că 'n anul ăsta se poartă foarte mult blondul).

— D-ta zâmbești, zice economistul sever. Dumitale îți place asta; aprobi luxul acesta nebunesc, din care are să rezulte ruina societății noastre... Dar ne ducem la faliment, domnule!

— Te rog, domnule, zic eu...

— Dacă dindărătul acestui lux, (mă întrerupe un moralist) ne-ar pândi numai ruina materială, falimentul, încă n'ar fi o nenorocire destul de mare. Nenorocirea cea mai mare care ne pândește este decăderea socială, insanitatea, pierderea busolei morale... Mâine, poimâine, nebunia luxului va împinge pe micul împiegat să falsifice scripte, pe frumoasa blondă să...

— Mă rog, domnule, n'ai dreptul să bănuești... Cum? pentru o plăcere inocentă, pe care ți-o poți explica prin...

— Nu ți-o poți explica, îmi zice un filosof, decât prin mania reprezentării...

— Nu 'nțeleg, zic eu.

— Mania reprezentării se numește acea pornire foarte comună la oameni...

— Mă rog, întrerup eu pe filosoful meu, dă-mi voe: poți să mă 'mprumuți cu douăzeci de lei până la 15 ale lunii viitoare? Am mare nevoie.

— Cu plăcere, poftim... Ziceam dar că mania reprezentării...

— Mă iartă, zic eu, îmi explici altădată... mă grăbesc.

— Ei! stai un minut.

— Nu pot, e târziu... Mă așteaptă nevasta gătită: i-am promis s'o duc la șosea negreșit... La revedere...

Aha! apilpisiți *trotteurs:*

— *Paidiom, gaspadin!*

DESIDERATE LEGITIME

Urbea Târgul-de-munte, numărând vre-o 3600 de locuitori, vre-o 6 biserici, 4 şcoale primare şi 180 de cârciumi, se află destul de pitoresc aşezată pe malul stâng al Dâmbului-sec.

Se chiamă Dâmbul-sec fiindcă, între cele două maluri rîpoase, înalte cam de vre-o cincisprezece metri şi departe unul de altul la tot cam atâţia, nu curge aproape tot anul nici atâta apă câtă ar ajunge raţelor din mahalaua mărginaşă să bălăcească pe arşiţă. Dar ca o ironie, în pofida numelui ce i-au dat riveranii, Dâmbul-sec se porneşte vajnic către sfârşitul primăverii cu valuri posomorîte, şi umple vâlceaua şi, urlând nebuneşte, prăvăleşte la vale buturugi şi fel-de-fel de rupturi, şi surpă din maluri, şi face peste putinţă să mai treacă dela un mal la altul altcineva decât sburătoarele.

E mare piedică pentru comerţul local; căci capitala districtului se află în partea de dincoace, aşa că, dacă s'a pornit odată Dâmbul-sec, nu mai e chip să comunice Târgul-de-munte cu sediul prefecturii, la o distanţă de douăzeci şi cinci de kilometri, decât ocolind foarte pe departe. Trebue să meargă omul la vale tot pe cursul Dâmbului-sec, să ajungă, la o distanţă de şaizeci de kilometri. Cum am zice, în loc de o poştă, să faci şase; în loc de două ceasuri, douăsprezece.

Ei! dacă ar fi un pod peste Dâmbul-sec!

De aceea, toţi cetăţenii din Târgul-de-munte, văzând că nenumăratele petiţiuni ce au adresat ministerului lucrărilor publice au rămas fără rezultat, se hotăresc să adreseze, prin reprezentanţii lor, Camerelor legiuitoare o petiţiune, rugându-le ca din iniţiativă parlamentară să vină cu un proiect de lege prin care Statul să se oblige a face în sfârşit ceva şi pentru Târgul-de-munte, ridicând un pod de piatră peste Dâmbul-sec, dacă nu de piatră măcar de lemn, dar să fie solid.

* * *

Târgul-de-munte numără între cetăţenii săi 39 de alegători de colegiul I şi 390 de al doilea.

Mai toţi au la şcolile locale copii, cari termină în anul acesta cursurile primare şi cari trebuesc de acolo să intre în liceu, pentru ca de acolo să intre în facultatea de drept, pentru ca de acolo să intre în Cameră şi de acolo în diplomaţie ori în minister: trebue să faci copiilor o carieră.

E! e greu unui părinte să se despartă de copii aşa de fragezi; nu'i vine uşor unei mame să trimită între străini pe copilaşul ei dela vârsta de 10—11 anişori.

Să'l bagi în pensionat!

Ce educaţiune poate căpăta un copil într'un pensionat, unde s'amestecă la un loc cu atâţia alţii?... şi toate ca toate, dar la educaţiunea copiilor mamele din Târgul-de-munte ţin foarte mult.

Dar, în sfârşit, să zicem că s'ar găsi pensionate, în capitala districtului sau la Bucureşti, convenabile, garantând o excelenţă educaţiune. Cât costă însă?... Cui îi dă mâna, pe vremea aceasta de criză, să plătească atâta, fie chiar alegător de colegiul I?

Ce e prin urmare de făcut?

Să se adreseze cetăţenii din Târgul-de-munte ministerului instrucţiunii publice, cerând înfiinţarea unui liceu clasic, — dacă nu chiar un liceu clasic, măcar un gimnaziu deocamdată, şi peste patru ani adăogarea încă a celor trei clase superioare.

Dar de câte ori nu s'au adresat ministerului!

Inalta autoritate şcolară a rămas totdeauna surdă la legitimele reclamaţiuni ale cetăţenilor din Târgul-de-munte.

Nu le rămâne dar altceva de făcut decât să înainteze, prin reprezentanţii lor, o petiţiune către Camerele legiuitoare rugându-le ca din iniţiativă parlamentară să vină cu un proiect de lege prin care Statul să se oblige a face în sfârşit ceva şi pentru Târgul-de-munte, înfiinţându'i un liceu, dacă nu un liceu, măcar un gimnaziu deocamdată, dar să fie clasic.

* * *

Târgul-de-munte am spus că se află la o distanţă de o poştă departe de capitala districtului, care este legată cu Bucureştii şi cu toate oraşele ţării prin calea ferată.

Astfel, cetăţenii din Târgul-de-munte, ca să se pună în contact cu capitala judeţului şi cu capitala ţării, trebuesc să meargă cu căruţa cale de două ceasuri şi jumătate.

Asta este un adevărat scandal, mai cu seamă pe vreme rea!

De câte ori nu sunt şi ei jinduiţi de o plimbare pe un bulevard, de o plimbare la şosea, de operă, de concert!

Dacă ar fi o linie ferată care să-i lege cu capitala judeţului! Ce viitor ar avea Târgul-de-munte!

De ani de zile, aceşti cetăţeni protestează că urbea lor e lăsată afară din mersul progresului! Sute de alegeri au trecut, cu promisiuni din partea candidaţilor că nu vor desarma până când legitimele pretenţiuni ale Târgului-de-munte nu vor căpăta deplină satisfacere! Odată, în ajunul unor alegeri generale, s'au şi arătat în localitate nişte ingineri, cari au măsurat, au studiat şi au şi arătat cetăţenilor o schiţă de plan pentru construirea liniei salvatoare intereselor şi viitorului Târgului-de-munte, ale cărei lucrări trebuiau să înceapă îndată după deschiderea Camerelor, fiindcă, până la votarea creditului necesar la acea lucrare, nu se putea face nimic în lipsă de fonduri disponibile.

Planul era minunat; nu costa decât vre-o trei milioane, dacă se fi aşezat gara pe malul drept al Dâmbului-sec, cum hotărîseră inginerii; dacă însă, precum pretindeau cetăţenii, s'ar fi aşezat gara pe malul stâng, atunci, adăogându-se costul podului, ar fi costat toată lucrarea vre-o trei milioane şi un sfert.

Dar, fatalitate! Camerele s'au deschis și s'au închis, și, cu toate protestările Târgului-de-munte, nici pomeneală să înceapă lucrarea liniei.

Plictisiți, cu drept cuvânt, cetățenii alegători de atâta așteptare și atâta desamăgire, s'au hotărît să înainteze, prin reprezentanții lor, către Camerele legiuitoare o petițiune, rugându-le ca din inițiativa parlamentară să vină cu un proiect de lege prin care Statul se va obliga a face în sfârșit ceva și pentru Târgul-de-munte, construind linia ferată, dacă nu cu gara pe malul stâng, măcar pe malul drept.

* * *

Pe când se gândesc la acest pas, iată că se împrăștie în lume vestea despre intenția guvernului de a veni, pentru acoperirea în parte a deficitului bugetar, cu o lege asupra fabricațiunii țuicii, lege care, etc. etc.

Târgul-de-munte este o urbe care lucrează foarte mult cu țuica.

Cetățenii alegători sunt dar cuprinși de panică auzind despre intențiile guvernului.

Ce e de făcut?

După mature chibzuiri, se hotăresc să înainteze, prin reprezentanții lor, la Camerele legiuitoare o petițiune, în care să repete cererea ca din inițiativă parlamentară să vie cu trei proiecte de lege: 1) pentru podul solid de piatră pe Dâmbul-sec; 2) pentru înființarea unui liceu în Târgul-de-munte; 3) pentru construirea liniei ferate dela această urbe până la capitala districtului, și 4) să stăruiască a se retrage proiectul asupra țuicii, care lovește interesele cetățenilor alegători din Târgul-de-Munte!

Toate patru — desiderate destul de legitime...

SGOMOT

Pe vremea părinţilor noştri trăiau oamenii mai mult ca astăzi; sunt exemple destule: cutare a murit la nouăzeci de ani, cutare a ajuns suta, şi cutare chiar a 'ntrecut-o. Şi nu se pomenea pe atunci nici de atâtea boale, nici de atâţia doftori. Aşa e, pe de o parte; dar pe de alta, ia să ne gândim câţi dintr'o generaţie ajungeau, nu la adânci bătrâneţe, nici la bărbăţie, dar măcar la tinereţe. Mureau o sută de copii şi scăpa d'abia unul ca să ajungă la tinereţe; din o sută de tineri, unul ajungea la bărbăţie, din zece bărbaţi, unul d'abia păşea pragul bătrâneţelor. Care va să zică e cuminte să nu prea lăudăm vremile, nici pe acele trecute, nici pe cele prezente, ba eu cred c'ar fi şi mai cuminte să nu le prea lăudăm nici pe cele viitoare.

* * *

Erau, şi pe vremuri, şi boale şi doftorii, ca şi acuma; ceea ce le lipsea părinţilor noştri, iar noi am început să avem, şi fireşte o să avem din ce în ce mai multe, sunt mijloacele de întâmpinare a răului şi 'mpiedicare a răspândirii lui.

Boale îngrozitoare, contra cărora altădată omul nu mai ştia altă armă de luptă decât invocarea cerului sau a infernului — maslul ori descântecul — astăzi le putem birui sigur: dr. Babeş să trăiască! Molime cari pustiiau continente întregi fără chip de împotrivire din partea bietei omeniri smintite de groază, « biciuri pe cari cerul par'că le născocise pentru a pedepsi fărădelegile pământului » se dau azi înapoi neputincioase în faţa unei circulări a simpaticului meu amic dr. Obreja.

Ştiinţei triumfătoare, omenirea recunoscătoare!...

*
* *

Şi cu toate astea, curios fenomen!...

Oricine se poate întreba: bine, dacă ştiinţa poate întâmpina şi birui astăzi cauzele morţii *fără vreme*, în copilărie, în tinereţe şi la bărbăţie, pentru ce atât de rar oamenii ajung astăzi la bătrâneţe mai înaintate, necum la adânci?

E uşor de răspuns: pentru că astăzi, înainte de bătrâneţe înaintate, moartea e *la vreme.*

Altădată oamenii trăiau mai puţini, dar trăiau mai mult; astăzi trăiesc mai mulţi, dar trăiesc mai puţin.

De unde, putem trage următoarea formulă savantă: longevitatea stă în raport direct cu mortalitatea.

Care să fie cauza acestei aparente anomalii?

Mulţi au studiat întrebarea şi au dat, după puterile lor, un răspuns mai mult sau mai puţin plausibil.

De exemplu.

*
* *

Unii zic că nu poate fi aci decât o chestie economică. Pe măsură ce se 'nmulţesc oamenii, lupta pentru traiu devine mai grea; de aci, exces de oboseală, uzură mai repede a energiei: omul de astăzi *se* trăieşte în cinzeci de ani cât *se* trăia omul de pe vremuri într'o sută, — viaţă mai scurtă, dar poate mai plină.

Apoi, maşinismul, capitalismul, alcoolismul, etc., etc.

Degenerescenţa! strigă alţii. Omenirea slăbeşte pe zi ce merge. Armonia anatomică şi fisiologică a omului se preschimbă mereu. Unele organe menite să cheltuiască energie capătă putere covârşitoare asupra altora menite să strângă energie şi s'o iconomisească: un caz analog cu al bugetelor vecinic soldate cu deficit, osândite a se echilibra vecinic cu împrumuturi. De unde — firească urmare — criză!

— Da, adaogă aceşti savanţi; omul va ajunge cu vremea să aibă ca înfăţişare normală înfăţişarea caricaturilor regretatului nostru amic Jiquidi: un cap foarte mare pe un trupuşor mai mic decât capul... O domnişoară pudică n'are să'şi mai poată acoperi ochii cu mâinile... Aşa ochi mari şi aşa mânuşiţe mititeluţe!

Şi totuşi, cu aşa capete colosale, omenirea va sfârşi prin a fi nebună. Nebunia va fi *odinioară* starea normală a minţii omeneşti. Planeta noastră va fi un vast balamuc! Biata omenire! După atâta prostie, frumos sfârşit!

In fine, alţi înţelepţi pretind că scurtimea vieţii se datoreşte numai şi numai sistemei democratice, care tinde a egaliza, a nivela pe toţi muritorii: să trăiască toţi, puţin, dar egal!

* * *

Aşa zic unii şi alţii.

Eu sunt de altă părere.

Pricina pentru care omul, aibă cea mai solidă cherestea, nu poate ajunge astăzi la o vârstă în adevăr respectabilă este: sgomotul.

Dintru'nceput, vă rog să nu uitaţi că, relativ cu populaţia, cazurile de longevitate sunt mai numeroase la sate decât în oraşe, şi în oraşele mici mai numeroase decât în cele mari. Cu cât oraşul e mai mare, cu atât longevitatea e mai rară...

Sgomotul...

Cu cât omul are mai mulţi copii cu atâta 'mbătrâneşte mai de grabă. De ce?

Invăţătorii în genere se prăpădesc de vreme... De ce?...

Sgomotul.

Aţi observat la moşi că de pe la zece dimineaţa toată lumea e mai mult ori mai puţin beată, şi pe urmă, toată ziua, din turtă dulce 'n turtă dulce, ajung seara toţi turtă?

De ce? Din băutură toţi? Nu! din pricina sgomotului...

* * *

Bucureşti! oraş fără monumente şi fără istorie până la istoria monumentală a lui Gion, există oare pe lume vreun loc unde să găsesc eu mai mult sgomot decât în sânul tău?

Birji — tramvaie, — tramcare, — fluere — sirene — clopoţei — clopote — precupeţi, — « Universul »! — « Epoca »! — « Adevĕrul » de mâine! — căruţe de nisip goale în fuga mare — camioane cu şine de fier la pas — flaşnete — carillonul dela *l'Indépendance* — două muzici pe bulevard şi una la birt la Cosma — vrăbiile dela palat...

Şi apoi se tot miră unii că se 'ndesesc cazurile de nebunie şi de sinucidere!

Cum să n'avem clavir la cap!

Sfinţi Impăraţi, patronii Bucureştilor, rugaţi-vă pentru noi bucureştenii!

*
* *

Dar pentru numele lui Dumnezeu! mintea stă în cap, şi urechile sunt nişte uşi deschise ale minţii, precum ochii îi sunt ferestrele; şi ferestrele le mai poţi închide, că ai perdele, dar uşile sunt deschise de perete!

Iată! să ajungi a ferici cu atât mai mult pe cineva cu cât are uşile mai dărăpănate, mai în neputinţă de a funcţiona cum se cade!

Dacă vedeţi pe un bătrân foarte venerabil pe stradele Capitalei, să ştiţi că e surd: altfel nu putea ajunge la atâta bătrâneţe.

Dacă vedeţi pe cineva preumblându-se vesel, cu figura senină, fără umbră de crispaţiune, invidiaţi-l!... e surd, fericitul!

A trecut de mult vârsta de aur, când alte sunete nu erau pe lume decât glasurile naturii generoase, acompaniate de ciobănaşul arcadian pe un fluer cu două ţevi de trestie.

De atunci, încet-încet, longevitatea a ajuns tot mai rară; ea tinde a dispărea şi va dispărea cu desăvârşire...

Se va mai întoarce oare?

Da! poate să se mai întoarcă, atunci când omenirea va intra în vârsta de cauciuc, atunci când vom avea şine de cauciuc, roţi de cauciuc, potcoave, căruţe, fluere, sirene, clopoţei şi clopote, tobe şi trâmbiţe de cauciuc.

Până atunci, ferice de acei ce au urechi de cauciuc!

LEAC DE CRIZĂ

Cu cât se accentuează criza aceasta economică şi financiară, care ne bântue de atâta vreme fără s'avem speranţă a scăpa aşa de curând, cu atât mi se lămureşte mai bine amintirea lucrurilor de pe vremea războiului din urmă ruso-româno-turc. N'am pretenţia să pricep economia politică şi, prin urmare, nu voiu căuta să fac vreo paralelă între starea actuală economică şi starea în care se afla ţara noastră până în ajunul marelui războiu. Ştiu însă că lumea toată se plângea tot aşa de amar ca şi astăzi de lipsa banilor pe piaţă. O sumă de negustori mari scrâşneau, văzându-şi apropiata cădere; iar cât despre negustorii mici, aceia erau mai leşinaţi decât muştele apucate pe neaşteptate de o toamnă aspră şi timpurie — d'abia îşi mai trăgeau sufletul. Când ajunsese criza în toiul ei şi lumea era cuprinsă de ultima desnădejde, iată că se declară războiul. M'am dus la un prieten, băcan mare, la poziţie principală în podul Mogoşoaii; îl ştiam la marginea prăpastiei: faliment sigur în negoţ şi casele, care erau proprietatea nevestii, ipotecate cu vârf.

— Ai auzit? războiu! îmi zice băcanul cu un ton cu totul altul decât al mâhnirii.

— Atâta ne mai trebuia! nene Matache, îi răspunsei eu. Războiu ne mai trebuia, ca să ne prăpădim de tot.

— Las' că-i bine, adăogă omul cu tonul şi mai accentuat, frecându-şi palmele cu multă satisfacţie. Iei ceva? fac eu cinste.

A făcut cinste şi, pe câtă vreme beam un păhăruţ de pelin, mi-a ţinut o lecţie de înaltă economie politică:

— Criza, vezi dumneata, drăguță, este paregzamplu, cum să zic? pardon ca o boală, ca o bubă... coace, coace, mereu; coace pe dedesubt și te prăpădește. Care va să zică, dacă o spargi, te-ai ușurat...

Apoi, cu multă nerăbdare:

— Ei! când începe? când începe?

Pe urmă cu mult dor:

— Aah! să-i mai văz odată pe amicii noștri! frații noștri! *nași brat maladeț!* că de mult nu i-am mai văzut!

Am înțeles îndată cu câtă nerăbdătoare dragoste aștepta neica Matache pe pravoslavnicii noștri amici și, ca să-i fac plăcere, i-am răspuns:

— Apoi, nene Matache, îi așteptăm; mult-mult peste vreo patru-cinci zile trebue să-i vedem.

— Să te-auză Maica Precista!... Apoi nici nu mai mergea, domnule!... Ne prăpădeam de tot!... Să vezi dumneata ce-o să curgă peste câtăva vreme în Bucureștiul ăsta pârlit: lapte și miere, drăguță!

Mai nainte de cinci zile, primele regimente rusești au apărut; întâi, veneau câte puține, apoi din ce în ce mai multe, până ce, pornind în grămadă mare către Dunăre, au umplut Bucureștii. Și, în adevăr, previziunile băcanului meu s'au izbândit cu vârf și 'ndesat. Sfinte Nicolae! ce ploaie, ce torente binefăcătoare de carboave și de poli asupra țării și capitalei. Ce berechet! ce belșug! Dacă armatele imperiale or fi datorit în parte succesul lor peste Dunăre armatelor noastre românești, nu puțin au datorit acel succes și binecuvântărilor sărăcimii și sărăciților din țară și din capitală. Averi întregi aproape de pieire au fost salvate; altele s'au făcut din nimic. Firește că așa trebuia să se 'ntâmple. De unde lumea toată sta cu mâinile'n sân, deodată s'a pornit pe o activitate nebunească, imediat și enorm de scump plătită. Un litograf avea numai o biată presă, la care tipărea cărți de vizită, câteva sute pe săptămână. Indată și-a instalat cinci prese și s'a pus să tipărească etichete de băuturi de lux: *Martell*, *trei stele*, *Champagne veuve Cliquot*, *Xeres*, ș. cl. ș. cl. Și așa toți litografii și tipografii. Pe când ei trăgeau etichetele, căruțașii cărau în goană sticle la pimnițele cârciumarilor, prefăcute în tot atâtea laboratorii pentru prepararea conţinutului: mii şi sute de braţe nu biruiau să pritocească şampaniile, vinurile, cognacurile şi licorurile fine, în vederea cărora lucrau presele.

« Odăi mobilate cu chirie ! ».

Cine n'avea odăi mobilate cu chirie? Familia toată se muta într'o şură, într'o magazie din curte, şi odăile le dedeau mobilate muscalilor. Vezi ce politicoasă şi ospitalieră populaţie! Două chichineţe cu câte un pat, o masă, un scaun, un lighian şi o lampă — trei, patru, chiar cinci sute de lei pe lună. La drept, nu era mult, fiindcă nu se număra cu francul, ci cu carboava, ori mai bine cu polul: 15, 20, 25 de poli. Şi Muscalul galant dedea fără vorbă. Mulţi plăteau astăseară pe o lună înainte, şi a doua zi dimineaţă repede-şi făceau geamantanul şi plecau... Unde? unde poruncea împărăţia. Cum pleca chiriaşul, repede la loc biletul: « Două odăi spaţioase mobilate cu luna ! ». Şi iar: 15, 25 de poli. Până seara chichineţele erau închiriate din nou. In cârciume, în birturi de orice mână, în toate localurile publice, un minut nu se oprea deverul.

Intr'un birt francez de cea mai naltă clasă, am văzut cu ochii mei următoarele. Au intrat şi s'au aşezat la masă un general cu familia. Era tatăl, mama, o fată tânără cu guvernanta şi doi băieţandri. După toate aparenţele, era o familie foarte distinsă şi foarte bogată. Au dejunat după maniera franceză, cu ouă, un fel de bucate, friptură, prăjituri, fructe şi brânză; au băut bordeaux şi şampanie (cunoşteam etichetele), apoi cafea, cognac şi liqueur (asemenea). Socoteala: *quat' cents cinquante francs !* adică pe româneşte: patru sute cincizeci de franci! A plătit generalul fără să mişte măcar din sprânceană, cum am plăti eu sau dumneata 2 lei şi 50 la Ienache.

Intr'o seară la Raşca 'n salon, era multă lume. La o masă erau mai mulţi ofiţeri ruşi, cam trecuţi. Provocaţi în adevăr, sau numai porniţi de ţâfnă, au început să înjure franţuzeşte pe nişte muşterii români dela o altă masă; Românii au ripostat, şi de aci, după câteva replici violente, s'a încins o bătaie în regulă. Muscalii erau în minoritate;

ba încă unii dela alte mese, înțelegând că n'au dreptate camarazii lor, au intervenit în favoarea Românilor. Totuși bătaia ar fi continuat și desigur ar fi luat proporții primejdioase, dacă un muscal, care intra pe ușă, n'ar fi strigat în gura mare un nume muscălesc foarte greu de ținut minte. Muscalii bătăuși s'au oprit ca prin farmec înlemniți. Asta a impus și Românilor. Toți luptătorii au stat pe loc în picioare. Atunci a intrat, urmat de aghiotanți, un general — era comandantul pieții. S'a așezat și el la o masă, făcând semn ofițerilor să stea fiecare la locurile lor. Atunci ofițerii muscali și românii bătăuși au fraternizat și s'a băut șampanie până la ziuă de peste două mii de franci. Cine a plătit-o, nu trebue să vă mai spun.

Bucureștii erau acum în culmea prosperității. M'am dus la nenea Matache. L-am găsit foarte vesel.

— Ai avut dreptate, neică Matache...

— Așa-i că s'a spart buba, drăguță? Ii știam eu leacul ei.

Zic:

— Da, neică Matache, dar eu nu-i credeam pe muscali așa galanți...

— E împărăție mare, drăguță; nu-ți spuneam eu?

In acel moment, iată că se opresc din goană trei cazaci călări, un ofițer și doi soldați. Nenea Matache și-a compus numaidecât surâsul oficial, plin de grație. Ofițerul a descălecat, a dat calul unui soldat și a suit treptele în prăvălie. Era un băiat foarte frumos și foarte distins; o figură blândă și veselă; se vedea că venise în fugă de departe și-i era de grabă să meargă și mai departe. Iată ce a târguit. A băut un cognac și a gustat un sanwich cu icre. A dat o jumătate de oca de rachiu la oamenii lui, câte o jimblă și o bucată de brânză de burduf, cam tot de o jumătate de oca. Atât. A scos punga și a trântit un pol de aur pe tejghea. Nenea Matache a luat polul și i-a dat cazacului restul o jumătate de rublă. Cazacul a salutat, s'a suit pe cal și a pornit în trap mare către miazăzi. Nenea Matache a văzut ce ochi mari făceam și, om deștept, a înțeles că mi se păruse socoteala prea-prea.

— Vezi d-ta, drăguță, zice, ce e și cu războiul ăsta! Văzuși bietul băiat! om tânăr și de familie! cum îl trimete împăratul să-l prăpădească păgânii, pentru ca să ne apere pe noi creştinii! E lucru mare, drăguţă!

— Da încă, zic eu, până la păgâni...

Nenea Matache a zâmbit cu mult înţeles:

— Lasă, zice, drăguţă; sunt fraţii noştri. Cu atâta s’aleg şi ei, cu ce cheltuesc pe la noi; căci cine ştie câţi se mai întorc înapoi!

O lacrimă de compătimire pentru soldaţii împărăteşti şi de recunoştinţă pentru Ţarul liberator încolţi în ochiul lui nenea Matache. In vremea aceasta, începu să treacă între garzi călări şi pihotă sute de căruţe încărcate cu nişte lădiţe, foarte grele de sigur, deoarece în fiecare căruţă erau numai câte două. Erau bani — carboave şi poli imperiali! Nu ne venea să ne credem ochilor.

— Uite, drăguţă, uite! Bre! ce va să zică puterea împărătească, drăguţă!

*
* *

L-am întâlnit zilele astea pe negustorul meu, foarte opărit.

— Ei? neică Matache, ce zici de criza asta?

— E lucru mare, drăguţă! Aşa ceva nu s’a pomenit de dinaintea războiului.

— Iţi mai aduci aminte?

— Frumoase vremuri!... nu mai apucăm noi aşa vremuri frumoase, drăguţă!

— Şi nu se vede, zic eu, nicio scăpare, niciun leac... doar poate recolta.

— Ce recoltă! drăguţă, răspunde oftând negustorul... Ii ştiu eu leacul crizei; dar acu nu prea sunt semne... Văz că fratele nostru nu mai vrea să dea pe la noi; se duce la Ţarigrad prin altă parte... O fi supărat pe noi.

INTELECTUALII

Intelectualii! Iată un soi prețios de cetățeni, de lipsa căruia patria noastră nu se poate plânge. Slavă Domnului! avem destui.

Odinioară, intelectualii, mult mai puțini la număr ca astăzi, formau un fel de sectă, care respingea sistematic orice contact cu profanii. Sediul acestei prețioase secte era la cafeneaua Brofft, — singura rimă posibilă la *moft*, — peste drum de Capșa, în prăvălia caselor Zerlendi, unde acuma se află Luvrul de București. Acolo — precum odinioară muzele în Parnas — se adunau intelectualii spre a-și împărtăși înaltele cugetări și inspirațiuni, gustând un fel de ambrozie, compusă din puțin lapte, puțin « jvarț » și puțin zahăr, și numită în limba vulgară « caputin ». De aceea, profanii invidioși, cari nu erau admiși să se apropie de intelectuali, i-au poreclit pe aceștia: « caputiniști », de unde, apoi, orice desbatere prea mult prelungită despre lucruri ideale, despre înalte chestiuni de artă, litere, științe, s'a numit « caputinism ». Aceea a fost prima perioadă, cum am zice perioada eroică, a « caputinismului » și « caputiniștilor ».

Cafeneaua Brofft, poate tocmai din cauza mândriei excesive a intelectualilor, a început să-și piarză încetul cu încetul clienții, cari consumau altceva decât « caputin ». Ar fi lucru oarecum explicabil: omul inferior se găsește foarte strâmtorat într'o atmosferă prea înaltă. Ce să caute un biet mojic de rând acolo unde se strâng persoane de elită?... Din pricina intelectualilor, sau din altă pricină, puțin importă, cafeneaua Brofft, mergând din ce în ce mai slab, a trebuit până la urmă să se desființeze. Dar intelectualii nu puteau rămânea pe drumuri; trebuiau deci să-şi caute un nou sediu numaidecât... Atâtea chestiuni arzătoare de estetică, de filosofie, mai ştiu eu de ce! reclamau soluţiuni urgente. « Caputiniştii » îşi aleseseră un local mult mai frumos şi mai confortabil decât cel vechiu; îşi strămutară sediul la Fialcowsky, cafenea-cofetărie celebră, mai ales pentru beltelele ei.

Aci, — lucru foarte ciudat! şi care nu s'ar putea explica decât prin teoria evoluţiunii, — aci s'a făcut o schimbare însemnată în moravurile intelectualilor. De unde, la Brofft, erau foarte exclusivi şi din cale afară discreţi, discutând pe şoptite, aşa ca să nu le poată profanii auzi înaltele înţelepciuni — la noul sediu, începură să primească alături cu ei, deocamdată la mese învecinate, apoi chiar la masa lor proprie, muşterii cari nu luau « caputin », oameni cu totul nedemni de a se numi intelectuali. Apoi, desbaterile « caputiniste » începură să se facă în gura mare, aşa că toată lumea profană de cafenea şi cofetărie, ba, vara chiar din piaţa Teatrului, le putea auzi perfect. Dar dacă zic că lumea profană le putea auzi, asta nu însemnează că le şi putea pricepe. Numai aleşii le-au putut pricepe, şi asta a făcut un mare bine public: încet-încet, şi din ce în ce mai numeroşi, începură să iasă din rândurile lor, o sumă însemnată de tineri a căror vocaţiune era să fie intelectuali. Până aci, nu se ştiuseră număra, neavând un semnal de raliare, o eclesie. Aceasta a fost perioada clasică a intelectualilor.

In curând, potrivit principiului evoluţiunii, eclesia a numărat aşa de mulţi adepţi, încât Fialcowsky nu i-a mai putut încăpea şi ei au pornit care încotro să propăvăduiască... Azi, mai mult ca totdeauna, la noi mai mult decât ori unde, intelectualii sunt, am putea zice, inspiratorii, diriguitorii opiniei publice, mai ales când e vorba de mişcarea « culturală ». Ei fac ploae şi vreme bună, ei tarifează preţurile succeselor şi decernă laurii, ei condamnă, îngădue sau încununează — în literatură, în teatru, în arte, în ştiinţă, în fine în tot: ei! ei, intelectualii!

Aceste exemplare de lux ale omenirii mişună astăzi prin toate unghiurile publice. Lipsiţi cu desăvârşire de vreo falsă fudulie, intelectualii intră în toate localurile de consumație și se amestecă bucuros cu toți comunii muritori... Asta e o tactică iesuitică, aşa crez eu; căci, pentru a renunța aceşti aleşi la mândria lor legitimă şi a se apleca aşa cu dinadinsul la contactul nostru, trebue că au un scop şi acela desigur nu poate fi altul decât luminarea maselor ignorante.

Odată cu eşirea dela Fialcowsky, care numaidecât s'a desființat și el ca și Brofft, eclesia « caputinistă » a trecut din perioada clasică în perioada politică: dela revelațiune la apostolat. Iată-i... La orice masă dela berării, birturi, cafenele, dacă sunt trei muşterii, unul desigur este un intelectual. Ce face el, omul ales, alături cu cei doi profani? Işi îndeplineşte misiunea: propagă, luminează, vulgarizează. Sunt chelneri cari, după câte au prins pe apucate din desbaterile și conferențele intelectualilor, pot face marț pe un profesor de universitate, mai ales dacă l-or lua repede.

Dar mai la urmă, o să mă'ntrebi dumneata:

— Bine, după câte mi-ai scris aci, cam înțeleg eu ce sunt intelectualii; dar atâta nu mi-e de ajuns; aş voi să-mi dai o definițiune mai scurtă și mai limpede; să-mi spui deslușit: ce este un intelectual?

— Bucuros, răspund eu; iată:

Omul care despreţueşte orice ocupaţie de imediată utilitate şi pentru el şi pentru lume şi se dedă la nobila profesiune de gânditor — se numeşte un *intelectual.* Sunt mii şi mii de unelte în lume: glonț și năvod, plug și sapă, teslă şi rândea, ciocan şi nicovală, cot şi terezii — cine le mai ştie pe toate? un întreg arsenal inchizitorial! fără acesta omenirea n'ar putea stoarce binele ei din sânul naturii, din sânul mamei crude, care mai totdeauna trebue apucată strâns în cleşte, canonită, bătută până la sânge, ca să-ţi dea o picătură de lapte. Ei!... Intelectualul e prea blând fiu ca să-şi maltrateze cumva mama. Mâna lui, care n'are altă menire decât să treacă uşor pe frunte-i, s'ar murdări la atingerea vreuneia dintre uneltele de tortură. Intelectualul a venit în existența terestră înarmat cu o unealtă mult mai nobilă, o zestre divină: *gândirea !*

Acu... deştept ori ba, spiritual ori nerod, cu scaun la minte ori lovit cu leuca — astea sunt întrebări absolut indiferente; e destul că poate zice cu toată siguranța:

« Eu?... Eu sunt un intelectual! ».

[FRAGMENTE]

Sunt oameni cari gândesc că a vorbi cu bun simţ şi cu pricepere despre lucruri umile, bunăoară despre cestiuni de viaţă practică, este o înjosire a spiritului omenesc, şi că, din contră, pentru spiritul omenesc este o onoare a debita prostii despre cestiuni înalte.

Eu gândesc altfel, adică tocmai dimpotrivă.

Eu, care am fost şi birtaş la gara din Buzău, pricep, de exemplu, că cestiunea hranei de toate zilele, mai cu seamă pentru un om cu copii, este o cestiune vrednică de toată atenţia, şi că societatea noastră românească suferă în privinţa aceasta de multe neajunsuri. Vroi dar să spun ce gândesc despre bucătărie şi bucătărese.

Un sec crede că m'am înjosit cu asta. De ce? Pentru că nu m'apuc să desbat ca dânsul, fără să le pricep de loc, asupra cestiunilor de înaltă cultură, pentru cari ştiu bine că aş avea, ca şi el, mai puţină competenţă de cât un bou bătrân pentru alergările Jockey-Clubului.

Nu. Ocupe-se dumnealui de cestiunile înalte, eu voi să desbat asupra întrebării: este sau nu bucătăreasa mea, a dumitale, a noastră a tuturor, vrednică de misiunea ei?

Dintru'nceput trebue să spun, cu părere de rău: nu! nu e vrednică.

* * *

Dumnezeu să mă ferească de şovinism şi de braşovinism!

Dacă şovinismul este caricatura patriotismului, braşovinismul este caricatura românismului.

Când ar fi să dau vreo povaţă unui tânăr român, iată pe care i-aş da-o:

« Tinere, să-ţi fie patria scumpă şi sfântă ca şi mama ta! S'o iubeşti şi s'o respectezi din adâncul sufletului tău! De dragostea şi de respectul tău pentru ea să nu faci vreodată reclamă şi paradă. Ba, ai dreptul şi datoria să urăşti, să loveşti, să sfărâmi pe acei fraţi ai tăi ticăloşi, cari, în loc s'o iubească şi s'o respecteze ca pe o mamă cuminte, onestă şi severă, o curtează, o măgulesc şi o exaltează ca pe o bătrână cochetă, nebună bună de tocat! ».

Atât despre patrie — şi sper că'n tot ce am scris nu se va găsi despre frumoasa şi generoasa mamă vreo altă tiradă.

* * *

Nu! nu sunt şovinist, şi ura de rasă nu a putut vreodată încolţi în sufletul meu. Dar trebue să mă ridic odată cu toată puterea contra Ungariei şi poporului maghiar!

Acolo este izvorul unui mare rău ce ne bântue... De peste Carpaţi ne vin bucătăresele cari fără omenie ne exploatează pe noi, părinţii de familie, ne supără, ne îmbătrânesc fără vreme şi ofticează pe cocoanele şi soacrele noastre, şi fără milă ne ruinează sistemul digestiv al moştenitorilor noştri. In nici o ţară civilizată din lume nu se consumă atâta sinamichie pentru copii. Care cocoană o întrebi: « Da ce a avut Goguşor al dumitale? » îţi răspunde: « Mersi! a avut deranj la stomac! ».

Să fie oare o manoperă politică? Să meargă Maghiarii cu ura lor seculară contra noastră până acolo? Bănuesc; nu pot fi sigur. Dar ceea ce e vădit lucru e că toate aceste misionare ale papricaşului şi sosului de făină prăjită 'n osânză de râmător lucrează, după o sistemă urmărită cu persistenţă, la distrugerea Românilor.

Ia să examinăm lucrul mai de aproape.

* * *

O bucătăreasă maghiară la o modestă casă română din capitală câştigă:

30 de lei pe lună leafă;

20 de bani pe zi, tain, fac 6 lei pe lună;

are odae bună de locuit, încălzitul, luminatul, spălatul, toate astea să facă măcar 20 de lei pe lună, cum sunt toate scumpe'n Bucureşti;

are hrană din destul, ea, şi mai opreşte ale mai bune bucățele de carne şi ficățeii dela pui pentru *borbat*, care vine seara să doarmă la căldurică; hrana a o pereche de maghiari, care va să zică, ar face barem 45 lei pe lună;

mai ciupeşte şi dela coşniță măcar o băncuță pe zi, adică pe lună 15 lei;

Ia să facem acuma totalul: 30+6+20+45+15=116; care va să zică, una mie şi aproape patru sute de lei pe an. Colosal! Aproape cât o artistă dela opera română! Şi în schimb?

* * *

Vine stăpânul acasă dela daraveri şi, flămând, se aşează cu familia la masă.

Ciorba!

Toate lingurile încep să lucreze; dar la prima sorbitură, toate fețele se strâmbă.

— Iar apă chioară! păcătoasa! zice soacra indignată.

— Du-o îndărăt, zice ginerele aspru, şi spune-i că al'dată i-o torn în cap, mizerabila!

— Adu bamele! comandă cucoana...

Bamele! Copiilor le plac bamele cu pui. Acu e rândul furculițelor.

— Uite, trăzni-o-ar Dumnezeu! cum le-a terciuit! uite cum a sdrențuit frumusețea aia de pui! Bătu-te-ar Maica-precista!...

— Unde sunt ficățeii?

Şi toate furculițele sondează marmelada de bame: nici-un ficățel!

— Nu mâncați! sbiară stăpânul, care a gustat din marmeladă. Nu mâncați! are gust de coclit! vă otrăviți!

Şi pe câtă vreme bieții copii se'ndoapă cu pâine, cucoana ginerelui zice tristă:

— Adu biftecul!

(In familiile mai bune, la friptură se zice biftec, şi coada vacii friptă pe cleşte tot biftec se chiamă).

Aha! biftecul...

Cucoana soacra ascute cuţitul. Aş!

— L-a ars!

Atunci începe potopul de încriminări: domnul acuză pe cocoane că nu se ocupă destul cu menajul; cocoanele-l acuză pe domnul că nu e destul de sever cu slugile... Ginerele scapă o vorbă groasă, soacra se scoală indignată dela masă drăcuind pe şoangheriţa, şi fiică-sa cu copiii încep să plângă:

— Masă e asta, ori otravă?

Atunci, domnul ia farfuria cu biftecul carbonizat şi merge încruntat la bucătărie:

— Madamo! biftec e ăsta! bagă-ţi-l în ochi!...

Apoi, după ce trânteşte farfuria:

— ...Şi altă dată să ştii că-ţi trag palme, mă 'nţelegi!

— *Apo, ala nu slobod la domnu!* răspunde, cu toată dignitatea maghiară, bucătăreasa.

Se 'nţelege; omul, cât de iritat, nu uită că trebue evitată cu prudenţă orice complicaţie internaţională.

Toată lumea se pune iar la masă cu multă gravitate şi, fără a mai schimba o vorbă, o răzbeşte în telemea cu struguri. Foarte bună mâncare, telemea cu struguri, şi sănătoasă: telemea fără struguri ar fi prea grea; struguri fără telemea, prea uşori.

⁂

Tatăl de familie supărat se culcă şi se gândeşte serios, — la ce? la neajunsurile culturii noastre publice:

De ce n'avem odată curajul să ne emancipăm de străini? De ce, pe lângă atâtea şcoale de ştiinţe şi de arte înalte, pe lângă atâtea Universităţi şi Conservatorii de muzică şi declamaţiune, să n'avem şi o şcoală de bucătărese cu o direcţiune curat naţională? Dacă ar fi fost româncă, mizerabila! cum i-aş fi tras cu biftecu 'n cap!

⁂

Când termin rândurile aceste dureroase, primesc, dela un vechi prieten, o scrisoare plină de parapon.

Bietul bătrân! Iacă un prototip de *tombateră* demodată, care mă 'ndoesc să fi fost vreodată la modă: căci, de tânăr, de când îl cunosc, a avut ca şi acum, spiritul foarte mălăeţ.

Ca orice român, mai ales mălăeţ, a 'ncercat, fireşte, şi el, toată viaţa, să colaboreze la ieftinul progres al scumpei sale Românii, — să lucreze şi el în aşa numitul «ogor al culturii naţionale!». Dar, de câte ori a asudat şi gâfâit, i-a ieşit înainte un sceptic, un om care nu este aşa de naiv ca să lucreze un ogor fără siguranţă că acesta-i va da rod potrivit ostenelii.

Scepticul s'a uitat la obosita nulitate cu un zâmbet de milă prefăcută şi — ca răutăciosul sufler, care părăseşte în îngăimeală pe un actor şi prost şi surd şi cu rolul neînvăţat — i-a şoptit, dând din umeri:

— Ogor ingrat! vană laboare!

Iar lumea toată, cuminte, a clătinat din cap, adică: aşa e, are dreptate scepticul.

Zâmbetul acestuia şi mai ales aprobarea opiniei publice, umplu cu amar sufletul gol al bătrânului meu. Mâhnit, el gândeşte, ca acum o jumătate de veac, şi astăzi, că a perfora cu'mpunsături de condei gogoşile umflate ale secăturilor intelectuale, a trata cu uşurinţă pe xenamorasiţii cu greutate, a nu lua în serios pe toate budalalele literelor şi artelor române — sunt nişte crime de înaltă trădare a patriei, a naţiunii, a... mai ştiu eu ce, sacru şi inviolabil.

Se pune deci să-mi scrie în consecuenţă.

Sfântă Retorică! In ce proză năclăită, în loc de pieptănată, izbucneşte indignarea lui patriotică în potriva acelor spirite cari nu-i seamănă, cari nu respectă nimic, zeflemisesc tot, veştejesc, întinează, distrug tot ce e românesc! — se 'nţelege că în «tot ce e românesc» intră mai ales şi rânceda lui pomadă.

Auzi dumneata!... Moftul român!... Să pui sfântul calificativ rromân lângă moft!... A! scepticismul! O! nenorocită şcoală!

Şi când te gândeşti că, sub barba venerabilă a ilustrului meu român, oamenii acestei nenorocite şcoale, aceşti rău făcători ai naţiunii, au câte odată chiar succes.!

— A!... zice tombatera cu amărăciune... Succes uşor!

Acu nu ştiu ce să fac? să-i răspund ori să nu-l mai mâhnesc? Am să-i răspund odată pentru totdeauna, ca să-l mângâi. Iată:

« Ilustrul meu amic,

« Să ne punem împotriva voinţei lui Dumnezeu — ar fi nebunie. Nu vezi dumneata că la tot ce viază e o nepătrunsă chestie de sămânţă? Dovleacul mălăeţ, la cuptor, are succes — uşor, ce e drept, însă îl are; dar stoarcă-se cât s'o stoarce să facă limonadă, n'are să-l aibă niciodată.

« Dumneata nu eşti încă aşa de bătrân în cât să-ţi pierzi toată speranţa. Incearcă şi dumneata odată să ai un succes uşor. Dacă n'ai avut până acum nici unul, de! trebue să mărturiseşti că şi dumneata eşti puţin de vină: ai umblat totdeauna după succese prea grele pentru puterile şi felul dumitale ».

[COMETA FALB]

Ziua de 1 Noemvrie a trecut, din norocire, ca toate zilele.

Sinistra proorocire astronomică a renumitului geolog austriac nu s'a izbândit: Falb propune și Dumnezeu dispune.

Atât mai bine!

Acu, că ni-i spiritul mai limpede şi inima mai liniştită, aş putea face o prinsoare:

Dintre câţi ştiau de spusa lui Falb, dela cel mai din urmă poltron până la cel mai hotărît dispreţuitor al morţii, niciun om în toate minţile n'a fost, la apropierea ceasului, cu desăvârşire lipsit de grije; dacă nu de grije, măcar de un neastâmpăr neplăcut; dacă nici de asta, măcar de o netălmăcită și furnicătoare nerăbdare.

* * *

Cam cu vreo săptămână înainte de ziua fatală, am cetit cu sfinţenie toate gazetele, urmărind numai şi numai ştirile despre sfârşitul lumii.

Notiţele, reportajurile şi interviewurile ziarelor în privinţa tristului sfârşit al planetei nu mi-erau însă de ajuns. Imi trebuia ceva mai pe larg.

Să spun însă în treacăt ce lucru ciudat se petrecea în spiritul meu: pe de o parte căutam cu dinadinsul să găsesc păreri savante cari să tăgăduiască posibilitatea cataclismului; iar pe de altă parte, şi mai cu dinadinsul dădeam crezământ părerilor cari înclinau a confirma prevederile lui Falb.

Imi plăceau cele dintâi; dar cele de-al doilea mă stăpâneau.

Am zis că-mi trebuia ceva mai larg decât fugitivele note ale ziarelor. Am alergat dar la Enciclopedii.

*
* *

Inarmat cu date pozitive şi cu nume în orice caz mai ilustre decât al domnului Falb (Seneca, Newton, Kepler, Herschell, pater Secchi, Faye, etc.), am pornit să îndeplinesc o nobilă misiune; am alergat să'mbărbătez sufletele clătinate, minţile aiurite de apropierea dezastrului haotic.

Credeam în ce spuneam? — Nu ştiu.

Credeau acei ce m'ascultau? — Nu crez.

Şi cu toate astea, ce limpede expunere, ce argumentare fără greş!

Intâi, partea istorică...

Seneca cel dintâi expune într'un chip magistral cunoştinţele străvechilor Chaldei asupra cometelor, şi, din spusele lui, se vede că noi modernii nu ştim, în privinţa acestor stele rătăcitoare, cu mult mai mult decât ştiau Chaldeii.

Da, dar în orice caz ştim mai mult.

*
* *

De exemplu, ştim că o cometă este un corp care descrie împrejurul soarelui o elipsă extraordinar de lunguiaţă, a cărei linie o calculează astronomii exact, afară de cazurile când cometa îşi schimbă mersul, ceea ce se întâmplă foarte adesea.

Mai ştim — şi asta trebue să ne umple de bucurie — că materia din care se compune o cometă este de o consistenţă necunoscută pe globul nostru, şi adică: pe pământ, materia se prezintă sensurilor noastre în trei moduri, solidă, lichidă şi gazoasă; materia cometei nu este în niciunul din aceste trei moduri. Dacă ar fi măcar gazoasă, cum volumul ei este gigantic, n'ar putea fi aşa de transparentă; în orice caz, prin volumul ei luminos, n'ar putea traversa nefrânte raze străine ei. Dar cu toate astea, se știe că chiar prin sâmburele cometei, dar-mi-te prin coada ei, se văd perfect, și tot în poziția lor normală, stele cât de mici.

⁂

Iată ce spune celebrul Faye:

« In comete materia este subțiată până la un punct de care nicio substanță de pe pământ nu ne poate da vreo idee ».

Apoi, în privința efectelor mecanice ale unei întâmplătoare ciocniri între pământ și o cometă, acelaș mare savant spune:

« Cea mai slabă pânză de păianjen ar opune mai multă rezistență unui glonț de pușcă ».

Adică, adăogam eu, glonțul de pușcă e pământul și cometa pânza cea mai slabă de păianjen.

Toți astronomii serioși afirmă că fiind dată micimea corpurilor cerești față cu nemărginirea, după toate calculele de probabilități, din 281 de milioane de ori numai odată s'ar putea întâlni două dintre acele corpuri... și poate nici atunci, adăogam eu.

Dar alta, și mai și: eminentul astronom Lœwy spune că în ziua de 16 (28) Iunie 1861, pământul a chiar trecut prin coada unei comete.

⁂

Dar un fenomen și mai îmbucurător!

S'a văzut o cometă care a mers câtva timp pe cer și deodată, într'o seară, astronomii și chiar oamenii comuni, cu ochii nearmați, au văzut-o despărțită în două: două comete la fel, cari au început să se desparță încet, și tot așa și iar așa, până s'au depărtat una de alta ca dela pământ la cer, și au dispărut în haosul fără fund, apucând fiecare pe deosebite cărări — așa că am putea zice aproape cu siguranță cum că n'au să se mai lipească la loc cât lumea.

Ei! cum ne putem explica fenomenul acesta?

Foarte lesne. Ușuratica stea cu coadă a trecut peste o planetă: aceasta n'a pățit nimic, și stând țeapănă a forţat pe cometă să se despartă 'n două. Atât mai rău pentru cometă! De ce nu ia seama pe unde umblă!

...Vezi dumneata, cititorule, cum face omul de frică şi glume!

⁂

Şi pentru a sfârşi, aveam argumentul sdrobitor — celebra afirmaţie a genialului Newton:

« Cea mai mare cometă, fie mare cât dela soare la Saturn, dacă o strâng până a-i da consistenţa aerului nostru, o pot vârî într'un degetar! ».

Iar nu mai puţin minunatul Herschell zice:

« Coada întreagă a unei comete poate că nu-i mai grea decât câteva dramuri ».

Cu cât îmbărbătam pe alţii, cu atâta, parcă, mă 'mbărbătam şi eu.

Intr'o dimineaţă însă, n'apucasem să arunc bine unui prieten îngrijat afirmaţiile celor două genii, şi pusei mâna pe « Universul », să vedem ce mai nou în Africa...

Când colo, o depeşe din America:

Cometa!

Cometa... a apărut! Se vede cu ochii liberi în America de Sud!

Monstrul însărcinat cu executarea pământului osândit s'a arătat la poarta cerului nostru!

⁂

S'a isprăvit! S'a dus toată Enciclopedia!

Intr'o clipă am uitat pe toţi savanţii eminenţi, iluştri, geniali, pe toţi astronomii serioşi, şi mi-am adus aminte de uitatul cosmolog Maupertuis, care, gândindu-se la căldura ce trebue să o capete cometele în apropiere de soare, zicea cu emfază:

« Căldura aceea ar preface pământul în cenuşe ori într'un bulgăr de sticlă; numai coada cometei ar înneca globul nostru în valuri aprinse şi ar nimici pe toţi locuitorii lui. Tot aşa vedem pierind un popor de furnici asupra cărora plugarul varsă apă fiartă în clocote ».

Dela depeşa din Valparaiso, n'a mai fost chip să-mi continuu misiunea mea: n'am mai putut îmbărbăta pe nimini, şi nimini şi nimic nu m'a mai putut îmbărbăta.

* * *

Lungă a fost ziua de 1 Noemvrie!

Dar în sfârşit... Sinistra proorocie nu s'a 'ndeplinit.

Atât mai bine!

N'a fost voinţa Domnului să se prăpădească bunătate de planetă, care sufere, fără să geamă, greutatea atâtor păcate şi atâtor prostii.

Tatăl ceresc n'a voit nici de astă dată peirea noastră, a greşitei vecinic şi vecinic nepocăitei omeniri.

Cum s'ar fi plecat ea să-şi pună mintea cu nişte nemernici ca noi?

Cum s'ar fi îndurat el să lase o cometă vagabondă să răstoarne atâtea statornice şi mărețe temple, pe care omenirea cu trudă de veacuri le-a ridicat lui, spre a-l slăvi pre el? atâtea locaşuri sfinte, unde adesea îl rugăm aşa de frumos să ne ajute cu puterea lui nemărginită a 'ndeplini fapte, ce el, anume sub pedeapsa pierzării sufletului nostru, ne-a oprit să săvârşim?

El a poruncit cometei uriaşe, care venea val-vârtej asupra piticului nostru glob, să se abată din cale, şi cometa s'a supus, ba încă aşa de ascultătoare, încât, pare-mi-se că nici n'o s'o mai vedem cât de departe.

S'a dus să sperie, de pe alte ceruri, pe muritorii altor planete; să le aducă de aproape aminte, cum ne-a adus şi nouă, întâi de puterea şi apoi de bunătatea Celui întru toate fără de margini.

Ducă-se până dincolo de graniţele stăpânirii soarelui, că slavă Domnului! are loc destul.

LA MONZA

Prea-înţeleptul Macchiavelli, acu patru veacuri trecute, visând o Italie unită, dedea magnificului Laurenţiu de Medici poveţe asupra artei de a guverna popoarele — luminoase poveţe, cari vor străluci de-a-pururi ca un monument ne 'ntrecut de gândire omenească.

Toate le putea învăţa Laurent dela ilustrul secretar florentin — cum să împace şi să fericească pe supuşi, cum să birue sau să dejoace pe vrăjmaşi, cum să-şi apere coroana, făcându-se iubit şi temut şi de unii şi de alţii — toate, afară de una: cum să-şi apere viaţa de mâna ucigaşă.

Coroana poate fi apărată totdeauna — capul, nu.

Căci — zice genialul secretar — îţi număr toate cauzele cari te pot face să pierzi coroana şi-ţi arăt toate mijloacele cu cari să ţi-o păstrezi; dar cine ar putea şti unde stă ascunsă, şi cum, şi când are să se ridice din umbră acea mână, ca să lovească victima încoronată?

* * *

Poveţele nemuritoare ale aceluia care, acum patru veacuri, visa o patrie italiană unitară, le-a urmat al doilea rege al Italiei mari, magnanimul Umberto, le-a urmat — numai pe jumătate.

El a fost totdeauna generos, pe câtă vreme Macchiavelli povăţueşte cu dinadinsul pe prinţ să fie generos cât mai rar se poate, şi, oricând va fi, să fie cu din ale altuia, nu cu din ale sale proprii.

El a voit să se facă numai iubit; temut — n'a voit niciodată să fie, deşi Macchiavelli cu dinadinsul îi spunea că, dacă se face prințul iubit, nu strică, dar trebue absolut să se facă temut; căci iubirea ți-o dă supușii de dragul tău, iar temerea ți-o poartă de dragul picii lor.

* * *

Și iată fatalitatea istorică.

Cu acela căruia, după bunu-i suflet și după inima lui generoasă, nu i-a venit s'asculte de povața întreagă a învățătorului, netrebuindu-i decât iubirea poporului — cu acela a trebuit să se izbândească grozava rezervă: coroana, te pot învăța să ți-o aperi; capul, nu.

Și unde a trebuit să cază iubitul poporului victimă a unei mâni ucigașe?

La Monza — acolo unde s'a păstrat în tezaurul mânăstirii atâta vreme străvechea coroană de fier, coroană făcută, după porunca unei regine lombarde, acum treisprezece veacuri, din unul dintre piroanele cu cari a fost țintuit pe cruce Domnul nostru Isus Christos — coroană purtată pe rând, în decursul sbuciumatei istorii a peninsulei, de Carol-Quintu, de Napoleon I, și reîntoarsă în fine iarăși regelui Italiei.

* * *

Are o istorie întreagă această faimoasă coroană de fier a Italiei.

E prea interesantă acea istorie ca să n'o dau aci, împrumutată, se 'nțelege, *tale quale*, din marea Enciclopedie a lui Larousse.

Iată.

Tendelinda, rămânând văduvă de soțul ei Autaris, regele Longobarzilor, s'a măritat a două oară după Agilulf, ducele Turinului. Atunci, la anul 594, a pus să-i facă o coroană, pe care vrea s'o dăruiască noului său soț.

Coroana era compusă dintr'un cerc de fier acoperit cu lame de aur; căci fără cuvânt au susținut mulți istorici că era de aur curat. Autorii contimporani, cari au lăsat scrieri asupra acestei cestiuni, afirmă că era făcută din fier și aur într'adins, spre a face să 'nțeleagă pe cel ce o va purta că o coroană este o greutate a cărei incomoditate este ascunsă sub o amăgitoare strălucire.

Tradiţia spune, în afară de asta, că fierul din năuntrul coroanei este topit dintr'un piron cu care s'a ţintuit pe cruce Mântuitorul.

După moartea lui Agilulf, coroana a fost depusă în tezaurul mânăstirii din Monza, lângă Milan; apoi a trecut pe capul lui Carolmagnu când a fost uns ca rege al Longobarzilor în 774. In 1452, coroana a fost dusă la Roma pentru încoronarea lui Frederic IV, şi în 1530, la Bolonia, pentru încoronarea lui Carol Quintu.

In fine, la 1805, împăratul Napoleon I alipi la Milan, în prezenţa tuturor corpurilor Statului, trimişilor puterilor aliate şi numeroşilor dignitari ai curţii franceze, coroana Italiei la coroana Franţei, şi, cu această ocazie, repeţi cuvintele spuse de cel d'intâi care purtase coroana de fier: «Dumnezeu mi-a dat-o, păzească-se oricine de a o atinge!».

Lombardia recăzând sub jugul Austriei în urma evenimentelor politice, coroana de fier a fost readusă la Milan, pentru a recădea în fine în puterea regelui Italiei.

⁂

Un om bun şi blând, generos, incapabil de o faptă neomenoasă, ca tot omul cu conştiinţa goală de cea mai slabă umbră de mustrare.

Este un erou pe lângă aceasta: în războiu, a ştiut să apere cu toată vitejia onoarea patriei; în pace, a înfruntat, fără să clipească, biciul îngrozitorului morb asiatic, numai ca să poată mângâia cu mâna lui pe nenorociţii din lazarete.

In sfârşit, e omul care odinioară a iertat de legiuita osândă la moarte pe un ticălos care a încercat să-i sfâşie inima cu un pumnal.

Adormind, acest erou bun şi blând s'a gândit să jertfească o măreaţă avere strămoşească pentru a uşura greutăţile nobilului său popor.

Doarme regele Umberto în vila lui regală dela Monza şi visează, poate, cum a doua-zi, când se va coborî în mijlocul nației sale iubite, la festivitatea populară pe care o va prezida părintește, copiii lui îl vor aclama cu dragostea lor, atât de cunoscută și de scumpă lui.

* * *

Pe când nevinovatul acesta doarme senin, târziu în noapte, trei flăcăi voinici, cu chipuri aspre stau la o masă. într'o veche cafenea. Beau un *bicchiere* și joacă cu o pereche de zaruri...

Joacă la noroc.

Voința jucătorului nu trebue să se amestece întru nimic: numai de caprițiul oarbei întâmplări să atârne câștigul!

De aceea, fiecare dintre ei urmărește palpitând și cu cea mai încordată atenție orice aruncătură a zarului: nu cumva să încapă înșelătorie.

Dar pe ce joacă?

O! aproape pe nimic...

E un joc aproape inocent: câștigul este dreptul la o distincțiune, la o onoare.

* * *

Jocul se joacă în trei rânduri de aruncături.

Un rând s'a dat. Unul dintre jucători, cel mai tânăr, a avut 8 puncte; al doilea, mai în vârstă, 7; al treilea, cel mai copt, 5.

Se dă rândul al doilea: cel mai tânăr, 7 puncte; cel mijlociu, 6; cel mai matur, 3.

Acesta e foarte enervat — l-au întrecut cu prea mult.

Al treilea rând...

Toți jucătorii, tremurând de emoție, se ridică 'n picioare.

Atențiune...

Cel mai tânăr, doi ași — 2 puncte...

Cel mijlociu, doi trei — 6 puncte.

Cel mai în vârstă învârtește în mână zarul și, strângând din fălcile puternice până-i scrâșnesc dinții, privește la tăblița neagră, pe care stau scrise cu tibișir punctele făcute.

Tăbliţa arată:
Pentru primul, 8+7+2=17;
Pentru al doilea, 7+6+6=19;
Pentru el, cel d'al treilea, care mai are să dea încă o aruncătură, spre a încheia jocul, 5+3=8.

Care va să zică, cel mijlociu având 19 puncte, al treilea, care, din două lovituri, a avut d'abia 8, cu ce mai poate câştiga?

Cu douăsprezece puncte.

Ii trebue dar numaidecât de două ori şase; iată singura combinaţie, din cele douăzecişiuna de combinaţii posibile ale două zaruri, cu care mai poate ieşi biruitor.

*
* *

Figura lui oacheşe se 'nvineţeşte; omul aruncă zarul şi un blestem spurcat, să facă a se cutremura bătrâna clădire din temelii...

Oarba 'ntâmplare se speric de acest blestem şi porunceşte celor două cuburi de os să se aşeze fiecare cu şase'n sus.

5+3+12=20.

Gaetano a câştigat!... Gaetano Bresci.

El are dreptul la distincţiunea, la onoarea de a executa pe nenorocitul, osândit în afară de orice dreptate omenească, pe bunul părinte al patriei, pe nevinovatul, care-şi doarme liniştit cel din urmă somn măsurat, în vila regală dela Monza!

Gaetano Bresci are dreptul la gloria de a fi gâde fără de lege!

Gaetano Bresci a câştigat dreptul de a lipi, în memoria adâncei şi nemăsuratei viitorimi, numele lui, ce părea osândit a se 'ngropa cu omul, de numele augustei victime, într'o etern indisolubilă însoţire, pe o tristă pagină a istoriei nobilei Italii.

[CABINETUL NEGRU]

Ţiu să fiu bine înţeles totdeauna că de părerile pe cari odată pe săptămână le dau în această rubrică a « Universului », absolut nimeni altul decât mine nu poate fi făcut răspunzător.

Intru cât, precum am mai spus odată, un colaborator care iscăleşte articolele sale, nu ofensează prin indecenţă dignitatea unui organ de publicitate, directorul acestuia nu trebue tras la nicio răspundere de părerile colaboratorului, fie ele cât de cornorate.

Incep astfel, fiindcă am de gând să spun lucruri ce mă tem că au să pară monstruoase unor anume spirite, încă netămăduite de pasiunea celebrelor drepturi ale omului, cari, cu atât de sângeroasă paradă, au fost întronate acum un veac pe continentul nostru.

Marea revoluţie franceză, inspirată de raţionalismul generos al spiritelor indignate de tirania burboniană, a desfiinţat aşa numitul *cabinet negru.*

Toţi cititorii ştiu fireşte ce este instituţia poştei; dar poate unii nu ştiu ce însemna cabinetul negru.

Iată.

Pe vremea regelui Franţei Ludovic XIV, un ministru, prea gelos de siguranţa statului şi a coroanii, şi-a închipuit să înfiinţeze pe lângă administraţia poştală a regatului un biurou secret, compus dintr'un număr de împiegaţi de încredere, cari, sub paza strictă a directorului poştelor regale, să cam afle ce-şi tot scriu unii altora supuşii ilustrului monarch.

Aceasta s'a numit cabinetul negru.

Era o instituţie foarte bine organizată.

Multe putea afla organizatorul, — multe care-l interesau de aproape, atât pentru el cât şi pentru supuşi, — graţie activităţii acelui biurou secret.

Multe declamaţiuni s'au ţinut împotriva celebrului cabinet negru.

Spiritele vrăjmaşe tiraniei l-au descris în colori potrivite cu numele-i.

Regi şi miniştri fără niciun scrupul de omenie au pătruns în secrete de familie, în intime relaţiuni, cari trebuiau să rămână, pentru cinstea societăţii, totdeauna îngropate cu extremă discreţie în conştiinţa a cel mult două fiinţe!

Cei puternici, furând, la întunericul cabinetului negru, secrete de afaceri şi de onoare, au ruinat oameni cinstiţi, au dezolat familii...

Şi celelalte...

— A! ce infamie! auzi dumneata să caute regele să afle ce scriu eu lui frate-meu, sau unor prièteni ori prietene! Ce infamie a tiraniei!

Eu mărturisesc că nu mi se pare de loc infamă o aşa curiozitate regală, şi aceasta, nu fiindcă scriu scrisori foarte rar, ci fiindcă de câte ori scriu o scrisoare, aceea niciodată nu coprinde vreo comunicare ce n'aş putea-o face în gura mare, dacă persoana depărtată căreia îi scriu s'ar afla lângă mine.

A! dacă aş scrie cuiva o comunicare, pe care n'aş vrea s'o aibă nimeni altul decât acela, atunci... atunci aş fi un prost.

Şi — acu vine ceva monstruos — dacă altcineva, decât acela căruia singur aş voi să-i fac comunicarea prin scrisoare, s'ar interesa într'un mod capital să o ştie, şi, ţinând scrisoarea mea, n'ar citi-o el înaintea adresantului — apoi atunci, de bună seamă, acela ar fi mai prost decât mine.

Căci încă n'am uitat o copilărească poveste, pe care am citit-o odinioară, foarte de mult.

Un intrigant, ca să piarză pe un tânăr paj, îl denunţă pe nedrept seniorului că face curte seniorei. Seniorul scrie o scrisoare, chiamă pe tânărul şi-i ordonă să plece în goana calului şi să dea scrisoarea în mâna comandantului unei fortăreţe, unde se 'nchideau în tainiţe adânci cei mai primejdioşi prizonieri politici.

Copilul nevinovat pleacă, foarte măgulit că seniorul a început să-l însărcineze cu misiuni de înaltă încredere.

Pe drum însă, întâlneşte pe mizerabilul intrigant, care îl descoase şi află cu ce misiune e însărcinat tânărul. Gelos de aceasta şi spumând de mânie că stăpânul, în loc să izgonească pe bietul paj, îl ridică în stimă, smomeşte pe prostuţ, îi ia scrisoarea şi pleacă el în fugă să o dea adresantului.

Comandantul deschide scrisoarea, o citeşte şi imediat strigă garzilor:

— Puneţi-l în lanţuri! (adică pe intrigant) şi jos cu el, la prima 'ncercare!

Fără multă vorbă, intrigantul e legat cobză, dus la beciu şi supus la torturi.

Era natural să se 'ntâmple aşa. Scrisoarea spunea categoric:

« Comandante, ia numaidecât pe mizerabilul care-ţi aduce aceasta din parte-mi, şi tratează-l cu toată asprimea cuvenită celui mai infam trădător! ».

Se 'nţelege că toată această comedie romantică se termină printr'o încheiere morală: seniorul află că pajul era nevinovat, iar intrigantul e lăsat în închisoare, ca pedeapsă pentru infama lui ţesătură.

E puerilă comedia asta şi totuşi se poate trage o matură morală din ea — anume:

Nu prea duce scrisori fără să cam ştii ce ar putea cuprinde.

Ei! statele moderne, graţie raţionalismului generos şi umanitar al marii revoluţiuni franceze, duc zi şi noapte pachete de mii şi mii de scrisori, cu aceeaşi naivitate ca intrigantul din povestea mea.

Poşta regală italiană duce, cu toată conştiinţiozitatea, la adresa d-lui Quintavalli următoarea scrisoare dulce:

« Prea stimate amice,

« In momentul când veţi primi aceasta, fiţi sigur că pe Umberto al nostru l-am pus bine, la Monza.

« Profit de ocaziune ca să vă asigur încă odată despre cele mai distinse sentimente de stimă şi consideraţiune cu cari sunt al d-voastre devotat amic şi servitor,

« Gaetano Bresci ».

A doua zi se ridică toată conştiinţa aparatului de stat al regatului şi pe câtă vreme se desbate dacă rămăşiţele nenorocitului Umberto trebuesc sau nu îmbălsămate, se operează călcări, perchiziţiuni, arestări şi toate cele ce urmează din aiureala unei lumi întregi.

Poşta regală română, cu toată punctualitatea, duce la Giurgiu pentru Rusciuc şi aduce dela Giurgiu pentru Bucureşti corespondenţa activă dintre domnii Dimitroff, Saraffof, Fakiroff.

Domnul Saraffof trimete şi bani d-lui Dimitroff şi-i scrie:

« Bravul meu amic,

« Nu întârzia; ispräveşte-l odată pe Mihăileanu, căci mai ai şi alte treburi urgente cari te aşteaptă ».

D. Fakiroff îi scrie d-lui Dimitroff:

« Să nu cumva să primesc gazetele de duminică fără vestea despre moartea lui Mihăileanu.

« Curaj! *Udri nă glavă!* ».

Şi peste trei zile, simpaticul meu amic d. Florescu, inteligentul jude de instrucţie, asudă colecţionând interesanta corespondenţă a d-lor Dimitroff, Saraffof, Fakiroff, mai ştiu eu a cui, pe unde o poate găsi.

Cam târzior, decât... n'avem ce face!

Fireşte... Cabinetul negru era o infamă născocire a tiraniei burboniene.

Astfel de instituţiune ar ruşina timpul nostru.

Raţionalismul generos, ţâţa cu lapte bun, dela care am supt noi modernii luminoasele idei umanitare, n'ar mai putea suferi astăzi un cabinet atât de negru.

Poate însă... poate că, în ciuda acestui generos raţionalism, omenirea, mai târziu ori mai curând, să 'nţeleagă că n'a făcut o prea strălucită afacere schimbând tirania lui Ludovic XIV şi a urmaşilor lui pe tirania d-lor Bresci, Dimitroff şi a semenilor dumnealor.

[PĂRERI LIBERE]

Când excelentul meu amic, d. Cazzavillan, a binevoit să-mi ceară concursul literar pentru « Universul », am știut bine că nu este ușor a corăspunde la așa onoare. A scrie, cu câtuși de puțină pretențiune literară, într'un jurnal așa de răspândit în toate clasele societății, e o întreprindere destul de serioasă pentru cine are conștiință de câtă răspundere își ia un om când se presentă, altfel decât numai ca amator, atâtor mii și mii de cititori.

E foarte greu, așa gândesc eu, să scrii românește; nu doar pentru limba românească, fiindcă și în limba noastră se poate spune frumos orice adevăr; ci pentru lumea românească, în fața căreia nu orice adevăr trebue spus, fie spus cât de frumos — ba, încă, mai ales atunci...

Nu e vorba — în lumea toată, totdeauna, nu s'au putut și nu se vor putea spune toate adevărurile; dar nu crez să fie pe lume multe locuri, unde să se poată spune mai puține decât la noi.

— De ce oare?

— Foarte simplu: fiindcă la noi din cale afară multe adevăruri sunt supărătoare, stricătoare, primejdioase.

— Lumii 'ntregi?

— Nu lumii 'ntregi, ci unei părți din lume, care e mai puternică decât lumea toată.

— O parte mai puternică decât toată lumea? cum se poate?

— Se poate foarte lesne...

— ?

— Fiindcă toată lumea este mai slabă decât acea parte.

Şi acesta e temeiul oricărei tiranii.

Invârteşte-ţi dar condeiul de zece ori în cerneală până să scrii un cuvânt, şi, după ce l-ai scris, gândeşte-te de o sută de ori dacă nu trebue şters, nu de dragul stilului, ci de teama primejdiei.

Oricând îţi va clipi prin minte ceva care ţi-a încărcat sufletul, ori înveselindu-l cu prisos, sau mâhnindu-l peste măsură — stinge repede scânteia care-ţi poate aprinde foc în cap.

Şterge cuminte şirurile ce simţi bine c'ar plăcea la foarte multă lume, ofensând pe acei câţiva mai puternici decât aceasta — şi înlocueşte-le cu cea mai sălcie platitudine, şi fereşte-te chiar atunci să nu cumva s'aluneci afară din tonul amabil al sfintei banalităţi.

Bune poveţe...

Dar asta este pentru unii foarte uşor, şi pentru alţii foarte greu.

Oricât de cuminte să fii, ţi se 'ntâmplă de greşeşti...

Ei! atunci nu e drept să paţă nimini altul urmările greşelii tale decât tu însuţi.

Pentru aceea, dacă din greşală aş putea supăra vreodată pe cineva prin aceste modeste cronici din « Universul », îl rog mai dinainte omeneşte, odată pentru totdeauna, să nu caute a arunca vina câtuşi de puţin asupra alt cuiva decât asupra mea.

Un articol iscălit este o faptă absolut mărturisită.

Directorul unui mare ziar ca « Universul » nu e dator să răspunză de părerile personale ale colaboratorilor săi, pe cari el nu le împărtăşeşte.

Iată exemplul gata:

Eu sunt de părere că directorul ziarului nu e răspunzător de părerile colaboratorilor, întru cât ele nu ofensează demnitatea acelui ziar.

Directorul nostru poate că nu împărtăşeşte această părere.

Aceasta însă nu însemnează că, dacă eu aş face greşala să emit aci o părere contrară părerilor sale, directorul ar împărtăşi părerea mea.

Ziarele cele mari din străinătate, acelea cari nu sunt glasuri de exclusivă clopotniţă ; ziarele cari, ca « Universul », sunt organe ale intereselor publicului întreg, nu ale intereselor unei clase sau caste, găzduesc bucuros orice idee şi orice părere, indiferent dacă directorul lor, şeful sau patronul afacerii, le împărtăşeşte sau nu.

Căci, dacă din punctul de vedere al unor interese particulare de clasă, de castă sau de consorţiu, sunt primejdioase o sumă de adevăruri, orice adevăr este legitim din punctul de vedere al intereselor publicului întreg.

Cine ar fi fost de părere să se spună îndată adevărul despre apariţia holerei din urmă la Hamburg ar'fi supărat de sigur toată negustorimea uriaşului port de mare, dar n'ar fi servit rău interesele — aci putem zice vitale — ale publicului german.

Şi câte adevăruri ar trebui spuse la noi! şi câte păreri adevărate stau închise de frică în atâtea oale de os!

Şi, ce e mai trist, nu ne bântue numai frica de a ne spune părerea, ci şi frica de[a]asculta, exprimată cu îndrăzneală de către altcineva, părerea noastră proprie...

Tremurăm ca nu cumva glasul acelui altcineva să pară a fi al nostru; ne îngrozim să nu trădăm cumva, printr'o clipire de ochi fără voie, prin cea mai neînsemnată mişcare reflexă, prin chiar mutismul nostru, că aceea ce s'aude un moment aşa de rar este gândirea noastră de toate zilele, adânca noastră convingere de multă vreme.

Trecem pe lângă absurditate, şi nu ridicăm măcar o sprânceană revoltată; auzim neghiobia şi nu sbârcim măcar dintr'o nară desgustată; vedem impostura şi ticăloşia, şi zâmbim frumos ca la întâlnirea celor mai bune cunoştinţe.

De câte ori şi la câţi dintre noi, nu ne pare societatea noastră, când o privim în complexul ei de activitate, ca un ciudat teatru!

Piesa nu se ştie mai de loc: o cârcăleală ca vai de capul ei şi al nostru, al privitorilor; tragedie, te face să râzi; comedie, să plângi.

Actorii, chiar aceia la cari s'ar întrezări din când în când oarecari bune dispoziţiuni şi ceea ce se numeşte *le physique de l'emploi*, n'au nicio vervă.

De ce?

Fiindcă rolurile au fost distribuite d'andoasele şi piesa se joacă fără nicio probă serioasă.

Junele prim joacă pe tatăl nobil, intrigantul pe amorez, tânăra ingenuă pe eroina fatală, eroul pe bufon, cocoşata pe silfida şi copiliţa pe vrăjitoarea, tipul serios pe farsorul şi farsorul pe tipul serios.

Dar cum poate merge un aşa teatru?

Cu decor! cu mult decor! cu strălucit decor şi cu toba mare!

Orbeşti ochii, asurzeşti urechile, ca să nu mai încapă pretenţii de înţeles...

Intr'un aşa splendid teatru de lux, nu e permisă nici cea mai slabă reflexiune de desaprobare, nici câtuşi de palidă glumă asupra vreunui grav şi demn istrion: claca, bine organizată, imediat ar aplauda, pleoscăind pe obrajii îndrăzneţului turburător.

Ba, ceva mai mult... Vrei să stai în pace şi, măcar să te bucuri cuminte de ridiculul splendidei exhibiţiuni? — trebue să aplaudezi cu entusiasm...

Să aplaudăm dar!

[IMPOTRIVA SUBVENȚIILOR DE STAT]

Poeţii, literaţii, artiştii sunt oameni foarte ciudaţi; dar ceea ce e foarte ciudat e că poeţii, literaţii şi artiştii sunt foarte ciudaţi tocmai când n'au talent de loc, aşa că nu poţi să-ţi explici de ce, fiind oameni ca toţi oamenii, sunt aşa de ciudaţi...

Dar, în sfârşit! aşa sunt poeţii, literaţii, artiştii, mai ales când n'au talent de loc.

De una dintre ciudăţeniile acestora voiesc să spun câteva cuvinte, anume despre vecinica plângere că poeţii, literaţii şi artiştii nu sunt încurajaţi la noi îndestul, ba chiar că sunt foarte puţin luaţi în seamă.

Plângerea aceasta este o temă pe care se fac fel-de-fel de variaţiuni. De exemplu...

« Publicul nostru cel mare este indiferent faţă cu literatura şi arta naţională... Societatea cultă citeşte cărţi străine... Publicaţiunile literare române şi mai ales poezia română nu se caută...».

Apoi...

« Poeţii şi literaţii prin urmare pier de lipsă; după o viaţă vrednică de milă, ori mor de tineri, ori ajung la bătrâneţe mizerabili; adesea nenorocita lor petrecere pe pământ se sfârşeşte într'un spital!...»

Multe lucruri nepotrivite în lumea noastră românească, dar unul dintre cele mai nepotrivite este fără 'ndoială plângerea unora dintre oamenii cari, dintr'o nenorocită întâmplare, ţin un condeiu în mână sau profesează o artă frumoasă.

Această vecinică plângere, ciudăţenia aceasta atinge culmea când, după osândirea publicului celui mare şi a societăţii culte, se începe acuzarea guvernului, a Statului...

« Incai dacă particularii nu simt nevoia poeziei, literelor şi artelor; dacă societatea română n'are destul sentiment patriotic pentru a încuraja versul, proza şi orice artă făcute de români, — măcar guvernul, Statul să vie în ajutorul acestor nobile producţiuni! Dar nu! guvernele, Statul, sunt şi mai indiferente şi mai vitrege cu închinătorii muzelor naţionale!...»

Auzi dumneata! Să nu se prevază în budget măcar două-trei milioane pentru încurajarea indispensabilei producţiuni literare şi artistice!

Ia să cercetăm mai de aproape plângerea dumnealor...

Mă rog, să ne înţelegem: ce poftiţi d-voastră?... să se 'ncurajeze poezia, literele şi artele, sau poeţii, literaţii şi artiştii? Căci este ceva aici, care nu trebue trecut cu vederea... Presupunând că, în adevăr, poezia, literele şi artele sunt lucruri neapărat necesare unei societăţi — pentru a le avea, trebueşte talent mai nainte de toate; pe câtă vreme, pentru a te face poet, literat sau artist nu trebue talent numaidecât.

Care va să zică, o societate cu cât va simţi nevoia acelor frumoase inutilităţi, cu atât va fi mai puţin dispusă a încuraja pe aceia cari se 'ncearcă a i le da fără să fie de loc chemaţi a i le putea da.

Că trăiesc poeţii în lipsă... Dè! asta poate fi adevărat, însă numai pentru acei poeţi cari sunt săraci de fel; fiindcă, în nicio parte de lume, poezia n'a constituit şi nu ar putea constitui o industrie prea lucrativă. Când poeţii au avere, fireşte că nu trăiesc în lipsă.

Că poeţii, literaţii şi artiştii mor în spitale; asta e adevărat, însă iar în parte; fiindcă, dacă au casa lor şi rostul lor, mor acasă. Dacă n'au însă casă, unde să-şi zacă boala din urmă, atunci, tot e bine că mor la spital; ar fi de sigur mai rău să moară la vreun gard.

Eminescu şi Alecsandri, Dumnezeu să-i odihnească! au murit unul la spital, fiindcă suferea de o boală foarte greu de îngrijit într'o casă particulară săracă; cestălalt a murit în vestitu-i castel dela Mirceşti...

Pentru această deosebire de stare, contimpuranii și urmașii n'au făcut și n'au să facă vreo deosebire în stima acordată celor doi iluștri poeți naționali...

A! stima!... Dar asta e puțin lucru?

Cine are așa puțin talent, slavă Domnului! este la noi destul de stimat și de considerat. Afară, se 'nțelege, de câteva secături invidioase, pe cari nu le lasă să doarmă, pe cari le doare și le ofticează succesul omului cu talent, niciun concetățean nu-i refuză acestuia tot succesul, toată stima.

Dar nu cumva omul de oarecare talent ar dori să aibă din partea concetățenilor tămâie de adorațiune și grămezi de dinari ca un pontifice, ca un dalai-lama din partea fanaticilor?

Și... a avea oarecare talent! și asta este un lucru care trebue lămurit. A avea talent nu va să zică numai a crede singur că-l ai, ci a face și pe vreun competent să crează ca tine — va să zică a-l avea în realitate, nu numai în închipuirea-ți proprie.

— Dar n'ai zis singur, îmi observă cineva, că dacă ai avea nu știu câți copii nu ai face nici pe unul literat sau artist?

— Ba da, am zis, răspund eu: însă, de sigur fiindcă nu m'am exprimat destul de clar, dumneata n'ai înțeles destul de bine vorbele mele. Să-ți spui așa dar mai bine. Să am nu știu câți copii, n'aș face pe niciunul literat sau artist, dacă n'aș vedea foarte lămurit și hotărît că îndeplinește condiția absolut indispensabilă pentru cariera frumoasă, cu un cuvânt, că are talent; fiindcă, dè! ca părinte, ai milă de copii și te gândești firește cu mare grije la viitorul lor.

Și nu se teme atâta părintele cu dragoste adevărată că au să-i fie copiii săraci, cât i-e groază să nu fie betegi, ori nenorociți, ori de bătaia de joc a lumii. Că se văd mulți oameni săraci, fericiți și veseli, stimați și considerați de concetățeni; și iarăși se văd bogați nefericiți, becisnici și triști, și fără să 'nsemne mai mult în lume de cât pot cumpăra supunere ori lingușire.

De viață tristă pentru copii, se teme părintele, și, după viața bolnavă, nu e viață mai tristă decât viața ridiculă, şi nu e, poate, o viaţă mai ridiculă decât a omului care, închipuindu-şi că are talent, îşi dă toate ostenelile să probeze cu prisos că nu-l are, — viaţa omului care strică în sec hârtie nevinovată, pentru a se putea plânge din ce în ce mai amar contra societăţii indiferente şi ingrate, că nu încurajează poezia, literele şcl.... şcl....

Dar, în sfârşit, chiar aşa, eu nu crez să fie undeva o societate, unde care cum se scoală şi ia o pană în mână sau îmbrăţişează o carieră frumoasă, să fie atât de binevoitor primit sau tolerat ca la noi.

Nu cred să fie pe lume tipografie mai puţin năzuroasă decât a noastră românească. Cu ce cheltuială, puţin importă, fie din avere proprie, fie dela părinţi, dela amici, din pomană, se găsesc totdeauna destui gologani ca orice e scris pe hârtie cu mâna astă-seară, să fie a doua zi dimineaţa chiar tipărit, spre vecinică păstrare.

Pas acuma de le 'ncurajează mai departe pe toate aceste nenumărate producţiuni, parcă a fi posibil unora să vază astăzi lumina nu e deja destulă încurajare pentru altele ca s'o vază mâne, şi de mâne poimâne şi aşa mai departe.

Insă o societate nu poate dispune la un moment dat decât de o anumită putere de încurajare a industriilor inutile. Şi aci stă răul cel mare. Puterea aceasta limitată, împrăştiindu-se fără socoteală la oricine face literatură şi artă, chemat ori nechemat, priceput ori ba, serios sau ridicul, se pierde fără să poată folosi acolo unde în adevăr şi pe drept ar trebui să folosească.

De câte ori auz pe cineva văicărindu-se că literele şi artele frumoase nu sunt încurajate la noi, îi spun: poate să ai dreptate întru câtva, dar, în orice caz, vinovatul sau mai bine vinovaţii pentru aceasta trebuesc căutaţi, nu între public, nu în societate, ci între aceia cari le profesează.

Şi, fiindcă fu vorba de copii şi de viitorul lor, fireşte că, dacă s'ar admite de public şi de Stat ca întemeiată plângerea descurajaţilor, un părinte iubitor ar putea asigura viitorul fiecărui copil chiar dela naştere: n'ar avea decât să declare la ofiţerul stării civile, pe lângă confesiune, şi nobila profesiune la care se va devota noul venit în sânul naţiunii — poet, literat, artist, — şi imediat societatea şi Statul să-l ia sub încurajarea lor, cu o subvenţiune convenabilă...

Nu! Precum am mai spus-o şi în altă parte: literatura şi artele frumoase, după cât se fac şi, mai ales, după *cum* se fac la noi, sunt prea din cale afară încurajate; aşa că parcă n'ar strica să începem odată a le cam descuraja.

[SCRISORILE ANONIME]

Este aproape imposibil, crez eu, să se găsească un român, indiferent de sex, care să nu fi scris — chiar dacă nu știe să scrie, — care să nu fi primit, sau despre care să nu se fi scris... măcar o scrisoare anonimă.

Scrisoarea anonimă este unul din semnele caracteristice ale societății românești.

Românul începe să scrie și să primească scrisori anonime din cea mai crudă vârstă.

Foarte puține scrisori anonime au caracterul ostil.

Câteva cuvinte despre aceste foarte puține.

Când un om vrea să-și verse focul necazului asupra cuiva spunându-i lucruri foarte neplăcute fără nicio teamă de neplăcută urmare, îi scrie o scrisoare anonimă injurioasă.

Astfel face gogumanul care nu admite vederile unui publicist, sau invidiosul care ofticează de succesele omului cu un nume public; astfel face secul căruia o femeie îi nesocotește curtea nesărată; astfel face femeia geloasă de triumful alteia.

In totdeauna scrisoarea anonimă injurioasă este opera unui neputincios laș: femeia bătrână și slută, care găsește voluptate în a scoate ochii portretului unei femei tinere și grațioase, crezând că aruncă un fermec, o piază rea cu urmări fatale pentru ochii cei frumoși.

Dar încă odată, scrisorile d'adreptul ostile adresantului sunt foarte puține.

In genere scrisorile anonime sunt inspirate de un cald interes ce-l poartă autorul discret pentru adresant.

Ele sunt foarte rar pur și simplu nesemnate.

In imensa majoritate a cazurilor scrisorile anonime sunt iscălite, cu nume închipuite câte odată, mult mai des cu:

« Un amic », « un om care ţine la d-ta », « un binevoitor », « o veche cunoştinţă », « un tată de familie », « un cetăţean mâhnit de câte vede », « un sincer liberal », « un nestrămutat conservator », « un român neaoş », şcl. şcl.

Cu cât o persoană are o situaţie mai înaltă în societate, sau cu cât atârnă mai multe interese ale altora dela opinia şi sentimentele acelei persoane, cu atât este mai des şi mai stăruitor onorată cu scrisori anonime.

De exemplu, cei ce se bucură mai mult de aşa onoare sunt miniştrii, directorii generali ai marilor administraţiuni şi ai marilor gazete, mitropoliţii şi episcopii, generalii, inspectorii superiori, primarii, soacrele fidanţaţilor şi fidanţatelor, şcl. şcl.

Scrisoarea anonimă are o putere magică, formidabilă.

Interesează, captivează, subjugă; ameţeşte, orbeşte şi stăpâneşte cu cea mai neînfrânată, cu cea mai diabolică tiranie.

Cine poate avea tăria să arunce o scrisoare anonimă şi să rămână cu sufletul şi cu mintea nealterate de atingerea ei?

Dar ministrul aflã că unul din cei mai fervenţi partizani ai lui, din Cameră sau din Senat, îl sapă; că unul din cei mai importanţi impiegaţi ai departamentului său este un gheşeftar, care poate, din moment în moment, să-l expună la grea răspundere, să-l compromită. « Un binevoitor » îi atrage toată atenţia, şi el să nu-i acorde nicio atenţie?

Un director general al cutării mari administraţiuni află că inginerul cutare fură dela materiale, încarcă foile de plată cu nume de lucrători fictive, ori este de-a-dreptul tovarăş cu întreprinzătorul unei imense lucrări publice.

S'ar putea să rămână directorul general indiferent?

Când află generalul de brigadă, dela un « admirator al bravei armate române », că d. căpitan cutare a omorît un sergent-major, fiindcă acesta a refuzat să împuşte pe un soldat bacalaureat, pe care-l bănuia că-i curtează şcl. şcl. — se poate să nu se altereze până în suflet d. general?

Se poate mitropolitul sau episcopul să nu sară în sus când un « adevărat ortodox » îi spune cu lacrimi de mâhnită evlavie că popa din mahalaua cutare umblă beat şi face liturghia cu bragă?

Soacra, în ajun de a se despărţi de copila ei, spre a o da în braţele unui necunoscut, care i-a întors capul bietului înger nevinovat, se poate să dea din umeri când « un tată de familie, vechiu prieten al răposatului, onorabilului şi mult regretatului vostru soţ », se grăbeşte a-i spune, « cât mai e timp ca să se evite o mare nenorocire », că viitorul ei ginere este cartofor, beţiv şi altceva; că are două ţiitoare în două mahalale deosebite şi că cu ştirea lor se 'nsoară, ca să scape de mizerie şi să aibă cu ce le întreţine mai departe din venitul zestrei?

Câte majorităţi parlamentare slăbite, câte cariere publice sdruncinate, câte prieteşuguri sfărâmate, câte logodne stricate din cauza minunatei scrisori anonime!

O! neînţeleasă şi nelimitată putere! cum stăpâneşti tu minţile noastre!

Eram odinioară revizor şcolar.

Intorcându-mă dela revizie, aflu acasă între alte scrisori una iscălită tot de « un tată de familie ».

Ce-mi spunea onorabilul tată de familie?

Imi atrăgea serioasa atenţie asupra purtărilor învăţătorului dela şcoala mixtă din satul cutare.

Pe scurt: beţiv; nu dă pe la şcoală cu anii; se ocupă cu cultivarea unei moşioare, şi dă bani cu camătă pe la nenorociţii consăteni; când merge din joi în paşti la şcoală, bate pe copii de-i umple de sânge; pe unul l-a bătut până i-a venit copilului boala rea; în fine, există bănuieli că o elevă de 11 ani, o nenorocită fetiţă a unei biete văduve şcl. şcl.

N'apucasem să termin interesanta scrisoare, şi primesc un ordin dela Ministerul Şcoalelor, prin care mi se spune ca imediat să fac cercetare la faţa locului asupra învăţătorului aceluia, în privinţa purtărilor căruia s'a primit şi la minister o scrisoare anonimă identică, cu însemnarea că « s'a trimes una asemenea și revizorului, dar că revizorul protejează pe învățătorul cămătar și nu vrea să meargă a cerceta, deși a primit scrisoarea de vreo zece zile ».

A doua zi după amiazi, pe o vreme de toamnă foarte aspră, am plecat cu căruța să calc fără veste pe monstrul acela.

Am ajuns plouat și înghețat la școală, unde am găsit... ce se găsește la o școală de sat — mizerie, neagra mizerie, mizeria română!

Ce am constatat? ești nerăbdător să știi, firește. Iată.

Invățătorul era plătit de comună cu 20 de lei pe lună; dar nu luase leafa de aproape un an.

Era văduv cu doi copii mititei. Amândoi zăceau de febră tifoidă în aceeași odăiță unde dormea și tatăl.

El trăia din pomana arendașului, un evreu, care-i trimetea din când în când mălaiu și uneori fasole și brânză.

Cât despre eleva de 11 ani, nenorocita copilă a bietei văduve, acea elevă nu se știa să fi existat în comună, pentru simplul motiv că nici biata văduvă mama ei nu existase vreodată.

L-am întrebat pe nenorocitul cine poate fi « tatăl de familie », autorul scrisorii anonime.

Il știa: era băiatul popii, un flăcău de vreo douăzeci și unu de ani; vrea să fie el învățător acolo, ca să scape de armată.

Trebuia să mă 'nvăț minte — nu-i așa? — să nu mai alerg gâfâind prin zloată la porunca unei scrisori anonime. Ași!

Nu știu dacă, fiind revizor, am făcut altă treabă decât să dau credincios urmare la scrisori anonime, și, se 'nțelege, cu același rezultat ca și întâia oară.

Așa e cine are un cerc oarecare de autoritate: cine, prin opinia și sentimentele lui, poate ocroti sau primejdui interesele altcuiva, este supusul ascultător al scrisorii anonime.

Dar asta nu va să zică, firește, că numai înalții demnitari și soacrele se bucură de scrisorile anonime.

Oricât de infimă și umilă, o creatură umană trebue să aibă cercul ei cât de meschin de protecțiune.

Un cerşetor schilod şi orb stă la o răspântie, trăind din resturile ce i se acordă dela bucătăria unei bogate case vecine.

Are acel schilod nenorocit, poate oare avea un cerc în care să-şi exercite şi el protecţiunea?

Da, poate avea.

Alături de el s'a lipit un câine jigărit, care aşteaptă hrana dela pomana lui, resturile din resturi.

Orbul primeşte o scrisoare anonimă şi mă roagă să i-o citesc:

« Nenorocitule! javra pe care o protejezi, rupându-ţi dela gură bucăţica pentru ea, nu ştii câte bucăţele îţi fură din strachină câtă vreme îţi faci cruce şi zici bogdaproste!

Un binevoitor care te compătimeşte ».

Dumnezeule! zic eu; cine să fie câinele « binevoitor »?

[ARMATA NOASTRĂ]

Cu toate nevoile particulare ale deosebitelor neamuri, State şi ţinuturi, lumea toată stă cu privirile încordate la măreţele împrejurări ce se desfăşură în emisferul austral. Este în adevăr o privelişte din cale-afară mişcătoare; acolo se petrec fapte a căror urmare poate fi o adâncă schimbare a lumii 'ntregi.

Se stinge prestigiul britanic!

Orgoliosul drapel a cărui singură fâlfâitură făcea până ieri să cază 'n genunchi nenumăratele seminţii nedomesticite ale Africei şi să-şi plece fruntea cele mai mândre neamuri ale Europei; falnicul drapel care ducea în vârful suliţei sale lumina civilizaţiei până în cele mai întunecate funduri ale continentelor, sigur că n'are nimini să cuteze a nu i se 'nchina, — drapelul Marei-Britanii este sfâşiat, tăvălit şi călcat în picioare.

In faţa lumii uimite, leul britanic sufere palme sângeroase peste fălcile-i formidabile, peste fruntea-i vastă.

Trântit la pământ şi paralizat, cu ghiarele nu mai poate decât să-şi sfâşie singur sânul, iar gura nu-i mai slujeşte decât să răcnească de cea mai adâncă pricină a durerii — de umilire.

Un vrăjmaş, pitic la trup, dar uriaş la suflet, îl ţine jos, şi poate nu-i departe clipa când îi va da pe cerbice ultima lovitură de călcâi, strivindu-i gura în ţărâna africană.

⁂

Cine?

Marea Britanie, care, într'o furtună, i-a răpit împăţiei lăsate moştenire de Carol-Quint stăpânirea lumii împreună cu toată mândria; Marea Britanie, împărăția fără de noapte, spaima și onoarea oceanelor...

Și cu cine?

Cu o mână de Olandeji, mai puțini la număr decât publicul englez dela un meeting electoral; o mână de țărani pușcași câți, așezați la rând, ar putea încăpea comod la o paradă în Hyde-Parc.

Cine și-ar fi putut închipui?

Atât erau de disproporționate staturele celor doi luptători, atât era lumea 'ntreagă deprinsă să socotească nebiruită puterea uriașului Filistean, încât nu putea bănui nimini cât de pe departe ce va izbândi praștia micului David.

Boerii aveau o armată desăvârșită, covârșitoare și ca artă și ca avânt asupra forțelor britanice.

Armată!

Iată vorba care nu se va șterge din graiul omenesc câtă vreme va fi omenire cu interese materiale și morale.

Exemplul groaznic al înfrângerii Englitcrii va răcori mult capetele vizionarilor, cari nădăjduesc o stare a omenirii fără de războaie.

*
* *

Omul cuminte dă din umeri de câte ori i se cântă ode la pacea universală, și se uită totdeauna cu grijă la ziua de mâne: e atât de șubredă pacea și atât de inevitabil războiul!

Secolul care vine îl deschide Franța cu o mare sărbătoare a păcii universale; e un fel de amendă onorabilă, pe care națiunea franceză vrea s'o facă în fața lumii civilizate pentru cruntele vărsări de sânge ce ea a făptuit acum o sută de ani.

Dar, de sigur, în mintea fiecărui francez cu conștiința intereselor patriei sale, trebue să fiarbă multă părere de rău că s'a 'ncurcat Franța cu această sărbătoare, la care a invitat lumea întreagă.

Sărbătoarea aceasta, dacă nu va fi contramandată, va fi de sigur pentru cel ce o dă *un mortel ennui*.

Ce moment!... Faschoda!... Suez!... Egipt!...

Dar vremea nu e pierdută!

Secolul ce vine va vedea multe, și vai de acela care nu va şti înnota! Acela va fi fost!

Armată! Nimic alt nu trebue mai mult astăzi!

* * *

Multe critice s'au făcut asupra armatei noastre, și de bună și de rea credință și cu și fără competență.

Nota cea mai susținută atât de critici cât, din nenorocire, și de opinia publică a fost nota antipatică.

S'a persecutat în presă prin denigrări și batjocure ofiţeri severi, propagându-se spiritul de nesupunere la disciplină.

Toți soldații leneşi și nesupuși, toți soldaţii isterici, incapabili de serviciu, până și dezertorii, au fost scuzați, ba chiar aplaudați și cântați în presa politică.

In niciun incident de cazarmă cât de neînsemnat, n'a lipsit să se amestece presa, trăgând la bara opiniei publice de cafenele pe superiorul și pe inferiorul în cauză, pentru a da totdeauna fără judecată și sistematic dreptate «sărmanului» inferior.

Ofiţerii noştri de toate gradele au fost acuzați că sunt demodați, că vor să aplice cu brutalitate nişte regule de disciplină condamnate de spiritul liberal modern.

Ba cât pe-aci să se asmuță toată lumea civilă contra *castei militare.*

Umanitarism copilăresc de școlar leneş și rebel!

Şi încet-încet, din nenorocire, spiritul acestui umanitarism ieftin a început să pătrunză chiar printre ofiţeri; încet-încet, neavând tradiția soldatescului și disciplinei, au fost atrași de curentul care caută să sape temeliile armatei: soldatescul mândru și severa disciplină.

* * *

Ofiţerii noştri aspri?!

Ofiţerii noştri *castă militară?!*

Pentru Dumnezeu! Dar tocmai ce lipsește unora dintre ofiţerii noştri este, cum să zic? asprimea, rigiditatea aceea, înfățișarea aceea neîncovoiată, într'un cuvânt soldatescul, ce șade atât de bine unui bărbat, căruia societatea, patria i-au dat cu jurământ o armă 'n mână ca să le apere, mai înainte de orice, onoarea.

Dar unii dintre ofițerii noștri sunt mai dulci decât niște fete mari, niște blajini impiegați în uniformă.

In genere, aproape fără excepție, sunt afabili cu civilii, cu cari s'amestecă bucuros; sunt politicoși în localuri publice, unde intră *sans façon*, și îngăduitori cu inferiorii slabi sau îndărătnici.

Ba, să am iertare, cât de puțini inițiați sunt unii din familie, în genere sunt foarte bine crescuți, o! fără 'ndoială cu mult mai bine decât civilii în genere, chiar din clasele mai nalte și mai culte ale societății noastre.

* * *

Observația pe care cu toată dragostea le-o fac, în privința soldatescului ce le lipsește, nu trebue să mi-o ia în nume de rău. Din toată inima aș dori să prinză această observație, asupra căreia poate voiu reveni, fiindcă, spirit învechit și puțin accesibil la ideile umanitariste moderne, declar că pe cât mi-este de antipatică mulțimea când se prezentă haotic ca turmă de vite sau ca haită de fiare, — rușinea ori necinstea neamului omenesc! — pe atât mi-este de simpatică mulțimea când mi se prezentă în șir poruncit, cu pieptul nainte, cu fruntea sus, cu urechea la trâmbiță și cu ochiul la drapel, — virtutea, demnitatea și onoarea patriei!

* * *

In fața groaznicului exemplu din Africa de Sud și 'n fața prevestirilor cu cari s'apropie un nou veac, orice neam, dacă ține la viață și la cinste, are de făcut cu totul altceva decât teorii umanitariste.

Dezastrul Marei-Britanii este o dovadă că, a doua zi după predicarea păcii, un Stat n'are de altceva nevoie mai mare decât de armată.

Cine astăzi n'are cazarmă sigură, nu mai poate avea sigur nimica.

Bravii noştri ofiţeri să despreţuiască criticele copilăreşti şi să nu uite un moment că dela împlinirea fără rezervă a datoriei lor atârnă salvarea intereselor materiale şi morale ale patriei şi naţiei româneşti.

Soldatul român, copil liber acuma al unor părinţi creştini, cari au suferit până în veacul acesta jugul păgânesc, trebue să gonească dela el orice şoaptă ce l-ar îndemna la nesupunere faţă cu mai marele lui, la lipsă de dragoste fără margini pentru steagul ţării, pentru steagul care adumbreşte vatra lui, avutul lui, cinstea casei lui, mormântul părinţilor lui.

A da ascultare la asemenea şoapte va să zică a fi un suflet gol de orice simţire omenească, a nu avea nimica sfânt, nici cinstea mamei şi femeii, nici viaţa copiilor, nici amintirea morţilor.

Cine vorbeşte altfel soldaţilor români este ori un descreierat, ori un vrăjmaş jurat al Românilor.

[ȘCOALA ȘI FAMILIA]

In nicio țară din lume poate că nu cheltuește Statul, potrivit cu mijloacele sale, atât de mult pentru învățământul public cât în țara noastră.

Este lucru foarte natural. Poporul nostru, din cauza împrejurărilor istorice, a rămas cam înapoi de cultura europeană, și simte astăzi că trebue să facă toate sforțările, toate jertfele posibile pentru a recâștiga timpul pierdut și a ajunge la nivelul popoarelor culte.

Față cu jertfele Statului, cetățenii au deci tot dreptul să ceară mult dela școala românească. Trebue să mărturisim însă că în genere cetățenii trec foarte adesea peste limitele pretențiilor legitime.

Ei cred că școala este datoare la noi chiar aceea ce nu este datoare să facă, chiar aceea ce nicăieri nu a putut și nu va putea face.

De aci nasc adesea critice absurde contra corpului didactic.

Despre lipsa de temeiu a acestora vreau să vorbesc aci.

Dar mai întâi să stabilim un lucru.

Aceea ce numim cultura și civilizația unui popor nu consistă numai în înmulțirea cunoștințelor, în încărcarea inteligenței generațiilor cu știință, ci și în desvoltarea apucăturilor sociale, în așa numita artă a vieții; cum am zice, cultura și civilizația unui popor consistă nu numai în instrucțiune, ci și 'n educațiune.

Indestularea ambelor acestor nevoi ale unui popor nu se pot da de o potrivă în sarcina școalei publice, și chiar niciuna din ele nu i se poate da pe de 'ntregul.

In sarcina școalei cade instrucțiunea în cea mai mare parte, iar educațiunea în parte foarte mică.

In sarcina altcuiva cade în parte mică instrucțiunea și în cea mai mare parte educațiunea.

Acest altcineva este desigur familia.

Un copil care vine la școală fără să aibă de acasă absolut niciun început de legătură cu ceea ce se numește patrimoniul de cultură europeană, este un element prea din cale afară nativ pentru a-și putea asimila ușor acest patrimoniu numai din învățătura dascălului.

Vorbim, se 'nțelege, de un copil înzestrat cu o inteligență normală, cum sunt în genere copiii, iar nici de cum de copii fenomenali, cari se găsesc așa de rar; căci școala e făcută pentru mulțimea normală, iar nu pentru exemplarele umane anormale.

Un copil deci care vine la școală dintr'o casă părintească unde n'a văzut carte ori hârtie tipărită, unde n'a văzut condeiu, nici hârtie scrisă, va fi mai greu de introdus în mașina de umplut cu învățături, decât un altul care ar veni dintr'o casă unde a văzut și a auzit, citit și scris.

Și afară de asta, un copil care, de mic, de când a început să prinză graiu, a tras cu urechea la convorbiri de oameni cu oarecare cultură, posedând un vocabular mai bogat decât vocabularul celor câteva sute de cuvinte uzuale ale unei viețe umile, și procedeuri de expresie mai subtile decât ale comunicărilor de interese absolut joase — firește că are să se găsească mai puțin străin în fața dascălului, decât un alt copil mai puțin familiarizat de împrejurările familiale.

Pe de altă parte, un copil va învăța cu atât mai ușor cu cât ceea ce învață la școală va găsi totdeauna contact similar, control și confirmare în casa părintească.

Care va să zică, chiar instrucțiunea nu poate cădea întreagă în sarcina școalei publice; o parte însemnată rămâne totdeauna în sarcina casei de unde pleacă la școală copilul și unde se 'ntoarce.

In privința educațiunii, lucrul stă în proporție răsturnată: aci școala poate foarte puțin, de aceea casa părintească trebue să facă foarte mult.

Părinţi însă cu oarecare cultură şi situaţie socială nu vor să ştie de asta. Ei nu numai că nu-şi fac datoria luându-şi partea de sarcină ce le revine, dar chiar împiedică adesea şcoala să-şi îndeplinească măcar sarcina mică pe care şi-o poate îndeplini.

Să ne 'nţelegem.

Un copil, care merge regulat la datorie, stă în zilele de lucru câte 5 ceasuri pe zi în şcoală, şi câte 19 acasă sau, în orice caz, nu la şcoală; iar în zilele de sărbători şi dumineci, afară de trei luni şi jumătate întregi de vacanţe, nu merge la şcoală de loc.

Dar încă acei ce nici în zilele de lucru nu merg regulat la datorie!

In cele cinci ceasuri din zilele de lucru, dascălul trebue să-l înveţe, după o programă anumită, şi este ştiut, de cine cunoaşte puţin populaţiunea noastră şcolară, atât urbană cât şi rurală, că acele cinci ceasuri foarte rar ajung pentru realizarea dezideratelor programei.

In afară de asta, sunt adunaţi la un loc în şcoală copii de deosebite straturi sociale, cu deosebite moduri de a înţelege raporturile dintre cel mic şi mai marele lui.

Unii ştiu că cei mici au dreptul şi puterea, tocmai pentrucă sunt mici, să tiranizeze pe cei mari; părinţii se ceartă între dânşii de câte ori unul dintre ei, tata ori mama, voieşte să facă un act de autoritate faţă cu copilul.

Alţii, din familii mai de jos, sunt deprinşi a nu asculta şi a nu se supune decât la constrângere brutală. De câte ori porunceşte unul dintre părinţi, porunceşte înjurând; de câte ori nu e ascultat pedepseşte cu bătae.

Alţii, în fine, sunt aşa de neglijaţi de părinţi încât nu le intră în cap că voinţa lor copilărească ar putea avea vreun obstacol în lume, altul decât al imposibilităţii materiale.

Cum are să se mânţină în şcoală o disciplină unitară cu o adunătură de aşa elemente?

Ii mai rămâne oare bietului dascăl vreme să mai facă din temelie o educaţie copiilor, ba adesea să desfacă apucături rele hrănite de părinţi?

Poate dascălul, să și umple capetele goale și să și dreagă sufletele stricate ori părăginite? să îndrepteze în cinci ceasuri din zilele de lucru ceea ce a stricat familia în câte nouăsprezece, în toate duminicile, sărbătorile, zilele de absență și în cele trei luni și ceva de vacanțe?

Foarte rare familii, din nenorocire, controlează, nu mai zic îndeplinirea datoriilor școlare ale copiilor, dar măcar actele și faptele copiilor afară din școală.

Zile întregi copiii lipsesc de acasă.

Unde a fost școlarul după ce a ieșit dela școală? Măcar fost-a la școală?

Așa de des îi întâlnești pe stradă, prin unele localuri publice, câtcodată ascunși în localuri de jocuri de noroc și de consumațiuni nepermise la vârsta copilărească, în vizuini de pierzare sigură, încât îți vine să crezi că altă scăpare n'ar avea acești copii nenorociți, lipsiți de îngrijirea părintească, decât o sistematică urmărire a poliției preventive și chiar de-a-dreptul corecționale.

Stimabili părinți de familie și mai ales onorate matroane române, să stăm strâmb și să judecăm drept.

Câți părinți și câte mame se găsesc cari, în cel mai mic incident dintre dascăl și copilul lor, vor cerceta bine înainte de a da dreptate copilului?...

Este oare undeva în lume un corp didactic mai împiedicat dela îndeplinirea datoriei stricte, mai torturat ca pretențiile și cu amestecul părinților în discuțiunea școalei și în aplicarea legilor școlare, ba chiar în metoadele de învățământ?

Dar lucrurile acestea anormale, dar obiceiurile acestea, atât de absurde și de păgubitoare progresului școalei românești, iau adeseori proporții în adevăr scandaloase.

Sistemul hatârului și protecțiunii sdrobește adesea conștiințele cele mai solide ale dascălilor.

Unde nu pot birui rugăciunile, stăruințele și umilirile părinților, încep să lucreze intrigile, amenințările, denunțările la autoritățile superioare școlare, calomniile prin gazete șcl.

Influențele politice împart notele și premiile: profesori conștienți sunt rău clasați, adesea persecutați cu asprime;

profesori cari, mai slabi de înger, nu vor să se jertfească luptând cu apăsarea unei lumi fără scrupuluri, sunt adesea protejaţi şi înaintaţi. Se 'nţelege: *donnant donnant.*

De aci rezultă că şcoala noastră, cu toate silinţele şi sacrificiile Statului, nu dă tocmai roade relativ suficiente. Şcoala nu numai că nu e pe cât ar trebui ajutată, e din contra foarte adesea paralizată, de familie.

Până când casa părintească nu va înceta să strice rostul şcoalei şi nu va începe cu tot dinadinsul să-i dea tot concursul ce-i datoreşte, şcoala nu va putea da, oricâte jertfe va face Statul, decât roadele pe cari le dă: generaţii foarte slab instruite şi rău crescute; generaţii de semi-barbari orientali, nu de europeni în adevăr civilizaţi.

[NOI ȘI BISERICA]

Incă de mult, lumea noastră românească nu mai merge la biserică.

Oamenii de sus, de mijloc şi de jos au uitat de mult cărarea ce duce la locaşul icoanelor.

Boieri, ostaşi, negustori, meseriaşi, dascăli, slujbaşi, mari şi mici, s'au lepădat de datoriile către legea lor creştinească — toţi sunt astăzi liberi-cugetători.

Şi, fireşte, dacă dumnealor sunt astfel, trebue şi femeile dumnealor să fie tot astfel, adică libere-cugetătoare; şi, prin urmare, cum ar putea să fie copiii dumnealor altfel decât sunt mamele, adică altfel decât liberi-cugetători!

Dar să nu exagerăm.

Boierimea, ostaşii şi slujbaşii, deşi liberi-cugetători, tot mai merg uneori să auză, dacă nu chiar s'asculte, evanghelia — anume când M. S. Regele se duce cu ceremonialul obicinuit, la zile mari, ori la Mitropolie, ori la Sf. Niculae 'n Șelari, ori pe malul gârlii la Bobotează.

De altă parte, tinerimea şi damele se abat uneori la câte o biserică *high-life*, şi, spre cinstea lor, trebue să mărturisim că sunt pătrunse de tot respectul cuvenit casei Domnului: atât tinerimea cât şi damele se prezentă acolo gătite cu toată 'ngrijirea. Atâta numai că vorbesc cam prea tare.

O fi aceasta bine sau rău, — că s'a lăsat adică lumea noastră de biserică — nu o pot spune, căci n'am în această privinţă nicio părere hotărîtă.

Poate, după cum zic unii, să fie bine; poate că lipsa de aplecare către religie să fie dovada unui spirit care se emancipează lesne de ideile învechite şi devine astfel mai susceptibil de idei nouă, de progres intelectual şi moral.

Poate, din potrivă, după cum zic alţii, să fie rău; poate că lipsa aceasta să fie dovada unei porniri la descreierare, la o scădere, la o înjosire progresivă intelectuală şi morală, la o din ce în ce mai mare pierdere a omeniei.

Nu ştiu deocamdată cine să zic că au dreptate — pesimiştii ori optimiştii; trebue să mai mă gândesc mult la această întrebare. Dar până s'ajung a-mi da un răspuns, voiu să consemnez aci în fuga condeiului câteva observaţiuni, pe cari le fac de mult.

Pe câtă vreme bisericile noastre româneşti ortodoxe, părăsite de credincioşi, mai ales în Capitală şi 'n oraşele mari, decad pe văzute; pe câtă vreme toaca şi clopotele noastre fac sgomot de-a-surda, ne mai aflându-se urechi care să le 'nţeleagă glasul şi chemarea; pe câtă vreme o biată prescură şi câteva linguriţe de vin ajung unui trist altar pe multe dumineci — ce se 'ntâmplă în altă parte?

Ia să vedem.

Treceţi, vă rog, foşti creştini ortodocşi, astăzi liberi-cugetători, treceţi dumineca dimineaţa pe la frumoasa catedrală catolică a Sfântului Iosef, pe la Bărăţie, pe la biserica protestantă şi pe la cea calvină; treceţi, vă rog, foşti creştini ortodocşi, compatrioţii mei, liberi-cugetători astăzi, treceţi vineri seara pe la sinagogele mozaice — şi vedeţi ce se petrece acolo, în acele locaşuri clădite de oameni pentru adăpostirea sfintei credinţe în Dumnezeu, lăsate lor dela moşi strămoşi.

Vedeţi, ce de lume! Ce de oameni, ce de femei şi de copii!

Priviţi-i! Bogaţi şi săraci, voinici şi neputincioşi, tineri şi bătrâni. Sunt între ei învăţaţi deosebiţi şi oameni de rând, fiinţe, pe drept ori nu, mândre şi fiinţe umile, oameni cu griji sdrobitoare şi oameni fără nicio grije; toţi vin să-şi ridice acolo sufletul, ascultând cuvântul Domnului; toţi vin acolo să se roage împreună Lui, cum I s'au rugat şi părinţii lor, şi să 'nveţe pe copiii lor a se ruga ca dânşii.

Sunt între ei bravii şi cuminţii Germani, Francezii cei subţiri la minte şi nobilii Italieni, şi alte neamuri strălucite ale Europei, şi îndrăzneţii Unguri şi neînduplecaţii Evrei.

Intraţi, foşti creştini ortodocşi, astăzi liberi-cugetători; intraţi după aceşti credincioşi în sfântul pentru ei locaş.

Ascultaţi cum răsună, legănându-se 'ntre 'naltele bolţi, acele cântări înălţătoare în slavă. Ia uitaţi-vă cum, cu capetele plecate, se lasă acei oameni pătrunşi de binefacerea A-tot-Ţiitorului.

Vedeţi-i voi, cari sunteţi totdeauna posomorîţi, cum, după ce s'au împărtăşit de acea binefacere, ies toţi cu feţele senine şi vesele.

Şi dacă, liberi-cugetători, nu mai puteţi crede în Dumnezeu, căci nu mai sunteţi în stare să-L vedeţi, pe El care s'arată pretutindeni afară decât în sufletul vostru, nu puteţi crede nici măcar în ce vedeţi la aceşti semeni ai voştri? Nu înţelegeţi voi, cari tot vă plângeţi de slăbiciunea « noastră » faţă cu ei, ce întăriţi ies după ce s'au rugat şi au primit binecuvântarea?

Şi dacă nici atâta nu 'nţelegeţi, nu v'aduceţi aminte barem de o vreme nu tocmai depărtată, când părinţii voştri, cari dorm sub umbra crucii, cunoşteau izvorul acelei întăriri binefăcătoare şi ştiau să s'adape la el?

Părinţii voştri!

Prăpastie de vreme nemăsurată între ei şi noi! Mii şi mii de ani va fi trecut dela viaţa lor până la a noastră, şi tot nu li s'ar fi şters mai bine din inimile copiilor, pomenirea şi dragostea şi evlavia şi felul.

Ei au crezut şi s'au închinat, şi sufletele lor găseau mângâiere şi tărie în închinăciune.

Noi nu ne mai închinăm, fiindcă nu mai credem.

Sufletele noastre nu mai au nevoie de mângâiere; inimile noastre nu mai au nevoie de tărie, fiindcă sunt de piatră, şi din piatra aceasta scăpărăm scânteile libereicugetări, noi Românii foşti ortodocşi, cari suntem mai deştepţi, mai luminaţi, mai mândri, mai puternici decât toate neamurile lumii.

Inchine-se Asia, bătrâna înţeleaptă, şi nobila şi ingenioasa ei fiică Europă! închine-se Africa cu toate negrele ei seminţii! închine-se iscusita Americă!

Noi — nu ne 'nchinăm.

Inchine-se nerozii!

Filosofia noastră se pune mai presus de nevoia închinăciunii!

Clopotele — sgomot! Icoanele — fleacuri! Credinţa — moft!

Inchiză-se bisericile, surpe-se zidurile lor!

Părinţii noştri cari le-au zidit erau nişte barbari, nişte primitivi, fără nicio cultură serioasă; ei nu aveau spiritul de examen.

Noi suntem oameni moderni.

Măture-se dărămâturile bisericilor, ca să se deschidă locuri largi, pieţe vaste, pe cari, după cerinţele progresului, să se zidească oteluri măreţe şi cluburi politice, teatre de varietăţi şi burse de comerţ!

Şi nu care cumva să 'ndrăznească a ridica glasul cineva! In cazul cel mai bun pentru dânsul, ar fi un om ridicul.

E destul că biserica e tolerată!

Un slujitor al altarului, când stetea sub loviturile unei cumplite prigoniri, unei năpăstuiri strigătoare la cer, izgonit şi maltratat ca odinioară Sf. Ignatius al Constantinopolei, mi-a spus cu adânc amar:

— Nu le e frică, fiule, de bătaia lui Dumnezeu?

— Nu părinte, i-am răspuns; nu e frică niminui de bătaia cui nu crede că este.

Ai uitat că ai face cu o lume, care nu crede în Dumnezeu? cu o lume căreia nu i-a fost frică să prefacă în puşcării locaşurile sfinte, închinate credinţii străbune, unde zac osăminte de măreţi voevozi?

Se va mai schimba lumea noastră românească? va mai vrea Dumnezeu să o reîntoarcă la dânsul?

Dumnezeu ştie.

Deocamdată, copiii noştri vor merge pe calea noastră cuminte. De ce avem şcoli româneşti, în care urmează înaltele învățături ale omenirii? Pentru ca să ni-i lumineze şi să ni-i crească.

Din aceste şcoli naționale, ies pe fiece an sute şi mii de viitori cetățeni luminați, toți liberi-cugetători, plini de despreț pentru vechea rătăcită credință creştină, astăzi demodată, ridiculizată, scuipată!

Ei au învățat o religie mai omenească decât cea creştină, o religie care predică nu mila şi îngăduința, nu blândețea şi omenia: o religie aspră, care predică omului:

Eşti o fiară! Ghiarele tale şi colții tăi sunt deşteptăciunea şi şiretenia; fii perfid, crud, neîngăduitor cu semenii tăi!

Nu te uita o clipă în sus spre cer; aci, în jos, pe pământ, uită-te cu ochii 'n patru, ca şi cum ai avea patru picioare; aci pe pământ se isprăveşte tot pentru tine.

Eşti fiară, fii fiară.

Fiarele n'au biserică; fiarele nu se 'nchină; fiarele n'au Dumnezeu!

[DĂRÂMAREA BISERICII VĂRZARU]

Atenţia publică urmăreşte cu încordare atâtea ş'atâtea împrejurări de înaltă ordine politică şi socială, interioare şi internaţionale — criză finanţiară, războiu, expoziţie universală, întrevederi de împăraţi, o nouă lege a pensiilor, un monopol asupra alcoolurilor, şcl. — încât se pot întâmpla multe lucruri foarte interesante care să treacă absolut neluate 'n seamă, mai ales dacă se 'ntâmplă în vreun colţ lăturalnic, mai la o parte de drumul cel mare.

E natural ca ochii publicului, aţintiţi la Londra, Berlin, Paris, Viena, Bucureşti, să nu bage de seamă şi la ce se petrece p'în Târgovişte.

Şi cu toate astea, se petrec lucruri destul de interesante şi la Târgovişte.

Cer voie cititorului să-i distrag un moment atenţia dela marile chestiuni interne şi internaţionale şi să-i povestesc ce s'a petrecut acuma 'n urmă în vechea capitală a lui Mateiu Basarab.

La o margine a oraşului, se ridica de pe vremuri o biserică, pe care lumea de acolo o numea biserica Vărzaru.

Din ce pricină se numea astfel, nu putem şti, şi nici nu e treaba noastră să ştim; asta e treaba istoricilor noştri. Ceea ce putem spune cu siguranţă este că dintr'o anume pricină nu s'a putut numi astfel, şi adică din pricina hramului; căci biserica era pravoslavnică, iar nu gregoriană; prin urmare, după hram, nu se putea numi astfel, fiindcă noi pravoslavnicii nu prăsnuim pe Sf. Agop Vărzaru.

Dar, în sfârşit...

Biserica era ruinată de demult şi părăsită.

Deoarece venerabila ruină era la marginea orașului, populațiunea locală creștină, geloasă de strălucitele tradiții naționale, cu aceeași evlavie cu care străbunii aduceau odinioară prinosuri în sfântul locaș, își ducea și ea acum gunoaiele și murdăriile...

Duce fiecine ce poate. Dumnezeu nu ține la scumpetea darului, ci la osârdia cu care i-l aducem: prețul darului stă afară din acesta, anume în fundul inimii aducătorului!

De sub bolțile de sub cari, odinioară, pe vremea vitejilor străbuni, ieșeau în valuri mirosul de smirnă și de tămâie, ieșea acuma, prin ușile și ferestrele vraiște, alt cu totul fel de valuri...

O timpuri! o mirosuri!

Venerabila ruină, mai ales pe căldurile cele mari, devenea o groaznică amenințare pentru vechea capitală a lui Mateiu Basarab.

Intre zidurile ei, pe cari d'abia se mai zăreau stinse chipuri de sfinți și de drept credincioși ctitori; pe pardoseala ei, sub care zăceau osăminte de viteji jupani și strălucite jupanițe, se prăseau acuma, pe mormane de putrejuni dospite 'n umbră, tot soiul de muște și fel de fel de gângănii infecte; de acolo, ieșeau la soare, să roiască de jur împrejur, într'o dogoare pestilențială, la o distanță mai largă de câtă ar fi 'ncăput altădată mulțimea norodului la un mare praznic domnesc.

Primăria celebrei urbi istorice, voind să cinstească cu sfințenie regulamentele de salubritate publică, fără să indispue pe alegători, cari țineau să nu fie deranjați în practica tradiției lor de a aduce prinosuri sfântului locaș, s'a pus pe gânduri: ce e de făcut cu biserica Vărzaru?...

După multe și mature desbateri în consiliul comunal, primarul a înaintat ministerului o adresă, prin care cerea autorizație să dărâme biserica pentru cauză de salubritate publică.

In alți termeni de cât noi, firește, dar cu aceeași convingere, primarul arăta că bătrâna ruină, după afirmările oamenilor științei, poate deveni la un moment dat un izvor de mari primejdii, o calamitate, pentru populațiunea târgovișteană.

D. primar termina, rugând cu profund respect pe onor. minister să-i răspundă de urgenţă, până nu înviază muştele albastre.

Destul de urgent, peste vreo patru cinci luni, ministerul răspunde primarului că nu poate acorda autorizaţia cerută până când, conform legii, comisia monumentelor istorice nu va merge la faţa locului şi nu va face un raport asupra stării şi importanţei acelei biserici ruinate.

In adevăr, iarăşi urgent, un membru al comisiei primeşte ordin să meargă la faţa locului şi să constate dacă, din punctul de vedere al legii pentru conservarea monumentelor istorice, este admisibilă cererea primarului.

Insărcinatul ministerului caută o zi 'ntreagă şi nu găseşte monumentul. Merge la primărie şi 'ntreabă:

— Mă rog, unde e biserica Vărzaru?

— Unde a fost..., vreţi să ziceţi.

— ?...

— A! am dărâmat-o!

— !...

Şi dela primărie, îl conduc pe d. comisar al monumentelor la locul unde se poate convinge singur că biserica Vărzaru a fost.

In locul ruinei, o movilă gigantică de moloz şi de cărămizi sparte.

— Bine, domnilor, pentru Dumnezeu şi pentru memoria lui Mateiu Basarab! ce-aţi făcut? cum v'a venit să dărâmaţi?

— Nu se mai putea, domnule! începeau căldurile şi 'nvia musca!

Solid clădeau bătrânii! Iată ce am aflat dela comisarul însuşi, amicul meu, d. Gabrielescu, arhitectul, care e dezolat de această împrejurare.

Dărâmarea a fost dată pe seama unui întreprinzător s'o facă în schimbul materialului ce ar putea scoate de acolo. Zidăria însă era foarte solidă; a trebuit multă muncă pentru a o distruge. Tencuiala fiind fiartă de pe vremuri cu cărămida, cărămizile se spărgeau mai des decât tencuiala, încât întreprinzătorul, văzând că n'are să se poată alege cu nimic, a părăsit lucrarea, şi astfel au mai rămas câteva părți neatinse, îngropate sub movila de dărâmături.

Printre acestea, d. Gabrielescu a găsit o cărămidă spartă în două cu o inscripție parte slovenește, parte românește. Inscripția a fost făcută cu un vârf de fier, un cuiu, pe cărămida crudă și apoi au pus-o la cuptor.

Inscripția arată că biserica Vărzaru fusese clădită chiar pe vremea lui Mateiu Basarab și maistru fusese unul Dima.

D. Gabrielescu observă că tot *Dima* îl chema și pe artistul care a zidit baia turcească din Iași a lui Vasile Lupul. Poate să fie același: în Târgoviște sunt două biserici, Stelea și Sf. Constantin, zidite de Domnul Moldovei, de sigur pe când era în bune relațiuni cu Domnul Munteniei.

Am întâlnit alaltăeri pe d. arhitect Gabrielescu; era revoltat de fapta d-lui primar.

D-sa va înainta ministerului un raport energic, în care va cere să se pilduiască numaidecât fapta acelui părinte denaturat al vechei capitale.

Raportul va conchide la darea 'n judecată a primarului pentru:

1. a i se aplica art. 352 și 353 din codul penal, privitoare la dărâmări prin samavolnicie; și

2. a se osândi la punerea lucrului dărâmat în starea dinaintea dărâmării.

— Domnule, i-am zis eu, pretențiile d-tale sunt absurde, fiindcă:

1. legea prevede reaua-voință, adică intenția de a face rău, prin urmare priceperea gravității faptului; și aci se vede lămurit că priceperea a fost nulă; și

2. mulți, chiar dintre d-voastră arhitecții restauratori de monumente istorice, nu se vor găsi să știe clădi la loc aceea ce, și mai ales cum, a clădit maisterul *Dima.*

Astfel, din cauză de salubritate publică pe de o parte, iar, pe de alta, pentru a nu contraria sentimentele de evlavie ale alegătorilor târgovișteni, deprinși să aducă prinosuri din inimă la vechea biserică Vărzaru, primarul local, — în loc să îngrijească a se curăța venerabila ruină şi a o îngrădi, iar apoi a pune strajă cu straşnică poruncă să rupă urechile oricărui cetăţean, aibă şi zece voturi la colegiul întâiu, când l-o prinde că mai aduce prinosuri — primarul local, doritor de binele public, n'a mai avut răbdare să aştepte decizia comisiei şi, scurt! a suprimat monumentul istoric.

Unde? unde să-şi mai verse evlavia cetăţenii târgovişteni?

Gion, istoricul capitalelor noastre! ce o să zică amicul meu Gion, când îi voiu spune fapta primarului de Târgovişte? când îi voi zice:

— *Gion, sais-tu, mon vieux coco, que Varzaro vient d'êtr'rasé?*

— *Pas possib'!* o să-mi răspundă el.

— *Ma pa'o' d'honneu' !* o să-i zic eu.

— *Et par quel raseur? nom d'un Bassaraba !* o să întrebe el.

— *Par le maire de la bonne vieille capitale des Bassarabes mêmes !* o să răspunz eu.

— *Allons donc ! c'est bizarre autant qu'étrange !...* [1] o să zică dânsul.

---

[1] — Gion! ştii tu vechiul meu prieten, că Vărzăru e dărâmat până în temelii?
— Nu se poate!
— Pe onoare!
— Şi de cine? pe numele unui Basarab!
— De primarul bunei bătrâne capitale a Basarabilor chiar.
— Aida de! e bizar pe cât e de straniu! *(Nota autorului).*

O SEARĂ BINE PETRECUTĂ

Vorbeam zilele trecute mai mulţi prieteni despre felurile de petreceri în nopţile lungi de iarnă, şi, se 'nţelege, fiecare, după vârstă şi temperament, avea deosebită predilecţie.

Unuia i se părea că o bună serată la teatru, urmată de un *souper fin*, într'un salon luminat şi parfumat, cu prieteni uşuratici de ambe-sexe e cea mai delicată petrecere în aceste lungi nopţi... Glumele acelea ale damelor şi râsetele şi şampania...

Altul visa un loc călduros într'un vagon de dormit. S'a 'nnoptat bine; afară e o vreme întunecată... Conductorul ţi-a făcut patul... Te culci frumos, şi, legănat de ţăcăneala ritmată a roatelor, adormi şi percurgi distanţe enorme; treci ţări şi graniţe şi a doua-zi dimineaţa te trezeşti, ca prin farmecul unei poveşti, în altă lume.

Al treilea nu-şi închipuia decât un enorm joc de loton într'o foarte numeroasă familie... Surprizele jocului, emoţiile cari trădează caracterul şi temperamentul jucătorilor dela cea mai crudă vârstă, şi glumele glumeţilor cu reputaţie, cari strigă numerele în felurite moduri alegorice, — de exemplu, în loc de 25, strigă: « ca la poliţie! », în loc de 88, « ochelarii lui Hassan! », în loc de 90, « grand papa! » etc. — şi ciaiurile şi cozonacii şi prăjiturile de familie şcl. — toatea astea, la căldura căminului familial, pot constitui cea mai plăcută petrecere într'o lungă noapte de iarnă, când afară vremueşte; nici nu iei seama că de mult a trecut miezul nopţii.

Eu însă am o părere deosebită... Neuitate amintiri din tinereţe sunt o temelie trainică pentru această părere.

Mie mi se pare că, într'o lungă noapte de iarnă, nu poate fi mai frumoasă petrecere decât să stai la taifas, în căldură, cu un om păţit, care să-ţi ştie povesti întâmplări interesante din vieaţa lui.

Aşa bunăoară, pe când afară e o vreme să nu scoţi un câine 'n bătătură, să stai într'o chilie cu un bătrân de vârstă, dar limpede la minte. Să fie cald în chilie, patul să fie bun, în soba bătrânească să pâlpâie un capăt de buştean; pe o mescioară, o garafă cu vin călugăresc, păhăruţe curate şi uscături; să stai tolănit, şi s'asculţi pe bătrânul cel cuminte povestindu-ţi cu duh atâtea şi atâtea întâmplări politiceşti şi mănăstireşti, lumeşti şi sufleteşti, la care el însuşi a luat parte — şi auzind toaca de utrenie, să nu pricepi când a trecut noaptea.

Nu ştiu dacă în aceste din urmă nopţi, şi lungi şi urîte, vreunul dintre prietenii mei au putut petrece pe placul lor; dar ştiu că, una din ele, eu am petrecut de minune.

E drept însă că, în loc de călugăr bătrân, am găsit un bătrân soldat: o noapte 'ntreagă, vechiul brav m'a delectat cu minunatele povestiri ale unor mari întâmplări militare la cari a luat însuşi parte.

Acest povestitor generos căruia-i datoresc una din cele mai frumoase petreceri, după placul meu, se numeşte Maior C. Pruncu.

Şi ceea ce e şi mai generos din parte-i este că, fără să am distinsa onoare a-l cunoaşte personal, fără să fi avut vreodată fericita ocazie a-i strânge mâna cu care a făcut atâtea isprăvi bărbăteşti, am avut norocul să-l văd intrând în casa mea, blând ca orice viteaz adevărat, sub înfăţişarea modestă a unei mici cărţi, pe a cărei copertă verde se citeşte:

« *Maior C. Pruncu. — Din campaniile mele (Crimeea, 1855; Algeria, 1856—57; Italia; Maroc, 1859.) Tipărită la Bârlad în 1900, la tipografia George V. Munteanu.* »

Să fac o dare de seamă asupra captivantei povestiri, ar fi foarte greu dacă nu peste putinţă; căci farmecul ei consistă tocmai în modul cum o face bătrânul soldat, bonom şi fără nicio pretenţie.

El povestește cu simplitate, dar cu un avânt pe care numai el poate să-l aibă, fiind vorba de emoțiile lui, de isprăvile lui, de sentimentele lui, într'un cuvânt de viața trăită de el.

Dar iată pe scurt obiectul prețioasei lui povestiri.

Fecior de boier mare, «fiul marelui Vornic Iordache Pruncu, staroste de Putna, — în saloanele căruia se adunau, înainte de Unire, de-alde Costin Catargiu dela Mărășești, Iorgu Radu dela Domnești, Alecu Balș dela Adjud, Costin Stamate, Costache Dăscălescu și alții», — aude în casa părintească vorbindu-se de peripețiile războiului, pe care puterile aliate, Turcia, Franța, Englitera și Piemontul, îl declaraseră Rusiei.

Acest mare eveniment politic izbește imaginația tânărului fecior al Vornicului Iordache Pruncu. Bătrânul maior era pe atunci în vârstă ca de șaptesprezece ani.

Pe de-o parte dorul faptelor vitejești, pe de alta, o profundă contrarietate de caracter familial, hotărăsc pe tânărul Pruncu să fugă din casa părintească și să meargă voluntar în armata imperială a Franței.

In toamna anului 1854, fără a sta mult să plănuiască, profită de lipsa tatălui său de-acasă, tocmește o brișcă cu doi cai și pornește la Galați.

Indată ce ajunge aci, se îmbarcă pe o corabie cu pânze, care pornea încărcată cu grâne către Țarigrad. Ajunge la Sulina; dar marea este în culmea furiei.

Bravul tânăr are norocul să găsească dela primii pași aceea ce căuta cu atâta dor — primejdia.

Dar iată că m'a luat și pe mine apa și mă pornesc a povesti atât de slab ceea ce maiorul mi-a povestit cu atâta putere.

Trecând prin tempestă, ajunge tânărul nostru la Țarigrad, și, fiindcă norocul nu are numai o aripă, ci două, bravul tinerel, după mândria ce o simte c'a înfruntat furia mării, este osândit ca să prinză și puțintică minte, pe lângă atâta vitejie câtă are, și să plătească scump o lecțiune de prudență: toate paralele cu care venise de acasă i le fură niște pungași de uliță; l-au văzut într'o cafenea furlandisindu-se cu bănet ca om matur, l-au aşteptat afară într'o ulicioară întunecoasă şi l-au jefuit, lăsându-l fără lăscae în mijlocul haosului ţarigrădean.

Dar norocul dă numaidecât din cealaltă aripă: tânărul găseşte doi protectori, — pe Costache Negri şi pe Dumitrache Ralet, buni prieteni ai tatălui său, cari-l scot din mizerie cu condiţie ca să se 'ntoarcă îndată acasă.

Aş! de casă-i ardea lui! Merge la comenduirea franceză; aci nu-l pot lua voluntar; trebue să se ducă la Marsilia, unde e biroul de înscriere. Pleacă la Marsilia, se înscrie, şi porneşte înapoi. Bastimentul pe care merg voluntarii spre Crimeea opreşte câtva timp la Ajaccio, în Corsica. Aci unul dintre camarazi cade sub groaznica *vendetta* a unei frumoase corsicane, întâmplare care cam descurajează pe băieţi să mai facă curte acestor turbate insulare.

In sfârşit, bastimentul părăseşte Corsica, şi ajunge la poalele Sebastopolei.

De aci începe tânărul Pruncu cariera soldăţească în toată regula, carieră ce ţine cinci ani.

El ia parte la biruinţa aliaţilor; apoi merge cu legiunea străină în Algeria, unde într'o luptă cu Cabilii, găseşte în sfârşit ce caută, — e rănit; dar mai găseşte şi ce nu-i dădea prin cap să caute — o dulce cunoştinţă: eterna poveste — Mars şi Venus.

Ia astfel parte la pacificarea şi cucerirea Cabiliei mici şi Cabiliei mari. Peste un an legiunea străină e chemată în Italia, unde ia parte la războiul contra Austriacilor, războiu care se termină cu celebra bătălie dela Solferino.

Pe urmă, legiunea străină trece înapoi în Africa, unde face campania contra Marocului. Războiu crunt cu seminţiile barbare şi holera furioasă!

In sfârşit, înaintat pe câmpul de războiu, bravul tânăr îşi termină serviciul şi se reîntoarce în patrie.

Toată povestirea atâtor întâmplări ostăşeşti e făcută cu atâta căldură comunicativă şi — ce este mai bine — cu atâta lipsă de artificiu, încât ascultând-o odată, bucuros ai mai asculta-o.

Greutăţi sdrobitoare biruite cu veselia, mizeria covârşită cu bravura, dragostea faptelor mari, iubirea camarazilor, venerarea şefilor, nenumăratele peripeţii prin cari trece un brav în focul războiului, minunățiile de artă și vitejie militară, glume și nebunii copilărești în fața morții sigure, nepăsare disprețuitoare piept în piept cu pieirea cea mai cruntă — toate sunt limpede și din toată inima înfățișate în povestirea « Din Campaniile mele, ale maiorului C. Pruncu ».

Apoi, atâtea tipuri originale în acea vestită legiune străină, unde, cu mii de accente genuine, se strigă 'ntr'un glas: *à la baïonnette! vive la France!* — unii îmbătrâniți în rele, alții, tinerei, însetați de isprăvi vitejești; — adunătură de aventurieri, deșuchiați sau inspirați, scelerați ori naivi, toți inimoși și bravi; — dispăruți cari din cotro, de pe unde bravura lor nu se putea arăta decât supărând foarte pe niște ursuzi diregători; — fugari veniți a se adăposti la umbra sacră a drapelului napoleonian, unde, într'o nouă viață, să spele cu sânge orice umbră de imputare pentru greșeli și abateri dintr'o viață trecută.

Neprețuită cărticică! ce rău mi-a părut că te-am isprăvit așa de iute! ce păcat că toate povestirile frumoase sunt atât de scurte!

Dar bravul maior ne promite, la sfârșitul cărții, că în curând ne va povesti peripețiile, « mizeriile », prin cari a trecut până la reîntoarcerea sa în țară și partea ce-a luat în războiul dela 77—78.

Dacă cumva vor avea norocul să cază rândurile acestea în mâna bătrânului ostaș, primească-le bravul meu povestitor ca o mulțumire din parte-mi pentru plăcutele momente ce el mi-a procurat, într'o vreme în care povestire frumoasă în limba românească nu prea se mai găsește, și crează că nu cu puțină nerăbdare aștept urmarea făgăduită.

NOTIŢE LITERARE

„CUM ERA ODINIOARĂ"

Subt acest titlu, neobositul V. A. Urechiă a dat de curând la lumină un nou volum, cuprinzând 25 de legende istorice şi 12 reminiscenţe sau potriviri de vremuri, precum le numeşte el în limba lui de bătrân cărturar.

Iată o carte românească menită să placă mult oricărui iubitor de povestiri interesante, şi, în acelaşi timp, amestecând, după preceptul clasic, folosul cu plăcerea, să instruiască pe cititor.

In adevăr, cu cât citeşti acele frumoase povestiri din vremuri trecute, cu atât simţi că aceea ce te atrage nu este numai episodul sau maniera artistică a povestitorului, ci şi modul cu care el ştie să reconstituiască în imaginaţia ta acele vremuri trecute în icoane pipăite.

Către sfârşitul acestor povestiri, pe care de sigur am să le recitesc încă, m'am domirit de ce ele exercită atâta farmec asupra cititorului.

Tot autorul m'a domirit, şi iată cum.

Vedeam în cursul citirii că interesul meu creştea treptat, şi parcă 'nţelegeam că, în afară de aceea ce este parte artistică, emoţionantă şi amuzantă, interesul meu era solicitat de altceva mai adânc.

Ce era acel altceva? îl pricepeam, dar nu-i găseam formula.

Iată însă că, ajungând cătră sfârşitul preţioasei cărţi, dau la pagina 270 peste *Prima baie în Bucureşti;* încep să citesc:

« In luna Aprilie 1900 s'au împlinit şaptezeci şi cinci de ani dela instalarea în Bucureşti a primului local de baie mai sistematică. Până atunci Bucureştii n'avură decât băi turceşti, adică prin aer cald.

« Se ştie atât de puţin istoria evoluţiunii noastre culturale în toate direcţiunile, că am pune prinsoare cât de grea că nu se vor găsi trei bătrâni în Bucureşti cari să ne spună din propria lor amintire cele ce ne propunem să povestim aci după documente...».

A! am zis eu în gând!... A! bătrânul şi iubitul meu amic Urechiă, acum ţi-am aflat secretul meşteşugului; acum ştiu pentru ce povestirile dumitale despre cum era odinioară mă captivează atâta. Mi-ai spus-o însuţi.

Aşa e, din nenorocire: se ştie atât de puţin istoria evoluţiunii noastre culturale în toate direcţiunile!

Aşa e... Invăţăm din trecutul patriei şi neamului nostru numai istoria politică şi militară, dar istoria societăţii, lumii d'asupra vieţii zilnice a căreia s'a desfăşurat politica, şi s'au înfăptuit vitejiile, nu învăţăm, şi prin urmare nu ştim nimica.

Invăţăm un fel de epopee sarbădă, în proză mai mult sau mai puţin limpede şi comodă, care nu evoacă în imaginaţia noastră nicio icoană vie, şi care e prin urmare lipsită în cea mai mare parte de interes. Ingrămădiri de date, înşirări de nume proprii, înregistrări de fapte, şi'ncolo nimic. Ce vreme era la acele date? ce fel trăiau zi cu zi fiinţele cari purtau acele nume proprii? cum erau locurile unde se săvârşeau acele fapte?

Niciun răspuns la aceste întrebări.

Poveste fără zugrăvire despre nume fără persoane şi despre fapte fără loc: într'un cuvânt, istoria unei lumi fără carne, fără oase, fără trup.

Şi este oare naţiune care să aibă mai multă nevoie decât noi de cunoaşterea vieţii sale trecute? Dar între viaţa din trecut şi cea din prezent este la noi o adevărată prăpastie.

Lucruri şi moravuri au fost măturate de suflarea civilizaţiei moderne fără să lase decât rare urme, cari să ni le amintească fie cât de pe departe.

Iată Capitala, cu bulevardele ei, cu Dâmboviţa canalizată, cu palatele ei publice şi particulare, cu pavajele sale de lemn, de asfalt şi de bazalt, cu tramvaie şi lămpi electrice, cu toată fizionomia lui burgeză occidentală.

Cine dintre noi îşi poate face în minte o icoană a Bucureştilor, vechiu scaun domnesc, măcar de acu cincizeci de ani?

De sigur numai acela care a trăit pe atunci; trebue să-l fi văzut, ca să ţi-l mai poţi închipui.

Dar care dintre noi cei din ziua de azi îşi poate face o idee de fizionomia capitalei noastre de acum un veac?

Fireşte că aproape nimini...

Unde să fie moşneagul sau baba care să numere o sută şi măcar cinci ani?

Ei! aci stă farmecul povestirilor lui Urechiă.

Iată cum, cetindu-le, ne răsar înainte Bucureştii trecutului, cu lumea şi lucrurile de pe vremuri, trăind cu obiceiurile lor, cu vestmintele lor, cu nevoile lor de toate zilele.

Cu vorbele povestitorului, actualitatea vremurilor trecute, stinsă de mult, începe încet-încet a clipi, a se lumina tot mai mult, a se aprinde în fine şi a arde ca orice actualitate.

Iată boierii, negustorii, norodul... Iată-i cum umblă, cum trăiesc în acest Bucureşti dela răsăritul veacului ce peste câteva zile apune; în acest Bucureşti, cu hanurile lui, cu podurile lui, cu palaturile, târgurile şi prăvăliile lui, din care atât de puţine urme au mai rămas.

Iată curţile domneşti şi mănăstirile de acuma două veacuri şi mai bine, cu toată mişcarea lor, apărând palpabile dinainte-ne!

Dar apoi, pe lângă cele două merite preţioase ale învăţatului povestitor, — erudiţia şi arta, — el mai are încă unul care adaogă mult la valoarea lucrării sale: este dragostea călduroasă cu care el însuşi se interesează la povestirile sale. El ne povesteşte de dragul povestii; el însuşi iubeşte icoanele pe cari ni le înfăţişează, cu o întreită iubire: de cronicar, de artist şi de patriot.

Căci lucrurile și împrejurările pe cari ni le arată și eroii lor, nu sunt în cea mai mare parte închipuiri voite, sunt istoricește adevărate; și chiar acolo unde fabula este inventată de autor, acolo unde episodul nu este strict istoric, ele sunt numai pretextul, canavaua, pe care se țese icoana vie a unei vremi ce în adevăr a existat odată pentru alții tot așa cum există pentru noi vremea noastră, cu clipele ei, aci greoaie, aci fugare, după cum sunt de nenorocite sau norocite.

Iată o petrecere prețioasă: să stai într'un jeț bun, la căldură și lumină, și, uitându-te adânc în cartea bătrânului profesor Urechiă, să vezi trecându-ți pe dinainte, vii, atâtea și atâtea vremuri moarte.

Ce minunată panoramă!

Astfel, nu aș putea recomanda îndestul această petrecere mai ales tinerilor cari iubesc literatura frumoasă, și cari simt în sufletul lor acea evlavie pentru trecutul patriei și neamului, ce caracterizează spiritele de elită.

O carte bună este o faptă bună și încă o faptă bună fără termen de durată: ai săvârșit-o?... ai săvârșit-o odată și bine pentru totdeauna, pentru oriunde și pentru oricine o mai întâlni-o.

Bătrânul profesor Urechiă, învățatul și bunul nostru prieten, după atâtea ș'atâtea fapte bune, tot n'a ostenit: iată c'a mai săvârșit una, — ne-a dat neprețuitul său *Cum era odinioară.*

Să trăiască și să ne mai dea, că are de unde!

MOFTANGII

RROMÂNUL

Moftangiul este eminamente român; cu toate astea, înainte de a fi român, el este moftangiu.

Născut dintr'o familie săracă dar onestă, el este fiul operelor sale, şi, deşi democrat prin naştere, el face parte din aristocraţia inteligenţei, a meritului, ştiinţei, artei, culturii şcl.

Dar... născut dintr'o veche familie de adevăraţi boieri, cari au ştiut totdeauna să pună interesul patriei mai presus de interesele de clasă renunţând la privilegii, el, aristocratul get-beget, este adevărat democrat...

Moftangiul este patriot hotărît, naţionalist exclusiv, român până în măduva oaselor! toată lumea trebue s'o ştie!

Guvernamental, sau, când din nenorocire nu se poate asta, opozant, moftangiul felicită Rrromânia în cazul întâiu, o deplânge în cazul al doilea, în ambele cazuri o iubeşte până la nebunie. De aceea, el urăşte cu furie tot ce nu e român, tot ce nu e naţional.

El stimează agricultura, dar visează o industrie mare naţională, care să ne scape de tributul ce-l dăm străinilor: ceea ce-l înspăimântă este o cucerire a Rrromâniei pe terenul economic de către infamii de străini, ajutaţi de copiii vitregi ai ţărişoarei lui!

E om de partid, câtă vreme nu-i vorba decât de vederi asupra politicii interioare. Indată însă ce e vorba de a ne prezenta faţă cu străinii, el crede că toţi Românii trebue să uite micile pasiuni şi, dându-şi mâna frăţeşte, să păşească strâns uniţi faţă cu primejdia economică, politică, socială şi culturală a Naţiunii! Inimicul comun este străinul! jos Străinismul!! sus Rrromânismul!!!

Oricine gândeşte altfel... e un trădător!

Moftangiul se găseşte în toate clasele sociale; speţa lui furnică pe toate căile de comunicaţie, (afară de rare excepţii, cu bilet gratuit) şi e încuibată din cele mai mândre palaturi până în cea mai modestă odaie de *hôtel garni*.

Moftangiul poate avea sau nu profesiune, poate fi sărac sau bogat, prost ori deştept, nerod ori de spirit, tânăr, bătrân, de un sex sau de altul sau de amândouă, el a fost, este şi va fi Rrromân adevărat... Să te păzească Dumnezeu să ataci Rrromânia lui oricât de pe departe, căci moftangiul român e aci gata să te sdrobească.

Moftangiul român este:

Din clasele primare până la bacalaureat — anarhist;

Dela bacalaureat până la primul examen de universitate — socialist;

Dela primul examen până la licenţă — progresist;

Dela licenţă până la slujbă — liberal;

Dela slujbă până la pensie — conservator.

De la pensie încolo, împărtăşeşte principiile tinerimii universitare... Fii sigur că ai să-l găseşti oriunde e vreo manifestaţie mai mult sau mai puţin politică ori nepoliticoasă a studenţilor mai mult sau mai puţin rrromâni!

RROMÂNCA

Fiică de arendaş, de negustoraş, de funcţionăraş, de avocăţel, de ofiţeraş, de popă — să fi fost *papa* bulgăroiu, sârboteiu sau grecoteiu — Moftangioaica este romancă şi prin urmare nobilă, et *par conséquent* nu poate suferi mojicimea.

Ea este patronesă în comitetul unei sau mai multor societăţi române de binefacere sau de cultură naţională.

Moftangioaica română vorbeşte româneşte numai *avec les domestiques*, încolo franţuzeşte — acu ia lecţii de limba engleză.

In fiece zi, moftangioaica răstoarnă prăvălii întregi, dela raftul de sus până la cel de jos, căutând *eşantiioane* și negăsind *malheureusement* niciodată ce-i trebue. Bogată ca şi săracă, adeseori i se 'ntâmplă din distracţie, când se uită negustorul în altă parte, să-i scape ceva în manşon sau sub rotondă.

Moftangioaica își oprește totdeauna cupeul d'a curmezișul stradei.

Pentru dânsa sunt numai două oraşe în care poate trăi cineva: *Paris et Bukarest!*

Dânsa are unul sau mai mulţi adoratori, nu de plăcere sau de pasiune, ci de datorie: o femeie de aşa înaltă extracţiune trebue să aibă un *suivez-moi*.

Bogată, n'are plăcere mai mare pe lume decât să-şi arate unei amice sărace toaletele şi să-i spuie preţul lor fabulos, și apoi proiectele, planul și devizul toaletelor viitoare.

Moftangioaica săracă este foarte discretă; de aceea, nu despreţueşte fondurile secrete, ba chiar din contra. Pentru cine conspiră, e prudent să evite pe moftangioaica română.

Crudă, adică necoaptă, primește cadouri dela răscopți bogați; răscoaptă, face cadouri la săraci necopți, adică la cruzi:

— Ah! crudule!

Când e vorba de lista «victimelor» ei, moftangioaica română uită șirul, numele și datele; are însă în privința aceasta despre amicele ei o memorie prodigioasă.

Când vrei să flirtezi cu moftangioaica, se rățoește și fleorțăește. Ii vorbești serios, râde; glumești, e foarte serioasă; o saluți, d'abia moțăe; o iubești, te spune târgului.

Moftangioaica e amatoare de înmormântări de lux. Trecând prin fața cluburilor, jalnica scoate capul afară din cupeu. După cimitir, *un tour au bois*, cu ochii plânși și cu chipul încadrat în dantelă neagră, este obligatoriu.

Moftangioaica e o romancă bravă: ea știe suferi, cu hotărîrea și eroismul caracteristice Românului, tortura concertelor clasice, *fort en vogue* astăzi... Astfel dacă-ți place musica, ferește-te să mergi la acele concerte: de câte ori orchestra o avea un pianissimo, moftangioaica *commencera à causer fortissimo*...

Moftangioaica sufere în genere de stomah; oricând are să iasă în lume seara, nu mănâncă toată ziua în vederea corsetului. Astfel, e prudent să nu o prea ici la vals: suflarea ei te face să-ți aduci aminte cu mult regret de mirosul violetelor de Parma.

Poftită ori nepoftită, ea trebue să se afle la toate balurile de rigoare, ale Curții, ale Societăților, ale lumii mari, la reprezentanțiile prime, extraordinare sau de gală.

Ea e abonată la l'*Indépendance roumaine* și trebue să figureze neapărat în «Carnetul» lui Claymoor.

Fiecare moftangioaică spune bucuros din fir în păr toată conversația care a avut-o cu Prințesa moștenitoare «aproape o jumătate de ceas» la balul din urmă dela Cotroceni. Câte moftangioaice au fost la bal — că nu lipsește una! — vezi dumneata câte jumătăți de ceasuri a ținut acel bal minunat.

O moftangioaică gătită şi împopoţonată de şapte ori mai scump decât s'ar putea explica prin mijloacele consoartelui d-sale, dacă o întrebi ce părere are despre prinţesa:

— Fie, *moncher:* nu zic! e tânără; frumuşică, *si vous voulez;* da'... prea e luxoasă!

Când vorbeşte de regina, zice: *la pauvre!*

La balul Curţii mai ales, cum s'a abţinut toată ziua de mâncare, abuzează de şampanie, de icre, de îngheţată, de bomboane — nu de plăcere ori de lăcomie, nu!... de datorie... Odată supează cu un «amic», pe urmă cu un curtezan, mai despre ziuă, se 'nţelege, vine şi rândul lui dumnealui: «Aide cocoşelule, la bufet!» Aşa, după îngheţată, mănâncă iar icre moi, şi după Pomery *extra-sec frappé,* iar ciucalată fierbinte. A doua zi, doctorul *high-life* se vede silit a-i prescrie o cutie şi jumătate de capsule de ricin.

După fiecare bal *du monde,* a doua zi, caii doftorilor *mondains* aleargă până le iese limba de un cot.

Culmea supărării — să o scape din vedere Claymoor.

Culmea ambiţiei — un minister pentru bărbat şi un secretariat pentru amic.

A! să nu uit...

Când vezi două moftangioaice amestecându-şi alifia de pe buze şi ţocăindu-se cu multă căldură, să ştii că nu se pot suferi.

— *Ah! ma chère, je ne puis la sentir!*

SAVANTUL

Important bărbat — bărbat serios.

Membru în toate societăţile culturale naţionale şi internaţionale, preferă dintre acestea pe cele de gintă latină. Dacă nu e încă în Academie, are să fie.

E un exemplar de lux în galeria moftangiilor români şi costă scump.

Teorii nouă din cărţi vechi, — invenţiuni pe care străinii, vrăjmaşii Rromâniei, apucă de le fac mai nainte, — studii speciale — misiuni la staţiuni balneare — comisiuni şi delegaţiuni — conferenţe savante, un fel de *pot-pourri* de fapte-diverse ştiinţifice — apoi direcţiuni de instituţiuni şi publicaţiuni — toate astea trebue să coste scump.

Tipul nostru iubeşte, mai presus de orice, Ştiinţa şi România, cărora le sacrifică activitatea, liniştea, sănătatea, familia sa, tot. El susţine că ştiinţa, deşi esenţial umană, trebue, mai ales la o naţiune mică şi tânără ca a noastră, să fie naţională. El constată în fiece moment cu mândrie progresul prodigios al ştiinţelor române.

El dirijează un institut naţional savant sau, dacă încă nu până acuma, va inventa unul sau două pentru a le dirija — institute absolut indispensabile Rromâniei, care este şi trebue să fie centrul şi farul cultural în peninsula balcanică... Ar fi o ruşine să lăsăm pe Bulgaria să ne ia înainte!

De exemplu. Este absolut indispensabil să întemeiăm un institut pentru domesticirea, prăsirea şi educaţia licuricilor — *lampyris resplendens* — având misiunea de a studia un nou sistem de luminare a oraşelor Rregatului cu aceste interesante gângănii fosforescente. Inchipuiască-şi acu orice rromân cu dorr de ţară câtă economie şi ce lumină! strălucitoare, gratuită şi — igienică!

Dar pentru asta, savantul nostru, bărbatul ingenios, patriotul neobosit, care a descoperit această luminoasă idee, trebue să călătorească în cele două emisfere, spre a studia *primo:* deosebitele sisteme de luminare a capitalelor mari, *secundo:* diferitele speţe de *lampyris resplendens*... După spusa entomologiştilor, există până acuma vreo patruzeci, afară, se 'nţelege, de acele pe cari le va mai descoperi savantul nostru.

Moftangiul ştiinţific este sacrosanct.

Niciun guvern nu cutează, nu gândeşte măcar să se atingă de el şi de institutul lui; sunt lucruri inviolabile: ar fi un guvern care ar vrea să stingă lumina, să arunce România în obscuritate! Din contra, la fiece buget nou, trebue să se crească cifra respectivă — progresul ştiinţei reclamă şi alt progres: progresnl paragrafului respectiv.

Şi toate astea, fiindcă ştiinţa e mai presus de luptele politice; guvernele sunt trecătoare, ştiinţa e eternă: într'o ţară eminamente constituţională, apa trece, moftangiii rămân.

Când moftangiul e un imbecil, îi pasă de critică mai puţin decât îi pasă unui suveran african de opiniile presei europene; când are oarecare talent şi spirit, critica-l iritează şi-l neodihneşte ca pe o cochetă bătrână care se teme să nu se afle în sfârşit că are dinţi falsi şi păr prepus. De aci se vede cum între moftangii, cei de spirit şi cu oarecare talent sunt mai slabi de înger decât imbecilii.

Culmea moftangiului savant: a-şi comanda statua încă din viaţă şi a prezida la inaugurarea ei şi la apoteozarea sa — a acestui mare luptător naţional în ogorul ştiinţei rromâne!

JUSTIŢIA ROMÂNĂ— SECŢIA CORECŢIONALĂ

Prezidentul (către reclamantă): Spune-mi cum s'au petrecut lucrurile...

Femeia Caliopa (republicană română): Eu domnule prezident, vine dumnealui la mine, care venea întotdeauna seara ca amic, încă era şi dumneaei care mi-este amică, şi aţi chemat-o dumneavoastră martoră că a fost acolo şi poate să jure cum s'a 'ntâmplat.

Prezidentul: Las'o pe dumneaei; nu e aici; dumneaei o să răspunză când o vom chema. Acu spune d-ta.

Reclamanta: Spui. A venit dumnealui.

Inculpatul: Dumneata m'ai chemat: am biletul dumitale.

Prezidentul: Tăcere.

Reclamanta: Dacă ştiam ce ştofă eşti, nu te mai chemam... A venit şi zice să nu mai învârtim masa, care vorbeam cu soră-mea, care a murit, şi ne spunea poezii de Iminescu şi de Victor Cucu (ilaritate).

Prezidentul: Cu sora dumitale care a murit?

Reclamanta: Da, la spital, de piept; ieşise din azil şi-i plăcea poeziile... şi eu o iubeam foarte mult, eu o băgasem la azil că aveam o protecţie (plânge). Şi când vorbeam cu ea, apoi toată noaptea o visam.

Prezidentul: Cum vorbeai cu ea?

Reclamanta: Cu dumnealui: învârtea masa. Mi-a spus că e fericită şi s'a întâlnit acolo cu mama; mă sărută dulce, dar mama nu poate vorbi că e în altă parte.

Inculpatul: Am zis că a trecut iar în incarnaţiune.

Prezidentul: Tăcere. (Către reclamantă) Şi d-ta credeai?

Reclamanta: Cum să nu crez, dacă vorbea masa?

Prezidentul: Dar ceasul şi cu inelele cum ţi le-a luat?

Inculpatul: Fără să ştiu: eram mediu!

Prezidentul: Tăcere, inculpatule, de vrei să nu-ţi agravezi situaţia. (Reclamantei) Spune.

Reclamanta: A venit seara şi zice că a învăţat acuma să arate şi persoana, dar nu cu masa, zice că l-a învăţatără nişte profesori dela minister, de unde face acuma pe popi. Zice: desbracă-te (sensaţie în auditoriu); scoate tot ce ai ori de metal ori de imitaţie! » şi eu am scos ceasul şi lanţul, care-l aveam cadou de suvenir dela un... dela o mătuşă a mea şi cu medalionul, cu o şuviţă de păr dela soră-mea, şi inelele, şi le-am pus pe masă lângă lampă. Să vă spuie şi Tincuţa că poate să jure. Şi zice dumnealui Tincuţii, zice « tu du-te dincolo », şi a băgat-o în odăiţa ailaltă şi a închis uşa, şi « să nu vii până nu te-om chema! »; încă Tincuţa râdea de noi; dar dumnealui, aş! avea alte motive, să vedeţi. Şi după ce am pus ceasul cu lanţul şi inelele, pe masă, m'a legat la ochi şi m'a pus să stau într'un picior, şi am stat aşa... am stat... preţ ca la un sfert de ceas, şi zice...

Inculpatul: Nu-i adevărat!

Reclamanta (izbucnind): Taci, şarlatane, care nu te-am crezut pentru ca să fii până 'ntr'atât să râzi de o biată femeie ca mine!... Şi după ce am stat aşa, domnule prezident, de-mi amorţise piciorul şi-mi făcea urechiile *vuu... vuu...*, că mi-era şi frică, că spunea că o să vie soră-mea, dumnealui zice: « ai adormit? » zic: « da », zice: « bine », şi mi-a venit aşa un fel de ameţeală; zic: « o să mai ţie mult? » zice: « nu mişca! » şi am auzit odată puf! în lampă, şi uşa buf! şi parc'am văzut pe soră-mea, am ţipat şi am căzut jos leşinată. Când m'a deşteptat Tincuţa, ia-l pe domnul de unde nu e; caută ciasul şi inelele în sus, caută-le'n jos — nicăiri.

Martora Tincuţa face o mărturisire care confirmă în totul plângerile reclamantei.

Avocatul ex-officio al apărării, după o pledoarie de două ore, încheie: Domnilor magistraţi, voiu fi scurt. Spiritismul, această sublimă ştiinţă a viitorului, este încă în faşe: ca orice copil în faşe poate face şi greşeli; nu-i mai puţin adevărat că viitorul este al lui. Inculpatul din greşală, în starea impersonală de mediu, a avut o mişcare de somnambul; a luat ceasul şi celelalte, e adevărat, dar a făcut-o involuntar, era într'o stare de absolută iresponsabilitate. Ştiinţa modernă ne-a dat destule lumini asupra iresponsabilităţii: toată *asieta* sistemului nostru penal trebue deci să se schimbe. Iată marele cuvânt al ştiinţei moderne: iresponsabilitate — impunitate; tutelă da, nu pedeapsă. Eşti iresponsabil? poţi să-i permiţi din când în când o greşală, de care în urmă *ipso facto* nu eşti vinovat. Or, clientul meu nu e responsabil, pentrucă n'a ştiut ce face!

Reclamanta: Da de ce le-a pus amanet la cofetărie?

Inculpatul: De ruşine!

Avocatul: Vedeţi, d-lor magistraţi, de ruşine... Apoi, poate avea ruşine un om responsabil? Nu. Eu deci cer achitarea; în orice caz, circumstanţe atenuante. Nu uitaţi că trăimîntr'o epocă unde nu e rău să menajăm spiritismul şi pe spiritişti.

Tribunalul, sub impresia ultimelor cuvinte ale apărării, admite circumstanţe atenuante şi condamnă pe tânărul mediu la şase luni închisoare şi 25 lei cheltueli de judecată. Reclamanta iese din pretoriu plângând şi sărutând obiectele spiritizate, ce i s'au restituit, reîncarnate, de către d. prezident.

ARENDAŞUL ROMÂN

— Şi zici că te-am încărcat cu zece zile de prăşilă, măi Ioane, aşa?

— Păi?... eu ştiu că le-am făcut.

— In doi ani de când sunt aici, numai tu nu te-ai dat pe brazdă, aşa?

— Păi, cocoane am casă grea...

— Apoi eu n'am casă grea, măi Ioane? Vezi bine, patru copii aci, două fete la oraş în pension...

— Auleo, ai şi la oraş!!

— Doi băieţi la Paris...

— Săracii de noi!!

— Vezi că şi eu am greutăţi, mă Ioane.

— Da, cocoane, însă eu zic că fiecare să-şi crească copiii.

— Apoi eu ţi-i dau ţie să-i creşti, mă Ioane?

— Nu cucoane, dar cu praşila, drept şi drept.

— Stăi să-ţi dau eu drept, mă Ioane.

Se apropie de ţăran şi începe să-i care la pumni în cap. Ţăranul iese năucit şi se duce la primărie să se jeluiască. După un ceas se iveşte primarul cu căciula 'n mână la poarta boierului.

— Dar ce-a făcut blestematul ăla de Ion, cocoane?

— Nu-i treaba ta, primarule; ia vezi să am mâne oameni la muncă, şi nu uita de datoria aia, ştii, c'apoi...

— Bine, cocoane, sărut mâna.

A doua-zi Ion se duce cu o petiţie la subprefect; acesta pune rezoluţie, recomandând petiţia primarului.

Primarul văzând pecetea *tactului*, zice ţăranului:

— Ce mi-o dai mie? Arat-o boierului.

— Ce, să mă bată iar? Arată-i-o dumneata.

— Ba eu nu mă duc la el, că m'apucă de datorie.

Țăranul se duce la târg cu chirie și dă o hârtie prefectului, jeluindu-se de încărcarea la datorie din partea arendașului și de bătaie.

Prefectul nu-și mai vede capul de treburi, căci e aproape să se declare o dizidență în partidul local guvernamental, și dacă guvernul pierde câțiva partizani, pierde și el funcția și... are familie grea.

Deci recomandă subprefectului plângerea țăranului. Și subprefectul, având de regulat oarecare interese private cu arendașul, trimite pe țăran acasă spunându-i că-l ajunge pe drum.

Și-l ajunge în adevăr și-l și lasă.

Sosind în comună, trage firește la arendaș.

Mănâncă, bea bine, doarme un ceas două, vine la primărie la braț cu arendașul și chiamă pe țăranul cu hârtia la cercetare.

Indată ce țăranul se ivește, arendașul, roșu de furie, începe să-i strige:

— Opincarule, mămăligarule, țopârlanule, să mă dai tu pe mine în vileag?!...

Se apropie încet de el și începe să-i care la pumni în cap.

Subprefectul zice cu blândețe:

— Cocoane Arghir, cocoane Arghir...

Insă arendașul e prea mânios ca să-l audă. Dă înainte și tocmai după ce obosește, iese pe ușă răcnind:

— Să te saturi de cercetare!

Când țăranul își mai vine puțin în fire, subprefectul îl întreabă:

— Ei, ia spune, cum a fost...

— Păi d-ta nu văzuși?

— Lasă asta, ailaltă.

— Ailaltă întocmai ca și asta, încă una și zac toată vara și la iarnă mor de foame. Mai bine îi fac acele zece zile și Dumnezeu o ști...

— Ei, uite așa mai vii d'acasă; măi omule, când țăranii și arendașul trăesc bine, le merge cu spor la toți; înțelegerea, dragostea între săteni și arendași este mana lui Dumnezeu pentru unii şi pentru alţii... că, nu 'nţelegi tu?... omul cu bine şi cu pace, mă 'nţelegi, devine că poate pentru ca să, mă 'nţelegi, să... cum să zic?... să... în sfârşit, să fie toate cu bine şi cu pace.

Şi tot aşa, un ceas întreg, subprefectul îi dă sfaturi, neuitând a vorbi de grija guvernului pentru ţărani, de legile ce le face guvernul pentru apărarea ţăranilor, şcl. şcl.

Apoi face un raport subprefectului, răspunzând la rezoluţie că părţile s'au împăcat.

UN VIS

Eri dimineață am avut plăcerea să primesc vizita uneia din cele mai bune prietene, cocoana Ghioala, o femeie foarte plăcută. Deși amica mea trebue să aibă vreo cincizeci şi unu de ani, este încă verde de corp și mai ales spirit: e foarte veselă şi glumeață. Eu îmi explic sănătatea și veselia ei; n'a avut copii mulți, — numai o fată — Tincuța — pe care a născut-o prin Iulie 1879, adică cu vreo șapte luni după moartea lui bărbatu-său, și cu vreo nouă luni după luarea Plevnei. Ce e curios e că răposatul, care toată viața fusese pipernicit, urât și tot bolnav, cum am zice suflet călător, a murit de oftică, iar Tincuţa, fiică-sa a ieşit o fată voinică, sdravănă şi foarte frumoasă; și cocoana Ghioala n'a fost urâtă femeie şi chiar acuma este destul de plăcută; dar n'are aface cu Tincuţa. Răposatul era smead și măsliniu la faţă; cocoana Ghioala, oacheşe cu părul și ochii negri; și amândoi potriviți ca statură, ba chiar mai mult scurţi, decât înalţi; ei! fata a eşit bălană ca fuiorul, cu obrajii ca niște trandafiri și cu ochii albaştri ca vioreaua, şi înaltă cu un cap şi ceva peste mama ei. Când Tincuţa îţi iese în faţă par'că luminează; oricât ar fi cineva de puţin amator de frumuseţe, e peste putință, dând cu ochii de Tincuţa, să nu gândească: straşnică fată! ce-i lipseşte acestei fiinţe așa de strălucitoare, ca să fi rămas până acuma, la vârsta de douăzeci şi doi de ani, nemăritată? Ce-i lipseşte?... Norocul.

Aşa, câţi n'au cerut-o? Funcționari, negustoraşi, ba chiar un avocăţel. Dar cocoana Ghioala, aşteptând cu pacienţă un viitor pentru Tincuța mai potrivit cu frumuseţea ei, a zis totdeauna:

— Mersi! n'o dau după orice calic.

Cum zic, ieri dimineață, mă pomenesc cu amica mea cocoana Ghioala, că vine la mine mai veselă decât totdeauna. De obiceiu când mă vizitează dimineața îmi spune știrile din toată lumea, pe cari le-a citit până'n ziuă în « Universul », și în plus știrile din mahalaua noastră, pe cari le-a aflat de ieri încoace, și din cari s'ar putea face un alt număr de « Universul » în dublu format. De astădată, în loc să înceapă cu ultimele știri, ca de obiceiu, mă'ntreabă:

— Știi să tâlcuești visele?

— Dè, zic, cocoană Marghioalo, tocmai ca Iosif din Biblie, nu; dar orișicât tot mă pricep...

— Să-ți spuiu ce-am visat... e lucru mare... asta trebue să 'nsemneze mare lucru. Ascultă.

— Ascult.

— Se făcea... că eram, pardon, în poziție cu Tincuța și pusesem o cloșcă pe ouă în maghernița din fundul curții. De dimineață umblând prin curte nu știu după ce, auz din magherniță că mă strigă: « Mamă! mamă! hai de grabă! ». Mă duc repede și intru. Cine mă chema! Tincuța! (vezi ce e visul? că nu ți se pare lucru ciudat!) Tincuța, așa mare, cum o vezi acuma, aplecată în jos pe vine. Eu și uitasem de cloșcă. Zic:

— Ce e mamă? Ce faci acolo?

— Mamă, zice, a 'nceput să-i scoată.

M'aplec și eu; așa era. Cloșca țâfnea grozav, și nu se astâmpăra locului, par'că sta pe cărbuni... Am pus mâna s'o mângâiu; a 'nceput să cârîie și a sărit afară din coș. Ne uităm în coș eu și Tincuța, când colo ce să vezi? d'asupra ălorlalte, un ou mai mare ca de gâscă: sălta din loc și dârdîia peste alelalte și par'că trosnea. Până să ne mirăm noi, începe să iasă pân coaje niște țepe de oțel, ca niște spăngi ascuțite, și iese și iese de se face oul ca un ariciu; și saltă și saltă și dârdâie peste alelalte și 'ncepe să le spargă, ș'odată crapă și se desface 'n două și ce să vezi? un puiu mare negru cu două capete și cu niște ciocuri coroiate și cu ghiare și cu o salbă de poli noui...

Tincuța și eu am rămas tablou. Zice Tincuța:

— Mamă, ia ascultă mamă!

Şi unde începe o muzică straşnică de par'că era la o paradă şi luminaţie şi bubuituri şi lume, lume....

Aci o întrerup pe amica mea; zic:

— Coană Marghioală, ce cânta muzica...

— Par'că un cântec cunoscut, îl ştiu bine...

— Nu'ţi mai aduci aminte aşa ca prin vis?... nu cumva cânta *ia haciu vam raskazaki*?

— Ei! bată-te norocul! zice cocoana Ghioala; tocmai! cum ai ghicit, frate? tocmai! *raskazaki*!

— Ei! şi pe urmă? zic eu... cum s'a isprăvit visul.

Şi amica mea îşi urmează povestirea:

— Eu, nu ştiu, de bucurie ori de ce, am început să plâng, şi Tincuţa râdea, râdea de se prăpădea... şi ce să te pomeneşti? puiul cu două capete începe să dea din aripi şi pe urmă să sboare în sus, şi se duce'n sus de nu-l mai vedem; şi pe urmă, coboară şi coboară, şi tot creştea, şi când a ajuns iar jos la noi, era cât un urs de mare şi a luat-o 'n ghiare pe Tincuţa şi a sburat cu ea... şi eu plângeam nu ştiu de ce... şi pe Tincuţa o auzeam de departe cum râdea... râdea de se prăpădea.

— Ei! zic eu coanii Ghioalii, şi pe urmă?

— Pe urmă... m'am deşteptat... Ce să fie visul ăsta? domnule Iancule: înţelegi d-ta?

— Dè! cocoană Marghioalo, am răspuns eu, visul d-tale să nu-l prea spui şi la alţii, că dè! în ziua de astăzi — înţelegi d-ta vorba mea... E lucru primejdios...

— Ba, unde dă Dumnezeu! zice cocoana Marghioala, aflând şi înţelegând bine că i-am cam înţeles ciudatul vis.

CRONICA DE JOI

Alaltăieri, în faptul zilei, mă deştept tresărind: bate cineva foarte nervos la geam. Ştiu cine e şi ce veste îmi aduce. E cumnatul meu, un tânăr funcţionar la C. F. R. şi poet liric în momentele-i pierdute. Soţia sa e însărcinată — a doua naştere; la cea dintâi, acum un an şi jumătate, a avut o serioasă nevoie de forceps. De sigur, îmi aduce poetul vestea că au început durerile unei naşteri mai grele decât a unei poeme lirice... De cu seară ne-am înţeles să ne dea de veste la primul semnal al mult aşteptatei uşurări. Fusese o sarcină din cale afară de grea; pe lângă asta, teama de un nou forceps, apoi socoteala greşită a termenului, desminţit de întârziere, toate contribuiau să irite nerăbdarea familiei şi mai ales a femeii. De două săptămâni, tot aşteptam zadarnic... E curios cum întârzierea sosirii momentelor grele inspiră mai multă nerăbdare decât a sosirii momentelor plăcute.

La prima ciocnire în geam, sar din pat. Nu m'am înşelat. Deschid geamul. Au început durerile! Un fior rece, produs de sigur de răcoarea dimineţii, mă furnică până în creştet. Poetul e foarte emoţionat: se văd pe chipu-i urmele nopţii nedormite şi semnele fricei; îi clănţănesc puţin dinţii.

Să mergem. Am ajuns.

Păşim pragul cu ezitare. In odaie nu se aude încă nimica. Moaşa ne întâmpină. Excelenta practiciană are tot sângele rece cerut; ea ne asigură că este un caz normal; că de astă dată n'avem nevoie nici de doctor, necum de forceps; primele încercări au început.

Bine c'au început!

S'a făcut ziuă bine... Eu — am treabă la redacţie: nu pot să asist la ce se prepară. Las pe femei şi pe poet şi plec grăbit. E pe la 8 dimineaţa.

Merg la afacerile mele, se 'nţelege mereu cu gândul la ce-are să se petreacă în lipsa mea.

Peste vreo două ceasuri, pe la 10 a. m., o birjă în goană dinaintea redacţiei: ultime informaţiuni! E cumnatul, care a sărit înainte de-a se opri caii. Il întâmpin. E încruntat.

— Ei?, întreb.

— A făcut...

— In sfârşit!... Ce?

— Băiat.

— Bravo! să-ţi trăiască, zic eu uşurat de grijă.

El, mai încruntat:

— Da... dar...

— Dar ce?

— Dar mai are de făcut încă unul.

— Doi?

— Doi, zise omul dând din cap şi clănţănind... Moaşa m'asigură că nu e caz grav; dar, pentru liniştea mea... fiindcă sunt sdrobit de emoţia prin care am trecut, te rog, aide să căutăm un doctor, nu mă simt în stare să mai trec prin ce am trecut fără asistenţa unui doctor.

Ne suim în trăsură... Aleargă... şi goneşte... In afârşit, îl găsim pe doctor... Inapoi, birjar! Eu nu pot intra; eu am altă treabă la redacţie.

Peste un ceas iar o birjă — iar omul meu. De astă dată, o figură oribilă.

— Ei? Ce e? Ce-a spus doctorul?

— A spus că... probabil,... nu mai are încă unul de născut.

— Atunci ce?

— Că... mai are încă doi... că este un caz grav... o eventuală emoragie, frecventă în aşa cazuri... ar fi o nenorocire... Mă duc.

Şi pleacă aiurit.

A doua naştere nu vine încă după optsprezece ceasuri. Dureri îngrozitoare fără rezultat. Nu mai merge! Fiecare moment de întârziere poate provoca emoragia. In fața pacientei, care se vaietă cumplit, doctorul începe să arză forcepsul. La vederea acestei pregătiri femeia dă un răcnet — o supremă descărcare de energie... şi apoi un țipăt straniu de broscoiu răguşit!

Al doilea! alt băiat. Uf!

Să vedem acum pe al treilea.

Dar ce amăgire! Doctorul ne anunță că totul s'a sfârşit: N'au fost trei gemeni — o greşeală de ascultare.

Nu face nimica; şi aşa-i bine; şi numai cu doi nu strică!

Totul s'a petrecut cu noroc şi toți suntem veseli: doi! doi băieți!

Ei? dar cum să-i cheme?

Să procedăm în regulă. Un consiliu de familie se constitue *ad-hoc*. Se proclamă cu mare majoritate de glasuri ca prezident moaşa, care luând posesiune pe jețul său, promite că va conduce desbaterile cu imparțialitatea-i cunoscută.

Eu iau întâi cuvântul şi, într'o cuvântare, pe atât de elocventă, pe cât de erudită, propun să se boteze copiii: *Castor* şi *Polux*. Această propunere e combătută cu multă vervă de lăuză, care susține că numele acestea mitologice se obişnuesc numai la câinii de vânat, cel mult la pseudonime literare, iar nu la creştini.

Prea bine. Atunci am onoarea a face altă propunere. Aducându-mi aminte de origina noastră ilustră dela Tibru, mi se indică neapărat două nume: *Romulus* şi *Remus*.

La aceasta, părintele gemenilor spune, cu mult temeiu, că femeia sa nu este vestală. Adaugă că, dacă e vorba să dăm copiilor nume istorice, atunci ar dori ceva din istoria noastră națională sigură şi pozitivă (aci voiu eu să întrerup; moaşa-mi impune tăcere), iar nu nume din istoria fabuloasă şi fantazistă a antichității. *Mihai* şi *Ştefan* — da!!

Cer cuvântul! In starea în care se află astăzi chestiunea națională, eu propun, dacă e vorba de nume sacre din istoria profană, nu nume de acelea cari pe lângă glorie, ne amintesc tirania şi iobăgia. Sunt prea democrat pentru a mă mulţumi cu gloria. Vreau numele acelor martiri, cari au luptat pentru sfărâmarea tiraniei şi abolirea iobăgiei. Propun dar: *Horia* şi *Cloşca.*

Tot consiliul e foarte emoţionat. Din toate părţile, şi mai ales din partea fericitului tată, se exprimă regretul că doctorul s'a fost înşelat în părerea sa şi că n'am avut şi un al treilea de botezat.

Inchipuiţi-vă să fi fost şi un al treilea!

După Horia şi Cloşca, Crişan — se impunea! Din nenorocire Crişan lipsind, să nu mai vorbim de Horia şi Cloşca.

După lungi desbateri, se adoptă: *Gheorghe* şi *Dumitru,* în amintirea fericitei mutări a celor doi gemeni în acest oraş, unul după altul, tocmai în ajunul mutatului, cu o punctualitate mai vrednică de un bătrân proprietar, decât de nişte tineri chiriaşi.

Care va să zică: pur şi simplu Gheorghe şi Dumitru, ca toţi creştinii.

Fie! Totuşi, din desbaterile acestea se va fi dovedit, cu prisos, sentimentele naţionale şi patriotice ale familiei noastre.

Chestiunea numelor odată rezolvită, să păşim mai departe, după ordinea zilei. A doua chestie: ce profesie să îmbrăţişeze tinerii Gheorghe şi Dumitru?

Urmează importante desbateri, în cari se propun pe rând toate profesiile libere, demonstrându-se cu de-amănuntul foloasele şi neajunsurile fiecăreia.

Orele fiind înaintate, şi neputând obţine după mai multe încercări un vot categoric, cădem cu toţii de acord a ruga pe sfinţii patroni ai tinerilor Gheorghe şi Dumitru să-i ajute a nu avea nevoie de nicio profesie liberală, făcându-i proprietari — profesie eminamente conservatoare.

In momentul când fac această dare de seamă, mama, gemenii, tatăl şi moaşa se află bine, în afară de orice pericol.

O PLIMBARE LA CĂLDĂRUŞANI

Ca să mergi din Bucureşti la mănăstirea Căldăruşani, ieşi prin bariera Moşilor; apuci pe la Zaanà pe şoseaua care merge la Fierbinţi; treci la Pantelimon peste linia ferată Bucureşti—Feteşti; mai departe înainte de Ştefăneşti treci peste linia ferată a forturilor; apoi, dincolo de Ştefăneşti, la kilometrul 21 laşi şoseaua şi apuci la stânga pe drumcurea; treci prin Văreşti şi Moara-Săracă şi ajungi la Căldăruşani — cu totul o poştă şi jumătate, cam la 32 de kilometri, cu cai buni cam în trei ceasuri. E un drum plăcut, mai ales pentru cine de multă vreme n'a umblat decât în vagon, dacă nu va fi prea frig, ori ploaie şi noroiu. Noi am avut parte de neplăcerea contrară: multă zăbuşeală, o dogoreală de soare îngrozitoare şi mai ales praf, mult praf. Cătră apusul soarelui mai cu seamă un nor des albicios se lasă greu d'asupra ţarinii, oprindu-ţi vederea chiar la câţiva paşi şi înnecându-ţi răsuflarea. Fizionomia marginii Bucureştilor şi a satelor e foarte originală.

Mai întâi dela barieră dai de o murdărie vrednică de cei mai originali africani; colea nişte băieţi dela o cârciumă toacă feldefel de cărnuri pentru cârnaţi, un vârtej de muşte roieşte împrejur; dincoace nişte hârdaie cu struguri borşiţi din cari un zaplan cu mâinile pline de zeamă dulce şi de praf îşi umple mereu teascul, pentru must — un fel de sirop îngroşat cu ţărână: aci un alt vârtej de muşte clocoteşte fără astâmpăr; pe jos e noroiu de struguri, de prune şi de spălături de tingiri. Pe nişte cotloane se prăjesc la tavă nişte cârnaţi exalând un miros puternic de grăsime arsă. Mai departe e zaanaua: miroase a hoit şi sânge stătut în soare; scursorile de murdării strânse pe lângă drum îți întoarce sufletul. Aci, sub umbrare improvizate pentru campania zaanalei, de o parte și de alta a șoselei fac chef, negustorii, țăranii, soldați, bicicliști, mahalagioaice, popi, etc., cu familia și copiii; mănâncă fleici, frigărui, mai ales cârnați și pastramă și beau must, aspirând cu deliciu pe nas și pe gură mirosurile zaanalei și praful șoselei. Totul dă un tablou pitoresc oribil. Dar am scăpat de această zonă mefitică; am ieșit la largul câmpiei, lăsând la stânga mănăstirea ruinată a Plumbuitei. E praf și cald; dar cel puțin nu mai miroase. Soarele scapătă să apue. Ne uităm înapoi: capitala acoperită de un nor gros de pulbere luminată de soare are aspectul unei mări fără țărm.

Trecem Ștefăneștii, ieșim din șosea; apoi Văreștii și Moara-Săracă, sate murdare locuite de Bulgari și de Țigani. Se 'nnoptează și răsare luna. Lăsăm la stânga pădurea bătrână a Căldărușanilor, vestită pentru multe isprăvi tâlhărești, trecem podul lacului, și pe o lumină de lună minunată ajungem la poarta dintâi a mănăstirii. Poarta e închisă. Bate și ți se va deschide, zice Scriptura — am bătut și un bătrân portar călugăr ne-a deschis pe dibuite. Impresia minunată ce ne-a făcut înfățișarea mănăstirii — o cetate tare — și a paraclisului din fundul curții sub razele lunii, ne-a plătit de toată osteneala drumului, de toată priveliștea și sensațiile neplăcute prin cari trecusem. Era o noapte feerică. Am intrat în clădirea mănăstirii la Arhondaric și am pus la cale pentru gustare.

Părintele Silvestru, arhondarul, cu multă bunăvoință a dat fuga să ne pregătească cina. Clădirea mănăstirii e pătrată. Spre 'n afară ziduri înalte de două caturi și groase d'abia să le apuc în brațe, cu ferestre mici numai la rândul de sus. Pe dinăuntru la catul de jos arcade pe coloane scurte și puternice de jur împrejur. In mijlocul curții biserica, cu hramul Sf. Dimitrie. Până când să ne pregătească cina părintele Silvestru, ajutat de fratele Gheorghe și fratele Panait, mergem să vedem sala de trapeză a Arhondaricului printr'un coridor lung. Din sala aceasta foarte luminoasă și largă se vede pe ferestre lacul sclipind la razele lunii. Ne întoarcem și trecând pe dinaintea unei chilii, auzim un glas cuvios citind cu cea mai adâncă evlavie şi cu glas de cea mai convinsă pocăinţă sfaturile lui Sf. IoanGură-de-Aur. Ne oprim să ascultăm la uşe sfânta citanie lăsându-ne penetraţi de cuviosul glas. Suntem curioşi să vedem figura venerabilă a monahului care-şi citeşte aşa de frumos rugăciunea de seară. Batem la uşe şi suntem poftiţi să intrăm.

Cine era cuviosul bătrân? Imposibil să bănuiţi măcar. Era d. Savu Georgescu, agent secret al poliţiei, pus aci să supravegheze mişcările Mitropolitului Ghenadie şi ale mulţimii vizitatorilor acestuia. D. Savu Georgescu, un băiat voinic, era în cămaşa de noapte ţărănească, cu papucii 'n picioare; aşezat la o parte a mesei citea tare, iar de partea cealaltă un coleg al d-sale, d. Ionescu, în aceeaşi misie delicată la mănăstire, asculta foarte pătruns sfintele cuvinte ale Chrisostomului.

D. Savu şi colegul d-sale par cu totul mulţumiţi de viaţa monastică, urmează regulat slujbele de peste zi şi chiar de peste noapte; citesc vieţile sfinţilor cu multă osârdie, se îndeletnicesc la cântări biericeşti; şi n'ar fi de mirare ca sfânta mănăstire Căldăruşani, unde viaţa este mai liniştită decât în haosul Bucureştilor, să-i răpească de-abinele din serviciul profan al poliţiei.

Dar, părintele Silvestru ne anunţă că masa ne-aşteaptă. Pe când ne aşezăm, vedem cu plăcere că I. P. S. Sa Mitropolitul Ghenadie căruia ne anunţasem, vine să ne vază, ştiindu-şi între noi pe un prietin intim. Inaltul prelat, deşi atât de amar încercat de atâta prigonire fără seamăn, face o impresie excelentă; ţine capul sus şi mândru; e vesel şi sănătos — un om pe care-l vezi pătruns de cea mai sinceră şi mai adâncă încredere în dreptatea şi voinţa lui Dumnezeu.

Am petrecut o seară foarte interesantă.

Inaltul prelat este un om cu care poţi vorbi despre multe; are mult bun simţ, înţelege repede şi bine, şi mai presus de toate e cu totul lipsit de răutate. Modul cum vorbeşte de prigonitorii lui, de cari nu se teme câtuşi de puţin, arată multă tărie de caracter, o lipsă completă de clătinare sufletească.

Mitropolitul s'a retras de vreme.

Am dormit la Arhondaric: paturi minunate, odaie bine aşezată şi luminoasă, cu trei ferestre mari dând spre curte, prin cari bate d'asupra turlelor bisericii razele lunii, de pe un cer senin şi străveziu.

La 1 din noapte ne scoală toaca întâia şi clopotele, cari sună aşa de frumos în tăcerea unei aşa nopţi.

De dimineaţă, am făcut o vizită Mitropolitului Ghenadie, după ieşirea dela liturghie. Era încă mai bine dispus ca seara.

Am dejunat, ca la chinovie: ouă, peşte şi brânză.

Dejunul l-am luat cu I. P. S. Sa.

In timpul dejunului, încep să curgă vizitatori, atât orăşeni cât şi săteni, cari vin să sărute mâna înaltului captiv şi să-l asigure de devotamentul lor creştinesc cerându-i binecuvântarea.

La despărţire, I. P. S. Sa ne spune, cu multă intenţie, vorbele psalmistului: « Ridicatu-s'au asupra mea mărturii mincinoase, şi de cele ce nu ştiam m'au întrebat! »

Am pornit înapoi. Trei ceasuri până în Bucureşti.

La zaană un infern de praf şi de miroase; spre culmea neplăcerii, e greu de înaintat la trap; trebue să mergem în pasul liniştit al cailor. E Duminecă seara: o mulţime de familii se întorc cu copiii dela chef pe toate cărările şoselei — bărbaţii chiuesc turmentaţi, cucoanele mătură cu jupele drumul cântând vesele, copiii plâng, obosiţi.

Incet-încet iată intrarăm în bariera Moşilor, cu nasurile şi gâtlejurile astupate.

In sfârşit!

E frumos drumul; e minunată mănăstirea; dar nu mai merg la Căldăruşani, până nu s'o încheia campania pastramei şi a mustului, şi mai ales până n'o da Dumnezeu să plouă.

PALATUL COTROCENILOR

Poate că la starea sufletească ce mă cuprinde când intru în curtea palatului dela Cotroceni, contribue şi amintirea neuitatei nenorociri ce au trebuit să sufere odinioară Suveranii noştri acolo; îmi pare, poate, că, din atâtea lacrimi ce s'au vărsat în acele locuri, iese încă o exalare amară; dar, când nici nu bănuiam că zidurile acestea erau menite să încapă iar atâta spaimă, priveliştea lor îmi pricinuia un fel de neînţeleasă neplăcere.

Rar am văzut o atmosferă mai supărătoare.

Când treci pe sub bolta bondoacă şi pleoştită a clopotniţei greoaie, care parcă aşteaptă pe cineva, ca să-l strivească sub surpătura ei, şi intri în curtea cea mare, dai drept în faţă de peristilul bisericii. Coloanele şi frontonul lui sunt de tot ascunse sub un stufiş de verdeaţă acăţătoare — ai crede că e intrarea unei peşteri cu emanaţiuni năbuşitoare. Este o biserică veche, după calapodul bizantin, fără vreo deosebită valoare arhitectonică. Silueta ei, care, privită la o anume distanţă, ar avea oarecare eleganţă caracteristică, nu se poate apuca cu ochiul, fiindcă masivul întreg e înconjurat de copaci mari şi strâns aproape între clopotniţă şi nouile clădiri ale palatului.

Acestea sunt o lucrare de un stil destul de îndoelnic; aşa, de exemplu, palatul pare că ar voi să fie florentin, galeriile cari îl leagă cu atenanţele sunt de stil bizantino-mauresco-boieresc, iar stilul corpului de gardă e lipsit absolut de caracter — sunt scundele chilii vechi ale fostei mănăstiri, cârpite şi văruite din nou. In tot, ca lucrare de pretenţie, e prea bizară, şi, ca bizarerie, prea pretenţioasă.

Imposibil să găsești, în această grămădire fantazistă de clădiri, o axă, o linie dominantă, un punct de reazim logic; este o amestecătură, în care arbitrariul ține loc de originalitate, — o frământare, o tortură de forme și de linii, în mișcarea cărora în zadar caută ochiul ostenit un moment de repaos.

In curtea cea mare, mai ales în partea dintre altarul cu absidele bisericii și clădirile noui, parcă lipsește aerul. Inălțimea clădirilor e așa de disproporționată cu lărgimea curții, încât, înaintând către scara palatului, simți că opresiunea de sub bolta clopotniței, în loc să dispară, devine mai stăruitoare: când ai vrea să răsufli, ai sentimentul că te înneci, așa că, instinctiv, ridici obrazul spre cer frângându-ți gâtul cât poți.

Pe lângă aceasta, atmosfera din jurul palatului e saturată de duhoarea specifică a mlaștinelor, izvor darnic de friguri, de mâhnire și de gânduri negre.

Zidurile au nu numai urechi; au și suflare și graiu. Sunt unele, amabile și vesele, cari te întâmpină cu grație, și-ți mângâie sufletul chiar întristat, și cari risipesc gândul cel mai întunecat. Ele îți întorc razele soarelui cu aceeași generozitate cu care le-au fost aruncate și te atrag ca niște binevoitori prieteni. Sunt altele, posomorîte și încruntate, cari te privesc cu asprime; îți întristează sufletul, oricât ar fi de vesel; îți indispun și-ți innorează gândul, oricât ar fi de liniștit și de luminos: acestea îți fac din raza soarelui o disgrație.

Dintre acestea din urmă sunt zidurile Cotrocenilor. Și încă lumina zilei tot atenuează oarecum posomoreala acestor locuri. Când însă, după ce a scăpătat soarele, răsare întunerecul nopții și începe să crească încet încet; când s'aprind luminile electrice, reci, fără viață și mișcare de flacără, prea slabe pentru a putea birui pâcla neagră — impresia devine aproape insuportabilă.

Cu puțină imaginație, cine n'ar ști că aci e un castel de *plaisance* al unor copii regali, ar crede că palatul Cotrocenilor e un colț de retragere a unui bătrân ursuz, sătul de deșertăciunea luminii și sgomotului, scârbit de lume fără putință de împăcare, sau poate locul de exil și de captivitate a unui răzvrătit felon.

Un cuib de cucuvae mai lipseşte sub streaşina dela turla bătrânei biserici, pentru ca să desăvârşească armonia acestor locuri de cobe.

Nu înţeleg ce au cătat să se aşeze doi tineri prinţi veseli şi răsfăţaţi, cu doi fragezi copii, într'un palat atât de posomorît și plin de amintiri aşa de triste.

POMADA FERMECATĂ

Multe pomezi pentru creşterea părului pierdut s'au încercat în deosebite veacuri, totdeauna cu sinceritate şi niciodată cu succes, amăgind astfel necontenit iluziile bietei noastre omeniri. Dar geniul cutezător al omului nu a desperat. Cu nestrămutată încredere într'un «viitor mai mare, mai bun, mai frumos», el a urmat fără preget să caute ce-i trebuia — pomada fermecată — şi iată că în fine providenţa i-a încununat cu prisos strădania seculară, dându-i acum de curând ceva mai mult decât el ar fi îndrăznit să-şi închipue a spera.

Acesta este de aminteri un obiceiu cunoscut al providenţei: după ce vreme îndelungată îţi pune la încercare răbdarea, tocmai când, sdrobit, începi a crede că ţi-ai sleit toată energia în zadar, îţi scoate generoasă înainte o strălucită răsplată.

In antichitate, Archimede, făcând regulat băi reci, află legea greutăţii specifice; în evul mediu, Alchimiştii, căutând piatra filosofală, descopăr chimia, fără de care n'am fi avut mai apoi chibriturile, hârtia de muşte şi Salvadentul român; mai târziu, în secolul XV, genovezul Columb, căutând Indiile, dă peste America, fără de care n'am fi avut picioicile, Regia şi pelagra; în fine frizerii, urmărind pomada pentru creşterea părului pierdut, descopăr astăzi reţeta pentru căpătarea talentului şi frumoaselor daruri intelectuale pe cari nu le-ai avut niciodată.

Ca toate marile invenţiuni, şi aceasta este neînchipuit de simplă. E o reţetă care se poate face cu prea puţină cheltuială în orice familie.

Iei: *dureri* şi *chinuri sociale*, *năzuinţe*, *avânturi* şi *idealuri sociale;* le pisezi tare la un loc, le amesteci bine în *mediul social*, torni peste ele câteva linguri de cerneală de tipar — şi pomada e gata.

E foarte simplu — nu-i aşa?

Astfel, ajungi ce pofteşti — poet liric, satiric, epic, novelist, dramaturg, publicist, critic, într'un cuvânt artist, pe atât de mare, se 'nţelege, pe cât ăi întrebuinţa cu mai multă stăruinţă noua pomadă a *idealului social.*

Işi închipuie oricine ce viitor are reţeta asta, care, cu drept cuvânt, a ajuns a fi astăzi un cult pentru cei ce sufăr de chelie pe din năuntrul capului, şi se ştie cât e de rar părul pe dinăuntru, prin urmare, se 'nţelege cât de universală va deveni întrebuinţarea minunatei invenţiuni.

Iată, de exemplu, încep cu o poezie:

« O! lună, tu regină, şi palidă, şi moartă,
« Ce tainic treci alene pe-a bolţii-albastre poartă,
« Din naltul fără margini pe care-l baţi de veci,
« Ne-aduci tu vreo nădejde? Nu! razele-ţi sunt reci!

A! dar asta, domnule! exclami d-ta. Poezia aceasta este o platitudine, o secătură literară. Iar lună? iar palidă, iar moartă? iar tainic, boltă, albastră, raze, reci? Pentru Dumnezeu, încetează, rogu-te, cu vomitivul d-tale literar.

— Aşa? zic eu. Stăi că am să-ţi dau îndată un cordial, ori mai bine un constipant...

Mi-am aplicat reţeta, şi iată urmez poezia:

« Dar caldă-ţi va fi raza când, sub a ei lumină,
« Va trece-o lume nouă, o lume mai senimă,
« Când răul va dispare, şi-atâtea năzuinţi
« Vor fi, nu chinuri goale, ci pline biruinţi! ».

Lume nouă... senină... răul... năzuinţi... chinuri... biruinţi...

Aşa e că am un ideal social?

Apoi, dacă am un ideal social, nu-i aşa că am ajuns talentat? şi poate încet-încet, tot dând cu pomadă, s' ajung şi genial.

Nu 'i decât idealul social în artă!

Dar ceva mai mult, nici nu se poate să fie talent sau geniu fără să fi întrebuinţat pomada mea.

— Ba se poate, zici d-ta.

— Ba nu se poate, răspund eu.

— Dar Anacreon, dar Shakespeare, Machiavelli, Molière, Goethe? doar pe vremea lor nu se pomenea de invenția aceasta recentă.

— Așa? strig eu, fără să-mi pierz cumpătul. Ia stăi, să vezi!

Și pun mâna în borcanul meu cu pomadă și ’ncep să-i frec, și pe Anacreon și pe Machiavelli și pe toți, și-i frec și-i năclăiesc, și iar îi frec pân’ le scot și lor lustrul durerilor sociale, chinurilor sociale, năzuințelor sociale, avânturilor sociale, idealului social.

Astfel, am împăcat, într’un chip ingenios reputația rețetei mele infailibile, care trebue de acuma să fie o religiune, cu reaua deprindere și rutina îndărătnică a societății vechi: orice religiune proaspătă trebue, la apariția sa, să fie politicoasă și să știe face oarecari concesiuni vechilor credințe ruinate, pe cari vrea să le dărâme.

Așa, așa, tinere! încrede-te în rețeta mea — ea singură te poate scăpa de chelia interioară.

Nu trebue să uit însă a-ți spune — deși mi se pare c’ai înțeles deja, fiindcă ești deștept — că noua pomadă se deosibește de toate cele vechi, la aplicare: ca să obții rezultatul dorit, trebue să freci cu ea nu capul tău, ci pe al altora; dar să-i freci vârtos! să-i freci pân ’ăți năduși bine și tu și ei.

PESTE 50 DE ANI

Sunt aproape cinzeci de ani de când am fost faţă la o strălucită solemnitate.

Era găzduit în Ploieşti Cuza-Vodă. Primul Domn al ţărilor unite, înconjurat de toţi notabilii oraşului şi de mulţimea poporului venea să asiste la deschiderea anului şcolar.

Intr'o baracă vastă, unde se ţineau, după metoda lankasteriană, cursurile de clasa întâia şi a doua primară, plină de copii, care de care mai sărăcuţi, îmbrăcaţi de sărbătoare — stam toţi în picioare, tremurând de neastâmpărul emoţiei.

Deodată se aud afară de departe urale sguduitoare; încet-încet, se apropie... In sfârşit!... vine... vine... A venit... Drepţi!

Smirna toţi! şi din toate piepturile, la comanda neuitatului nostru dascăl, inimosul Basile Drăgoşescu, porneşte un întreit ura! de pârâie din încheieturile bătrânelor ei bârne vasta baracă.

Vodă s'a oprit în prag, se uită la noi dintr'un capăt la altul al şirului de bănci, şi cu glas măreţ ne strigă:

— Să trăiţi, băieţi!

Iar noi, încă de trei ori ura!

Vodă s'aşază lângă catedră pe un jeţ mare, şi toată lumea, fiecare după potriva lui, de jur împrejur.

Dascălul nostru, adânc emoţionat, cu spatele la tablă şi cu faţa către Domn, zice, d'abia stăpânindu-şi tremurătura bărbii:

— Măria Ta, Dumnezeu ştie numai ce se petrece acuma în sufletul unui biet dascăl ca mine, venit aici din părţile românești de dincolo. Rog pe Dumnezeu să Te ție sănătos și voinic pentru fericirea poporului românesc. Mintea, brațele, sângele nostru și al acestor copii sunt de-acuma închinate Neamului Român, Patriei Române, Domnului Român, Măriei Tale!

La aceste vorbe, toată lumea s'a ridicat în picioare, și Vodă asemenea; nimini nu mai putea sta jos — prea se ridicaseră sufletele.

După ce și-a scos focul dela inimă, dascălul a luat o bucată de tibișir, s'a 'ntors către noi, și a zis:

— Copii! după secole de 'ncruntare, astăzi ne zâmbește și nouă, Românilor, bunul Dumnezeu. De astăzi încolo, ne-am căpătat iar onoarea de popor liber, de popor latin. Jos slova străină! sus litera străbună!

Și cum scria el frumos, ca de tipar, a scris pe tabla neagră cu litere străbune:

Vivat România! Vivat Națiunea Română! Vivat Alexandru Ion întâiu, Domnul Românilor!

Și bravul nostru dascăl n'a mai putut stăpâni emoția sa și s'a pornit pe plâns; a plâns toată lumea, și părinți și copii; iar Vodă, ținându-se cât putea și ștergându-se la ochi cu batista, a bătut pe umeri pe dascăl și i-a zis:

— Să trăiești! cu Români ca tine n'am teamă!

Ne-a mângâiat apoi pe noi, ne-a 'ndemnat să ascultăm de dascălul nostru și a plecat cu suita, cu poporul și cu noi toți după el. Seara, luminație. A doua zi, l-am dus, iar toată lumea, pe jos împrejurul și 'n urma trăsurii mergând la pas, până la Bărcănești, la câțiva kilometri afară din oraș. Acolo s'a oprit trăsura Domnului, iar el, ridicându-se 'n picioare, a strigat:

— Vă mulțumesc de buna voastră primire. Acum, duceți-vă acasă, că nu puteți merge cu mine până la București; și eu am treabă mâine acolo; trebue să dăm bice cailor. Să mergem fiecare la datoria noastră și de-acu, toți, pe treabă! Rămâneți sănătoși! să ne vedem sănătoși!

Am strigat ura! până când într'un nor de praf s'au pierdut departe trăsura domnească cu ale suitei.

Așa entusiasm n'am văzut altul de-atunci și cred că numai odată s'ar mai putea vedea; dar acea *odată*, sunt prea bătrân ca s'o mai sper apuca... Imi pare destul de rău de asta, dar nu atât de rău cât dacă n'aş crede că alţii, mai târziu ori mai curând, tot o vor apuca; fiindcă, de sigur, cine gândeşte că are să scape de asta, se amăgeşte; căci de asta n'are să scape, decât poate atunci când Oltul şi Mureşul or să pornească a curge de-a'ndaratele dela vale la deal către munţii Ciucului, de unde izvorăsc din acelaşi sân adânc — şi nici atunci!

*
* *

Ne-am întors seara 'n oraş cântând hora Unirii. A doua zi, la şcoală. De-acum, pe treabă, copii, cum a poruncit Vodă!

Să-i dea Dumnezeu odihnă bună bravului nostru dascăl, neuitatului meu Domnul Basile Drăgoşescu! In trei ani m'a 'nvăţat, cu litere străbune, româneasca toată câtă o ştiu până 'n ziua de azi, că mai mult, după el, nici n'am mai avut unde 'nvăţa; şi tare bine 'mi prinde! cum n'am fost bun la nimic, ce mă făceam, dacă nici atâta nu ştiam, barem româneşte?

Să las că Domnul Drăgoşescu avea ştiinţă de carte şi talent la predare, dar mai avea şi o nuieluşe, care ardea ca focul... Ah! sfinte analise, gramaticală şi logică! şi încă şi mai sfântă nuieluşe! Să fi poftit să scrii, la *dictando*, indiferent *numai* sau *nu mai*, sau măcar să fi confundat pe *şi* conjuncţia cu *şi* adverbul!... or să nu fi pus virgulele şi celelalte semne la locul cuvenit!... Unde eşti acuma, tu, magică nuieluşe, să te arăţi numai în pragul unei redacţiuni de revistă literară, enciclopedică, critică, şcl...?

De cinzeci de ani scriem cu litere latine. Limbi străine, de alte familii decât familia noastră romanică, au ajuns de mult să fie scrise perfect, logic şi sistematic, cu literele noastre — limbi slave şi limbi germanice; maghiara chiar, atât de deosebită de toate limbile indo-europene!... iar limba noastră, de cinzeci de ani ne tot batem capul şi nu reuşim s'o scriem cu literele străbune cum se cade... De ce oare?... Numai şi numai, fiindcă ne-a intrat în cap să o ştim scrie, fără a 'nvăţa s'o scriem... Dormi în pace, alături de nuielușa ta, binefăcătorul meu dascăl!

Auzi dumneata! cuvinte romanice, patrimoniul la care avem drept sfânt ca toate limbile de aceeaşi familie, să le luăm noi, românii, în forma şi cu accentul caracteristic al limbilor germanice!

« Senzaţie, senzaţional, univerz, univerzal, seziune, conceziune, penziune, perzecuţiune, perzeverenţă, furnizor, penzulă »; că te apucă plânzul!

Pe urmă: « femeile însuşi, noi însuşi, eu şi tu şi voi însuşi »; şi: « femeia aceia, şi oamenii aceea »; şi « instrucţiunei, obligaţiunei, seziunei »... Puţin ne mai trebue, să ajungem a ceti: băiatul *mamăi* şi fata *tatăi* ».

Să nu mai vorbim de aceia cari sunt în stare a scrie: « prefer mai bine », sau: « mai superior », « mai inferior »; « foarte sublim »; şi « reclamă » în loc de reclamaţie; « denunţ » în loc de denunţare, şi « complect » şi « complectare »...

* * *

Zilele astea, am citit într'o mare revistă literară (de rangul întâiu — ca dorinţă măcar), un articol atât de binevoitor pentru modestele mele încercări literare, încât nu ştiam ce să mai fac de bucurie, deşi eram convins că bunăvoinţa criticului meu e din cale afară exagerată, mai ales că pune numele meu alături cu al altor scriitori români, fără'ndoială superiori ca factură şi concepţie. Totuşi nu ştiu cum să-i mulţumesc binevoitorului meu critic; căci îmi zic: o, Doamne! de câte ori n'am fost înjurat şi calomniat cum nu meritam, şi de ce? numai de răutate! pentru ce dar să nu mă bucur când îmi vine ca o compensare, din bunătate, o laudă mai presus de meritele mele?

Dar iată, zic, cum soarta află plăcere adeseori să ne toarne câteva picături de amărăciune în cel mai dulce pahar! şi mi-a fulgerat prin gând amintirea nuieluşii de odinioară.

Să nu mai vorbim de ortografie şi de interpuncţiune; dar, într'un articol, de critică literară, despre un cetăţean care trăieşte încă şi care mereu e osândit a-şi scrie numele întreg cu litere străbune, prin tipar, de două ori pe săptămână (adică neînsemnatul meu nume), să vezi numele acesta, pe aceeaşi pagină, în vreo zece rânduri, scris în trei deosebite feluri, e cam prea-prea: *Carageali*, *Caragiali*, *Caragiale*...

Şi să se mai mire un biet publicist neînsemnat ca mine, în secolul XX, că numele prodigiosului Shakespeare, din secolul XVI, ne-a rămas scris în atâtea feluri!

Astea le spun eu cinzeci de ani după ce am *învăţatără* să scriem cu litere latine.

⁂

Sărmana limbă românească! Nu mai este, cum ar fi trebuit să fie, o plantă cultivată! a ajuns o buruiană sălbatică!... Multe vânturi au bătut-o! odată o bătea vântul franţuzesc; acu o bate vântul nemţesc. Noroc că mai are rădăcini adânci; aminteri, i s'ar stârpi soiul! şi ar fi păcat de ea, fiindcă (nu că s'o laud eu!) îngrijită, ce flori frumoase şi ce sănătos rod ar da această voinică buruiană de veacuri despreţuită, cu care veacuri s'a hrănit şi ţinut sufletul unui întreg neam de oameni!

Care cum se scoală astăzi o calcă 'n picioare, şi, drept îngrijire chip şi seamă şi spre păstrare, o opărăsc cu cerneală de scris şi de tipar; şi ea rabdă, ţinându-şi ascunsă puterea de viaţă în rădăcinile-i adânci, cât şi-o mai putea-o ţinea şi acolo: căci şi acolo a 'nceput s'o prigonească şi s'o ajungă soarta rea prin aşa numitele « metoade moderne ».

Dumnezeu să-l odihnească pe Domnul Basile Drăgoşescu!

SFÂNTA GHENOVEVA

Cam de acum o mie cinci sute de ani, ocrotitoarea cetăţii vestite între vestite, patroana Parisului, a fost Sfânta Ghenoveva.

Despre sfânta aceasta au rămas, în istoria scrisă de oameni învăţaţi, dar mai ales în pomenirea poporului francez, multe povestiri pline de frumuseţe, dintre cari credem că nu va fi neplăcut cititorilor noştri să le dăm, de pe unde le-am putut culege, câteva, pe scurt. Iată...

Sfânta Ghenoveva s'a fost născut, în anii d'intâi ai veacului al cincilea dela Mântuitorul nostru, într'un târguşor numit Nanterre, aproape de Paris, cale de vreo trei ceasuri bune cu piciorul; şi a trăit peste nouăzeci de ani. Acolo la Nanterre era o cetăţue întărită cum erau pe atunci, în vreme de războaie piept la piept. Unii povestesc că ea ar fi fost copila unui senior, păgân mai nainte, iar acuma închinat cu tot sufletul la credinţa creştinească, după povaţa Sfântului Gherman, episcopul din partea locului, care cu neobosită râvnă propovăduia cuvântul Domnului pîntre necredincioşi; şi că astfel, Dumnezeu, spre a-l răsplăti pe acel senior de osârdia lui, îi trimisese bucurie, pe acea copilă minunată, ca să-i rămână ca părinte numele pe veci cinstit. Alţii iar povestesc că Ghenoveva era fata a doi sărmani muncitori de pământ, cari d'abia-şi duceau bordeiul de azi pe mâine.

Ce o fi adevărat, nu se poate şti bine; destul ţi-e că, până 'n ziua de azi, lumea arată acolo lângă târguşorul Nanterre, pe un deal, tăpşanul unde ar fi umblat Ghenoveva în copilărie păstorind câteva oi ale părinţilor şi închinându-se mereu, de dimineaţa până seara, Mântuitorului.

Pe urmă, de vale, la poalele tăpşanului, mai dă încă şi azi apă rece şi limpede fântâna Sfintei Ghenoveve. Şi-i zice aşa, iată pentru ce. Intr'o zi Sfântul Gherman a găsit-o pe păstoriţă în deal, îngenunchiată cu faţa către răsărit, rugându-se şi făcând mătănii; şi văzând-o aşa, a blagoslovit-o, şi 'ndată a căzut din cer o cruciuliţă, pe care Sfântul i-a atârnat-o păstoriţii de gât. Fata a rămas multă vreme în rugăciuni, şi 'n ziua aceea s'a 'ntors cu oile dela păşune mai târziu ca de obiceiu. Mamă-sa, pe care o chema Gherontia, supărată de cine ştie ce necazuri, a mustrat-o cu asprime, şi dacă a răspuns Ghenoveva, bătrâna i-a tras o palmă, ca mamă ce-i era. Ce să te pomeneşti? cum i-a tras palma, numaidecât Gherontia şi-a pierdut vederea... A 'nceput să se vaite că, după ce e sărmană, ce are să se facă ea de-acuma aşa prăpădită fără luminile ochilor. Atunci Ghenoveva a dat fuga la fântână, a scos apă proaspătă, a spălat ochii bătrânei şi i-a dăruit iar puterea vederii.

Asta a fost a d'întâia minune a ei. Peste câtva timp, un păgân a ocărît-o şi a dat s'o atingă; dar n'a apucat să ridice nemernicul mâna şi a picat grămadă trăznit. Puţin mai târziu, iată că se apropie de Paris năvala Hunilor; vine asupra Galiei Attila, ca un potop, în fruntea a nenumărate valuri de oşti sălbatice, cum nu s'a mai pomenit pe faţa pământului... Jaf şi prăpăd, pieire cu foc şi sângiuri — adevărat (păcum i-a şi rămas numele de pomină, acelui turbat păgân), «biciul lui Dumnezeu». Lumea toată, aflând că vine grozăvia, porneşte să fugă nebună. Dar Sfânta le iese 'nainte pe o moviliţă şi le strigă: «Oameni buni! staţi! E adevărat că vine Attila; dar n'aveţi teamă, căci m'am rugat eu la Dumnezeu să vă scape, şi Dumnezeu mi-a făgăduit că vă scapă, şi m'a trimis într'adins la voi să vă spuiu că sălbatecul trufaş nu numai n'o să 'ndrăznească să vă calce, dar încă în curând are să fie doborît să nu se mai ridice!».

Lumea îmbărbătată s'a 'ntors între întăriturile cetăţii, fiecare la căminul său; şi 'n adevăr, Attila s'a abătut din drumul către Paris; iar peste puţină vreme năpraznica lui oaste de netoţi a fost sfărîmată de oastea galică în câmpiile catalaunice, unde s'a făcut ne mai pomenită vărsare de sânge, după care câți puțini au mai rămas dintre acei sălbatici s'au împrăștiat care încotro fără urmă.

Așa a scăpat Parisul și lumea toată după rugăciunile Sfintei Ghenoveve.

De aci s'a dus apoi vestea pretutindeni de minunile sfintei acesteia, așa că un episcop din orașul Tirului spunea cum că sfântul Simion Stâlpnicul, care patruzeci de ani a petrecut sus pe un stâlp în post și'n cucernicie, când vedea pîntre mulțimea târgului negustori din Galia, le zicea:

« Dar Sfânta voastră Ghenoveva ce mai face?... Să-i spuneți când v'ăți duce la urma voastră multă închinăciune din partea robului lui Dumnezeu Simion, care o roagă să-l pomenească și pe el în rugăciunile Sfinției-Sale »

Odată sta Parisul împresurat de vrăjmași. Era mică p'atunci cetatea; toată încăpea în insula cuprinsă între cele două brațe ale Seinei; dar tocmai pentru asta era tare și foarte greu de luat. Astfel, vrăjmașii nu s'au încumetat s'o ia prin silă, ci s'au mărginit s'o ție strâns împresurată, doar de-or obosi-o prin foame. Incet-încet, s'au sleit neapărat toate mijloacele de hrană ale cetății, și a 'nceput să bântuie o foamete cumplită, că piereau oamenii cu zecile. Atunci a venit Sfânta Ghenoveva și a spus că va aduce ea, cu ajutorul lui Dumnezeu, hrană. S'a suit pe un caic, a luat după dânsa mai mulți pescari voinici și vrednici cu caicele lor, și au ieșit cu toții în susul apei din cetate noaptea, fără să simță nimic vrăjmașii cari pândeau pe maluri. Cât au umblat caicele pe apă, de multe piedici au dat, dar pe toate acestea le-a biruit Sfânta cu semnul crucii; că dacă năvăleau, venind pe unde la vale, bușteni și răgălii, la un semn al Sfintei se dau în lături lăsând cale deschisă caicelor, cărora vântul, la poruncă, le bătea mereu din spate. Cât au umblat așa pe apă, tot la deal, a tămăduit Sfânta pe amândouă malurile orbi și schilozi, muți și surzi și apucați, și morți a înviat; iar lumea toată, binecuvântând-o, i-a umplut caicele, cât puteau duce, cu grâne și cu toate bunătățile. Și așa s'a'ntors ea cu hrană destulă și iar a scăpat Parisul.

A mai făcut pe urmă şi altele multe, care nu se pot număra toate, şi, după ce a 'mplinit nouăzeci de ani, a adormit; şi au îngropat-o în biserica Sfinţilor Apostoli Petre şi Pavel pe un deal, ce s'a numit d'atunci Dealul Sfintei Ghenoveva.

După moartea ei chiar, a urmat să facă minuni peste minuni. De câte ori a fost Parisul bântuit, ba de molime, ba de războaie, ba de înecuri, scoteau moaştele ocrotitoarei cetăţii, şi îndată simţea lumea uşurare.

Acu vreo sută şi cincizeci de ani, s'a fost hotărît să-i ridice întru pomenire, cu hramul ei, o biserică nouă, unde să-i aşeze şi moaştele. Dar ce s'a 'ntâmplat? Până să se isprăvească biserica, a izbucnit Revoluţia cea mare, una din cele mai mari întâmplări ale lumii, care a răsturnat lumea cu josu 'n sus. Revoluţionarii, în loc să ducă racla cu moaştele la biserica anume clădită, au prefăcut argintăria raclei în bani la monetărie, iar moaştele cu îmbrăcămintea, le-au pus pe rug în piaţa unde tăiau capetele protivnicilor Revoluţiei, şi cenuşa lor au aruncat-o vânturilor.

Asta, fireşte, a mâhnit pe Sfânta. Auzi! în mijlocul cetăţii, pe care în vreme de veacuri ea a apărat-o şi a scăpat-o de atâtea ori de fel de fel de primejdii şi pieire, să sufere rămăşiţele ei pământeşti asemenea ocară!... Nu-i vorbă, mai târziu, drept-credincioşii slujitori ai altarului au adus nişte oase, pe cari le scăpaseră ei de foc, şi cenuşa, pe care n'o putuse spulbera vântul şi — iarăşi le-au pus într'o raclă frumoasă şi, cu slujbă strălucită, le-au aşezat în altă biserică... Dar ce folos! Sfânta tot mâhnită a rămas acolo sus, zicând:

« Dacă Parisul meu nu mai are nevoe de ocrotirea mea, atunci cu de-a sila nu i-o voiu mai da! ».

Şi nici nu i-a mai dat-o... In anul 1871, generalul Trochu, apărătorul Parisului, împresurat de Germani, văzând că nu-i mai rămâne nimic de făcut soldăţeşte, a dat faimoasa proclamaţie creştinească prin care chema ocrotirea Sfintei Ghenoveva, mântuitoarea Parisului în vremuri de năvală a barbarilor... Dar Sfânta, nevrând să-l asculte pe acel soldat, a zis:

« Eu pot ajuta pe cine a crezut înainte, nu pe cine crede pe urmă ».

Aşa că degeaba ar mai scoate astăzi Parisienii racla cea nouă a Sfintei... Nici moaştele ei n'ar mai voi să poruncească, nici apele poate n'ar mai vrea să asculte... Cu Sfânta Ghenoveva împăcare nu se mai poate.

Impotriva inundaţiilor la altcineva trebue de-acum să alerge... la geniul civil francez... El poate scăpa pe viitor cetatea vestită între vestite de bântuirea înnecului — geniul civil francez, care şi el a făcut şi poate face încă destule minuni.

Mare este puterea lui Dumnezeu, şi în fel şi chipuri se arată, după vremuri, minunile lui!

FĂCĂTOARE DE MINUNI

Am cumpărat dela un anticar cu toptanul, pe câțiva gologani, un vraf de cărți vechi, toate desperechiate și hărtănite. Bănuiam că între atâtea mardale de tipar, avariate de câte și mai câte împrejurări, tot se găsește poate ceva interesant; asemenea, într'o ladă de gunoaie se 'ntâmplă să găsim un crâmpeiu de sârmă, un nasture sau măcar cine știe ce lucru de nimic, care să mai poată fi întrebuințat la ocazie cu folos...

Omule, nu desprețui lucrurile fie cât de ne 'nsemnate! Valoarea lor se măsoară cu nevoia ce ai de ele la un moment anume, și, uneori, nevoia rară de o clipă acordă un preț exorbitant la un lucru nesocotit cu desăvârșire în împrejurările comune ale vieții... Un ac cu gămălie... Ce valoare poate avea un biet ac cu gămălie?... Și totuși un ac cu gămălie poate salva onoarea tânărului gentleman care, în mijlocul unui bal high-life, se pomenește trădat de un nasture prea slab cusut tocmai acolo unde trebuia cusut mai trainic...

Dar să lăsăm altora, mai preparați pentru aceasta, sarcina de a filosofa despre valoarea lucrurilor și nevoile oamenilor, și să ne 'ntoarcem la vraful nostru de vechituri sdrențuite, unde, în câteva foi răslețe din cine știe ce carte, găsim rândurile de mai la vale (scrise, foarte probabil, de un dușman al preoțimii și călugărimii catolice), care sperăm că vor face pe cititorul nostru să petreacă două-trei momente. Iată...

Pretutindeni în Italia se află pe la biserici moaște sfinte, care toate sunt, firește, autentice. Ar trebui un catastif enorm ca să le poți înșira anume pe toate... Să lăsăm doar moaștele și să trecem la icoanele făcătoare de minuni, tot atât de numeroase. Una dintre acestea se află la Florența în strălucita biserică numită *Annonciada* — adică Buna-Vestire. La această vestită icoană, lume după lume aleargă de se 'nchină și se roagă pentru fel-de-fel de păsuri — unele care nici duhovnicului mai aspru nu i s'ar putea spune. Să vedem de unde a 'nceput faima icoanei făcătoare de minuni...

Se povestesc despre aceasta următoarele:

Odinioară, au chemat părinții din mănăstirea de care ținea biserica pe un zugrav tânăr cu nume și l-au însărcinat să le facă icoana Fecioarei, după cum arată datina dela Roma că se afla Maria când i s'a înfățișat îngerul trimis a-i aduce o floare de crin și vestea cea de bucurie — adică stând îngenunchiată în cămăruța ei și citind proorocirea lui Isaiia. Zugravul s'a pus pe lucru, și 'ncet-încet a isprăvit toată icoana, afară de obrazul Fecioarei, pe care, lăsându-l până la urmă, nu-l putea nemeri cum credea el că trebue, deși îl muncea mintea în toate chipurile.

Astfel, muncind, de dimineața până seara, zi după zi, desnădăjduit și sdrobit de osteneala minții, a adormit, acolo în biserică unde lucra, pe scaun în fața icoanei neisprăvite. Și a dormit așa cât o fi dormit, și pe urmă deodată s'a deșteptat, și ce să-i vază ochii? Minune! Chipul Fecioarei era zugrăvit gata, frumos și strălucitor de sfințenie cum și-l închipuise el și nu-l putea face, ba chiar și mai și.

Aiurit de așa minune, a dat fuga gâfâind și le-a povestit părinților și fraților din mănăstire că, pe când el dormea dus, un înger trimis din cer venise și, cu putere dumnezeească, desăvârșise icoana, cum un muritor n'ar fi putut face. Părinții și frații merseră degrab să vază icoana, și după aceea alergară care 'ncotro prin toate unghiurile cetății, să vestească lumii minunea. Indată, firește, s'a pornit lumea din toate părțile cetății și au dat năvală toți cu toții să vază fiecare cu ochii lui, de aproape, icoana cu chipul Fecioarei zugrăvit de un înger trimis din cer. Şi de-acolea, ţine-te! s'a pornit la sfânta mănăstire râul pomenilor, şi curge şi curge până 'n ziua de astăzi, şi cât lumea n'are să sece.

Pădure fără uscătură nu se poate... Intre atâta lume credincioasă, s'au găsit şi lepădaţi de cele sfinte câţiva, cari au bârfit. Unii au spus că zugravul a minţit, ori ca să se arate lumii ca un om iubit de Dumnezeu, ori ca să mai câştige ceva dela călugări, cărora nu puţin folos le aducea minunea. Alţii au spus că de sigur zugravul, fiind cam după masă, o fi adormit şi, pe când dormea el, vreun călugăr meşter a zugrăvit chipul Fecioarei. Alţii au adăogat că dacă s'ar fi coborît în adevăr un înger din cer, acela neapărat ar fi făcut ceva mai de seamă; pe câtă vreme chipul zugrăvit în somnul zugravului este tot aşa de slăbuţ ca operă de artă ca şi tot restul icoanei.

Oricum, papa dela Roma, auzind despre acea minune şi despre ce bârfesc câte unii lepădaţi de cele sfinte, au proclamat că povestea zugravului este adevărată şi au aruncat blestem asupra acelora cari o puneau la 'ndoială. Astfel, câtă vreme Toscana a fost mare-ducat, la Florenţa, capitala ei, marele-duce mergea în toate serile la slujba bisericii cu icoana făcătoare de minuni. Acolo mergeau toţi străinii să vază curtea marelui-duce. Acesta făcea regulat pomeni săracilor grămădiţi la intrarea bisericii, şi cari, pe cât se spunea, erau oameni cu dare de mână; dar fireşte seara se 'mbrăcau în sdrenţe şi venea fiecare să-şi apuce locul, luat cu chirie dela mănăstire; aşa că vreun cerşetor străin nu se putea apropia de Buna-Vestire.

Pentru a se întări în mintea lumii şi mai bine credinţa, icoana Fecioarei a făcut odată o minune, despre care până în ziua de astăzi încă se mai vorbeşte în toată Florenţa, şi care trebue povestită, fiindcă 'n adevăr e mare.

Un gentilom dintr'o strălucită familie florentină, după ce avusese o stare însemnată, pe care o prăpădise în întreprinderi nenorocite, căzuse într'o cumplită sărăcie. Ceea ce adăoga la mâhniciunea lui era şi împrejurarea că se afla omul la bătrâneţe împovărat de două copile destul de coapte, care trebuiau numaidecât măritate, şi el n'avea para frântă, nemite cu ce să le 'nzestreze pe potriva lor și a numelui părintesc. La cine să alerge după ajutor? la cine să se roage? La cine altul decât la sfânta icoană făcătoare de minuni, la Buna-Vestire.

Astfel, ca să se apropie de mila ei, s'a legat să i se închine toată viața lui vecinic îngenunche dinaintea icoanei. Dis de dimineața se scula în toate zilele și mergea să se roage în amvonul bisericii până să se deschidă ușile. După ce și-a urmat el așa cu toată osârdia închinăciunea vreme îndelungată, iată că s'a milostivit prea-sfânta de el și s'a hotărît să-i trimită omului nevoiaș, atâta de mâhnit, o mare bucurie, și iată cum...

A insuflat sfânta la doi cerșetori orbi, mai lacomi decât alții, gândul să vie 'ntr'o dimineață mai de timpuriu ca toți și să se așeze la locurile lor știute dela intrarea bisericii. Cum s'au ghemuit ei jos și s'au simțit unul pe altul, s'au dat în vorbă. Unul a povestit celuilalt cât de îndatorat se știe el către sfânta icoană, care, din sărac prăpădit ce era mai nainte, l-a ajutat să se ridice frumos, din atâtea pomeni ce i-a trimis; că, afară de banii ce-i are strânși și ascunși acasă, mai are și două sute de pistoli de aur cusuți în fundul pălăriei. Celălalt, din parte-i, a mărturisit că el se știe și mai dator făcătoarei de minuni, căci are și el bani destui ascunși acasă, iar cusuți în pălărie are cinci sute de pistoli de aur. Și amândoi au început să se 'nchine și să aducă laude Sfintei.

Gentilomul, care sta îngenunchiat mai la o parte și se ruga și el, a tras cu urechea și a 'nțeles, auzindu-i, că cu așa prilej de 'mbogățire trimis de Sfânta, nu se mai întâlnește multă vreme. S'a apropiat binișor fără să sufle de cei doi cerșetori, și cu câte o mână le-a smuls și unuia și altuia pălăria din cap, după care, iar fără să sufle, s'a dus p'aci 'ncolo.

Cei doi orbi au rămas o clipă aiuriți, dar, după ce și-au venit în fire, au crezut fiecare că tovarășul celălalt îi smulsese pălăria; și unul după altul: « Măi, nu face jucării proaste! dă-mi înapoi pălăria!» Ba: «Hoțule, tâlharule!». Au început amândoi să sbiere și să-și tragă 'n cap cu toiegele; să s'apuce de piept, să se tăvălească și să se muște urlând; s'ar fi ucis, dacă n'alerga lumea de pe 'mprejur să-i descleşteze pe unul de altul.

Gentilomul s'a dus acasă, a scos din căptuşeala pălăriilor pistolii de aur, a aruncat pălăriile soioase în foc şi a binecuvântat pe Sfânta făcătoare de minuni pentru darul frumos şi bucuria ce-i trimisese. Fiind însă om de omenie, nu a voit să-i stea greu pe suflet blestemele orbilor, şi astfel numaidecât s'a dus la arhiepiscopul cardinal de Florenţa şi, căzându-i în genunchi, i-a povestit minunea.

Arhiepiscopul a primit darul ce i-l adusese gentilomul de omenie şi l-a deslegat de orice blestem, deoarece era vădit lucru că nu fusese la mijloc decât o minune a Prea-Sfintei; şi pentru întărirea credinţei tutulor în puterea icoanei făcătoare de minuni a poruncit să se tipărească povestea aceasta, fireşte fără numele gentilomului, şi să se 'mpartă la lume în toată Florenţa...

Aci se isprăvesc foile răzleţe... Păcat! Totuşi rămâne adevărat ce am spus, că omul nu trebue să despreţuiască cele mai de nimic lucruri. Iată ce de înţelepciune se poate găsi în câteva foi sdrenţuite dintr'un vraf de mardale tipărite. Tot aşa într'o căruţă plină cu noroiu şi pietriş scoasă din fundul gropilor diamantifere, se găseşte o bucăţică de piatră preţioasă.

UN INCIDENT DE SENSAŢIE

Pe la mijlocul veacului trecut, s'a petrecut în Germania un incident de mare sensaţie — am putea zice un mare scandal bisericesc — despre care găsim, într'o publicaţie de pe vremuri, nişte documente ce, poate, vor interesa pe cititorii noştri... Uneori şi scandalurile sunt interesante — chiar cele bisericeşti. Iată de ce e vorba.

In catedrala vestitului oraş Trier, de pe râul Mosel, a fost expusă în anul 1844... « hlamida pe care a purtat-o Mântuitorul când l-au dus pe Golgota ca să-l răstignească pre el spre îndeplinirea scripturilor şi spre a noastră, a nepocăiţilor, răscumpărare de blestemul păcatului strămoşesc...»

Gazeta oraşului Metz, în număru-i dela 20 Septemvrie acelaşi an, scria următoarele:

« Un litograf dela noi a cumpărat de 20.000 franci stofă de mătase, pe care s'o taie în bucăţi ca să tipărească pe ele desenul « hlamidei ». O singură casă de comerţ tot de aici a vândut în aste trei săptămâni 80.000 de medalii cu chipul Fecioarei; altul, 52.000. Vaporaşele de pe Mosel au transportat în acelaşi timp 6.000 de kilograme de cruciuliţe, iconiţe, mătănii şi alte obiecte plăcute evlaviei...».

Işi închipue prin urmare oricine ce năvală de credincioşi a trebuit să fie la catedrala din Trier în ziua când, cu slujbă mare, episcopul şi tot înaltul cler au desvălit cutia în care sta închisă de mult « hlamida Mântuitorului ».

Lume după lume a alergat... Orbi, surzi şi muţi, ologi, schilozi şi betegi, nebuni, apucaţi şi càpii — veneau care de pe unde, din patru părţi ale ţării, să caute şi să afle uşurare numai apropiându-se de cutia făcătoare de minuni. Şi care cum venea, după puterea credinţei sale, se tămăduia.

Poliţia însă, bănuitoare ca totdeauna, nu s'astâmpără?... Incepe să cerceteze mai de aproape pe pătimaşii cari tot soseau cu grămada, şi, din cercetare în cercetare, descopere că aproape toţi erau nişte prefăcuţi, şi că veneau acolo pentru uşurarea nu a închipuitelor lor beteşuguri, ci a buzunarelor drept-credincioşilor şi a tutulor gurăcască, adunaţi cu miile în fiece zi la catedrală să vază şi ei cutia cu hlamida. Ba ceea ce e mai grav, se descopere că nenorociţii aceia nu veneau, ci erau aduşi acolo de către feţe bisericeşti, ca să 'ntărească în popor încrederea în sfânta hlamidă, prefăcându-se că vin betegi şi se 'ntorc teferi.

Pe lângă asta (şi aci începe 'n adevăr scandalul), iată că un preot catolic din satul Lauranütte, în Silesia prusiană, anume părintele Ronge, om nu se poate mai de ispravă şi iubit foarte de poporeni pentru omenia lui, îndrăzneşte să tăgăduiască în gura mare autenticitatea «hlamidei». In faţa lumii, de pe amvon, ţine o cuvântare strălucită înfierând «pe acei slujitori ai altarului cari-şi bat joc de nevinovăţia şi de prostia mulţimii drept-credincioşilor». Cuvântarea părintelui Ronge s'a tipărit îndată la Lipsca în 30.000 de exemplare, cari s'au vândut într'o săptămână în folosul săracilor.

Dar nu s'a mulţumit părintele Ronge numai cu atâta; a adresat episcopului dela Trier o scrisoare deschisă, care a sguduit opinia publică. In vestita carte a preotului protestant Gabriel d'Emiliane, intitulată *Ruses et fourberies des prêtres et des moines* (Leipzig, 1845), găsim textul acelei scrisori. Fiind prea lung, nu-l putem da aci întreg; ne mărginim deci a-i reproduce câteva părţi. Din citirea acestora, se va vedea cum patriotismul şi dreapta conştiinţă pot adesea birui disciplina clericală — cum un German patriot şi om de ispravă, cât de credincios catolic, rămâne tot om de ispravă şi patriot german.

«Cum se poate? zice preotul Ronge... Cinci sute de mii de Germani să meargă să se 'nchine la un veşmânt!

Cea mai mare parte dintre aceşti pelerini sunt din clasa sărmană, ignoranţi, tâmpiţi, superstiţioşi şi foarte adesea cu desăvârşire degeneraţi... Şi iată-i că deodată îşi părăsesc munca pământului, meseriile, necazurile căminului lor sărac, grija de copii, şi dau năvala la Trier să adore un idol de cârpă şi să vază un spectacol pus la cale de ierarhia bisericii romane! Da, asta este idolatrie păgânească, nu credinţă creştinească, să se 'nchine omul la un lucru făcut de mână omenească! Şi pentru asta, nenorociţii, ca să facă şi drumul şi daruri clerului, trebue, după ce n'au cu ce se hrăni, să se mai împrumute cu camătă. Adesea cerşesc pe drum şi se 'ntorc la vatra lor, rupţi de oboseală, bolnavi, stinşi de foame şi mai săraci ca totdeauna, după ce şi-au lăsat a din urmă lăscaie la cutia făcătoare de minuni...

«...la acestea se mai adaogă şi alte pagube morale... Câte femei şi fete nu-şi pierd curăţia lor în aceste pelerinajuri, şi apoi vai de fericirea şi de pacea familiilor lor!

«...Ţie, Episcop Arnoldi dela Trier, ţie mă adresez, în virtutea funcţiunilor şi darului meu de preot şi de învăţător al poporului german, în numele creştinătăţii, în numele naţiunii germane, în numele tutulor învăţătorilor germani, şi te somez să suspenzi expunerea hlamidei făcătoare de minuni»!...

Atât e destul să extragem din scrisoarea preotului german, ca să 'nţeleagă oricine ce scandal a trebuit să producă.

Totodată o foaie germană din Düsseldorf, comentând această scrisoare, publică următoarele rânduri:

« Librarul Buddeus va publica zilele acestea o carte conţinând cele mai exacte informaţiuni şi note asupra celor 18 hlamide ale Mântuitorului, cari se găsesc în deosebite ţinuturi ale creştinătăţii, cu desenuri şi medalii şi cu arătarea tutulor minunilor săvârşite de fiecare hlamidă. Acuma, numai atâta ne rămâne să ştim care din cele 18 hlamide o fi cea pe care 'n adevăr a purtat-o Mântuitorul suind spre Golgota ».

Fireşte că părintele Ronge, dacă trăia cu trei veacuri mai nainte, ori n'ar fi 'ndrăznit să meargă atât de departe cu patriotismul lui german, ori, dacă 'ndrăznea, s'ar fi ars, ca atâţia alţii. Nepedepsit însă tot n'a rămas: autoritatea bisericească numaidecât l-a dat afară din slujbă şi i-a ridicat darul — spre marea părere de rău a poporenilor lui. Se zice că, pentru a-l despăgubi întru câtva de prigonirea episcopatului, i s'ar fi făcut prin subscriere publică o mică donaţiune, cu care să-şi poată duce modest viaţa, din partea mai multor patrioţi germani — fireşte protestanţi.

Ştiindu-se omul cu cugetul împăcat că şi-a făcut datoria în adevăr creştinească, s'a mângâiat şi cu atâta de fulgerele episcopatului.

De acolo de unde extragem aceste note şi documente, dăm, spre încheiere, următoarea anecdotă cu privire tot la moaştele făcătoare de minuni:

Un călugăr catolic umbla odinioară din sat în sat prin Germania cu o cutiuţă în care era un fir de păr din capul Fecioarei. Intr'o zi, pe când călugărul arăta cutia şi lăsa lumea adunată să o sărute, pe care ce putea să dea de pomană pentru sfânta lui mănăstire, iată că un tânăr obraznic s'apropie şi zice:

— Părinte, eu îţi dau tot ce am în buzunar, numa să deschizi cutia, să văd şi eu firul de păr...

Da călugărul:

— Ştii că-mi placi, drăguţă? Vrei adică să vezi dumneata firul dintr'odată... Ei, băiete! eu... de patruzeci de ani îl arăt, şi nu m'am învrednicit să-l văz pân'acuma.

SITUAŢIE PENIBILĂ

Guvernul maghiar a ţinut să facă de anul nou încă o mare bucurie şi o deosebită cinste Românilor...

Tânărul nostru poet laureat Octavian Goga, aflându-se într'un otel al cunoscutelor băi Sf. Luca din Budapesta, a fost ridicat de poliţie şi dus la temniţa ordinară, unde l-au închis între vinovaţii de drept comun, care-şi aşteaptă acolo judecata şi osânda.

Iată, pe scurt, după gazetele româneşti de dincolo, cum s'au petrecut lucrurile.

In ziua de 1 Ianuarie st. n. la ora 2 d. a., se pomeneşte Goga cu o vizită:

— Sunt Sugó Ferencz, agent de poliţie...

— Şi ce pofteşti?

— In numele legii, te arestez.

— In virtutea cărui mandat?

— In virtutea telegramei acesteia.

Şi agentul puse sub ochii lui Goga o telegramă a judecătorului de instrucţie de pe lângă tribunalul din Cluj, care-i ordonă arestarea prin poliţia din Sibiu, telegramă transmisă de acolo poliţiei din Budapesta.

— Dar care e motivul arestării mele?

— Nici un motiv nu cunosc, răspunde agentul. Eu cunosc numai ordinul de arestare şi atâta tot. Dumneata eşti Octavian Goga; eu trebue să te arestez.

— Atunci, zice arestatul, duceţi-mă acasă la Sibiu, unde sunt urmărit; să comunic familiei mele ce mi se întâmplă şi să aflu de ce sunt învinovăţit.

— Asta nu se poate.

Şi fără mai multă vorbă de desluşire, e dus omul la temniţa preventivă.

Acolo, directorul, care, pe cât se vede are şi el în deosebi instrucţiuni, luându-l în primire, îi spune că a doua zi seara va fi escortat prevenitul către Cluj.

Şi 'n adevăr — după o noapte petrecută într'o celulă strâmtă, pardosită cu cărămizi, fără sobă, şi având drept pat o laviţă acoperită cu cergă — a doua zi, cu trenul accelerat dela 9 şi 10 seara, este pornit subt bună pază către capitala Ardealului, unde-l aşteaptă o gazdă şi un culcuş tot atât de convenabile.

De ce oare să se fi făcut vinovat bunul nostru poet? Ce crimă aşa de grozavă o fi săvârşit ca să merite atâta asprime?

Până acuma nimeni nu poate răspunde în mod precis la aceste întrebări. Dar iată cel puţin ce se bănuieşte.

Goga a fost proprietarul-editor al unei publicaţiuni săptămânale, « Ţara noastră », care apărea pân acu câteva luni la Sibiu, unde chiar locueşte el. Redactorului responsabil al acelei foi, anume Dumitru Marcu, îi intentase parchetul local mai multe procese de presă. Până să vie prevenitul în faţa justiţiei, a dispărut şi « Ţara noastră » şi el, sărmanul redactor responsabil: s'a dus pe lumea cealaltă, unde desigur va fi judecat cu mai multă blândeţe decât după legile şi datinile maghiare. Dumitru Marcu a murit mai zilele trecute. Asta se-vede l-a supărat foarte adânc pe d. procuror maghiar, aşa că nu se putea lăsa fără a găsi numaidecât o mângâiere pentru pierderea suferită, şi astfel, dacă a murit Marcu, trăiască Goga!

Acesta e lăsat să plece din oraşul de provincie unde este statornic, unde-l cunoaşte toată lumea, unde-l ştiu toate autorităţile publice ca pe un cetăţean de seama'ntâia. La plecarea lui de-acasă, nu porneşte cumva tiptil: din contra, e condus de atâţia prietini cu vesele manifestaţiuni simpatice la gară. Merge, precum tot oraşul ştie, în capitala regatului maghiar, să se instaleze pentru o cură regulată într'un stabiliment de băi de primul rang. Stă acolo câteva zile; primeşte acolo corespondenţă dela familia lui, ba chiar dela [o] autoritate administrativă oarecare — și tocmai apoi, d. procuror dela Cluj telegrafiază poliției din Sibiu ca aceasta să telegrafieze celei din Budapesta, să-l lege cot la cot pe Goga, ca pe un osândit fugar, dacă Dumnezeu l-a scăpat pe Marcu, și să-l aducă pe cel viu în locul celui mort, la Cluj, fără altă deslușire.

Cu privire la aceasta, « Lupta », organul național român din Budapesta, care are și el acuma pe spete al nu știm câtelea proces de presă, zice cu multă melancolie: « *Patru sunt treptele schingiurii libertății de presă în Ungaria.* Din treaptă'n treaptă, trebue să răspunză, pentru fiecare cuvânt tipărit, întâiu autorul; dacă acesta nu se poate descoperi, redactorul responsabil; în lipsa acestuia, editorul, și când nici acesta nu poate fi 'nhățat, vine tipograful la rând... Mai cuminte ar fi, pentru mai mare siguranță a Statului, să dea ordin strașnic lui Dumnezeu sfântul ca să nu sufere pe globul maghiar speța asta primejdioasă... »

Și să se observe bine că în cazul de față redactorul responsabil a fost găsit și că nu a scăpat din mâna justiției maghiare prin dosire, ci numai după porunca lui Dumnezeu.

Sunt foarte frumoase legile maghiare, și foarte omenoși maghiarii însărcinați cu paza și aplicarea acestor legi așa de liberale — n'avem ce zice... Oricum ar fi însă, nu e în dreptul nostru nici în dorința noastră să ne amestecăm în afacerile Statului vecin... Și totuși...

Totuși, naște o întrebare...

E oare bine că se poartă așa de aspru și de vitreg Maghiarii cu concetățenii lor Români?

Firește, punem întrebarea, nu dacă e bine pentru Maghiari; ci dacă e bine pentru noi, pentru regatul nostru.

O fi asta bine sau rău pentru Statul vecin, nu putem spune sigur, și de aminteri asta nici nu ne privește pe noi — deși înclinăm a crede că e rău chiar pentru Statul vecin, fiindcă un Stat unde trăiesc mai multe rase, în proporție numerică nu prea covîrșitoare dela una la alta, pe altă cale decât a violenței, nu poate folosi mult din învrăjbirea lor, împinsă sistematic de el însuși până la limitele răbdării unora, prin îngăduirea ba chiar asmuţarea samavolniciei altora.

Punem aşa dar întrebarea numai şi numai din punctul nostru de vedere: e bine pentru Statul român că se poartă Maghiarii aşa de aspru şi de vitreg cu concetăţenii lor conaţionali ai noştri? Şi fără înconjur răspundem că nu: nu e bine de loc.

Să ne 'nţelegem fără fraze sentimentale: la o parte orice sentimentalism, care n'are ce căuta în politică! să vorbim liniştit numai de interesele practice şi cât se poate mai scurt şi mai lămurit.

Regatul nostru are tot interesul să graviteze pe lângă puterile centrale ale Europei, şi, de atâta timp, păstrând de aminteri cele mai bune relaţiuni cu toate puterile, suntem amicii declaraţi ai Austro-Ungariei şi ai Germaniei — şi niminui dela noi nu-i trece prin gând că s'ar putea duce deocamdată o mai potrivită şi mai înţeleaptă politică.

Din nenorocire însă, ne e dat să constatăm, şi cam prea des, că Statul vecin şi amic, al cărui aliat suntem, nu caută parcă 'ndeajuns să ne uşureze viaţa şi să ne 'ntărească puterile, lucru de care, ca aliat ar trebui să fie şi el ca şi noi doritor... Ne explicăm.

Trei milioane de Români în Statul poliglot al Ungariei sunt torturaţi în viaţa lor publică şi privată, trăind sub sistemul terorizării de Stat. Nu poate trăi gazetă, nu se poate face literatură, nu se poate scrie cuvânt, fără groază de procuror; — orice afirmare cât de platonică a dreptului de existenţă al naţiei este urmărită ca o trădare de Stat; — femei din societatea cultă sunt condamnate la temniţă, ba fiindcă au recomandat unor copii din şcoală să nu-şi uite de graiul părintesc, ba fiindcă au contribuit la suportarea cheltuelilor sau plata amenzilor în unele procese de presă, ba chiar numai fiindcă au întâmpinat simpatic pe un publicist la liberarea lui din temniţă; se impune apoi la şcolile româneşti populare părăsirea limbii naţionale până şi în rugăciunile religiei... Iar cine cutează a murmura este la rându-i un trădător de Stat şi, ca atare, târît în închisoare. In timp de câţiva ani, suma condamnărilor politice de presă și de agitațiune contra Statului maghiar se ridică la peste 200 de ani de închisoare și la peste o jumătate de milion de coroane amenzi.

Fericită viață pentru acele trei milioane de Români cetățeni maghiari!

Toate aceste, indiferent de ce rău sau bine pot aduce regatului vecin, pun Statul român într'o poziție adesea destul de grea. Opinia noastră publică, din zi în zi mai conștientă de însemnătatea ei în viața politică, nu poate privi fără emoțiune la chinurile morale și materiale ce le îndură Românii de sub coroana ungară, ca națiune...

Cazul lui Goga este din cale afară de mâhnitor pentru lumea noastră.

Goga — poetul popular de așa strălucitor talent, o onoare a literelor române; alaltăeri încoronat de Academia noastră, după raportul unui ilustru profesor, academician și ministru, Titu Maiorescu — astăzi umilit și maltratat ca un făcător de rele, și târît prin temnițe ca un *betyar* de drumul mare, fugar din ocnă, fără a i se acorda măcar liberarea pe cauțiune, deși legea maghiară nu admite în materie de presă închisoarea preventivă.

Ei! e prea-prea!... n'avem ce zice mai mult; și va mărturisi firește orice maghiar cu dreaptă judecată, și cu sufletul neatins de patima sălbatică a urei de rasă, că toate astea nu sunt de natură a face populară la noi amiciția căreia cele două State vecine trebuesc să-i rămână credincioase, — și că astfel, spre mâhnirea noastră, unul, cel mai tare, pune pe celălalt, mai slab, într'o penibilă situațiune, cum un aliat leal și prudent n'ar trebui să facă.

NIMIC NOU...

« Nimic nou pe lume » — cine a spus-o, mare vorbă a spus, cu toate că, după chiar vorba lui, nici el nu spunea ceva nou.

De câte ori vedem o modă nouă — ori o pălărie mai mare decât persoana care o poartă, ori o pereche de cipici mai mici decât picioarele care le 'ncalţă — să nu zicem: « a ieşit la modă cutare lucru »; ci: « iar a venit cutare lucru la modă ».

Ca pentru toate modele, tot astfel trebue să zicem şi când e vorba de o nouă şcoală artistică sau literară... « Iar... »

Un exemplu...

Poporanismul este o şcoală literară nouă la noi, în care se produc dela o vreme excelente lucrări în versuri şi în proză, şi care, probabil, are să însemneze cândva o epocă strălucită în istoria literaturii româneşti. Despre această şcoală s'a desbătut şi se desbate mereu: fireşte, ea are partizani şi adversari, şi unii şi alţii oameni de talent şi de spirit; dar, pintre amatorii de litere române, acela care nu face parte din niciuna dintre cele două tabere gândeşte, desigur, ca noi că şcoala în artă nu face aproape nimica, ci talentul face totul; că ori de ce şcoală ar fi un scriitor, dacă are talent, poate face lucruri preţioase; iar dacă n'are talent, nu poate face decât lucrări lipsite de valoare, fie de orice şcoală ar fi.

Zilele trecute discutam cu un prietin, om învăţat — care nu despreţueşte, cum au obiceiul în genere oamenii învăţaţi, pe un om neînvăţat, şi stă bucuros de vorbă cu el, tocmai ca să-l lumineze — despre noua şcoală poporanistă.

— Şcoala aceasta nu e tocmai nouă cum ţi se pare dumitale, mi-a zis omul învăţat.. şi pot să-ţi dau numaidecât dovada... Iată...

Atunci a scos dintr'un raft al bibliotecii lui o cărticică veche, în care mi-a arătat să citesc următoarele...

Intre alte publicaţiuni însemnate, anul acesta *(1838)* a apărut şi un nou roman al d-lui Charles Didier. Este o lucrare cu tendenţă democratică, în care sunt glorificate nobilele instincte ale unui copil din popor, întru susţinerea teoriei că devotamentul şi sentimentul datoriei, înnăscute la omul din popor biruesc totdeauna asupra personalităţii exagerate şi sensualismului brutal care se desvoltă tocmai la oamenii din înalta societate; cel mai cald şi mai frumos altruism de o parte, — de alta, cel mai odios şi mai rece egoism.

Eroul romanului lui Didier este un tânăr ţăran dela munte. Mama acestui copil a suferit în viaţa ei multe necazuri — materiale, din pricina sărăciei; morale, din pricina lipsei de educaţiune, pe care o simte totdeauna, fiind înzestrată cu înalte calităţi intelectuale. Aşa dar, voind să scape pe băiatul ei de chinul ignoranţei, îl trimete, cu mari jertfe, în şcoli. Băiatul, silitor pe cât de inteligent, ajunge tânăr învăţat, şi se gândeşte acum pe ce cale să pornească în lume. Se uită în toate părţile, şi toate căile i se par ori sterpe ori necurate. Un moment, îl apucă un fel de descordare, acea criză a sufletelor tinere cari au sperat prea mult dela viaţă şi înţeleg că ea le va da în în schimb prea puţin.

In această criză sufletească se hotărăşte să-şi vânză moşioara din munţi, după moartea mamei, şi — realizând o sumă modestă, pleacă să călătorească în lume... In Italia face cunoştinţă cu o nobilă ducesă, femeia unui bătrân duce foarte dulce, un serenisim zaharisit, care îngăduie soţiei sale, fiind bărbat politicos, să facă legături prieteneşti cu orice tânăr călător prezentabil.

Cine e deprins cu citirea poveştilor trebue să înţeleagă că din întâlnirea tânărului erou, copil din popor, cu nobila ducesă, are să rezulte încurcătură mare. In adevăr, eroul, plin de virtuţi plebeiane, se înamorează, ca lovit de trăsnet, de tânăra eroină, care şi ea e plină de virtuţi patriciane. Din nenorocire însă — fireşte că un roman fără nenorocire nu se poate — în acelaş timp a pus ochii pe eroină şi un alt erou, un tânăr conte corsican. Acesta e un tip de om infam: lipsit de orice sentiment de probitate, capabil pentru un capriciu de moment, să distrugă viaţa altuia — laş, asasin... în sfârşit, personificarea tutulor ticăloşiilor închipuite — ca orice tip de aristocrat, într'o operă democratică.

Ducele, fericitul soţ al eroinei, sigur că nobila-i soţie nu e capabilă de vreo trădare, le dă voie celor doi rivali să-şi facă mendrele pe lângă dânsa. Pe tânărul om din popor îl stăpâneşte sentimentul onoarei şi al datoriei: rezistă pasiunii lui; iubeşte, dar se abţine dela orice manifestaţie alta decât platonică. Infamul nobil însă, contele corsican, crescut în doctrina violenţei şi dreptului celor aleşi prin naştere, recurge, pentru satisfacerea pasiunii sale, la cele mai mişeleşti maşinaţiuni şi izbuteşte să compromită pe ducesa chiar în ochii rivalului său plebeian. O explicaţiune îl desamăgeşte pe acesta; dar viermele bănuelii tot i-a lăsat o rană ascunsă în fundul sufletului, suflet bolnav oarecum de mândrie. Chinuit de gelozie şi plictisit de obrăzniciile rivalului său, care-şi dă ifose de biruitor fericit, îl provoacă la duel. Infamul, mai bine preparat în mânuirea armei, îl răneşte. Rănitul este adus de chiar ducele într'un palat, unde-l pune sub îngrijirea de aproape chiar a nobilei eroine.

In vremea aceasta, tânărul conte ticălos încearcă să răpească pe ducesa prin violenţă; nereuşind, fuge de teama unei pedepse, ca un laş, în fundul Corsicei. Ducele pleacă şi el după nişte daraveri în patria lui, şi rămân în acel palat singuri, nobila patriciană şi tânărul plebeian, în convalescenţă. Atunci... în sfârşit, se mărturiseşte el... O iubeşte... Şi, neapărat, se mărturiseşte şi ea... îl iubeşte.

Acum e acum... Acum începe teribila luptă între pasiune şi datorie... Lupta fiind mai presus de puterile lui, eroul fuge, căci simte că dacă ar mai rămânea ar fi învins... Şi el iubeşte în adevăr, iubeşte adânc; vede că e iubit, adânc iubit; dar... onoarea femeii, trebue apărată... Aşa dar, fuge, altă scăpare n'are onoarea ei decât fuga lui...

Rătăceşte fugar pe toate potecile frumoase ale clasicei Italii. In singurătatea sălbatică a munţilor, în sgomotul vesel al strălucitelor cetăţi, în umbra sfântă a catedralelor, în luminile profane ale carnavalului, o vede pe ea, numai pe ea, pretutindeni...

Din parte-i şi ea, rămasă neconsolată, în liniştea serii, în tăcerea nopţii, în ciripiturile dimineţii, în larma zilei, îl aude numai pe el, pe el numai... pe el, pretutindeni, oricând. Desperată de suferinţa ei, chiamă în grabă pe nobilul său soţ din depărtare, îl chiamă în ajutor... Ii cade în genunchi, îi mărturiseşte pasiunea ei, lupta ei între pornire şi datorie, şi-l roagă să-i tămăduie, dacă se poate, sufletul sdruncinat. Dar el, dulcele soţ, se mulţumeşte să afle că nobila sa soţie a rezistat ispitei şi rămâne în credinţa că lipsa tânărului fugar cu vremea va aduce linişte în sufletul doamnei ducese. Şi iar pleacă... la daraverile lui, fără grije.

Părăsită slăbiciunii ei, tânăra cade, îngrozită, în desperare. Incearcă toate mijloacele spre a uita... In zadar... Preoţii, duhovnicii, la care se adresează îi dau numai consolaţiuni vulgare. Ea rămâne inconsolabilă...

In sfârşit, din întâmplare, află că 'ntr'o mânăstire se află retras un tânăr pictor, pe care o pasiune nenorocită l-a trimis în călugărie, unde şi-a găsit omul pacea sufletească.

« Acela, numai acela are să mă 'nţeleagă şi să mă poată povăţui! » zice ducesa, şi pleacă să-l găsească la mânăstirea lui şi să i se spovedească.

Omul deprins, cum ziceam mai sus, cu citirea poveştilor, înţelege desigur cam cine să fie acel pictor-călugărit.

Vai! fatalitate... Ducesa mergea la mânăstirea aceea să-şi găsească liniştea, mângăierea, uitarea pasiunii ei... Şi peste cine dă acolo?... Este el!... El, nobilul copil din popor, prea simţitor ca să o fi putut vreodată uita, prea onest pentru a nu căuta totdeauna s'o uite!

Eroina, biruită de pasiune, nu mai poate face nimica pentru fericirea şi repaosul (?) nobilului său soţ, dulcelui său soţ. Totuşi... e un totuşi: nu vrea să rupă pe faţă legăturile maritale... Ar vrea, dacă se poate, ş'aşa ş'aşa... Iar tânărul om din popor, biruit şi el de pasiune, nu ştie la ce să se hotărască şi la ce s'o îndemne: şi lui parcă, dacă s'ar putea, i-ar plăcea ş'aşa ş'aşa.

Tot mai bravă însă femeia... Ea se hotărăşte la un fel. Nu se mai duce la bărbat... Şi probabil, acela nu se sinucide de desperare. Ea merge într'un castel al mamei sale, pentru a se gândi în linişte sub privirile augustelor portrete ale străbunilor ei, la modul cum, după atâta suferinţă, să trăiască amândoi fericiţi.

In adevăr pleacă... Dar atâtea emoţiuni i-au sdrobit forţele... şi maladia, care de mult o săpa, începe s'o copleşească... Când eroul vine la chemarea ei lângă ea, o găseşte istovită... Nobila ducesă moare în braţele copilului din popor.

Să nu se crează că acest roman este o secătură literară, pe care ar putea-o scrie orice amator de notorietate. Nu. Departe de asta, *Chavornay* (căci acesta e numele eroului şi titlul romanului) e o lucrare excelentă; conţine părţi de adâncă observaţie psihologică şi momente serios emoţionante, şi e scris cu adevărată artă de stil.

Il recomandăm cu toată stăruinţa tinerilor noştri scriitori de şcoală poporanistă. Citirea acestui model de gen o să le folosească desigur foarte mult.

ION...

Pe un zăduf de nămiez, la un han, cum erau în vremuri hanurile, a poposit un flăcău, drumeţ sărac, ostenit şi prăfuit. Cum a sosit, răsuflând greu de oboseală, a dat bunăvremea la toată lumea şi s'a aşezat cuviincios pe o laviţă, la un colţ de masă subt umbrar, unde ospătau călători mulţi, cari treceau unii la deal şi alţii la vale; şi a cerut hangiului să-i dea şi lui un sfert de pâine, brânză şi o bărdacă de vin mai eftior.

Stând aşa la un loc cu atâţia inşi, l-au întrebat unul şi altul: cum îl chiamă, dincotro vine, încotro se duce, cu ce rost şi daraveri, dacă are părinţi şi rude; în sfârşit, cum fac toţi drumeţii când se întâlnesc care de pe unde.

El le-a răspuns bucuros...

că pe el îl chiamă Ion;

că mai are o soră gemenă, cu care de mititel nu s'a putut împăca; iar părinţii, văzându-i că necontenit se ceartă, şi, cu cât cresc, din ce în ce mai rău se ocărăsc şi se bat pân' la sânge, i-au gonit pe amândoi de-acasă, să se ducă 'n lume, unu 'ncoace, altu 'ncolo, încotro i-o lumina Dumnezeu;

că soră-sa a avut noroc; iar el, ba: ea a ajuns procopsită, doamnă mare, primită pe la Curţi împărăteşti; iar el, umblând de colo până colo, slujind, când la un stăpân, când la altul, este, precum se arată, un... neprocopsit.

Şi a oftat adânc de nedreptatea norocului.

— Dè, mă băiete, zice un bătrân; poate că şi ţu ăi fi vinovat! ăi fi având şi tu cine-ştie-ce cusur ori slăbiciune, de schimbi mereu la stăpâni, şi nu te poţi tu, băiat voinic, sălta din nevoie.

— Poate oiu fi având şi vreun cusur, ce să zic?... dar despre slăbiciune, alta nu mă ştiu să am decât că nu pot suferi pe soră-mea... Şi nu fac pas, să nu dau de ea, tot de ea şi iar de ea. Şi, cum o 'ntâlnesc, nu mă pot stăpâni... mă reped ş'o apuc de piept... Chiar aseară am avut o întâmplare cu dumneei... M'au bătut ei, prietinii dumneei, straşnic, nu-i vorbă... halal să le fie!... aşa mângâietură, n'am ce zice, de mult n'am mai căpătat; dar... nu-mi pare rău; încai mi-am sărat sufletul — i-am dat eu dumneei ce i se cuvenea...

Pe urmă, după ce soarbe din bărdacă, povesteşte, cui are vreme să-l asculte, întâmplarea.

Ieri, plimbându-se pîn cetatea de scaun, a auzit sunând trâmbiţe; a alergat să vază ce e... La o răspântie, unde se strânsese multă gură-cască, un pristav, cu o chivără mare de hârtie, striga din fundul bojocilor că «să vie diseară oricine pofteşte în grădina împărătească, s'auză acolo fără plată cum cântă un vestit măgar de prăsilă, sosit de curând dela 'nvăţătură, pe care împăratul, ţinând la el foarte mult, l-a fost trimis cu cheltuială în străinătăţi, să se desăvârşească 'n şcolile înalte la meşteşugul cântării frumoase». Ion a 'nceput să râză de mofturile caraghiozului; dar, pe urmă neavând altă treabă, s'a dus şi el la grădina împărătească, foarte curios să auză cum o fi cântând un măgar învăţat...

— ...că eu, a zis Ion către ascultătorii dela masă, eu ştiu ce glas are măgarul, şi ştiu asemenea că orice şcoală, cât de înaltă, nu poate da ce n'a vrut să dea naşterea... Aşa dar, m'am dus... am intrat fără supărare şi am găsit multă lume adunată, şi din boierime şi din tagme şi prostime — destulă. Grădina era luminată cu multe lumini în băşici de hârtie văpsită. In fundul grădinii, era o moviliţă cu flori pe de margini, şi acolo, sus, de jur împrejur, lăsând un loc gol la mijloc, şedeau pe jeţuri împăratul, împărăteasa şi toată Curtea, şi 'ntre cei dintâi ai Curţii, tocmai la faţă, surioara mea, îmbrăcată mai strălucit ca 'mpărăteasa: îi sclipeau capul, pieptul şi mâinile de diamanticale. Am aşteptat cât am aşteptat, înghesuit în fund, şi 'n sfârşit am auzit: *A! a!* şi bătăi în palme din toate părţile. Se arătase sus pe movilă vestitul cântăreţ, gătit cu un valdrap de mătase cusut numa 'n fireturi, şi decoraţii atârnate de gât, şi feldefel de zorzoane, şi 'n frunte, la coamă şi la coadă, funde de panglici în trei feţe. S'a făcut tăcere mare... A 'nceput măgarul să cânte... ce, credeţi?... « Carnavalul de Venezia »!... din ce?... din gură!... cum? cu variaţiuni!

Aici, s'a oprit Ion şi s'a uitat râzând ca un prost la ascultători. Dar, de unde să ştie ascultătorii aceia din lumea de rând ce însemnează « Carnavalul de Venezia » şi « variaţiuni »!... şi unul întreabă:

— Ei! şi pe urmă?

— Pe urmă, după ce a sbierat măgarul aproape un ceas, surioara mea (că la ea mă uitam mereu) s'a ridicat în picioare, a 'nceput să bată din palme, s'a repezit la el, l-a luat de gât şi l-a pupat şi p'o falcă şi pe cealaltă, şi, scoţându-şi dela mână o brăţară, care scânteia de departe, i-a petrecut-o pe dup'o ureche. Atunci, lumea toată dela mare pân' la mic a pornit să răpăie din palme şi să ţipe ca nebunii: « *bravo! bravo! bis! bis!* »

Cântăreţul a mulţumit foarte mândru, moţăind când în dreapta, când în stânga, şi iar s'a pus pe sbierete. Iar surioara mea, la fiecare sbieret al lui, da din cap încântată, aruncându-i câte un trandafir, şi se uita galeş când la 'mpăratul şi la 'mpărăteasa, când la boieri şi la prostime...

N'am mai putut suferi... Când s'a opintit odată dumnealui să ridice glasul sus de tot, am pus şi eu două degete în gură ş'am început să fluier din răsputeri.

S'au ridicat toţi în picioare...

— Cine?... cine a 'ndrăznit?

Şi 'n turburarea aceea, am auzit glasul soru-mi:

— Obraznicul ăsta trebue să fie ticălosul de frate-meu!

Numaidecât, care cum m'a ajuns, m'a luat în palme, în ghionturi, în picioare; m'au scuipat; şi după ce s'au săturat, m'au aruncat ca pe o strachină spartă afară din grădină... Am stat puţin aşa, până să-mi mai vie sufletul la loc; m'am sculat şi am plecat schiopătând... şi până foarte departe, auzeam mereu sbieretele măgarului și bătăile ’n palme ale celorlalți, și *bravo!* și *bis!...*

...Ei! vă place?...

Când să isprăvească Ion povestea, iată că sosește dinaintea hanului o caleașcă mare cu falaitar și cu o ceată de curteni călări. Opresc să răsufle caii; descalecă boierii, și coboară din caleașcă o mândrețe de curteană.

— Uite-o, strigă Ion, ridicându-se de pe laviță... Uitați-vă, asta e procopsita de soră-mea!

Dar ea:

— Nici aici nu scap de tine, neprocopsitule?

— Nici aici! răspunde fratele râzând. Unde t’ei duce, tot de mine ai să dai. Om fi umblând, tu iute, că sbori pe sus cu falaitar, și eu încet, că mă târăsc pe jos; dar tot trebue să ne ’ntâlnim! n’am să te las! am să-ți dau mereu peste bot și la cap! să vedem: care pe care?...

— Ia-ți seama la gură, nebunule! a strigat un curtean strălucit, dându-i o palmă să-i strămute căpriorii.

— Poți să dai palme cât poftești, a zis Ion, sunt deprins cu așa mângâieri... Deocamdată, lasă-mă numa să ’ntreb pe surioara mea iubită: când vă mai cântă, soro, măgarul?

— Ce-ți pasă ție?

— Cum să nu-mi pese, dragă?... Vreau să știu... să viu să-l mai ascult... că-mi place, de mă ’nnebunesc, mai mult ca la toată lumea...

— Să știi tu că place la toată lumea!... Vedeți-l, oameni buni, pe nenorocitul ăsta!... Tutulor nouă, și împăratului și ’mpărătesei, la toți boierii, la tot norodul, mie și d-voastră, ne place la toți; numai dumnealui nu-i place! Toți, și eu și dumneavoastră suntem niște proști; numa dumnealui, pricopsitul! mai cu moț... Vine să strice petrecerea și mulțumirea și cheful la o lume ’ntreagă... Apoi dè!

— Ia, ascultă, mă băiete, a zis unul dela masă, are dreptate dumneei: dacă place la toată lumea, ce te amesteci tu?... ce-ți pasă ție?

— Cum o să placă, nene, săracul de mine?... măgar! din gură! «Carnavalul de Venezia!!» cu variațiuni!!!

— Dacă le place, mă! n'auzi?

— Ia m'ascultă și pe mine, flăcăule, zice altul mai dârz, pierzându-și răbdarea; de ce ești căpățânos și nu vrei să'nțelegi?... Dacă ne-o plăcea și nouă, ăstora de aici?

— Cum să vă placă, omule?

— Ei! uite așa: să ne placă!... Ce!... nu cumva o să cerem voie dela tine să ne placă?... Uite, mă!.. Cine ești tu?

— Nu-i vorbă de cine sunt eu! strigă Ion aprins; e vorba: se poate să placă?... măgar — din gură, «Carnavalul de Venezia» — cu variațiuni?... Ai?...

— Nu sbiera așa la mine, că eu te pleznesc!... Uite-așa! o să ne placă!

— Lăsați-l, mă, zice altul; asta e părerea lui...

— Părerea lui, s'o ție pentru tatsău și pentru măsa! să nu ne-o vâre nouă cu deasila pe gât!

Și 'ncep să vorbească tare toți deodată, unul așa, altul aminterea... Sora face haz... iar Ion strigă mai tare ca toți:

— Nu trebue să vă placă!

— De ce, mă pârlitule?

— Că nu e de plăcut!

— Că nu vrei tu, ai? Ei, iaca, la toți ne place, să crăpi!

— Atunci dacă la toți vă place, a strigat și mai tare Ion, să mă iertați, dar sunteți toți niște...

— Niște ce, mă?

— Niște urechiați mai mari ca el!

Maica ta, Christoase, ce foc pe Ionică!... l-au luat în palme, în ghionturi, în picioare... și trage-i, care mai de care, și tăvălește-l prin umbrar, unu-l lăsa de ostenit, ș'altu-l lua de odihnit... Au spart cu el toate borcanele și bărdacele hangiului — pe când surioara se suia în caleașcă și pornea cântând, urmată de droaia curtenilor călări... Dar flăcăul nu se lăsa... când pe mese, când pe subt mese, într'una țipa: «urechiați» și iar «urechiați».

L-au lăsat măr, și s'a dus fiecare la treaba sa.

S'a sculat Ion, mulțumit de atâta 'nvârtitură, și-a căutat căciula, a scuturat-o frumos și, cum parcă nu i s'ar fi întâmplat nimica, zice liniştit hangiului, care se uită cu milă la cioburile risipite pe jos:

— Nu se poate, mă omule, măgar, fie cât de 'mpărătesc şi de 'nvăţat, să cânte din gură... ce? « Carnavalul de Venezia », şi încă şi cu variaţiuni — gândeşte şi dumneata...

— Ei! du-te la dracul cu prostiile tale! a zis hangiul plictisit. Nu vezi ce tărăboiu şi ce pagubă mi-ai făcut?

Şi s'a dus Ion cu pas potrivit — dracul ştie 'ncotro... să caute una mài bună.

PARTEA POETULUI

«Nehmt hin die Welt!...»
SCHILLER.

«Luaţi-vă lumea! a strigat Domnul; luaţi-o, oamenilor! a voastră să fie ca moştenire ’n vecii vecilor! şi frăţeşte v’o ’mpărţiţi!

«S’aŭ repezit care mai de care cu mâinile ’ntinse să-şi apuce partea; mişunau tineri şi bătrâni.

«Plugarul se duse spre roadele câmpului; Vânătorul porni să bată pădurile; Neguţătorul îşi înfundă hambarele; Viierul îşi alese zeama nobilă; Regele puse străji la poduri şi drumuri şi zise: «Daţi-mi dijma!»

«Intr’un târziu, după ce se isprăvise ’mpărţeala, iată vine şi Poetul din depărtări... Nimic nu mai rămăsese de apucat; pretutindeni toate aveau stăpân.

«Vai! eu singur, strigă el cu mâhnire, eu singur fusei uitat, eu, cel mai supus copil al tău!

«Şi ’ngenunchiă înaintea Domnului, care-i răspunse:

«Dacă te-ai desfătat în lumea visurilor, ce stric eu? Unde erai când s’a ’mpărţit pământul?

«La tine eram! zise Poetul. Ochiul meu ţintea la faţa ta; urechea mea la armonia cerurilor... Iartă sufletului care, îmbătat de lumina ta, nesocoti cele pământeşti!

«Ce-i de făcut? zise Domnul... Nimic de acolo nu mai e al meu; toate le-am dăruit! Vrei tu să trăieşti în cerul meu?... Vino când doreşti: oricând, bucuros îţi va fi deschis!».

Pe urmă i-a adăugat Domnul cu multă bunătate:

— Ei, acuma, mai du-te pe pământ şi te mai plimbă.

A mulţumit Poetul din fundul sufletului şi a plecat măgulit de atâta frumoasă atenţie din partea Domnului. S'a coborît pe pământ...

Acolo toată lumea forfotea în sus şi 'n jos, alergând fiecare fără astâmpăr după treburile sale: care mâhniţi, care mulţumiţi, toţi îngrijaţi...

Poetul a salutat în dreapta şi 'n stânga; unii tot i-au moţăit din cap; dar alţii, parcă nici nu-l văzuseră. A dat să intre 'n vorbă ici şi colo...

Unul i-a răspuns:

— N'am vreme de fleacuri... am treabă!

Altul, după ce l-a ascultat puţin, zice:

— Imi pare rău, dar nu 'nţeleg de loc... Salutare...

Pe altul, l-a povăţuit Poetul cu blândeţe să nu mai bea atâta bere, că berea multă tâmpeşte. Acela, pe semne tâmpit gata, i-a zis o vorbă foarte proastă şi i-a turnat o halbă 'n cap.

Poetul a căzut mâhnit pe gânduri — făr' a 'nţelege cum poate avea o lume întreagă, stăpânind întreg pământul, atâtea griji, atâta bătaie de cap şi atâta răutate, — şi s'a hotărît să se 'ntoarcă la Domnul.

Când a sosit sus, a dat la poartă de Sf. Petre, care-i era binevoitor.

— Ei! zice sfântul, te-ai întors iar? atâta ţi-a fost plimbarea?

— Să-ţi spun drept, Sfinte Petre, e tare urît pe pământ... şi am venit, după cum mi-a spus Domnul...

Dar Sfântu-i taie vorba:

— Drăguţă, să ierţi, Domnul acuma are alte treburi; mai du-te şi te mai plimbă; vino aldată.

— Bine! a zis poetul cuviincios.

Şi s'a 'ntors la plimbare jos. Dar nu s'a mai dus în oraş; s'a dus la ţară...

Era o zi blagoslovită de vară... Limpede şi cald... In depărtări se 'ntindeau, cât apuca ochiul, câmpuri aurii cu spicele coapte, şi aci aproape se auzeau într'o adâncătură fâşiituri de coase şi cântece de cosaşi.

Poetul s'a apropiat de unul dintre muncitori, care trăgea cu gresia pe buza coasei, şi i-a zis:

— Frumoasă e natura, ai?

Dar muncitorul asudat, punându-și gresia în brâu și ștergându-se cu mâneca pe frunte, i-a răspuns:

— O fi și frumoasă!

— E duioasa noastră mamă! a adăugat Poetul.

— Da, duioasă mamă, ce e drept... Trebue numa s'o bați să-i sângerezi sânul până să se 'ndure să-ți dea o picătură de lapte... Și încă vara, cât să fie de zăduf, calea-valea; dar să poftești dumneata iarna — că pasămite nu ești de p'aici — să poftești când turbă și urlă... atunci s'o vezi ce duioasă e!

— Da, știu; dar, chiar în furoare, ce sublimă este!

— Bag seama, zice muncitorul, dumneata ori ești lovit cu leuca, ori altă treabă n'ai decât să râzi de mine... Ia cată-ți de drum, domnule, că n'am poftă de glumă pe nemâncate!...

Și s'a pornit omul la lucru mai departe.

Vorbele și purtarea atât de grosolane ale acelui țăran l-au mâhnit pe Poet, îndemnându-l să se ducă 'napoi, sus.

— Iar dumneata, drăguță? l-a 'ntrebat portarul.

— Iar eu, Sfinte Petre, și te rog să mă lași a mă apropia de Domnul, care mi-a făgăduit că « oricând, bucuros cerul îmi va fi deschis ».

— Puiule, zice Sfântul, eu știu ce ți-a făgăduit Domnul, că eram de față; dar acuma, drept să-ți spun, nu e vreme potrivită să i te 'nfățișezi; e foarte supărat pe oameni, fiindcă-i vede cum se 'nvrăjbesc și dușmănesc între ei și gata-gata să facă iar războaie și vărsări de sânge; și Domnul este peste măsură scârbit de purtările lor, și chiar se gândește cum să-i pedepsească amarnic, cu foc, apă, cutremure și alte răni, ca să-i aducă la calea pocăinții... Prin urmare, mai plimbă-te...

— Bine, a zis Poetul.

Și iar s'a dus jos la plimbare... Dar nu s'a mai dus la țară; a mers într'un oraș foarte mare.

Umblând de colo până colo, cum umblă omul fără treabă, a intrat, către seară, pe gangul unui palat, s'a suit pe scări, pe unde se 'mbulzea feldefel de lume și a nemerit într'o sală mare. Acolo ţineau sfat diplomaţi şi militari împrejurul unei mese, pe care, sub lumina a o sumă de policandre strălucitoare, stau întinse hărţi, documente, tractate; iar în capul mesei, într'un jeţ mai înalt, aromea dulce un împărat bătrân, cu toate că toţi ceilalţi făceau gălăgie straşnică, strigând înfierbântaţi, unii *pace*, alţii *războiu*, alţii cine mai putea înţelege ce.

Poetul a înaintat până la masă şi, cu glas olimpian, a tunat:

— Pace! Domnul este peste măsură scârbit...

Dar unde-a fost chip să urmeze mai departe?... Un general l-a luat de ureche şi l-a 'nvârtit în loc cu faţa spre uşe şi cu spatele spre 'mpărat; iar un diplomat l-a consiliat de dinapoi, să sboare pe scară 'n jos.

Plecând astfel, mai mâhnit de asta decât de mojicia cosaşului, a dat pe stradă, noaptea, de o ceată de măşti, care cântau, ţopăiau şi chihoteau, cum are tinerimea fluşturatică obiceiul în carnaval. Indată ce l-au văzut, au năvălit la el să-l tachineze; una dintre fete l-a apucat de gât cu mâinile ei subţiri şi reci şi l-a sărutat de l-a fript până 'n fundul sufletului; pe urmă, l-a luat la braţ pe sus, şi au pornit cu toţii înainte, să ridice târgul cu nebuniile lor. La o răspântie, iată că se întâlnesc, în bătaia unui felinar, cu un bătrân gros şi pântecos, roşu ca morcovul şi cam prea foarte vesel — un fel de negustor provincial, d'ăi de care se 'ncurcă bucuros la petreceri pîn oraşele mari, mai ales în toiul câşlegiului. Cum dau de el, se opresc derbedeii, iar măsculiţa Poetului i se smulge dela braţ şi se repede la negustor strigând:

— Unchiule!

Iar « unchiul » zice:

— Sufletu-meu! nepoţico!

Ea îl ia de gât cu aceleaşi mâini subţiri şi reci şi pupă-l... Poetul se repede să-i despartă; unchiul îi dă brânci încoace, nepoţica încolo, şi pe urmă tifla... şi pleacă toţi încolo cu negustorul. Poetul rămâne în loc; îşi pune mâna la frunte şi stropeşte cu lacrimi calde mormântul iluziunilor sale, ca să crească d'asupra florile pe veci pierdutelor, în veci neuitatelor tinere sfinte amintiri...

Apoi, mai mâhnit chiar decât de consiliul diplomatului, merge iar sus:

— S'a isprăvit, Sfinte Petre; mă simt sdrobit de atâtea plimbări!...

Și-i povestește pe larg cu multă obidă, dar într'un stil nobil și susținut, toate câte le-a 'ntâmpinat.

Sf. Petre, ținând la băiatul ăsta, se duce la Domnul și zice:

— Doamne, iar a venit Poetul... Eu aș zice să-l primești și să-i dai și lui ceva, că prea a rămas fără parte pe lume...

— Ce să-i dau, Petre?... Nu i-am spus că nu mai am ce-i da, dacă au luat ăilalți tot?... Eu stric, dacă a umblat gură-casă și n'a mers și el la 'mpărțeală?... Poate să mijlocim pe pământ pentru vreo slujbă...

— Nu e de slujbă el, zice Sfântul... e delicat...

— Atunci, ceva bani...

— Nu-i trebuesc... e desinteresat.

— Vreo decorație...

— Ași! se supără... e și mândru...

— Ei! zice Domnul; mi-am găsit beleaua cu omul ăsta...

— Doamne, zice Petre, eu știu ce i-ar trebui lui...

— Ce?

— Nu-i vreun lucru mare: o cutie cu penițe, un clondir cu cerneală și trei topuri mari de hârtie.

— Dă-i-le, să ne scăpăm de el; că iar așa într'una, toată ziua bună-ziua, a cam început să mă plictisească.

I le-a dat... A plecat Poetul foarte mulțumit.

Nu trec nici trei săptămâni, și iar se pomenește Sfântul cu el:

— Iar, iubitule?... ce mai poftești?

— Am isprăvit hârtia și cerneala...

— Cum se poate?

— ...și am venit să vă rog, dacă nu vă supărați, să-mi mai dați.

Sfântul se uită lung la el și, pe urmă:

— ...Să-ți mai dăm...

I-a mai dat două clondire și patru topuri.

Peste o lună, iar...

— Nu mai pot dela mine, drăguță, fără voia Domnului, că lucrurile astea le am și eu luate 'n primire cu socoteală... Aide de te roagă singur...

Și Domnul s'a 'ndurat și i-a mai dat Poetului — cinci clondire și zece topuri.

Dar când a vrut să plece Poetul, Domnul zice:

— Ia ascultă, mă băiete, nu mai strica atâta, fă și tu nițică iconomie... vezi ce scumpă e acuma hârtia!

Iar după ce a plecat Poetul, senin, zice Domnul:

— Petre, bun băiat o fi ăsta; dar e cam...

— Cam, cum Doamne?

— ...Cam... găgăuță... Nu ți se pare și ție?

— Dè! Doamne, răspunde Petre, fiecare cu partea lui!

OUĂLE ROŞII

(Până către sfârşitul veacului al 14-lea când a ars mănăstirea Sf. Pafnutie, se găsea acolo, într'un dulap, la păstrare, — scrisă probabil, de vreun călugăr cârpăcitor de slove, cum erau mulţi pe vremurile acelea, — o cronică în care se povestea fioroasa întâmplare petrecută, în castelul contelui Fékete Láioş, cu prilejul Paştelui din anul dela facerea lumii 6659, iar dela mântuire 1151. Conţinutul acelei cronice arse s'a păstrat însă prin tradiţie, din generaţie în generaţie, de către călugări, şi mai târziu a fost, după o viaţă întreagă de cercetări adânci, reconstituită de către savantul Laurentius Ferax vulgo, *Lorenz Reichlich. După versiunea acestuia, foarte rară, o dăm şi noi aci).*

In seara de Vinerea-Patimilor, au mers bătrânul conte Fékete Láioş, care 'mplinise în duminica Floriilor şaptezeci şi cinci de ani, la capela castelului, împreună cu soţia sa Virág, care, zicea ea, trebuia să 'mplinească, în Sâmbăta Rusaliilor următoare, patruzeci. După dânşii veneau nobilii curteni şi copiii de casă, cari ţineau unii coiful contelui, iar alţii coada rochiei contesei. Şi după ce au ascultat slujba, au purces să se grijească cu toţii. Pe când lua sfânta cuminecătură, cel dintâiu, cruntul conte Fékete Láioş, iată că aude la spatele lui aceste cuvinte de-abia şoptite între contesa şi Dóboş Iánoş, cel mai de seamă cavaler al castelului.

— Aş fi fericit, zicea cavalerul, să-mi pot da tot sângele pentru a face o cât de mică plăcere nobilei mele stăpâne.

— Nu cred până nu văd! răspundea tânăra Virág.

Cruntul conte Fékete Láioş a muşcat în gingii linguriţa preotului şi a 'nghiţit cu noduri sfânta grijanie. Apoi, după ce s'au grijit toţi dela mare până la mic, s'au întors împreună în castel. Cum au intrat acolo, contele a strigat:

— Dóboş Iánoş! Dóboş Iánoş! te-ai spovedit?... te-ai grijit?

— Da, nobilul meu stăpân.

E adevărat?

— Zic zău lui Dumnezeu!

A scrâşnit contele Fékete Láioş din gingii... Sâmbătă, pe urmă, către miezul nopţii, au fost toţi la slujba Invierii — toţi; toţi, afară de tânărul Dóboş Iánoş. A întrebat contesa:

— Unde e Dóboş Iánoş?

— Nu ştiu! a răspuns Fékete Láioş şi iar a scrâşnit; nu ştiu unde-i Dóboş Iánoş!

După slujbă s'au dus iar în castel, toţi; afară de Dóboş Iánoş, s'au aşezat la masă mare să ciocnească ouă roşii. Pe masă erau panere mari pline cu sute de ouă. Contesa a luat unul şi a zis:

— Dar vreau să ciocnesc cu Dóboş Iánoş!... unde e Dóboş Iánoş?

Contele Fékete Láioş a ridicat din umeri foarte încruntat — şi iar... din gingii. Contesa a rămas pe gânduri...

— Minunate ouă roşii! a zis ea; ce frumoasă faţă!

— Se 'nţelege că-i frumoasă, a strigat rânjind ca o fiară contele; şi fireşte are să-ţi placă, nobilă doamnă! dacă sunt văpsite chiar de mâna nobilului tău soţ în sângele lui Dóboş Iánoş!

— Dóboş Iánoş! a strigat ca o nebună tânăra contesă Virág... Şi el...? unde e el?

— El? el, a răspuns scrâşnind Fékete Láioş, el trebue să fie în iad acum, după ce şi-a văzut visul împlinit, dându-şi tot sângele ca să facă o mică plăcere nobilei sale stăpâne!

S'au ridicat în picioare toţi nobilii cavaleri meseni.

— A! a ţipat contesa. La mine toţi câţi mă iubesc!... Luaţi-l pe acest gunoiu spurcat, pe atât de xenamorasit pe cât de crud!... legaţi-l şi îngenunchiaţi-l!... trebue să-l pilduesc pe loc!

Până să tragă Fékete Láioş spada lui de oţel de Damasc pe care o avea amintire din vremea Cruciadelor, au năvălit toți tinerii cavaleri; l-au legat burduf și l-au pus în genunchi.

— Acuma, a strigat contesa, spargeți-i toate aceste ouă în cap!

Sub grindina de ouă roșii, leșină, scrâșnind, cruntul Fékete Láioș, cu capul plin de sânge și de gălbenuș... Dar încă mai răsufla...

— Nu e destul!... Dați-i lovitura de grație!

Atunci tânărul copil de casă Béla Șándor se duce aproape și-l lovește cu un ou în moalele capului, de-i țâșnește creierul înmuiat. S'a sfârșit cu bătrânul, cruntul conte Fékete Láioș...

L-au târît afară, să-l arunce în prăpastia din spatele castelului.

— Acum, a strigat contesa Virág, să ciocnim!... Acela care-mi va sparge cel dintâi trei ouă pe rând, acela, pe lângă titlul de conte, pe lângă stăpânirea acestui castel și a moșiilor de veci, va avea și mâna mea!

Au ciocnit... Contesa a schimbat mereu la ouă... Niciun mesean n'a izbutit până 'n trei ori. La urmă, a venit tânărul copil de casă Béla Șándor să ciocnească și el, cu același ou cu care dedese lovitura de grație. S'a apropiat cu multă îndrăzneală și... unul!... două!... trei! — pe toate le-a spart...

Și astfel, tânărul copil de casă, Béla Șándor, cu oul lui tare ca piatra, a câștigat coroana de conte și... mâna tinerei Virág.

ORIENTALE — DOUĂ DOCUMENTE

Imperiul otoman suferă și el astăzi, pentru a doua oară, de febra constituțională parlamentară. Este un caz de recidivă. Primul acces, mai ușor, l-a avut, precum se știe, în ajunul războiului cu Rușii și Românii, la sfârșitul anului 1876, când celebrul Midhat pașa, în calitate de mare vizir, a proclamat o Constituție otomană, cu regim parlamentar, suspendată peste puțină vreme de M. S. Sultanul.

Printre niște hârtii vechi, am găsit acuma un exemplar, dintr'o foaie obscură ce apărea, în 1877, la București, în limba bulgară, conținând mai multe documente privitoare la activitatea primului parlament otoman.

Oricât ne-am îndoi de exactitatea lor, în toate amănuntele, credem interesant a reproduce aici două din acele curioase documente, și, dacă semnăm cu numele nostru, asta o facem, bine 'nțeles, numai ca simplu colecționar, iar nu ca autor.

I

MESAJUL DE INCHIDERE A CAMERELOR OTOMANE

Domnilor Senatori,

Domnilor Deputați,

Pentru întâia oară a tunat și v'a adunat laolaltă aici, ca să faceți giumbușuri parlamentare. Trebue să mărturisim, dacă voim a fi drepți, că ideea asta a trecut mai întâi prin capul fostului Meu mare-vizir Midhat pașa.

Isprăvindu-şi toate treburile ei, i-a venit poftă Europei să le reguleze pe ale noastre; nu-i mai rămânea altă treabă de făcut decât să pună la cale soarta supuşilor otomani, cărora Alah numai ştie cu câtă blândeţe şi regulă le-am administrat legile noastre echitabile.

Aşa, văzând că tot mi se dedea zor să schimb chiverniseala împărăţiei, într'o dimineaţă, după ce mi-am băut liniştit cafeaua şi ciubucul, am chemat pe Midhat paşa şi i-am grăit:

— Bre, pordecâine! (aşa-i ziceam eu lui când eram cu chef). Toate bune! dar ce e de făcut cu Europa, bre?

— Eu am un plan, Prea-Luminate stăpâne (mi-a răspuns), să Ţi-l comunic!

— Pune-l în lucrare, pordecâine, fără să mi-l mai comunici: eu n'am vreme să mă ocup cu aşa mofturi.

In adevăr, peste trei zile, moftul, Constituţia adică, s'a promulgat, şi i-am băut aldămaşul cu chef mare, după cum ştiţi, în ciuda diplomaţilor.

Astfel şi de data asta, geniul otoman a tras Europei un chiul, vrednic de vestitul nostru Nastratin Hogea, de clasică memorie.

N'a trecut apoi mult, şi Midhat paşa, despre care nu încetau a vorbi gazetele toate mai mult ca de Mahomet, — ba că e isteţ om de Stat, ba că e bătut la cap ca berbecul la coadă, ba că e geniu şi câte toate secături, — începu să-şi ia nasul la purtare: prinsese muhalibiul coaje.

Să las că de câte ori îl chemam să mă frece, ca de obiceiu, pe tălpi, îmi trimitea vorbă că n'are vreme, că e ocupat cu trebile Statului; să las că l'am prins de câteva ori cu mâna în cheseaua mea cu tutun; — dar într'o zi, după ce cumnatul meu Mahmud Damal — care e un băiat foarte deştept; pot zice că e mai deştept ca mine şi ca dv. toţi la un loc — mă convinse, cu o gazetă englezească, că Bulgarii sunt supuşii mei, chemai pe Midhat paşa. Nu-mi băusem cafeaua.

— Bre, pordecâine! (aşa-i ziceam eu când eram mahmur). Auzi ce spune Englezul, că Bulgarii sunt supuşii mei!

— Adevărul spune, Prea-Luminate.

— Atunci, de ce nu mi-ai spus? să te'nvăţ eu să regulezi chestia Orientului în trei zile, pordecâine?!

— Cum, Stăpâne?

— Să-i spânzuri pe toţi!

— Nu mai merge aşa, Prea Strălucitule! acum avem Constituţie.

— Constituţie? (am strigat). Să-ţi dau eu ţie Constituţie!

Şi, cu mare părere de rău, i-am pus palma'n... ceafă şi i-am făcut un vânt de i-a sărit pordecâinelui fesul cât colo.

Ştiţi ce a urmat apoi.

Auz acum că umblă dumnealui cu plosca cu minciunile pe la Curţile împărăteşti ca să mă *denigreze* — ce-o fi aia!... Ah! chiolhaniule! nu te-oiu prinde eu odată, să-ţi fac o mângâere la tălpi, să mă pomeneşti!

Dar — să nu ne uităm vorba!

Lucrurile s'au încurcat rău...

Europa a îngăduit să ne încalce ghiaurii, Muscalul şi Românul. Spun că sunt hotărîţi să vie până'n Stambul, să ne facă ce ne-or face.

Prin urmare, nu rămâne decât la patriotismul nostru să ne înveţe a ne apăra.

Zice că până acuma, noi am pierdut mult; mâine, poimâine poate să pierdem şi Stambulul. Multe fesuri au rămas fără capete şi de două ori pe atâţia iminei şi-au pierdut labele!... dar, nu face nimic! vorba bragagiului:

«Aşa e negustoria: unde e marfă multă, şi pagubă multă este!»

Domnilor Senatori,
Domnilor Deputaţi,

Vedeţi dar că, întru cât priveşte politica dinăuntru, stăm bine şi temeinic; putem în adevăr zice că stăm turceşte.

In privinţa politicei din afară, neutralitate desăvârşită; aceasta numai şi numai fiindcă nu ne-am depărtat de loc dela înţeleptul cuvânt al strămoşilor noştri:

« Pilaful să-l mănânci de desubt, iar ciorba de de-asupra, şi 'n colo, toate bune! »

De vreme ce aşa dară fiecare dintre dv. trebue să se fi plictisit de atâtea îndelungi şi mature deliberări, şi fiindcă tot nu aveţi de ce să mai încurcaţi lumea prin Stambul — m'am gândit că n'ar fi rău să vă trimit la urma voastră de unde aţi venit.

Deci, aducând Proorocului laude şi mulţumiri pentru succesele noastre, vă zic:

Hairolà !

Mergeţi fiecare pe la casa cui vă are, şi Alah să vă aibă întru sfânta sa pază spre fericirea ţării turceşti!

S'a isprăvit cu mofturile! sesiunea este închisă... Haidea!

Abdul-Hamid

Miniştri:

Zavrak Paşa, interne;
Bocluc Agà, externe;
Hatâr Plokon, justiţie;
Topcì Loază, răsboiu;
Hagi Buke, instrucţie şi culte;
Selemet Mofluz, finanţe;
Tembel Efendi, lucrări publice.

II

SENATUL ŞI CAMERA DIN STAMBUL

— CORPURILE INTRUNITE —

(ŞEDINŢA DE INCHIDERE)

Şedinţa Corpurilor întrunite se deschide la orele reglementare turceşti, cu mare solemnitate, sub preşedinţa lui *Ciapcân-Aga*, prezenţi fiind toţi senatorii şi deputaţii. Domneşte în toată adunarea o mare veselie.

La ordinea zilei:

Proiectul de lege pentru plata diurnelor reprezentanţilor naţiunii otomane pe timpul vacanţelor, şi

Citirea Mesajului de închidere a Corpurilor legiuitoare.

Iskiuzar Mehemet, raportor, dă citire raportului și proiectului de lege:

« Art. unic. Cât țin vacanțele parlamentare, Senatorii și Deputații primesc diurna îndoită ca pe timpul sesiunii ».

(Aplauze sgomotoase).

Geanabet Eddin: Am onoare a propune următorul meremet la art. 1:

« Art. unic. Cât țin vacanțele parlamentare, Senatorii și Deputații primesc diurna împătrită... ».

Voci. Prea mult, bre! nu fi botos!

Geanabet Eddin. « ...întreită ca pe timpul sesiunii ». (Aplauze prelungite).

Articolul unic, astfel meremetisit, se primește cu unanimitate, plus un vot. Prezidentul a votat de două ori. (Aplauze sguduitoare).

Zăuc Agà, care a dormit, deșteptându-se: Cer cuvântul! Am onoare a interpela guvernul asupra chestiunilor importante...

Prezidentul. Carnacsi! Suspend ședința pe cinci minute.

La redeschidere se citește mesajul de închidere al Parlamentului (vezi mai sus).

Prezidentul. Fraților Senatori și Deputați, înainte de a pleca pe acasă, să strigăm:

Trăiască sfânta Constituțiune!

Trăiască Imperiul!

Să trăim și eu și voi cu toate neamurile noastre!

Să trăiască în sfârșit toți câți n'or muri!

Să strigăm cu toții *ura!* și să asvârlim cu fesurile 'n sus, că treburile țării turcești merg ibrișim!

(Aplauze torențiale).

(Ședința solemnă s'a încheiat).

Așa se'ncheiă documentele din obscura gazetă bulgară, pe care le-am reprodus cât se poate mai exact.

DOMNU X...

— Dascăle prea învățate, cel ce 'nveți la școală carte, spune-mi mie ce sunt *opt!*

— *Opt* sunt Fericirile.

— Așa e. Așa a spus mântuitorul către gloatele adunate sus pe munte spre a sorbi dumnezeeștile învățături.

Și se 'ncep așa:

« Fericiți cei săraci cu duhul, că acelora este împărăția cerurilor... »

Și se 'ncheie cu a opta:

« Fericiți cei ce se gonesc pentru dreptate, că acelora este împărăția cerurilor!... »

Despre aceste fericiri, dela Mateiu citire, Cap. 5, făcea odată un arhiereu predică poporenilor săi. Părintele era cam lung la vorbă: predica de un ceas și jumătate și nu mai isprăvea.

O babă, care venise la biserică, lăsându-și acasă fiertura pe vatră, tot asculta pe Prea sfinția sa, și ofta ca de o grijă mare; iar mai asculta și iar ofta.

In sfârșit, slavă Domnului! s'a isprăvit predica.

S'a dat predicatorul jos din amvon, și lumea s'a grămădit să-i sărute mâna.

Când a venit și rândul babei, baba i-a spus părintelui:

— Prea-sfinte, ai uitat să spui încă o fericire...

— Care, taică?

— Fericiți cei ce se urnesc dela biserică până nu 'ncepe predica arhiereului, că acelora nu le va da fiertura 'n foc.

Să mă ierte Dumnezeu dacă 'ndrăznesc și eu, ca baba, să spun că ar mai trebui pomenită și altă fericire:

« Fericiţi cei ce, luând condeiul în mână, nu vor avea frică de Domnul, că aceia vor trăi mulţi ani pre pământ în cinste, ba şi 'n academii!

Aici, prin « Domnul», nu vreau să'nţeleg pe Ziditorul, de care fireşte cine e cuminte trebue totdeauna să se teamă, fiindcă « teama de El este începutul înţelepciunii »; vreau să'nţeleg pe Cititorul, fiindcă, de câte ori mă calcă nevoia, ori îndemnul Duhului-rău mă 'mpinge, a lua condeiul, de acel Domn, (să-l numim X..., că personal nu-l cunosc), de acela mă apucă un fel de frică nehotărîtă; simţ, gândindu-mă la *el*, o strângere neînţeleasă a inimii, ceva cam aşa cum trebue să simtă un împricinat când, nu prea sigur de dreptatea lui, aude aprodul strigându-l pe nume să poftească 'năuntru, la judecată.

Când mă gândesc la *el!*

Ah! Domnule X... cine eşti? în ce colţ stai d-ta acuma cu « Universul » dinainte, plimbându-ţi privirile peste aceste rânduri?

D-ta trebue să fii un om sever, aşa 'mi închipuesc eu; când îţi cade ceva scris în mână, trebue să ţii sprâncenele tare 'ncruntate, citind cu multă luare aminte.

D-ta eşti un om nu numai învăţat, dar şi cult; trebue să fi citit mult şi cu folos, în viaţa d-tale.

D-ta, afară de prodigioasa noastră literatură naţională trebue să mai cunoşti din literatura universală, măcar pe cea europeană.

D-ta, pe lângă bogatele d-tale cunoştinţe literare, ştiinţifice, artistice, trebue să fi având gust subţire şi simţire adâncă.

D-ta, aşa-mi închipuesc eu, trebue să fii mai 'nainte om şi pe urmă român (că se 'ntâmplă uneori şi aminterea); prin urmare, d-ta, român fireşte, trebue româneşte să judeci omeneşte.

Pe d-ta, sunt sigur, nu te pot mişca sentimentele cele mai frumoase, cele mai nobile intenţiuni, avânturile cele mai generoase, dacă expresiunea lor nu este, după calapoadele şcoalei d-tale, convenabilă; fiindcă d-ta ai acest păcat — şcoala: d-ta nu poţi admira o splendidă mantie imperială de purpură căptuşită cu ermină, dacă e prost croită şi rău cusută; îţi place mai bine o scurteică mitocănească de plisă căptuşită cu pisică, croită şi cusută cum se cade... fiindcă, iartă-mă să-ţi spun, eşti pedant.

D-ta, desigur, când citeşti ceva de un autor vestit pentru « logica lui strânsă » sau pentru « lirismul lui larg », pentru « cutezanţa părerilor », pentru « spiritul acela combativ », pentru « patriotismul lui », pentru « vastele-i cunoştinţe » sau « tendinţele-i morale, sociale, umanitare », pentru « limba-i admirabilă », în fine, pentru mai ştiu eu ce — d-ta, desigur, când citeşti ceva de un autor vestit, oricât de mare ar fi reputaţia lui, trebue să recunoşti îndată dacă « maestrul acela » scrie ca o bucătăreasă nedată la carte;... fiindcă d-ta, stimate Domnule X..., trebue să fi învăţat, pe lângă înaltele ştiinţe, şi gramatica elementară.

Ei! uite de asta mie, când iau condeiul, mi-e frică; dintre atâtea mii şi mii de exemplare ale « Universului », de unde ştiu eu dacă, Doamne fereşte! nu pică unul şi 'n mâinile d-tale?

Atunci, ce mă fac eu?

Să pat şi eu cu d-ta ca arhiereul cu baba? şi încai dacă te-aş crede blând ca o babă naivă! dar d-ta, îmi închipuesc, trebue să fii răutăcios, om cu mintea ascuţită de câte multe ai învăţat şi ştii.

Parcă te aud şi pe d-ta cerând, cu un zâmbet grozav de neplăcut pentru mine, încă un adaos la cele opt fericiri:

« Fericiţi cei ce nu se gândesc când scriu, iar gramatica elementară ca pe o prostie o nesocotesc, că aceia autori mari se vor chema! »

Şi asta m'ar întrista peste măsură... căci, prea stimate Domnule X..., autor mare nici prin gând nu mi-a trecut vreodată că aş putea fi; dar iarăş, pe negândite, zău! n'am scris în viaţa mea; iar, de bine de rău, gramatica elementară, cu sfinţenie m'am silit totdeauna să n'o mâhnesc câtuşi de puţin... Şi asta, nu de dragul ei, să mă crezi; tot de grija d-tale.

Eu ştiu că un om cu spiritul luminat ca d-ta, cât să fie de sever, permite literelor să servească la multe — dela ştiinţa cea mai înaltă, dela cea mai subtilă artă până la cea mai simplă cronică și până la o trecătoare glumă de nimic: numai, literele să fie litere, înșirate cu socoteală matură, iar nu trase din pălărie ca, de o mână nevinovată, biletele unei loterii în familie.

Dintr'o baniță plină cu mărgeluşe de toate colorile închipuite, un meşter mozaist poate scoate o minunată icoană; un om de rând ca mine, fără mare meşteşug, nici idei înalte, numai cu răbdare, așezând mărgeluşe potrivit după două colori poate face pe masă figuri raționale.

Și d-ta, Domnule X., oricât de sever să fii, trebue să recunoşti că, — dacă intenția mea n'a fost alta decât să-ți fac pe un câmp roșu o cruce albă, ori o stea galbenă pe un câmp albastru, — întrucât această intenție este la limită îndeplinită, precum eu nu am pretenție că ți-am zugrăvit o Maica-Precista, așa și d-ta, sever dar drept, să n'ai pretenție a obține dela mine decât ce am încercat cinstit să-ți dau, — o stea, o cruce, o figură rațională cât de simplă.

Căci, mai la urmă, trebue și d-ta să admiți că *asta* va să zică meşteşug — fie cât de înalt, fie cât de umil: să iei, din grămada haotică a baniței, mărgeluşe, bob cu bob, și să le așezi cu anume rost, după priceperea ta, pe priceperea și a altuia.

Acest altul d-ta eşti acuma pentru mine, Domnule X..., și de aceea mi-e teamă de d-ta.

Tot mă gândesc: oare să fi așezat eu mărgelele cum se cuvine după umila mea intenție? Nu cumva și eu, om bătrân, să fi luat ca un copil uşuratec un pumn de mărgele din baniță și, aruncându-le impertinent pe o foaie de hârtie, să-ți zic în bătae de joc:

— Uite, d-le X..., cum eu, dintr'o aruncătură pe negândite, am nemerit să-ți fac pe Mihaiu-Viteazul călare, fiindcă te știu patriot ca și mine!

Sper însă că n'am făcut și niciodată nu voiu face așa necuviință. Te rog să crezi, prea stimate Domnule X..., cititorule, că dându-ți d-tale mult respect — mi-am oprit puținţel și pentru mine. Astfel, n'aș îndrăzni vreodată să te uit când pun mâna pe condeiu — fiindcă, să-ți mai spun ceva, pe lângă teamă, d-ta îmi inspiri mie și alt sentiment... te iubesc — cam rar, ce e drept — dar sincer, crede-mă.

Acuma, cu d-ta, iubite Domnule X..., am isprăvit deocamdată.

Spre a încheia către d-v., tineri publicişti români — ba şi bătrâni — salutându-vă cu toată stima, mă adresez; întâiu, spre a vă ruga să mă îngăduiţi şi pe mine între d-v., la ce rând veţi găsi de cuviinţă; al doilea, spre a vă zice, în simplicitatea mea: de câte ori scoateţi din călimări condeiul plin de cerneală şi vreţi cu vârfu-i să mânjiţi foaia curată, gândiţi-vă la Domnul X...

Nu-l ştiţi, cât vi s'ar părea de 'ngăduitor şi de băiat bun, cât de sever şi de batjocoritor este.

METEAHNA...

In general, o stațiune de aer curat este un loc mai mult sau mai puțin pitoresc, unde te plictisești, până la înnecăciune, dacă nu știi danțà, ca să poți respira seara praful din salonul de bal dela Kurhaus. Insă astăvară, fiind osândit să respir o lună aer curat, chiar dacă nu știu danțà, am avut norocul să petrec împreună cu un tip de om foarte ciudat, un fel de maniac, și aș fi nedrept dacă aș zice că am petrecut prost. E adevărat că până la urmă, cu câteva zile înainte de a ne despărți, începuse să mă cam obosească de atâtea — cum să zic? — cu atâtea prostii; dar cele două, trei săptămâni dela 'nceput, nici nu știui când trecură, atât mi se părea tipul de interesant.

Mai întâi era un om foarte cum se cade — ungur. Pentru un român ordinar ca mine, adică nu un extraordinar român, se găsesc și printre unguri foarte cum se cade oameni; vreau adică să spun că un român cât de ordinar se deosibește în aceasta mult de ungurii imbecili — sunt mulți de aceștia și la unguri — cari nu ar fi'n stare să admită că se pot găsi și printre români oameni cum se cade afară de românii renegați din regatul maghiar, cari acolo sunt considerați ca oamenii cei mai cum se cade.

Deși eram cu ungurul meu totdeauna alături la *tòplito* (așa se zice pe ungurește *table d'hôte*), deși în cursul zilei ne întâlneam mereu la *prònionat* (promenadă, pe ungurește), și deși din parte-mi, comunicativ ca orice român ordinar, îi dedeam într'una ghes să-i fac cunoștința, nu era chip să mi-l apropiu. Instinctiv, mi-am dat seama că mi-l depărtasem: făcusem greșeala să-i adresez la masă cuvântul în românește; el, om politicos, mi-a răspuns destul de aspru: « *Nem értek, kérem szépen!* » (adică: nu înțeleg, mă rog frumos).

Înțelegând ce greșeală făcusem și dorind neapărat a-i face cunoștința; pe de altă parte, pricepând de ce slăbiciune sufere omul meu, m'am gândit la o stratagemă, care mi-a reușit. Intr'o dimineață, când ne-am așezat alături la cafea, după ce l-am salutat frumos, i-am zis pe ungurește: « Bună dimineața poftesc ! ». Auzindu-mă, omul s'a transfigurat; de unde eri sta posomorît cu ochii 'n taler, acu deodată, radiând prieteșug din ochi, cu un zâmbet afabil, m'a întrebat în limba lui: « Dar domnul știe ungurește? » I-am răspuns că am știut puțin când eram copil, că acuma mai înțeleg ceva, dar am uitat aproape de tot să vorbesc... Pe urmă (la noroc, am încercat) am urmat să-i spun pe franțuzește cât îmi pare rău că, neputând trăi printre maghiari, am uitat o limbă așa de frumoasă, care mi-amintește de copilărie și-mi face atâta plăcere când o aud vorbită mai ales de societatea cultă, sau de pe amvon, sau pe teatru.

Omul meu s'a găsit că știe franțuzește mai bine decât mine, și, din momentul acela, am fost o lună nedespărțiți. Stratagema mea a prins; ce e drept, nu era decât pe jumătate infamă: numai în privința regretului că n'am putut trăi printre maghiari; în privința limbii însă, era numai puțin cam exagerată; și cunosc mulți români ardeleni culți de aceeași părere cu mine și cari vorbesc limba maghiară frumos cum mulți maghiari culți ar dori s'o vorbească.

Așa dar, ne-am apropiat și ne-am împrietenit, și nu-mi pare rău: am putut studia de aproape fenomenul ciudat al maximului de tensiune sufletească, cum adică o apucătură bună a omului, trecând măsura, poate deveni pernicioasă, cum o virtute împinsă peste o anumită limită începe a fi o curată meteahnă.

Ungurul meu, așa om cum se cade, și inteligent, și cult, era în cazul acesta din urmă: întindea coarda patriotismului peste maximul de elasticitate; când vorbea inima lui de maghiar, judecata lui de om trebuia să meargă să se culce, nu mai avea de ce să mai stea de vorbă.

Câte minuni n'am auzit în patru săptămâni, pornite din inima patriotului maghiar! Le-aş mai putea ţine minte pe toate? Câteva însă vor fi deajuns să le resum aici pentru a da o idee cititorului de meteahna mentală a tovarăşului meu de cură de aer curat. Iată...

Mai întâi, maghiarul nu are nevoie de altă cultură decât de cultura maghiară; ceva mai mult: orice influenţă a vreunei culturi străine, mai ales europeană, este deadreptul păgubitoare maghiarismului; deaceea trebuesc descurajate, condemnate, persecutate chiar (la nevoie, cu mijloace violente) toate apucăturile de contact, fie pe cale publică, fie pe cale privată, cu vreun curent de civilizaţie nemaghiară.

Limbă?... numai cea naţională maghiară!

Literatură?... numai cea naţională maghiară!

Artă?... numai cea naţională maghiară!

Ştiinţă?... tot aşa.

In fine, idee, muncă, invenţie, spirit, judecată, rachiu, vin, brânză, ardei, danţuri, costume, vite, capital, oameni, sfinţi, Dumnezeu şcl. şcl... toate, tot, — tot aşa!

Apoi...

Maghiarul nu se teme de nimini pe pământ; contra lumii întregi, maghiarul luptă nepăsător, sigur de victorie... fiindcă... are 'ncredere în Dumnezeul străbunilor săi... căci... maghiarul în veci nu piere!

Dar... este un însă... Insă: maghiarul este, din nenorocire, mâncat de străini! de nemţi, de jidani, de slavi, de ţigani, de levantini, de germanism, de franţuzism, de pesimism, în fine de feldefel de vrăjmaşi cari pot să-l... distrugă!

Şi, se 'nţelege, odată ce va fi maghiarismul distrus, fireşte nu va mai exista, şi dacă nu va mai exista maghiarismul, atunci lumea are să stea pe loc, n'o să se mai învârtească pământul, soarele o să se stingă — cataclism universal! s'a isprăvit cu omenirea!

Până la *dar însă*, maghiarul meu avea aerul feroce şi tonul tunător; dar dela *dar însă* încolo, lua aerul dulceag şi tonul duios.

Aşa m'a făcut să-mi petrec luna de vilegiatură într'un mod foarte plăcut.

Cu câteva seri înainte de a ne despărţi, când începuse să mă cam plictisească, mi-a vorbit despre tricolorul maghiar cu un avânt într'adevăr «înălţător». Mi-a spus că el mănâncă mai bucuros, şi mai cu poftă chiar, săpun învelit într'o etichetă tricoloră maghiară decât caşcaval învelit în hârtie simplă albă.

Şi, aminteri, om foarte cum se cade... inteligent şi cult...

M'am gândit: Doamne, un om aşa de cum se cade, aşa de inteligent şi de cult, cu aşa meteahnă... ce uşor i-ar fi unui şarlatan, prost şi incult, să-l ducă de nas şi să-şi bată joc de el!

Şi după ce m'am despărţit de bunul meu maghiar, mi-am zis:

Nu! patriotismul lui e o meteahnă; nu mai e o virtute. Bine că ne-a ferit Dumnezeu pe noi, românii, de aşa meteahnă!

PRADĂ DE RĂZBOIU...

— ANECDOTĂ ORIENTALĂ —

Cine n'a auzit vreodată despre vestitul Nastratin-Hogia şi despre năsdrăvăniile lui, dintre care minunatul nostru poet Anton Pann ne-a povestit câteva atât de frumos?

Acest Nastratin-Hogia este, pe cât ştim, o persoană destul de cunoscută la noi, aşa că nu mai avem nevoie să-l mai recomandăm cititorilor, ca om de duh şi nerod, cuminte şi zevzec, păcală uneori, alteori, păcălit; în sfârşit, om odată şi jumătate — în toate privinţile.

Noi ne mărginim acuma a spune încă una din năsdrăvăniile lui, despre care credem că nu s'a povestit încă la noi, şi pe care am aflat-o dintr'o carte preţioasă, tălmăcită din turceşte. Noi o povestim aci pe româneşte, ţinând seama nu atâta de textul străin, cât de firea limbii noastre şi prin urmare de priceperea românului. Iată.

Intr'un rând, ajunsese Nastratin într'o foarte proastă stare: nu mai avea în casă nici un pumn de făină, nici lescaie frântă şi hainele de pe el hărtănite de tot — de azi pe mâine, gol şi muritor de foame... Ce să facă? Sta turceşte pe pat şi se gândea ce e de făcut; ofta şi nu ştia ce să pună la cale. Nevastă-sa, văzându-l aşa, îi zice:

— Omule, mai du-te şi tu pîn târg...

— Dacă n'am treabă, ce să fac în târg?

— Treabă, ne-treabă, du-te de te mai întâlneşte cu bărbaţi; poate să dai de vre-o treabă, să ne mai săltăm din lipsă... Aşa, ce folos, să tot stai, să cloceşti acasă ca muierile?

A plecat Hogia; a umblat cât a umblat fără treabă pîn târg pân'a ostenit; pe urmă, pe 'nserate, se'ntâlneşte cu un vecin:

— Mă rog ţie, îi zice Hogia, tot treci tu pe la mine pe-acasă, fă bunătate, întreabă pe nevastă-mea e destul cât am umblat astăzi, că mi s'a cam făcut foame, şi fiindcă ştiu că tot n'avem de mâncare acasă, m'aş duce încai să mă culc.

— Cum, n'ai de mâncare?

— Ei cum?... că mi s'a isprăvit... Uite şi uite...

Şi din vorbă'n vorbă-i spune vecinului cât stă de prost. Vecinul, om bun, zice:

— Măi omule, uite, nici eu nu prea mă'nlesnesc deocamdată, pot să te ajut cu un leu de parale, să-ţi ajungă pe o zi două; dar eu crez că, până una alta, până să-ţi găseşti o treabă, ai putea, cum eşti om cunoscut, să ceri ajutor din casă 'n casă; n'are să te lase lumea.

Hogia îi mulţumeşte şi merge acasă.

— Bine-ai făcut, nevastă, că m'ai trimis în târg; m'am ales cu mare învăţătură.

A doua zi dimineaţa, pune o desagă pe măgarul lui şi pleacă mânându-l binişor dela spate; şi mergând încet-încet, bate dintr'o dairea şi cerşeşte din uşă 'n uşă, cum fac toţi orbeţii prin părţile răsăritului. Oamenii îi pun în traistă, care ce se 'ndură, ba o pâine, ba câţiva pumni de bulgur, ba o felie de pastramă, alţii şi o para două. El le mulţumeşte la fiecare frumos şi merge mai departe bătând din dairea. Către seară, ajunge la poarta unei curţi mari cu o casă frumoasă în mijloc, casa unui negustor chiabur şi filotim. Opreşte măgarul şi 'ncepe să pocnească 'n dairea; bate cât bate şi vede că nu iese nimini. Hogia mână măgarul dela spate şi intră cu el în curte: în curte linişte şi tăcere, parcă n'ar fi fost casa locuită.

Ce să facă? Nu-i vine să plece cu mâna goală dela aşa casă bogată. Ce se gândeşte? Lasă măgarul sub şopron, se mai uită 'ncoace 'ncolo, şi se hotărăşte să se suie în cerdac pe scara din faţă. Din cerdac, intră 'n sală; din sală, într'o încăpere frumoasă, şi nu dă cu ochii de nimini. Când se gândea, cum se poate aşa casă să fie părăsită astfel, iată că aude glasuri şi chihoteli de femei într'o odaie de-alături; se apropie de uşă ş'ascultă:

— Unde-o fi negustorul nostru? pe ce mări o fi umblând? zice una.

— Aide degrabă, peaptănă-mă! zice alta. Acu pică efendi Cadiul: să nu-l facem s'aştepte, că-l ştii ce iute şi nerăbdător este!

Nu i-a trebuit mai mult lui Hogia, că nu era om prost, ca să'nţeleagă ce drăcie e la mijloc: negustorul, departe pe talazuri; cadiul, iute şi nerăbdător pe drum de seară... iar stăpâna casei se găteşte frumos să-l primească. Şi 'n adevăr, n'apucă Nastratin să se ascunză bine după nişte perdele, iată intră stăpâna casei gătită straşnic numa'n zăbranic şi în fireturi, şi după dânsa o jupănească bătrână, care o stropeşte cu mirodenii.

Stăpâna s'aşează pe o sofa, se mai uită 'ntr'o oglinjoară, îşi mai potriveşte cârlionţii pe frunte şi pe lângă urechi, zâmbeşte şi pe urmă zice bătrânei:

— Auzi-l! vine efendi Cadiul! vine! aleargă!

Bătrâna face un pas spre uşe, când se arată şi efendi, gătit şi el de sus până jos ca orice bărbat când vine la o întâlnire iute şi nerăbdător pe drum de seară. Şi cum a intrat el, bătrâna s'a făcut nevăzută.

Cadiul s'a repezit lângă sofa şi căzând în genuchi a 'nceput să sărute mâinile cocoanii şi i-a zis:

— Ah! un veac mi se pare de când nu m'am mai învrednicit...

— Şi mie, două! a răspuns cocoana, luându-l în braţe.

— Mare dor am să facem iar un războiu: inima ta e o cetate, iar dragostea mea e ca un împărat care vrea s'o stăpânească. Dacă se dă cetatea de bunăvoie...

— De bunăvoie? a zis cocoana răzând; de bunăvoie n'are haz să se dea o cetate...

— Atunci, a zis Cadiul, împăratul trebue să ia cetatea prin silă.

— Să poftească!

Hogia, de după perdele, auzind acestea, a zis în gândul lui: « Care-va-să zică, aşa merge treaba? pe răsboiu?... Atunci, dacă-i aşa, la cetate nu se năvăleşte fără tobă! »

şi a'nceput să bată straşnic din dairea şi să strige ca un nebun cât a putut mai tare *iuruş*, după obiceiul turcilor când dau năvală la ziduri.

Intr'o clipă a'ncetat răsboiul; iar luptătorii au pierit amândoi prin uşa dimpotrivă. Hogia a eşit de după perdele, a luat hainele şi chiulaful cadiului (căci uitai să vă spun că era vară şi Cadiul se desbrăcase) şi s'a coborît cu braţele 'ncărcate pe scară jos. A mers la şopron, unde a găsit, alături de măgarul lui, pe al Cadiului, i-a 'ncărcat pe amândoi şi a pornit cu ei acasă.

S'a bucurat nevasta când l-a văzut venind cu atâtea daruri bogate.

— Unde le-ai găsit?

— La războiu, răspunde Hogia.

Nevasta scuturând bine hainele căpătate de bărbatu-său, zice:

— Uite! şi scoate din buzunarul ciacşirilor o pungă de ibrişim.

Hogia o desnoadă şi găseşte o sută de lire.

— Ce tot umblă, zice el, unii ş'alţii cu mofturi, că războiul e aşa şi pe dincolea; că e o pacoste pe lume; că n'ar mai trebui războaie?... Ei! nevastă, ce bun e şi războiul câteodată!

A doua zi, s'a gătit Nastratin cu hainele şi cu chiulaful cele frumoase, a'ncălecat pe măgarul Cadiului şi amers drept la judecătorie. Cadiul judeca o pricină. Cum l-a văzut pe Hogia, s'a uitat bine la el, a 'ntrerupt vorbirea împricinaţilor şi l-a poftit pe noul venit, cu care se cunoştea fireşte, ca oameni de carte amândoi, să stea alături de el, şi a poruncit să-i aducă o cafea gingirlie şi un ciubuc, şi l-a 'ntrebat:

— De unde ai cumpărat chiulaful şi hainele astea, Hogia efendi? Ştii că te prind bine!

— Nu le-am cumpărat, a răspuns Hogia.

— Le ai, poate, de dar?

— Nici de dar...

— Atunci cum?

— Să-ţi spun drept, efendi; eri am fost de faţă la un războiu crâncen: un împărat da năvală să ia prin silă o cetate, care nu se preda de bunăvoie. Tocmai în fierbinţeala luptei, cine ştie de ce, a intrat groaza în amândouă oştile; eu, văzându-i cum o iau la fugă, am adunat câtă pradă am găsit, ştii, ca la războiu!

— Dacă-i aşa, zice Cadiul, să le porţi sănătos! — partea dumitale... Acuma, te rog, să mă laşi că mai am pricini de judecat... Şi ne mai vedem noi, că am să-ţi fac un dar...

Nastratin a mulţumit pentru cafea şi ciubuc şi, închinându-se frumos, a vrut să plece.

— Ascultă-mă, Hogia efendi, a adăogat Cadiul încet, te rog, dacă ţii să rămânem prietini, nu mai spune la nimini istoria războiului...

— Se poate? îmi pare rău, efendi Cadiu! Nu mă cunoşti ce om de omenie sunt?

— Cui te-o mai întreba, spune-i că le-ai cumpărat... Cine ce treabă are?

Hogia s'a ţinut, ca om de omenie, de cuvânt: afară decât nevesti-si, n'a mai spus la nimini.

— Atunci, o să mă'ntrebaţi, dumneata de unde o ştii?

— Cum să n'o ştiu, dacă o ştie tot Ţarigradul?

DINTR'UN CATASTIF VECHIU...

Să mă ierte confrații noștri reporteri dacă nu rămân totdeauna uimit de rezultatele activității lor... Eu am cunoscut în copilăria mea, înainte de a merge la școală, pe patroana reportajului român; și iată de ce zic «patroana».

Toate corporațiile bine organizate au câte un patron sau chiar câte doi: pianiștii au pe Sf. Cecilia; vânătorii, pe Sf. Hubertus; călăreții, pe Sf. Gheorghe; chiriașii, pe Sf. Gheorghe și pe Sf. Dumitru; doftorii pe Sf. Cosma și Damian; birjarii pe Sf. Ilie, șcl.

Și să se noteze bine că pe vremea când trăiau acești patroni, nu se știa nici de Chopin, nici de pianola; armele cu repetiție nu se inventaseră încă; societățile pentru îmbunătățirea rasei cavaline și Creditul urban nu erau înființate; despre antisepsie și roate de cauciuc nici pomeneală...

Tot astfel, când eu am cunoscut-o pe patroana reportajului român, nu se pomenea de serviciu telegrafic și telefonic nici cu fir, dar încă fără fir; nu se știa de căi ferate, de biciclete, de automobile, de atâtea ș'atâtea mijloace de locomoțiune și de corespondență, de care se bucură confrații reporteri actuali.

Ușor îi vine intrepidului confrate astăzi, firește!

Telefonul... Allo!... Un enorm scandal... O crimă groaznică... o tragică sinucidere... un sinistru colosal... o catastrofă pe C. F. R....

« Mână, *chauffeur!..* »

Și, « în mai puțin de trei sferturi de ceas, cu o viteză de o sută de kilometri pe oră, am ajuns cei dintâi la locul dezastrului; am scos carnetul și am notat rezultatul primelor noastre investigațiuni, pe care le comunicăm telefonic ziarului nostru... Cititorii noștri vor afla cei dintâi... etc.»

Să fi poftit însă intrepidul confrate, să mă facă să aflu cel dintâi, atunci când dela București până la Ploești se călătorea în birjă de Herasca cu coviltir și codirlă, cu patru cai în rând, doi la oiște și doi la cetlău!

La 9 dimineața ieșiai din București pe la capul podului Mogoșoaii și, după trei opriri, (la Săftica un sfert de ceas, la han la Țigănești două ceasuri și jumătate de prânz, și iar un sfert de ceas la Puchenii-Dorobanțului), intrai în Ploești, pîn straja Bucureștilor, pe la 6 trecute seara... O diligență făcea odată pe zi cursa de postă între cele două orașe; astfel, scriai din capitală o scrisoare luni după prânz; o aducea marți seara diligența, și o primea adresantul în Ploești miercuri la amiază.

Și totuși, serviciul de reportaj îl făcea cocoana Luța, dela Sf. Voevozi din Ploești, cu o celeritate și cu o exactitate, care ar putea face gelos pe cel mai neadormit dintre confrații noștri speciali în materie.

Niciodată provincialii nu eram jinduiți de știri de senzație din țară și din capitală mai ales; și firește că cei dintâi cari le aflam eram noi, mahalagiii dela Sf. Voevozi, vecinii coanei Luței.

Văduvă; posedând o avere modestă; ocupându-se cu preparațiunea medicamentelor inofensive, a sulimanului pentru obraz, a boielii de păr și a lepădatului, după farmacopeea orientală; prezicând în cărți, în drojdii de cafea, în palmă, după uitătură, prezentul, viitorul și trecutul; făcând serviciul de mică corespondență intraurbană, scrisă sau orală, — îi rămânea destul timp ca să nu neglijeze un moment măcar serviciul de reportaj; și să nu uit a spune că, deși primise o educațiune foarte 'ngrijită, fiind de o politeță, de o discreție și de o urbanitate exemplare, cocoana Luța, nu știa nici să scrie nici să citească, cu niciun fel de slovă. In schimb însă, ce memorie!

Dar să dăm, până una alta, o probă de reportajul ei...

Câţiva ani înainte de unirea principatelor, s'a petrecut în Muntenia, un scandal senzzaţional, cum se zice astăzi, menit să emoţioneze în deosebi pe creştinii pravoslavnici de « ambe-sexe », cum se zicea pe-atunci.

Dela cine l-am aflat noi mahalagiii dela Sf. Voevozi din Ploeşti, atunci când nu se pomenea de gazete?... Dela cine altul decât dela cocoana Luţa, chemată de mult acuma, din principatul Valachiei, întru împărăţia Cerului.

Şi, fiindcă oricine poate 'nţelege că mi-ar fi greu să reconstituesc din memorie, după peste o jumătate de veac o povestire cu atâtea amănunte subtile, mărturisesc dela început că mă voiu mărgini să reproduc, după nişte hârtii vechi, darea de seamă asupra ştirilor cocoanei Luţei. Acele hârtii, — un dosar gros, învelit într'o cămaşă de mucava şi legat cu sfoară — le-am găsit din întâmplare în podul unei case derăpănate dela Sf. Voevozi din Ploeşti. Sunt toate scrise cu slovă popească; iar d'asupra cămeşii, stă însemnarea: *Catastiful cocoanei Luţei.*

In acest preţios dosar, se găsesc notate, atât pe scurt de transcriitor, într'o formă mai puţin originală, cât şi pe larg, în forma originală a reporteresei — cum, la citire, mi-o aduc bine aminte — o sumă de anecdote din viaţa de pe atunci, pe care parcă încă o auz pe răposata povestindu-ni-le din viu graiu.

Să începem cu scandalul menit să...

Urlă Bucureştii. Incotro te 'ntorci tot de păţenia archipăstorului vorbesc oiţele şi berbecii.

Ce-i lipsea?... Ce n'avea? ce cu gândul nu gândise când era arhondar la Cernica şi pe urmă mai mare peste vătăşia de ţigani dela Cozia... Şi ce om voinic! ce bărbat arătos! ce barbă cuvioasă! şi ce venit frumos: peste şaptezeci de mii de galbeni pe an!

Dar Duhul cel rău, pizmaşul, s'a însărcinat să turbure liniştea robului lui Dumnezeu; căci, precum aflarăm dela cocoana Luţa astă seară, iată cum s'a petrecut pricina.

« De un an şi mai bine, chiar peste vreo lună după ce doftorul Limbric (?) s'a fost cununat la Mitropolie, era ştiut de toată lumea că peste casa lui revarsă acela care-l cununase harul Domnului, ploaie de aur.

In seara cununiei, înaltul slujitor al altarului, vrând să dea binecuvântarea lui tinerei perechi, a rămas încremenit când a dat cu ochii de mireasă; aşa s'a simţit trăznit de nurii ei, încât n'a mai putut cânta mai departe; a 'nceput să-i tremure glasul şi barba, şi, venindu-i un fel de istericò, cu căscături şi svâcnituri ca de deochiu, a rasolit slujba şi le-a dat drumul mai de grabă tinerilor cununaţi să meargă acasă.

Toată noaptea următoare, Duhul cel rău nu i-a dat pace; până la ziuă n'a putut bietul părinte să închiză ochii o clipă măcar... tot cu gândul la mireasă. A doua zi de dimineaţă, a pus pe urma căsătoriţilor feldefel de gonaci iscusiţi — călugări, călugăriţe, boieri, cocoane, care se pricep la aşa binefaceri, şi, aflând că nu prea trăiesc în huzur tinerii căsătoriţi, a 'nceput să le trimiţă daruri, apoi să-i poftească la masă, apoi să se poftească el la dânşii; pe urmă, tot după 'mboldul Duhului, a chemat pe doftorul să-l îngrijească, fiindcă se simţea părinţelul cam bolnăvior de piept, nu putea răsufla slobod şi-i venea mereu să ofteze — vorba cântecului: de oftat ce-am oftat tare, furca pieptului mă doare! — Azi aşa, mâine aşa, încet-încet, s'a'ncins prietenie la toartă între doftor şi bolnav; iar tânăra doftoroae, din zi în zi, speriamai tare lumea cu falaitarurile, cu catifelele, cu blănurile, cu diamanticalele dumneei.

Lumea, cum e lumea, s'a apucat să bârfească — mai ales cocoanele care n'aveau bărbat să 'ngrijească de piept pe părinţelul. Doftorul, care ştia bine cum merge boala şi vedea că-i dedese de leac, s'a hotărît, ca să astupe gura lumii duşmane, să părăsească pe bolnav, măcar pentru câtăva vreme.

Astfel doar, şi-a luat soţia şi, fără să spună nimica bolnavului, s'a dus cu ea şi a ascuns-o la ţară, într'o casă boierească. A doua zi, când merge bolnavul la casa doftorului în oraş, o găseşte încuiată—şi doftoroaia... nicăieri. Aman! unde-i?... Nu se ştie.

Cade bolnav la pat, şi rău, şi rău, se prăpădeşte şi mai multe nu!... aleargă gonacii şi cercetaşii în toate părţile, și, de colea până colea, dau de culcușul doftoroaii... și din vorbă 'n vorbă, ajung să 'nțeleagă pe cum că, de ochii lumii și ai bărbatului, s'a dus tânăra la țară, până să se mai potolească bârfelile dușmanilor; dar că și ei îi e dor de părintele, și că noaptea aceea chiar, doftorul are să lipsească, și prin urmare bolnavul poate să poftească.

Cum a auzit bolnavul vestea cea de bucurie, a sărit din pat. Când a 'nserat bine, s'a suit într'o caretă cu patru telegari, îmbrăcat tiptil ca un mirean, însoțit de un credincios, și... mână băiete! nici caii tăi, nici drumul tău! Ajungând la izvorul tămăduirii, ca prin farmec i s'au deschis porțile curții; în scară l-a 'ntâmpinat tânăra prietină, care l-a luat repede la brațetă și l-a dus înăuntru, într'o odaie din fundul caselor.

Bolnavul, care de atâtea zile suferise de 'nțărcatul leacului, având bătaie de inimă, a 'nceput să tremure din toate 'ncheieturile și atât a zis numa: «Ah! cum te-ai îndurat să mă lași, *psihachi-mu!?*» (vorbă dulce elinică; adică pe românește *sufletelul meu)* pe urmă i-a venit rău cu sughiț și s'a așezat pe un divan.

Doftoroaia l-a frecat cu oțet de trandafir pe tâmple; bolnavul a deschis ochii galeși și a zis cu mult foc: «Ah! *psihachi-mu*, spune mai bine că vrei să mă omori?» și, simțind că-i vine rău, a năvălit s'o ia 'n brațe, ca să se rezeme, să nu cază jos. Atunci ea a țipat, de frică firește că se prăpădește omul, și a pierit ca o șopârlă printr'o uscioară ascunsă; și numaidecât tot pe acolo, iacătă s'a arătat și d. doftor, și, după el, doi arnăuți cu hangerele scoase din teacă și un fecior cu un șorț alb.

— A! părințele; d'ăștia mi-ai fost? umbli noaptea tiptil pîn casele oamenilor, să necinstești femei cinstite? Nu ți-e rușine! Să vezi acu ce operație am să-ți fac!

Bolnavul, mai mort decât viu, a căzut în genunchi ca babele la sfintele daruri, și a mormăit:

— Să nu mă nenorocești, doftorașule!

Arnăuții l-au ridicat de subțiori, l-au așezat și l-au legat bine pe un jeț, cum se face la orice mitropolit pentru îngropăciune. Pe urmă a venit feciorul cu un lighenaș cu săpun și cu briciul, — să-l rază.

Bolnavul a dat un răcnet:

— Stați!... să ias' afară slugile, să-ți spuiu numa o vorbă!

Când au rămas singuri, doftorul și bolnavul... aman, zaman, hâr, mâr: ori barba, ori paisprezece mii de galbeni!

A pornit credinciosul înapoi cu carăta, și pe la două despre ziuă s'a întors cu zece mii, tot cât găsise în ladă. Pentru alte patru mii, a iscălit părintele o poliță pe termen de trei zile.

După aceea, feciorul a adus pe tavă dulceață și cafea, iar părintele politicos, a zis:

— Da de ce vă mai supărați, taică?

La trei zile polița a fost achitată. De atunci bolnavul tot mai vrea să se tămăduiască, și, firește, peste casa doftorului plouă harul Domnului ploaie de aur.

Așa spune coana Luța.

Aici se 'ncheie documentul din Catastif. Nu i s'ar putea da ușor crezământ, dacă faptul n'ar găsi confirmare într'o cărticică, probabil inspirată din cercuri jacobine, apărută puțin mai târziu, cu singura deosebire a numelui doftorului: nu Limbric, cum a zis cocoana, ci Lemberg.

Credem că reproducerea acestor documente astăzi va interesa pe iubitorii de istorii, care sunt prea mărunte ca să poată 'ncăpea în istorie. Ne propunem deci a da din când în când aici ceea ce ni se va părea mai de samă din vechiul Catastif.

DĂ-DĂMULT... MAI DĂ-DĂMULT

Dă-dămult, mai dă-dămult stăpânea o împărăție fără margini Barlaboiu-împărat, ce-i mai zicea și Ciungu 'mpărat...

— Dă ce-i mai zicea și Ciungu 'mpărat?...

— Iac' așa! Ii mai zicea de pe când era tinerel, și Ciungu 'mpărat, fiindcă mai târziu era să-și piarză o mână... în războiu...

— Bietul împărat Barlaboiu!...

Și era și însurat Barlaboiu împărat. Avea nevastă, și cu ea o fată. Altceva niciodată. N'avea noroc... băiat... deloc.

...Lucrau femeile toată ziulica, toată nopticica: țeseau, îmblăteau, înnalbeau, depănau, torceau, dregeau, cârpeau, însăilau, coseau, tigheleau, tot așa și iar așa, ș'una ș'alta zor zoreau: ba din ac, ba din undrea, mama'mpungea, fata trăgea.

Impărăteasa, părul ca cerneala... Fata, ca cânepa.

*

...La fără cinspreze zile al cinsprecelea an, la acelaș ceas taman-taman, Ciungu 'mpărat cu amândouă mâinile a plecat.

A plecat Barlaboiu, la răsboiu, să se bată 'n duel cu Stacojiu-Voevod, ce-i mai zicea și Șontâc-Vodă până nu-l făcuse măsa.

— De ce-i mai zicea și Șontâc-Vodă până nu-l făcuse măsa?

— Iac'așa!... Ii mai zicea Șontâc-Vodă până să nu fi cunoscut tatso pe măsa, pentru că atunci când o fi Stacojiu om dă peste cinzeci de ani o să se provoace la duel și adversarul o să-i taie piciorul dela genuchi mai sus...

— In duel?... vai de el!

*

...Femeile...

— A plecat, mamă?

— A plecat, mamă.

— De ce, mămucă?

— Dè! de ce mămucă?

— Bine, maică!

— Bine, maică.

Iar zoreau.

— Și războiul *cât* ține?

— Cât o *ține*.

— Și 'mpăratul *când* vine?

— Când vine!

— Când vine!

— Biine...

— Biine.

Și iar zoreau...

*

— Hai și noi, mamă, zicea împărăteasa.

— Unde, mamă? întreba fata împărătesei.

— La răsboiu.

— Cum, mamă?

— Cum a mers și tatto, mamă.

— Călare?

— Nu, mamă, pe jos. Numa bărbații merg călare; hei! altfel sunt ei; noi suntem femei.

— Ce să facem acolo, mamă?

— Ce-om putea, mamă.

— Bine, mamă, tata, Barlaboiu, ca Barlaboiu; dar și noi?

— Și noi.

— Să ne batem și noi, mamă, la răsboiu?

— Nu mamă: la răsboiu, *țesem* noi!

Se duceau și ele la răsboiu, în fuga mare, da pe jos, nu călare.

*

Sfâr! suveica, sfâr! sfâr! sfâr!
Şi căţelul, fidelul, mâr şi mâr.

— De ce mârâie Lăbuş, mamă?

— Că nu s'ajunge, mamă.

— Cu ce să s'ajungă?

— Cu laba.

— Şi cu mai ce?

— Cu botul.

— Unde să s'ajungă, mamă?

— Unde s'a ascuns purecele, mamă.

— Unde s'a ascuns?

— Unde nu-l ajunge.

— De ce să-l ajungă?

— Ca să se scarpine.

— De ce să se scarpine?

— Că-l mănâncă.

— Adică cum?

— Asta nu trebue să ştie copiii până nu i-o mânca şi pe ei.

— Atunci, o să se scarpine şi ei, mamă?

— Şi ei, mamă.

— Da daca nu-l ajunge, maică?

— Rabdă, maică.

— Supără, mămucă?

— Hehehei!

Şi pe urmă, mama o lua în braţe, o săruta şi o strîngea tare, mai tare, foarte tare, mai tare decât putea.

*

...Cald. Căldură mare. Cuptor. Zăbuşeală, năduşeală, toropeală, topeală.

...Drăgan!... un gâligan de ţigan! un balaur cât un taur... Şi purcar şi murdar!... leneş, puturos... Măgar! Găseşte un baboiu în noroiu.

— Să-l duc la halde mama... Ce mai ciorbă, iu, iu, iuu!

Dar ce se pomeneşte? acel peşte, după ce svâcneşte, şi vorbeşte:

— Dragane, gâligane, ţigane, nu mă face ciorbă.

— Hatunci, rasol.

— Nici rasol.

— Hatunci, humplut.

— Nici umplut.

— Hatunci, iachnie!

— Nici iachnie.

— Hatunci, plachie.

— Nici plachie.

— La cuptor.

— Nu.

— La tigaie.

— Nici.

— Pa spuza, mă!

— Nici pa spuza, mă!

— Hatunci, cum mă?

— Să-mi dai drumul, balaure!

— Haoleu! păi cum rămân eu?

— Eu sunt norocul tău... Dă-mi drumu 'n iazu 'mpărătesc, și nu voiu fi ingrat cu tine.

— Hatunci daca nu vei hi hingrat, hai să te emancipez!

L-a emancipat... I-a redat-o... — libertatea.

*

...Cald. Căldură. Cuptor. Zăbușeală. Năduşeală. Piroteală. Toropeală. Topeală. Tâmpeală.

...Femeile... iar ele! Tot ele!... Femeile...

— Vreau să mă scald, mamă.

— Scaldă-te, mamă.

La iaz. Bâldâbâc! odată la fund. Iar d'asupra. Iar bâldâbâc! iar d'asupra... Iar bâldâbâc! iar d'asupra. Iar bâldâbâc... La fund... D'asupra.

— Mamă! am înghițit ceva, mamă!

— Ai înghițit apă, mamă.

— Nu! apa e mai subțire, mamă.

— Atunci, ce, mamă?

— Altceva, mamă.

— Ce, mamă?

— Nu știu; unsuros, mamă.

— Unsuros?

— Unsuros ş'alunecos... Şi-a scăpat pe gât în jos! Să ştii, mamă, c'a fost vr'un baboiu.
— Da, mamă!
— Vai de noi!
— Haide de te hodineşte, puiul mamei!
— Haide să mă hodinesc, mama puiului!

*

...O lună...
— Mi-e greaţă, mamă.
— Baboiul, mamă.
— ... trei luni...
— Creşte, mămucă.
— Baboiul, mămucă.
Cinci.
— Mişcă, mamiţo.
— Baboiul, mamiţo.
Nouă...
— Aoleu, doare, mamiţico.
— Baboiul, mamiţico!

*

S'a făcut baboiul broască.
La trei luni vorbea trei limbi.
La un an şi jumătate, broasca din baboiu cânta din cimpoiu.

*

Vine! vine! vine!
Cine vine!

Impăratul vine! Barlaboiu vine.
Vine Barlaboiu. Dăla război.

In sfârşit, s'a isprăvit. Adversarul l-a ciuntit; dar şi el, la duel, l-a betegit; mâna i-a luat-o, laba i-a luat-o, cu paloşul din dă sus dă genuchiu i-a retezat-o.

Oaste. Oaste. Oaste — nebiruită, nepilduită, nemiluită. Piotă, liotă, pedestrime, călărime, arcaşi, trâmbiţaşi, buciumaşi, toboşari, stegari... Din pricina tunului, care pe atunci nu se ştia, artilerie deloc nu era.

*

A descălicat Barlaboiu împărat, pe împărăteasa a sărutat:

— Unde-i copila tatei?

— Cam bolnăvioară.

— Ce are?

— Din mâncare!

— Ce-a mâncat? întreabă Barlaboiu.

— Mai nimic: un broscoiu.

— S'o văz!

— Nu se poate.

— Voiu.

Un picior în uşe.

Uşa de perete.

Mititelul cântă duios din cimpoiu.

— De unde acest broscoiu? strigă Barlaboiu.

— Dintr'un baboiu.

— Al cui acest broscoiu de baboiu?

— A nost.

— Anost.

— Cu ce rost? Aici altă drăcie a fost.

Coiful strălucios şi oglindos şi-a scos şi fără cap, mânios l-a trântit jos.

Şi ciunta 'n sus a ridicat, grozav a ameninţat şi foarte turburat a sbierat:

— Bine! bine! nu zic: se 'ntâmplă uneori copil din flori! dar din peşte, Doamne fereşte! nu se pomeneşte.

Impărăteasa a leşinat. Barlaboiu, făcând spume la gură de-i curgeau pe barbă, a ordonat:

— Să vie Hârca roaba, baragladina, harapoaica, vrăjitoarea, la palat!

*

Vine roaba 'ndat!

— Cu ghiocul ori cu bobii să-mi dai, să-mi ghiceşti, că te taiu! a urlat Barlaboiu. Al cui? al cui? al cui a fost acel baboiu, din care a ieşit acest anost broscoiu, care cutează când venim noi, noi Barlaboiu, triumfător dela războiu, să facă aicea tărăboiu, cântând ca un iaurgiu pavlichean dela Cioplea, din cimpoiu?

— Hapoi. . .
— Hapoi! niciun hapoi.
— Sa lasam pa mâine joi.
— Nu! acuma, miercuri, voiu.

*

Dă baba 'n bobi. Şi dă şi dă, şi-i învârteşte, şopteşte, dăscăleşte, îi descântă, îi vrăjeşte.

— Patruzeci de bobi, bine ştiţi, bine-mi ghiciţi; de-o hi de-deochi, din uitătură, ori din apucătură, pa ştiute, ori neştiute, pa vazute, ori nevazute! de-o hi alb, de-o hi negru, ori pistriţ, de-o hi balaoacheş, de-o hi oacheş ori plăviţ, de-o hi mare, de-o hi mic, de-o hi uriaş, de-o hi pitic, de-o hi subţire ori frumos, de-o hi gros, urît şi burtos! de-o hi nărod, de-o hi cu cap, ori nătot, ori harap! ori cuminte, or buimac, hie turc, hie turleac, ori lunatic, palavatic şi zănatic! de-o hi aşa! aminterea eţeterà!...

Pe urmă, pune fruntea la două deşte şi zice:

— Măria Ta, să aducă un hârdău, nou, da sa nu hia de dogar, sa hia de alt meşteşugar, măcar de croitor hor de cismar, ca tot meşteşugul îşi are şi hicleşugul şi beteşugul, un hârdău dă doaga dă stejar hori dă arţar, hor dă paltin, hor dă pluta, plin cu hapa nenceputa, dă soare nevazuta, nici hierbinte nici rece, când o bei dă dor îţi trece, incropita, potrivita, numa buna dă laut, cu sapun de împrumut, şi un cheptene des, şi unul mijlociu, şi unul rar dă corn dă caprioară dă munte, care n'a cunoscut la sufletul ei caprior — şi copilul hăsta din peşte sa le pazeasca trebueşte, şi sa horrrdoni sa vie haicea toţi cu toţii şi tineri şi batrâni, şi urîţi şi frumoşi şi curaţi şi puturoşi şi sa treaca pa dinaintea lui, şi la care i le-o da broscoiul, sa ştii ca tot a hăluia a fost şi baboiul.

*

Impărăteasa iar a leşinat.

*

Barlaboiu împărat a ordonat şi toate s'au executat.

Intocmai s'a făcut: toţi cu toţii au trecut; au defilat şi s'au închinat dinaintea copilului nevinovat; iar copilul nevinovat niminui nimica nu i-a dat.

La urmă, iacă şi Drăgan, janghinos, urduros, păduchios, dela nas până 'n gură cu muci, la labe jeg, fără papuci.

Cum l-a văzut cimpoierul mititel, cu dragoste-a surâs la el; pe urmă a luat într'o mână hârdăul, într'alta săpunul, într'alta un pieptene, într'alta altul, în ailaltă p'ălălalt, şi, sunând frumos din cimpoiu, i le-a dat...

I le-a dat. Lu Drăgan.

Lu Drăgan i le-a dat.

*

Impărăteasa iar a leşinat.

*

Barlaboiu, turbat, a urlat:

— Care nu e dogar dintre voi, să facă din pădure un butoiu, să băgăm în el pe fiimea, pe ţigan şi pe broscoiu, şi să le dea drumul pe ape, niciunul să nu scape!

Şi care nu era dogar, a dat să plece la pădure.

Dar Barlaboiu a strigat:

— Nu! staţi. Mai bine luaţi pe Drăgan, pe acest ţigan... Du-te, balaure şi mărturiseşte-le, unde ai ascuns peştele.

*

L-au luat. Bătut. Torturat.

Bietul Drăgan! Bietul ţigan! într'una zicea:

— Uite mă! ce facui eu, măi neiculiţă, sărac de maica mea!

Tortură!

— Uite mă! ce facui eu, neiculiţă?

Tortură!

Barlaboiu vine şi zice:

— A mărturisit?

— Nu vrea, Măria Ta.

— Cum, nu vrea?

— Iac' aşa!

— Ce facui eu, măi neiculiță, sărac de maica mea!?

— Dă-i mereu!

— Aoleu!

— Dă-i de tot.

— E netot.

— Ce făcui eu, măi neiculiță? mă mir.

— Dă-i la mir.

*

In sfârșit, a mărturisit. A spus unde fusese ascuns baboiul.

Impăratul cu mâna care nu era ciuntă a apucat baboiul și l-a strâns să-i iasă sufletul.

— Să spintecați baboiul ăsta și să-l facem ciorbă! să-l dăm diavoliței să-l mănânce!

Dar ce se pomenește? acest pește, nu numai svâcnește, și vorbește...

— Nu mă face, împărate, ciorbă.

— Atunci, rasol.

— Nici rasol.

— Atunci, umplut.

— Nici umplut.

— Atunci, iachnie.

— Nici iachnie.

— Atunci, plachie.

— Nici plachie.

— La cuptor.

— Nu.

— La tigaie.

— Nici.

— Pe spuză.

— Nici pe spuză.

— Atunci cum?

— Dă-mi drumul.

— Atunci cum rămâne cu răzbunarea mea?

— Dă-mi drumul! eu sunt norocul împărăției tale.

— Cum?

— Cum? Iaca cum. Uite-te la țigan! privește pe Drăgan!

*

Când a privit împăratul, tatăl, desperatul, n'a mai văzut pe Drăgan, pe țigan, pe acel murdar nerod, a văzut un viteaz voivod, parcă rupt din soare din cap până 'n picioare.

Și de bucurie a ridicat ciunta lui și cu ea pe moalele capului l-a mângâiat pe voivodul încoifat, înarmat, înzălat, împlătoșat, împintenat.

*

Impărăteasa, care dormea în altă parte a palatului fără a ști nimica de toate astea, văzând cum se bucură soțul ei, Barlaboiu împărat, de bucuria lui iar a leșinat.

*

Și asa, toate cu bine s'au terminat.

Și s'a făcut nuntă mare, cum nu s'a pomenit *dacindea* ...vorbă veche și frumoasă, de noi ăștia de-acuma nențeleasă, că unii zic *dácindea*, alții *dacîndea*, iar alții *dacindeà*, care cum îi place, c'așa la orice nuntă mare se face — să fie numa sănătate și pace.

*

Iar împăratul de vesel ce era, nu mai știa ce făcea: barba vâlvoiu la cap își aducea, și pletele ciuf în bărbie și striga și râdea hahaha! Și stând pe tron, l-a pupat și a zis către nepoțel:

— Măi, broscoiu! Dumnezeu te-a trimis între noi! cântă ceva frumos lui bunicâtu 'n cimpoiu.

Și-a umflat bucile broscoiul, și le-a umflat și busumflat, și a umplut cimpoiul țiplă, cât a răbdat, doar n'a crăpat, și a cântat:

« La moară la Ciorogârla,
« Hop, zârna-zârna!
« S'a 'nnecat o fată 'n gârlă,
« Hop, zârna-zârna!
« C'un baboiu de pește 'n gură,
« Hop zârna-zârna! » șcl.

*

S’a sculat încântat împăratul de pe tronu-i şi l-a pupat, şi a bătut cu ciunta în palma ailaltă şi a zis:

— Bravos! bis!

*

Şi eu încălecai pe şea, de trei ori m’am pus ş’aşa ş’aşa, şi am căzut de pe ea; şi ’n sfârşit m’am pus pe ailaltă, să vă spun ce-a fost păţit o fată de ’mpărat în baltă.

A. ODOBESCU

Amănuntele pe cari le dăm mai la vale, asupra sfârșitului tragic al lui Alexandru Odobescu, le-am căpătat dintr'un izvor nu se poate mai autorizat.

Odobescu a fost un om public. El a avut meritul literar așa de puțin contestat odinioară, așa de greu de contestat chiar și astăzi, încât moartea lui, atât de regretată, și mai ales felul acestei morți a trebuit, se 'nțelege, să miște în cel mai înalt grad pe toată lumea noastră literară.

Amicul care ne comunică aceste amănunte, cu cea mai sinceră emoțiune, ne roagă să-i păstrăm anonimatul, dintr'un exces de delicateță.

Nu este o indiscrețiune și o lipsă de pietate din parte-ne, credem noi, că le dăm și publicului.

Din contra, credem a ne împlini o datorie către contemporani și către istoria vremii noastre consemnând aci următoarele notițe.

*
* *

Acum patru ani și jumătate, Alexandru Odobescu a venit la un bun prieten al său și i-a spus că-i place mult o femeie pe care prietenul o cunoaște bine.

Tonul cu care spunea acestea era tonul unui ștrengar pe care-l îndeamnă un capriciu de moment, și nimic mai mult. Nimeni n'ar fi bănuit că sub acel ton se ascunde flacăra unui *coup de foudre.* Cu delicateța lui obișnuită, omul rafinat știa să ascundă tocmai sub masca contrară adâncul sentimentului.

Amicul a luat întâiu în glumă vorbele lui Odobescu, spunându-i că dama aceea era prea cultă ca să respingă propoziţii măgulitoare din partea unui om aşa de remarcabil ca inteligenţă şi ca educaţiune.

Conversaţia s'a schimbat apoi în glume, şi cei doi prieteni s'au despărţit.

* * *

Peste câtva timp, Odobescu vine, foarte contrariat, la amicul său şi îi spune că dama aceea este o femeie ori puţin inteligentă ori crescută rău, de vreme ce, la mai multe scrisori ale sale cu propoziţiuni făţişe, ea n'a răspuns de loc şi că, atunci când el a mers să ia răspunsul, în persoană, oamenii de serviciu i-au spus că au ordin expres ca pe acest domn să nu-l primească.

Amicul, care încă tot credea că pornirea lui Odobescu nu e decât un capriciu, s'a mărginit a-i spune că contrarietatea în care se află nu e decât rezultatul unei lipse de metodă. Nu trebuia să-i scrie femeii, pentrucă metoda aceasta nu merge cu orice femeie; trebuia să caute a-i face cunoştinţa, într'un mod convenabil, în vreo societate oarecare.

Odobescu s'a făcut că se desinteresează complet de urmările unei aşa de proaste aventuri, şi iarăşi conversaţia a pornit pe calea glumelor uşoare.

* * *

Cei doi amici s'au despărţit, la începutul verii, după examenele şcolare, şi nu s'au mai revăzut decât foarte târziu, toamna.

La întâlnire, Odobescu s'a arătat de o răceală neobişnuită. Toate încercările amicului său de a-l face pe Odobescu să zâmbească n'au mai prins. Omul acela era într'adevăr absolut schimbat. Amicul, atribuind această schimbare de înfăţişare morală vreunor necazuri materiale, de care Odobescu era, prea deseori, încercat, n'a fost atins afund de această neplăcută impresiune.

Intâlnindu-se însă mereu de acum încolo cu Odobescu faţă cu care, oricât de prieten, era deprins să păstreze un ton de respect de autoritate, şi văzând că necontenit

Odobescu își accentuiază tonul rece și înțepat, și-a propus să afle secretul enigmei.

* * *

Secretul enigmei era femeia.

Odobescu, cât timp nu se mai întâlnise vara cu prietenul său, profitase de povețile acestuia; întrebuințase metoda mai îndelungă dar mai sigură, făcuse cunoștință cu acea femeie, intrase în de aproape relațiuni cu dânsa și ar fi fost în culmea fericirii, dacă o absurdă bănuială asupra unor relații de mai nainte dintre amicul său și acea femeie nu i-ar fi înveninat, moment cu moment, viața.

Când a aflat bunul său prieten despre această tortură a lui Odobescu, despre aceste ascunse gânduri care turburaseră, încă de acum patru ani, o veche prietenie?

D'abia acum câteva zile.

* * *

Intr'o zi, fără nicio cauză binecuvântată, numai sub pretextul unei umbre de nepolitețǎ, Odobescu rupe brusc relațiile cu prietenul său și imediat îi scrie o scrisoare, în care îi spune că e neobișnuit a fi tratat ca toată lumea, că nu primește a fi maltratat și că renunță la niște relațiuni care, urmate în asemenea condițiuni, nu i-ar aduce decât mâhniri și supărări.

Prietenul primește scrisoarea și rămâne, se 'nțelege, cu desăvârșire nedomirit. Nici prin gând nu-i trecuse să rănească câtuși de puțin pe un om a cărui inteligență și cultură le stima atât de mult și a cărui societate îi era atât de prețioasă.

* * *

Relațiunile dintre cei doi prieteni au fóst cu desăvârșire rupte, în urma unui răspuns foarte politicos pe care prietenul l-a scris lui Odobescu, căutând să-i dovedească că nu se simte de loc vinovat de pornirea inexplicabilă a *domnului* Odobescu. In același răspuns, prietenul adăoga cum că hotărîrea d-lui Odobescu de a rupe relațiunile amicale, deși regretabilă, va fi respectată de un om care nu înțelege posibilitatea de existență a unui prieteșug forțat.

Acestea se petreceau acum patru ani.

De atunci și până acum vreo două, trei luni, cei doi prieteni s'au mai revăzut câte odată, dar n'au mai schimbat măcar un salut.

Aceasta este partea întâi a romanului.

⁂

Acum două, trei luni...

Trebue să spunem că între Odobescu și amicul său fuseseră și relațiuni de afaceri, acum patru ani, care au încetat deodată cu cele prietenești.

Acum două sau trei luni, vine la prietenul lui Odobescu o persoană care are legături amicale cu amândoi, și-i spune că profesorul universitar n'ar primi cu neplăcere o propunere de a reîncepe relațiunile *de afaceri* cu vechiul său prieten.

Prietenul, — care, ca om cu minte, știa că la oamenii deosebiți toane de un moment pot determina o mare parte a vieții; prietenul, care cunoștea lumea, nu lăsase să se altereze în inima lui sentimentele de dragoste pentru Odobescu, din cauza toanelor acestuia — se hotărăște să meargă, foarte politicos, el, însoțit de persoana aceea la Odobescu și să-i propuie, din toată inima, reînceperea relațiunilor.

Odobescu îl primește iarăși rece, totuși stabilește, în principiu, bazele afacerii propuse.

Se dă o nouă întâlnire pentru a vorbi în amănunt: un dejun la Odobescu acasă, între patru ochi.

Asta era ziua de Duminecă 20 Octomvrie, acum trei săptămâni.

⁂

De aici încep ultimele peripeții ale catastrofei și deslușirea ciudatei purtări de patru ani a răposatului profesor.

Să nu uităm a spune că, în acest timp, bunul său prieten era deplin informat de cele ce se petrec cu Odobescu — de altminteri un secret public — şi că începuse a cam bănui absurda cauză a răcelii acestuia faţă cu dânsul.

Era necesar să dăm această introducţie pentru a putea lămuri mai bine cetitorilor, trista dramă, care începe aşa de departe şi aşa de uşor spre a se sfârşi într'un mod aşa de neprevăzut şi atât de tragic.

Spaţiul ne obligă a lăsa pe mâine descrierea ultimelor peripeţii ale acestui dureros roman.

* * *

La ora convenită pentru dejun, prietenul sună la Odobescu acasă în strada Cuza-Vodă. Odobescu, care-l aştepta cu nerăbdare, era într'o vădită stare anormală: desfigurat, cu trăsurile lui frumoase strâmbate şi asimetrice, galben ca un cadavru, cu ochii rătăciţi; chipul lui trăda clar o supremă durere, o sdruncinare din adânc a sufletului.

— Providenţa te aduce, zise Odobescu înnecat.

— Ce e? întrebă prietenul.

— Providenţa te aduce, îngână pierdut omul în culmea obidei.

Prietenul nu ştia ce să crează.

— Sunt un om cu desăvârşire nenorocit. Şezi, să-ţi spun o istorie, căreia-i cunoşti foarte bine începutul. Dar cunoşti numai începutul. Să vezi ce grozavă e urmarea. O ştii pe femeia aceea? Femeia despre care am vorbit odinioară.

— Da, o ştiu.

— Ştii că am făcut cunoştinţă şi am intrat în relaţii strânse cu dânsa, foarte curând după întrevorbirea în care mă plângeam de rezistenţa ei?

— Ştiu.

— Ştii că m'am certat cu tine, unul din cei mai buni prieteni ai mei? ştii de ce m'am certat?

— Nu ştiu până acuma.

* * *

— Să-ți explic eu, zise Odobescu; pentru ca, m'am certat cu tine; pentrucă eram gelos de trecutul ei, pentrucă-mi închipuiam că tu ai fost amantul ei, și astfel nu te mai puteam suferi, te uram din toate puterile sufletului; tot răul posibil ți l-ași fi făcut, căci erai pentru mine cea mai îngrozitoare înfățișare.

— Dar îți jur, domnule Odobescu...

— Nu trebue să-mi juri nimic. Am aflat pe urmă destule, care trebuiau să-mi șteargă cu desăvârșire gelozia trecutului, arătându-mi mișelia în care căzusem. Pentru această femeie am făcut fapte rele, pentru femeia asta, pe care o dumnezeiam, am călcat de mii de ori peste cea mai elementară datorie de conștiință. In schimbul a ce crezi? Crezi că patru ani și mai bine am avut măcar o zi întreagă de fericire? Nu! Numai amărăciuni, înjosiri și infamii.

Odobescu se opri obosit.

— Le știam pe toate, răspunse prietenul; le știam din svon în deajuns de împrăștiat ca să le poată afla un om ce nu înceta, cu toată ruptura, să se intereseze din toată inima de soarta unui așa de distins prieten ca d-ta. Și dacă n'aș fi fost oprit de atitudinea d-tale hotărît rece, aș fi venit să-ți spun că rău face un om ca d-ta să se lase a fi așa de departe târît pe calea scandalului public...

⁂

— Și cu toate astea, cu toată răutatea și trivialitatea acestei femei, o iubesc așa, încât sunt cu desăvârșire convins că fără amorul ei, ar trebui să mor; fără acest amor, viața n'ar mai putea avea niciun cuvânt pentru mine. Sunt nenorocit, sunt adânc nenorocit.

Și omul începu să povestească cu de-a-mănuntul toate mizeriile de patru ani ale contrariatei sale pasiuni: certuri, pretenții de cheltueli absurde, trădări peste trădări, toate fățișe, minciuni și tertipuri înjositoare, urmate toate de iertare și de reconciliare din partea lui și de simulacre de înduioșare și de dragoste din partea femeii. Și iar de-a-capul amăgiri, lașitate și în fine un grosolan «dacă-ți place!»

Este imposibil de reprodus această istorie plină de cele mai dureroase amănunte; destul să spunem că cei patru ani n'au fost decât un lung fir pe care s'au tras ca niște mărgele în colori metodic așezate, înjosirea, umilirea, durerile geloziei, cererile de iertare pentru imputări mai mult decât întemeiate, în sfârșit toată gama chinurilor la care se expune un amant ridicul și batjocorit față cu o femeie rece și rea, care nu vede în el decât o pradă de neiertat.

— Și cu toate astea, pe care le știu și le văz bine, dacă femeia asta nu-mi mai permite să mă apropiu de ea, căci m'a gonit prin slugile ei, am să mor. Iată ce mi-a scris.

Și-mi arată o scrisoare în care femeia îi impută că a compromis-o, prin relațiile lui, în fața opiniunii, și că îi interzice prin urmare a mai încerca s'o vază. In adevăr cu o seară înainte, Odobescu se prezentase la casa ei, și slugile îi spuseseră că au ordin strict să nu-l primească.

Se înțelege că prietenul văzând pe Odobescu în așa stare, a căutat să se retragă fără a mai încerca să-l mângâie.

După un dejun așa de trist, în timpul căruia Odobescu își povestise nenorocitele aventuri, au ieșit amândoi prietenii pe jos, — Odobescu avea nevoie de mișcare, — și s'au despărțit rămânând să se vază peste două, trei zile.

⁂

Peste câteva zile, prietenul întâlnește pe Odobescu foarte vesel. Femeia îl iertase, îl primise, punându-i, pentru a-și repara reputația de femeie onestă, o condiție pe care el spera s'o poată împlini. Omul pasionat era vesel că obținuse o așa de grabnică iertare diu partea necredincioasei.

Și de aci, încep apoi tiradele nesfârșite asupra fericirii; puterea femeii pentru a inspira pe artist, orizontul unor succese literare și științifice a căror cucerire atârnă de ocrotirea dulce a femeii iubite, ce-ți mângâie fruntea ta care gândește; atmosfera aceea îmbătătoare pe care o face femeia ce umblă discret în cabinetul tău de lucru ca să nu-ți întrerupă firul unor gândiri fugitive de a căror expresie durabilă are să se mândrească mai mult ea, muza, decât tu, poetul... ș. cl. ș. cl.

Copil la 61 de ani!

* * *

Condiția nu o pusese femeia; condiția și-o pusese nenorocitul singur. El voise să premeargă unor pretențiuni oneste pe care tot el și le închipuia acum, cerințe îndreptățite ce ea, din modestie sau discreție, nu îndrăznea să le formuleze.

Deși însurat, el, bizuindu-se pe înălțimea deosebită a caracterului femeii sale legitime, merse la amanta sa și-i propuse s'o ia în căsătorie, fiind sigur că legitima are să accedeze la propunerea unei despărțiri de bună voie.

Amanta se 'mpăcă sub impresia acestor promisii solemne și făgădui să cheme telegrafic pe mama sa din provincie, pentru a-i căpăta binecuvântarea.

La ediția a treia vom vedea încheierea acestui roman.

* * *

Până să sosească mama din provincie, Odobescu se și înțelesese cu femeia sa legitimă despre o despărțire de bună voie. Aci apare în acest roman atât de necurat, o figură sublimă, o figură de sfântă-martiră — este doamna Odobescu. Câtă înălțare de suflet a arătat această nobilă creatură se va vedea îndată.

Doamna Odobescu s'a dus de bunăvoie la o întâlnire cu mama tinerei sale rivale. Era așteptată.

Intrând, doamna Odobescu începu:

— Doamnă, știi că bărbatul meu iubește pe fiica d-tale și că fără dânsa nu mai poate trăi? Recunosc că fiica d-tale are dreptul să pretinză o reparație manifestă dela bărbatul meu, căruia, dintr'o slăbiciune femeiască, ușor de explicat și foarte naturală, i-a cedat. Știu că piedeca pentru aceasta sunt eu, căci d. Odobescu vrea din toată inima să fie bărbatul legitim al fiicei d-tale. Eu îl ador pe bărbatul meu și n'aș fi în stare să mă refuz a-i face fericirea. De aceea viu să vă declar că sunt hotărîtă a intra îndată în călugărie şi să vă rog totodată să nu puneţi d-voastră vreo piedecă la fericirea acestui om şi a fiicei d-voastră.

⁂

Să nu uităm a spune că Odobescu era ascuns în odaia de alături fără să ştie nimeni şi asculta tot, aşteptând cu inima încordată rezultatul acestei întrevederi.

Mama din provincie, la sublima tiradă a d-nei Odobescu, răspunse pe un ton cu totul contrariu.

Fiica sa fusese înşelată, batjocorită, compromisă de un bătrân berbant, care ar trebui pedepsit pentru infamiile sale; ca mamă, nu poate aproba căsătoria fiicei sale aşa de tânără cu un om stricat, o căzătură.

In fine, cele mai brutale imputări şi cele mai absurde pretenţiuni.

⁂

Mama recalcitrantă fu întreruptă brusc de Odobescu, care apăru pe prag vânăt de indignare, cu pumnii încleştaţi:

— Aşa? izbucni el. Sunt un om stricat, o căzătură? Mă asvârliţi acum, după ce pentru voi am făcut atâtea; după ce m'aţi exploatat, m'aţi torturat, m'aţi împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat. Sunteţi nişte infame, infame... Ştiu ce-mi rămâne de făcut!

Odobescu, în culmea nebuniei, plecă urmat de d-na Odobescu, care nu ştia cum să-l mai mângâie.

Ajuns acasă, Odobescu scrise câteva scrisori; apoi luă o doză forte de laudanum. Rezultatul acestei prime încercări fu la timp combătut; îngrijirile îngerului păzitor, îl scăpară de data aceasta. Odobescu, după câteva zile de linişte, hotărî pe d-na Odobescu să plece lângă fiica lor, d-na Damian, convingând-o că este cu desăvârşire vindecat de pasiunea lui.

Doamna Odobescu plecă; dar n'ajunse bine şi o telegramă îi anunţă moartea adoratului ei soţ, pe care numai ea l-a iubit şi pe care numai o aşa inimă sublimă ştie să-l plângă.

* * *

Credem că cu atâta se completează romanul acesta, din nenorocire real. E de prisos să mai adăugăm amănuntele deja destul de bine cunoscute în privinţa ultimelor momente ale nenorocitului său erou.

SELĂGEANU

Buruienile cresc și se îngrașă; florile lâncezesc și se usucă. Aceasta trece de adevăr mai în toată lumea, și este foarte firesc; căci pe când superficialitatea șarlatană umblă în lume cu clopoței, făcând ea însăși reclama cea mai nerușinată pentru a-și lăuda marfa cu calitățile cele mai îndoioase, meritul adevărat este în totdeauna modest și sfiicios, trecând prin lumea aceasta sgomotoasă și distrusă tăcut și închis în sine. Trebue un impuls tare din afară, trebue ca alții să lucreze pentru a-l scoate la iveală.

In alte țări acest adevăr crud este cel puțin îndulcit prin o mulțime de excepțiuni. Se găsesc oameni generoși și iubitori de artă cari sunt în totdeauna gata a da mână de ajutor unui talent necunoscut. Unii o fac aceasta din cauze adevărat nobile, cu scopul de a servi arta și de a mări numărul acelora cari se ocupă de dânsa, privind pe orice artist ca o ființă aleasă, ca un înger trimis de Dumnezeu pentru a mângâia mizeria lumii prin farmecul frumosului ideal. Alții, cu judecata mai strâmtă, consideră arta ca un fel de modă, ca un gest ca orice altul, și țin la un salon cu tablouri și sculpturi scumpe și la o bibliotecă aleasă tot atât de bine ca la cai frumoși, trăsuri splendide și haine prețioase. Oricum ar fi însă, și aceștia fac mult, dacă nu pentru artă, cel puțin pentru artiști. Apoi statul se interesează nu numai pentru produsul artei ci și pentru soarta artiștilor, oferindu-le prin intervenirea cu mijloacele trebuincioase ca ei să-și poată lăți cercul lor de cunoștințe și să fie în stare a produce în liniște.

La noi este cu totul altminterea. Particularii nu fac nimica în privința aceasta și statul foarte puțin și deseori pe dos. Ba și mai mult; artistul nu se bucură la noi de nici o stimă. In loc de încurajare, artistul întâmpină la noi o descurajare cumplită. In genere el e privit ca un fel de pierde-vară, ca un om care n'are nicio ocupație solidă, ca un nebun care trăiește într'o altă lume decât cea reală, ocupându-se cu vedenii, cu visuri și cu închipuiri, lucruri cari nu aduc niciun folos real societății.

Vedem în țară un fenomen curios. A pretinde că românul nu-i din fire bun patriot, că nu ține cu toată inima la toate câte se ating de țara lui, ar fi un lucru monstruos. Și cu toate acestea vedem pe artiștii din orice ramură, și chiar pe cei mai buni, necunoscuți și neprețuiți de națiune. Este doar de datoria oamenilor culți din țară a prețui ei ceeace mulțimea nu știe să prețuiască și a indica tonul și calea pe care ceilalți vor merge din pură imitațiune.

Cine, de pildă, cunoaște la noi pe d. Selăgeanu? D-lui nu e nici senator, nici deputat, nici avocat, nici medic; d-lui n'a fost nici prefect, nici ministru și nici nu dorește a fi una ca aceasta. Lumea n'are dar de unde să-l cunoască.

Craiovenii știu că un domn Selăgeanu trăiește în orașul lor, că este profesor de desen foarte rău salariat, și judecând pe omul după suma banilor ce câștigă, nu-i dau nici o importanță. Că acest domn Selăgeanu face și tablouri, aceasta-i treaba lui de care nimeni nu se ocupă. Tablourile d-lui au fost expuse mult timp la Craiova, fără a se fi găsit cineva care să-l recompenseze pentru munca lui cinstită, cumpărându-i vreuna din operele sale. Și de ce? A cheltui o mulțime de bani pentru o bucată de pânză ar fi o nebunie, și craiovenii par a fi oameni foarte practici când e vorba de a scoate bani din pungă pentru bunuri ideale.

Tablourile d-lui Selăgeanu au fost aduse dar aci de către un amic al artei și expuse la d. Gebauer, pe calea Mogoșoaei, cu scopul de a fi vândute pentru a procura pictorului mijloacele necesare ca să poată face o călătorie de studii în străinătate. Acolo am avut și noi ocazia de a le vedea.

Sunt cinci tablouri cari dovedesc un talent netăgăduit și un realism sănătos. Mai cu seamă capul de evreu și capul de bătrân sunt adevărate opere de artă, nişte mărgăritare cari pot concura cu cel mai bun ce s'a produs la noi pe tărâmul artei. Evreul nu e nici caricatură, nici ideal, este un evreu luat din mulțime și reprezintat cu atâta viață, cu atâta adevăr, încât fiecare trebue să crează că l-a văzut deja odată pe acest evreu, că îl cunoaște de undeva, dar că nu își aduce aminte când și unde. Aceasta provine din cauză că pictorul n'a fost împins nici de ură, nici de iubire, ci a căutat a înfățișa ființa adâncă a judaismului, și oricine vede tabloul lui trebue să mărturisească că a reuşit pe deplin. Viața a optsprezece veacuri apasă pe această față bătrână de evreu, și tot deodată se arată voința lui de fier și răbdarea neîncetată și neostenită.

Ovreul d-lui Selăgeanu este bătrân și tânăr, individ și neam în tot acelaș timp.

Scopul nostru aci nefiind de a analiza cu deamănuntul operele d-lui Selăgeanu, ci numai de a atrage atenția publicului asupra unui bărbat care face onoare țării, credem că cele zise vor fi de ajuns pentru a îndemna pe iubitorii de artă a nu trece cu vederea pe un pictor care merită, poate, interesul principal.

In muzeul nostru se află o mulțime de tablouri, cari par a fi acolo numai fiindcă nu s'a găsit nici un particular care să fi fost dispus a-și desfigura salonul cu asemenea caricature. Sperăm că d. ministru al cultelor, comparând tablourile d-lui Selăgeanu cu cele de la muzeu, se va decide lesne a îmbogăți muzeul nostru cu câteva opere cum se cade.

DELA d. C. D. GHEREA

Sosesc în gara dela Ploeşti la şapte seara. Imi fac loc prin mulţimea care se îngrămădeşte înaintea bufetului, cu mâinile întinse să-şi capete porţia de friptură de viţel (o specialitate a acestui restaurant), şi voiu să salut pe patron. Dar e peste putinţă să răzbat prin gloată...

Prefer să aştept plecarea trenului.

O pulpă de viţel se istoveşte ca prin farmec sub cuţitul lui Gherea, care aruncă ciolanul gol de o parte pentru a apuca o a doua pulpă ce soseşte caldă. Iată, zic eu în gând, imaginea fidelă a nimicniciei adâncilor cercetări ştiinţifice. Pulpa de viţel reprezintă natura, lucrul în sine; cuţitul lui Gherea reprezintă spiritul nostru: el nu poate face alta decât să taie felii, mai mult sau mai puţin subţiri, după cum e mai mult sau mai puţin ascuţit, mai dibaciu sau mai stângaciu mânuit. A tăia o felie, a tăia cât de multe, nu va să zică a pătrunde în esenţa pulpei de viţel. După fiecare tăietură, ne vom afla în faţa altei suprafeţe: pulpa de viţel nu va voi să ne arate decât suprafeţe, ascunzându-şi sistematic sinele, aşa încât, când vom rămânea pe farfurie cu cea din urmă bucăţică şi cu ciolanul în mână, ne vom găsi tot în faţa unei suprafeţe... Vom fi distrus, până la cea din urmă firimiţă, obiectul cercetărilor noastre fără să putem pătrunde o clipă măcar în intima lui esenţă, în sinele însuşi al lucrului. Atunci vom face ce-a făcut d. Gherea: cu un zâmbet ironic, vom arunca ciolanul de o parte — şi iată scepticismul! Vom arunca ciolanul la câini, precum aruncă, obosit, filosoful chestiunea impenetrabilă în ghiarele comentatorilor şi a profesorilor de Universitate.

Pe când fac tristele mele reflexiuni, călătorii părăsesc sala restaurantului... A sunat a doua oară pentru București și, în același timp, s'a anunțat sosirea trenului următor. Profit de momentul acesta și m'apropiu să salut pe d. Gherea, care mă întâmpină cu zâmbetul lui placid. E peste putință deocamdată să stăm de vorbă... Sosesc alte trenuri... Ne dăm întâlnire la nouă fără un sfert după plecarea ultimului tren. Peste câteva minute, altă năvală la bufet, altă pulpă, altă imagină a zădărniciei tutulor sistemelor filosofice — iar ciolanul! iar scepticismul!

In sfârșit, după patru lecțiuni consecutive de filosofie, trenul din urmă a plecat. Patronul se dă jos dela bufet și mă îmbrățișează, ca totdeauna, cu căldură.

— Știi pentru ce am venit? îl întreb.

— Spune-mi.

— Am venit să-ți fac un interview literar.

— Vrei să glumești...

— Ba, de loc.

Și încep să-l întreb... La întrebările ce i le pun, d. Gherea se uită din ce în ce mai curios la mine.

Astfel, de exemplu, îl întreb:

— Ce părere ai d-ta despre literatura noastră în genere? In ce raporturi stă această literatură cu societatea noastră, și cu criteriul absolut care se poate aplica literaturii în genere? Care sunt figurile cele mai remarcabile între literații noștri? Ce viitor ți se pare d-tale că poate avea literatura română?

D. Gherea, după ce se uită mult și lung la mine, dă din umeri și începe să râză:

— Bine, d-le reporter, să presupun că d-ta nu știai ce oroare am eu de intervieweri. Asta o înțeleg: d-ta credeai, necunoscându-mă bine, că o să-mi faci plăcere cerându-mi un interview. Dar ce mă miră este faptul că d-ta — reporter, ziarist, publicist, — nu știi că te-ai deranjat de geaba să vii la Ploești... Dar am răspuns de mult la întrebările d-tale, cu mult mai nainte de a avea onoarea vizitei d-tale. Eu mi-am pus singur, și într'un chip mult mai larg, aceleași întrebări pe care mi le faci d-ta acum, și le-am și dat răspunsuri cât am putut mai desvoltate.

— Știu: cele trei volume de critice ale d-tale.

— Le știi ce'e trei volume de critice?... dar poate că nu le-ai cetit.

— Ba le-am citit răspund eu.

— Atunci... poate că nu le-ai înțeles...

— Ba, te rog! le-am înțeles.

— Atunci, dacă le-ai înțeles d-ta cele trei volume ale mele, eu trebue să mărturisesc că nu înțeleg de loc cele patru întrebări ale d-tale. Căci, dacă mi-ai cetit criticele și le-ai înțeles, precum zici, atunci la ce mai ceri să-ți dau, într'un ceas și în fuga mare, niște răspunsuri, pe care le vei găsi tratate pe larg și îndelete, în atâția ani, în volumele mele?

— Mă iartă, d-le Gherea, zic eu... să distingem: alta este sistema d-tale scrisă, din care poate eu n'aș fi în stare să scot la iveală, ca d-ta însuți, punctele conchizătoare, și alta părerea d-tale exprimată spontaneu, deși, de sigur, fără să iasă din sistema d-tale. De exemplu, d-ta ești un critic care recunoști multora dintre scriitorii noștri mai mult talent decât pot eu (firește mai puțin cult și mai puțin preparat ca d-ta) să le recunosc. De sigur, dreptatea, d-ta o ai; dar aș vrea să știu, dintre toți scriitorii noștri, care sunt figurile cele mai remarcabile, după părerea d-tale?

— După părerea mea?... Eminescu și Coșbuc... Pentru ce... Te rog, citește criticele mele cu mai mare luare aminte încă odată și vei vedea pentru ce. In privința criteriului absolut după care se poate judeca o literatură, vei găsi răspunsul tot acolo. Literatura noastră, fără îndoială, posedă multe talente reale; niciunul însă atât de puternic, atât de egal și atât de continuu, încât să poată trece ca un tip de artist ce s'ar putea număra între artiști în înțelesul european al cuvântului. De ce? Vei găsi în criticele mele și pentru aceasta o explicație destul de largă. In scurt, într'o societate, unde arta nu poate fi o profesie, un talent artistic va trebui, fatal, să nu se poată desvolta întreg.

— *A proposito* de talent, întreb eu, văzând că d. Gherea nu vrea să-mi dea mai mult decât ne-a dat în criticele sale: crezi, d-le Gherea, că odată literatura română va avea un concurs de talente mari, aşa cum zici d-ta, în sensul european al cuvântului? Crezi că vom avea odată o epocă, în care simultan producându-se mai multe talente mari, acestea să o facă celebră?

— Se poate, răspunde d. Gherea; dar asta este o chestiune de noroc. Orice s'ar zice, talentul este un accident datorit la o nenumărată şi complexă serie de împrejurări nenorocite... Fără îndoială, mediul social are o colosală influenţă asupra gândirii şi operei unui talent; dar talentul trebue să existe prealabil: el însuşi este o împrejurare. Şi dacă mediul social exercită o înrâurire puternică asupra talentului, şi talentul, la rândul lui, va exercita asupra mediului o influenţă cu atât mai puternică, cu cât el va fi mai puternic. Iată un exemplu. Avem atâtea talente la noi, mai mult sau mai puţin însemnate: asupra lor mediul social îşi exercită influenţa în măsura în care ele sunt susceptibile de a o simţi, pe câtă vreme ele nu pot răstoarce şi influenţa lor asupra mediului social, întru cât el ar fi susceptibil să o simţă. Aceasta este cauza pentru care literatura românească, în totalitatea ei, nu are o fizionomie completă, în sensul european al cuvântului. Nimic însă nu poate justifica temerea că niciodată împrejurările nu vor favoriza naţiunea românească — cum a favorizat pe celelalte, mai vechi în cultură — cu o pleiadă de talente mari, care să-i onoreze limba dând expresie, în adevăr mare în sensul omenesc, gândirilor şi simţirilor ei. E foarte probabil, e chiar sigur, că marile reforme sociale şi economice, care se prepar în Europa şi care vor trebui neapărat să folosească şi naţiunii româneşti, vor înlesni evocarea şi răsărirea multor talente mari din rândurile acestui popor, înzestrat cu atâta putere de viaţă şi cu atâta spirit.

Am mulţumit cu atât mai călduros d-lui Gherea de bunăvoinţa cu care m'a primit şi cu care s'a executat la dorinţa mea de a-l interviewa, cu cât dintru început îmi declarase că are oroare de interviewuri.

POLITICĂ ȘI LITERATURĂ

— CORESPONDENȚĂ —

I

Frate Vlahuță,

In vremea asta așa de tulbure, de acră și lipsită de orice credință, rostul literaților ar fi, cred eu, s'o limpezească, s'o îndulcească și să-i inspire un pic de credință.

Să-mi dai voie să las la o parte, «seninătatea și mândria poetului»; de acelea trebue să-i pese lui, nu mie; pe mine mă interesează numai arta lui. Asemenea, tot cu voia ta, am să las la o parte și «sinceritatea, iluziile, inima curată și deplin încrezătoare», cari caracterizează pe un tânăr agiamiu, fie și poet, iar nu pe un spirit superior, pe un poet matur; și să mă ocup de întrebarea fundamentală: Pierde un poet, ca poet, amestecându-se în luptele politice?

Voiu răspunde mai jos la aceasta... Deocamdată trebue să-ți denunț o slăbiciune a mea, afară de cele multe pe cari mi le ierți de atâta vreme, ca bun prietin... De nimica nu mi-a fost frică în viața mea ca de pierderea memoriei. De câte ori mă închin seara la culcare, între altele, rog pe Dumnezeu să-mi ia și viața când o fi să-mi ia memoria. De-aceea, după ce sting lumânarea și închid ochii, nu adorm până nu mă supun la un examen: Să-mi amintesc cât mai repede și mai exact niște locuri, niște împrejurări și niște nume cu cari m'am întâlnit când-va în viață — și m'am întâlnit cu destule, și bune și rele. Ce nu-mi prea place, dela o vreme, e că despre cele mai depărtate examenul e mult mai ușor decât despre cele mai apropiate.

Aşa, primind alaltăeri frumoasa şi interesanta-ţi scrisoare, mi-a ajtuat Dumnezu să trec un examen foarte mulţumitor. Imediat ce am citit-o m'am gândit: Tot despre întrebarea pe care mi-o pune Vlahuţă, eu ştiu sigur că am citit undeva ceva; era foarte important, căci mi-a rămas până acum în minte... Nu încape îndoială — am citit; dar *unde* şi *ce* anume? Era vorba tot de « poezie şi politică »... Unde?... Unde?...

Am început să intru la grije, mai cu seamă că era un lucru de demult de tot... S'a dus memoria, şi dacă m'o fi ascultat Dumnezeu, s'a dus şi viaţa!...

Dar nu voiu încă să mor, nu pot — am un contract cu « Universul », şi, afară de asta, îmi trebue răgaz, să răspund lui Vlahuţă... Fie-ţi milă, Doamne, de robul tău!...

Cu nespusă emoţie m'am dat jos din culcuş şi m'am dus drept la un raft, de unde am scos o carte veche... Acolo era!... Slavă Domnului!... Vezi numa:

« ... Să ne ferim de a susţine, cu literaţii contimporani, că politica e poezia, sau că politica este un câmp priincios deschis poeţilor. Englezul Thomson a scris o excelentă poemă asupra anotimpilor; în schimb, poema lui despre libertate e lipsită de orice valoare; asta, nu fiindcă i-a lipsit poetului poezia, ci fiindcă subiectul era lipsit de poezie.

« De îndată ce poetul vrea să exercite o influenţă politică, trebue să se dea unui partid; şi de îndată ce face asta, e pierdut ca poet: Işi poate lua ziua bună dela independenţa sa, dela sinceritatea vederilor sale; să-şi tragă numai decât până peste urechi căciulă neroziei şi oarbeiuri.

« Ca om şi cetăţean, poetul fireşte are să-şi iubească patria, dar patria acţiunii lui şi a facultăţilor lui poetice va fi situată în bun, nobil şi frumos, şi astea nu sunt apanagiul nici a unei provincii, nici a unui Stat în particular; de oriunde le găseşte, poetul le ia şi le preface în opere. In asta, el seamănă cu vulturul care pluteşte sus cu privirea liberă; puţin îi pasă dacă iepurele asupra căruia vrea să s'abată aleargă în Prusia sau în Saxonia.

« Și ce înseamnă vorbele astea: *A-și iubi patria?... A lucra ca patriot?...* Dacă un poet și-a închinat viața la combaterea prejudecăților funeste, la gonirea opiniilor strâmte, la luminarea spiritului națiunii sale, la curățirea gustului ei, inspirându-i sentimentele și ideile cele nobile, — ce să facă mai mult? Cum să fie mai patriot?

...puțin îmi pasă de ce se scrie pe socoteala mea. Cu toate astea, câte ceva tot îmi ajunge la urechi, și știu că toată munca mea, cu toate oboselile mele, este neînsemnată pentru ochii unor persoane, și asta numai și numai că nu m'am plecat a mă amesteca în luptele partidelor politice. Ca să le plac oamenilor acelora, aș fi trebuit să devin membru al vre-unui club de Jacobini, să predic omorul și vărsarea de sânge... Dar să nu mai vorbim despre acest neplăcut subiect, ca să nu-mi pierd rațiunea, combătând ceea ce e nerațional.

« Dacă ne luăm seama bine, omul politic va absorbi pe poet... A trăi în mijlocul frecărilor și excitărilor zilnice, asta este incompatibil cu natura delicată a unui poet... S'ar isprăvi cu cântările lui... »

Așa e că sunt frumoase aceste cuvinte, și că aveam tot dreptul să nu le fi uitat? Și totuși... cu tot respectul ce-l datorăm lui Goethe și cu toată dragostea ce-ți datoresc ție, să mă ierți a fi de altă părere... Ia, să vedem...

Pentru ce adică să se depărteze un artist, un poet, până într'atâta de patimile cari mișcă lumea și vremea lui?... Pentru ce să stea departe numai ca simplu spectator olimpian la frământarea societății lui?... Pentru ce, ca un zeu, care privește cu dispreț la muritori, să nu se coboare a lua parte la necazurile lor de toate zilele?.... Doar, poate, numai spre a păstra potrivita distanță care-i trebue pentru a se bucura de totalitatea spectacolului, pentru a putea prinde absolut obiectiv înțelesul statornic al vecinicei mișcări—ca un aparat de fotografie instantanee, ce trebue potrivit la focarul exact al lentilei!...

Dar chiar să presupunem că e justificată această nepăsare a poetului, față cu amănuntele « meschine și triviale » ale vremii și lumii lui, ia, să vedem: Pe toți poeții i-a putut împuţina, ca poeţi, amestecul lor în luptele politice?

Eu cred că nu; ba, dinpotrivă; căci putem găsi exemple din care se arată clar că sbuciumul luptelor politice a ajutat mult pe unii poeţi, ca poeţi. Că le-o fi fost asta spre fericirea lor particulară, nu am să întreb; de asta, încă odată, lor să le pese; mie nu-mi pasă deloc... Aducând în lupta politică numai pornirea temperamentului lor dârz, oarba sinceritate a patimii, fireşte că nu puteau birui pe un teren unde judecata limpede şi socoteala rece trebuesc să biruiască; ia, să vedem însă, cât au folosit ca poeţi tocmai din cauza neliniştii şi nefericirii lor...

Desgustul, scrâşneala acestor «biruiţi» au fost izvorul atâtor minunate opere... Indignarea, a zis unul, face versul, şi... proza, adaug eu.

Din desgustul şi scrâşneala aceea pentru ticăloşiile vremii lui, în cari s'a fost tăvălit, a eşit evocarea strălucită a trecutului spre luminarea viitorului.

Dante a fost un pasionat nebun de politică... răsvrătitor; amestecat în oribilele războaie ale anarhiei italiene; bătut; fugar din cetatea lui prin munţi şi câmpii; gonit din «ingrata» lui patrie, pe care ajunge s'o blesteme; oploşit de pomană la vrăjmaşii ei! («Ai să vezi numa ce acră ţi-e pânea altuia, şi ce greu e să sui şi să cobori scările lui!»); mort şi îngropat în pământul... «altuia!»

Ei, şi? dac'a pătimit atâtea tăvălindu-se în mocirla vremii şi lumii lui, l-a împiedicat asta să lase ce-a lăsat în urmă-i? Ba, din potrivă. Fără atâtea necazuri, tăvăleală şi îndârjeală, nu lăsa ce-a lăsat spre gloria patriei lui şi spre onoarea omenirii.

Am pus, ca să păstrez respectul proporţiilor în faţa lui Goethe, pe Dante, pe partizanul florentin, proorocul unităţii Italiei... Pe altcineva am să-l pun în faţa ta.

Afară de amărăciunile pe cari i le-au adus lui personal amestecul şi tăvălirea în luptele politice, ce pagubă a avut el, ca poet, din frământarea lui de partizan? Eu cred, nici una; ba, zău, înclin mult a crede că dacă nu gusta până la drojdii acele amărăciuni, n'ar fi avut, — în (cum zici foarte nemerit) «vremea asta aşa de tulbure, aşa de acră şi fără nici o credinţă » — viziunea aceea care se numeşte « Apus de Soare » şi care e tot un fel de proorocie, ca şi a anarhistului florentin — împlinească-se cât mai de grabă! doar or vedea-o aevea când noi vom visa-o, dormind somnul de veci, măcar nepoţii, dacă nu copiii noştri!

Sunt, frate, Vlahuţă, ca totdeauna al tău vechiu,

CARAGIALE

P. S. *Nu crede cumva, după cele de mai sus, că aş fi partizanul artei cu tendinţă. Nu! să ferească Dumnezeu! Am rămas, cum mă ştii, partizanul neînduplecat al tendinţei cu artă...*

Vale.

II

Frate Vlahuţă,

Tu crezi că voi, literaţii şi artiştii, « prin cinstea, prin căldura sincerităţii, pe care le puneţi până şi în greşelile voastre, sunteţi mai aproape de sufletul tinerimii, şi că, de multe ori, din umbra în care trăiţi, voi o puteţi călăuzi, ş'o călăuziţi în adevăr, mai mult chiar decât povăţuitorii şi dascălii ei direcţi ».

Imi pare rău că nu pot crede ca tine; nu pot zice că aşa este, fiindcă din nenorocire, nu e aşa, deşi aşa ar trebui să fie. Ştiu şi eu că tinerimea care, pe băncile Universităţilor, se prepară astăzi a fi mâine clasă dirigentă a naţiei, ar trebui să-şi cultive nu numai inteligenţa prin înaltele ştiinţe, ci şi caracterul şi sentimentele — ceea ce pe româneşte se spune cu un singur cuvânt: omenia — prin cultivarea frumoaselor litere ş'a artelor nobile... Dela cele dintâi ar învăţa să înţeleagă şi să deslege problemele vieţii publice, la care vor fi chemaţi mâine; iar dela cele din urmă ar învăţa « să-şi consacre existenţa la combaterea prejudecăţilor funeste, la îndepărtarea opiniilor strâmte, la luminarea spiritului naţiei, la curăţirea gustului ei, inspirându-i frumoase sentimente şi idei nobile »

Da! aşa ar trebui să fie, ştiu şi eu. Dar, ia vezi, aşa e?

Nu literaţii, nici artiştii, pot avea la noi vre-o influenţă asupra tinerimii, ci cu totul altcineva.

Acel altcineva stăpâneşte astăzi exclusiv sufletul acestei tinerimi, şi nu « prin cinstea şi prin căldura sincerităţii, pe cari voi le puneţi până şi în greşelile voastre », ci prin exaltarea prejudecăţilor funeste, prin coborîrea gustului, prin avilirea minţii, inspirându-i cu metodă rece idei strâmte şi josnice sentimente.

Nu! nu voi, literaţii şi artiştii, vă puteţi bucura de a fi exercitat vre-o influenţă asupra tinerimii din vremea noastră; nu. De asta se poate bucura cu prisos altă seamă de oamenii.

Mult o să mai meargă aşa?... Să sperăm că nu. In orice caz, la vârsta mea, nu mai pot spera să văd şi eu fericita prefacere.

Fii sănătos şi vesel! Al tău vechiu

CARAGIALE

P. S. Am uitat a-ţi spune că vă rămâne, artiştilor şi literaţilor, o bucurie, şi nu minimă; inspiraţi de sigur mult interes tineretului feminin. Femeile tinere din clasa noastră mijlocie (acelea se înţelege, care au gustat din roadele învăţăturii) au de câtva timp o pronunţată dragoste pentru cultura intelectuală românească...

Dar, iubitul meu prieten, îmi pare rău să-ţi spun, asta iar nu cred să ţină mult: Cum sboară de vertiginos progresul modern, mâine-poimâine, şi femeile vor fi cucerit drepturile politice; atunci, fireşte, n'or să mai aibă nici ele vreme de iubit inutilităţile.

Vale.

III

Frate Vlahuţă,

Mai întâi, eu nu cred că Eminescu, dacă ar mai trăi, « intrând în lupta politică şi ajungând mare şi puternic », n'ar mai scrie, și ar înceta să fie poetul pe care-l admirăm. Ba, iartă-mă, cred tocmai contrariul.

De ce să ne amăgim cu un optimism exagerat? Trăim într'o societate unde încă îi trebue cuiva, fără nume de familie ori fără avere, de două ori minte ca să nu treacă de prost; într'o vreme când, fără avere sau nume de familie, i se poate tăgădui talentului nu numai viitorul, ci și trecutul.

Astfel, sunt convins că succesul politic i-ar folosi mult bietului literat, admirat până ieri numai de un cerc strâmt de intimi; i-ar ridica de pe cap presiunea nimicniciei lui sociale, înălțându-l, dela umila lui josnică treaptă, în vaza lumii. Aceasta i-ar da omului încredere în sine și prin urmare, demnitate, și l-ar ajuta să-și ridice glasul în fața concetățenilor, să devie un poet și mai admirabil, admirat și dincolo de marginile strimtului cerc de intimi... Intr'un cuvânt, talentul literar i-ar fi consacrat de succesul politic, și n'ar mai avea nevoie să aștepte o moarte nenorocită pentru a deveni popular.

Dar să zicem chiar că aș avea îndoiala pe care mi-o presupui tu, « aproape siguranța că poetul, aruncându-se în vâltoarea politică, n'ar mai scrie ». Ei! și?...

Politica este ca și însurătoarea... Când i-a abătut unui om și vine a-ți spune: « M'am hotărît să mă însor; ce povață-mi dai? » — nu mai sta la gânduri. Una singură are să ți-o primească; dă-i-o și te mântue: « Foarte bine faci să te strângi de pe drumuri!... Să-ți fie într'un ceas bun, cu ajutorul lui Dumnezeu! ».

Așa și cu politica...

Să presupunem că Eminescu (pe care, de altminteri, îl știm ce pasionat fanatic era de politică) ar trăi și ar veni să-mi spună așa hotărît cum zici tu:

« Până mai deunăzi stam de-oparte și mă uitam cu desgust: dar, încetul cu încetul, desgustul s'a prefăcut în durere, într'o durere ce parcă nu mai încape în versuri, încât încep să mă întreb dacă nu e o *datorie* să intru în luptă... »

Ce aș putea să-i spun?... să-l povățuesc a-și înghiți durerea și a nu încerca ușurarea ce-i pare omului (ca și mie) că şi-a găsit-o? Cum, adică? De hatârul meu, pentru a-mi da versuri care să mă amuze pe mine când am vreme de pierdut, să renunţe el la iresistibila-i pornire sufletească, la îndemnul strigător al conştiinţei sale revoltate?... Să-i zic: « Nu! tu eşti artist; tu eşti menit să rabzi durerea şi să nu cauţi uşurarea ei! Tu eşti poet! Dacă te laşi pornirii tale de cetăţean, n'ai să ne mai scrii versuri, şi-atunci, noi ce ne facem fără versurile tale? Cu ce ne mai petrecem noi mâine, şi cu ce-şi mai petrec poimâine moştenitorii noştri? Nu! tu să nu te-amesteci în politică; tu să stai deoparte! »

Ar avea omul atunci tot dreptul să-mi răspundă:

« Bine, domnule, înţeleg până la o vreme să fie talentul meu, de care nu eu sunt vinovat, o defavoare pentru mine; dar să fie şi o osândă până la moarte, nu crezi şi d-ta că asta ar fi prea-prea?... Eu v'am făcut, bune rele, destule versuri, şi, ştiţi bine, vi le-am făcut de dăruială... Dacă vă mai trebuesc, faceţi-vi-le singuri şi mie daţi-mi pace... Ce, nu cumva sunt născut robul necesităţilor dv. de lux, după toane?... Să stau de-oparte, ai? Să stau adică jos în gunoiu, să mă robesc la umbră pentru dv. şi pentru prăsila dv., ca istrionul grec patricienilor romani? »

Spune, mă rog, dacă n'ar avea toată dreptatea să mă mustre aşa, când eu l-aş povăţui să stea *de-oparte*, cum zici tu, ceea ce e mai rău decât *departe*, cum am zis eu; încai stând « departe de înghesuiala şi de învălmăşagul luptei », nu eşti expus să te calce nimini în picioare degeaba, nici bravii dând înainte, nici laşii dând înapoi; dar de-oparte numai?... Dè! parcă amândoi ştim destul de bine ce se poate întâmpla — destule cărămizi rătăcite ajung... de-oparte. De luptă, dacă nu te interesează motivele şi rezultatele ei, poţi sta departe cu « seninătate olimpiană »; de-oparte însă, nu sta ca un naiv curios, când expus la primejdii, când acoperit de despreţ.

In ţara şi vremea noastră, — de ce să tăgăduim? — numai două lucruri sunt cu temeiu serioase ca activitate valabilă: materială, agricultura; intelectuală, politică. Afară de aceste două, (nu vorbim fireşte de carierele de Stat, scoase afară atât din necesitatea muncii productive cât şi din luptele politice), tot ce se face e decor mai mult ori mai puţin inutil, mai iefitin sau mai costisitor; şi pentru întreţinerea decorului, agricultura dă paralele şi politica le distribue... Şi doar literatura şi arta n'or fi având pretenţia să fie la noi nişte decoruri indispensabile pentru luxul vieţii noastre moderne.

De-aceea, în genere, într'o altă activitate decât agricultura, sau specula capitalului necesar acesteia, sau schimbul productelor ei cu marfa europeană trebuincioasă producătorilor, un om cât de harnic, cu destulă socoteală, va munci o viaţă fără mult folos; iar un om cu mai puţină bătaie de cap, şi cu puţină chibzuială, la plug sau la tarabă se va înavuţi...

In genere, un om de mare valoare în orice activitate intelectuală, alta decât politica, va rămânea toată viaţa neluat în seamă; iar un tinerel fără prea mult merit, trepădând stăruitor în politică, încet-încet va ajunge să fie la cele mai înalte situaţiuni şi onoruri...

Cât despre literaţi anume... să mai pomenim?... Versurile unui mare poet vor fi după moartea lui recitate de către micii dorobanţi din clasele primare în ediţie purgată; iar principiile şi mendrele unui mititel mare-bărbat de Stat, purgate nepurgate, vor fi apărate şi impuse cât va trăi el de dorobanţii cei mari din cazarme.

Şi cum ar putea fi altfel într'o ţară chemată de eri de-alaltăeri la luminile europene, şi care încă aproape exclusiv trăieşte din plugărie, în cea mai mare parte primitivă?

Astfel dacă bietul Eminescu ar trăi şi, abătându-i să nu mai stea nici departe, nici de-oparte, ar veni să-mi ceară o povaţă cum ţi 'nchipui tu, iată ce i-aş spune din toată inima, fără un moment de ezitare:

Foarte cuminte te-ai gândit, amice! Bine că te-ai convins, în fine, la vârsta matură, de inutilitatea socială a literaturii! Vrei să faci ceva mai serios şi mai demn de un bărbat pentru patria ta; te felicit... Intră în luptă cu toată ardoarea, cu toată încordarea de care eşti capabil!... Lumea este imperiul posibilului... Prin urmare, mergi, fără a te opri să numeri asperităţile şi necurăţeniile drumului! nu-ţi suscita, pentru rele comune vremii trecătoare, scrupuluri de eternă morală! Nu aluneca să compari realul posibil cu idealul etic! Nu uita că o generaţie este un derivat istoric, care a moştenit păcate şi va lăsa păcate de moştenire! Nu despera de îndreptarea relelor materiale şi de cucerirea unei stări mai bune de omenie şi de dreptate! Nu te uita înlături, ci tot înainte, cu ochii ţintă la drapel, mergi fără şovăire cu aceia cari-ţi par mai vrednici să ajute progresului patriei!...

Şi dacă... dacă-ţi mai rămâne timp de pierdut, mai poţi scrie şi versuri ori proză, cu condiţie însă ca un moment să nu te distragă, dela ocupaţiile serioase şi utile patriei, acele jucării copilăreşti, acel sport de lux, bun să absoarbă exclusiv doar pe un tânăr fecior de bani-gata, care ţine să treacă drept fenix în cercul familiei şi al musafirilor.

Când, afară în lume, la lumină, sună trâmbiţe de bătălie, să stai să faci în umbra odăiţei tale jocuri de « pacienţă » — asta e treabă de babă surdă, nu de bărbat în putere... Mergi de-ţi fă « *datoria* », precum foarte potrivit zici.

Dacă vei lupta serios, vei ajunge poate odată să impui societăţii unele din judecăţile tale, cari ţie îţi par cinstit folositoare ei. Şi, după ce, ca orice binefăcător semenilor tăi, vei fi trăit bine şi considerat, te vor îngropa pe cheltuiala statului, cu alaiu frumos, cu perne de catifea încărcate cu decoraţii; te vor opri la Academie, la Universitate şi Senat, la Mitropolie şi Cameră, ca să-ţi citească discursuri, pe cari tu, din carul tău gemând de coroane şi panglici cu dedicaţiuni cordiale, să le asculţi cu impasibilă mândrie, deoarece ţi se cuvin pentru o viaţă întreagă închinată interesului şi binelui public... Şi lume după lume, din fundul mahalalelor, gătită o să-ţi iasă în cale şi să zică: « Bravo! halal de înmormântare! Dumnezeu să-l erte! »

Pleacă îndată şi intră în vâltoarea luptei! căci dacă mai stai de-oparte, « cu perdelele lăsate la masa ta de brad », după ce vei fi trăit prost, ai să mori şi mai prost, nenorocitule! Or să te îngroape cu talerul, ca pe cerşetoarele paralitice din mahala; şi altă mângâiere nu-ţi va mai rămânea decât că, peste douăzeci, treizeci de ani, cine ştie cine o să te ia subt epitropie, să-ți facă prefețe, interpretări, comentări și busturi, ție, făcându-și, lui, carieră!

Astea i le-aș spune lui... Iar ție, iată ce-ți spun... Inchipue-ți-l pe Eminescu trăind, vârît în activitatea politică și având norocul să dea peste el răscoalele din 1907 — căci astfel de evenimente mari sunt un mic noroc pentru un om politic; ia închipue-ți-l pe autorul « Doinei », al « Satirei a treia » și al discursului « proletarului din scunda tavernă » (din zeama cărora se hrănește azi atâta lume politică lacomă de succes)... Ce carieră!... ai?

Al tău vechiu,

CARAGIALE

IV

Frate Vlahuță,

Inchipuire pentru închipuire și întrebare pentru întrebare...

Ia închipue-ți că acum treizeci și șapte de ani, având mintea și experiența ce le ai astăzi, te-ai fi pomenit cu un tânăr, nu tocmai prost băiat, dar agiamiu, — de aceia cari n'au ajuns a ști că, dacă-i vorba de vrăbii, apoi gardul și frigarea nu sunt acelaș lucru, — și ți-ar fi zis tânărul așa:

« Stimate domnule, am împlinit douăzeci de ani. Sunt copil de părinți sărmani și fără nume. Am rămas, după moartea lui tată-meu singurul sprijin al mamei și al sorimi. Am învățat atâta școală câtă, la limită, mi-ar fi de ajuns să mă pot apuca de învățătura dreptului — să mă fac avocat și să mă introduc, încet-încet, în afaceri și în politică...

« Am o educație nu tocmai îngrijită, fiindcă părinții mei n'au avut mijloace să-mi dea una aleasă; dar am puțin bun simț și, cum poți constata și d-ta, mă exprim, fără vre-un fel original de gândire, destul de limpede și de comod. Pe lângă asta, sunt slavă Domnului! sănătos și voinic; duc bine la tăvăleală; dovadă, că pot fi, în acelaș timp, și sufler, și copist la teatru, și corector într'o tipografie mare la două ziare, şi dau lecţii la nişte copii; aşa că pot, cu una cu alta, câştiga destul cu ce să ne susţinem eu şi familia, până să termin studiul dreptului.

« Pe de altă parte însă, să-ţi mărturisesc drept, stimate domnule, eu, încă de mic, din clasele primare, am mare tragere de inimă pentru altă carieră — pentru... literatură; şi dacă voiu fi avut noroc să fiu înzestrat cu câtuş de puţin talent, mi-aş da osteneala să covârşesc, prin muncă şi răbdare de meşteşugar cinstit, lipsa de înzestrare... Mi s'a spus că n'am să câştig mai nimic cu asta: dar e o meserie pe care simt că aş îmbrăţişa-o cu mare dragoste.

« Mama şi soră-mea îmi sunt devotate, şi niciodată nu le-ar trece prin minte să cântărească bucata de pâne ce le-o pot da: nu s'ar plânge să vieţuească totdeauna în sărăcie, numa să mă ştie pe mine cu sufletul mulţumit... Ba chiar, am luat sama, mamei parcă-i face plăcere apucăturile mele de bucher.

« Deaceea, am venit la d-ta, stimate domnule, să te rog a-mi da o povaţă: Ce să fac? Pe ce cale să apuc?... Să mă dau încotro mă îndeamnă interesul real, la advocatură şi la politică, unde cred că n'aş rămânea mult mai pre jos de atâţia alţii? Sau să mă duc încotro mă târăşte pornirea sufletească, la cariera literelor? ».

Ei, spune-mi drept, frate Vlahuţă, ce povaţă i-ai fi dat băiatului — având tu, repet, pe atunci mintea şi experienţa ce le ai astăzi, şi, adaog, prevăzând pe atunci clar ceea ce ştii că s'a întâmplat pe urmă cu el?

Pune-ţi mâna pe inimă şi nu-i răspunde repede băiatului agiamiu de atunci numai aşa... cu o simplă mângâere tardivă pentru acela care, astăzi, de ar fi avut noroc să capete la vreme povaţa cea cuminte, ar fi însemnat, poate, ceva în patria lui, şi care, fiindcă a urmat prosteşte îndemnul nerod al unei închipuite vocaţiuni, nu a putut însemna nici pentru el, necum pentru alţii, nimic.

Fii sănătos şi vesel!

Al tău vechiu,

CARAGIALE

V

Frate Vlahuță,

Despre *adevăr*, să mă ierți că nu-ți pot răspunde nimic — nu 'nțeleg ce lucru anume e însemnat cu acest cuvânt pe care-l rostim și-l auzim rostit atât de des la fiece pas al vieții...

A-de-vă-rul!...

Stă el de sine însuși fără amestecul minții noastre? Ori numai cu acest amestec își capătă ființa? Ori este o creațiune a minții omenești? Este el un *ce*, un *cum*, ori amândouă?

Astea sunt întrebări filosofice prea înalte — nu mă'ncumet a-mi bate capul cu deslegarea lor. Astfel, la prima citire a scrisorii tale m'am gândit să-ți răspund telegrafic:

« Incapabil satisface. Caută București filosof ».

Dar, citind a doua oară, am găsit la sfârșit aceste rânduri, mai apropiate de mărginitul meu înțeles:

« Intr'un cuvânt, politica te lasă să spui ce ai pe inimă? Un literat înscris într'un partid poate să-și spună tare gândul lui întreg? *Asta-i* întrebarea ».

Așa?... Așa da, am zis; la *asta*, par'că aș putea răspunde ceva, și iată cum...

Mai întâi, scurt: nu numai politica ne împiedică să spunem ce avem pe inimă; și un literat, chiar neînscris în vreun partid, nu poate să-și spună totdeauna gândul lui întreg. Iar dacă e o mare fericire, cum zici tu, să-și poată spune cineva ce are pe inimă, gândul lui întreg, apoi trebue să mărturisim că bietului muritor, această fericire, ca și multe altele, îi e dat numai s'o dorească.

Ia să vedem acuma mai pe larg.

Să luăm un literat care n'a făcut și nu face politică de loc, deși frate-său mai mare e fruntaș într'un partid, om de puternic sprijin al cabinetului. Se 'ntâmplă că partidul fratelui, stând la putere peste măsura răbdării opoziției, a făcut o sumă de greșeli politice și se găsește la un moment foarte slăbit în fața opiniei publice. Fără a face politică, literatul nostru a constatat şi el, ca toată lumea, acele greşeli — cam prea vădite călcări de lege, cam prea violente abuzuri de putere, cam prea exagerată favorizare a unor interese personale sau de coterie în dauna celor publice... şcl. şcl.

In culmea crizei, când partidul lui nenea se'nţepeneşte'n călcâie, iar lumea toată dă năvală să-l răstoarne, literatul nostru îşi însoară flăcăul într'un oraş de provincie; iar nun mare este chiar nenea, unchiul ginerichii...

E o caldă sărbătoare de familie. După cununie, pe când toţi sunt în culmea veseliei la masă, nunu mare ridică un toast pentru viitorul finilor; dar n'apucă să-l termine, şi iată că i se aduce pe tavă o telegramă urgentă din Bucureşti. Nunul cere pardon după regulă, mesenilor, deschide telegrama, îşi aruncă ochii pe hârtie şi cu privirea rătăcită, exclamă:

« Mişei! mizerabili! infami! »

« Ce e? ce e? » întreabă toţi.

Ce să fie?...

« Mari turburări de stradă în capitală... Intervenţia armatei... Răniţi, morţi... In momentul acesta, prezidentul consiliului merge cu demisia la palat, unde sunt chemaţi capii opoziţiei spre consultare... »

Cum am zice, s'a isprăvit!...

Nenea e consternat în faţa nenorocirii patriei... Literatului (consternat şi el că i s'a stricat frumoasa petrecere,) îi « stau multe pe inimă », şi 'n « gândul lui întreg » vede că trebuia să se 'ntâmple ce se 'ntâmplă...

Te 'ntreb dacă poate el să spună măcar atâta mâhnitului patriot:

« Nene, nu te puteai aştepta la mai bine..., că nu era cu putinţă să mai meargă mult. Aveţi ce meritaţi!... prea aţi fost, cum să zic? din cale-afară! »

Evident, că nu, va trebui să facă figură de circumstanţă şi să zică măcar atât:

« Ci nu te mai turbura, nene! Ei! Şi? Zi că o să cădeţi! Aţi stat destul la putere... Aţi desfăşurat o activitate foarte frumoasă... Veţi cădea mândri! Veţi cădea în picioare!... »

Care va să zică şi frăţia, nu numai politica, poate împiedica pe un literat de a spune tot ce-i stă pe inimă — gândul lui întreg...

Acelaş literat, neînscris în vreun partid politic, voind să pună ipotecă o moşioară, merge cu hârtiile de proprietate la d. Pavugadi, avocatul împrumutătorului. Omul legii, pe când s'aude de alături sunând un clavir cam neacordat, examinează scrupulos actele, le găseşte în regulă şi zice:

— Foarte bine! Afacerea e ca şi terminată... Săptămâna viitoare introducem actul de ipotecă la Notariat.

— Tocmai săptămâna viitoare? întreabă contrariat literatul. De ce atâta întârziere?

— Săptămâna asta, mi-e peste putinţă, răspunde avocatul, n'am un moment liber.

— Te rog, domnule Pavugadi, stărue literatul; te rog nu mai amâna! destul de când tot aştept!... te rog...

— Să vedem... să vedem, zice omul legii, să-mi consult carnetul şi nişte dosare. Pân atunci (tot rămâi d-ta cu noi la masă), ca să nu te plictiseşti aici, treci, te rog, în salon, unde te-aşteaptă familia mea.

Literatul trece în salon. Acolo e lume plăcută. Dame. La piano, domnişoara cântă cu mult brio din Chopin, din dulcele, « omorîtor de dulcele » Chopin... O jumătate de ceas fără pauză. Damele sunt transportate. In sfârşit, *mieux vaut tard que jamais*, iată intră şi avocatul:

— Să dea la masă!

Clavirul urmează 'nainte, pe când omul legii îi zice literatului:

— O să fie cam greu săptămâna asta...

— ! !

— ...dar să vedem... Poate să aranjez aşa ca poimâine, între două procese, dacă reuşesc să-l amân pe cel dintâi, cum sper, să trecem repede la Notariat.

— Te rog...

— Ei! adaogă omul legii; d-ta care eşti mare amator de muzică, ce zici de progresele *lu* Margò?... şi fără profesor, nota-bene!...

Mă rog ţie, frate Vlahuţă, spune-mi dacă literatul, neînscris în vreun partid politic, poate răspunde:

« Nene Pavugadi, muzica este un infernal supliciu, pe care Inchiziţia nu l-a putut născoci, cu toată imaginaţia ei de absurdă cruzime; Chopin este un ferestrău mecanic circular brevetat; iar domnişoara Pavugadi a dv. (să vă trăiască!) poate da 'nainte sută la sută celui mai rafinat călău chinez... fără profesor, nota-bene! »

Nu, desigur, Literatul nostru va răspunde că muzica este arta care îmblânzeşte moravurile; că Chopin este cel mai mare geniu muzical, şi la urmă va « trebui să constate » cu entusiasm *ce toucher d'un velouté hors-ligne, cette agilité inarrivable, cette profonde compréhension de la chose, excessivement rare à un tel âge, cette manière d'interprêter toute personnelle, cette limpide et puissante expression* etc... ale *lu* Margò...

Ei! care va să zică, iubitule, şi secţia de Notariat, nu numai politica ne poate împiedica de a... (vezi mai sus).

Peste câteva zile, literatul nostru întâlneşte o cunoştinţă — un om bolnav, care de-abia se mai târăşte, purtând strălucitoare pe chipul lui pecetea morţii neîndurate. Omul îi spune cu glasul stins că i-a fost foarte rău, dar acum îi merge mult mai bine, şi mâine pleacă la Nizza: toţi doctorii i-au recomandat pentru convalescenţă aerul întăritor al Rivierei. Literatul nu-i poate spune:

« Omule, nu asculta pe doctori! vor să scape de d-ta, să nu le mori pe braţe. Nu mai cheltui degeaba pe drumuri. Cum ai ajuns d-ta, dai în vagon ortul popii înainte de Viena. Mai bine, fii cuminte, stai de mori acasă ca lumea... Imi pare rău; eu te ştiam inteligent: nu te vezi în ce hal eşti? »

O să-i zică dimpotrivă:

« Bravo! Foarte bine să mergi la Nizza... straşnic aer!... Dar, numa un lucru: cât ţine, o săptămână două, convalescenţa, nu te apuca pe acolo iar de petreceri; în orice caz, nu le face prea late pân la ziuă, după obiceiul d-tale... Ţin'te bine când îţi dă brânci inima! »

Care va să zică şi mila, nu numai politica...

Şi acum ca să termin, rogu-te, frate Vlahuţă, ascultă...

Tu eşti un literat neînscris în vreun partid politic. Inchipue-ţi că eu, vechiul tău prieten viu la tine (cum se poate'ntâmpla curând) cu o scriere foarte slabă (cum iarăşi se poate prea bine întâmpla) şi îţi cer numaidecât părerea...

Contez pe buna ta prietenie că n'ai să-mi spui:

« Drăguţă, ai făcut o operă în care mijloacele de expresie sunt departe de a acoperi, nemite de a covârşi, intenţia artistică... Nu faci bine s'o dai la lumină; căci dacă o operă reuşită poate uneori să fie o faptă rea, niciodată o operă nereuşită nu poate fi o faptă bună ».

Tu ştii cât m'ar mâhni asta, şi ştii asemenea ce plăcere mi-ar face dimpotrivă să-mi spui:

« Frate, mă aşteptam dela tine fireşte să faci lucruri frumoase, dar, să te ridici aşa de sus, îţi mărturisesc că nu m'aşteptam. Opera ta este eminentă, e ceva vertiginos — ai făcut pur şi simplu un capo-d'operă! »

Şi chiar mai entusiast şi mai elocuent decât atâta nu strică să fii...

Şi... care va să zică nu numai politica, şi prietenia...

Nu, desigur; de-o fi sau nu cineva literat, înscris sau neînscris într'un partid politic — milă, frăţie, prietenie, ruşine, varie sentimente, multiple interese morale sau materiale (am putea închipui la infinit exemple) îl vor împiedica să spună oricând ce are pe inimă, gândul lui întreg, privească el lucruri de ordine privată sau familială, publică sau socială.

Dar mă vei întreba:

« E bine, e frumos asta sau nu? »

Iţi răspund:

« Incapabil satisface. Caută Bucureşti filosof ».

Fii sănătos şi vesel.

Al tău vechiu
CARAGIALE

VI

Frate Vlahuţă,

Parcă ţi-am mai scris odată că: pe cât pot eu constata, voi literaţii nu vă prea bucuraţi — cum ar fi să fie — de mare favoare din partea tineretului cult al şcoalelor noastre înalte. M'am gândit să-ţi spun acuma la ce cauze aş atribui eu aceasta; sunt trei, iată:

1. Literatura, cum se face în genere la noi, e poate mai prejos de exigenţele tinerimii culte, care află suficientă şi convenabilă hrană spirituală în marile literaturi străine — tot aşa ca şi societatea înaltă, care, prin educaţiune familială, cunoaşte mai bine limbile popoarelor civilizate, decât limba nerafinată a poporului nostru;

2. Dela o vreme se'ntâmplă în lumea românească, dovedit cu date statistice, un fenomen ciudat: se nasc oameni de talent artistic în proporţie covârşitoare asupra numărului populaţiunii. Dacă în alte părţi ale lumii se constată, să zicem la o sută de născuţi unul de talent, la noi proporţia este răsturnată: numai unul e fără talent dintr'o sută de născuţi. (Un pesimist mi-a afirmat odată că asta se datoreşte unei boale molipsitoare, care se numeşte mania notorietăţii; nu l'am crezut; pun, se 'nţelege, mai mult temeiu pe rezultatele unei ştiinţe pozitive ca statistica, decât pe afirmarea unui pesimist în momente de toane rele). Avem, care va să zică, la naşteri 1% fără talent. Numai aşa putem înţelege cum unele şcoale înalte produc mult mai mulţi scriitori decât cititori;

3. Preocupările politicei-militante absorb din zi în zi mai mult tinerimea noastră studioasă; dela o vreme, cât sunt ele de populate, — Universităţile, neputând da un contingent îndestulător pentru desbaterea destul de largă a chestiunilor politice la ordinea zilei, a trebuit, prin patriotism, să ne hotărîm a înrola, cu dispensă de vârstă, şi pe liceani, — deocamdată pe cei din cursul superior. Aşa dar, pentru literatură rămân buni de socotit cititori, liceanii din cursul inferior; între aceştia neapărat că nu vom trece pe aceia cari sunt înşii scriitori, fie în versuri, fie în proză, fie în amândouă.

Aşa stăm cu tinerimea studioasă sau cultă. Acum, dintre oamenii maturi cari compun numeroasa şi puternica noastră clasă mijlocie — agricultori mai mari şi mai mici, comercianţi, industriali, oameni de afaceri, profesiuni liberale şi intelectuale, funcţionari — aproape nimini nu citeşte. De ce oare? Poate că nu le trebue; ori poate că afacerile în țară noastră n'or fi aşa de comode ca în alte țări, mecanismul daraverilor n'o fi destul de metodic organizat, încât omului intrat în dârdora vieții practice să-i mai rămână câteva momente libere şi pentru petreceri inutile, — cum le rămân, şi încă destule, europenilor celor mai încărcați de griji.

Atunci?... Atunci s'ar crede că trebue să meargă slab de tot literatura noastră. Nicidecum. Ba, dimpotrivă, vădit prosperează; a ajuns, cum se zice în comerț, un articol care se cere bine. De cine? cine sunt cititorii?

1. O mare parte din funcționarii comerciali şi dintre muncitori, tinerime de «ambe-sexe».

2. Mulți învățători şi preoți dela țară, precum şi mici agricultori, eşiți din şcoalele populare — spurcați la carte, cum s'ar zice pe româneşte.

3. Tinerimea feminină cultă din clasele mijlocii; aceasta e poate cea mai devotată şi mai fidelă închinătoare a culturii intelectuale româneşti.

(Bine înțeles că şi din aceste trei categorii cunoscătoare de slovă, trebue să exceptăm pe aceia sau pe acelea cari înşii sau însele sunt scriitori, fie în proză, fie în versuri, fie în amândouă).

Aşa dar, nu prea stăm rău.

Dar, precum ți-am mai spus aldată, aceste trei categorii de cititori, cum sboară de vertiginos progresul nostru, mâine-poimâine vor fi cucerit şi ele drepturile politice; atunci, fireşte, n'or să mai aibă nici ele vreme de iubit inutilitățile. Nu vă speriați însă: literaturii n'are să-i pese de asta... Oricum s'ar organiza societatea, umiliți, nemulțumiți şi rămaşi pe dinafară se vor găsi totdeauna să aibă vreme a se mângâia cu slove negre pe hârtie albă.

Fii sănătos şi vesel.

Al tău vechiu

CARAGIALE

MORALĂ ŞI EDUCAŢIE

VII

Frate Vlahuţă,

Prea multe ghicitori îmi pui, şi prea grele. Fiindcă însă ne-am legat amândoi să ne răspundem numaidecât, îmi voiu da osteneala să-mi ţin rândul, şi nu voiu căuta prea adânc răspunsurile; căci pe de o parte, cum mă ştii de atâta timp din tinereţe, sufăr de o neplăcută infirmitate — sunt scurt la vedere; iar pe de alta, în faţa oricărei întrebări, mi-aduc aminte de o mică poveste orientală...

A 'ntâlnit odată un negustor glumeţ, întorcându-se din târg, pe Nastratin-Hogea, vechiul nostru prieten din copilărie, şi zice:

— Hogeo, dacă ghiceşti ce am eu în basmaua asta, ţi-l dau ţie să-l faci jumări... Ia, ghici!

Hogea se gândeşte şi răspunde:

— Ia, mai spune încă odată:

— Dacă ghiceşti ce e, ţi-l dau să-l faci jumări...

— Nu-i destul, atâta... E prea departe... Mai dă-mi un semn măcar, să mă apropii de 'nţeles.

— Aşa? adaogă negustorul; uite: e ceva gogoneţ, cu coaje tare, şi 'năuntru, dacă spargi coaja, d'asupra e alb şi 'n mijloc e galben...

— Ei! zice Hogea, după ce se gândeşte bine; las' că ştiu acuma: ai scobit o gulie şi ai vârît înăuntru o bucăţică de morcov.

Aşa dar, n'am să caut ca Nastratin prea pe departe înţelesul ghicitorilor ce îmi pui; am să răspund de-a-dreptul scurt, precum mă taie capul — şi anume...

1. — *Incotro mergem?*

— Dacă am avea pe cine să ne poată duce, am merge încotro ar trebui să mergem. Dar fiindcă la noi toţi comandă şi nimini n'ascultă, — căci nu s'au născut încă nici cine să ştie comanda, nici cine să ştie asculta — mergem şi noi cum merg toate în natură subt imperiul necesităţii, mergem încotro o vrea Cel de sus — Dumnezeu, adică. Şi doar o fi El bun să nu ne ducă de râpă!

Eu, după priceperea mea, cunoscând adânca înţelegere a celui cu care stau de vorbă, numai cu acest răspuns m'aş putea socoti plătit faţă de toate întrebările tale; totuşi, fiindcă-mi place să stau de vorbă cu un om care 'nţelege aşa de bine, voiu să urmez mai departe.

2. — *Suntem ca neam, în faza de copilărie, de tinereţe, de bărbăţie, sau îmbătrânim fără învăţătură de minte?*

— Această 'ntrebare a ta o pricep cam ca Nastratin pe a negustorului cu oul în basma... Ia să vedem... Toate neamurile de pe lume sunt cam tot aşa de tinere şi tot aşa de bătrâne. In lume sunt deosebiri mari de vechime între State, între formaţiile politice; dar între popoare, între neamuri, nu prea. In genere, Statele sunt mai puţin durabile decât neamurile; în orice caz, durata neamului n'are aface cu a Statului; ba adesea, după cum spun unii învăţaţi, Statul particular poate fi o piedică pentru desvoltarea unui neam. Şi este dovedit, tot de către învăţaţi, că neamuri mari, rase ilustre, n'au fost în stare să înfiinţeze State particulare pentru ele însele; menirea lor a fost numai să întemeieze pentru alţii State puternice, sau să contribue în mare parte la întemeierea acestora — ca de pildă Northmanii şi Slavii. Vezi dumneata: pe semne că puterea acestor vestite neamuri era prea mare ca să 'ncapă între graniţele unui singur Stat particular, şi menirea lor prea depărtată ca să se strângă în marginile unei istorii particulare, cât de largi.

Nu-i, care va să zică, vorba să ştim în ce fază ne aflăm — de copilărie, de ţinereţe, ori de bătrâneţe. E vorba numai să nu 'mbătrânim, cum zice românul, de geaba; că de bătrâneţe nu scapă nimini şi nimic pe lume: a noastră, a tutulor e numai vremea: vecinicia este numai a Unuia.

3. — *Ce ne dau şcoalele noastre?*

— Ne dau ce pot şi ce ne trebue: cele inferioare ne dau în genere impiegaţi de Stat; cele superioare, în genere profesori.

4. — *Ne fac ele mai fericiţi, etc.?*

— La aceasta, eu care nu sunt nici impiegat, nici profesor, fiindcă n'am umblat la şcoală, nu pot răspunde; întreabă deci pe vreun profesor ori impiegat.

5. — *Ce e cu uimitoarele progrese, pe cari, după cum strigă mereu trâmbiţele toate, le-am făcut?*

— Că am făcut progrese satisfăcător dintr'un punct de vedere, nu mai încape vorbă. Cine citeşte istoria bietului popor românesc şi vede prin câte a trecut el de peste două veacuri şi mai bine până să se 'ntemeieze Statul lui actual, înţelege că — oricâte lipsuri am constata la noi în comparaţie cu starea lumii civilizate, şi oricât ne-am plânge de ele, unii din dragostea pentru el, alţii prin pretenţii individuale mai mult sau mai puţin justificate — suntem departe de ce am fost ca dela ticăloşia cea mai adâncă la o stare cuviincioasă de omenie.

Dar ia să zicem că am făcut progrese *uimitoare*... Dè! parcă asta ar trebui s'o lăsăm s'o zică filo-românii cari trec pe la noi din când în când în escursiune de plăcere sau de... daraveri cu Statul.

6. — *Dela sentimentul religios mai putem aştepta ceva?*

— Fireşte că nu putem aştepta ceva dela ceva care, poate, o fi existat cândva, dar care acum vedem bine cu toţii că nu există... Dar despre aceasta, altădată poate, mai pe larg, precum ar merita în deosebi...

7. — *Incotro e limanul?... din cotro să aşteptăm un mântuitor de care avem nevoie?*

— La acestea să-mi dai voie a-ţi răspunde tot cu întrebări... Ce zor are cineva de un liman când fără nevoie de cârmă, pluteşte vesel pe liniştitele ape şi nu se simte ameninţat de nicio primejdie imediată, care să-i turbure petrecerea?... Iar cât despre mântuitor — îi mai trebue oare neamului românesc încă un mântuitor din cotrova, când atâţia îi răsar, care mai de care, din toate răspântiile?... Avem, slavă Domnului! atâţia, că am putea să-i dăm de pomană altor nevoiaşi.

8. — *Suntem cu adevărat mai deștepți decât alte neamuri, sau ne-am făcut numai așa o spaimă?*

— O Doamne? oare încă nu știi tu, dragul meu, că poporul este suveran? Apoi, dacă-i suveran, suveran fără lingușitori și fără bufoni, se poate?

Cat despre propoziția ta: *atâta poți càt știi*—dă-mi voie să o răstorn, cum mi se pare mie mai potrivit: *atâta știi cât poți.* Iar cât despre că știm *mai multe* decât se știa acum o sută, ori fie și o mie de ani, îți răspund că mai *multe* om fi știind și noi Românii ca toată lumea, mereu tot mai multe de pe o zi pe alta; dar, ca oameni ce suntem și noi, ca toată lumea, *mai mult* decât s'a știut de când lumea n'o să știm — acum și pururea și 'n vecii vecilor... Amin!

Dar mai la urmă, nici nu trebue, dacă nu se poate!... După *mai mult,* lasă să alerge filosofii... Noi, ca lumea așezată, să ne mulțumim a câștiga învățătura despre mai multe și cât mai multe.

Inainte! Cât putem în vremea noastră, înainte! fără să uităm vreodată, când ne așezăm seara capul pe căpătâiu, frumoasa veche închinăciune, care, pe cât mai mi-aduc aminte din copilărie, sună cam așa:

« La dreapta-mi este Mihail; la stânga-mi este Gavriil; în față-mi este Rafail; în spate-mi este Uriil... iar pe d'asupra noastră se desfășură mărirea și slava lui Dumnezeu! »

Fii sănătos și vesel!

Al tău vechiu
CARAGIALE

VIII

Frate Vlahuță,

Ai luat de sigur seama că, deseori, când răspunderea este împărțită la doi, fiecare caută s'o arunce asupra celuilalt: știi vorba Românului despre cel care « se lasă pe tânjală ».

Așa se 'ntâmplă la noi fiind vorba de educațiunea tinerelor generațiuni, când, cu părere de rău, trebue să constatăm că toate clasele societății, dela cele mai înalte până la cele mai umile, lasă toată grija şi aruncă răspunderea întreagă în spinarea şcoalei.

Ia să vedem dacă asta e drept şi bine.

Socotind vacanţele, duminicile, sărbătorile religioase şi naţionale — la ţară încă şi altele, păgâneşti — fără să mai socotim absenţele mai mult sau mai puţin nemotivate — copilul stă la şcoală 180 de zile pe an, câte cinci ceasuri pe zi, adică în total vreo 900 de ceasuri. Anul însă are 8760. Aşa dar, un copil trăieşte sub ochii dascălului a zecea parte a timpului, iar nouă părţi din zece şi le petrece altundeva. In timpul restrâns cât trăieşte copilul la şcoală, dascălul e strict obligat să-i dee o anumită sumă de învăţături — destule; poate, prea multe.

Credem că n'are să spună cineva cu judecata dreaptă că sarcina dascălului este uşurică. O fi amară orice pâine câştigată cu necaz, dar greu se poate găsi una mai puţin dulce decât a dascălului dela noi, unde familia nu dă nici un ajutor şcoalei; unde lumea crede că şcoala este un aparat fabulos, care poate turna prin procedeu mecanic toată ştiinţa omenirii în capul oricărui copil — indiferent de capacitatea lui intelectuală şi de puterea lui de voinţă, — fără nicio osteneală ori tragere de inimă din partea acestuia.

Afară de asta, lumea noastră, în genere mai crede că învăţătura are asupra omului o putere fără margini; că, prin şcoală, omul poate căpăta ceca ce nu s'au îndurat ursitoarele să-i ursească — inteligenţă, judecată, voinţă, ba chiar talente, şi încă nu numai atâta! că, prin învăţătură de carte, ar putea dobândi omul şi însuşiri sufleteşti cu cari din naştere nu a fost dăruit — acele daruri multe, ce nu-i nevoie să le mai numărăm unul câte unul, fiindcă avem în limba noastră un cuvânt, însumându-le minunat pe toate: omenie.

Cum am zice, ne 'nchipuim că, prin fermecele buchilor, o creatură ursită a fi în toate privinţele mediocră poate deveni o persoană de înaltă notorietate, iar un născut fără suflet nici obraz poate ajunge pildă de omenie pentru vremea lui. Pretindem dela dascăl nici mai mult nici mai puţin decât să ne facă dintr'un boboc de scaiete un trandafir de lună, o privighetoare dintr'un puiu de vrabie şi dintr'un căţelandru de vulpe un prepelicar de soiu. Şi să nu uităm că aceste metamorfoze cerem să ni le săvârşească şcoala în a zecea parte a timpului; căci, cum am arătat, nouă din zece părţi şi le petrec — bobocul, între bălăriile lui; puiul, sub straşina unde s'a prăsit, şi căţelandrul în vizuină, ori pe lângă coteţe.

Ei! trebue să mărturisim că pretenţiile acestea sunt puţin cam exagerate — nu-i aşa?... Ar trebui prin urmare, în interesul educaţiunii tinerelor noastre generaţiuni, să ne mai moderăm pretenţiile faţă cu şcoala. Căci, ia să ne întrebăm: poate face ea atâtea şi astfel de minuni?... N'ar fi vremea să iasă din mintea familiei şi societăţii această nemărginită încredere în închipuita putere magică a învăţăturii de carte? N'ar trebui să se convingă odată lumea noastră că 'n adevăr şcoala poate foarte mult, dar *nu* mai mult de *cât* poate? că şcoala e absolut necesară, însă numai pentru ce ne poate da, iar nu pentru îndeplinirea unor dorinţe absurde.

Şi dacă ar fi numai pretenţia absurdă? dar din păcate, e încă ceva şi mai absurd...

Şcoala românească, fără să ne lăudăm, este, de spre partea corpului didactic, excelentă; dar dacă nu dă încă, nici ca şcoală propriu zis, roadele cuvenite, nu ea este de vină... Numai bunul Dumnezeu şi bietul dascăl ştiu cu câte piedeci ce i le pune societatea are să lupte şcoala pentru a-şi îndeplini la limită datoria proprie...

Fii sănătos şi vesel.

Al tău vechiu
CARAGIALE

IX

Frate Vlahuţă,

De ce să ne facem spaimă şi inimă rea degeaba? La noi nu e nici mai multă nici mai puţină stricăciune decât în alte părţi ale lumii, şi nici chiar nu s'ar putea altfel. Calităţile şi defectele omeneşti sunt pretutindeni aceleaşi; oamenii sunt peste tot oameni. Limbă, costume, obiceiuri, apucături intelectuale şi morale, religiuni — precum şi toate celelalte rezultate ale locului unde au trăit, ale împrejurărilor prin care au trecut — îi pot arăta ca şi cum s'ar deosebi mult cei dintr'un loc de cei dintr'altul; ei însă în fundul lor, pretutindeni şi totdeauna sunt aceiaşi. Nu există pe pământ speţă zoologică mai unitară decât a regelui creaţiunii. Intre un polinezian antropofag şi cel mai rafinat european, altă deosebire hotărîtă nu există decât modul de a-şi găti bucatele. Niciun neam de oameni nu-i mai bun sau mai rău, niciunul mai inteligent ori mai prost; unul e mai aşa, altul mai aminterea; dar, la urma urmelor, toţi sunt la fel. Zi-le oameni şi dă-le pace!

Aşa dar, să nu ne mai facem inimă rea şi spaimă gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele. Nu, hotărît; neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă; nu e pân' acuma dospit cum se cade. E încă nelimpezit de mizeriile seculare sub care a mocnit cu junghetura frântă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sânu-i pe cine să-i poată comanda; încă nu ştie de cine să asculte — fiindcă nu are deocamdată încredere în nimini... Fript cu lapte, suflă şi 'n brânză. N'a ajuns să cumpănească bine ceea ce ar fi în stare să poată cu ceea ce i se pune împotrivă, şi astfel încă nu înţelege că în mâna lui ar sta să-şi îndrepteze soarta şi să dispună apoi pe de'ntregul de ea — păcum e drept şi păcum are să şi fie odată. In fine, nu are încă destulă îndrăzneală să-şi răfuiască socotelile cu «binevoitorii lui epitropi». Dar cu vremea, trebue să vină şi asta; trebue să vină şi înţelegerea fără de care nu poate fi o naţiune sigură de avutul ei, nici de onoarea, nici de viitorul ei.

Românii sunt astăzi un neam întreg de peste zece milioane de suflete, având una şi aceeaşi limbă, (nu ca s'o lăudăm noi) extraordinar de frumoasă şi de... grea; având un mod de gândire deosebit al lui, o comoară nepreţuită de filosofie morală, de humor şi de poezie — cu atât mai originală avuţie cu cât este un amestec de moşteniri şi de dobândiri antice, greceşti, slave, orientale şi altele, pecetluite toate cu netăgăduita lui nobilă pecetie romanică, latină, care-l arată bun şi netăgăduit stăpân al lor. Din această stăpânire seculară a lui rezultă şi puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă d'abia pe departe începe a-şi simţi importanţa în lumea europeană. Şi de aceea, este aşa greu de 'nţeles teama ce o au unii de « înstrăinarea neamului românesc », de « alterarea spiritului naţional », de... « pierderea românismului »!...

Să se piardă neamul românesc! — Auzi dumneata!...

Să se stingă normal, să se topească încet-încet în apa lumii şi a veacurilor, cum s'au stins şi s'au topit feldefel de neamuri, chiar dintre cele mai mari şi mai vestite de pe pământ — da!... fiindcă fireşte, nimic din câte sunt la vederea omului nu e nemuritor în lumea asta, şi fiindcă tot ce e pe pământ trebue neapărat să aibă o viaţă mai scurtă ca a pământului; — căci încă şi cu el, ca şi cu toate ale lui, trebue să se isprăvească odată... Decât, pân' atunci mai va, mai avem de furcă, şi mai va atâta şi mai e atâta de tors, încât nu trebue să ne doară de pe acuma capul de gândul zilelor din urmă a micuţei noastre planete... Ţie-o poruncile înalte cât mai mult să plutească atârnată 'n albastru între atâtea nenumărate lumini!

...Dar să ne temem că are să se prăpădească, să se piarză, aşa de azi pe mâine, până nici nu s'a ridicat încă bine în picioare, un neam de zece milioane!... De ce?... Fiindcă un Fănică oarecare sec n'are destul respect pentru antemergătorii progresului nostru cultural?... fiindcă un muţunache maimuţeşte apucăturile şi tonul de *boulevardier parisien?*... fiindcă inteligenţe tinere îşi risipesc zadarnic vremea în *a critica*, în loc să şi-o întrebuinţeze în *a face* mai bine decât au făcut aceia pe cari îi critică?...

Tânăr, bătrân, face omul, individual, ce-i place şi ce ştie face... Ei, şi? Aici nu e vorba de ce-i place unuia sau altuia să facă; e vorba de ce poate face o lume întreagă... Şi lumea îşi vede înainte de mersul ei, facă oricine ce-o pofti... Cine nu merge cu ea înainte şi stă, cu gândul la sine — să-şi facă în ceafă cărarea, să critice tot fără a face nimica, să ţâfnească de necaz că alţii au făcut ceva înainte-i ori că alţii vor însemna ceva după dânsul — acela îşi crede ziua lui eternă; şi, mâine, lumea o să fie departe de el înainte, şi el o să se afle înapoi departe de ea. Ba, adesea, lumea trebue să dea câţiva paşi înapoi, ca să-şi ia vânt spre a merge mai sigur înainte. Vai de cel ce n'a luat seama la mişcarea ei prudentă!... se va găsi rătăcit, că s'a bizuit a merge de capul lui înainte fără socoteală.

Oamenii toţi mor; unii mai de timpuriu, alţii mai târzior... Da, toţi mor; dar numai unii îmbătrânesc: aceia cari nu simt că lumea merge şi că omul nu trebue să se înţepenească 'n călcâie pe loc, ci trebue să se lase dus, în pasul lumii. De aceea vedem atâţia tineri bătrâni şi atâţia bătrâni tineri... atâţia sdraveni şi verzi până la chemarea de sus şi atâţia ofiliţi şi muceziţi înainte de a fi legat rod...

...Să se prăpădească neamul românesc?

Dar întoarcă-se Oltul şi Mureşul de-a'ndaratele cătră obârşia lor în creierii munţilor Cicului, neamul românesc tot el, neam românesc va fi, lucrând cu minte, aşteptând cu răbdare vremea când să dea şi el culturii şi civilizaţiei europene concursul lui specific, pe cât va fi fost înzestrat pentru asta de Pronia cerească — fiindcă, oricum ne-om învârti şi ne-om răsuci noi oamenii, legile cari stăpânesc mersul omenirii tot în mâna Proniei cereşti sunt şi trebue să rămână; căci a puterii acesteia nepătrunse de noi este şi omenirea o arătare.

Fie dată în omenire parte cât mai frumoasă şi neamului românesc!

Dumnezeu să te ţină în sfânta lui pază!

Al tău vechiu
CARAGIALE

X

Frate Vlahuţă,

Mă tot gândesc la amicul care ţi s'a plâns, cu atâta dreaptă mâhnire, de apucăturile fiului său, Fănică; şi de ce mă gândesc mai mult, văd mai bine că şi are şi n'are dreptate să se plângă. Din nenorocire, cazul lui nu este întâmplător şi izolat; o sumă de părinţi sunt pentru aceleaşi cuvinte nemulţumiţi de copiii lor, şi, ca şi el, aruncă vina asupra şcoalei.

In adevăr, tinerii din ziua de azi au cam prea puţină consideraţie pentru predecesorii şi pentru mai marii lor.

Dacă Fănică al amicului tău vorbeşte într'un mod aşa de ireverenţios « de un profesor, de un ministru sau de un om de Stat », şi hotărăşte aşa de sumar că « tot ce se face azi în ţară este stupid, fals şi ridicul », asta încă nu-i aşa de grozav. Eu ştiu ceva şi mai şi. Cunosc un părinte, amator de literatură, el însuşi literat în momentele-i pierdute; — mai toate momentele pierdute la noi sunt câştigate pentru literatură, şi se pierd foarte multe la noi. Imi spunea alaltăieri despre fiul său Mitică, un tânăr de abia de ieri licenţiat în filosofie, lucruri monstruoase:

« Inchipuie-ţi, d. Mitică, fiul meu, e de părere că republica literelor româneşti a fost până acuma un sat fără câini, unde s'au putut mulţi plimba fără ciomag; că o sumă de glorii ale condeiului românesc sunt nişte nulităţi; că opere pe cari le considerăm noi ca sacre sunt numai nişte mardale literare, care într'o lume cultă n'ar fi primite nici ca literatură de reclamă pentru articole de droguerie; că autori cari trec drept clasici români gândesc şi scriu ca nişte isnafi nedaţi la slovă; că de limbă şi gândire proprii româneşti foarte puţine mustre la limită convenabilă am găsi în grămezile de producţiuni literare de până azi — în sfârşit feldefel de afirmaţiuni blasfematorii... să-i sbârlească părul de groază! »

Bietul bătrân! am zis eu. Adevărat trist lucru să auzi tinerimea judecând despre munca şi zelul generaţiunilor bătrâne cu atâta lipsă de respect şi de consideraţie. Asta dovedeşte, întâi că învăţăturile înalte, rafinând gustul şi ascuţind judecata unei generaţiuni, fac să-i crească pretenţiile intelectuale; şi al doilea că acele învăţături înalte n'au a face cu o bună şi frumoasă educaţiune. Pentru propagarea învăţăturilor înalte, atât de necesare progresului, şcoalei fireşti trebue să-i fim recunoscători; dar de educaţiunea tinerimii procopsite cine strică?

Că Fănică şi Mitică sunt mai învăţaţi decât au putut fi părinţii lor (cum e şi bine şi natural să fie), asta e meritul şcoalei; dar că sunt cam rău crescuţi, cine altul decât părinţii dumnealor e de vină? I-au lăsat să înveţe mult şi multe la şcoală, şi nu le-a temperat prin autoritatea părintească excesul de independenţă faţă cu ordinea socială. Părinţii, uimiţi de progresele intelectuale ale fiilor n'au mai îndrăznit să se amestece în stăpânirea sufletelor acestora, lăsând această datorie proprie a părintelui în sarcina şcoalei.

Şcoala are multe bunuri, nenumărate, însă acolo unde se face printr'însa o săritură de un veac între două generaţiuni, acolo şcoala poate avea şi un mare cusur: umileşte pe părinţi şi înfumurează pe urmaşi.

Un tânăr student, copil de oameni sărmani şi inculţi, — care face cu succes literatură şi critică de artă, care este solicitat cu toată stăruinţa să iee parte activă la mişcările politice, care aspiră să fie mâine un om public de mare vază, — se simte ridicat sus de tot faţă cu umilii săi părinţi, oameni mărginiţi şi 'napoiaţi. Ignoranţa lor el o vede deplorabilă; credinţele lor i se par lui ridicule. El îşi simte generaţia lui, care intră acum în arenă, aşa de depărtată de aceea care se retrage scoasă obosită din luptă, încât trebue să fie o natură plămădită din elemente prea alese ca să nu se uite de sus la cei cari pleacă; trebue să fie prea nobil ca să-i privească nu cu dispreţ mândru, ci cu duioasă milă; în sfârşit, trebue să fie un spirit în adevăr superior ca să nu crează că învăţătura căpătată în şcoală exclude omenia şi că pietatea urmaşului ar fi din partea unui om procopsit o înjosire pentru dânsul.

E regretabil în adevăr că mulţi din tinerimea noastră se poartă aşa de aspru cu predecesorii ei... Dar... dar ia să ne întrebăm şi altfel: oare Fănică al tău şi Mitică al meu, afară de fudulia şi de lipsa lor de omenie, n'or fi având cumva şi ei uneori oarecare dreptate?... lucru care, dè! poate că... se prea poate... Ai?

Al tău vechiu

CARAGIALE

O ÎNTÂMPLARE LA IERUSALIM[1]

«Aidem deagrabă la ziduri, — zise Avel-Fitim către Buzi-Ben-Levi şi către Simion Fariseul, în a zecea zi din luna Tamuz, anul dela facerea lumii o mie nouă sute patruzeci şi unul; — aidem degrabă la zidurile de lângă poarta lui Veniamin, în cetatea lui David, d'asupra taberei necuraţilor. A răsărit soarele, şi închinătorii idolilor, ca să împlinească făgăduinţa lui Pompeu, trebue să ne aştepte cu mieii pentru altar».

Simion, Avel-Fitim şi Buzi-Ben-Levi erau Gizbarimi, cum le zicea pe atunci, un fel de preoţi, cari adunau prinoase pentru altarul din cetatea sfântă a Ierusalimului.

«Adevărat, — zise Fariseul — ai degrabă; fiindcă dărnicia păgânilor este lucru rar, şi totdeauna necredincioşii au fost închinătorii lui Baal.

— Că sunt necredincioşi şi înşelători, adevărat este, tot aşa de adevărat ca şi cele cinci cărţi ale Scripturii; dar numai cu noi sunt astfel. Văzutu-s'au vr'odată Amoniţii să fie necredincioşi către dânşii şi triburile lor chiar? Şi nu mi se cam pare mare dărnicie din parte-le, că ne dă miei pentru altar în schimbul celor treizeci de arginţi, pe cari ni-i ia pe fiece cap de vită!

— Insă uiţi, Ben-Levi — răspunse Avel-Fitim — că romanul Pompeu care a împresurat, ca un păgân ce e, cetatea Prea Inaltului, nu are nicio dovadă că noi nu întrebuinţăm mieii cumpăraţi pentru altar la hrana noastră chiar.

---

[1] Din «Istoriile groteşti» ale lui Edgar Poë.

— Atuncia, — strigă supărat Fariseul, — pre cele cinci sfârcuri ale bărbii mele! pe care ca preot nu-mi e dat s'o raz, pe semne c'am trăit ca să ajungem ziua, în care trufaşul închinător de idoli, pângăritorul din Roma să ne bănuiască că mâncăm prinoasele sfinte ale altarului! Pe semne c'am trăit ca să ajungem ziua, în care...!

— Ce ne pasă nouă de ce bănueşte Filisteanul păgân — întâmpină Avel Fitim, — mai ales că astăzi ne folosim pentru întâia oară de sgârcenia şi dărnicia lui; mai bine aidem la ziduri, ca nu cumva să scăpăm prinoasele pentru altar, al cărui foc ploile cerului nu-l sting, şi al cărui fum nici o furtună nu-l poate abate».

Partea oraşului către care se îndreptară cei trei credincioşi, şi care purta numele lui David, era privită ca cea mai întărită a Ierusalimului, şi era aşezată pe dealul înalt şi stâncos al Zionului. Şanţul larg şi adânc din prejur săpat chiar în stâncă, era apărat cu un zid de mare tărie, ce se ridica pe malul din lăuntru. Pe zid, potrivit departe unele de altele, se ridicau nişte turnuri în patru colţuri de marmură albă, unele mai nalte şi altele mai scurte. Zidul mergea până aproape de poarta lui Veniamin, şi-apoi se înfunda în piciorul stâncos al muntelui Moriah. Aşa că, sosind Simion şi tovarăşii lui în vârful turnului numit Adoni-Bezek, cel mai nalt din toate, putură privi la picioarele lor tabăra împresurătorilor, dintr'o înălţime care întrecea pe a piramidei lui Cheops.

« Cu adevărat — suspină Fariseul, privind cu ameţeală în prăpastie, — necuraţii sunt ca nisipul pe ţărmurile mării, ca lăcustele în pustiuri! Valea lui David a ajuns să fie valea lui Adomin.

— Lăsaţi scripetul şi arginţii! — strigă de jos un soldat roman, aspru şi răguşit de parcă vorbea din fundul iadului; — lăsaţi scripetul şi banii spurcaţi cari mânjesc mâinile nobile de Roman! Aşa vă arătaţi recunoştinţa către marele Pompeu, care în bunătatea lui a binevoit să-şi plece urechea la secăturile voastre păgâneşti? Zeul Febus, zeul adevărat, a pornit de mult, şi trebuiaţi să fi venit dela răsăritul soarelui. Ce! nu cumva credeţi că noi, stăpânii lumii întregi, nu mai avem nimic de făcut decât să stăm să negustorim cu câinii de pe lume? Lăsați mai iute scripetul, și luați seama să vă fie banii curați și drepți la cântar!

— El Elohim! — strigă Fariseul, pe când răgușitele cuvinte ale ostașului roman răsunau d'alungul stâncilor prăpastiei stingându-se în vârful turnului. El Elohim! *cine* este zeul Febus? *cine* a rostit numele acesta necurat? Tu, Buzi-Ben-Levi, care ești citit adânc în legi, cărturar mare și mai știut ca toți, spune, oare de diavolul Nergal a pomenit păgânul? ori de Ashimah? ori de Nibhaz? ori de Tartak? ori de Adramaleh? ori de Anamaleh? ori de Lukot-Benit? ori de Dagon? ori de Belial? ori de Baol-Perit? ori de Baol-Peor? ori de Baal-Zebub?

— De niciunul din ei. Dar,... ia seama, nu scăpa frânghia prea iute printre degete, să nu mă lovească coșul de vr'un colț de stâncă și să se risipească banii ».

Coșul se lăsă încet pe scripete în mijlocul soldaților, și din vârful turnului, credincioșii văzură pe romani năvălind asupra-i; însă înălțimea amețitoare și ceața dimineții nu-i lăsară să vază tocmai lămurit ce făceau soldații jos.

Soarele se mai ridicase de vreo suliță.

« O să întârziem, — suspină Fariseul, uitându-se cu nerăbdare în prăpastie. Au să ne apuce alții înainte al altar!

— Și n'o să mai putem intra și gusta din bunurile pământului — grăi Avel-Fitim; — n'o să ne mai putem unge bărbile cu mirodenii!

— Nu cumva — strigă Ben-Levi — necurații or fi având de gând să ne fure banii? ori, prooroace Moise! or fi cutezând să cântărească sfântul coș?

— Uite! ne-a făcut semn — zise Fariseul — a clătinat frânghia! Trage, Avel-Fitim; trage și tu, Ben-Levi; căci ori că necurații s'au apucat de căpătâiul frânghiei, ori că le-a dat Iehova în gând să ne pue în coș vreo vită mare și grea! »

Și credincioșii începură să tragă frânghia din răsputeri. Sarcina se legăna greoi și se ridica încet prin ceață.

. . . .

« Blestemat să fie ! » — strigă Ben-Levi, după o muncă țapănă ce ținu cât se ridică soarele încă de o suliță și mai bine; când — începu să se zărească coșul încărcat.

— « Blestemat să fie! Este vr'un berbec lânos din tufișurile dela Engadi ».

— Este întâiul fătat din turmă, — grăi Avel-Fitim, — îl cunosc după spinarea lui cocoșată. Ochii îi sunt mai frumoși ca pietrele nestimate din Pectoral, și carnea mai dulce ca mierea Ebronului.

— E un vițel îngrășat în pășunile de lângă valea lui Iehosafat, — zise Fariseul; — păgânii s'au purtat bine cu noi! Să cântăm în psalm! Să ridicăm mulțumiri în trâmbițe și psaltirion, în harfe și țimbale, în surle și alăute!

Tocmai când ajunse coșul la vreo trei pași de Gizbarimi, o guițare înfundată le arătă că era un *porc* d'o mărime cinstită.

« Doamne, Dumnezeule ! » — strigară tustrei credincioșii opăriți, ridicând ochii la cer.

Și scăpând frânghia din mâini, vita căzu înapoi în prăpastie cu repeziciunea vârtejului.

« Doamne Dumnezeule! Fii cu noi!... Era carne necurată ! »

SISTEMA DOCTORULUI CATRAN ȘI A PROFESORULUI PANĂ[1]

In toamna anului 18.., umblând prin părțile de miazăzi ale Franței, ajunsei la vreo câteva mile apropiere de o casă de sănătate, un spital particular de nebuni, de care-mi vorbiseră mult niște prieteni doctori la Paris. Fiindcă niciodată nu vizitasem vreun loc de felul acesta, mă gândii că prilejul era bun și trebuia să mă folosesc de dânsul, și zisei tovarășului meu de călătorie (un *gentleman*, căruia-i făcusem din întâmplare cunoștința cu câteva zile mai înainte) să ne abatem din drum vreun ceas, ca să intrăm în acel așezământ. El însă refuză, zicând mai întâi că-i e degrabă, și pe urmă aducându-mi înainte spaima ce insuflă de obijnuit vederea smintiților. Mă rugă cu toate astea să nu-mi stric eu mulțumirile curiozității pentru dorința de curtenie pentru dânsul, și-mi zise că el are să meargă cu calul înainte la pas, ca să-l pot ajunge dacă nu în ziua aceea, a doua zi măcar. Când să ne luăm ziua bună, îmi veni în minte că poate să întâmpin greutăți până să străbat în locul cu pricina și-i împărtășii și lui temerile mele în privința asta. Tovarășul meu îmi răspunse că în adevăr, dacă nu cunosc pe d. Maillard, directorul, ori dacă n'am vreo scrisoare de recomandație către dânsul, mi se poate întâmpla vreo greutate, pentrucă regulamentele acestor case de nebuni particulare sunt mult mai strajnice decât ale spitalelor de obște. Tovarășul îmi spuse, că vreo câțiva ani mai înainte, făcuse cunoştinţă cu Maillard, şi că-i sta prin putinţă să-mi facă bunătatea de a mă însoţi până la poartă şi a mă înfăţişa directorului; însă pentrucă el nu putea suferi pe nebuni, nu voia să intre înlăuntru.

---

[1]) Din « Istoriile Groteşti » ale lui Edgar Poë.

Ii mulţumii, şi abătându-ne din drumul mare, intrarăm pe o cale piezişă înverzită, care peste o jumătate de ceas de umblet se pierdea într'o pădure deasă, ce acoperea povârnişul unui deal. Făcuserăm vreo două mile prin pădurea ceea umedă şi întunecoasă, când deterăm cu ochii de casa de sănătate, — un castel fantastic, foarte ruinat, şi care dacă judecai după aerul său de vechime şi desgrădinire, abia mai se putea locui. Priveliştea aceasta mă înfricoşă cum se cade, şi oprindu-mi calul, simţii p'aci p'aci dorinţa de a mă întoarce. Cu toate astea, mi se făcu pe dată ruşine de slăbiciunea mea, şi dedei înainte.

Indreptându-ne spre poarta mare, o văzui deschisă, şi în deschizătură capul unui om care privea afară. După un minut, omul înaintă, veni drept la tovarăşul meu, îl chemă pe nume, îi strânse cu toată inima mâna şi-l rugă să descalice. Era chiar d. Maillard, adevărat *gentleman* de şcoala cea veche: boiu frumos, înfăţişare nobilă, maniere alese şi un aer de om prea cum se cade, care făcea o vie întipărire.

Prietenul meu mă înfăţişă şi arătă dorinţa ce aveam de a vedea aşezământul; d. Maillard îi făgădui că o să aibă pentru mine toate îngrijirile putincioase, şi tovarăşul meu se despărţi de mine.

După ce plecă, intrai cu directorul într'o sală de aşteptare foarte îngrijită, în care, pe lângă alte dovezi de gust ales, erau şi o mulţime de cărţi, desenuri, glastre cu flori şi instrumente de muzică. Focul flăcăra vesel în cămin. O femee tânără şi foarte frumoasă cânta la clavir o arie de Bellini. Când intrarăm, se opri şi mă primi cu cea mai gingaşă curtenie. Vorbea încet, şi în toate mişcările ei se vedea mare oboseală. Mi se păru că văz trăsuri de mâhnire pe faţă-i, a cărei gălbeneală peste măsură, după mine unul, nu o făcea tocmai neplăcută. Era cernită de sus până jos, şi-mi deşteptă în inimă un simţimânt, amestec de respect, de interes şi de mirare.

Auzisem la Paris că aşezământul lui Millard era alcătuit după ceeace de obijnuit se zice *sistema blândeţii;* că se ocolea întrebuinţarea pedepselor; că închidea pe nebuni foarte rar; că bolnavii, păziţi pe ascuns, se bucurau făţiş de o mare libertate, şi cei mai mulţi puteau să umble încoace şi încolo prin casă şi prin grădini, cum fac de obijnuit oamenii în toate minţile şi în toată firea.

Toate aceste amănunte îmi stau de faţă în minte, şi luam seama bine la tot ce-mi ieşia din gură de faţă cu tânăra cernită, fiindcă nu eram sigur dacă-şi are ori nu mintea întreagă; şi în adevăr, ochii ei aveau o strălucire neliniştită care mă cam făcea să crez că nu. Mă mărginii dar să vorbesc despre lucruri generale, sau despre lucruri pe care nu le credeam în stare a supăra sau aţâţa pe o nebună. Imi răspundea la toate ca o femeie în toată firea şi chiar vorbele şi ideile ei se vedeau pornite dintr'o minte sănătoasă. Insă dintr'un studiu lung asupra fiziologiei nebuniei, învăţasem să nu dau crezământ chiar la asemenea dovezi de sănătate morală, şi mă purtai tot cuminte după cum începusem.

Un fecior îmbrăcat în haine de gală intră cu o tavă încărcată cu poame, vinuri şi alte răcoritoare, din care-mi luai bucuros partea; puţin după aceea, tânăra femee plecă din sală. Cum închise uşa, îmi întorsei ochii către oaspetele meu caşicând aş fi vrut să-l întreb:

« Nu! zise dânsul, o! nu... e o persoană din neamul meu... nepoată-mea, o femeie foarte cumsecade.

— Iţi cer mii de iertăciuni că am bănuit, — îi răspunsei eu — însă trebue să mă scuzi. Minunata administrare a casei d-tale este foarte cunoscută la Paris, şi gândeam că s'ar putea prea lesne... însfârşit, înţelegi ce voiu să zic.

— Fireşte, nu 'ncape vorbă; dimpotrivă, trebue să-ţi mulţumesc de înţelepciunea ce-ai arătat. Rareori se poate găsi atâta prevedere la cei tineri, şi de multe ori am văzut pricinuindu-se întâmplări mâhnitoare prin uşurinţa vizitatorilor noştri. Pe vremea când întrebuinţam încă întâia mea sistemă, şi când bolnavii mei se puteau plimba peste tot în bună voie, li se întâmplau crize primejdioase pricinuite de persoane nepricepute, care veneau să vază aşezământul nostru. Am fost deci silit să pun o sistemă strajnică, şi să nu mai primesc decât oameni pe a căror luare aminte să mă pot bizui.

— Pe vremea când întrebuinţai încă întâia d-tale sistemă? — zisei eu repetând cu apăsare chiar cuvintele lui. Oare trebue să înţeleg prin asta că nu mai întrebuinţezi *sistema blândeţei*, despre care mi s'a vorbit atât de mult?

— Acum vreo câteva săptămâni — întâmpină doctorul — ne-am hotărît să o părăsim pentru totdeauna.

— Zău! mă mir!

— Am crezut de desăvârşită nevoie — zise dânsul suspinând — să ne reîntoarcem la vechile rătăciri. Sistema blândeţei era o primejdie îngrozitoare pentru fiece minută, şi iarăşi dacă am căuta bine, am vedea că prea se pusese mult preţ pe foloasele ce aducea dânsa. Crez, domnule, că dacă s'a încercat această sistemă undeva mai cinstit, apoi s'a încercat în această casă. Am făcut tot ce-i poate cuiva trece prin minte pentru a uşura omenirea. Imi pare rău că n'ai venit pe aici în vremea aceea. Ai fi putut însuţi judeca lucrul. Dar crez că eşti pătruns de toate amănuntele îngrijirii *cu blândeţe*.

— Ba, nicidecum. Ceea ce ştiu despre asta este numai aşa din auzite.

— Iţi voi arăta deci sistemul acesta cu cuvinte cât se poate de generale: o sistemă în care bolnavul este *cruţat*, o sistemă în care bolnavul e *lăsat în buna lui voie.* Nu ne împotriveam la nici una din fantaziile care-i plesneau prin cap. Din potrivă, nu numai că-l ajutam, dar încă-l şi îndemnam să dea înainte; şi astfel am văzut săvârşindu-se un număr mare de cure radicale. Cu niciun fel de judecată nu atingi mintea smintită a nebunului decât cu *înfundarea*, cum am zice cu reducerea *la absurd.* Iacă, am avut aci oameni, cari credeau că sunt pui de găină. Căutarea acestei boale era: să-i recunoaştem, să primim lucrul ca *desăvârşit*, ca *pozitiv*; ba chiar să zicem că el încă nu ştie, nu se cunoaşte cât e de *desăvârşit* pui de găină, — şi astfel să nu-i dăm zile întregi altă hrană, decât cea trebuincioasă puilor. Mulţumită acestei metode, erau de ajuns câteva boabe de porumb ori de mei pe zi, pentru ca să săvârşim minuni.

— Şi numai cu atâta vindecai d-ta nebunia?

— Nu. Aveam mare credinţă şi în petrecerile nevinovate şi uşoare, precum muzica, jocul, îndeletnicirile gimnastice, cărţile de joc, cititul scrierilor liniştite şi altele. Ne prefăceam că îngrijim pe bolnav pentru vreo boală obişnuită, şi niciodată nu scoteam cuvântul *nebunie.* Un punct de mare însemnătate era să dăm fiecăruia nebun însărcinarea să păzească ce făceau ceilalţi. Dacă vrei să câştigi pe nebun trup şi suflet, să te prefaci că-ţi pui toată încrederea în mintea şi credinţa lui. Prin mijlocul acesta ne scuteam de nevoia de a ţine paznici cu leafă, ceea ce ne-ar fi ţinut mulţi bani.

— Şi nu întrebuinţaţi pedepse de niciun fel?

— Niciuna.

— Nu închideaţi niciodată pe bolnavi?

— Foarte rar. Câteodată, dacă se ridica boala vreunuia până la criză, sau da în furie fără veste, îl vâram într'o chiliuţă ascunsă, de frică ca nu [cumva] sdruncinarea minţii lui să molipsească şi pe ceilalţi, şi-l păzeam aşa până când îl puteam trimite acasă, la rude sau la prieteni: pentrucă nebunului furios n'ai ce-i mai face. De regulă aşa bolnavi se duc la spitalurile obicinuite.

— Şi cum ai schimbat toate? Crezi că ai să ieşi la mai bună ispravă?

— Neapărat că da. Sistema aceea avea neajunsuri şi chiar primejdii. In ziua de azi, slava Domnului, în toată lumea nu se mai întrebuinţează, şi încă de mult.

— Mă mir mult — zisei — de câte-mi spui: eu gândeam că în ziua de azi, în toată lumea nu se mai întrebuinţează altă metodă întru căutarea nebuniei.

— Eşti încă tânăr, prietene — zise oaspetele meu — are să vie însă vremea să judeci însuţi lucrurile cari se petrec în lume, fără să te 'ncrezi în fleacurile ce-ţi spune altul. Nu crede nimic din câte auzi şi crede numai pe jumătate din câte vezi. Astfel, în privinţa caselor de sănătate, cine ştie ce secătură şi-a glumit cu d-ta. După prânz, când t'ei odihni bine de oboseala drumului, o să am fericirea să te plimb prin casă, ca să te fac să-mi preţueşti sistema din urmă, care, după părerea mea şi după a tutulor persoanelor care i-au putut vedea isprăvile, este cu mult mai presus mai sigură decât cele închipuite până azi.

— Şi sistema asta e chiar a dumitale? — întrebai. Ai născocit-o dumneata?

— Mă fălesc să spui, — răspunse doctorul — că, cel puţin într'un chip, e chiar a mea».

Şezui de vorbă astfel cu d. Maillard vreo două ceasuri, în vreme ce, îmi arătă grădinile şi sădirile aşezământului. «Nu pot, — zise dânsul — să te las numaidecât să-mi vezi bolnavii. Pentru un om prea simţitor este ceva neplăcut felul acesta de vederi, şi nu voi să-ţi tai pofta de mâncare înainte de masă; căci avem să prânzim împreună. Am să-ţi dau viţel, conopidă, epure, şi pe urmă un vin, care să-mi facă cinste, să-ţi împuterniceşti bine nervii.

La şase ceasuri ne dete de veste că prânzul e gata, şi oaspetele meu mă duse într'o sală mare de mâncare, unde erau strânse vreo douăzeci şi cinci sau treizeci de persoane. După cât se vedeau, erau oameni de societate cumsecade, cu creştere înaltă, deşi gătelile lor, dupăcum mi se părură, erau de o scumpete şi o încărcătură prea întortochiată şi se arătau a fi de o modă ciudată şi trecută de mult. Văzui apoi că două din trei părţi dintre meseni erau femei, şi unele dintr' însele nu erau de loc îmbrăcate ca lumea, adică după moda primită de gustul tutulor şi purtată de toţi. Astfel câteva femei, nu mai mari decât şaptezeci ani, erau gătite cu o sumedenie de giuvaeruri, inele, brăţări, cercei, şi îşi arătau ţâţele şi braţele cam neobrăzat goale. Mai luai seama că prea puţine din veşminte erau bine făcute, sau cel puţin mai toate nu se potriveau, nu fuseseră croite pentru persoanele cari le purtau. Uitându-mă, dedei cu ochii de tânăra persoană căreia mă înfăţişase d. Maillard când sosisem, însă mare-mi fu mirarea când o văzui înfundată într'o rochie cu fioncuri, cu tocurile de o şchioapă la pantofi, cum se purta odinioară, şi cu un bonet în cap cu mult prea mare pentru dânsa, ceeace-i micşora chipul aşa, că te făcea să râzi. Când o văzusem întâia oară, era de sus până jos în negre, şi-i şedea minunat de bine. In sfârşit, un aer ciudat era în găteala tutulor; ceeace-mi aduse aminte despre *sistema blândeţii*, şi mă făcu să crez că doctorul Maillard nu-mi spusese adevărul, ca să nu-mi pricinuiască neplăcerea să mă ştiu că stau la masă cu lunatecii lui; îmi amintii însă că mi se vorbise la Paris despre provincialii din miazăzi ca despre oameni foarte ciudaţi în felul lor şi îmbuibaţi de idei învechite; afară de asta, intrând în vorbă cu unii dintre dânşii, simţii pe dată că mi se risipesc temeiurile cu desăvârşire.

Sala de mâncare chiar, deşi nu era lipsită cu totul de cele trebuincioase şi era destul de încăpătoare, n'avea covor pe scânduri; adevărul este că în Franţa nu se prea obicinueşte covor pe jos. Ferestrele n'aveau perdele; obloanele cari stau închise, erau strânse bine cu drugi de fier, înţepeniţi d'a curmezişul, după cum se obicinuia mai nainte să se 'nchiză obloanele prăvăliilor. Luai seama că pe trei laturi avea ca la vreo zece ferestre, iar pe latura a patra o uşă.

Masa era gătită măreţ, acoperită cu tacâmuri frumoase şi încărcată cu tot felul de mâncări gustoase. Era o îmbelşugare cu totul sălbatică. Se găsea atâta de mâncare, că s'ar fi putut sătura toţi lacomii din lume. Cât trăisem, nu văzusem strânse la un loc în aşa nemăsurată câtăţime lucrurile cele mai bune ale vieţii; adevărul e că nu prea erau de gust aşezarea şi orânduirea tacâmurilor şi bucatelor. Ochii mei, obicinuiţi cu razele dulci, se găseau crud supăraţi de nemăsurata lumină a unei mulţimi de lumânări, puse în sfeşnice şi candelabre de argint pe masă şi prin toate colţurile sălii, pe unde fusese loc. La masă slujeau câţiva feciori foarte sprinteni, şi pe o masă mare, tocmai în fundul sălii, şedeau vreo şapte sau opt găligani cu viori, flaute, trâmbiţe şi o tobă. In răstimpuri, pe cât şezurăm la masă, mă asurziră cu sgomotul lor, care pe semne că ar fi vrut să fie muzică, şi în care se vede că găseau mare plăcere toţi mesenii, afară de mine se înţelege.

Astfel, în toate cele ce mă înconjurau vedeam multă ciudăţie; dar, în sfârşit, lumea e făcută din multe soiuri de oameni, cari au foarte deosebite feluri de cugetare şi o mulţime de obiceiuri cu totul după învoială. Şi pe urmă eu călătorisem aşa de mult, încât ajunsesem să fiu cu desăvârşire pentru *nil admirari;* astfel, şezui foarte liniştit d'a dreapta amfitrionului meu, şi înzestrat cu o poftă de mâncare nespusă, făcui cinste deplină ospăţului.

La masă se făcu vorbă destulă. Femeile, cum le e obiceiul, vorbeau mult. Văzui numaidecât că mai toţi între cari mă aflam erau oameni prea bine crescuţi, şi oaspetele meu, el singur era o grădină de om, o comoară de poveşti vesele. Părea că are mult chef să vorbească despre starea lui de director al unei case de sănătate, şi, spre marea mea mirare, vorba de căpetenie între meseni ajunse a fi despre nebunie.

«Aveam odată aci pe unul — zise un domn scurt şi gros, ce şedea la dreapta mea — care se credea că e ceainic; şi am băgat de seama că această nebunie ciudată intră foarte des în capul oamenilor. Nu crez să se găsească spital de nebuni în care să nu fie şi un ceainic omenesc. Domnul *nostru* era ceainic de fabrică englezească, şi îngrijea de se lustruia regulat în toate dimineţile cu un petec de piele şi cu tibişir pisat.

— Şi pe urmă, — zise unul înalt şi uscăţiv, care-mi şedea în faţă — am avut, mai-când era, o fiinţă căruia-i trăznea prin cap că e măgar, — ceeace cum am zice, *metaforiceşte*, era cam adevărat. Ce bolnav supărător! ce ne mai băteam capul să-l oprim ca să nu facă prostii! Multă vreme nu voi să mănânce decât numai scăeţi; dar l-am vindecat curând de ideea lui, stăruind să nu mănânce nimic alt. Şi lovea mereu cu călcâiele... uite aşa... uite!

— Domnule Kock! m'ai îndatora mult să te astâmperi! — întâmpină o bătrână, care şedea lângă povestitor. — Te rog, ţine-ţi picioarele! Mi-ai prăpădit rochia de mătăsărie! E numaidecât nevoie să-ţi zugrăveşti povestea cu mişcări aşa de grosolane? Dumnealui te poate înţelege foarte bine şi fără aceste arătări pipăite. Pe cinste-ţi spun că semeni dumneata a măgar mai mult decât bietul smintit de care vorbişi.

— Mă rog de iertăciune, domnişoară Laplace! — răspunse d. Kock, astfel întâmpinat, — mă rog de iertăciune! zău, nu mi-a trecut prin minte să te supăr. Te rog fă-mi cinstea să ciocnim paharele amândoi ».

Atunci d. Kock se închină, îşi sărută mâna singur foarte politicos, şi ciocni cu domnişoara Laplace.

« Acum să-mi dai voie, prietene, — zise d. Maillard către mine, — să-ţi dau o bucăţică de viţel fript; o să-ţi pară foarte gustos ».

Trei feciori voinici izbutiseră să puie pe masă, fără primejdie, o farfurie cât o luntre. Mă uitai, şi ce să văz! un viţel întreg fript, aşezat în genunchi, şi cu un măr în dinţi după obiceiu.

« Foarte mulţumim, nu! — răspunsei, — nu prea mă bat după friptură de viţel, pentrucă nici nu-mi prea priieşte. O să te rog numai să-mi schimbe talerul, să gust puţintel iepure ».

Pe masă împrejurul viţelului se mai aflau şi alte farfurii, în care după câte vedeam era iepure rece, mâncare foarte gustoasă, şi pe care vă îndemn să n'o treceţi nicicodată cu vederea.

« Petre! — strigă oaspetele meu — ia schimbă talerul dumnealui, şi dă-i o bucată din iepurele cela *cu pisică*.

— Din ce? — zisei.

— Din iepurele *cu pisică*.

— Nu! foarte mulţumim. Mai bine iau eu singur o bucată de şuncă ».

In adevăr, mă gândii eu în mine, ciudate mâncări obicinuesc oamenii ceştia de prin provincii. N'am poftă de loc să gust din iepurele lor *cu pisică*, cum, pentru aceleaşi cuvinte, n'aş gusta nici din *pisică* cu iepure.

« V'aduceţi aminte, — zise un domn cu chipul scofâlcit, apucând firul vorbei de unde fusese rupt, — v'aduceţi aminte între alte ciudăţenii, că aveam odată un bolnav care se încăpăţânase să se crează caşcaval de Cordova, şi care se plimba mereu cu cuţitul în mână poftind pe prieteni să taie un mezelic din pulpa lui?

— Mare nebun! drept să-ţi spun — zise altă persoană; — dar tot nu e de asemănat cu cela, pe care l-am cunoscut toţi (afară de dumnealui, care a venit acum). Ştiţi bietul cela care se credea că-i sticlă cu şampanie, şi care ţâşnea mereu, cu *paf... pafff...* şi *fâş...ş...ş...ş!* uite aşa! »

Aici ritorul, foarte grosolan, cum mi se păru mie, îşi înfundă degetul cel mare în gură, îşi umflă bucile obrajilor, îşi trase afară repede degetul, făcând sgomotul dopului de şampanie când sare din gâtul sticlei, şi apoi, cu mare dibăcie, plesnindu-şi limba de cerul gurii şi punând-o între dinţi, ţinu o şuerătură ascuţită câteva minute, cum face şampania când îi fierbe spuma. Purtarea aceasta, văzui eu, nu prea era pe placul lui Maillard; dar nu zise nimic, şi începu înainte vorba un om mic şi foarte pipernicit, cu o perucă cât el de mare pe cap.

« Mai era — zise — şi nătărăul cela care se credea broască, şi adevărul e că semăna grozav a astfel de dobitoc. Mult aş fi dat să-l fi văzut şi d-ta, domnule (şi se uita la mine); să fi văzut asemănare! Să mă crezi, domnule, dacă omul cela nu era broască, pot să zic că mare păcat că nu era. Uite aşa orăcăia: *oac!... oac!.... oacheche!... oac!... oac!...* — Şi când îşi punea coatele pe masă aşa, după ce trăgea două, trei pahare de vin, şi îşi întindea gura până la urechi aşa, şi blejdea ochii aşa, şi pe urmă clipea din pleoape cu iuţeală nespusă, uite aşa! .. zău, domnule, pot să-ţi întăresc cu toată puterea că dedeai în alte alea în faţa unei fiinţe înzestrate cu aşa daruri fireşti.

— Fără îndoială, — zisei.

— Mai era, — zise altul — şi măgădăul cela care ţinea într'una că e tabac de tras pe nas, şi era mâhnit din suflet că nu se putea apuca singur între două degete ca să se soarbă cu nasul.

— Dar smintitul cela nostim, care înnebunise de ideea că e dovleac. Se ţinea toată ziua de capul bucătarului rugându-l să-l puie în prăjituri. Şi eu crez că dacă l-ar fi ascultat, ar fi ieşit nişte prăjituri foarte gustoase.

— Ştii că eşti minunat! — zisei, întorcându-mi ochii spre Maillard.

— Ha, ha! he, he! hi, hi! ho, ho! hu, hu! Minunat? Nu te mira — îmi zise Maillard, — prietenul e glumeţ, aşa vorbeşte el totdeauna.

— D'apoi, — zise altul — am cunoscut şi pe altă fiinţă foarte ciudată în felul său. I se smintiseră creierii din dragoste, şi-şi închipuise că a dobândit două capete: stăruia că unul e al lui Ciceron şi că celalt din creştet până la gură al lui Demosten, şi dela gură în jos al lui lord Brougham. Poate că se 'nşela; dar era în stare să te facă să crezi că are dreptate; pentrucă era un om cu multă tărie de cuvânt. Avea adevărată patimă pentru ritorică, şi nu-şi putea ţinea limba de loc. Astfel, avea obiceiul să sară d'odată pe masă, uite aşa!... şi să...»

Un prieten al povestitorului, şi care şedea alături, îi puse mâna pe umere şi-i şopti ceva la ureche; atunci celălalt se lăsă de ideea d'a se mai urca pe masă şi se astâmpără binişor pe scaun.

«Ţineţi minte — zise cel care şoptise ritorului la ureche — pe cela care se credea că-i sfârlează? Ciudată sminteală! drept să spui; cu toate că nu prea poţi zice sminteală. Te prăpădeai de râs să-l fi văzut învârtindu-se într'un picior. Se 'nvârtea în călcâie câte un ceas; aşa... uitaţi-vă!...»

Atunci prietenul, pe care-l oprise să se suise pe masă, şoptindu-i câteva cuvinte la ureche, îi întoarse la rândul lui aceeaşi îndatorire.

«Atunci, fiinţa de care vorbeşti — strigă o bătrână cu glasul ascuţit — era smintită cum se cade, şi încă un smintit nerod. Auzi să crează că e sfârlează! Lucru peste putinţă! Doamna Joyeuse era o persoană mult mai cuminte, după cum ştiţi. Avea şi ea toanele ei, dar toane insuflate chiar de mintea ei cea sănătoasă, şi care făceau plăcere celor ce aveau cinstea să o cunoască. Ea, după multă şi sănătoasă gândire, descoperise că din femeie ce era, fusese dintr'o întâmplare schimbată într'un cocoşel puiandru; dar ca cocoşel, se purta foarte regulat. Bătea din aripe, uite aşa, cu putere, şi cânta, ...dar cânta frumos! uite: *Cucurigu...u...u!... Cutcutcut...curigu ...u...u!*

— Doamnă Joyeuse, te rog să te astâmperi — strigă mânios oaspetele meu. — Dacă nu te porţi politicos, cum fac toate femeile bine crescute, te poftesc să te scoli de[la] masă. A ege-ţi!

Doamna (pe care după povestea ei, mă crucii când auzii că o chiamă Joyeuse) se roşi până la urechi, şi se arătă a fi adânc umilită de mustrarea doctorului. Işi plecă capul şi nu mai zise nimic. Dar altă doamnă mai tânără începu să vorbească. Era tocmai ceea pe care o întâlnisem cernită la intrarea mea.

« A! — strigă dânsa — doamna Joyeuse *era* nebună! Cât însă despre părerile domnişoarei Salsafette, îmi pare că erau foarte înţelepte. Foarte frumoasă tânără! ce-i drept. Avea un aer foarte aşezat şi cumsecade; moda de acum i se părea prea necuviincioasă, şi totdeauna voia să se îmbrace punându-se *afară* din haine în loc d'a se pune *înăuntrul* lor. Lucru lesne, fireşte. N'avea decât să facă iac'aşa,... şi pe urmă aşa,... şi apoi aşa,... şi în sfârşit...

— Ce faci, domnişoară Salsafette? — strigară d'odată mai multe glasuri. — Opreşte-te! Destul! Destul!»

Şi câţiva săriră repede dela locurile lor, ca să oprească pe domnişoara Salsafette să nu se asemuiască cu statuele idolilor din vechime. Când deodată se auziră nişte ţipete şi urlete dintr'o parte a casei. Şi eu mă 'nfricoşai foarte de acest sgomot, dar ţi-era mai mare mila să fi văzut pe ceilalţi. De când sunt n'am văzut oameni cu minte tremurând de atâta spaimă. Se făcură toţi galbeni ca morţii; tremurau cu scaune cu tot de le clănţăneau dinţii în gură, şi ascultau prăpădiţi să auză ce se urmează. In adevăr se făcu a doua oară acelaşi sgomot, mai tare şi parcă mai apropiat; şi a treia oară, şi mai aproape şi foarte tare; în sfârşit a patra oară, dar mult mai depărtat. La această liniştire, toţi îşi veniră pe dată în fire, şi veselia şi poveştile începură iarăşi. Intrebai atunci de unde veneau şi ce erau acele urlete.

« Nimica toată — zise Maillard. — Ne-am obicinuit, nu ne prea pălim noi d'alde astea. Nebunii din când în când se pun de urlă cu toţii şi se aţâţă unul pe altul, ştii ca câinii noaptea când dorm mulţi la un loc. Se întâmplă iar câteodată că după ce urlă, dă toți să scape, să fugă, și atunci firește că e de temut.

— Și câți aveți închiși acuma?

— D'ocamdată, toți cu toți sunt zece.

— Mai ales femei, gândesc.

— Dimpotrivă. Toți bărbați, niște găligani, țepeni și voinici, ce-i drept.

— Adevărat! Totdeauna am auzit că cea mai mare parte dintre smintiți sunt femei.

— De obicinuit da, dar nu totdeauna. Mai nainte, am avut aici vreo douăzeci și șapte de bolnavi, și dintre ei optsprezece erau femei; dar d'atunci s'au schimbat lucrurile, după cum vezi.

— Da, s'au schimbat mult, după cum vezi — strigă domnul care lovise cu călcâiele fluierile domnișoarei Laplace.

— Da! da! s'au schimbat mult, după cum vezi — sbierară toți d'odată.

— Țineți-vă limbile toți! ați auzit! — strigă amfitrionul meu foarte mânios.

Toată adunarea parcă amorți un minut. O femeie se supuse întocmai ziselor lui Maillard, adică își scoase limba, o limbă lungă cât toate zilele, vorba ceea, o apucă în mâini, și o ținu așa cu supunere până ne ridicarăm dela masă.

« Dar doamna ceea — zisei la urechea lui Maillard — doamna cu *cucurigu*, nu face de loc rău, gândesc, ai?

— Cum să facă rău? — întrebă el cu mirare. — Cum? ce vrei să zici?

— Adică, nu e smintită rău de tot, numai așa puțin.

— Vai de mine, cum ți 'nchipuești? Mi-este prietenă bună de multă vreme, doamna Joyeuse, și este sănătoasă la cap ca și mine. Ei! are și ea ciudățeniile ei; știi că toate bătrânele sunt ciudate.

— Fără 'ndoială, — zisei — neapărat. Dar ceilalți...

— Toți îmi sunt prieteni și păzitorii bolnavilor, — întâmpină Maillard luându-și aere — prieteni foarte buni, cari îmi sunt de mare ajutor.

— Toți? — îl întrebai — și femeile?

— Negreşit. Fără femei n'am putea face nimic; cei mai buni îngrijitori pentru nebuni sunt femeile; au ele ale lor. Ştii d-ta, ochii femeieşti fac minuni.

— Cum nu! Dar numai atâta mă mir, mi se pare că se poartă ciudat; ai: ce zici?

— Zău? ţi se pare că se poartă ciudat? Adică drept vorbind, noi ceştia dela miazăzi nu suntem de loc ursuzi şi posomorîţi, noi facem ce ne place; ştim să ne bucurăm de viaţă; şi poate că obiceiurile noastre să ţi se pară...

— Dimpotrivă, mi se par...

— Şi pe urmă trebue să ţii seamă şi de vinişorul ăsta, care e cam înşelător, cam iute, — zise Maillard legănându-se pe scaun cu chef.

— Mai e vorbă! Ascultă doctore, te auzii mai adineaori zicând că, în locul vechei *sisteme cu blândeţe*, acum întrebuinţezi alta foarte straşnică.

— Ba nu. Inchisoarea este neapărată; dar îngrijirea şi căutarea doctoricească este foarte plăcută bolnavilor.

— Şi, nu-mi spuseşi: d-ta ai născocit sistema asta?

— Nu tocmai. Câteva lucruri dintr'însa le datorim doctorului Catran, de care nu mai încape îndoială că ai auzit şi d-ta; şi pe urmă am mai făcut eu nişte schimbări, ce sunt dator să le recunosc vestitului Pană, pe care, dacă nu mă 'nşel, ai avut cinstea să-l cunoşti foarte de aproape.

—Cu toată ruşinea — răspunsei — trebue să mărturisesc, că până acum nici nu mi-a trecut pe la ureche numele acestor învăţaţi.

— Doamne sfinte! — strigă Maillard, trăgându-se repede cu scaun cu tot, şi ridicând mâinile în sus. — Pă semne că nu te-am înţeles eu! Ia mai spune odată, frate. N'ai auzit până acuma de prea învăţatul doctor Catran şi de strălucitul profesor Pană?

— Sunt silit să-mi recunosc neştiinţa — răspunsei, — dar adevărul înainte de toate. Cu toate astea, sunt foarte umilit că nu cunosc lucrările acestor învăţaţi. Şi îţi făgăduesc că am să le caut şi să le citesc cu mare îngrijire. Drept să-ţi spun, d-le doctor, m'ai ruşinat foarte »

Şi în adevăr aşa era.

« Lasă astea, zise Maillard cu bunătate; — hai mai bine să mai bem un pahar ».

Băurăm, şi toţi mesenii făcură ca noi. Vorbeau mult, glumeau, râdeau şi făceau multe prostii. Viorile scârţiau, toba bătea din toate puterile, trâmbiţele răcneau ca boii, — şi toată mulţimea, smintindu-se mereu potrivit cu golirea sticlelor de pe masă, până în sfârşit ajunse un fel de chef curat drăcesc. In vremea aceasta, doctorul şi cu mine, muncindu-ne la o parte cu câteva sticle de vin ales, ne urmam vorba începută, sbierând cu putere din fundul plămânilor, — pentrucă dacă am fi vorbit cu glasul obicinuit, ne-am fi auzit şi înţeles mai greu decât s'ar putea auzi glasul peştelui în fundul scocului de moară.

« Domnule doctor, îi strigai tare la ureche, — mi-ai vorbit înainte de prânz de primejdiile ce poate aduce *sistema cu blândeţe;* ce primejdii sunt alea?

— Da! da, — răspunse doctorul tot pe glasul de sus — mare primejdie. Nu se poate să ne dăm socoteală de toanele nebunilor; şi după părerea mea, a doctorului Catran şi a profesorului Pană, *niciodată* nu e bine să laşi pe nebuni să se plimbe în voie fără pază. Se poate să *îmblânzeşti* pe nebun, după cum se zice, pentru câtăva vreme; dar până odată tot îşi dă în petec. Afară de asta, şiretenia nebunului a ajuns de poveste. Dacă şi-a pus ceva în cap, apoi ştie să ascunză cu o dobitocie minunată. Viclenia cu care se preface că e *sdravăn* la minte, poate fi spre mare folos pentru cercetarea învăţaţilor şi filosofilor. Când ăi vedea pe nebun că s'a *sdrăvenit* de tot, că se arată în toată mintea, să mă crezi că e tocmai vremea să-l legi ţeapăn.

— Dar primejdia, doctore, primejdia de care mi-ai vorbit? De când cârmueşti casa asta de sănătate, după cercarea dumitale chiar, avut-ai vr'odată cuvânt şi dreptate destul de tari, ca să crezi că libertatea este rea pentru nebuni şi că aduce primejdii.

— Aici? după chiar cercarea mea?... Fireşte, fireşte!... Iaca. Nu de multă vreme, s'a întâmplat o împrejurare foarte ciudată chiar aici la noi. P'atunci încă întrebuinţam *sistema cu blândeţe*, şi bolnavii se plimbau în bună voie.

Se purtau *nu se poate* mai bine; aşa că o minte pătrunzătoare ar fi putut mirosi că se cloceşte între nebuni ceva diavolesc. Şi în adevăr, într'o bună dimineaţă, păzitorii se pomeniră legaţi butuc cot la cot şi aruncaţi în chiliuţe, unde fură puşi sub cheie şi păziţi ca nebuni de către nebuni chiar.

— Ce spui, doctore! De când sunt n'am auzit aşa comedie! Se poate?

— Iacă s'a putut. Şi toate astea s'au întâmplat mulţumită unui dobitoc de nebun, căruia nu ştiu cum, i-a trăznit prin cap că a născocit el o sistemă nouă de cârmuire a nebunilor, despre care, de când sunt nebuni pe lume, nu s'a auzit vorbindu-se nimic. Nebunul dori, se vede, să-şi încerce născocirea, — şi astfel, sfătuindu-se pe ascuns cu ceilalţi nebuni, se hotărîră să răstoarne puterea domnitoare.

— Şi a izbutit cu adevărat?

— Cu desăvârşire. Păzitorii şi păziţii îşi schimbară locurile, cu această deosebire însemnată însă, că nebunii fuseseră lăsaţi în voie, iar păzitorii fură pe dată puşi la popreală şi îngrijiţi într'un chip nu prea politicos.

— Dar crez că de sigur s'a făcut pe dată a doua răscoală din partea celor răsturnaţi. Fireşte că trebue să fi venit ţărani de prin prejur sau alţii străini, cari au prins de veste...

— Tocmai aici te înşeli. Capul răsculaţilor era viclean tare şi ştiu să se păzească bine. Inchise porţile şi nu mai primi pe nimeni, afară de o singură dată, pe un tânăr cu un chip foarte nerod, care nu-i putea insufla nicio neîncredere. Ii dete voie să intre numai aşa, ca să mai petreacă, să facă chef cu el. După ce-l ţinu o zi, îl trimise de unde a venit.

— Şi câtă vreme a ţinut domnia nebunilor?

— Cam mult ce-i drept! ca la vreo lună; şi apoi de aci încolo cât încă zău nu pot să spun tocmai hotărît. Cu toate astea, nebunii nu se purtau de loc rău; încă puteai să juri că sunt oameni în toată firea. Se desbrăcară de sdrenţele lor obicinuite, deschiseră dulapurile casei, luară haine, giuvaeruri şi tot ce găsiră, şi se îmbrăcară frumos de sus până jos. Pivniţele casei erau pline de vinuri, şi drăcoşii de nebuni se cam pricep la băutură. Pot să zic c'au trăit un traiu şi jumătate.

— Şi cum îngrijeau, cum căutau ei pe cei închişi, pe nebunii lor de porunceală?

— Cât despre asta, am luat seama că nebunii sunt foarte cu minte; căci după umilita mea părere, căutarea era cu mult mai bună decât cea care se întrebuinţa mai nainte cu dânşii, — îngrijire în adevăr cum se cade, uşoară fără multă încurcătură, economică şi chiar foarte plăcută şi foarte...»

Când să spuie înainte doctorul, s'auziră d'odată alte strigăte şi urlete, tot de felul celor d'întâi. De astă dată sgomotul se auzea că se apropie foarte repede.

« Doamne sfinte! — strigai — au scăpat nebunii.

— Teamă mi-e şi mie! » răspunse Maillard şi se făcu galben ca ceara.

N'apucă să-şi isprăvească vorba, şi o mulţime de glasuri începură să sbiere şi să înjure la ferestre, şi pe dată văzurăm că mai mulţi inşi de afară se munceau să intre cu d'a sila înăuntru. Se auzea bătând în uşe cu topoare, şi cercevelele ferestrelor se sguduiau cu putere din ţâţâne.

Inăuntru urmă cea mai grozavă încurcătură. Spre marea mea mirare, doctorul Maillard se ascunse sub masă. M'aş fi aşteptat la mai multă tărie din parte-i. Muzicanţii, cari de vreun sfert de ceas, de beţi ce erau, nu mai puteau cânta, se repeziră la viori, trâmbiţe şi tobă, şi suindu-se iute toţi pe masă, începură să tragă un marş, pe care, deşi nu prea curat, îl cântară cu o tărie şi cu o putere peste firea omenească cât ţinu încurcătura.

Intre acestea, domnul pe care-l oprise vecinul său să se urce pe masă, sări de astă dată între sticle, farfurii şi pahare. Cum se aşeză pe masă, începu ca un ritor să facă o predică, care fără îndoială trebue să fi fost de mare preţ, dacă s'ar fi putut auzi. Tot într'o vreme, cel cu istoria sfârlezei începu să se rotească ca un vârtej într'un călcâiu împrejurul mesei, cu mâinile întinse, doborînd la pământ tot ce întâlnea în cale. Deodată auzii nişte pocnituri şi şuierături nespuse de şampanie; mă întorsei şi dedei cu ochii de cel care povestise la masă istoria cu sticla de şampanie. Cam la o parte, omul-broască ocăia din băierile inimii, parcă dela puterea cântării lui îi atârna mântuirea sufletului. In mijlocul tutulor, întrecând toate strigătele, se auzea mereu şi regulat un glas puternic de măgar. Cât despre bătrâna Joyeuse, în picioare, într'un colţ lângă sobă, lucra de foc pe toate glasurile pe *Cucuriguuu* al ei.

In sfârşit ajunseră la culme. Fiindcă cei dinăuntru alte piedeci nu puneau celor de afară decât năzdrăvăniile ce spusei, ferestrele săriră curând din ţâţâni. Niciodată n'am să uit câtă spaimă mă apucă, când văzui sărind prin ferestre şi năvălind asupră-ne, dând din mâini şi din picioare, o întreagă oaste de lighioane grozave şi urlând ca nişte fiare.

Un brânci puternic mă rostogoli până sub pat, unde mă făcui mic de spaimă, fără să zic un cuvinţel măcar.

Ascultai de sub pat tot ce se petrecu în sală, şi mă lămurii destul de bine despre cele ce auzisem şi văzusem în această casă. După câte auzii foarte desluşit, doctorul Maillard, povestindu-mi istoria nebunului care ridicase pe tovarăşii lui la răscoală, îmi povestise chiar istoria lui. El fusese în adevăr, cu vreo trei ani mai nainte, doctorul aşezământului; însă trăind mereu cu nebunii la un loc, i se smintise şi lui capul, şi fusese trecut în rândul bolnavilor.

Toate acestea nu erau cunoscute tovarăşului meu de călătorie, care la sosire mă înfăţişase doctorului; dânsul nu mai văzuse pe Maillard încă de pe când bietul doctor era în toată firea.

Astfel, doctorul şi cu nebunii — tocmai după cum îmi povestise — apucaseră într'o zi fără de veste pe păzitori, îi legaseră cot la cot, şi îi înfundaseră în pivniţă. Mai bine de o lună şezură închişi primind ca hrană zilnică câte o bucăţică de pâine şi apă multă; afară de asta, în fiecare zi o ţeavă de tulumbă le arunca de sus, pe fereastra strâmtă a pivniţei, câte o ploaie ţeapănă de apă rece; — asta era *sistema cea nouă* a doctorului. In sfârşit în acea zi, un păzitor scăpă şi dete drumul şi celorlalţi.

. . . .

Sistema cu blândețea, cu câteva schimbări mici, a început iarăși a fi întrebuințată. Trebue însă să mărturisim că sistema doctorului Maillard era în adevăr în felul ei ușoară, fără multă încurcătură, iconomică și chiar... după cum singur spusese.

Inainte de a sfârși, mai am să spun câteva cuvinte. Am căutat prin toate bibliotecile din lume cărțile doctorului *Catran* și ale profesorului *Pană*, și cu toate silințele mele, n'am avut noroc să dau peste una măcar.

ADDENDA

VOIŢI CRONICĂ LITERARĂ?...

Aţi cunoscut, mă rog, pe celebrul *Christorian*, acel geniu rătăcitor, flagelator în versuri al viţiurilor, ce, din nenorocirea umanităţii, au bântuit şi vor bântui etern societăţile?

L-aţi cunoscut?... Da?... Aşa este că era nostim cu verva lui detractoare?

Ce geniu! Ce monstru de geniu!

Uite, vă asicur că peste câteva sute de sute de ani, când cine ştie ce va mai fi prin aceste locuri, unde astăzi se rădică mândra noastră cetate, Micul Paris al Orientului, când se va pomeni de Pasagiul-Român şi de admirabila lui architectură, cum se pomeneşte azi de Grădinile-Suspinse ale Semiramidei, poate că amintirea se va datori în mare parte celebrităţii geniului lui Christorian şi atâtor alţii de specia sa.

Da, doamnelor şi domnilor: Bucureştii — dacă nu mă 'nşel — este fericita lui patrie.

Cum se poate, — vor striga depărtatele generaţiuni cârcotaşe şi neîncrezătoare — Bucureştii era patria acestui Homer al satyrei?

— Da, amabili descendinţi, — va răspunde Chronica, — aşa era măreaţa cetate binecuvântată de Omniputintele: fecunda mamă a geniurilor, şi drept probă vă voiu da şi un alt exemplu:

Era pe atunci, în Francia, un poet, nici prea-prea nici foarte-foarte, anume *Lamartine*, care voia cu orice preţ să treacă de geniu. El moare după ce dotează literatura ţării lui cu nenumărate volumini. Patria îl glorifică. Universul îl admiră. Pentru nenorocirea lui, însă, iată că cetatea Bucureştii, geloasă de gloria francesului, scoate la lumină pe *Aamsky*, un geniu cu picioarele strâmbe, vorbind pe nas într'un dialect cât se poate mai curat românesc, şi d'o dulceaţă de caracter extremă.

Aamsky — care mai târziu muri în floarea tinereţii, prăpădit de fatigele infernali ce-i impuseseră redacţiunea ziarului *Dâmbul* (nume împrumutat dela un fluviu ce curgea la marginea cetăţii Ploeşti, numai când ploua 6 săptămâni d'a rândul) sacrificându-şi precioasa lui vieaţă pentru mărirea politică a patriei — *Aamsky*, zic, publică o cărticică de poesii sub titlul de *Primele gângăneli ale puiului mamei*... Acum, așa este că astăzi, peste atâtea mii de ani de atunci, nici nu v'ar fi plesnit prin cap că a existat vr'o dată un anume Lamartine, care, drept vorbind, nu plătea mai nimic; în timp ce numele de *Aamsky* răsuna și va răsuna cât lumea dela Soare-Răsare până la Soare-Apune.

. . . .

Nu uitați, bunii mei cetitori, că cele de mai sus nu sunt decât numai și numai o convorbire ce va avea loc în anul grației 12.714.

. . . .

Să revenim la Christorian. Deși am început cu dânsul, voiam însă să termin prin alt cineva.

Saltă de bucurie, fericită cetate Pitești!! și nu fii geloasă de loc de celebritatea Bucureștilor; căci, dacă Cetatea-Capitală se glorifică de versurile lui Christorian, tu te vei înălța cu proza unui alt geniu pot zice d'aceeași forță, însă de un alt genere.

Geniul din Pitești este sumbru, nervos, concis, sentențios, mușcător, răutăcios. El nu scrie în cărți, sau în foi periodice; el scrie în foi volante. Voiți un specimen din scrierile lui nemuritoare, domnilor? Da?... Ei bine, vi-l dau, cu condițiunea ca doamnele să nu se supere. Imi promiteți doamnelor, că, orice s'ar zice despre domniile voastre, veți fi așa de bune și nu vă veți supăra? Primiți? Atunci primesc și eu, însă pentru respectul ce se datorează geniului, reproduc scrierea cu inovațiunile de ortografie și punctuare ce autorul voește a introduce în literatură; căutați de vă obicinuiți cu dânsele, căci poate, pe venitor, vă voiu face plăcerea a vă mai da și alte producțiuni d'ale geniului din Pitești. Iată d'astă dată acea despre care am vorbit:

Cocuri și răscocuri

Această pernicioasă și ridiculă coaffură, diformă cele mai simpatice și gracioase mine feminene june, representândule cu câte 2 capete la un loc ca emblema cesaro-regală.

Pernicioasă zic că, multe capete ce le au purtat au dobândit inflamațiune din părul ce s'au zis a fi dela repausate, în fine au lepădat bărbații ișlicele și sub oarecare altă formă și materie, le au luat sexul faible din slăbiciunea consorților — încât pentru esageretele și degutantele sacuri atârnate de robe zise jupe, și pentru nu mai puțin esagerata și nesuferita șhosură polonă, am să vorbesc mai la urmă.

Pitești (15 Aprilie) 1874.

Thoma Conțescu

Comentariele sunt de prisos.

(*Ghimpele*, 26 Maiu 1874, *semnat:* Car..; neretipărit)

CRONICA LITERARĂ

De sicur ştiţi ce va să zică un *autor de predilecţiune*; asemenea nu mai încape îndoială că fiecare dintre d-voastre are unul.

D-ta, iubite cititor, ai pe Aristotele; vecinul d-tale are pe Voltaire; amicul d-tale pe Racine; fratele vecinului pe Lesage; nepotul său pe Alfred de Musset; vărul lui pe Dante... D-ta, amabile cititore, ai pe Lamartine; verişoara d-tale are pe Petrarca, şi fiiă-sa pe D-na de Staël... şi aşa mai încolo.

Fie cine, deci, îşi are autor de predilecţiune pe câteunul din cei trecuţi la lista fiinţelor escepţionali cari au făcut onoarea geniului uman şi al căror nume este, mai mult sau mai puţin, cunoscut de lume sau de o parte din lume.

Ei bine, eu — permiteţi-mi o clipă să vă vorbesc de mine — fac prinsoare că nimeni nu ar fi 'n stare să ghicească pe autorul meu de predilecţiune.

Trăieşte; este în floarea tinereţii, tocmai când se coace talentul.

Fiţi buni, mă rog, şi m'ascultaţi; despre dânsul am astăzi să vă vorbesc. Voiţi să-i faceţi cunoştinţa?... Imi faceţi o nespusă plăcere dacă-mi daţi voie a vă servi în aceasta de intermediar.

Iată:

Ca fizic, închipuiţi-vă un băiat cât se poate de bine, afară de o cam prea desvoltată porţiune de cărnuri, ceea ce, cum zic unii, denotă, în raţiune dreaptă, lipsa substanţei neponderabile care, după metafiziciani, constitue, împreună cu materia, fiinţa umană completă.

Ca morale, este un june plin de talent şi viitor, o stea care promite, un soare pentru cerul întunecat al literaturei contimpurane, un fel de cap de şcoală, o producţiune fenomenale a timpului nostru, atlet în stil şi revoluţionar în Republica literelor. Este adevărat că n'a studiat decât vr'o patru clase primare, dar tocmai aceasta este marele cuvânt pentru care dânsul e revoluţionar în astă Republică nenorocită.

Da, doamnelor şi domnilor, el a fost unul dintre acei ce au împlântat cu triumf în librăriile noastre stindardul nelimitatei libertăţi literare. Pot încă susţine că dacă nu ar fi esistat el şi alte capete de specia lui, am fi avut, poate, nenorocirea d'a vedea domnind şi astăzi, în toate producţiunile noastre literare, absurda tiranià a Gramaticei şi stupida supunere la datele şi spusele Istoriei.

Autorul meu de predilecţiune-şi publică operele numai odată pe an, în volume cari, *pe lângă toate cele necesarii unui Calendar, mai conţin şi o mulţime de poezii populare şi anecdote foarte amuzante*... Copiez textual fraza subliniată după frontespiciul ilustrat al uneia din anualile lui producţiuni.

Ce stil are băiatul ăsta! ce vervă! ce invenţiune! ce concepere! ce originalitate! ce noui resorturi literare!...

Şi să nu turbezi de mânià când cugeţi că sunt guri rele, invidioşi şi ignoranţi cari spun că romanurile lui istorice şi sociali sunt nişte nefericite traducţiuni, schiloade plagiaturi. Au inventat fabule nedemne ca să-l discrediteze; au spus că este ieşit din sărite, că-i lipseşte ceva, că pare a fi capiu, şi toate astea, pentru ce? pentru că umblă cu gâtul cam strâmb şi priveşte cu ochii jumătate închişi, clipindu-i cam prea des.

Ce calomnii! Auziţi cum cutează profanii să vorbească de autorul meu de predilecţiune?

Nu aibi teamă, favoritul meu autor, graţiă darului cu care te-a hărăzit sântul hram al bisericei Icoana, unde se zice că ai priimit botezul, tu te-ai ridicat mai presus de orice critică sau calomnie.

Va veni, te asicur eu, timpul frumos când, pe cea mai mândră dintre piăţele cetăţii noastre, se va rădica bustul tău... Uite! pentru admiraţiunea ce-ţi port, lasă-mă să fac eu, în treacăt, proiectul viitoarei tale statue:

Bustul tău — în grăsimea naturale cred că e destul — aşezat pe un pedestal superb de marmoră antică galbenă; de jur împrejurul pedestalului, spre amintirea servicielor enorme ce ai adus pentru progresul Almanachului în România, să se vadă, săpate în litere de aur, cele douăsprezece semne ale Zodiacului împărţite pe anotimpuri, împreună cu sărbătorile şi târgurile principali de peste an, precum şi cu tasele telegrafo-postale. In faciă, un calendar perpetuu de carton à la maior Papasoglu, ediţiune de lus, care, prin un ingenios resort mecanic să arate cu 140 ani înainte, fazele lunare, eclipsele şi schimbarea timpului...

Da, graţioşii mei cititori; nimic mai meritat şi mai nemerit, şi mă felicit că am conceput proiectul de mai sus; eram dator s'o fac, pentru că numai eu ştiu câte momente de fericire m'a făcut să gust autorul meu de predilecţiune când am cetit picantele lui *nuvele* şi *nuvelete*...

De aceea am ţinut să-i aduc sincera-mi omagine în aceste modeste rânduri de cronică literară, cărora graţioasa ospitalitate a *Ghimpelui* le permite a vă ocupa câteva momente.

— Toate bune, veţi zice; însă ai uitat să ne spui numele autorului d-tale de predilecţiune.

— Mii de scuze, doamnelor şi domnilor; vă mărturisesc că, din distracţiune numai, mi-am uitat această datoriă, pe care, dacă nu mi-am împlinit-o dela început, ţin mult a mi-o împlini terminând.

Voiţi să aflaţi numele lui?...

Se numeşte *Popnedea.*

(*Ghimpele,* 2 Iunie 1874, *semnat* Car...; neretipărit)

CRONICA LITERARĂ

Jurasem că nu voiu mai lua pana ’n mână pentru a scrie umilitele mele cronici, spre a nu rădica asupra capului meu, ca mai zilele trecute, urgia nu știu câtor părechi de rime tot una și una.

Am pățit-o și n’aș mai voi s’o pat.

Mărturisesc că eu am fost culpabilul. Intr’un moment de uitare, am cutezat să arunc o glumă profană asupra numelui său. Ințelegeți bine că este vorba de tânărul *Aamsky.*

Recunosc deci că sunt dator să fac o amendă onorabilă contelui *de Geniadevsky.* Nu vă mirați, doamnelor și domnilor, de acest nume nou; este numele lui; un nume pe care l-a luat de nevoiă în călătoriile lui sentimentali, în espedițiunile lui byroniane. Nu ne-ar fi permis să ne închipuim că dânsul, care este tipul modestiei încarnate, a alergat la titula de nobilitate pentru paradă sau ciocoism. Din contra, zic ceva mai mult: poate că nu și-a zis *conte* decât pentru a proba lumei, înc’odată, că titulele de nobilitate nu opresc pe tinerii de calibrul său a fi liberali și democrați. Da! Mirabeau și Rochefort au avut fiecare titule nobili, și aceasta nu i-a împiedicat d’a fi ceea ce toată lumea știe: tribuni iluștri ai poporului.

Și-apoi, chiar dacă n’ar fi așa, trebue să i se ierte totul pentru frumusețea numelui: *Contele de Geniadevsky.*

Vedeți, doamnelor și domnilor, ce bine este să-și serve cineva singur de naș, după nopți întregi de meditare și combinațiune asupra numelui ce trebue să-și dea. Ba nu, zău, să lăsăm și glumă și tot; aflați-mi ceva mai nemerit. Sfidez pe toți conții de pretutindeni s’aibă o titulă mai nobile, mai sonoră, mai poetică, mai caracteristică și cu o semnificațiune mai vastă.

Ia bine seama, iubite cetitor, cum, prin o coincidință fericită, — care te face să presupui neapărat amestecul Providinței la făurirea acestui nume — primele trei silabe ale conției arată, scurt și coprinzător, ce-i plătește osul contelui: *Geniadevsky... Genia... Geniu!*

După această introducere esplicativă neapărată cititorului — fiindcă mai nimini nu te cunoștea pe aci de conte, — permite-mi, nobilele și genialele meu gentilom de Geniadevsky, a m’adresa d’a-dreptul ție. Ascultă-mă cu atențiune; voiu să-mi repar o culpă pentru care am fost teribil pedepsit citindu-ți versurile ce mă flagelează fără pietate.

Sunt criminale, o recunosc. Știu c’ai avut dreptate să te ’nfuriezi asupră-mi, văzând că te numesc june geniu cu picioarele strâmbe; însă, nu meritam aspra-ți sentință; oricât de gravă mi-ar fi fost crima, tot trebuia să admiți în favoare-mi și oarecari circumstanțe atenuanți. Iți jur că figura de retorică cu care te-am rănit și care m’a făcut condamnabil, am întrebuințat-o, numai prin o eroare funestă, la propriu, pe cât timp eram decis a o întrebuința la figurat. Am voit să spuiu că aripele geniului tău june sunt strâmbe, cum sunt aripele tuturor puilor ieșiți din ghioace, iar nicidecum să atribuiu fizicului tău această calitate rară în climatul nostru.

După ce, în sentința ce mi-ai dat, te dai frate de cruce și suferință cu răposatul lord Byron, mă numești invidios. O! iubitul meu de Geniadevsky, cine dracul ți-a vârît în minte ideile astea betege. Tu să fii invidiat! Cine ar cuteza să te mai invidieze? Eu? Să mă păzească toți sânții din calendar! n'am gândul tatii. Tu ești mai presus de invidiă. Mărirea geniului tău, conte, nu mai dă loc nici chiar invidiei. Zi admirațiunea, respectul, venerarea, dar nu invidia, care, schioapă și neputincioasă, nu te poate urma acolo unde te duc aripele geniului.

Și chiar așa d'ar fi! Admit, pentr'un moment invidia — nu însă din parte-mi, te rog s'o crezi! — Cu ce-ar putea invidioșii oare să mi te atingă?

Să-ți impute că nu știi gramatica, ortografia, punctuarea? Dar nu știu dânșii că lucrurile astea nu se 'nvață în clasile primare, ci pe pământul clasic al țării lui Tasso, de unde ți-ai dat neasemuitele tale bucăți poetice?

Să te trateze ca p'un poet de contrabandă, intrat, fără știrea lui Dumnezeu și a sânților, în Republica literilor, ca mulți alții, în un timp când asta sărmana republică nu posedă nicio vamă? Să-ți spuie că poeziile tale sunt niște nefericite fleacuri, niște proveniențe nesărate de bucătăriă poetică, niște nimicuri debitate în un dialect meschin și în un metru hodorog? Insă nu recunosc dânșii că nu vor trece nici două secole și vei fi tradus în toate limbile globului și dat spre studii în Universități ca model *non-plus-ultra* de clasicitate?

O! nu invidiez geniul tău măreț, cum îți place să crezi; poate că dacă n'ar fi așa de măreț l-aș invidia! Ceea ce invidiez eu la tine, ilustre conte, este modestia ta proverbiale, care te face să întrebuințezi, în câteva linii din *Dâmbul* tău, de câte trei ori fiecare caz al pronumelui de persoana întâia singulară. Cu ce simplicitate în adevăr atică zici tu: « *Eu,* domnilor, lupt, căci pentru *mine,* ideea *mea*... sau poeziile *mele* inedite » ori « eu *mă* sacrific, domnilor, c'așa-*mi* place *mie;* așa sunt *eu,* pentru patria *mea*...».

Convinge-te deci c'ai fost prea aspru pentru mine când m'ai numit invidios. Eu, vezi, sunt sincer; ți-am spus tot. Mă muncea conștiința, mă 'mpingea să-mi repar culpa. Mi-am reparat-o. Mă ierți?... M'ai iertat?... Da? Sunt foarte fericit. La revedere, dar, în curând, nobilele meu gentilom de Geniadevsky.

(*Ghimpele,* 23 Iunie 1874, *semnat:* Car...; neretipărit)

ZIG-ZAG!...

O armată formidabile de lucrători, purtând topoare, ciocane, căngi, sape; în fruntea ei, o nenumărată companiă de ingineri; după dânsa, un şir lung de nu ştiu câte căruţe încărcate cu instrumente mecanice, ştiinţifice şi altele, şi ’n urma acestora, care cu proviziuni, pornesc spre miază-noapte din cetatea capitale, în aplauzele mulţimei entuziaste a bunilor Români, cu scop de a merge să rază de pe facia pământului Carpaţii, pe cari, drept vorbind, se pare că bunul Creator i-a pus, unde sunt în necazul multora.

Eu zic, domnilor, că scopul este măreţ şi demn. Inchipuiţi-vă România, după terminarea acestei colosale espediţiuni: o imensă câmpie luciă, bătută ca ’n palmă, curată şi măturată cum sunt curţile oamenilor cu gust şi dare-de-mână; nici pulbere, nici noroiu; un bulevard, cochet, pe care să poată trece, numa ’n papuci, vecinii unguri la noi şi noi să putem trece la dânşii; fără vame, fără formalităţi importune de *transit* internaţionale. In treacăt, cele două specii de oameni, cu buna creştere ce-i caracteriză, se vor saluta, vor schimba o strângere de mână cordiale şi-şi vor continua calea. Ce tabel încântător! Daţi-mi voiă să admir astă pagină de istoriă, în care străluce esemplul adevărat sublim al înfrăţirii popoarelor!

*

Cum vă pare strofa de sus?

Mă prinz că vă place.

Mâncaţi, în ziua de Buna-Vestire, şeapte feluri de bucate de peşte ’necate ’n untdelemn, fără a cugeta măcar la cele ce spun sectarii sobrietăţii; îndată după prânz, lăsaţi perdelele dela ferestre, spre a nu vă supăra la ochi lumină prea multă, şi lungiţi-vă p’un pat moale culcându-vă pe spate; trageţi apoi un somn adevărat călugăresc. Ei bine, sunt sicur, nu veţi putea avea un vis mai gingaş decât cel din prima mea strofă.

Este un vis mărturisesc; o speciă de apocalips politico-social.

*

Vouă, cari faceţi parte din poporul inteliginte şi nu voiţi a ’nţelege, vouă, buni neguţători, cari moţăiţi, de cum se face ziuă până ce ’noptează, în faţa magazinelor voastre; vouă, părinţi, cari nu v’amintiţi că sunteţi datori a lăsa o moştenire cetăţenească demnă fiilor voştri, vouă, juni de diferite specialităţi, profesionali liberi, după cari se scurg ochii părinţilor voştri, şi cari aţi uitat ce datoriţi, în momente grele, societăţii şi patriei; vouă, în fine, cari munciţi din zi până ’n noapte, din toate meseriile, şi cărora nu vă vine ideea, odată, prin simplă curiozitate, să vă strângeţi şi să vă număraţi; vouă, la toţi, îmi permit a vă adresa o ’ntrebare: v’ar plăcea să vedeţi realizat apocalipsul meu? Aş vrea prea mult să ştiu.

*

Veţi zice că sunt capiu, pe onoarea mea, cetindu-mi această invocare solemnă; îmi vor imputa unii din d-voastră c'am început prin absurd pentru ca s'ajung la ridicul! Este adevărat, tonul de care am uzat mai sus este prea lugubru, prea mormântale, prea lipsit de poeziă. Ţiu să repar aceasta.

Ascultaţi dară.

Un consule — zic un consule cum aş zice orice alt — se suie pe creasta unui munte 'nalt.—Imi pare, iubiţi lectori, c'am nemerit o imagine poetică aleasă.—Acolo dânsul vede, aplecată şi aproape să se surpe, o enormă bucată de stâncă. Dă cu piciorul într'însa; stânca se rupe din munte şi porneşte la vale în val-vârtej. Cu cât cade, cu atât iuţeala căderei creşte. In câteva clipiri, devine un adevărat monstru devastator: rupe, smulge, desrădăcinează livezi întregi, prăpădeşte vite, distruge colibele şubrede ale bieţilor ţărani de pe coastă, ajunge a fi fatalitatea şi spaima simplilor munteni, şi se rostogoleşte mereu urlând şi cu o iuţeală nebună. Şi când ar sta cineva să cugete că nu trebuia, cu câteva minute mai nainte, de câte o buturugă ţeapănă pusă 'n calea ei, spre a-i înfrânge repezirea fatale.

Aşa e c'am schimbat tonul?

Uite, astfel pare că-mi place şi mie mai bine.

Ştiam eu bine că sunt mai tare 'n descripţiune decât în invocare.

Doamnelor şi domnilor, vă jur că d'acum nainte nu voiu mai face invocări; ar fi absurd, din parte-mi, să cerc un gener în care văd bine că nu rees.

*

Luaţi bine seama că, prin titlul chiar ce am pus la început, v'am anunţiat că nu voiu fi deloc fidel unităţii de ideă. Să nu vă miraţi dară dacă cu sau fără vr'o analogiă, mi-ar trăsni d'odată prin cap să vă spuiu, în această ultimă strofă, o istorie curat americană.

O şi 'ncep.

In unul din statele confederate ale Americei de Nord, era să aibă loc o alegere de guvernator. Toţi se preparau a merge să voteze. Unuia îi veni ideea americană — ştiţi cât de ciudate sunt ideile americane — să joace o farsă conceţăţenilor săi. Strânse câţiva bandiţi, le dete câteva doniţe de *rhum* la dispoziţiune, şi, după ce-i adăpă astfel bine, merse cu dânşii în sala alegerei, spre a se impune votului celorlalţi. Trebue să repet că ideea era demnă numai d'un American!

In trei rânduri de alegeri, reuşi prin acest mijloc ingenios. A patra oară însă, Americanii hotărîră să-l joace la rândul lor. Se strânseră toţi şi porniră la alegere, cu cei mai bătrâni în frunte, având toţi câte un revolver — arma de predilecţiune pentru Americani este revolverul.

E de prisos a vă mai spune acum că farsa reuşi de minune. Americanul farsor, cu toţi bandiţii lui, o păţi cât de bună.

Ce curioase moravuri cetăţeneşti! Uite, numai Americanii sunt capabili d'aşa curiozităţi.

Nu ştiu dacă vă place istoria mea americană; însă, pre legea mea, din parte-mi, aş da mult să mă pot duce 'n America, spre a mă bucura de spectacolul unei aşa ciudate scene.

(*Ghimpele*, 30 Iunie 1874, *semnat:* Car...; neretipărit)

CRONICA FANTASISTĂ

O sumă colosală de vase de comerciu, încărcate cu mărfuri de toate speciele, plutesc, în sus şi 'n jos, pe Dâmboviţa canalizată; stradele, pavate cu tuciu, sunt brăzdate, dela un capăt al cetăţii până la celalt, de o mulţime monstruoasă de linii de tramways; pe d'asupra capetelor bunilor cetăţeni, se 'ncrucişează 'n aer, în lung şi 'n lat, după sistema engleză, şinele unui număr nenumărabile de căi ferate, şi o sumă absurdă de fabrici, în întrul cărora mii de drugi de fier, milioane de roate cu dinţi, funcţionează necontenit cu o regularitate de desperat.

Sublimă civilizaţiune!

Pretutindeni fier şi oţel!

*

Trebue să ştiţi, doamnelor şi domnilor, că nimic din toate acestea nu se vedea altădată pe aci. Capitala noastră nu era decât o imensă grămădire de case acoperite cu olane sau şindrilă, pardosite cu cărămidă sau pământ, urîte, nengrijite şi neconfortabili, aşezate pe o vastă mocirlă, când înghiăciată în gloduri de sărutările septentrionali ale crivăţului, când înverzită de mucigaiu prin solicitudinea fierbinte a razelor solare.

Inainte de răvărsatul zilei, cetăţenii, îmbrăcaţi în maniera turcească, porneau d'acasă, încălţaţi cu picioroange. Străbăteau astfel nomolurile stradelor, purtând în mâna stângă un felinar cu vopaiţă de seu, şi 'n mâna dreaptă un baston lung cu cioc de fier, cu care necontenit încercând pământul înainte, se fereau să nu dea cu piciorangele în vreun bâltău prea adânc. Aşa, ajungeau în piaţiă. Aci trăgeau din brâu o pungă de piele de oaiă cu şireturi, scoteau din ea două *paràle* turceşti şi 'ncepeau să-şi târguiască. Apoi, se 'ntorceau purtând la spinare, atârnată de ciocul bastonului, tradiţionala lor *basmà* roşie cadrilată încărcată cu d'ale casei.

In aşa stare mizerabilă se afla buna noastră cetate; aşa trăiau nefericiţii noştri străbuni. Să ne aducem aminte de dânşii cu pietate şi... să nu ne uităm vorba.

*

Necioplirea, uitarea de sine, sărăcia, barbaria, domniră mult timp asupra acestor locuri; dar, în fine, luară fuga 'nspăimântate, când prima locomobile a doctorului Strousberg, urlând ca o turbată și aruncând, prin gura coșului ei funinginit, nori negri de fum și aburi, veni să ne puie pe bracie pe câțiva fii amabili ai preaiubitului *Vaterland.*

Să cetim cu respect această frumoasă pagină de istorie modernă; să ne amintim cu venerare d'acea minunată epocă, în care ni se dete să 'nghițim și 'nghițirăm cupa delicioasă a civilizațiunei, întocmai cum li se dă să 'nghiță și 'nghit copiii mici doctoriile de friguri. Să aruncăm privirile în jurul nostru, să respirăm cu sete aerul curat al civilizațiunei și să surâdem, tâmpiți de fericire, după obiceiul pământului!

*

Pe malurile lacului din Cișmegiu, cinci mii de lucrători, toți feciori de oameni cumsecade, descendinții pacinicilor neguțiători cari odinioară își numărau boabele mătăniilor în ușa magazielor; cinci mii de lucrători sunt la muncă de cum se face ziuă până 'noptează bine.

Intocmai ca Indianii dela Gange — cari, sub jurisdicțiunea gârbaciului englezesc, lucrează la recolta indigului, sacharului și bumbacului, — lucrătorii noștri sunt despoiați până 'n brâu pentru a duce mai lesne la iuțeala arșiței solare.

Cu aceeași procedere cu care se pescuesc și se prepară țării pe țărmii Mărei Nordului, lucrătorii noștri pescuesc și prepară broaștele din balta Cișmegiului. Unii le prind; alții le apucă de labele dinapoi și le ucid bătându-le pe niște mormane de sare pisată; unii le usucă la soare; alții le 'nșiră pe sfoară de Sibiu, pe când alții le așează în untdelemn în niște cutii de tinichea, pentru a fi trămise apoi la Berlin de către întreprinzătorul concesionar al pescuitului bălței, d. Karl Schweinmann, ca conserve alimentare.

*

Ce tabel minunat! Ce admirabile mișcare de vieață și civilizațiune!

Nu vă mirați, doamnelor și domnilor! N'am ajuns acele timpuri; dar, bun e Dumnezeu, le vom ajunge curând.

(*Ghimpele*, 28 Iulie 1874, *semnat:* Car...; ncretipărit)

ZIG-ZAG

Cum să 'ncep?... Pre legea mea, tocmai asta mă cam încurcă; dar, fiindc'am început, crucea-ajută, povestea vorbei,... ce-o da târgul și norocul.

Ţiu prea mult ca neapărat, chiar în primele rânduri, s'aduc adâncă mulţumire Comitatului de redacţiune al *Ghimpelui* pentru măgulitoarea bunăvoinţă cu care m'a admis în sânul său. Şi zău, strivească-mă redacţiunea ziarului pus [sub] auspiciele nobili ale cavalerului Fîlfilson, depozitarul şi gardianul suprem al păcii publice din *Tâmpitopole*, cu înjurăturile sale ebdomadare, — m'am hotărît să vă dau pe fiecare săptămână câteva rânduri. Cum şi ce fel? Nu pot spune; modestia nu mă iartă a-mi lăuda mai dinainte marfa; mie, vă pot asicura de p'acum c'are să-mi placă prea mult. Numai, doresc a face cunoscut că, nici cât negru sub unghiă, nu mă voiu ocupa de politică. Aşa, cu voia d -voastre, doamnelor şi domnilor, îmi termin cu cinste fraza şi-i şi pun punct.

*

Numele ce-am ales pentru a boteza strofele mele de simplă proză îmi permite, iubiţi cititori, a-mi lăsa condeiul să meargă 'n voia fantasiei mele rătăcitoare.

Feriçiţi-mă cu graţioasa d-voastră atenţiune în ceea ce priveşte următorul tabel caracteristic.

Timpul, în care se desfăşură acţiunea este aceea ce astăzi, lingându-ne pe bot, obicinuim a numi *Sărmana vreme vechiă.*

Incep:

E pela sântul Andreiu, cap de iarnă, când plouă, ninge, înghiaţă, se topeşte, şi e lapoviţă şi poleiu, şi curg străşinile, şi crivăţul se bate 'n cap cu austrul. Pe când mai este aşa ca la vr'un ceas şi jumătate până la ziuă, de e 'ntunerec besnă, cinstitul cetăţean, îmbrăcat cu o precauţiune aproape siberiană, încălţat cu o părechiă de picioroange solide, înarmat în mâna dreaptă c'un baston lung provăzut cu o cange de fier la vârf şi 'n mâna stângă purtând un felinar cu vopaiţă, porneşte din fundul mahalalei, dela locuinţa lui, şi, încercând înainte tărâmul cu vârful bastonului, spre a ocoli găurile şi băltăurile prea afunde ale podului, cu chiu cu vai ajunge în piaţă. Aci trage din brâu pungociul lui de piele de oaie, scoate din buzunarul anteriului basmaua şi 'ncepe să-şi târguiască. Pe la revărsatul zilei, se 'ntoarce înapoi purtându-şi pe umăr bastonul, de ciocul căruia îi atârnă pe spete tradiţionala *basmă* roşiă cadrilată încărcată cu d'ale casei.

Inima se umple de duioşiă la aceste dulci suveniri, şi-mi pare, aşa cred, doamnelor şi domnilor, că nu se poate mai minunată ocaziune pentru ca să rădicăm *ad-hoc* rugăciuni spre pioasa memorie a prea demnilor noştri strămoşi.

Se sculau până 'n ziuă şi se culcau cu găinele, fără să tresară când, pe stradă sau la fereastra lor, glasul vătăşelului de noapte intona răguşit vestitul «*Cine-i acoloo...o...o?*». In vieaţa lor, o programă onestă etern neschimbată, totdeauna respectată până la venerare; în moravurile lor, o absolută dulceaţă amestecată din când în când cu un șmac bătând cam în sălciu; în purtarea lor, o regularitate cronometrică; în relațiunile lor, un mers curat patriarchale, și 'n simțimintele lor — deși nu erau toți hagii — o creștinătate nealterabile.

Fie-le țărâna ușoară! Dumnezeu să-i ierte! Vezi că apucaseră și vremuri bune.

*

Comptez pe iertăciunea d-voastre că v'am scormonit prin exces de fantasiă, aceste suveniri. Sunteți atât de înduioșați încât, de voiă de nevoiă, trebue să schimb tonul cu desăvârșire pentru a vă lumina figurile posomorîte de prea multă pietate fiiască.

Fiți buni și mergeți 'nainte.

Dela un capăt și până la celalt, Capitala noastră este brăzdată de linii de tramways, cari-și îndeplinesc serviciul cu o punctualitate de desperat; nopțile, fie cât de întunecoase, stradele sunt înecate în lumina strălucitoare a gazului fluid, care se produce prin becuri aurite; aproape să nu mai avem caldarâm, pretutindeni granit, marmură, — ba încă se asicura mai zilele trecute, că s'a proiectat a se lucra, la colțul Bulevardului, o bucată de trotoar în sidef, peruzele și mozaic—; hanuri mici nu se mai află nici la streajă, peste tot *Grands-hôtels*.

Și apoi în toate colțurile dela fiecare răspântie, începând de cum înserează, chiuiesc până la ziuă, toată noaptea, câte o așa numită *café-chantant*, instituțiune publică desmierdătoare, introdusă la noi numai și numai spre nobilele scop d'a susține la înălțimea lor moravurile publice. Aci, făcându-și cura de trândăvie, — care ne priiește foarte bine, să nu vă fie cu supărare — așezat la o masă și 'nainte-i c'un pahar cu bere, ce necontenit se deșeartă și se umple la loc, cetățeanul român găsește fără greutate mijlocul cum să-și înece necazul, să-și stimuleze simțimintele naționali, să-și înavuțească spiritul și să-și dea sbor veselei fantasii, petrecând pacinic câte zece sau douăsprezece ore pe fiecare noapte. O! Doamne, sunt foarte lungi nopțile de iarnă.

Aci minunea minunilor! demnul locuitor al capitalei vede desfășurându-se, înaintea privirilor lui setoase de curiozități, spectacolul nostim al canțonetelor, producțiuni solemne de morală publică și la cari neapărat vor cugeta matur notabilitățile literare dela noi; luând nobila hotărîre a se dota fragedа literatură cu câteva bucăți alese de acest nou și demn genere.

Să luăm aminte! Domnișoara Rosa Schweinereien, membru feminin de clasa întâia din personalul artistic dela cutare *café-chantant*, și-a terminat canțoneta sa *Tifla cu piciorul*, și ridicându-și piciorul rotund, o formă demnă de Torwaldsen, la nivelul nasului unui zelos admirator al său — care a crezut oportun pentru sentimentele lui să-și bea paharul cu bere tocmai lângă scenă — face un salut plin de grații onorabilului public și iese triumfătoare gambadând cu furoare aşa după cum inima-i cere. Cortina, pe care se vede desenul alegoric al viitorului patriei încongiurat de nori naţionali... tricolori, se lasă. D'odată, un corent electro-magnetic de entuziasm rădic pe toţi dela cincizeci şi nu ştiu câte mese, — şed câte doisprezece la o masă, şi câte trei p'un scaun. Atunci, aplaude nebune, bătăi din mâni, din picioare, din pahare, din bastoane, din umbrele, din scaune, fac a se rădica din nou cortina, şi d-şoara Rosa, atinsă până la lacrimi de gloria succesului, păstrându-şi însă mereu binevoitorul surâs, vine la rampă să mulţumească şi să-şi primească *bene merente* aceste cordiale aclamaţiuni. Toţi se reaşează, şi într'actele, stropite cu bere 'n abundenţa tradiţionale românească, se petrec tot aşa de vesel. Totul însă merge cu o solemnitate impunătoare. Aci nu sunt pasiuni, porniri şi sbuciumări politice: toate au pierit; în locul lor, se respiră o veselă şi o pace demnă de invidiat; toţi sunt fraţi întru a aştepta fericirea patriei cu venirea anului nou.

*

Termin pe dată. Strofa finale e scurtă, este însă ceea la care ţine mai mult amicul Stoenescu, administratorele *Ghimpelui*.

Vedeam totdeauna pe acest cetăţean petrecându-şi zilele cu a scrie mereu la epistole. Credeam că face un studiu practic de stil epistolar şi-l lăsam să-şi vază de treabă. Intr'o zi, mai alaltăeri, îl găsesc sigilând un plic şi având pe masă la dreapta un teanc de scrisori sigilate gata; la stânga, îl aşteptau altele spre a fi supuse aceleiaşi operaţiuni. Mă intrigaiu în sfârşit, şi-l întrebaiu ce face.

— Scriu pe la abonaţi să-mi plătească datoriile!

— Bine, frate, în toate zilele le scrii?

— Dacă nu-mi răspund!

Cuvântul poate trece de istoric, pe onoarea mea; şi bravul amic scrie mereu. N'ar fi rău, prin urmare, aşa cred, doamnelor şi domnilor — aceia pentru cari cetăţeanul Stoenescu face cură de corespondinţă către cinci ceasuri pe zi — să vă achitaţi de dânsul; vă asicur că-i veţi face nespusă plăcere împlinindu-vă datoria.

(*Ghimpele*, 22 Decembrie 1874 *semnat:* Car...; neretipărit)

CRONICA?...

Găsiţi-mi o poziţiune mai tristă, în epoca noastră stearpă, când în totul ne merge după pofta inimii, decât a unui om care şi-a propus să scrie o cronică. Ce fel de cronică? despre cine şi despre ce?

O cronică teatrală? Şi ce s'ar mai putea zice? Ce-aş mai putea înşira în această coloană, când atâtea condeie ilustre, atâţia maeştri celebri ai criticei din Bucureşti, cu o deplină onestitate literară şi în cunoştinţă de cauză, şi-au publicat producţiunile lor pline de eruditiune, gust, stil şi justă punctuaţiune în ziarele dela noi, spre luminarea desăvârşită a înaltei nobilimi şi onorabilului public? Şi apoi, daţi-mi voiă să-mi aleg o soartă mai bună decât aceea d'a vă 'ndopa cu câteva rânduri în cari, umflat de pedantism, aş căuta să fiu esclus din concertul criticei locale, fără ca mai nainte să fi fost admis în sânul său şi uns de capii respectivi ai acestei nobile corporaţiuni.

O cronică sociale? şi la ce ar servi, când publicul nostru, sânge nobil şi curat, este foarte dispus a nu se lăsa nici mort de ce ştie şi a merge cu regularitatea şi iuţeala drumului de fier pe şinele pe cari-l împinge buna lui dispoziţiune? Cu ce m'aş alege de m'aş apuca să vă trântesc un paragraf monstruos de morală, în care, cu întristare adâncă şi cu tonul profetic al răposatului Ieronim Agathanghel dela Sânta Agora, să vă spuiu că lumea merge dea 'ndoasele, că este aşa şi că ar trebui să fie aminterea? Pe onoarea mea, nu! Nu voiu să mă 'ncarc de Doamne-ajută ca mai zilele trecute, când mi-am tras asupra capului nemulţumiri şi supărări gratuite dar motivate pentru că vorbisem cu puţin respect de cafenelele concertante. Şi mi s'a cuvenit una ca asta. Datoria mea de cronicar era să relatez fapte, iar nu să spuiu în vileag consideraţiunile mele intime, cari, în această privinţă, diferă cu totul de ale unora din cele mai cunoscute condeie contimporane.

O cronică literară? Nu voiu să mâhnesc atâţia juni dintre cari fiecare, *deşi până acum o stea modestă, promite un luceafăr cât soarele de mare pe cerul literaturii române.* Un cer cu atâţia sori — că sunt mulţi — cum Dumnezeu să nu fie luminos; şi profanele mele rânduri de amator nu l-ar întuneca întru nimic. Oricâte mi-ar plesni prin cap să spuiu, Critica şi publicul sunt d'acord în a susţine fierbinte că literatura nu va să zică ştiinţa de carte, învăţătura, ideile juste, sănătoase şi frumos îmbrăcate în haine de sărbătoare şi date omenirii spre luminarea minţilor şi înălţarea inimilor.

Cu toate astea, daţi-mi voiă să vă spuiu ceva care de mult îmi stă pe ânimă. Mai totdeauna s'a luat la noi pasiunea drept talent. Aşa, de pildă, cutare băieţoiu, de mult somn palid şi cu ochii în fundul capului, puţin cam sărit pentrucă, tot studiându-şi chipul în oglindă, într'o zi i s'a părut că are în obraz ceva cam aşa din trăsurile lui Lamartine, suferă grozav de patima poeziei. In toate dimineţile şi serile, în pat, la masă, pe strade, în trăsură, în cafenea, în prăvălia lui Sutzian încercându-şi o părechiă de ghete, în locuri publice şi private, el are condeiul de plumb gata spre a-şi aşterne pe carnet, fără voia lui Dumnezeu, *à propos* de fiecare ocaziune, câteva strofe pline de dulceaţă. Se scoală dimineaţa; slujnica îi aduce de spălat; e frumuşică; el o priveşte, lasă săpunul din mână şi-i trânteşte un sonet dulceag, care, după ce face omagini darurilor fireşti ale slujnicei, culminează cu versul:

Dar ce folos, iubito! Păcat că eşti servantă!!!

Iese din casă şi, trecând pe bulevard, fireşte trebue să-l ia pe Mihaiu Viteazul la refec: *Strofe la marele Mihaiu cel mare.* Dacă merge seara la cafenea şi se înfierbântă de discuţiuni politice, stropite cu bere, în furoarea lui, aci, pe loc dărueşte posteritatea cu o bucată aleasă: *La ţeara patrie şi mamă dulce şi iubită.*

Pe fiece zi face câte cinci bucăţi. Socotiţi şi vedeţi că pe an, dacă Pythagora merită crezământ, produce câte o miă opt sute două zeci şi cinci.

Dar talent!...

Critica a găsit cu cale că băiatul merită un jeţ în Parnas lângă al lui Alecsandri, decanul din partea locului; şi publicul a rămas uimit de solemnitatea faptului recunoscând, fără să ştie cam de ce era vorba, că Critica are dreptate.

Şi închipuiţi-vă că nu s'a găsit până azi nimini care să facă Critica criticei, şi să ţi-o ia la frecuş ţeapăn, şi să-i tragă o învârtitură să pomenească şi morţilor.

Am să mă gândesc d'aproape la asta şi poate să i-o trag chiar eu.

Până atunci însă reclam indulginţa d-voastră, doamnelor şi domnilor; permiteţi-mi a-mi termina cronica pe care n'am început-o încă. Nu prea e politicos din parte-mi, dar comptez pe bunătatea d-voastră. Cu altă ocaziune de sicur voiu fi mai corect.

(*Ghimpele*, 5 Ianuarie 1875, *semnat:* Car...; neretipărit)

CRONICA

Aflaţi-mi, iubiţi cititori, o posiţiune mai dificile şi mai încurcată decât a unui redactor al *Ghimpelui* ca mine, care este dator să vă dăruiască pe fiecare duminecă cu câte două coloane de cronică. Mărturisesc că nu ştiu ce să vă scriu. Daţi-mi o ideă, buna sau rea, numai daţi-mi una. Pe onoare vă spun, nu ştiu nici cum să 'ncep. Cu ce oare să vă serv?

Şi cu toate astea, pot nu pot, vreau nu vreau, trebue neapărat să vă dau ceva, fiindcă amicul Toma Stoenescu, directorul-proprietar al *Ghimpelui*, căruia i-am îngagiat talentul meu, cere numai decât, fără doar şi poate, o cronică pentru cititorii săi. Ei!...ce voiţi! are şi el dreptate. Trebue să mărturisim că directorul nostru se poartă cu redactorii săi mult mai bine decât în permit mijloacele.

Aşa noi, redactorii permaninţi ai *Ghimpelui*, primim pe lună leafă, cel mult 10.000 franci, cel mai puţin 5.000, — pentru cari împlinim fiecare nişte îndatoriri fixe. Afară de aceasta, dacă producem ceva peste datoria noastră, primim pentru fiecare vers 50 franci, şi pentru fiecare rând de proză 40 franci. In timpul cât lucrăm în redacţiune, fumăm din cutia enormă cu Bektemis a lui Toma; bem răcoritoare, luăm băi, dejunuri *à la fourchette,* cafele, *cognac,* în socoteala lui Toma.

La anul nou, primim fiecare câte un mic dar spre suvenire:

O păreche de butoni de mâneci cu câte o peatră de briliant măreaţă cât o alună turcească, 1500 franci; un singur defect au însă: nu poţi intra seara în casă dacă e lumânarea aprinsă în întru; strălucesc aşa de tare, că-ţi pot prea bine pericula văzul.

Sau:

Un cronometru superb, de aur, cu două capace; pe un capac, un buchet în pietre scumpe cu devisa *Ghimpelui* în peruzele: *Ridendo, castigat mores!* — pe celalt capac, una din caricaturile cele mai reuşite de peste an, lucrată, în mic, în smalţul cel mai fin. Cronometrul nu se 'ntoarce niciodată, şi merge mai regulat în buzunarul vestei d-tale decât soarele pe cer. Se 'ntâmplă odată să se oprească, să stea toate ceasornicele din Bucureşti, toate, pentrucă nici unul din ele n'a fost întors la vreme; — se poate întâmpla una ca asta, nu trebue să râdeţi. Cerul este acoperit cu nori şi ceasornicele de soare nu pot servi. Toate ceasornicele stând, confuziune generale în mersul afacerilor. Numai cronometrul d-tale merge, merge neîncetat. Atunci, d-ta eşti regulatorul tutulor ceasornicelor din Bucureşti, goneşti confusiunea şi restabileşti ordinea în afaceri. Toată lumea voeşte a-ţi vedea cronometrul, te 'ntreabă cu cât şi unde l-ai cumpărat; şi d-ta răspunzi cu bună-voinţă:

« — L-am primit în dar la anul nou dela *Ghimpele*, unde sunt în calitate de redactor; îmi pare că costă 5000 de franci».

Ori:

Un cal de călărie, arab alb, sau englez roib-auriu, sânge pur. Eşti călare la şosea. Sensaţiune universale! Damele toate-l scuipă ca să nu ţi l deoachie. Toţi sportsmenii sunt entusiasmaţi. Când treci pe dinaintea bufetului, zece dintre aceşti domni, cari şed de vorbă cu o doamnă resturnată 'n o trăsură elegantă, — fără să-şi mai ia ziua bună dela dânsa, şi proferind câteva înjurături franceze, — se ia călări după tine. Dai pinteni lui *Bobo*, — că aşa-l chiamă, — şi când sportsmenii tăi d'abia sunt pe la rondul al doilea al şoselei, tu ai ajuns la Băneasa şi te-ai şi întors, spre a le face tradiţionalul salut de *jochey*. Toţi se confundă în complimente. Toţi mângâiă pe *Bobo*, şi te năvălesc, care mai de care, în întrebări asupra vârstei şi genealogiei animalului. Toţi se propun a ţi-l cumpăra.

— « Pe onoarea mea, domnilor, îmi este cu totul imposibil a vă satisface, fiindcă ţin acest cal în dar dela *Ghimpele*, unde sunt redactor. Cât despre preţul lui, şi cred că nu mă 'nşeală memoria, este de 50.000 franci.

Şi repeţind salutul cu biciuşca, dai pinteni. Calul pleacă, sboară; şi când sportsmenii d'abia au pornit, potcoavele lui *Bobo* aruncă în dreapta şi 'n stânga, pe podul Mogoşoaii, snopi de scântei, — — ocaziune de care pietonii de pe trotorie profită spre a-şi aprinde ţigările, fără a-şi strica niciun chibrit.

Sau, mai bine:

O tabachere de tutun, de argint rusesc masiv, à *surprise*. Mergi la Fialcowski, iei un scaun, şezi lângă câţiva prieteni, scoţi tabacherea şi o pui pe masă. Un amic îţi cere o ţigară:

— « Cu plăcere, poftim »!

Amicul apasă resortul capacului... şi la moment, flaşneta misterioasă din tabachere începe să cânte marşul dela 48. Toţi sunt intrigaţi.

— « De unde vin aceste sunete delicioase? »

Atunci tu, măgulit de succesul tabacherii tale, cu modestia ce te caracterisă şi zâmbind, zici în fine cuvântul cel mare:

— « Domnilor, este o surpriză! aceste sunete delicioase vin din tabacherea mea! »

Toţi asistenţii o ia, o esaminează, o admiră, — şi tabacherea, trecând din mână 'n mână, termină marşul dela 48, pentru ca să'nceapă o mazurcă încântătoare.

— « De unde aţi cumpărat tabacherea asta?

— « Domnul meu, este un dar de anul nou pe care l-am primit dela *Ghimpele*, unde, deşi scriu sub pseudonism *(sic)*, toată cafeneaua lui Fialcowsky ştie că sunt redactor.

— « Şi cât costă, mă rog?

— « 2.000 franci.

— « Fie, că face! »

Aşa, doamnelor şi domnilor, petrecem noi ăştia dela *Ghimpele*. Vă miraţi? cu toate astea, e foarte simplu. Câteva date din registrele de comptabilitate ale gazetei noastre, vă vor lumina pe deplin. Daţi-mi voiă.

20.000 abonamente dă 40.000 lei noui; 10.000 foi vândute cu esemplarul la fiecare număr, cu rabatul de 20%, ne dă 208.000 lei noui; mici subvenţiuni, pe an 500.000 lei noui. Avem deci la venituri un total anual de 1.108.000 lei noui.

Totalul de cheltueli anulate este de 500.000 lei noui.

Rămâne deci lui Toma Stoenescu al nostru anual 608.000 lei.

Şi fiindcă, cu această ocaziune, tot am intrat în confidenţe, trebue să vă spun că Toma cheltueşte pe an pentru dânsul numai 108.000 franci, depunând restul de 500.000 la băncile străine. De aceia şi eu îi zic totdeauna în glumă:

— « Tomo, prea grămădeşti la aur! Tomo, prea eşti econom, prea eşti avar! Tomo, ai să devii un Cresus!... Mai dă-mi o ţigară, Tomo! »

E monstruos ce vă spun; aşa e? Dar, ce vreţi! aşa petrecem noi ăştia dela *Ghimpele*.

*
* *

Auzisem de atâtea ori lăudându-se virtuţile ciudate ale haccişului *(sic)*, încât, pe onoare, n'am mai putut rezista tentaţiunii, şi am înghiţit şi eu o dosă din această pastă minunată. Aşa, vedeţi, iubiţi, cititori, că, în casul când v'ar displăcea cronica ce v'am servit, vina nu este a mea, ci a narcoticului ce prin escentricitate mi-am administrat.

Un cuvânt încă şi termin.

Doamnelor şi domnilor câţi datoraţi bani amicului Toma Stoenescu dela *Ghimpele*! grăbiţi-vă a vă achita de datoriile d-voastre către dânsul, — care, cu toată cronica mea, este foarte strâmtorat şi încurcat, — ca să vă scutiţi de petrecerea d'a vă vedea trecuţi în *Catastichul Dracului.*

(*Ghimpele*, 11 Iulie 1876, *semnat:* Palicar; neretipărit)

UNA-ALTA

Pe căldura — era să zic *tropicale,* boala epitetelor de care sufere d. de Marsillac e foarte contagioasă — pe căldura de care este năbuşită capitala, vi s'a întâmplat, pe la şapte sau altă oră seara, să vă 'ntâlniţi cu o cunoştinţă, la Fialcowsky, Frascatti, pe bulevard sau la Giovanni! Prima mişcare când vă 'ntâlniţi este să vă opriţi şi să vă treceţi odată sau şi de mai multe ori, — după cum suferiţi mai mult sau mai puţin de asudeală — cu basmaua, pe ochi, pe nas, pe obraz, pe gât, etc.; a doua mişcare: vă daţi mâna; vă strângeţi cordial; voiţi apoi să v'o retrageţi, şi, ce să vedeţi! dreapta dumitale nu se mai poate deslipi de dreapta amicului; trageţi cu putere fiecare: peste putinţă! Mâinile d-voastre s'au încleştat. Atunci — şi aceasta este a treia mişcare — d'o ordine superioară pentrucă se petrece în onoratul d-voastră cap — atunci voiţi neapărat a afla cauza acestui efect cum adică şi pentru ce mâinile d-voastră nu se mai pot descleşta! Cel mai deştept dintre d-voastră — de sigur unul e mai deştept decât cellalt — se bate cu mâna stângă pe frunte.

— Am găsit: sudoarea mânii amestecată cu un strat de pulbere fină ce sboară în atmosfera capitalei amestecată cu al douilea strat de fum gros de asfalt, pentrucă adineaori am stat poate zece minute, de m'am uitat cum se lucrează la palat asfaltul, au produs pe mâna mea această *(sic) mixtum compostum (sic)* lipicios, care afirmă de astă dată strânsa şi indisolubila noastră amiciţiă.

Şi zicând acestea, lipiţi prin mâini, vă apropiaţi de Fialcowsky, cereţi un pahar de apă, să depărtaţi unul de altul cât vă lasă mâinile, şi rugaţi pe *garçon* să-l toarne pe mâinile d-voastră încleştate. Două minute, şi efectul este obţinut. Sunteţi liberi a vă duce fiecare unde vă place, la *Union* sau la *Guichard,* la *Walhalla* sau *la Patzak.*

* * *

Vreţi un doctor ferchezat, spoit, dichisit, pomaduit şi *tixit* de *capacitate* medicală? Vreţi *bună educaţiune* în specialitatea esculapică, şi straşnică alababură de cerebeli?

— Adresaţi-vă şi d-lui dr. *Pastramă-di-galaţi* şi veţi avea o complectă satisfacţiune în sensul de mai sus!

(*Ghimpele*, 15 August 1876, nesemnat; la *Sumariu:* Una alta, de *Palicari* — sic — ; neretipărit)

PROFESIE DE CREDINŢĂ

către cititori

In vremea caraghioasă şi «de mare cumpănă», prin care avem cinstea să trecem — când a ieşit iar la maidan chestia orientului, şi s'a tras a treizecelea ediţie a «Hrismosului răposatului întru fericire ieromonah Agatanghel», când în Bucureşti ies mereu la gazete şi gazetuţe, cum răsar ciupercile pe gunoiu dupe ploaie; când fiecare ciocoi ori ciocoroflea s'amestecă cu câteun petec de jurnal în cearta împărăţiilor — de ce adică să nu iasă la lumină *Claponul*, buletin hazliu al întâmplărilor orientului?

Unde mai pui la urmă, că *Claponul* (după cum se şi vede din numele cu care l-a dăruit naşu-său *Ştrul*, hahamul din Beligrad) este un organ *eminaminte neutral*, care nu ţine nici cu Ruşii nici cu Turcii. Ce treabă avem noi cu împărăţiile, şi ele cu noi? Imparţă-şi părul cu furca — noi n'avem să ne amestecăm.

De altă parte opinia publică şi-a încărcat stomahul cu suliţi, baionete, ghiulele, torpile, obuze şi cu toate hapurile de soiul acesta: toate gazetele o îndoapă zilnic cu ştiri *pozitive*, care au băgat-o în draci. *Claponul* vine ca zaharicalele şi cafeaua dupe masă, să-i dreagă gustul.

Drept aceea, acest organ *rococo* s'a hotărît să apară *meteoric* în broşuri de 32 de feţe, în care un comitet de redacţie (patruzeci fără unu de colaboratori) va înşira producţii variate, prea nostime şi caraghioaze, ce desigur au să placă foarte mult, mai ales autorilor respectivi.

Pe urmă, *Claponul* ia angajament în faţa cititorilor să le dea noutăţile cele mai sigure de pe tot pământul, căci a trimes corespundenţi în toate unghiurile lumii pe apă şi pe uscat.

Publicitatea română de mult simţea — vorba ceea — *o imperioasă necesitate* de a poseda între organele ei o forţă aşa nostimă, şi opinia publică aştepta — vorba cealaltă — cu *o legitimă nerăbdare* apariţia *Claponului.*

Această foiţă — nu că să o laud — se va tipări în *33333* de exemplare, şi va fi citită şi foarte apreţuită chiar şi de cei ce nu se pricep la citirea limbii româneşti.

In sfârşit şi mai presus de toate, *Claponul* a găsit de cuviinţă a lua drept deviză:

«Eftin și bun! — 10 bani numărul!»

Cumpărați lume! și, povestea vorbii, nu mă năvăliți, că vă dau la toți!

(*Claponul*, nr. 1, 1877, *nesemnat*)

CĂTRE CITITORI

Nici nu vă mai întreb dacă v'a plăcut numărul 1, căci nu mai încape vorbă! Văzut-ați izbândă strălucită? *33333* de exemplare se vândură toate până să n'apuci să te ștergi la ochi. O foaie n'a mai rămas, măcar de leac — fără să mai socotim, că la cele din urmă, când ajunsese vânzarea pe drojdie, s'a urcat prețul unui exemplar, până la un ban și jumătate, și asta pe trotoarul cafenelei Fialcovski, unde se chiamă că se găsește elita cititorilor din București.

Tot publicul, cât a avut parte să cumpere numărul 1 al *Claponului*, a râs și l-a aplaudat, și chiar cei ce nu l-au putut cumpăra din cauza crizei, au făcut chef mare numai închipuindu-și cele scrise în această foiță; — dar mai presus de toți, doi dintre colaboratorii noștri (de aminteri niște bărbați politici recunoscuți ca foarte serioși la suspomenita cafenea) erau cât p'aci să se strice de râs, citindu-și pentru a șaptea oară articolele, cu cari înavuțiseră paginile numărului 1.

Această izbândă, pe care nu ne iartă modestia să o atribuim la altceva decât la meritele *Claponului*, ne îndeamnă a stărui în arena publicității, promițând cititorilor să aducem necontenit îmbunătățiri, la această publicație populară. Nu vom cruța niciun sacrificiu (din cele cari nu ne vor costa nimic, se 'nțelege) pentru a mulțumi pe cititori și a răspunde pe deplin devizei *Claponului*.

Și drept dovadă, numărul 1 a fost ce a fost — acu să vedeți numărul 2, și apoi să vorbim.

(*Claponul*, nr. 2, 1877, *nesemnat*)

MANIFEST!

(către cocoane)

Auzit-ați, cocoanelor! Nu e glumă! Până aci a fost ce a fost, văzurăți ce văzurăți — de acum să vă mai țineți, că aveți să vedeți minuni!

De când n'ați mai cetit *Claponul*, a mers chestia Orientului departe, cocoanelor! S'au hotărît împărații să-și lase toate daraverile, să fie în București, la fața locului ca portăreii, pentru a încheia procesul-verbal — și după aia să-i și bea aldămașul chestiei Orientului.

Mai întâi are să vie Țarul rusesc — și are să iasă la paradă ocolit de 600 de cavaleri inchivărați și împintenați, tot unul și unul, aleși pe sprânceană din toată împărăţia lui, cari îi fac ştabul împărătesc. In capul alaiului are să meargă muzici şi oaste multă; dupe aceea Ţarul în mijlocul ştabului, şi dupe ei alte muzici şi oaste; — iar mai nainte de toţi şi dupe toţi şi printre toţi, să vă vârîţi dumneavoastră cu copilele şi cu copiii, să vă trăiască, să le sărutaţi cununiile! Să vă feriţi numai să nu vă calce caii, ori să nu facă cavalerii cu ochiul la copile, în loc să vă facă dumneavoastră.

Când āţi pleca de acasă, mâncaţi şi beţi bine, ca să vă ţie toată ziua, fiindcă alaiul are să se spargă dupe miezul nopţii, cu muzici, luminaţie, masalale şi cu foc de artifiţie. Să vă feriţi la luminaţie *jupurile,* să nu vi le calce mitocanii pe coadă; să nu vă aprindeţi capelele dela vr'o masala, ori să vă cază în cap beţele tăciunite ale artifiţiilor; să nu vă pierdeţi copiii mai mici la înghesuială!

Dacă v'o ciupi cineva prin lume daţi-i cu *pardon* şi dacă cumva vrun *monşer* galant v'o face loc ca să vedeţi pe Ţarul drept în faţă, tratarisiţi-l cu *mersi.* Când or trece pe lângă dumneavoastră ofiţeri muscali, zor cu *paroldonèr,* că dacă-i vorba la adică vă pricepeţi doară la franţuzească.

Drept aceea, v'am dat de ştire din vreme, să scoateţi la maidan toată *gardiropa.* Gătiţi-vă care mai de care, şi ieşiţi din toate patru colţurile ale Bucureştilor: dela Delea-Veche şi Popa-Nan până la Grădina-cu-Cai şi Sfântul-Elefterie, din Dealul-Spirii şi din Izvor până 'n Precupeţii-Noi, şi Tirchileşti. Ce fel de paradă ar fi aia fără dumneavoastră?!

Toate să fiţi în păr! Una să nu lipsească, că zău! o dau la *Claponul!*

(*Claponul,* nr. 4, 1877, *nesemnat*)

MULŢUMIRE PUBLICĂ

Subiscăliţii ne credem datori a aduce prin aceasta, pe calea publicităţii, mulţumirea şi expresia recunoştinţei noastre doctorului chirurg Leichtag din Bucureşti, pentru minunata operaţie chirurgicală ce a făcut asupra noastră chiar în zilele trecute.

De mult auziserăm vorbindu-se de meritele acestui însemnat bărbat de ştiinţă — şi în fine avurăm ocazie a ne convinge d'adreptul de capacitatea lui mai presus de orice laudă.

Incă din copilărie, mulţumită caldărâmurilor din Bucureşti, suferearn toţi la picioare de bătături chronice, cari mai ales când se schimba vremea ajungeau a fi o adevărată calamitate.

Toate alifiile şi plasturile de prin spiţăriile Bucureştilor în zadar au fost, căci suferinţele noastre mergeau mereu crescând şi ameninţând a ne învenina existenţa până dincolo de mormânt.

In aşa desperată situaţie ne aflam, când doctorul Leichtag a luat briceagul şi s'a prepus asupra vrăjmaşelor bătături. Fără să simţim cea mai mică ciupitură, operaţia se sfârşi repede — şi în locul unde erau alaltăeri bătăturile, astăzi este mai curat ca pe o palmă vecinic adăpostită în mănuşe.

Repeţim deci mulţumirea noastră bravului chirurg, pe care-l recomandăm călduros tutulor interesaţilor în cauză.

Comitetul de Redacţie al *Claponului.*

!!!

IMPORTANTISIM

Ultima gogoaşe

In momentul de a pune sub presă, aflăm dela oarecine (al cărui nume îl trecem sub tăcere), că ar fi circulând sgomotul, cum că azi vineri, pela orele $12^1/_4$ la amiazi, M. S. Ţarul tuturor Rusiilor ar fi intrat în Bucureşti.

Dăm deocamdată sub toată rezerva, ce ne caracteriză, această importantă noutate.

(*Claponul*, nr. 4, 1877, *nesemnat*)

GOGOŞI

In totdeauna cocoanele din mahala sunt straşnice la închipuire, dar niciodată fantazia lor nu s'a urcat mai sus, ca de când s'a îngroşat gluma cu chestia orientului.

Moaşa Sevastiţa Hurdubiloaia din Popa-Nan mi-a spus următoarea noutate:

In Duşumea, o muiere însărcinată a născut alaltăieri un băiat îmbrăcat de sus până jos pihotaş muscal, cu cisme cu carâmb în picioare şi cu chivără cu moţ în cap. Cum a dat cu nasul de lumină, pruncul s'a ridicat chipeş în călcâie, a făcut smirna cu puşca la umăr şi a strigat:

— « *Zdrasti, brate ! Davai cuşai ! !* ».

Moaşa Sevastiţa e în stare să-mi spuie mâine, că o altă clientă a ei a născut un cazac, călare pe cal şi cu suliţa în mână, care fără să mai dea bunăziua moaşii, a dat pinteni calului şi a pornit în fuga mare la Calafat, cu buricul netăiat.

*

Pe vremea când se vorbea despre Moratoriu.

La o judecătorie de pace se înfăţişcază un proces pentru şapte franci şi jumătate datorie de chirie. Judecătorul întreabă pe datornică:

— « De ce nu vrei să plăteşti restul chiriei, babo, după învoială?

— Plătesc măiculiţă, da... mi-e frică să nu păţesc ceva.

— Ce să păţeşti?

— Vez' că mi-a spus ginere-meu, că s'a făcut la Mitropolie o lege cu *murături* — ce-o fi aia! — pă cum că nu mai are voie nimeni să-şi plătească datoriile... ».

*

Este atât de dumnezeească morala încât numai ea însăşi e destulă scuză pentru neamul omenesc, că nu o poate urma.

*

La judecătorul de instrucţie.
Un ţigan depune într'un proces de bătaie.
După depoziţie, magistratul îl întreabă:
— « Ştii să scrii?
— Ba să mă ferească Dumnezeu, boerule, că destul scriţi dumneavoastră! »

*

Niciodată ca acum salonul profesorului de danţ, cavalerul Corvin, nu a fost mai îmbulzit de şcolăriţe. O mulţime însemnată de dame din Bucureşti învaţă cu multă stăruinţă, ziua şi noaptea, să joace *Mazurca*, în vederea eventualităţilor chestiei Orientului. Se asigură că le pare foarte rău, că n'au pentru ce să înveţe şi *Ştaierul* nemţesc.

De ce însă să ne mirăm de cocoane, când ştim mulţi bărbaţi de stat, cari ar pofti să joace *Ciamparalele!*

*

Boerul şi cocoana ia cafea dupe masă şi vorbesc politică despre chestia Orientului. Să nu uit a spune, că cocoana e una din şcolăriţele de *Mazurcă* ale cavalerului Corvin, şi că boierul deşi trăieşte cu cocoana în căsnicie de vreo zece ani, nu se bucură încă de niciun moştenitor.

— « Lasă, soro, să mai vie Muscalii, să mai intre bani în ţară.
— Fireşte, dragă — răspunde cocoana. Şi apoi unde pui, că se mai *înmulţeşte şi lumea!* ».

*

Un ţăran loveşte câinele unui arendaş cu sapa şi-l omoară. Arendaşul îl chiamă la judecată să-l globească. La înfăţişare ţăranul se apără zicând, că dobitocul s'a dat să-l apuce pe furiş de picior.
Judecătorul îl întreabă:
— « De ce nu te-ai apărat cu coada sapii?
— M'aş fi apărat cum zici d-ta, dacă s'ar fi dat câinele să mă muşte cu coada şi nu cu dinţii.

*

Alt ţăran trece pe dinaintea tribunalului. O sumă de avocaţi se suie şi se coboară cu ghiozdanele la subţioară.

Ţăranul întreabă pe unul:

— « Da oare, ce să fie în palatul ăsta, domnule?

— Moară de vânt — răspunse în glumă cel întrebat.

— Ei, că să zici! nu-mi dedea în gând: uite ce de măgari se suie cu sacii! »

(*Claponul*, nr. 1, 1877, *nesemnat*)

GOGOŞI

Maisterul *Stultzpapferl*, şuşter subţire, ţine foarte mult la dreptul ce are de a exercita control în toate afacerile lui.

Maisterul este tras înaintea tribunalului corecţional, fiindcă şi-a bătut cumplit pe *madama.*

— « De ce ţi-ai bătut nevasta? — îl întreabă aspru prezidentul.

— Am prins pe ea, *her* prezident!

— Nu trebuia s'o baţi: trebuia s'o dai în judecată pentru adulteriu.

— Eu nu bătut pe ea pentru asta, *her* prezident; bătut numai pentru ce nu spus şi la mine! ».

*

O nouă aplicaţie de « Măsuri şi Greutăţi ».

Un anunţ al ziarului *Resboiul* dela 17 August, pagina IV-a, coloana 3-a ne spune:

Lecţiuni particulare
75 Fr. stânjenul
de
Matematici
A se adresa — etc....

*

Cât sunt de grozave greşelile de tipar, ne dovedesc următoarele rânduri extrase din *Monitorul Oficial:*

Ministerul de Finanţe

Prin *deriziune* ministerială cu data dela 23 corent, D-l Z..., actual vameş la vama..., pentru *rapacitatea* sa notorie, se trece în postul de *casier* al acelui judeţ.

*

Toţi credincioşii căscau, şi părintele Matache Sugăceanu citea cu glas tare, de un sfert de ceas, evanghelia Samaritencii.

Deodată popa întrerupe procitania şi se adresează pe alt glas către ascultători:

— « Nu vă miraţi, drept-credincioşilor, că e atâta vorbă lungă în evanghelia de astăzi, pentru că şi Samariteanca avea limba ca toate femeile ».

*

Tot popa Matache, care în privința poftei de mâncare e mai popă ca toți popii, merge într'o zi de post cu paracliserul să mănânce la un notabil al mahalalei, unde se făcea pomană.

Prânzul este de dulce și de post.

— « Poftiți iahnie, părinte, zice stăpâna casii.

— Nu mânca, prea-sfinte (șoptește paracliserul); adineauri am văzut pe slujnică în cuine, că a amestecat-o cu lingură de dulce.

— Ce treabă ai tu să umbli prin cuinile oamenilor?! » strigă popa supărat.

*

Un sfat prețios către cititorii cu barbă ai *Claponului:*

Nu permiteți niminui să învețe bărbieria pe capul dumneavoastră.

Un provincial intră să se rază în o bărbierie plină de mușterii. Toate calfele și stăpânul fiind ocupați, un ucenic vine să săpunească pe provincial.

Când băiatul începe să tragă cu briciul pe curea, un câine foarte mare se scoală de sub bancă și vine să se așeze în fata provincialului, lingându-și botul și fixându-l foarte expresiv, ca cum ar spera să-i arunce un codru.

Cinci minute — câinele așteaptă mereu fără să-și părăsească poziția.

In sfârșit, provincialul întreabă cu mirare pe bărbier:

— « Ce are câinele ăsta? Pentru ce se uită așa la mine?

— Pentru că a văzut că te rade băiatul (răspunde bărbierul).

— Ei! și ce are a face?

— S'a 'nvățat cu nărav dulăul (zise bărbierul). Băiatul e ucenic, acum învață meșteșugul: se 'ntâmplă adesea de-i scapă briciul și taie urechea mușteriului: atunci dulăul gata o îmbucă! ».

Inchipuiți-vă mutra provincialului la aceasta candidă și lugubră deslușire...

*

Doamna *Briol — Robes et Confections*, calea Mogoșoaii, otelul Crețulescu — care are a încasa datorii vechi și noi pentru modesta suma de peste 100.000 frnci, s'a hotărît a-și vinde drepturile către un bun advocat cu scăzământ de 50 la sută, după ce mai întâi va fi somat la plată pe datornici și datornice.

Se zice că această amenințătoare știre ar fi făcut pe marele cartier general rus să dea imediat ordin tutulor ofițerilor muscali din București a se porni în grabă la Dunăre, oprind în același timp pe toți ofițerii trupelor ce încă sosesc de a mai intra în capitală.

Cu toate acestea, I. S. principele Gorciacov, dibaciu și *cutezător* diplomat, care este foarte galant cu damele, a stăruit să se retragă acest ordin, promițând că, în orice caz, fără să se oprească ofiţerii de a gusta din dulceţele micului Paris al Orientului, I. S. *se face forte* a împăciui singur afacerea *Briol.*

*

Pe vremea când încă nu se afla în capitală Compania Barometrică, un boier tocmi şi se învoi cu un întreprinzător în această ramură de industrie, ca să-i cureţe... ceea ce avea de curăţit.

Tocmeala se făcu, şi treaba se isprăvi uşor şi bine. La plată însă, se ivi neînţelegere.

Industriaşul pretindea că a ridicat 33 de butoaie; boierul nu voia să plătească mai mult ca 32. In sfârşit, după multă sfadă, industrialul se înduplecă şi luă paralele. Insă la plecare, nu se putu opri de a zice clientului său, cu un accent de o foarte candidă imputare:

— «Păcat de Dumnezeu, boierule! îmi mâncaşi un butoi!»

(*Calendarul Claponului*, 1878, *nesemnat*)

GOGOŞI

O cocoană intră într'o băcănie să târguiască.

— «Cum daţi zaharul? întreabă.

— Trei franci ocaua.

— Cum se poate! Am cetit la *Claponul*, că s'a ieftinit!»

(*Calendarul* nr. 2, 1877, *nesemnat*)

GOGOŞI

Despre cât sunt de nenorocite neprevederile legiuitorilor şi *lacunele* legilor, ne poate da dovadă următoarea întâmplare a unei cocoane din Târgovişte.

Cocoana a pornit jalbă de divorţ la tribunalul respectiv, pentru cuvânt că bărbatu-său nu vrea să o aducă şi pe dânsa la Bucureşti să vază pe Ţarul.

Prezidentul a arătat cu regret cocoanii, că din nenorocire pentru dumneaei, legiuitorul a lăsat şi aci, ca în multe părţi, să se strecoare o *lacună* în condica civilă — căci, între cauzele determinante pentru divorţ, a uitat să prevază şi «refuzul bărbatului de a-şi duce consoarta să vază pe Ţarul».

*

Un tânăr *monşer* (al cărui aparat digestiv, cu toată cura de apă de Buda, nu a putut înţelege însemnătatea igienică a cuvântului *regularitate*) intră în o prăvălie din Lipscani, să-şi dea o pălărie de paie spre reparare.

Dupe ce nemţoaica îi dă răbojul, *monşerul*, având nevoe de amândouă mâinile spre a-şi drege cravata la oglindă, ia provizor răbojul în dinţi. Din o nenorocită greşală însă, răbojul îi scapă pe gât.

— « Peste două zile e gata, domnule », zice nemţoaica.

— Nu pot veni peste două zile, madamo (zice trist *monşerul*). Peste vreo patru, poate: sunt tare de natură ».

(*Claponul*, nr. 4, 1877, *nesemnat*)

GOGOŞI

S'au zis multe despre oamenii nenorocoşi, dar cea mai nostimă vorbă în privinţa aceasta a zis-o chiar unul dintr'înşii:

« Sunt sigur, că în ziua când m'aş hotărî să fac negustorie cu pălării, toţi oamenii şi-ar pierde capetele ».

(*Claponul*, nr. 6, 1877, *nesemnat*)

CALENDAR

Ianuarie, 31 zile, — ziua de 10 ore — noaptea de 14.

La 7, luna plină; la 13, pătrarul din urmă; la 20, luna nouă; la 29, pătrarul întâi.

Frigul pentru cei fără paltoane e cu 15 grade mai mare decât pentru cei împaltonaţi.

Februarie, 28 zile, — ziua de 11 ore — noaptea de 13.

La 4, lună plină; la 12, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 27, pătrarul întâi.

Carnavalul este în putere. Câţi nu vor rămâne becheri, se vor căsători. Balurile mascate vor hotărî pe mulţi căsătoriţi să pornească jalbă de despărţenie.

Martie, 31 zile, — ziua de 12 ore — noaptea de 12.

La 6, luna plină; la 13, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 17, pătrarul întâi.

Se zice că prea sfinţii părinţi dela Sinod vor posti tot postul, dacă nu vor mânca dulce.

Aprilie, 30 zile, — ziua de 13 ore — noaptea de 11.

La 6, lună plină; la 12, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 27, pătrarul întâi.

Un orator în Cameră aduce un proiect de lege pentru stârpirea muştelor, care prevede un al optulea minister cu un buget de 15.576.315 lei noui pe an.

Mai, 31 zile, — ziua de 14 ore — noaptea de 10.

La 4, luna plină; la 12, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 27, pătrarul întâi.

Monşerii încep a-şi umbri ceafa cu umbreluţe albe. Se aşează băi mixte la Nicopole şi Şistov.

Iunie, 30 zile. — ziua de 15 ore — noaptea de 9.

La 13, luna plină; la 10, pătrarul din urmă; la 28, lună nouă; la 25, pătrarul întâi.

Se inventează o nouă umbrelă pentru picioare, în vederea sistemului de stropire a stradelor Capitalei.

Iulie, 31 zile, — ziua de 14 ore — noaptea de 10.

La 2, luna plină; la 10, pătrarul din urmă; la 17, luna nouă; la 14, pătrarul întâi.

Căldura creşte: 45 grade. Primăria ia măsuri, ca stropitorii stradelor să administreze trecătorilor asudaţi câte o duşe rece. Pentru aceasta se va mai adăogi la biletul cel galben încă vreo câteva zecimi comunale.

August, 31 zile, — ziua de 13 ore — noaptea de 11.

La 1, lună plină; la 9, pătrarul din urmă; la 16, lună nouă; la 30, pătrarul întâi.

Se deschid şcoalele. Un urechiat deschide o Academie de ştiinţe morale pentru amândouă sexurile. Se anunţă de acum părinţilor că locurile sunt aproape pline: să se grăbească a-şi înscrie copiii.

Septembre, 30 zile, — ziua de 12 ore — noaptea de 12 ore.

La 1, lună nouă; la 8, pătrarul din urmă; la 16, lună nouă; la 13 pătrarul întâi; la 30, lună plină.

Ploi mari. Dâmboviţa se umflă. Primăria profită de ocazie pentru a o declara navigabilă, şi a publica licitaţie pentru luarea în monopol a navigaţiei *dâmboviţene* pe 10 ani.

Octombre, zile 31, — ziua de 11 ore — noaptea de 13.

La 7, pătrarul din urmă; la 13, luna nouă; la 10, pătrarul întâi; la 20, luna plină.

Orizontul se întunecă. Culesul viilor încep. Apar în Bucureşti 15 ziare cotidiane noui, având fiecare câte treizeci de redactori şi cinzeci de corespondenţi. Opinia publică le face o strălucită primire.

Noembre, 30 zile, — ziua de 10 ore — noaptea de 14.

La 5, pătrarul din urmă; la 12, luna nouă; la 19, pătrarul întâi; la 27, luna plină.

Monşerii fac ce fac şi se împaltonează până în călcâie. Dispar cele 16 ziare cotidiane precum şi una veche. Opinia publică regretă abonamentele plătite înainte.

Decembre, 31 zile, — ziua de 9 ore — noaptea de 15.

La 4, pătrarul din urmă; la 13, luna nouă; la 19, pătrarul întâi; la 27, lună plină.

Gerul înghiaţă becurile felinarelor pe uliţe. Primăria hotăreşte a aşeza la fiecare răspântie câte o sobă de tuci. Un amic al guvernului va fi însărcinat, fără leafă, numai cu diurnă, să meargă la Paris spre a cumpăra sobele, cari vara vor putea servi şi la altceva.

REGENTUL ANULUI

Regentul anului 1878 este planeta *Venus*.

Odinioară *Venus* era zeiţa amorului şi a tuturor comicilor şi cabazlicurilor ce curg din această patimă universală.

De aici se vede că în anul acesta mai multora dintre însuraţi nu o să le meargă tocmai bine, iar cocoanele sub înrâurirea acestui regent vor face multe şi mărunte, pe cari nu avem loc a le număra aici.

Multe căsătorii se vor face, şi divorţuri de două ori pe atâtea. *Monşerii* becheri douăzeci şi cinci la sută se vor căpătui; iar cei familişti cincizeci la sută vor văduvi.

Tot sub înrâurirea regentului, copiii 75 la sută se vor naşte cu părul galben, cârni şi cu ochii mici, spre marea mirare a taţilor lor, cari nu-şi vor aduce aminte de convenţia ruso-română.

Regentul va aduce pe lângă alte bunuri şi multe daraveri doctorilor specialişti.

Cocoanele vor merge de vară să facă băi la Şiştov şi Nicopole, unde se vor face două aşezăminte de băi mixte; vor fi admişi la scăldătoare afară numai de bărbaţii însuraţi: — şi apoi să vedeţi ce mai de comedii are să facă regentul anului.

Cocoanele prinse de către bărbaţii dumnealor în flagrant delict, vor avea în faţa judecătorilor o scuză nebiruită :*Regentul anului*.

ECLIPSE

Vor avea loc două eclipse totale în anul acesta:

Intâia eclipsă totală, în lună, va fi la 30 Februarie, pe la prânz, şi se va vedea de pe piaţa teatrului din Bucureşti.

A doua eclipsă totală, în soare, va fi la 31 ale aceleiaşi luni şi se va observa fără ochian pe la miezul nopţii de pe movila Cişmegiului.

DIVERSE

Carnavalul ţine cât ţin balurile mascate, şi balurile se fac numai în carnaval.

Postul cel mare, în anul acesta ca totdeauna, pentru săraci ţine tot anul, pentru bogaţi cât au poftă de icre moi.

Zile nefaste pentru chiriaşi sunt două: Sf. Gheorghe, şi Sf. Dumitru.

(*Calendarul Claponului*, 1878, *nesemnat*)

SONET

d-lui Agostino Mazzoli
Bariton absolut
cu ocaziunea beneficiului
său în opera Ernani

Eşti rege, şi pe tronu-ţi, în plină strălucire
Apari ca totdeauna, şi gat'a ne 'ncânta;
Supuşii tăi salută zicându-ţi în unire:
Talentul e coroana ce stă pe fruntea ta!

E sărbătoare astăzi, splendidă sărbătoare.
Mai mult ca totdeauna supuşii-ţi sunt fideli.
Coroana-ţi, astă seară, e mai strălucitoare.
O! niciodată, rege, nu vei afla rebeli.

Da: regii-şi pierd mărirea. In piepturi astăzi bate
Dorinţa cea sublimă de sacră libertate.
Urăşte lumea sceptrul. A fi supus e trist!

De cât să servi un rege, durere nu-i mai mare,
Dar... lumea se supune, c'o nobilă-avântare,
Când sceptrul este arta şi regele artist.

(*Ghimpele*, 6 Decemvrie 1873)

SONET

Unui cavaler de industriă

Fals, malonest, venale, hidos eşti, cavalere!

Prea bine ţi-au zis unii *Coţcar Coţcarovici;*
Figura ta, ce 'nspiră desgust şi desplăcere,
Impertinentă, vilă, tot palme par'că cere:
Cum dracul fruntea 'n lume cutezi să mai rădici?

Vestitele-ţi şcandaluri azi nu mai sunt mistere.
De când, ca parasiţii, te-ai pripăşit p'aici,
Nu vezi, când vrei prin lume şi tu ceva să zici,
Cum fug toţi d'ale tale cuvinte deletere?

In loc să-ţi vezi ruşinea, stigmatizat cum eşti,
Şi, dându-te căinţei, să plângi şi, de durere,
Să-ţi dai în piept cu pumnul, ai cutezat, misere,
P'o plată de nimica, să 'njuri pe cei oneşti...

Fals, malonest, venale, hidos eşti, cavalere!

(*Ghimpele*, 2 Iunie 1874, *semnat:* Car...)

VERSURI

Amicului C. D.

Ce-mi spui de poezie, d'acea himeră tristă,
Când lumea d'astăzi, rece şi materialistă,
Işi râde de himere şi de puterea lor?
Credinţele d'acuma condamnă poezia
Ca rătăcirea, crima, păcatul, erezia
Ce merită să poarte dispreţul tutulor.

Ascultă-mă şi crede: de vei simţi vr'odată
Că pieptul tău nutreşte scânteia cea sacrată,
Să ştii că mizerabil vei trece pe pământ;
In timpurile noastre, decât să cânţi, mai bine
De pietre sparge-ţi lira ş'apoi sufocă 'n tine
Fugoasa-ţi inspirare ş'al tău nebun avânt.

De-acum, stăi noaptea singur, citeşte, studiază,
Şi de veghiare palid, mereu, mereu veghiază,
Plecat pe cărţi bătrâne consumă-ţi anii toţi,
Sacrifică-ţi vederea, cătând fără 'ncetare
Ca să găseşti ideea funestă pentru care
S'alerge 'n valuri sute de mii de sacerdoţi.

Obiectul ei să fie, desigur, omenirea,
Iar scopul, abrutirea, mizeria, tâmpirea!
— Acolo sacerdoţii cu toţi vor aţinti —
Ideea ta pământul în lung şi 'n lat să 'ncingă,
Prin vorbă sau prin spadă, cu 'ncetul ca s'atingă
Şi polul miază-noapte şi polul miază-zi.

Sau nu! Munceşte-ţi mintea, gândeşte-te, combină,
Inventă-o monstruoasă, teribilă maşină,
Concepere fatală, ce demn'a se chema
Flagelul omenirii, pornind într'o clipire,
Ca fulgerul, turbată şi numai c'o lovire
Armate formidabili să poată sfărâma.

Atunci tiranii lumii, văzând a ta lucrare,
Vor alerga cu toţii să-ţi dea, prin admirare,
Averi, măriri şi nume, s'ajungi nemuritor:
Iar bietele popoare, nenumărabili brute,
Tâmpite d'o nedemnă şi lungă servitute,
Te vor mări, fii sigur, ca şi tiranii lor.

Adesea mă concentru şi cuget, cum, odată,
In Grecia, mulţimea de cântu-ţi fermecată,
Tăcută, strânsă 'n juru-ţi, Omere, te asculta
Aşa, bătrân rapsode!... Şi te numea Poetul
Căci între toţi mortalii tu posedai secretul
Cum se 'nstrunează lira, cum trebui a cânta.

Erai bătrân, dar mândru, pe fruntea ta senină
Lucea 'n splendoarea toată scânteia cea divină
Ce zeii, spre-a lor fală, voiseră să-ţi dea.
Umblai după 'ntâmplare, şi numai a ta muză
Şi cultul ce-ţi dau Grecii le-aveai drept călăuză:
Orb, tu nu vedeai lumea, dar lumea te vedea.

Rapsode, vino şi-astăzi, şi, de mai poţi, te 'nspiră,
Te 'ncearcă să mai farmeci mulţimea cu-a ta liră,
Şi cu scânteia sacră ce-aveai pe fruntea ta!
Dac'ai trăi, desigur, ţi-ai renega şi muza,
Şi geniul, şi lira, şi mută ţi-ar fi buza,
Mânia lui Achile mă jur de-ai mai cânta.

Căci de cumva, bătrâne, nevrând să ştii de lume,
Cântând, ai vrea şi-acuma să sapi frumosu-ţi nume
Pe-a timpilor eternă columnă de granit,
Amar ţi-ar fi plătită sublima nebunie:
Mulţimea, fără milă, ţi-ar zice 'n ironie
Şi fără să te-asculte: « Sărmanul e smintit ».

Şi chiar dacă p'alocuri, prin lunga căutare,
S'ar mai găsi fiinţe ce sacra ta cântare
Ar mai putea 'nţelege şi-ar mai putea simţi;
Invidia nedemnă, barbară şi perfidă,
Ori ignoranţa crudă, profundă şi stupidă
— Virtuţile moderne — pe loc te-ar amuţi.

Ce-mi spui de poezie, d'acea himeră tristă,
Când lumea d'astăzi, rece şi materialistă,
Işi râde de himere şi de puterea lor?
Credinţele d'acuma condamnă poezia
Ca rătăcirea, crima, păcatul, erezia
Ce merită să poarte dispreţul tutulor.

(*Revista Contimporană*, 1 Oct. 1874, *semnat:* I. Luca Caragiale)

UNUI AMIC INECAT IN DATORII

Eşti mâncat de cămătari,
Cum e lemnul vechi de cari
Şi ţara de prinţi coţcari!...

UNUI POETASTRU

— Tânărul X... are darul
D'a scrie 'n poezie.
— Dar... carte ceva ştie?...
— A 'nvăţat abecedarul!

(*Calendarul Ghimpelui*, 1875, *semnate:* Car.)

SONET

Contimpuranilor mei

Fără de graiuri gure şi ochi făr' de priviri
Făr' de mişcare forme, şi încă, vai! ce este
Mai sec în astă lume şi mai nemernic, ţeste
Făr' de gândiri şi inimi lipsite de simţiri!

Aşa ne pomenirăm, d'o-dată, fără veste,
Trecând p'aci, prin jocul capricioasei firi.
Bizar! Fiinţe fără fiinţă, trecem peste
Pocitul vis al unei smintite 'nchipuiri!

In vreme de 'njosire, în tină, şi din tină,
Ne căpătarăm locul l'a soarelui lumină;
Zadarnic ne născurăm şi făr' să trebuim!

Pă semne-aşa ne scrise pustia de ursită:
Pă-cum ne fuse vremea meschină ş'umilită,
Meschini şi mediocri să fim şi să murim!

(*Ghimpele*, 20 Iunie 1876, *semnat:* Car...)

MANDATUL

(Acrostih)

Mandatul este visul,
Un vis realizat,
Când fără 'ntârziere
Il iei şi l-ai scontat.

Atunci de bucurie
Să joci, să cânți te-apuci,
Și ca să fii mai comod,
Te lași numa 'n papuci.

Nimica nu te doare,
Și totul *meprizezi*,
Căci posedezi mandatul
Și mergi ca să-l scontezi.

Da! da! el să trăiască!
Sau dacă nu, murim;
Căci fără dânsul oare
Putem noi să trăim?

Amor și fericire
Le ai în buzunar,
Când ți-ai scontat mandatul,
Și nu mai ai habar.

Tutunul abundează
Țigări de *Bektemis* —
O! te realizează
Mai iute, dulce vis!

Unica consolare!
O! prea iubit mandat,
De tine toți slujbașii
Viața ne-am legat!

La minister cu toții,
Mandatul să luăm,
Să ni-l scontăm de grabă,
Și-apoi... să ne 'mbătăm!!!

(*Calendarul Claponului*, 1878, *nesemnat*)

SFÂNT - ION

Baladă haiducească

Frunzuliță chimionu,
Chimionu, anasonu,
Mai dă, Doamne,-un sfînt-Ionu,
Să prăznuim patraonu
Cu Jenică Arionu!
Să mai mergem la fiatru
Să văz doi jandari cât patru!

Că era mare 'mbulzeală
De 'mi venise ameţeală;
Că Jenică Arionu,
Pasă-mi-te-i farmazonu,
A tras la loja de sus
Şi drept în faţă ne-am pus,
La lojă de beletaj,
Unde 'i mai mare blamaj!

C'apoi stam şi petreceam
Şi în lojă chef făceam,
La poliţie nici gândeam,
La poliţie, bat'o vina!
Că ea e toată pricina,
Ea cu colonel Algìu,
Ursuzu şi belalìu,
Nu i-aş mai vedea chipìu!
Că tomna când petreceam
Ş'ăl mai mare chef făceam,
Iacă 'i domnu Colonel
Ne pofteşte frumuşel
Să mergem la ceai cu el,
Şi la ceai şi la cafea,
La soarea cu refenea
Şi ne 'ncântă, ne descântă,
Bată-l Măiculiţa Sfîntă!
El tot haide! noi tot ba!
Ne-a 'nteţit cu dragostea;
Noi trăgeam, el ne 'mpingea,
Tot aşa şi iar aşa
Pîn'am ajuns în antrea.

Aici, hop! şi comisari,
Ipistaţi, sergenţi, jandari
Cu nişte chivere mari,
Maiculiţă, ce vlăjari!
Nalţi d'un stînjen fiştecare,
De jurai că sunt călare.
Noi nu vream deloc, ei: « Hai!
« Hai la domnu poliţai,
« Să vă trateze cu ceai,
« Şi cu ceai, şi cu cafea,
« La soarea cu refenea! »
Şi ne-a dus, măre, ne-a dus
Când pe jos şi când pe sus,
Şi la secţie ne-a pus

Pe saltea şi pernă moale,
De le simţ ş’acu la şale,
Şi de-acolea mai la vale,
Unde, ce să vă mai spui?
Unde ’i pasă omului,
Unde ’i greu voinicului,
La ’nnodatul bumbului!
Dacă văzui şi văzui
C’am căzut pe mâna cui?
Pe mâna Algìului,
Ce m’apucai de făcui?
Sai din loc şi poc! şi paf!
Am făcut o lampă praf!
Şi pe urmă ce făceam?
Ca un leu mă repezeam
Şi cu pumnii dam în geam,
Şi trăgeam şi iar trăgeam
Până când mi ţi-l spărgeam.
Atuncea Algìu numa
Văzu că s’a ’ngroşat gluma,
Şi cum este el şiret,
A recurs la marafet
Şi ne-a turnat la secret
Cam pe lângă cabinet;
Şi pe loc a poruncit,
Că zicea că am răcit,
Să ne tragă de năjit
Cum se trăgea mai ’nainte,
Cu curea şi spirt fierbinte,
Cât lumea s’o ţinem minte:
Nu-l mai ţine, Doamne Sfinte!
Şi cum stam noi la secret
Cam pe lângă cabinet,
Pasă-mi-te că de jos
Ne venea în sus miros;
Că unde ’ncep să strănut.
Şi cu Jean să mă sărut
Şi să-i urez la mulţi ani,
Sănătate, chef şi bani,
Şi fiatru permanent
La lojă cu-abonament,
La lojă de beletaj,
Unde-i mai mare blamaj.
Da pe semne — amoniacu
Făcu efect, lua-l-ar dracu!
Că ne trecu uluiala
Ş’am rămas doar cu zăpreala.

Şi când ne-am fost luminat
Iacă 'i vine şi Scarlat:
« Ce-aţi făcut? » ne-a întrebat.
« Ce să facem! am zis noi;
« Eram Ioni amândoi:
« Am cinstit, măre, cinstit,
« Patraonu-am prăznuit,
« La fiatru c'am venit,
« Lojă bună c'am găsit,
« Să vedem şi noi *Voivodu*,
« Cum l-a văzut tot norodu,
« Da poliţaiu, nerodu,
« Pasă-mi-te era beat!
« Dânsul de bucluc ne-a dat.
« Da acu dă-ne tu drumul,
« Că ni s'a risipit fumul,
« Şi fiatru s'a închis,
« Nu mai ai nimic de zis! »
Şi atunci bietul Scarlat,
Pe loc drumul ne-a şi dat.
Da Orăscu ca Orăscu:
Ce te faci cu mai - Orăscu?
Cu Hăşdău şi Odobescu
Şi cu Anghel Demetrescu?

D'apoi lasă-te pe mine,
C'am să-i regulez eu bine.
Că din secţie ieşind,
Am fost doi tot la un gând,
Cum avem şi-un patraon,
Şi eu şi el tot Ion,
Sache şi cu Arion!
Ş'am strigat şi eu şi el:
« Hai de grabă la Purcel! »
Ş'aci, tot la un gând iar,
Am cerut câte-un pahar,
Un pahar de turburìu
Să ne treacă de Algìu,
Ursuzu şi belalìu,
Nu i-aş mai vedea chipìu!
Să ne dregem la stomac,
Arză 'l focu-amoniac!

Şi nu ştiu ce-mi vine mie:
« Ad'o coală de hârtie
« Ş'un condeiu frumos! » şi scrie!
Scriu şi scriu şi la minut

Un raport am aşternut
Contra colonelului,
Contra poliţaiului;
Ş'am să merg la minister
Cu raportul meu, să cer
Să-l scoaţă din prefectură,
Că s'a dat la băutură
Şi prea face tevatură.

1890

DOI ACADEMICI

Istorică pereche —
Aşa prieteni, zic şi eu!
Ce legătură veche!
Ureche jură 'ntr'un Hăsdeu
Hăsdeu într'o ureche!

(*Moftul Român*, I, 6, 14 Februarie 1893, *nesemnat*)

MAGNUM MOPHTOLOGICUM

Un împărat îşi puse 'n gând
Să facă-o mare carte,
In care vorbele pe rând
Să aibă toate parte.

Voia un falnic monument,
Un *magnum* oare care...
Atunci chemă pe un bătrân,
Limbistul cel mai mare, —

Un om ce ştie pe de rost
Nu numai ce-i pe lume,
Ci câte se petrec şi 'n cer
Din fir în păr anume, —

Şi-i zise: « ştiu, de istorie
De mult că te-ai lăsat
Şi că d'acuma numai limbii
Pe brânci te-ai consacrat...

Fă-mi dar şi mie ce te rog,
Te voi plăti cu aur,
Posterităţii să lăsăm
Un *magnum*, un tezaur.

— Prea bucuros, Măria Ta,
Primesc ce-aţi poruncit,
Şi ca să dau dovezi de limbă,
Mă simt prea fericit ».

Şi s'a pornit bătrânu-atunci
La lucru cu ardoare...
Dar vai! păcat! s'a 'nţepenit
Cu limba în *a* mare.

Oricum, noroc că-i spiritist —
Lucrarea lui înaltă,
Speranţă-avem: o va sfârşi
Din lumea ceealaltă.

(*Moftul Român*, I, 10, 1893, *nesemnat*)

RUGA SPIRITISTULUI

Dedicată d-lui B. P. Hăsdeu
prezidentul Primei Societăţi spiritiste Române,
de un Iniţiat.

Tu, spirit coborît din cer,
Realţă al meu suflet,
Să 'mpodobesc c'un adevăr
Macabrul meu resuflet;

Să mă despart din timpul meu
Şi, spirit, să fiu altul,
Şi să mă văz râzând mereu,
Râzând din tot înaltul.

Cel lut, acum nensufleţit,
Rămas fără de limbă,
Să-l văz un chip de om pocit
Ce viermii-l rod şi-l schimbă.

Atâtea patimi l-au isbit,
Că 'n lumea toată nu e
Un altul mai nefericit,
Un Christ bătut în cuie.

Deşi trecu el viaţa lui
In veselii şi glume
In istoric totuşi nu-i
Mai tristă pildă 'n lume.

Ş'acuma tremur d'un fior,
Căci par'că îl contemplu
Cum stă, pierdut şi rugător,
In spiritistul templu.

O! vezi-l, spirite suprem,
In patima-i deşartă,
Deşi e lutul un blestem,
Dar spiritul îl iartă.

Pe veci remâne pur încai
Oriunde el va trece:
In faţă-i limba-i fără grai
Şi istoria-i rece.

(*Moftul Român*, I, 39, 23 Iunie 1893, *nesemnat*)

AB IRATO

Sonet parnasian

Nu-mi măsur bine versul? Ce? Cum? Auzi acolo!
Dar ritmu 'mi curge 'n vine! şi rima? *je m'en moque*...
Nici pot gândi aminteri! Mi-e tată bun Apolo!
Vrei strălucită probă? Iat' un sonet *ad-hoc.*

Nu sunt corist! Sunt maistru 'n recitativ şi *solo!*
Băcane, râzi ca prostul şi nu m'asculţi de loc...
Ei, da! nu-mi plac nici mie măslinile-ţi de Volo!
Ironic sunt — am ace pentr'ori-şi-ce cojoc.

Băcan stupid! te fulger!... Inspiră-mă, Erato,
Dă-mi aspră rimă pentru sonetu-mi *ab-irato* —
Să-l sfarăm cu prestigiul divinei poezii:

Tu? imbecil nemernic! *tu* să mă iei la vale?
La scârnava-ţi tarabă zic un *aeternum vale*...
Eu? eu am rima justă — *tu?* false terezii!

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

EXCELSIOR

Fragment dintr'o poemă apocaliptică-simbolistă-profetistă

. . . .

Un cer de aur lichid p'o mare de cerneală:
Jupiter? Capitalul... Ideea? socoteală.

Altarul? o tarabă... Credinţa? seacă firmă —
Bătrâna omenire de bunul simţ infirmă —
Amor, talent, virtute, avânt şi ideal...
Produse pestifere de-un mediu social,
Iar artistismul, culmea obraznic'a cruzimii,
Sfidare aruncată în zeflemea mulţimii!

. . . .

Un secol ce se stinge în chor de lacrimi surde:
Nebună psalmodie, cu tact şi ton absurde,
Absurde de durere, de chin de veci de veci...
A! dar curând vom scrie: sunt astăzi douăzeci,
Da! douăzeci de sute... Da! douăzeci de sute
De când piroane groase în carne-au fost bătute.
Dar *Mane, Thekel, Fares!*... resistă în zadar!
Va trebui să cază modernul Baltazar!
Va trebui să cază! Da, *Mane, Thekel, Fares!*
Arată-te, profete, tu *primus inter pares!*

. . . .

In firmamentul negru o palidă scânteie...
O flacără... Incendiu... Lumină... O idee!
Popoare 'ngenunchiate... Sclavie... Jugul trist:
In Betleem o pradă pentru Golgota — Christ!
O Biblie închisă şi-acum deschisă alta...
Imperie?... pusderii svârlite toate 'n balta
Fără de fund a vremii... De necrezut! dar... este!
Cum? Soarele—minciună? Cum? Crucea—o poveste?

. . . .

Când sufletul e 'n flacări şi carnea de oţel,
Eu merg, nebun felibru, d'a dreptul către ţel.
Stindardul roşu 'n aer să fâlfâie semeţ...
Nu! fără idealuri vieaţa n'are preţ!
Sus inimile voastre, mai sus! şi tot mai sus!
Nu vă uitaţi în urmă spre soarele apus:
In faţa voastră splendid un soare nou răsare,
Se oglindeşte mândru într'o albastră mare
Şi 'nflăcărează-albastrul d'asupra lumii 'ntregi...
O, vin, popor-victimă, menirea-ţi să 'nţelegi!

. . . .

In sânu-astei planete, vueşte foc şi lavă:
Sătulă-i de icoane, de statue şi slavă,
Şi ca o piele 'ntinsă ce tremură fireşte
Când parazita-ascunsă o 'nţeapă şi ciupeşte,
Aşa planeta-acuma îşi mişcă scoarţa veche —
E panică: burghejii par apucaţi de streche!

. . . .
Sub zidurile negre pătate mult de sânge,
Pe care cucuvaia în noaptea sumbră plânge,
Locaş de vechi mizèrii şi de cumplite viţii,
Zac azi asupritorii ucişi de vremi: priviţi-i!
Erau odată mândri, credeau că sunt eterni...
O, Moarte! care-atâtea ş'atâtea ştii să cerni,
I-ai secerat şi astăzi, poporul se răzbună —
Asupra lor căzut-a mânia lui nebună!

. . . .
Corabia s'afundă departe dela maluri;
O 'nghit nemilostive şi monstruoase valuri...
Atât mai bine! meargă în fundul fără rază —
Se cuvenea domnia desfrâului să cază...
Sus fruntea noi acuma! veni şi vremea noastră
Şi ian priviţi încolo, în zarea cea albastră,
Scânteea triumfală ce falnic s'a ivit!
Ce splendidă speranţă! Ce splendid răsărit!

. . . .
Excelsior! Trompeta în sus şi steagul roşu:
Tovarăşi, fiţi toţi gata când va cânta cocoşu!

. . . .
Privind la vremea noastră, la patimile sale,
Eu, inspirat rapsode, iluminat profet,
Iau pana mea de gâscă şi 'nchin acest sonet
La vremuri viitoare, sublime, ideale
Când, toţi fiind o apă în lumea-armonie,
Răi n'or să se mai nască, nici proşti n'or să mai fie!

(*Moftul Român*, I, 31, 16 Maiu 1893, *nesemnat*)

DA,... NEBUN!

Despreţuesc onori, avere;
De slavă m'am hrănit destul!
Alt orizont privirea-mi cere:
De-aşa nimicuri sunt sătul!

Să nu-mi asvârle-atotputinţii
Nicio favoare... Nu! n'o vreu!
Am o comoară 'n fundul minţii:
De-ajuns îmi sunt acuma eu!

Trec astăzi ignorat prin lume
Dar, trainic, las în viitor
Un semn, o glorie, un nume
Acestui imbecil popor!

Să linguşesc telurici patemi?
Reptilă, eu?... Prea mândru sunt!...
Apollo calea demnă-arate-mi
Pe-acest tâmpit, senil pământ!

Mulţime brută şi ingrată!
Cu-a mea cântare nu putui
In viaţă-mi să te mişc odată...
Şi-odat'... o să-mi ridici statui.

«A! eşti nebun!» mi-au zis mişeii.
«Da sunt nebun!» răspuns-am eu...
Ca voi strigau şi fariseii
Crucificând un Dumnezeu!

Tenebre fără fund mă 'nghită,
De-oiu face din divina harfă
O palidă prostituită
Şi din cântarea mea o marfă!

Pe coardele acestei lire,
Voi întona un cânt sublim:
Poet sunt! nu voi umilire...
Poeţii... nu ne umilim!

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

CAMELEON-FEMEIE

— *Sonet colorist* [1] —

Icoană *străvezie*, în cadrul *sumbru*-al vieţii,
Cu părul ei *sur-galben*, cu ochi *închis-albaştri*,
Sclipi de-odată *clară*, vis *roz* al tinereţii,
Cum în *obscure-azururi* apar, pribegi, *blonzi* astri.

O *văz* fugind prin codrul cel *verde* 'ntre jugastri —
Era Erato *albă iluminând* poeţii. —
De-a ei *priviri focoase* ar fi *roşit* sihastrii
Păliţi, *chlorotici*, *vineţi* de greul bătrâneţii.

---

[1] In 14 versuri, 32 de noţiuni simboliste, dintre cari 9 pur vizuale, iar 23 propriu zis coloriste şi dintre acestea 21 simple şi 2 compuse *(Nota poetului)*.

Purta bacanta-mi *nuferi*, *bujori* şi *violete*,
Invesmântată magic în *daurite* plete
Şi-n *varii polichrome* bibiluri şi altiţe...

Imi arunca *pupila-i* divine *curcubee;*
Dar eu, nebun! zic: « *Spectru! Cameleon*-femee!
Fugi! sufletul ţi-e *negru* şi maţele *pestriţe!* ».

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

MOARTĂ!...

— *Baladă* —

Danga-langa, sună clopot...
O îngroapă pe-o regină
Dintr'o nobilă tulpină...
Cine vine iute 'n tropot?
Danga-langa, sună clopot.

La sicriu *el* se aşează
« O! mai zi-mi o vorbă numa!
Ah! viaţa e ca spuma
Ce o clip'abia durează!... »
La sicriu *el* se aşează.

Ea... stă, mută, nemişcată...
El... o plânge scrâşnitor...
E pierdut nebunu-amor!
Ochii ei la el nu cată...
Ea stă mută nemişcată.

In castelul cel cernit,
Plâng şi zidurile mute,
Se bocesc pietre tăcute...
E un plânset nesfârşit
In castelul cel cernit.

Picură din ceară picuri.
Plâng şi jalnicele torţe
El e istovit de forţe...
Zile! nopţi! timp! ce nimicuri!
Picură din ceară picuri!

« O! te 'ndură, Doamne sfinte!
...Poate 'n lume să trăiască
Un viermuş clocit în iască...
Şi ea nu?..., crude părinte!
O! te 'ndură, Doamne sfinte! ».

Un episcop psalmodie
Lângă capul junei fete
Adornat în blonde plete...
Ah! ce crudă parodie!
Un episcop psalmodie...

«Ah! te blestem Provedinţă!
Doamne! crud îngrozitor!...
Mi-ai răpit al meu amor...
Mi-ai distrus a mea credinţă:
Ah! te blestem, Provedinţă!

Stinsă-i scumpa ei viaţă
Şi nimic n'o mai învie...
...Unde-i Dumnezeu?... Să vie!
Să-l stupesc eu drept în faţă:
Stinsă-i scumpa ei viaţă!».

— Vaet, bocet... inutile!
Ea e moartă... Lacrimi multe
Moartea nu vrea să le-asculte;
Blestemi în zadar, copile!
Vaet, bocet... inutile!».

*

Au venit ca s'o ridice...
«Ah! mai staţi! e prea de grabă!
Unde-o duceţi?» el întreabă.
«Locu-i nu mai e aice:
Au venit ca s'o ridice!».

— S'o ridice?... nu se poate!
(Strigă el, nebun, pierdut)
Sunt aici!... Voi... n'aţi ştiut?
Piară lumea! piară toate!
...S'o ridice?... nu se poate!

Imi bat joc de Dumnezeu
Şi nu-l las să mi-o răpească!
Dânsa trebui să trăiască!
Să trăiască! da! vreau eu!...
Imi bat joc de Dumnezeu!».

— E nebun! prelatul zice,
Luând ochii de pe carte;
Daţi nebunul într'o parte,
Iar pe ea să mi-o ridice...
E nebun!» prelatul zice;

Şi groparii o ridică
El tot plânge, plânge, plânge,
Buza-şi muşcă pân' la sânge
Un cuvânt făr' să mai zică...
Şi... groparii o ridică.

*

Danga-langa, langa-danga!
... S'a sfârşit! Convoiul pleacă.
...O!... viaţă!... lume!... Dacă...
Langa-danga, danga-langa... ».
El îşi vâră 'n pieptu-i spanga!

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

AMIAZĂ MAURĂ

Simbolistă-orientală

In aer e lene... Amiază de vară.
E pâclă greoaie de plină Sahară.
Ca tigru 'ntre două tigrese rivale,
Ce scuipă de turbare şi sânge şi bale,
Ahmet stă 'ntre două geloase neveste:
Fatmè — o minune, Biulbiul — o poveste!
Biulbiul este blondă, Fatmè este brună;
O patimă oarbă şi alta nebună.
Ahmet simte bine că fierbe în ele
O ură cumplită, o ură de-acele
Ce lasă din treacăt în neagra lor cale
Ruine şi sânge şi moarte şi jale.
Sunt două extreme, sunt două-antiteze...
Pornirea vrăşmaşă, el vrea s'o calmeze:
« Pe-Allah strălucitul, pe sântul Profet!
Pe stele şi lună (răcneşte Ahmet
Ş'apucă hangerul) Fatmè! un ciubuc!
Mergi!
— Nu vreau!!
— Zic: du-te!!!
— Stăpâne... mă duc! »
...Fatmè se supune şi pleacă fierbând,
Cu zâmbet pe buze, cu blestem în gând...
Fatmè e departe... Emirul Ahmet
Cu blonda Biulbiula vorbeşte 'n secret!

*

In aer e lene... Amiază de vară...
E pâclă greoaie de plină Sahară.
...Biulbiul doarme-acuma deplin liniştită.
Fatmè se întoarce... Figura-i, pălită
De focul ce-o arde, cu jale zâmbeşte.
Ahmet ia ciubucul şi ţintă-o priveşte.
« ...Nebuno, el zice, te-apropie bine:
Cât n'ai fost aicea vorbii tot de tine... »
— Ştiu... Doarme acuma protivnica mea:
Stăpâne, vorbeşte-mi şi mie de ea!
Biulbiul doarme dusă... Emirul Ahmet
Cu bruna Fatmèa vorbeşte 'n secret...
Şi bruna, la rându-i, de vorbă sătulă,
Adoarme alături cu blonda Biulbiulă.
...Emirul de vorbă şi dânsu-i sătul —
De-o parte-i Fatmèa, de alta-i Biulbiul —
Ca tigru 'ntre două tigrese rivale
Ce dorm obosite, sdrobite de şale,
Adoarme 'ntre două domoale neveste:
Fatmè — o minune, Biulbiul — o poveste...
...Şi 'n aer e lene... Amiază de vară...
E pâclă greoaie de plină Sahară!

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

CRITICILOR MEI

Sonet olimpian simbolist

Indignatio facit...

De critică mi-e scârbă! Cunosc simbolul vorbii...
Posteritatea dreaptă mă judece ş'acuze!
Surâsul să se stingă pe veştedele buze:
N'aud acorduri surzii, nu văd scânteea orbii!

Eu singur!... ş'apoi chorul întreg de nouă muze!
Cu glasul invidiei să croncănească corbii,
Eu am să strig, felibru trufaş, *urbi et orbi:*
A voastră larmă poate d'abia să mă amuze!

Mă duc în manta-mi largă înfăşurat ca Dante:
Când tactu'l bate-Apollo, maestrul meu divin,
Viaţa-i simfonie, amorul — sfânt andante...

Eu cânt! Ce-mi pasă mie! Nu ştiu de unde vin,
Nici unde merg: traduc doar' un cântec din senin
In rime simboliste şi abracadabrante!

(*Moftul Român*, I, 30, 13 Maiu 1893, *nesemnat*).

IN CURÂND

Strofe simboliste-profetiste

Terra! Terra!

Ca Phoenix, pasărea măiastră,
Tu din cenuşa-ţi re'nviezi;
Necontenit în zare-albastră.
Tot mai strălucitor te vezi!

O! Ideal! divină torţă!
Tu ne-ai condus prin întuneric:
Un pas să facem n'aveam forţă
Făr' de reflectul tău feeric!

Pierdeam al minţii echilibru
Pe mările făr' de liman,
Eu, iritabilul felibru,
Profet al genului uman,

De n'ai fi fost tu, Tramontana,
Far de scăpare cunoscut...
Vai! omenirea fu, sărmana!
Ca un corăbier pierdut!

Pierdut, da! însă totdeauna.
Luptând cu-acelaşi dor şi foc,
Bravând cu plâns şi râs furtuna
Cu-aceleaşi gânduri de noroc!

Văzând în valul ce-l înghite
Un orizont din nou deschis,
Ce, clar şi sincer, îi promite
A-i izbândi eternul vis.

Sclipit-ai, sfântă stea polară,
Cu raze de speranţă pline,
Felibrilor ce te cântară,
Rapsozilor-profeţi... şi 'n fine...

Dar pesimiştii vin să-mi zică:
« Inchipuire or miraj!
« Noi nu mai credem în nimică,
« Noi am pierdut orice curaj!

« Nu! Tramontana 'ţi strălucită
« Ş'acel liman nu sunt, poete,
« Decât oaza 'nchipuită
« De ochii îmbătaţi de sete ».

Să vie! Pe felibru 'ntrebe-l
Când vom sosi limanul?... Când?
Felibrul, sigur ca şi Bebel,
Le va răspunde: « In curând! »

(*Moftul Român*, I, 35, 6, Iunie 1893, *nesemnat*)

EROS

E primăvară... Sus pe Atlas, între pământ şi luna plină,
Fug nouri străvezii la vale cernând uşor o bură fină...
Un leopard adult simţeşte de-odată 'n sânu-i o văpaie!
Din creştet până 'n vârful coadii, în creere şi 'n măruntaie,
Il furnică un neastâmpăr nesuferit şi ne 'nţeles...
Din nările lui dilatate, suflări adânci şi grele ies;
Din ochii-i injectaţi de sânge, îi pică lacrime fierbinţi:
El ghiarele 'şi înfige 'n carne, scrâşneşte crunt ieşit din minţi,
Se svârcoleşte 'n salturi stranii... răcneşte covârşit de chin —
Ii crapă pieptul sub lucrarea nemilostivului venin...
Ridică botu 'n sus, să soarbă răcoarea nopţii cu putere
Şi vede 'n călătorii nouri un cârd de tinere pantere.

*

S'au dus şi nourii şi luna — pe Atlas soarele e sus —
Acu... bolnavul de azi-noapte, lâng'o panteră doarme dus.
Da! da! *in cauda venenum* — ilustrul Darwin bine-a spus!

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

MOARTEA PROTESTANTULUI

— *Baladă* —

Cunigunda e geloasă:
Eginhardt întârziază —
Iată-a dimineţei rază...
Ce senină şi frumoasă!

Un cal roib în vale paşte,
Este calul favorit,
Deşelat şi obosit —
Ce idee neagră naşte!?

Cunigunda e femeie —
Ah! ce gând îngrozitor!...
Vr'un catolic?... Un omor?...
Un duel?... A! ce ideie!

Ea scoboară trepte-trepte,
Dusă de-un funebru gând
Şi pe Dumnezeul rugând:
« Doamne sfinte! Doamne drepte! »

Din donjon până 'n devale
E o cale-atât de lungă!...
Când sărmana! o s'ajungă
Ţinta pasurilor sale?

A sosit acum la poartă:
« Hai! deschide! nu mă ţine! »
Poarta scârţâe 'n ţâţâne —
A ieşit... A! Crudă soartă!

Iată calul... Unde-i *dânsul?*...
E lungit mai la o parte:
Moartea! moartea îi desparte...
Şi, gândind, o umflă plânsul.

« Eginhardt al meu! viteze!
« Dacă tu eşti mort — vorbeşte!
« Inima mi se topeşte...
« Poate-a ta să mă trădeze? »

Plânge Cunigunda vaşnic
Şi-l mângâie pe viteaz
Şi-l sărută pe obraz,
Când, deodată, strigă straşnic

Eginhardt cel elegant:
« *Noch a' Krieg'l, repetir:*
« *Aber nicht von Bragadir!*
« *...Luther!!... Ich bin protestant!* »

(*Calendarul Moftului Român,* 1902)

SONET

Fericiţi cei săraci etc.

Infam, hidos spectacol şi 'ngrozitor de trist,
Cum varsă lacrimi fiii mulţimii proletare!
Vai! glasul meu se pierde 'n măreaţa lor cântare:
In chorul de revoltă, eu sunt un biet chorist!

Dreptatea ne distruge cu dublele-i cântare:
O lume 'ntreagă geme sub jugul pesimist —
Chemăm cu toţi profetul: mai vin'odată Christ!...
Poporul care plânge, deşi e gol, e tare!

Cu idra-Capitalul peste putinţă pace!
A! dacă el, profetul, un semn ceresc ar face,
Sânge-aş vărsa eu pentru 'nfrăţirea tutulor!

Infama burghezie nu mi-ar opri mânia —
Mi-aş arăta prin crimă eu, slabul, omenia:
Jos cruda plus-valută! « *Vorwaerts !* » *Excelsior !*

(*Moftul Român*, I, 31, 16 Maiu 1893, *nesemnat*)

PRIMĂVARĂ

Pastel optimist

Când plouă lin în primăvară,
Toţi zic: « Să dea Domnul, să dea! »
Şi de te culci pe prisp'afară,
Mai vezi pe cer şi câte-o stea...

E cald, şi ploaia răcoroasă
Ozon în aerul curat
In urmă-i lasă; drăgăstoasă
Natura toată-i un pupat.

Se pupă corbi, de bucurie
Că au scăpat de iarnă grea,
Se pup' brabeţi cu gălăgie,
Şi iată şi o rândunea...

Şi-o barză... calcă cu măsură
Cu pasul grav, explorator,
Se plimbă chiar prin bătătură
Cu aerul nepăsător.

Când plouă toate germinează;
Pământul liber de zăpezi,
Spălat de ploi, se decorează
Cu mii de mii de muguri ve'zi.

In ţarini grâul încolţeşte,
In dealuri via o desgrop;
De ploaie tot se 'nveseleşte
Pe orice frunză e un strop.

Şi soarele o caldă rază
Trimite pe furiş prin nori;
Iar flori şi pasări ca să-l vază
Se 'nalţă, sboară cătră zori.

Pastel pesimist

Tot plouă! A! ce primăvară!
Cum curge fără să mai stea!
Se 'ntinde ceaţa grea p'afară,
Pe cerul sumbru nici o stea.

E frig... şi apa mocirloasă
Infectă aerul curat,
La câmp e baltă mlăştinoasă
Şi codrul doarme întristat.

Sunt trişti şi corbi 'n deal la vie,
Cobesc din nou a iarnă grea;
Plouate vrăbii cad o mie,
Nu vezi sburând o rândunea.

O barză, cu pas de măsură,
Soseşte ca explorator...
Şi plouă... plouă... 'n bătătură,
Pustiu... Departe pleacă 'n sbor.

Tot plouă, plouă, inundează...
Mai vin şi ape din zăpezi;
Umflate, apele spumează,
Torente curg din codrii ve'zi.

In ţarini grâul putrezeşte,
Sub piatră 'n deal vii se îngrop;
De ploi plugarul sărăceşte,
Mălaiu, făină, nu e strop.

Şi soarele, o slabă rază
Când o mai pierde printre nori,
O tristă baltă luminează
Fără apus şi fără zori.

(*Moftul Român* 22, 26 August 1901, *nesemnat*)

PREA SĂRAC

Pauvreté, pauvreté, c'est toi la courtisane...
(Musset).

Am zis iubitei mele: « Vino
La câmp, s'auzi un pitpalac »
Ea: « Da, îmi place pitpalacul...
« Dar *nu* merg: tu... eşti prea sărac ».

Plimbându-mă ’n singurătate,
O odă gloriei eu fac:
Dar gloria se depărtează.
« De ce fugi? » zic. — « Eşti prea sărac! ».

Mă duc atunci la masa verde,
Să ’ncerc norocul — poate fac
O lovitură... Dar norocul
« Pleacă », îmi zice; « eşti sărac! ».

Mă duc acasă melancolic
Stau trist, visând într’un ceardac,
Şi piţigoiul din grădină
Imi flueră: « Eşti prea sărac! ».

Mă duc la editor c’o carte
E iarnă, frig — voi să mă ’mbrac;
Dar editorul mă respinge:
« Nu te-editez; eşti prea sărac! ».

Atunci, voii de disperare
Să mă atârn de un copac,
Dar craca fuse prea subţire,
Mi-a zis trosnind: « Eşti prea sărac! »

A! sărăcie! monstru palid,
Când oare am să-ţi viu de hac?
Şi sărăcia îmi rânjeşte
Sardonică: « Eşti prea sărac! »

Imi place către primăvară
Să mănânc ochiuri cu spanac.
— Şi nici spanac, nici ochiuri semple
Nu pot să gust... sânt prea sărac!

In post simţesc, pe la Teatru,
Dureri de inimă. Ce fac?
Nu pot să intru und’ se iese,
Roşind îmi zic: « Sunt prea sărac! »

Atunci — o constipaţiune:
Ah! doftore, ce să mă fac?
— Siminichie.
                    — Nu se poate,
— De ce?
                    — De ce? Sânt prea sărac.

Mă duc la revoluţiune
Şi caut leac, şi poc! şi pac!
— Ce caţi aci? strigă banditii.
— Sânt dizident!
— Eşti prea sărac!

Am vrut să-mi fac şi eu pomană
C'un cerşetor, c'un biet ciuntac,
Dar el râzând, mi-a zis: « Te lauzi!
« S'o văz, n'o crez... Eşti prea sărac! ».

Adesea o revoltă 'mi vine
Că nu sunt nici turc, nici turlac,
Aş vrea să stric, să sparg la geamuri
Dar mă opresc... Sânt prea sărac.

Nu! or şi ce să fac, văz bine
Că pentru mine-i tot un drac!
In mediul social de astăzi
Sânt prea pârlit, sânt prea sărac.

Ori încotro d'acu m'oi duce,
Nu pot cu soarta să mă 'mpac;
Mi-e vecinică duşmană — vecinic
Imi spune: « Pici! eşti prea sărac! »

Sărac! da! nu e loc în lume
Pentru-un sărac! dar... ce să fac?
Să mor!... dar un revolver costă...
Chiar pentru moarte, prea sărac...

Dar mor în fine şi groparul
Imi ia cadavrul şi, posac,
Şopteşte între dinţi în silă:
« După ce-i greu... e şi sărac! »

Am re 'nviat apoi, şi iarăşi
Ca mai nainte strofe fac...
Un critic fără milă 'mi spune:
« Ai început iar prea sărac! »

Şi nu ştiu cum să aflu-acuma
L'aceste strofe un capac...
Aş vrea o inspiraţiune,
Nu pot sfârşi... sânt prea sărac!

Alerg atunce pentru rimă
La Dicţionarul lui Cihac...
Vai! nici acolo nu se află
Şi bietul Cihac e sărac!

De ce nu vrei tu, soartă sumbră,
Zâmbind, să nu mai fiu sărac?
Cum aş dormi acum la umbră
Cu burta 'n sus într'un hamac!

Grancea, 8 Dec.
(*Epoca,* 11 Decembrie 1896, sub iniţialele D.C.T. & I. L. C.).

AMICULUI MEU GION

Marea cu talazurile:
Lumea cu necazurile!
sau:
La mer avec ses vagues
Le monde avec ses blagues!

Ei, da, Gion!... Academia este oarbă ca toţi orbii...
Declarămu-ne 'mpotrivă-i şi strigăm *urbi et orbi,*
Că ctitoriceasca ţâfnă îi dă brânci p'un povârniş,
Care-o duce drept la bae... E un fel de *va t' fair' fiche,*
Ce se face cu-atât *brio,* cu-acel *sans-gên',* *ma parole!*
Cum un Kubelik ar face-o *pizzicând* coarda de sol,
Cum pe piano, mica Cionca, acest genial copil,
Cu drăguţele-i mânuţe, ar obţine-un triplu tril...
Dar, pe sfânta pomenire-a răposatului blajin!
Pe-a lui clasică-adiată de blagocestiv creştin! —
— Inţelege fiecine c'am zis Take-Anastasiu
Ot Tecuciu! — nimini nu vede, cum-că *niente non va piu!*
Cum ritos s'ar zice 'n limba lui Alighieri Dante?
Incetaţi nebunul *scherzo!* treceţi într'un demn *andante,*
Sau *lasciam' ogni speranza* tocm' acuma 'n toiul verii,
Cum s'ar zice 'n *bella lingua* a lui Dante-Alighieri!
Ctitoriceştile mendre pot în fine să dea greş,
Ctitorul chiar dacă-i omul a-şi ciopli *de tout bois flèche,*
Sau ca Bosco, de celebră, evropeană amintire,
S'aibă mii de buzunare şi — pe plac — c'un sul subţire —
Să-ţi slujească la comandă — scamatoricesc tertip! —
Peste Milcov cum s'ar spune, din acelaş singur şip —
Orice fină băutură; bere, vin, rachiu sau bragă...
Dar, *per Bacco!* spune-mi oare unde suntem, frate dragă?
Ce comèdie-i aceasta? Bine! ştiu c'academie
E *sufficietemente* rimă la scamatorie,
Ş'aşadar şi prin urmare, pe Minerva şi Apollo!
Ctitorul Mitică Bosco-l vom numi de-acuma 'ncolo,
Şi turbaţi aplauda-vom trucurile-i fel-de-fel:
Bravo! secretar perpetuu, eternel! sempiternel!

Şi promit c'o să petrecem bine... A, dar *sapristi!*
Domnii mei, nu cumva oare v'aţi jurat a mă prosti?
Auzi hal de ctitorie? ctitorie-broscărie,
Alandala coconara! halimà, nu istorie!
Bietul Dună răposatul, mare-al vremii caraghios,
Dac'ar mai trăi, Mitiţă Bosco l-ar lăsa pe jos!
Auzi xenamoraseală! Auzi lume! *Mais pour sûr,*
Nu mai e ramolisire — *c'est du crétinisme pur!*
A! dar imortalii noştri sunt copilăriţi cu totul!
De s'o apuca Mitiţă să le cânte cu fagotul,
Mâni, le vine fantazia să pornească, *chi lo sa?*
O chindie, un macabru *terza-perza* hopsasà!
A! mi-ar trebui 'nţeposul *stylum* a lui Juvenal,
Nu peniţa mea cea boantă şi condeiul meu banal,
Sau măcar, dacă n'am *stylum,* de-aşi fi-avut măcar noroc
Să posed şi eu ca *Lică Brânduşel* ac de cojoc,
Şi să mursic şi să ustur imortalele mumii,
Ce cu schepsis şi cu tropos papă sutele de mii,
Pe când pentr'un biet teatru — ierte-l Domnul pe-Aristia,
Fundatorul! sau mai bine, nouă, ierte-ne prostia!
Pe când, zic, pentru teatru, prăpădit ca vai de el,
Cum am spune vechiu-greceşte: *hlemandè, marel to Del!*
Nu putu găsi ministrul supereminent Haret,
Nici măcar lescaie frântă în mirificu-i buget,
Ş'asta, când? când, Melpomeno? când, o Thalie română?
In momentul când Teatrul se găseşte 'n fine 'n vână,
Şi când soarta, dup'atâtea tribulaţii în zadar,
După un ursuz, se 'ndură să-i trimită un *veinard,*
Pe amicul meu Sihleanu, pe veselnicul Patan
Noul gheneral director... *Ma parol' c'est épatant!*
A! dar nu sunt prepuelnic, nici hapsîn maţe-pestriţe!
Ipersensibilitatea ramolitei jupaniţe
Ce se cheam' Academia, n'aşi voi s'o iritez —
Cercetez fără de-a crede şi crez făr' să cercetez...
Mai la urmă: «frunzuliţă lobodă...» ce-mi pasă mie
De teatru-comedie, boscărie-academie?
Ce sunt eu, să lupt cu ghiujii? un gagà ca Galilei,
Să caz jertfă la prigoană *ad majorem gloriam Dei,*
Ca să strig *e pur si muove!?* Nu că nu pot! *je n'veux pas!*
Am copii, nevastă, soacră, sluji şi griji *kai ta lipà;*
Sunt micuţ şi slab, n'am slujbe! *struggle for life,* amicul meu!
Numărul *stultorum* nu voiu să-l mai augmentez şi eu;
Să pornesc campanii stranii cu armure *rococo,*
Stranii pe cât de bizare — deci rămân tot *statu-quo:*
Nu sunt eu nebun, în versuri lungi de şaisprece silabe,
Să contrariez acuma pasiunea unei babe;

Că-l iubeşte pe Mitiţă Academia bătrână,
Lasă să-l iubească, dac'a apucat-o el la mână!
Ast-fel dar, să nu te superi că grăbesc a încheia;
E şi vreme; vorba lungă prea mult spaţiu văd că-mi ia...
Şi-apoi, mi-a fugit şi Muza — perfida şi insipida! —
Scuză-mi, Gion, acest pripelnic indigest *olla podrida !*

(*Moftul Român*, nr. 7, 13 Mai 1901, *semnat:* Caragiale)

MAUVAISE HUMEUR

Madam' Beer casieriţa
La cantor stă supărată...
Căţeluşa-i favorită,
Mùfi, e cam constipată.

Un client îi spune nu ştiu
Ce cuvânt galant, ce moft;
Madam' Beer răspunde tristă:
« *Las'mi 'n baş' ! agù n'am boft !* »

(*Moftul Român*, nr. 8, 18 Mai 1901, semnat *Luca*).

DISCREŢIE

Nu vreau să ştii că te iubesc;
Voi suferi tăcut, discret —
Cochetele despreţuesc
Pe-un franc poet!

Da 'n veci închipuirea ta
Din sufletul meu n'o să moară,
Şi niminui n'oi arăta
A mea comoară...

Căci te iubesc, deşi nu-ţi spun;
Nu! n'ai s'o afli niciodată...
Şi arz de dorul tău nebun,
Mult adorată;

Dar tac, nu-ţi spun că te iubesc:
Ştiu bine că pe-un franc poet
Cochetele-l despreţuesc...
Tac — sunt discret!

(*Calendarul Moftului Român*, 1902).

SUVERAN ŞI CURTEZAN

Satiră democratică

Un împărat odinioară — şi suveranii-s muritori! —
Avea din fire slăbiciunea că strănuta prea deseori.
Acest cusur, la urma urmii de-i căuta, nu-i vre-un păcat,
Dar sunt cusururi populare ce nu merg la un împărat.

Ce leacuri nu 'ntrebuinţase! ce rugăciuni la Dumnezeu,
Protector tronurilor! — geaba: sărmanul strănuta mereu!
Un curtezan intim l-întreabă: — „Dece eşti tot posomorît
„Şi tot mâhnit, mărite Doamne? — ,,Nu ştii cât sunt de amărît!

,,Strănutul meu leac nu găseşte; vai! mă sfiesc, nu pot să ies,
,,La Cameră, Senat, paradă: se simte că strănut prea des.
„Din pricina strănutăturii, eu sunt un prinţ nenorocit!
— De ce, Măria Ta? întreabă curteanul său cel favorit.

— Cum nu 'nţelegi? — Da, însă, Sire, ori să strănuţi, ori ce să faci,
La toţi, Măria Ta, ca mie, la toţi miroase-a odagaci!

(*Calendarul Moftului Român* pe anul 1902, de I. L. Caragiale)

ION PROSTUL

Era pe vremea când purtau
cocoanele nişte turnuri
Ş'un malacof piramidal
şi alte multe umpluturi...

Ion Ciortei, un ţopârlan,
un românaş de viţă veche,
Purtând suman, purtând iţari
şi-o ţurcănească pe ureche,

A fost luat la militari...
da 'n loc să dea de greu şi el,
Ion ajunse vistavoi,
la domnul Colonel.

Băiat voinic, făcea de toate:
era rândaş, spălătoreasă,
Şi vizitiu şi bucătar,
şi sofragiu şi fată 'n casă.

Ion putea fi ori şi ce,
mă rog, şi doică-ar fi putut;
Dar moaşa casii l-a aflat
că are laptele bătut.

Aşa, Ion cu colonelul
lucra 'ntr'o seară la grăpat,
Când iată doamna înfoiată
sus în balcon s'a arătat.

Ion numai-decât se 'ntoarse
şi se opri pe gânduri dus,
Uitându-se plin de mirare
la malacof în sus.

Dom' Colonelul îl întreabă:
— Ce te-ai holbat aşa, ţigane?
— Mă mir, trăiţi, don' Coronel,
mă mir de ce văz la cocoane:

Cu malacofu-aşa umflat
cum poţi s'o pupi? că nu se poate
Nici să te-apropii. — Măi! ce prost!
Când vreau s'o pup, şi-l scoate.

— Şi-l scoate? a răspuns Ion;
aşa ţi-e vorba?... A-o-leu!
Aşa, trăiţi, don' Coronel...
Aşa... o pup şi eu!

(*Calendarul Moftului Român*, pe anul 1902 de I. L. Caragiale).

UNUI CLUBMAN

La cărţi, c'un as eşti asasin,
Cu spada 'n luptă, spadasin;
Dar fără spadă, fără as,
Tu singur spune: ce-ai rămas?

(*Moftul Român*, 24 Iunie 1901, *nesemnat*)

CAZU-CUZA

I

Am publicat în numărul trecut o epigramă inedită a popularului Teleor, căruia, precum se ştie în cercurile literare dela berăria cooperativă, i se zice de către amicii invidioşi *Ţaţa*, pentru limba lui prea înţepătoare. Epigrama Ţaţei era adresată unui burgez parvenit, care cu cât se înalţă, cu atât pare poetului mai mic: foarte ingenioasă epigrama Ţaţei!

Ce se întâmplă însă, spre marea noastră mirare?

Un confrate din Iaşi, «Evenimentul» vine şi ne spune că un oarecare Domn Cuza scrisese mai de mult, în Epigramele sale, una aproape la fel cu a Ţaţei şi o citează întreagă:

Iată-le amândouă aceste epigrame:

Teleor-Ţaţa

E lucrul natural,
Iubitul meu amic:
Cu cât te 'nalţi mai sus,
Cu-atât te văz mai mic.

Domnul Cuza

Te-ai înălţat atât de sus,
Iubitul meu amic:
Incât să nu te miri că'mi pari,
De jos, atât de mic.

Am rămas trăzniţi de nedomerire, sdrobiţi de ruşinea că fuseserăm atât de ignoranţi în istoria politică şi literară a patriei: să nu ştim că răposatul Domn Cuza, pe lângă unirea principatelor, împroprietărirea ţăranilor şi secularizarea mânăstirilor închinate, mai făcuse şi epigrame.

— Nu se poate! am zis. Desigur «Evenimentul» a fost indus în eroare.

Dar iată că din toate părţile ţării ne sosesc telegrame, scrisori şi cărţi postale, prin cari ni se confirmă aserţiunea ziarului ieşean.

Toată această monstruoasă corespondenţă este în versuri mai mult sau mai puţin răutăcioase la adresa Ţaţei.

Ca să se înţeleagă mai bine aceste răutăţi, trebue să spunem că Ţaţa, vechiu impiegat la ministerul Instrucţiei publice, prin bugetul cel nou al acestui departament, a fost favorizat, adică n'a fost suprimat, ci numai retrogradat — din şef de masă, copist.

Iată acuma câteva mostre din acele răutăţi la adresa Ţaţei:

Precum scânteia licăreşte
De sghindăreşti oleacă spuza,
Oricine-ar sgândări, găseşte
Sub Teleor pe A. C. Cuza.

*

E natural că te-a redus
La gradul de copist,
Când copiezi aşa exact,
Ferventule Cuzist.

*

Ajunul Paştelui!... redus!!
Lui Teleor îi crapă buza!!!
Atunci!!!! e 'ngrozitor de spus!!!!!
Făcu apel la A. C. Cuza!!!!!!

*

Teleor, dragă ţăţică,
Te prinsei, mânca-ţi-ai muza,
Şi nu cu ocaua mică,
Ci cu ocaua lui Cuza.

Desperaţi, am alergat la Teleor.

— Ce ne-ai făcut, Ţaţo?

Şi i-am spus totul.

Ţaţa, cu mult sânge rece, ne-a răspuns că este dinastic şi niciodată n'a fost cuzist, că nici nu vrea să ştie că a existat vreodată un Domn Cuza.

— Bine, toate astea sunt frumoase, cum le spui dumneata, dar, ori-şi-cum, pentru cetitorii noştri, ar trebui să avem o scuză.

— Cine se scuză se A. C. Cuza! răspunse Ţaţa imperturbabil.

(*Moftul Român*, nr. 2, 8 Aprilie 1901, *semnat:* Caragiale)

II

Cititorii noştri ştiu ce nenorocire literară mi s'a 'ntâmplat din cauza ignoranţei mele în materie de istorie literară: am primit de bună credinţă dela amicul meu Teleor, ca a dumisale proprie, originală şi inedită, o epigramă, pe care domnul Cuza o publicase de mult, şi care se găseşte în toate antologiile didactice. Dar asta n'a fost destul; se vede 'n adevăr că o nenorocire nu vine niciodată singură; căci iată că tot amicul meu Teleor s'a supărat de asta. In două numere consecutive ale *Secolului XX* se leagă de mine:

Epigrama

lui I. L. Caragiale

Şi după ce pe la Regie
Fuseşi atâta timp mai mare,
Este păcat să-ţi zică lumea,
Că n'ai şi tu niţică sare.

*

P'acest « Moft Român » ce-odată
Făcea onoare astei naţii,
A început, dela o vreme,
Să-l redacteze abonaţii.

*

Şi a doua zi, alta şi mai răutăcioasă:

Tot lui I. L. Caragiale

Ai fost funcţionar cinstit
Tu, la Regie, cât îmi pare,
Căci văd că nu ai profitat
Nici de tutun şi nici de sare.

Cu toată mâhnirea ce simt că amicul meu d. Teleor nu 'mi găseşte niciun pic de sare, tot am o mângâere văzându-l cum recunoaşte că am fost cinstit şi n'am profitat de sare străină. Ca semn de recunoştinţă dar, mă simt dator a-i dedica aceste:

Epigrame

lui Teleor

Că n'am destulă sare-a mea
Te rog amice-a mă s'Cuzà;
Dar c'aş fura-o altuia,
Nu cred să poţi a m'A'Cuzà.

Aceluiaşi Teleor

Nu zic... Poate că n'am haz,
Dar, te rog, admite-mi scuza,
Scumpe-amice: 'n orice caz,
Eu sunt eu, şi — nu sunt Cuza.

(*Moftul Român*, nr. 3, 15 Aprilie 1901, *semnat:* Caragiale).

III[1]

Cititorii noştri au urmărit desigur procesul literar, pe care l-am consemnat în două numere consecutive sub acest titlu. Cazu-Cuza.

Se părea că în acest proces Domnul Cuza avea toată dreptatea şi că amicul Teleor era ameninţat să fie osândit de tribunalul Republicei Literelor.

Dar iată un avocat nou se prezintă să apere pe amicul Teleor; el face apel la opinia publică şi aşterne o magistrală pledoarie prin « Evenimentul » din Iaşi în favoarea amicului nostru.

---

[1] Şi, sperăm, cel din urmă.

Iată în rezumat modul ingenios de apărare al acestui eminent avocat.

« Teleor nu poate fi nici acuzat, necum osândit, că ar fi răpit bunul Domnului Cuza. Pentru ce? Pentru cuvântul simplu că acel bun nu era al Domnului Cuza. Cum poate cineva răpi dela cineva ceea ce acest cineva nu are? Sau dacă acest cineva are acel ceva fără să fie al lui, atunci opinia publică trebue să osândească mai întâiu pe acel cineva care a răpit acel ceva dela altcineva... Prin urmare, să lăsăm deocamdată, onorată curte, pe Teleor şi să regulăm pe Domnul Cuza ».

Şi după această pledoarie de înaltă ştiinţă, avocatul produce în faţa onoratei curţi următoarele documente:

Neamţul

(Fliegende Blätter, de acum 16)

Manch Kleiner um sich gross zu zeigen
Hat versucht, empor zu steigen
Auf ein Gerüst.
Ach! wenn er doch wüsst,
Dass man in der Höh' noch kleiner ist.

A. C. Cuza

(1886)

Te-ai înălţat atât de sus,
Iubitul meu amic,
Incât să nu te miri că'mi pari,
De jos, atât de mic.

Teleor

(1901)

E lucru natural,
Iubitul meu amic:
Cu cât te 'nalţi mai sus,
Cu-atât te văz mai mic.

Şi în fine avocatul lui Teleor, ca să dispună şi mai bine pe onorata curte în favoarea clientului său, ilustrează apărarea cu un truc ingenios...

Aşează cele trei epigrame la rând, pe a lui Cuza întâiu, apoi pe cea nemţească şi la fine pe a lui Teleor; apoi îşi închee pledoaria:

« Putem zice, onorată curte, punând pe Cuza de o parte şi pe Teleor de alta, iar pe neamţul la mijloc, că bietul Neamţ şade răstignit ca Domnul Christos între doi — epigramişti români ».

(*Moftul Român*, nr. 4, 22 Aprilie 1901, *nesemnat*)

FABULĂ DEMOCRATICĂ

Motto: Pe Iona l-a înghiţit,
Spune Biblia, un chit.
Fiind greu de mistuit,
Inapoi l-a asvârlit.
Zise Iona zăpăcit:
« Cum remânem însfârşit? »
Chitul zise: « Suntem chit! »

Nişte ciocoi au înghiţit
Pe Bade, unul dela noi;
Dar le-a fost greu de honipsit
Şi, jumătate mistuit,
Il aruncară înapoi.
Pe Bade rău l-a supărat
Acest afront neaşteptat,
Şi, nespălat, numai-decât
El pe noi toţi ne-a convocat.
Noi toţi l-am mângâiat pe-rând:
« Nu fi mâhnit până 'ntr'atât!
« Vine pedeapsa lor curând,
« Şi, sicut canis, iar la noi
« Se vor întoarce-aceşti ciocoi! »
El însă zise amărît:
« Eu ştiu ce vreţi să spuneţi voi;
« Dar — ori şi cum şi ori şi cât, —
« Eu... cum remân?

Morala

— Ciocoiu...' urît.

(Scrisoare autografă, 5 Iulie 1906, către Paul Zarifopol)

[DUEL ARMENESC]

Din Focşani s'a anunţat
Că Manuc, un avocat,
Ş'alt armean, tot avocat,
La duel s'au provocat.
Două focuri s'au schimbat
Fără niciun rezultat.
Pe urmă s'au împăcat
Mâna amical şi-au dat,
Avocat la avocat,
Şi 'mpreună au mâncat,
După uzul consacrat.

(Scrisoare autografă, 4 Mai 1906, către Paul Zarifopol).

[BILET DE PLOAIE]

Di ieri seara, dila nouă,
Plouă, c'coani, plouă, plouă...
Şi eu sîngur, sîngurel,
Tot mă lupt c'un păărel.
Duşmană şe'i soarta mè,
Că nu am cu şini bè;
Că mai vreme di băut,
Di băut şi pitrecut
De cându 's n'am mai vădzut!
Al matale
Caragiale

(Carte postală, autografă, 10 Iunie 1906, către Paul Zarifopol)

[INSCRIPŢIE PE FÂNTÂNA SLUJNICELOR]

Apa, dac'o vreai curată,
Cana să-ţi hie spălată —
Şi zî, când ke-ai adăpat,
Bogdaproste cui o dat!...
Apa spală toake şèale,
Fără doar ghe voarbe rèale.

(Carte postală, autografă, către Paul Zarifopol, 1905—1912)

CÂNTEC STUDENŢESC

Barometrul se tot lasă —
Vezi numa cum vremueşte...
Ş'apoi? par'că mie 'mi pasă?
Încă un pocal! — Noroc
Să se lese cât pofteşte,
Că eu nu mă las de loc.

Şi de-i vorba pe lăsate,
Apoi lasă-te pe mine!
Să se lese el cât poate,
Eu tot ştiu că l-am rămas:
Că, să mă dau de ruşine
Până 'n pimniţă mă las!

La el consecvenţă nu e,
Că'z cum vremea i s'arată,
Când se lasă, când se suie;
Pe când eu, mă rog frumos,
Daca m'am lăsat odată,
Singur nu mă scol de jos!

(*Tribuna*, Arad, 23.XII.1906/5.I.1907, *semnat:* L.)

MARE FARSOR, MARI GOGOMANI

Un comediante de bravură
Joacă de patruzeci de ani,
Făcând enormă tevatură
In faţ'a nişte gogomani.

Dibaci, sub latele-i fireturi,
Ascunde un talent îngust,
Jucând cu-aceleaşi marafeturi
Aceeaşi farsă de prost gust.

Intâiu, cu toţii, zi şi noapte
Il gratulau pe-acest farsor
Cu ouă moi şi mere coapte —
Dar el urma nepăsător.

L-au maltratat. Ce nu-i făcură?
In brânci afar'au vrut să-l dea...
Aş! răbdătoarea creatură
Că nu 'nţelege se făcea.

Primea zâmbind fluerătura;
In dreapta 'n stâng'a salutat
Şi grav, bravând huiduitura,
Rolu 'nnainte şi-a jucat.

Şi 'ncet-încet, toţi gogomanii
De-acest farsor au fost nebuni;
La beneficii, în toţi anii,
Flori, daruri, saltanat, cununi!

Că 'n loc să poarte o tichie
Ca un farsor ce este, el
Şi-a pus pe cap cu fudulie
O cască mândră de oţel.

Şi joacă, — joacă prost, da-i iese;
Stau paf toţi bieţii gogomani,
Paf! din succese în succese,
De douăzeci ş'atâţi de ani!

Şi, ţine-te, d'acu reclamă:
Măreţ, sublim, nemuritor!
O lume 'ntreagă îl aclamă
Ca pe un geniu creator!

Acuma 'mbătrânit în slavă,
Sub casca lui de caraghioz
Şi cam zaharisit la glavă,
Vrea chiar triumful grandioz.

Nobil metal nu e oţelul,
Dar scump destul, destul de greu...
Ca rol fu mare mititelul!
Hai, gogomani, la jubileu!

N. T. ORĂŞANU
ΘΕΆΤΡΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΌΝ

(Manuscris autograf, dată probabilă 1906, *nesemnat*)

DUEL

Naivul plug odată (probabil, ofensat)
La un duel de moarte pe tun l-a provocat.
Dar adversarul ţanţos, răcni cavalereşte:
« Mişelule 'n genuche! ». Şi 'n frunte l-a scuipat...
Şi pe teren, naivul a fost silit fireşte
Mult umilite scuze să ceară dela tun.

Morală

Doamne! fereşte
Pe mojicul prost de boier nebun!

(*Convorbiri*, 1 Iulie 1907, însemnarea redacţiei: Un mare anonim)

BIETUL ION

A tot răbdat Ion, răbdat,
Până când foc s'a supărat,
— Că prea 'şi bătea joc toţi de el,
Ba că-i nerod, ba că mişel!
Şi câte alte, fel de fel! —
A scos un par din gard, şi — feri!
De-or hi mojici, de-or hi boeri;
Că a pornit ca un netot,
Şi dă-i la cap şi strică tot!
O zi întreagă a sbierat
Şi val-vârtej a alergat
Pe toţi în spaime i-a băgat...
Când tocmai seara 'ntr'un târziu,
Hop! iată dete de zapciu,
Şi aoleu! şi vai! şi chiu!

Că și l-a ’ntins zapciul jos,
L-a legănat foarte frumos
Și-l adormi întors pe dos...
S’a scărpinat a-doua-zi
Bietul Ion când se trezi
Se duse drept acasă — și,

Morală

De necazul satului,
Rupse furca patului.

(*Convorbiri*, 15 Iulie—1 Septemvrie 1907; la sumar: Un mare anonim)

TEMELIA

Atâta muncă fără preget!
Incet-încet, de atâția ani,
De jos, din temelia stâncii,
casmaua smulge bolovani,
Și macaraua sue ’n muche,
și dalta ’n feluri îi ciopleşte,
La rând ciocanul îi așează,
frumos mistria-i rostuieşte;
Și — lucru vrednic de mirare
din răsărit până ’n apus! —
Un grandios castel, d’asupra,
spre nori se ’nalță și tot crește;
Pe cât jos se scobeşte stânca,
pe-atât se ’mpodobeşte sus...
...Mai trebue frontonul splendid,
alegoria triumfală,
Și-i opera desăvârșită —
e gat’a unui secol fală!...
Un ultim bloc enorm, acuma,
trosnind, e smuls din groap ’adâncă
Și ridicat din greu pe scripet...
Dar blocul ultim nu-i sus încă,
Și, din afund, din măruntae,
răcnește stânca: « Nu mai pot »
Proptele iute! merg de râpă!
mă surp cu fala-vă cu tot! »

Morala

Ades, visând prea vesel,
ai deşteptare tristă...
« Să nu te rezemi Doamne,
decât pe ce rezistă! »

(*Convorbiri*, 15 Iulie—1 Septemvrie 1907; la sumar: Un mare anonim)

MIC ŞI MARE

Trece un prăpăd pe lume...
Dinspre larg de ocean,
Cu ce neagră turbă vine,
vine vajnic uragan!
E o spaimă 'n toată firea...
Păsări albe fug, s'ascund;
Pinii seculari se 'ndoaie;
peşti, jivinii merg la fund.
Urlă ape biciuite,
dau nebune către mal;
Calcă unul peste altul
şi se 'nghite val pe val.
Geme farul!... Un grăunte
de nisip, nepăsător,
Râde de urgia oarbă
şi de groaza tutulor;
« Râzi? Nu vezi? » l-întreabă farul.
« Ba văd bine » zice el;
« Ş'apoi, dacă vine, — vină!
Sunt atât de mărunţel!
« Rădăcini eu n'am, să-mi pese!
nu mă simt deloc legat —
« Ori în adâncimea mării,
ori la soare pe uscat —
« Să mă spulbere de-aicea,
eu tot eu am să rămân;
« Mie, unuia, oriunde,
singur cerul mi-e stăpân! ».

(*Convorbiri*, 1 Octomvrie 1907, *la sumar:* Un mare anonim)

MÂNGÂIERE

O babă chioară-aşează tingirea cu păsat
Pe-o pirostie schioapă... Hiertura 'n foc a dat...
Şi scuipă biata babă, şi blestemă, se 'nchină;
« Spurcatu!... Necuratu... » (Iel singur ie de vină!)

Morală

Spre mângâiere-adeseori
Nu trebuiesc... instigatori.

(*Convorbiri*, 15 Noemvrie 1907; la sumar: Un mare anonim)

BOUL ŞI VIŢELUL

Un bou, ca toţi boii puţin la simţire,
In zilele noastre de soart'ajutat...
Invăţă la şcoală cartea de cetire
Şi ajunse boul un bou învăţat.

Mare lucru 'n lume e şi învăţătura!
Ţine loc de multe, chiar şi de talent...
Printr'o bună şcoală, rafinezi natura;
Din viţel poţi scoate un bou eminent.

Nu încape vorbă, între animale,
Un aşa specimen greu să mai găseşti...
Să citească zilnic feluri de jurnale,
Rumegând atâtea ştiri politiceşti

Astfel, eminentul, în curent cu toate,
Iată, pe nepotu-i tânăr l-a 'ntâlnit:
« Unchiule, cum mergem? » — « Excelent, nepoate!
A mai grea problemă s'a şi rezolvit ». —

« Unchiule, iar glume! » — « Ba deloc, băiete!
Sunt de-acord cu toţii, foarte sigur ştiu...
Şă m'ascultaţi pe mine, eu citesc gazete;
Tu nu ştii nimica, eşti un agiamiu.

Mă 'ndoiam eu însumi: m'am convins infine,
C'am scăpat de-acuma de orice nevoi:
Ni sunt de-opotrivă voitori de bine
Şi au multă milă cei mai mari de noi.

N'au pierit zadarnic, astă primăvară,
Dintre noi atâţia ca la zalhanà!
Drepturile noastre sfinte triumfară:
O s'avem islazuri, dacă ni le-or da... »

A rămas viţelul ca un gură-cască,
Fericit că 'nfine sacra speţ'a lui
O avea de-acuma din belşug să pască
Ş'o purta mai lesne greul jugului.

(*Convorbiri critice*, 1 Ianuarie 1908, *semnat:* Caragiale)

TALMUD

«Tu Şmul, eşti leneş, zice Ştrul,
Tu nu vrei să lucrezi destul,
Şi d'aia nu câştigi nimică!
Tu de vr'un an tot migăleşti
O iconiţă mititică:
O tot suceşti ş'o învârteşti,
Şi văd că n'o mai isprăveşti....
Eu într'o var' am isprăvit
O mânăstire şi un schit,
Cu învelit şi cu vopsit!».
Iar Şmul răspunde trist: «Hei! ştiu...
Dar... tu — tu eşti tinichigiu,
Şi eu — eu sunt giuvaergiu ...»

Morală

Una-i Ştrul
Şi alta Şmul

(*Convorbiri*, 15 Septemvrie 1907; la sumar: Un mare anonim)

SAVANT

Toate cărţile din lume, de când lumea, câte-au fost,
Minunatul meu prieten le cunoaşte pe de rost;
Tot ce mintea omenească până astăzi a ştiut,
In savantu-i cap de dascăl, s'a 'ndesat şi... a 'ncăput:
Bibliotecă vestită! aşa plină, că 'n zadar
Am dori să mai încapă şi un bibliotecar.

(*Convorbiri critice*, 15 Ianuarie 1908, *semnat:* Caragiale)

ODĂ

Copilului

Umbli hoinărind p'în lume
ca un orb, la ochi legat,
Şi de câtă vreme-acuma
pe la mine n'ai mai dat!
Prăpădeşti tu de pomană
preţioasele-ţi săgeţi,
Să te-alegi cu hulă numa
de l'atâţi ingraţi poeţi...

Te-am vorbit rău eu vreodată?
vinovat cu ce ţi-am fost,
De mă horopseşti uitării,
tu, copil frumos şi prost?
A! de-ai şti cum mângâiu încă
urmele unde-ai rănit!
Cu ce dor mi-aduc aminte
cât atunci am pătimit!
Vino, crudule, cu pieptul
gata desvelit te-aştept;
Nu cu una, dă cu două!
săgetează drept în piept!
Şi pe Maică-ta zeiţa,
jur că n'am să te hulesc:
Mai omoară-mă o dată,
să mai simt că iar trăesc!

(*Convorbiri*, Iulie-Septembrie 1907; *semnat:* Oblivius)

DE CE?

Scherzo

De ce, când o furtună
S'abate pe pământ
Cu furie nebună...
Cânt?

De ce, când luna plină
Revarsă peste crâng
Divina ei lumină...
Plâng?

De ce, când treci semeaţă
Şi nu-mi zici un cuvânt,
Nici nu-mi priveşti în faţă...
Cânt?

De ce, când braţe goale
La piept cu dor mă strâng...
In de matase poale
Plâng?

De ce? Că ştiu: părere
E tot pân' la mormânt!
Plăcere — plâng... Durere...
Cânt.

(*Convorbiri critice*, 8—15 Aprilie 1908, *semnat:* Piccolino)

ADDENDA

LITANIE

— Pentru sfârşitul lumii —

Trageţi clopotele!
Trageţi clopotele!
Faceţi zi şi noapte rugăciuni!
Scoateţi moaşte şi icoane
făcătoare de minuni!

Trageţi clopotele!
E sfârşitul lumii!
Ceasul judecăţii a sunat.
Sfintele aşezăminte
din adânc s'au clătinat.

Trageţi clopotele!
Stă gheena gata...
Iadul toate căngile şi-a 'ntins:
Clocoteşte smoala neagră
pe jăraticul întins.

Trageţi clopotele!
Ardeţi ceară şi tămâie,
Ridicaţi la cer litanii!
Toţi cu frunţile 'n ţărână,
bateţi sute de metanii!

Trageţi clopotele!
Suflă duhul diavolului,
molipsind pe mari şi mici:
Antichrist străbate lumea
cu oştiri de eretici.

Trageţi clopotele!
Ocoliţi-l
Şi huliţi-l!
Toţi cu groază şi din toată inima
Imbălaţi-l,
Blestemaţi-l,
Să fie anaftema!
Şi scrâşniţi şi 'n piept vă bateţi
pravoslavnici mici şi mari!

Trageţi clopotele!
Trageţi clopotele, clopotari!
Maica Domnului Slăvita
Ce-a născut pe Nefăcut,

Apără-ne!
Apără-ne!
Apără-ne de ispita
Fiului lui Belzebut.

(*Opinia*, Iaşi, 10 Februarie 1908, *nesemnat*)

SEMNUL

Din toate câte sunt pe lume,
Nu-i una fără semn anume:
După miros cunoşti o floare;
Cunoşti un fruct după savoare;
Un geniu după o gândire,
Şi steaua după o sclipire;
Pe-un om de duh, pe cum priveşte
Şi pe neghiob pe cât vorbeşte;
Cunoşti o pasăre pe glas;
Copoiul de vânat pe nas;
Un câine ori un om turbat
Pe bale şi lătrat;
Cunoşti o fiară
După ghiară;
După un fluer pe merloiu;
După mai multe ...pe ciocoiu.

(*Opinia*, Iaşi, 17 şi 19 Februarie 1908, *nesemnat*)

RĂSPUNS LA « STRUNA ZILEI »

Morală

Toate bune, Caragiale,
Dar pe-adresa dumitale
Nu prea vin din Iaşi parale...
— Am destule... festivale!

Morala moralei

Ce păcat că nu se poate...
Cu de toate.

(*Opinia*, 1 Ianuarie 1908, « Struna... strunei »).

[BILET]

Misiraş,
Sunt la Iaşi
Sau la Ieşi.
Dacă ieşi
Dela slujbă,
Vin la Cujbă.
Al matale
    Caragiale.

(De circulaţie orală)

«PRIMUL MĂNUNCHIU»

— Poezii de A. Museus —

Crucea şi Semiluna

Luna străluceşte ca o lampă mare,
Revărsând splendoarea-i până 'n depărtare.
La ospăţul falnic, strânsă-i oaste multă;
Toţi vorbesc în parte, nimenea n'ascultă.
Dar ca şi stejarul mândru dela munte,
Mircea 'şi netezeşte nobila sa frunte.
Şi ca şi stejarul mândru când înfruntă
Crunta vijelie, Mircea se încruntă
Şi, apoi, se scoală deodată 'n picere
Şi, cu glas puternic, le strigă « Tăcere!
« Aţi uitat voi oare pe al nostru Domn,
« Ce-şi visează ţara chiar în al său somn?
« Cum acele vremuri sfinte le uitaţi,
« Când pe Mircea-Vodă voi îl respectaţi?
« Ce? sunt oare altul, sau voi sunteţi alţi?
« Sunt pitici acuma brazii cei înalţi?
« S'a surpat Carpatul şi, din rădăcină,
« Stânca se preface într'o moale tină?
« Nu mai curge Istrul în largul său pat,
« Şi patriotismul vostru v'a secat?
« Mâine este lupta, lupta cea de moarte,
« Dela care-atârn'a României soarte!
« Glorie sau moarte vom întâmpina;
« Insă, jur pe ceruri, nu vom desarma!
« Căci ce este moartea dacă nu e viaţă?
« Dacă n'o priveşte un român în faţă?
« Nu mă tem de moarte, sunt ostaş de seamă;
« Chiar de vecinicia-i nu vreau să am teamă!

«Vrea ca să ne 'ncalce mândrul Baiazid;
«Va vedea că Mircea nu-i un invalid!
«Ce e drept, mă chiamă Mircea-cel-Bătrân,
«Dar am suflet tânăr, că mă ştiu român.
«Vrea ca să ne 'ncalce cruntul Baiazet,
«Fluturând şalvarul marelui profet;
«Vrea ca să ne 'ncalce, socotind barbarul
«C'are să ne 'nsufle frică cu şalvarul...
«Ei bine! atuncea, noi să-l încălţăm
«Şi al României nume să 'nnălţăm!
«El insultă crucea; nu 'nsult semiluna;
«Sincera credinţă respect totdeauna;
«Insă vai d'acela ce p'a mea loveşte!
«Chiar ca d'un perete capul îşi izbeşte!
«Mâine 'n două ceasuri voiu ca să sfârşim,
«Să sdrobim odată pe-acest Ilderim!
«Da! să ştie bine cruntul ienicer
«C'aici se 'ntâlneşte cu un zid de fer,
«Zid compus din pepturi brave, oţelite,
«In a ţărişoarei dragoste călite!
«Poate-avea el oaste cât frunză şi iarbă,
«Eu ridic din umeri şi îmi râz în barbă;
«Căci, nu numai ţara mi-apăr până mor,
«Ş'al creştinătăţii sunt apărător;
«De-a mea misiune sacră 's conştient:
«A Europei strajă sunt în orient.
«Deci, năframă albă într'un băţ să puneţi
«Şi la turc să mergeţi îndată să-i spuneţi,
«Că capitulaţii bucuros semnez;
«Altfel nicio vorbă! nu voiu să tratez!
«Mergeţi dar cu toţii, bravii mei ostaşi!
«Sigur sunt că mâine unul n'o fi laş!
«Fiţi îndată gata, atât vă mai zic;
«Fiţi la înălţime! şi mai mult — nimic!»
Şi zicând acestea, cupa lui ridică;
Din ochi, două lacrimi în cupa lui pică,
Lacrimi de iubire pentru ţara sa,
Ce numai eroul ştie a vărsa.
Oastea e 'n picioare; arme zăngănesc,
Şi de luptă bravii toţi se pregătesc.
După ce se face sfânta rugăciune,
De Mitropolitul, pentru naţiune,
Se închin vitejii; caii lor nechez;
Cu arme sfinţite toţi se întrarmez.
Chiar în zori de ziuă, lupta s'a încins;
Ilderim trufaşul se declară 'nvins;

Vede că nu merge nazuri a mai face,
Armele depune, solicită pace,
Şi semneaz’acele vechi capitulaţii,
Drepturile sacre-ale acestei naţii...
Crucea ’nvingătoare pe cer străluceşte,
Iară semiluna de groază păleşte!
Istrul şi Carpatul, într’un sfânt avânt,
Gloria română împreun’o cânt!

Graţia Domniţei

Tânăra Domniţă a încălecat;
Pentru prima oară merge la vânat,
Cu-al ei mire june, tocmai sus în munte,
Să vâneze ciute, cerbi cu coarne ’n frunte.
Tinerime-aleasă, toţi voinici băeţi,
Intrarmaţi cu paloş, suliţi şi săgeţi,
Ii urmează veseli. Sgomotul e mare;
Cornul suflă ’ntr’una la patru hotare.
Se începe goana. Tânăra copilă
Tremură de spaimă, tremură de milă,
Văzând că ’mprejuru-i acea tinerime
Face-atâtea jertfe cu aşa cruzime.
Totdeaun’un suflet c’al ei delicat
Cu cruzimi de-acestea greu va fi ’mpăcat!
Pe când lăcrimează, iată că, de-odată,
Din desiş, în faţă-i, un cerb se arată,
Cu bogate coarne, cu pasul uşor,
Asudat de goană, cu ochiu rugător,
Vine şi ’ngenunchiă l-ale ei picioare
Graţie imploră, ca să nu-l omoare.
Dar şi al ei mire, iată-l că soseşte,
Arma ’n sus ridică şi ochind ţinteşte;
Ca un vultur aprig, cu suliţa-i lungă,
Pe cerb, drept în coaste, vrea ca să-l străpungă.
« Nu! strigă Domniţa! nu da, dragul meu!
« Pe-acest cerb, sărmanul, vreau să-l mântui eu;
« Căci mie ’n genunche, el s’a prosternat,
« Convins că de mine poate fi salvat!
« Mie în genunche, a venit să ceară
« Graţie... Eu nu pot ca să-l las să piară! »
Şi zicând acestea, ea a desarmat
Braţul ce-al său mire ţine ardicat.
Mirele-i se lasă ’ndată ’nduioşi
Cătră cerb se ’ntoarce cu blândeţe, şi,

Când vin toţi curtenii cu armele-ardicate,
Junele îi zice: «Mergi în libertate!».
Mult poate femeia!... cu graţia sa,
Orice răutate ea va desarma!

In Gondolă

La San Marco în piaţă,
Dulce curge 'n carnaval,
Ca un vis, a noastră viaţă;
Lin şopteşte-al mării val.

— Vino, vino, gondoliere,
Ia-ne, du-ne 'ncet-încet,
Subt a lunii scânteiere...
Cântă, scumpul meu poet!

Doarme-albastr'Adriatică;
Dorul tău îmi vei cânta...
Nu te teme de nimică...
Eşti al meu şi sunt a ta!

Doarme-acum şi crudu-mi gâde
In palatu-i aurit;
De gelosul meu poţi râde:
De demult l-am adormit.

— Pentr'un zâmbot, o privire
Dela tine, scump odor,
Partea-mi dau de nemurire,
Dau chiar patrie, onor!

Vezi tu luna de pe ceruri
Cum străluce mângâios,
Invelind tot în misteruri?
Pentru mine-i de prisos.

Tu eşti singura-mi lumină,
Luna mea d'acum tu eşti,
Dogaresa mea divină!
Spune-mi, spune: mă iubeşti?

— Te iubesc ca o nebună;
Fă cu mine orice vrei;
Dacă-s pentru tine lună,
Tu eşti soare 'n ochii mei!

Dă-mi căldura ta suavă,
De-al ei foc să mă topesc...
Sunt a ta fidelă sclavă;
Te iubesc! da, te iubesc!

Inainte, gondoliere:
Du-ne, du-ne 'ncet-încet!
Subt a lunii scânteiere,
Cântă, scumpul meu poet!

— In Veneţia duioasă,
Dulce-i viaţa 'n carnaval!
Pentr'o inim'amoroasă,
Cântă, râde-al mării val!

Steaua

Cu mâini subţiri şi reci,
Mi-ai dat fior fierbinte:
Să treacă veci de veci,
Eu tot l-oiu ţine minte.

Credeam că s'a oprit
In cale mersul lumii,
Că tot a 'ncremenit
Ca trupul unei mumii.

Odată m'ai atins
Ş'apoi te-ai dus departe;
O stea pe cer s'a stins...
Păreri au fost deşarte.

Oriunde-acum sclipeşti
In depărtări albastre.
Tu nu eşti unde eşti,
Perdută printre astre.

Te ţine-aci mereu
A mea închipuire;
Tu vei muri, ci eu
Ţi-oiu da o nemurire.

Idilă

Ia vezi toanta de Mărie,
Ce gătită! cum şi-a dat
Pe obraz cu rumenie
Şi pe cap cu alifie:
Să se mire toţi în sat.

Ia te uită şi Ilie,
Ce flăcău bun de peţit!
Cu iţari noi de dimie,
Şi cu flori la pălărie,
Şi cu cisme s'a 'nnoit.

— Fă Mărie, nu dai laba?
— Nu ţi-o dau, măcar să mori!
— Fă, te rog! — Mă rogi degiaba...
— Apoi dac'aşa ţi-e treaba,
Te iau altfel, şi... ori, ori.

— Mă! se vede nu ţi-e bine...
Fii de treabă, nu fii prost:
Intri 'n iad, sărac de tine!
Ai uitat, nu ţi-e ruşine
Că acum suntem în post!

— Dacă-i post, de ce la Nică
Ochii toată ziua-ţi caşti?
— Meri te plimbă! Ce-i adică
Numai ochii? Tu... n'ai frică!
Tu aşteaptă până'la Paşti...

Ş'a plecat pătruns Ilie...
Ce mândreţe de flăcău!
Cu iţari noui de dimie

Şi cu flori la pălărie,
Şi îl strânge-o cismă rău.

(*Universul*, 3 Aprilie 1909, *semnat:* Caragiale)

PAŞA DIN SILISTRA

Paşa din Silistra astăzi s'a jurat,
Să-şi răzbune groaznic pe-un ghiaur spurcat.
Cine e ghiaurul? Este-acela, care
Dunărea o trece pe-al său roib călare,
Şi de la Silistra cu-aşa cutezare
Vine să răpească pe cadâna mare.
— Hei, ghiaur nemernic, pentru o cadână,
« O să pun să-ţi tae 'ntâiu murdara mână,
« Dup'aceia capul şi 'ncă un picior,
« Iar după aceia — am să te omor!

« Am să trag hangerul şi-am să-l oţelesc
« In spurcatu-ţi sânge, în sânge cânesc.
« Stai, să vie 'ndată gâdea cu toporul!... »
Zice al Silistrei Paşă 'ngrozitorul,
« Să-mi aducă-aicea pe acel mişel,
« Ca să-şi ia pedeapsa scrisă pentru el! »

Gâdea se repede şi-l aduce 'ndată
Incărcat de lanţuri, ca fiara turbată.
Tânăra victimă este-acoperită
De un giulgiu negru, căci e osândită.
« Să-i ridice giulgiul! » paşa a strigat
Şi toţi asistenţii s'au cutremurat.
Gâdea îl ridică şi — o! — ce mirare:
In loc de victimă-i chiar cadâna mare!

Paşa-şi scuipă 'n barbă şi rânjind scrâşneşte.
Roşu e la faţă, fruntea îi păleşte,
Işi trage hangerul, i-l înfige 'n sân,
Ea cade, — el râde, demonul bătrân.
« S'o luaţi de-aicea, trimiteţi-o dar,
« Acelui nemernic, acelui murdar! ».

Astfel îşi răzbună un paşă trădat,
Trădat mişeleşte şi desonorat.

(*Luceafărul*, 1.IV.1912, p. 279-280, « Cum scria Bolintineanu »)

[TRICOLORUL]

Că li-i groază lor
Groază tutulor,
Groază liftelor
Şi păgânilor...
Şi Maghiarilor
Sălbaticilor
Fii ai Hunilor;
Fanaticilor;
Otomanilor,
Ulemalelor,
Şi paşàlelor,
Budalàlelor;
Şi Antarţilor,
Grecomanilor,
Caţaonilor;
Schipetarilor,
Capsomanilor;
Şi Bulgarilor,
Sârboteilor,
Genabeţilor;
Şi sectanţilor
Panslaviştilor,
Lipovenilor
Şi scapeţilor,
Şi Jădanilor
Scărrnăviilor!
Groază tutulor
Inimicilor
De-al Românilor
Braţ răzbunător
Şi triumfător!...
Voi! Poeţilor,
Prosatorilor,
Oratorilor,
Muzicanţilor,
Lăutarilor,
Trubadurilor!
Toţi cântaţi în chor
Cu viers tunător
Mândrul Tricolor
Ş'al său brav popor,
Rege iubitor,
Patrie ş'onor!

(Scrisoare autografă, fără dată, către Paul Zarifopol, 1905—1912)

POEME IN PROZĂ

Prefaţa

Atomă, celulă, organism; plantă, planetă; flori, sori; individ, familie, societate, umanitate; ieri, alaltăeri: înapoi; azi, nimic, deşi tot, tot nimic, nimic tot; mâine, poimâine: înainte. Fizic, psichic, metafizic, epipsichic...tot: evoluţiune!

Cheia oricărei probleme, *Passe-partout,* — evoluţiune!

Mode, religiuni, sisteme filosofice, economice, politice, culinare, tot! O revoluţiune chiar, tot o evoluţiune — violentă; dar evoluţiune: fire, venire, devenire, parvenire; a parveni, deveni, veni, a fi...

Şi iar şi iar.

Momentul? — ceva *nu eu* faţă cu ceva *eu; eu* şi *non-eu* faţă 'n faţă: iată momentul... stadiul actual al evoluţiunii. .

Stadiul actual al evoluţiunii literaturilor naţiunilor civilizate este caracterizat prin pornirea, nu! prin şcoala, nu! prin biserica, dacă ne putem exprima astfel, simbolisto-mistico-enigmatico-chintesentistă, *Pontifex Maximus Mauritius Maeterlinckus.*

Doritor a fi omul stadiului actual, depun aci, ca umil prinos la biserica maeterlinckă, câteva *poeme în proză...*

Literatura — Sat...

Opinia publică, critica? — Câini? nici gând...

Scrii... Umbli slobod...

Ba bine că nu!... Ciomag nu-ţi trebue...

Dar trebue limbă... limbă frumoasă...

Bei tutun ori altceva?... limbă afumată...

Atât... Destul...

*

Astrul amanţilor

Sfântul Gheorghe. Primăvară. Tinereţe. Noapte neagră şi tăcută. Nici un sgomot. Pace adâncă. De departe doar, s'aude colo 'n vale, apa dela scocul morii — curge, curge.

Satul doarme. Câte visuri! Câte câte! felurite...

Din culcuşu-i, Sultănica se ridică binişor. Mama Leana nu o simte... Ostenită... Somn adânc...

Fata iese 'n cămăşuţă... E răcoare... dar i-e cald. Stă pe prispă şi oftează... Merge 'n vârful degetelor pân'la gard unde-i pârleazul, şi ascultă apăsându-şi sânul, care-i bate straşnic.

Şi aşteaptă...

Paşi aproape...

Este Niţă!... Niţă este!

O ia 'n braţe... Dulce clipă!...

Când deodată, ca prin farmec, sboară norii. Luna mândră se iveşte învelind în strălucire satul cufundat în visuri, în atâtea felurite...

«Fugi de grabă, că ne vede!» zice fata...

Niţă fuge... fuge Niţă...

Dânsa merge iute 'n casă.

Mama Leana se deşteaptă, suflă nasul cu trei deşte şi întreabă:

— Măiculiţ' ai fost afară?

— Da, bunico.

— Cum e vremea?... tot a ploaie?

— Aş! a ploaie! e o lună, lua-o-ar dracu!

Şi s'aşează la culcuşu-i, apăsându-şi sânul, care-i bate straşnic.

*

Orgie antică

E cald. Cuptor. E Ilie Pălălie.

Phoebus înneacă sub o ploaie de săgeţi de foc suburbia lipsită de scutul umbrei. Iar Eol nu se îndură să trimită pe micul sglobiul Zefir, măcar de o mângâiere.

O linişte, o pâclă de plumb apasă asupra răspântiei mărginaşe. Şi muştele dorm. Doar, care de pe unde, cocoşii insetaţi cântă răguşit a secetă, iar de departe, dela o bisericuţă, s'aude din când în când clopotul sărac, jelind pe cine ştie cine n'a mai avut zile. Din maidanele virane se ridică mirosuri de buruiană răscoaptă, iar în aerul înţelenit joacă tremurând apa morţilor.

Poetul şade la masa lui «de brad», pe jeţul bătrân din care i-au ieşit atâtea şi atâtea inspiraţiuni.

El ţine pe genunchi, mângâindu-l cu mâna stângă prin părul bălan ca mătasea porumbului, pe copilul său, micul Vergiliu, — Gilică, — un îngeraş.

Cu mâna dreaptă, ţine pana... El vrea să cânte... *Orgie antică:*

«Mai daţi-mi o cupă! mai toarn'Aspasio! Să râdem de-a vieţii necazuri şi chin! Să bem, buni tovarăşi! să bem pân'la ziuă! In vin, adevărul! plăcerea, în vin!... E prost cine nu bea...».

Poetul se opreşte. Se şterge de sudoare pe fruntea-i apoloniană şi mai înstrunează o cordă a lirei, simţind-o puţin cam lăbărţată de căldură... Işi reia pana şi răsuflă greu...

Când, în liniştea largă a suburbiei, se aude un glas molâu:

Aăă... breaga bù!...

— Gilică! zice poetul către îngeraşul său blond; ia aleargă, taică, de chiamă bragagiul... straşnic mi-e de sete!

*

Doina

Carpatu 'şi înnalţă semeţe bătrânele culmi spre albastru, scăldându-le 'n ploaia de raze de soare d'amiază de vară... E sfântă şi vastă tăcere sus colo, departe de sgomotul vast şi profan al cetăţii. E limpede aer şi vântul adie alene şi doina doineşte... Mioarele pasc îndelete pe clina cea verde... E turma bogat' a lui Oancea: în târguri din lume, vestită-i e lâna, vestită-i e brânza, vestit cascavalul... Mioarele pasc îndelete sub grij'a doi baci de credinţă, sub paza dulăilor aprigi, de sfâşie ursul... Alături, la umbră de stâncă, stau bacii. Sunt frate şi frate. Cel mare, cu pleoapele 'nchise, îşi trage luleaua. Iar fratele tânăr, culcat stând pe spate, doineşte o doină din flueru-i magic... Şi cântă şi cântă flăcăul, de dor şi de jale, un cântec pe care Carpatu-l cunoaşte d'atâtea ş'atâtea vieţe de oameni. Trecut-au destule şi alte-or mai trece: Carpatul şi doina de veci sunt prietini, de veci or să fie... Şi cântă flăcăul, de plânge şi frate, de plâng şi mioare, de plâng toţi dulăii, şiroaie de lacrimi, atât e de dulce! Dar iată-l de-odată, în sus se ridică şi flueru-şi trage din buze... l-întoarce la ceafă şi-l vâră 'n cămaşa soioasă de zer şi scorţoasă... Se scarpină bine; răsuflă... Şi iar îl ia 'n buze şi iar se porneşte... Carpatu-şi înnalţă semeţ bătrânele culmi spre albastru, scăldându-le 'n ploaia de raze de soare d'amiază de vară... E sfântă şi vastă tăcere sus colo, departe de sgomotul vast şi profan al cetăţii... E limpede aer şi vântul adie alene şi doina doineşte... Ce vraje!

*

Premiu

Boboteaza. Ger de arde. Iţi înghiaţă apa 'n nară. Sună clopotele. Tunul tună brav în Dealu-Spirii. Bat din talpă şi din braţe poliţiştii şi sergenţii. Lume multă. Pe pavaju 'nnisipat de dimineaţă, umblă 'ntr'una serta-ferta, trec trăsuri, otomobile, biciclete şi « Salvarea ».

O băbuţă surdă bute, c'o ulcică (varză acră) tot se 'ndeasă pîntre lume... Se tot vâră, se tot vâră... I-e de grabă. Vrea să treacă peste drum.

Nu-i voie! strigă poliţistul.

Dar băbuţa nu ascultă: i-e de grabă, vrea să treacă... peste drum.

El o 'mpinge înapoi.

— Vai de mine, măiculiţă!

Dar e el aspru:

— Nu e voie! nu e voie! nu 'nţelegi?

— Dela Domnu Panaite! strigă baba.

Trâmbiţele! Vin jandarmii! trece Prinţul!

— La o parte!

Şi stă smirna.

Sună clopotele. Tunul tună brav în Dealu-Spirii.

Baba scapă pintre lume... I-e de grabă... vrea să treacă...

Sboară ca o rânduric'o bicicletă: o s'o facă praf pe baba.

Poliţistul se repede desperat. Strâns o 'nhaţă dela ceafă şi o smulge dela moarte.

Baba ţipă. Oala scapă. Numa cioburi. S'a dus zeama. Lumea râde. Baba sbiară. Poliţistul o cârpeşte ş'o aruncă la o parte...

E salvată...
El e mândru...
SePeA îi dă un premiu!

*

Cuminte

Moriţ este supărat... La Canadă vrea să plece... El deja s'a hotărît:

— Nu mai am ce face-aicea!

— Stai şi cere drepturile!

— Parcă drepturile-mi trebui!... Mie-mi trebui capital!

(*Universul*, 27 Februarie 1909, *semnat :* Caragiale)

FABULĂ

lui A. Vlahuţă

A fost odată un băiat,
O secătură, un stricat...
Fraţi, mamă, îl nesocoteau,
Şi mari şi mici îl huiduiau,
Ba, uneori, îl şi băteau.
O viaţă l-au tot umilit
Pân' ce stricatul horopsit
Din casa măsii a fugit...
Intr'un târziu şi-au amintit
De-acel copil neprocopsit,
De-acel bun-de-nimic, de-acel
Fugar, pribeag, de-acel mişel,
Şi milă le-a venit de el...
La ziua lui l-au cam iertat,
Acasă, veseli, l-au chemat,
Şi cu dulceţi l-au îndopat...
Pân' ce stomachul şi-a stricat.

Morala

După prea amară viaţă
Nu fi lacom la dulceaţă.

(Manuscris autograf, 30 Ianuarie 1912, vezi în clişeul vol. V)

CĂLDUROS APEL

« Moftul Român » face apel la concursul tutulor scriitorilor şi desinatorilor, oferindu-le pentru colaborare preţuri conştiinţioase pe potriva lucrărilor primite spre publicare.

Revistă eminamente independentă — « Moftul Român » primeşte orice producţiune, articole în proză şi versuri, desenuri, umoristice, satirice şi chiar serioase (prin serioase, fireşte, nu 'nţelegem nesărate), întru cât ele se presentă în dimensiuni potrivite cu cadrul nostru şi se pot presenta pe răspunderea noastră publicului cititor, dacă nu sunt semnate cu nume cari au ajuns să răspundă ele îndestul.

Primim orice producţiune, indiferent de vederi politice sau sociale, de şcoală literară sau artistică, numai să le credem plăcute publicului, căruia, suntem noi convinşi, indiferent de toate cele, îi place orice producţie bună.

Să vie orice talent, oriunde şi ori cu ce păreri, şi va fi primit la noi cu toată stima şi cu toată dragostea cari se datoresc talentului. Să vie! şi va vedea, poate, că, dela cele mai de sus locuri până la cele mai de jos, singurul loc în ţara noastră, unde talentul are mai multe garanţii a nu fi considerat ca un moft, este tocmai la

« *Moftul Român* »

(*Moftul Român*, No. 2, 8 Aprilie 1901)

TRECUTUL ŞI PREZENTUL

Istorie şi limbă

In cercurile literare şi ştiinţifice din capitală nu se vorbeşte decât de ştirea îmbucurătoare că savantul nostru limbist B. P. Hasdeu va da la lumină în curând o publicaţiune de cea mai mare importanţă sub titlul « Trecutul şi Prezentul — Istorie şi Limbă ».

Deşi vastele cunoştinţe ale bătrânului academician sunt o garanţie că lucrarea aceasta are să fie din toate puntele de vedere eminentă, totuşi naşte întrebarea: în ce parte are să fie mai tare genialul autor — în istorie sau în limbă?

Se ştie de aminteri că spiritualul spiritist încă de multă vreme a renunţat la istorie. Afară de mici încercări pasajere, istoria a rămas pentru d-sa ca uitată. Pe lângă *Sic Cogito* — monumentala expunere a spiritismului — d-sa nu a făcut şi nu face de atât amar de vreme, şi cu activitate prodigioasă, decât limbă: limbă şi spiritism, spiritism şi limbă.

Cu oarecare siguranţă prin urmare, se crede că partea principală a lucrării, istoria, va fi atinsă numai în treacăt, şi din punct de vedere limbistic numai; iar limba, din punct de vedere istoric, va fi temeiul lucrării.

Aşa fiind, noi credem că mai nemerit ar fi fost să se întituleze eminenta lucrare a savantului academic: Istoria ca Limbă şi Limba ca Istorie.

(*Moftul Român*, seria I, nr. 5, 11 Februarie 1893, *nesemnat*)

MAGNUM MOPHTOLOGICUM

De ce n'are ursul nici coadă nici urechi? Darwinismul şi evoluţioniştii nu ne-au putut-o încă spune: ei se învârtesc necontenit într'un cerc întunecos de supoziţiuni — mediu, adaptabilitate, lupta pentru existenţă... Mofturi! Uite care e adevărul. Pe vremea când trăiau fiarele şi omul în bună pace, Adam l-a dus pe urs la un stup de miere să-l înveţe la lucru dulce. Ursul nu vrea să bage nasul că-i era frică de albine. Adam l-a apucat de urechi, şi trage şi trage până i-a rupt urechile, dar l-a vârît cu botu 'n fagur. Când a dat Martin de lucru bun, a început să lingă, şi linge... linge... linge şi nu mai isprăvea. Când a văzut Adam că s'a dedulcit din cale afară fiara, a apucat-o de coadă, şi trage, trage, trage, până i-a rupt coada... dar l-a scos din stup.

Va zice însă cititorul: ce are face Adam, ursul şi mierea cu «Magnum Mophtologicum» al d-tale? Uite ce are face are. Aducă-şi oricine aminte de poezia noastră cu acest titlu, din zilele trecute:

Şi s'a pornit bătrânu-atunci
La lucru cu ardoare,
Dar vai! păcat! s'a 'nţepenit
Cu limba în *a* mare!

Intrase ursul la miere, se dedulcise şi nu mai vrea să iasă. L-au apucat însă de coadele gherocului unul şi altul, şi trage-l şi trage-l, până l-au scos din *a* mare. Acu în urmă din repezeala trăsăturii s'a înţepenit în *ban*. Ei vezi! d'aci e mai greu să-l scoţi că n'ai de unde-l mai apuca; coada i s'a prăpădit de mult! Poate că să-l apuci de limbă; dar pe vreme de epidemie nu permite dr. Babeş să punem mâna pe aşa lucruri!

(*Moftul Român*, I, 15, 1893, *nesemnat*)

OLGA ŞI SPIRIDUŞ

Basm

A fost odată ca niciodată, dacă n'ar fi nu s'ar povesti; a fost odată un unchiaş şi unchiaşul acela avea două patimi — ştiinţa limbilor şi învăţătura lui Spiriduş, că era vraci ca Neftinav împărat din Alixăndria, şi procopsit nevoie mare, şi umbla cu fel de fel de fermece şi de iscodenii: că vorbea noaptea pe întuneric cu duhurile din lumea ailaltă, cu Aghiuţă, cu Spiriduş şi cu Belzebub şi cu Avimelech şi Luţifer şi cu Avestiţa aripa Satanii; şi era mare pehlivan şi drăcos, că avea lefuri dela împărăţie să înceapă cărţi, care ar fi ieşit cât tratavanghelul de mari dacă le-ar fi isprăvit.

Şi aşa, s'a 'ntâlnit unchiaşul acela odată cu o fată tânără, pe care o chema Olga; şi cum a văzut-o, ce-i dă Aghiuţă în cap unchiaşului? zice fetii:

— Unde te duci, puică?

— Acasă, moşicule.

— Da': mă iei şi pe mine?

— Da' ce să fac eu cu dumneata?

— Te 'nvăţ eu.

— Da' ce mai poţi dumneata să mă înveţi?

— Hei-hei! ai să vezi. Eu sunt dascăl de limbi...

— Aoleu!

— Şi ştiu şi vrăjitoria cu Spiriduş...

— Piei, Drace!

— Şi am şi părăluţe...

— Atuncea... haide moşule, zise fata.

Şi au plecat amândoi de vale pân dosul Cişmegiului, şi fata mergea hupa-ţupa şi unchiaşul după ea tipa-tipa.

Şi când a ajuns acasă, s'a pus s'o înveţe vrăjile lui Spiriduş şi ştiinţa străină, de o băgase pe copilă în draci, cu atâta învăţătură, că nu mai ştia unde e capul, şi i-a dat parale pentru chirie, pentru lemne, pentru de toate care trebuesc la o fată. Şi prinsese unchiaşul slăbiciune mare de dânsa că era ascultătoare şi silitoare la învăţătură. Atâta numai păcat! că fata avea un cusur: se gâdila când îi suflai în ureche, şi unchiaşul zor nevoie să-i sufle în urechi; ea-l împingea, el aşi! dă-i nainte! Şi aşa, ori din pricina învăţăturii, ori pasă-mi-te din pricina duhului necuratului, începu fata să slăbească şi să se usuce pe picioare de ţi-era mai mare mila s'o vezi.

Intr'o Luni seară, tocmai mersese unchiaşul la vrăjitoriile lui, unde se 'ntâlnea cu alţi spiriduşi de-ai lui de vorbeau cu duhurile — ea sta singurică la fereastră şi ofta... după ce? nici ea nu ştia, dar ofta după ceva, şi căsca de-i trosneau fălcile. Şi numai odată aude sdranga-sdranga, o sabie, şi iacătă un ofiţeraş tânăr, tistul de sergenţi din dealul Spirii.

— Bonsoar!

— Bonsoar!

— Da ce stai la fereastră aşa numai în cămăşuţă, nu-ţi-e frică să răceşti?

— Aş! nu răcesc... am deschis niţel că mă simţ nu ştiu cum nevricoasă. Dar nu pofteşti în casă?

— Ba da.

Şi tocmai şedeau tinerii la conversaţie, după ce-i spusese fata cum merge şiretenia învăţăturii unchiaşului, că a uscat-o de tot, începe să trosnească mobilele, şi fata zice:

— Aoleo! de n'ar veni afurisitul de unchiaş, că aşa-mi trosneşte în casă de câteori se apropie el cu duhul lui.

Dar tistul zice:

— Aş!

Da' n'apucă să isprăvească vorba, şi s'aude o uruială grozavă la poartă şi trosnitură straşnică în odaie şi fata puf! în lumânare şi tistul huşt! subt pat. Şi a intrat unchiaşul în odaie cu o falcă 'n cer și alta 'n pământ și cu limba atârnând afară și bolborosind și duhnind flacări pe gură ca ducă-se pe pustii locuri. Și odată strigă:

— Olgo! aicea miroase a duh străin.

— Nu se află.

— Mi-a spus vraja.

— Pe onoarea mea!

— Aprinde lumânarea...

Și caută unchiașul în pat, caută 'n dulap, caută sub pat și dă de tistul din Dealul Spirii, care tremura de frica lui Aghiuță.

— Cine-i ăsta? strigă închinatul.

— Ăsta... ăsta...

— Cine ești? răspunde...

— Sunt în Dea-lul-Spi-rii-tist.

— Spiritist?... Ești spiritist?... De ce nu spui, omule! bată-te norocul... Dacă ești spiritist, apoi ești de-ai noștri. Stăi să bem un ceai cu toții.

Ș'așa au petrecut seara 'mpreună, și pe urmă a dat unchiașul lecția fetii, și zice unchiașul tistului:

— Vrei să te 'nvăț și pe tine solomonia și știința străină?

Da tistul a răspuns:

— Mersi, nu, că am deocamdată altă ocupație.

Și de atunci s'a împrietinit unchiașul cu tistul și regulat, după lecția unchiașului, când era fata obosită de lecții și de solomonie, venea tocmai la vreme tistul să facă amândoi conversație. Iar, de mulțumire, unchiașul a stăruit, că avea putere mare în împărăție, de l-a înaintat pe tist în grad.

(*Moftul Român*, I, 16, 1893, *nesemnat*)

SCANDAL ACADEMIC

Ilustrul nostru limbist, d. B. P. Hăsdeu, revenind asupra hotărîrii sale, de acum un an, de a nu mai pune piciorul în Academie, a luat parte anul acesta la desbaterile academice din sesiunea ce s'a închis alaltăeri.

Se știe că bătrânul și neobositul limbist era supărat, și cu drept cuvânt, pe colegii săi pentru că aceștia nu voiseră a admite în sânul lor pe un mediu spiritist, Speranță a acestei școale științifice. Și-a călcat însă pe inimă și s'a reîntors la Academie și iată pentru ce.

Cu câteva zile înainte de deschiderea sesiunii s'au consultat spiritiștii. Iată comunicarea lor prin mediul numit:

D. Hăsdeu. Ce să fac cu Academia, în anul acesta?

Spiritul. Să mergi la ședințe.

D. Hăsdeu. Dar Academia, fără ideal, fără credință, fără Speranță, e ca o femee de stradă: ce să-i mai fac eu?

*Spiritul. S*ă-i faci ce poți: literatură, poezie, basme, mofturi și limbă, mai cu seamă limbă, în asta ești prima: ai fi președinte.

D. Hăsdeu. Preşedinte?!... Atunci merg.

Şi s'a dus.

Aci vine scandalul.

Academia alege preşedinte pe d. Bariţ.

Limbistul căzut consultă din nou spiritul:

D. Hăsdeu. M'ai amăgit!

Spiritul. Eu?

D. Hăsdeu. Da tu.

Spiritul. Cum?

D. Hăsdeu. Ai spus că or să m'aleagă preşedinte.

Spiritul. Când am spus eu asta?

D. Hăsdeu. Alaltăeri.

Spiritul. Nu-i adevărat; ai înţeles rău. Ţi-am zis eşti prima în limbă: ai fi preşedinte... într'o societate de limbişti; nu m'am gândit la Academie.

Sunt indignări de acele care te îneacă şi nu te lasă să pronunţi decât o scurtă, dar bine simţită exclamare.

Se zice că indignat astfel de greşala aceasta de interpretare, d. Hăsdeu ar fi spus către mediul său, foarte contrariat şi acesta, unul din acele « cuvente din betrani » aşa de nemerite în multe ocazii ale vieţii:

« Limba boului e mare, dar — e limbă şi limbă — nu poate face limbistică! »

(*Moftul Român*, I, 18, 28 Martie 1893, *nesemnat*)

APA BLAGOSLOVITĂ

— *Legendă indică* —

Şi a stat aşa înţeleptul Buda Çakia Muni o vreme de zece zile încuiat în palatul lui, şi, stând încuiat în palatul lui, nu ieşea de loc.

Şi avea gânduri negre şi vedenii urâte, şi la a unsprezecea zi a sărit din patul lui cu capul ameţit de mâhniri, şi a zis:

« Astăzi negreşit trebue să ies! nu mai voi, nu mai pot, nu mai sufăr să stau aşa încuiat! »

Şi a părăsit palatul urmat de ai săi şi s'a dus la plimbare şi s'a rugat... Şi nu-şi putea uşura capul de îngreuiare şi inima de durere.

Atunci tânărul prinţ, el, înţeleptul Buda Çakia Muni, a zis curtenilor lui, care se ţineau după dânsul pas cu pas:

« Staţi aici voi, lăsaţi-mă singur... Voi să mă duc singur în sfânta poiană misterioasă ».

Iar curtenii s'au supus, şi înţeleptul s'a afundat în gânduri şi'n poiană.

A mers, a mers, a mers, şi pe urmă a stat pe loc însetoşat tare de durerea inimii.

Un isvor tăinuit sub umbra copacilor şoptea încetişor... Aerul era frumos... şi păsările cântau... Era o poiană minunată.

Ințeleptul se apropiă însetat de isvor, se aplecă și bău potrivit, cu cumpătarea înțeleptului... Și se plimbă încă puțin, și apa sfântă îi tăiă durerile inimii și-i ușură capul de gândurile negre.

Atunci Buda Çakia Muni chemă pe curteni și le zise:

« Apa asta este minunată! »

Și așa, Buda a blagoslovit apa și de atunci e blagoslovită apa de Buda!

(*Moftul Român*, I, 35, 6 Iunie 1893, *nesemnat*)

LOGICA BAROULUI

Un profesor — avocat — face cu un elev al său următoarea învoială:

« Până'n trei ani eu, profesorul, mă oblig a te face avocat perfect. Dacă primul proces ce-l vei avea îl vei câștiga, atunci îmi vei plăti suma cutare; dacă-l vei pierde, nu-mi vei plăti nimic ».

Cei trei ani s'au împlinit. Tânărul este avocat, după ce a depus un strălucit examen de admisiune la liberă practică.

Deștept băiat, dar ingrat. El refuză să plătească onorariul profesorului, care i-l reclamă cu stăruință.

Profesorul îl dă în judecată.

La înfățișare, tânărul se apără astfel:

« Domnilor magistrați, contractul dintre mine și onorabila parte adversă spune că dacă voi câștiga primul meu proces să plătesc atâta, dacă-l voi pierde să nu plătesc nimic. *Or*, acesta fiind primul meu proces voi avea onoarea să pun, față cu d-voastră onoratei părți adverse, următoarea dilemă:

« Din două una — sau d-voastră îmi dați câștig de cauză, respingând pretenția reclamantului, și atunci nu-i dau nimic; sau îi admiteți d-sale reclamația și-i dați dreptate, și atuncea eu pierz procesul, și pierzând acest prim proces al meu, după clauza contractului nostru, nu am să-i plătesc nimic. Deci și 'ntr'un caz și într'altul, nu voi avea să-i dau nimic: reclamația d-sale este nulă și neavenită ».

Tribunalul remâne adânc pătruns. Se dă cuvântul reclamantului:

« Domnilor magistrați, reclamația mea este dreaptă tocmai pentrucă o fac: căci dacă, după contract, n'au dreptul a-mi lua onorariul decât în cazul când discipulul meu ar câștiga primul său proces, atunci cum viu eu și cer acest onorariu înainte de a avea onorata parte adversă un proces? Cum viu eu să-i ocazionez acest prim proces și să mă expun la acea grozavă dilemă pe care mi-a pus-o?

« Vă voi arăta cum. Mai întâi îi fac acest proces, pentru că trebue să-mi plătească înainte chiar de a avea un proces. Ce spune contractul nostru, știm cu toții: dacă tânărul va câștiga primul proces, îmi va da atâta; dacă-l va pierde, nu-mi va da nimic. Apoi din două una:

« Ori voi câştiga eu, reclamantul, partea adversă fiind condamnată să-mi plătească ce-i reclam; sau voi pierde eu, îmi veţi respinge reclamaţia, dând câştig de cauză părţii adverse în acest prim proces al său, şi atunci, după litera contractului, partea adversă este datoare să-mi plătească ce-i reclam ».

Sentinţa:

« Având în vedere că atât reclamantul cât şi intimatul ar şi pierde şi ar şi câştiga, şi dacă ar câştiga şi dacă ar pierde;

« Hotărăşte:

« Respinge cererea reclamantului, dar condamnă pe intimat la plata datoriei.. »

*

Răposatul Bengea, de clasică memorie, pleda într'un proces contra a trei dintre cei mai de frunte jurisconsulţi titulaţi.

După cele mai strălucite pledorii ale acestora, Bengea ia cuvântul şi zice arătând cu degetul în condică:

« Domnilor magistraţi, toate bune şi frumoase câte le-au spus onor. mei colegi, dar articolul ăsta de ici... ăsta ce rahat mănâncă? »

(*Moftul Român*, I, 14, 1893, *nesemnat*)

MOŞ TEACĂ

In sfârşit, aşteptările publicului au fost încununate de succes. Sâmbăta trecută 22 Mai 1893, — zi care se va scrie cu litere de aur în Istoria literaturii cazone, — a apărut în Editura Graeve *Moş Teacă.*

Iată-l dar pe bravul căpitan trecut la posteritate alături de Mihai, Ştefan, Corvin şi alţi bărbaţi marcanţi.

Moftul Român, organ disciplinat, îşi face salutul reglementar în faţa superiorului scos în volum, ediţie de paradă, a lei 2 b. 50.

Afară de asta, noi am crezut în totdeauna că armata este a ţării nu a partidelor, ea pluteşte deasupra patimilor meschine. De aceea împărtăşim împreună cu ţara, ţi mai ales cu autorul, bucuria apariţiunii lui *Moş Teacă.*

Se ştie că acest erou a avut în coloanele ziarului nostru un succes deosebit; suntem siguri deci că atât *ţivilii* cât şi *melitarii* vor da ordin furierilor să le procure dela librăriile cazone sau particulare interesanta carte.

Autorul, — fost sub-ofiţer fără reangajare — va da în curând la lumină o serie întreagă de opere precum:

Figuri literare (Aron Densuşianu, Oprea Ţiţei, Tanoviceanu, Z. Antinescu, I. Pop Florentin, Moralescu, etc.), *Despre poezie.* studiu util, *Nuvele* (femeea română, Nea Niţă, etc.), *Jurnalul nostru* (afară de cel cu subvenţia, care e de alt autor celebru), *Parnasul român* (afară de acele care sunt datorite altor pene ilustre), şi alte opere de valoare, cari au făcut fala valorosului nostru organ.

Prin urmare, grăbiți-vă Români!

Faceți să se desfacă *Moș Teacă*, și viitorul va fi cu voi și cu autorul.

Moftul Român e azi în sărbătoare, — faceți-l să fie vecinic, — și editorul vă va fi recunoscător.

(*Moftul Român,* I, 33, 30 Maiu 1893, *nesemnat*)

UN CUVÂNT

Cu adâncă părere de rău ne facem datoria să anunțăm apropiata apariție a unui nou confrate umoristic, *Zeflemeaua,* care va ieși de Joia viitoare odată pe săptămână sub direcția d-lui George Ranetti, publicistul bine cunoscut.

De ce cu adâncă părere de rău?

1. fiindcă George Ranetti e nevoit să ne lase pe noi: împrejurări neatârnate de voința lui și încă mai puțin de a noastră, îl silesc să dea la lumină *Zeflemeaua* — și

2. fiindcă *Zeflemeaua* ne va fi un concurent în adevăr redutabil.

George Ranetti este un om de spirit în cel mai sever înțeles al cuvântului, și prin urmare știm că n'are să se supere de laudele meritate ce din toată inima i le aducem aici. Rar se poate găsi un colaborator atât de valoros și așa de conștiințios, și poate și mai rar un camarad mai bun și mai inimos. Articolele lui, totdeauna pline de vervă caldă, au făcut onoarea coloanelor noastre. Ca drăcușorul Spiriduș, care se arată în două locuri de-odată și 'n deosebite înfățișări, amicul nostru colabora cu deosebite iscălituri la două gazete, la *Epoca* și la *Moftul Român,* cu egal talent, cu același întreg devotament, cu aceeași deplină onestitate profesională; și de sigur, că și la ziarul serios lipsa amicului nostru trebue să fie regretată ca și la ușurateca noastră revistă.

De altă parte, fiindcă-l cunoaștem pe d. George Ranetti, știm că *Zeflemeaua* nu va fi un concurent care să ne dispute cu prea puțini sorți de izbândă atenția și simpatia publicului cititor.

Asta nu ne 'mpiedică însă, ca buni camarazi ce i-am fost și ca buni confrați ce-i vom rămânea în totdeauna, să urăm întreprinderii amicului nostru succesul pe care-l merită un om de spiritul și talentul lui într'o țară, în care nu prea calcă birjile oameni de talent și de spirit.

Și *aproposito* de aceasta, îi urăm *Zeflemelei* tot succesul cu atât mai sinceră căldură, cu cât și noi și amicul nostru știm că 'n țara noastră, unde lipsa de merit nu prea 'mpiedică succesele, încă e loc pentru ca mai multe merite să trăiască — prost, nefiind firește destul loc pentru ca unul singur să trăiască binișor.

Trăiască dar *Zeflemeaua* și pe lângă ea și *Moftul Român!*

(*Moftul Român,* nr. 26, 23 Septemvrie 1901, *semnat:* Caragiale).

O RĂUTATE

Confraţii dela *Adevărul* publică instantaneul directorului nostru, pe care-l reproducem aci îndată. O singură observare avem de făcut: instantaneele trebuesc totdeauna să aibă şi o notă simpatică — nu trebuesc să fie numai şi numai răutăcioase. Bine că n'a adăugat *Adevărul* că directorul nostru e aşa de sceptic încât ar fi în stare să-şi facă singur instantaneul simpatic:

I L. Carageale

Fost sufler, fost autor şi director de teatru, a contractat din copilărie multe din apucăturile actorilor: e tipul cabotinului literar.

Autor a multor opere de mare valoare — pe cari are să le scrie... Dar nu! — nu va mai lucra nimic serios într'o ţară de mofturi, unde nu se încurajează arta şi literatura adevărată. De aceea şi pusese de gând să părăsească acest Orient incult şi să se exileze de bună voie în Occidentul luminat — la Kecikemet.

Singurul bucureştean care s'a alipit de fosta « Junime » literară din Iaşi — *rara avis*, gâscă rară.

In politică, lipsă totală de principii, totuşi o extremă consecuenţă: votează regulat cu opoziţia, deşi îi este totdeauna antipatică.

Posedă secretul de a-şi câştiga vrăjmaşi noui şi de a-şi pierde prietenii vechi. Dintre aceştia, puţinii cu care încă nu s'a certat îi găsesc oarecare merite ca prosator.

Ne având un unchiu în America, a trebuit să se mulţumească cu o mătuşe în Europa.

Şi-a făcut studiile la şcoala lumii — unde nu se cer examene.

Particularităţi: Meloman; ureche, memorie şi gust muzical bine desvoltate. Superstiţios; îi place să-i trosnească chibriturile: e semn că vin bani, de aceia nu uită niciodată să le usuce, înainte de a le întrebuinţa.

(*Moftul Român*, nr. 8, 21 Februarie 1893, *semnat:* Allegro).

« NEA ION »

Acesta este titlul unei reviste populare care va apare către finele acestei luni în Bucureşti.

D. I. L. Caragiale redactor, d. Jiquidi, desenator. « Nea Ion » se va vinde 10 bani exemplarul.

Fără a promite că va fi sarcastic, « Nea Ion » îşi ia angajamentul să se ferească cât va putea de a fi chiar anost.

Urăm modestului nostru confrate, să se bucure de partea ce o merită în publicitatea noastră atât de spirituală.

(*Gazeta Poporului*, I, 12 şi 15 Noembrie 1895, anunţ *nesemnat*)

METEOROLOGIE

De două luni n'a dat o picătură de ploaie. Recolta este serios ameninţată. Niţă Pistrui şi Mitru Buzatu vorbesc cu Boierul, proprietarul.

Mitru (scărpinându-se 'n cap) ...Şi d'aia inisem pă la 'mneata..., zic; hai să mai mergem pă la Boierul, că uite cu pustia asta de secetă... ne-am prăpăditără de tot de tot!

Boierul. — Apoi nu mai ţine mult seceta Mitreo, mâine, poimâine, plouă.

Niţă. — Să dea 'Mnezeu! da nu-mi ine a crede, boierule.

Boierul. — Dacă-ţi spun eu! Sigur.

Mitru (învârtind căciula în mână). — Dă!... Poate-o hi ştiindă boierul, vere Niţă...

Niţă (scărpinându-se). — Dè, poate o hi ştiindă (uitându-se pe cer), da... vorba... nu prea are semne...

Boierul. — Ce-ţi spui eu! Aici la barometru scrie. Uite cum s'a lăsat de jos limba.

Niţă (zâmbind sceptic). — De!... mai ştii minunea!

Peste noapte, furtună grozavă... Ş'apoi ploaie... ploaie trei zile... o săptămână... două.

De o lună plouă 'ntr'una. Niţă şi Mitru se 'ntorc la boierul.

Niţă (intrând cu căciulă 'n mână şi 'nvârtind-o). — Uite ce e, boierule, vorba ine, de ce inisem noi pe la 'mneata.

Mitru (scărpinându-se). — Ia vorbeam şi cu Tudorache la Păunii să iie şi el, da pasă-mi-te s'a dus să caute un bou, de s'a rătăcit, că ita ca ita, cum o ştii şi 'mneata, dar'ar lupu 'n cornu ei...

Niţă. — ...Inisem să te rugăm de-o istorie.

Mitru. — ...Că ziceam că dè! şi 'mnitale-ţi pasă, dacă-i la-o adică...

Boierul. — Ce?

Niţă. — Vorba ine că adicătelea, să nu hie cu supărare, vorba lui Nea Mitru, şi 'mnitale ţi-ar fi bine, că trecui pe colea pe de vale dela aria nouă; să vezi grâul... e culcat de tot de tot... l-a prăpădit ploaia... boierule...

Boierul. — Ei, ce?

Niţă. — Ine vorba... că dacă nu t'ei supăra...

Boierul. — Ei, ce? spune.

Mitru. — Vorba e, inisem pă la 'mneatale să te rugăm dacă pofteşti, să-ţi faci pomană să mai dai cu deştu la bulametru ăla, să-i mai potriieşti limba.

Niţă. — ...Că ne potopeşte de tot ploaia asta, stare-ar pustie!

(*Calendarul Moftului Român*, pe anul 1902)

LA POŞTĂ

Un domn către împiegat. — Mă rog, n'a venit vreo scrisoare pentru mine?

Impiegatul. — Nu... Dar de unde era să vie?

Domnul. — Ştiu eu? dela cineva.

Impiegatul. — Nu.

Domnul. — Bine (pleacă).

Impiegatul. (scoţând capul pe ferestruică). — Mă rog...

Domnul. (întorcându-se) — Poftim...

Impiegatul. — Dar... cum vă chiamă pe d-voastră...?

Domnul. — Ion Popescu.

Impiegatul. — Imi pare bine... Fiţi sigur că vă vom anunţa îndată ce va sosi ceva.

Domnul. — Mersi.

Impiegatul. — Pentru puţin (îşi retrage capul).

Domnul. — Indatorat. Vă salut (pleacă).

Impiegatul (scoţând iar capul). — Mă rog.

Domnul (întorcându-se). — Poftim...

Impiegatul. — Dar..., unde şedeţi d-voastră?...

Domnul. — La mătuşă-mea.

Impiegatul. — Mersi... (îşi retrage capul).

Domnul. — Pentru puţin. Salutare.

(*Calendarul Moftului Român,* 1902)

SCRISORILE UNUI EGOIST

Notă

Să încep cu o minciună? De ce?

Să mă aflu rătăcit călare prin munţi, într'o noapte înfiorătoare, a cărei beznă o stinge din când în când până 'n adâncul prăpăstiilor lumina prevestitoare a trăsnetului. Să simţ îngrozit poticnindu-se calul sub mine şi, prăvălindu-mă în fundul stâncilor, să am d'abia o clipă spre a recomanda Domnului sufletul meu păcătos, pe când, printr'un joc nepătruns al minţii, să-mi fluture limpede la ureche motivul unui *scherzo* favorit din copilărie. Să am norocul, în căderea închipuită, a mă afla în poarta unui bătrân castel părăsit. Să bat, să mi se deschiză, să fiu găzduit de familia bunului meu îngrijitor: o vatră caldă, un puiu rece, şi o cană de vin bătrâior; un aşternut curat şi o monografie sumară a negrului castel, pe care mi-o face graţioasa gazdă, pe când eu adorm. Să văz peste noapte portretele scorojite a atâtor nobili, coborînd din cadrele lor ruginite şi desvoltând pe cale autobiografică interesanta monografie, cu care am fost adormit. La răsăritul soarelui, a doua zi, să vizitez castelul şi 'n fundul unei lăzi pierdute în pod, lângă o ferestruică ogivală, să găsesc un vraf de 'ngălbenite file, pe cari mi le 'nsuşesc când îngrijitorul se uită 'n altă parte — *Scrisorile unui egoist*...

Pot să spun astea?... Dar aşi minţi... Şi de ce?

Sau să fiu chemat în grabă la căpătâiul unui prietin care moare în spital. Să găsesc pe nefericitul la ultimele răsuflări; să auz de pe buzele lui vinete o ultimă şi supremă dorinţă, pe când mă înneacă până în fundul creerului odoarea infectă a desinfectantelor împrăştiate cu atâta profusiune. Să primesc dela mizerul muribund singura lui comoară, o colecţie de *Scrisorile unui egoist* — pe care să le public cu o prefaţă de mine foarte discretă, unde să dau şi cetitorului celui mai gros de cap să 'nţeleagă că răposatul dela spital este numai un nou costum al meu de paradă...

Dar de ce să minţ?

Atunci ce?

Intr'o dimineaţă, trecând printr'o piaţă publică, văz multă lume grămădită, atrasă de uruiala tobii: se vând la licitaţie nişte mobile vechi a unui mare berbant, mort fără moştenitori de seamă, şi care a crezut că preţul vieţii nu e decât plăcerea. Intre atâtea hodoroage, îmi bate numai-decât la ochi un scrin vechiu, mai bine păstrat între toate, de stil *rococo* original, pe ale cărui sertare sunt aplicate nişte delicioase medalioane pe porţelan, reprezentând subiecte trase din berjeriile poeţilor cu peruca pudrată. Norocul mă ajută: nimeni nu se înjoseşte, din mulţimea incultă şi fără gust a negustorilor, să mă concureze. Cumpăr graţioasa mobilă; o transport acasă, şi m'apuc s'o studiez cu deamănuntul ca orice amator pasionat. Pe când mă dedau cercetării mele, îmi trece pe dinaintea fantaziei un menuet monstru de păstori şi păstoriţe, marchizii magnifici, abaţii galanţi, micele ducese dela curtea lui Louis XV. Trag cu greutate un sertar înţepenit, pe medalionul căruia un tânăr abate sărută discret ceafa catifelată a unei marchize adormite pe o bancă în parc, cu cartea în mâinile-i aplecate pe genuchi, pe când alături un Amor de marmoră cocoţat pe soclul lui râde şiret privindu-i cu coada ochiului. Dar am biruit înţepeneala sertarului, şi 'n fundu-i găsesc o ascunzătoare; cunosc secretul ascunzătorilor de felul acesta obişnuit la mobilele din veacul trecut; deschid şi dau de un pachet prăfuit de hârtii — *Scrisorile unui egoist.*

Dar nu! nu e adevărat nimic din toate astea!... Şi pentru ce n'aş spune drept?

« Scrisorile unui egoist sunt de mine scrise. Nu doar că ele ar fi propria născocire a fantaziei mele; numai forma lor o au dela mine. Părerile atât de riscate cuprinse 'n aceste scrisori, paradoxala şi câteodată primejdioasa şi detestabila morală ce ele respiră sunt ale altuia, şi declar dintru început că eu nu le pot împărtăşi. Dar totuşi ciudăţenia lor mi s'a părut atât de interesantă, încât nu am putut rezista îndemnului de a le aranja în o formă accesibilă cetitorului, şi într'un chip metodic: pentru aceasta forma epistolară mi s'a părut cea mai nemerită.

Pe omul cu acele păreri deosebite şi cu acea stranie morală, pe egoistul acela, l-am cunoscut mai bine decât oricine altul; nu mă îndoiesc că l-ai cunoscut şi d-ta, dar mai puţin ca mine. Cu toată neomenia principiilor sale, pe care simţea plăcere să mi le desvolte cu atât mai multă căldură, cu cât vedea că ele mă revoltă, era un om foarte plăcut.

Era inteligent, cunoscător de multe şi priceput subţire la artă. Călătorise mult, multe văzuse şi auzise, şi chiar citise câte ceva; mai mult înţelesese poate de cât citise. El nu ura pe oameni; ar fi nedrept să atribuiesc unui egoist aşa pornire; cine urăşte pe oameni trebue să-i fi iubit odată prea tare, şi el nu-i putuse iubi niciodată. Societatea lor nu-i displăcea, chiar din contra; şi deşi nu-l afecta aproape de loc aprobarea opiniei publice, el nu era tot aşa de puţin simţitor la aplauzele semenilor săi.

Om perfect de bine crescut; incapabil de brutalitate; totdeauna gata a măguli fără exagerare; darnic fără generozitate, cheltuitor fără risipă, iubitor de plăceri până la limita cuviinţei şi 'n măsura prudenţei; îngrijindu-şi viaţa cu mare luare aminte, făr'a avea însă câtuşi de puţin o deosebită frică de moarte. Avea o avere considerabilă, pe care i-a moştenit-o *ab-intestat* un nepot unic, despre care el avea o foarte rea părere, o creatură ordinară.

L-am cunoscut pe egoistul de aproape, şi dela el am aflat toată istoria vieţii lui până în cele mai intime amănunte, câte mi le-a putut povesti, pentru că niciun om, fie cât de puţin egoist, nu-şi poate spune toate amănuntele intime al vieţii şi mai puţin încă toate gândurile ce s'au depănat în adânc pe fusul învârtitor al conştiinţei: sunt momente, în vieaţa cea mai umilă şi cea mai curată, cari trebuiesc să fie uitate, fie de ruşine, fie de teama unei nepotriviri prea izbitoare cu dignitatea şi echilibrul complexului fiinţei, ori de teama unei consecvenţe duse prea departe.

El fusese însurat odată cu o femeie încântătoare şi foarte avută; dar nepotrivirea de caracter şi de inteligenţă au făcut imposibilă continuarea căsniciei. S'au despărţit de bună voie, fără părere de rău şi fără mâhnire, după trei ani de vieaţă 'mpreună. N'au avut copii şi s'a simţit fericit pentru asta.

In urma morţii lui, de atâtea ori mi-am adus aminte cu mare plăcere de interesantele serate ce le petreceam cu dânsul, şi aşa mi-am închipuit o absurditate: acel egoist, printr'un joc al capriciilor naturii, să fi avut şi el odată în vieaţă o iubire mai accentuată, să fi iubit, de exemplu, pe micul său nepot, care să fi fost o creatură superioară. Egoistul, prin mândria proprie de numele lui, să-i fi lăsat nepotului averea, dându-i într'un şir de poveţe amabile un întreg program de vieaţă, aşa cum se putea înfăţişa vieaţa în ciudata lui concepţie.

N'am uitat nimic prea important din amănuntele vieţii lui, nimic de seamă din sistema lui. Aşa, sper că voiu fi un povestitor conştiincios al vieţii omului şi un credincios traducător al sistemii lui, în *Scrisorile unui egoist*, pe cari le încep în numărul nostru următor.

DIN SCRISORILE UNUI EGOIST

— *Fragmente scurte* —

I

...şi prin urmare, când fac o bunătate, vreau să-mi mulţumească în faţă acela ce o primeşte; aminteri, aşa de geaba, pentru ce s'o fac? Viitoare binecuvântări după moartea mea din partea pomănuiţilor postumi vor avea tot atâta valoare pentru mine câtă lumină are să mai aibă soarele. Un « bodaproste », mai înţeleg, dar în niciun caz n'o să mă pot bucura de « Dumnezeu să-l ierte! ». Şi mai la urmă, crez că nici nu prea am nevoie de iertare, afară numai dacă morala voastră n'o găsi că cea mai mare răutate nu e să faci o răutate, ci să nu faci bunătăţi. Acolo unde nu voiu mai avea de sigur nevoie de umbrelă, ploaia de binecuvântări nu va mai însemna nimic pentru mine.

Aşa dar să n'ai un moment teamă, nepoate, că voiu lăsa un ban din averea mea la vreun institut de binefacere sau la vreo Academie; în cazul din urmă, aş fi chiar imoral; versurile rele ca toate faptele rele nu trebuesc niciodată încurajate — toată morala voastră spune. Ţi-o las averea mea ţie pentru că ştii să-mi mulţumeşti mai înainte de a o atinge; te-ai plătit, prin urmare, cât ai putut; eşti achitat: eşti scutit să-ţi mai tipăreşti la moartea mea, negustoreşte, pe panglică albă de o palmă de lată ale tale « Unchiului tău sublim, Regrete eterne » şi impertinente, încolăcite pe un enorm covrig de violete de cârpă. N'am putut suferi în vieaţă florile artificiale şi cu atât mai puţin panglicele prea late de orice coloare, mai cu seamă politică.

Până să mă moşteneşti, primeşte dela mine o teribilă lovitură; îmi place să ţi-o dau; asta intră tot în preţul moştenirii. Află, cu multă părere de rău, că sunt foarte sănătos şi că, după spusa doctorului, care mă tunde şi mă rade, trebue să aibi mult curaj, să te 'narmezi cu multă răbdare...

II

...Sunt plictisit ca un suveran constituţional, care a trecut printr'o serioasă criză ministerială. Prezidentul consiliului, d. Ion Gafta, bătrânul intendent pe care l-am moştenit dela tata, şi-a prezentat zilele trecute demisia irevocabilă: ţi-a lăsat multă sănătate — un caz de anevrism. Moartea lui m'a afectat: dacă ar mai fi trăit măcar până 'mi scotea vinul din primăvară! mi se pare că bolobocul de Uricani a 'nceput să se oţetească. Era un an excepţional... O adevărată pagubă! Retragerea prezidentului a fost semnalul crizei generale. Tinca, faimoasa mea bucătăreasă, m'a lăsat, ca să ia de bărbat pe vechiul ei plăpumar, beţivul cela, care a deschis prăvălie pe seamă. Sper că în curând se vor duce toate economiile făcute la mine, şi Tinca se va 'ntoarce pocăită de veleităţile-i de independenţă la vechiul ei secretariat de Stat. Pe Leanca jupâneasa a trebuit, deşi era foarte cinstită şi ascultătoare, s'o dau afară: închipue-ţi că mă-sa i-a adus dela ţară pe d. Nicu, fiu-său, un ţopârlan mititel foarte urît, şi mi l-a instalat în curte pentru câteva zile. Peste o săptămână am întrebat-o ce are de gând cu băiatul; îl bagă la stăpân, ori ce? Nu; voieşte să-l bage în liceu. Foarte bine, am răspuns eu; încă un publicist, încă un bărbat de stat? foarte bine; dar în ghiveciul meu, nu am destulă încăpere să cultiv aşa nobil răsad... Şi am trimes pe mama viitorului om mare să se plimbe mai la larg.

Dar mi-am reconstituit ministerul şi sper, ca orice rege constituţional în aşa împrejurări, că am să domnesc în pace şi fără necazuri... câtăva vreme... Poate să-mi aduc aminte din când în când cu regret de Tinca: costiţele ei de viţel pe spanac... Dar în sfârşit... n'o s'o ducă ea mult cu plăpumarul!...

III

...Mă rugaseşi să-ţi trimet icre moi pe care le doreşti. De mirare cum într'un oraş ca Parisul nu se introduce odată în comerţ acest excelent articol. Găsisem alaltăieri o cutie de o calitate rară; erau însă prea puţine; de-abia mi-a ajuns mie... şi mie îmi plac în orice caz mai mult decât ţie; ştii că am mai discutat noi despre asta. Iţi promit că îndată ce vor începe să mai sosească — cam greu însă, nu crez să mai găsesc aşa minunată calitate: nu-ţi poţi închipui ce era! — îţi trimet şi ţie...

IV

...oricât ar costa! să nu uiţi: un *saumon*, două languste şi vreo trei duzini de pierseci de Montreuil. Stăruieşte să le împacheteze bine în bumbac; să nu se bată pe drum — piersecele sunt grozav de delicate; foarte belalii, — dar bune. Le aştept toate cu nerăbdare, înaintea răspunsului tău...

V

...Ai primit, sigur, scrisoarea de ieri în care te rog pentru un *saumon*...

...am împuşcat-o pe bătrâna... O bănuiam. Când am aflat că s'a dus să muşte feciorul, a trebuit să mă hotărăsc. Am luat puşca, am ieşit în prag; sta culcată şi gâfâia. Am chemat-o tare: *Vidra !* S'a sculat, — avea bale la gură, — şi a pornit şovăind cătră mine. Nu i-am lăsat al treilea pas. Am tras. Se vede că n'am nemerit-o destul de bine; a mai avut puterea să se târască până la prag, unde-i era de obiceiu culcuşul, şi acolo s'a culcat de-a binele... Mi-a mânjit pragul de sânge: trebue să pui să rază piatra... La institutul de bacteriologie s'a constatat că nu fusese turbată...

Dar în sfârşit: tot nu mai era bună de nimic; pierduse auzul şi mai cu seamă mirosul. Era şi bătrână — numai eu o aveam de peste zece ani... Excelentă căţea! Ţi-aduci aminte la raţe... ...nu uita! un *saumon*, languste şi piersicele... Sper că le-ai şi expediat. Cu poşta... Asigurate! ...

VI

...O mare greşală... Ar fi chiar o neghiobie. Eşti nebun? Ştiu că ţii foarte mult la această îndelungă partidă de plăcere, şi tocmai, prin urmare, te invit categoric să refuzi invitaţia lui Berthaud. Ce ai să cauţi tu la dânşii? Să petreci două luni de zile într'un mic castel romantic cu un savant migălos, cu o femeie bătrână şi cu o fată excentrică de optsprezece ani, cu atât mai primejdioasă cu cât mama e surdă. Eu îi cunosc: ştii ce vechi legături de prieteşug am cu dânşii. Ţi-aduci aminte că s'a cam vorbit odată răutăţi pe socoteala mea din pricina asta. Se 'nţelege că toate erau minciuni; mă ştii destul ca să nu-ţi mai spun că nu aşi strica niciodată o prietenie profitabilă pentru un roman banal. La castelul lor e un prea bun culcuş, o excelentă bucătărie şi o prea rară pimniţă, ca să mă fi gândit vreodată a turbura nişte relaţiuni solide pentru capriţii trecătoare. Câtă vreme, madam' Berthaud auzea bine şi nu fusese lovită de extincţiunea ei de voce, e drept că plăteam cam scump ospitalitatea — ce gură! Acu doi ani însă, am petrecut minunat: vorbeşte de tot stins şi n'aude de loc. Sper că de atunci până astăzi trebue să fi ajuns la adevărata perfecţie ideală a femeii. Care va să zică: o să te plictiseşti cu tatăl, o să te răguşeşti şi tu cu mama, şi o să te 'namorezi cu fata. Ai minte? Să te supui la aşa ispită? Să stai două luni de zile, la vârsta ta, cu o fată de optsprezece ani, frumoasă şi voinică; să umblaţi călare amândoi, să cântaţi la piano amândoi, să erborizaţi, să vă plimbaţi pe lună prin splendida alee... Dar asta va să zică să te duci la peire sigură.

Ştiu ce o să se 'ntâmple. O să te înamorezi ca un agiamiu, pentrucă, cu toate poveţile mele, eşti încă un agiamiu. Dar asta tot n'ar fi mare primejdie: ce e mai rău, e că o să se 'namoreze şi ea de tine. Eu cunosc fata — e un cap prea cald. Atunci, ori o să abuzezi de amorul ei, singura scuză plauzibilă a prostiei că te-ai înamorat; ori o să o iei de soţie; ori o să faceţi un roman stupid fără spirit, fără interes şi fără încheiere — un şir de foiletoane nesărate a unui ziar care a încetat să mai apară înainte de sfârşirea povestirii. In cazul din urmă, ai fi o secătură, de care mai târziu o să râză cu despreţ tocmai tânăra; în cazul întâiu, m'ai face să pierz prietenia lui Berthaud, ceea ce nu-ţi permit; în cazul al doilea, ai pierde tu moştenirea mea — pentrucă, încă odată ţi-o repet, te desmoştenesc din momentul ce fiind eu în vieaţă te apuci să prăseşti, şi chiar numai să-ţi iei nevastă. După moartea mea, te poţi duce şi 'n Orient, poţi lua şi treizeci de soţii, dacă te simţi în stare să hrăneşti şi mai ales să auzi atâtea guri; poţi prăsi, pentru gloria profetului, o sută de ieniceri, puţin îmi pasă; cât trăiesc însă, tu singur mi-eşti prea destul: te rog nu te multiplica, e în interesul tău să nu mă sileşti a-mi împărţi simpatia ce-ţi port.

Şi mai la urmă, te opresc să răspunzi afirmativ la invitaţia amicului meu Berthaud; locul la ei e prea strâmt pentru ca să găzduiască doi străini, — ştii că o cameră trebue să o păstreze totdeauna pentru bătrâna Berthaud, căreia-i abate din când în când să lase Parisul şi să le pice pe spete fără să dea de ştire, — şi am pus de gând să mă invit eu la dânşii în vara asta. Tu, vino la Sinaia; îţi pun la dispoziţie vila mea; tot mai bine, decât s'o las închisă pe mâna slugilor, sau s'o închiriez la o familie cu copii, — să-mi devasteze grădina şi să-mi ruineze casa. O să petreci bine. In anul acesta se promit la Sinaia *monts et merveilles* — poate o vizită de suverani străini, festivităţi... mai ştiu ce! Pe urmă, nu e rău din când în când să 'ncepi a frecuenta şi societatea noastră. In orice caz, la Sinaia nu vei avea să regreţi absenţa domnişoarei Berthaud — mult mai comod — şi fără primejdie. In privinţa asta, ce e drept, nu dau societatea noastră pe cea franceză.

Complimente la Berthaud. Le-am scris şi lor de proiectul meu; spune-le că mi s'a făcut dor de aleea lor şi mai ales de pimniţă. Sosesc la ei de azi în trei patru săptămâni; te aştept prin urmare să-ţi iei vila în primire. Ştiu că o să le facă mare plăcere. Să-mi gătească odaia albastră, care n'are după amiazi mult soare — lor le place soarele toată ziua; mie numai dimineaţa — şi e şi mai departe de piano: fata ciocăneşte dimineaţa într'un mod îngrozitor.

Te aştept la Sinaia...

VII

(telegrafic) Primit scrisoarea. Renunţă München. Vino direct fără zăbavă. Voiu timp; mă opresc pe drum, locuri favorite. Aştept nerăbdător.

VIII

...Iţi scriu în fuga mare. Aici, la bietul Berthaud, s'a 'ntâmplat ceva foarte neplăcut. Bătrâna ne-a căzut pe spate sub pretext că e prea cald la Paris; închipuie-ţi ce sensibilitate termometrică la o veche roşcovă! îi era frică să nu se svânte mai tare. Nepoată-sa Mariana, fluşturatecă şi rău crescută cum o ştii, a vrut să aprinză în onoarea bunichii un mare foc de bengal; a umblat în borcanele şi flacoanele lui Berthaud şi, fără să spună cuiva nimic, şi-a preparat compoziţia.

Eram seara pe terasă cu roşcova şi cu soţii Berthaud. Mariana a plecat de lângă noi, ca să ne facă o surpriză: şi ne-a şi făcut-o, destul de plăcută, ce e drept. Nu mai ştiu de ce vorbeam, şi ne pomenim deodată cu o pocnitură puternică; un nor de fum luminos vânăt ne orbeşte, şi auzim ţipetele Marianii! Alergăm iute.

Mariana se tăvălea pe iarba udă cu obrazul, mâinile şi corsajul pârlite. Inchipuie-ţi petrecere! Doctorul a venit a doua zi: ochii, poate, or să-i scape; dacă nu amândoi, dar unul e garantat — pe semne că n'a stat tocmai drept cu faţa când a dat foc fişicului cu ingenioasa ei compoziţie; dar figura rămâne pe vecie arsă; e oribilă de văzut. Eu îţi mărturisesc că nu mă pot uita la ea; nu-ţi poţi închipui ce desgustătoare înfăţişare. Dar văicărelile celorlalţi! Aşa că pentru mine, care ştii ce milos sunt, a devenit insuportabilă şederea aici.

Totuşi, nu pot să-i las în aşa situaţie, pe nişte vechi şi buni prietini — bieţii oameni! De aceea, îndată ce vei primi această scrisoare, fă-ţi bagajul, închide vila, ia cheile şi porneşte spre Paris. Eşti dator să vii să ajuţi, să îmbărbătezi cu prezenţa ta, în aşa momente grele, pe nişte buni şi vechi prietini. In aşa ocazii se cunoaşte prietişugul. Cu atât mai mult cu cât sărmana Mariana nu mai poate fi primejdioasă nici chiar pentru un ageamiu ca tine. S'o vezi! e oribil de slută! Cine strică? Imi pare foarte rău, dar n'am ce-i face. Când spuiu eu că decât să facă cineva un copil, mai bine să înghită ca anticul cinic o caracatiţă vie! In fine!

Pornesc odată cu aceasta spre Viena. Te voiu aştepta de Miercurea viitoare la gara de West la trecerea trenurilor pentru Paris. Adu-mi cheile. Pecetlueşte pimniţa. *A quelque chose malheur est bon.* Mi s'a deranjat partida de odihnă la Berthaud; dar în schimb ajung la Viena tocmai bine: seara se dă la operă *il Matrimonio segreto.* De mult n'am auzit-o!

Care va să zică la Viena... Nu uita să pecetlueşti pimniţa...

IX

...Imi pare foarte rău de ea, dar trebue să avem curaj a ne închina soartei. Oricum, dacă ochiul stâng îi rămâne, cum are destulă avere ca să trăiască bine, nu e complet nenorocită. O, Doamne! câţi sunt mai nenorociţi decât ea! nici nu-mi vine să mă gândesc. Dacă rămânea frumoasă şi întreagă, s'ar fi măritat de sigur. Cine ştie pe cine lua? cine ştie ce se 'ntâmpla? Bărbat... rude... copii... Nu se ştie dacă mizeria ce şi-a făcut-o singură n'a scăpat-o de alte mizerii mai mari ce puteau să i le facă alţii.

A propos de mizerii cari ţi le pot face alţii. Ai cunoscut aici pe doamna Z...? In scrisoarea următoare, am să-ţi povestesc proasta aventură în care m'a vârît această graţioasă veche cunoştinţă.

Spui că pe acolo vă plouă continuu; trebue să vă plictisiţi grozav. Am avut noroc: aci la Sinaia, e o vreme strălucitoare. Complimente la toată familia Berthaud. Crez că acum s'au mai obicinuit cu nenorocirea lor: nenorocirea e ca încălţămintea, care te bate câtva timp până se dă după picior...

(*Epoca literară*, 22 Aprilie—13 Mai 1896, *semnat:* Caragiale; neretipărit)

MOŞII

(Tablă de materii)

Turtă dulce — panorame — tricoloruri — bragă — baloane — soldaţi — mahalagioaice — lampioane — limonadă — fracuri — decoraţiuni — decoraţi — doniţe — menajerii — provinciali — fluere — cerşetori — ciubere — cimpoaie — copii — miniştri — pungaşi de buzunare — hărdaie — bone — doici — trăsuri — muzici — artifiţii — fotografii la minut — comèdii — tombole — « Moftul Român » No. 8 — oale — steaguri — flaşnete — îngheţată de vanilie — fleici — stambă — căni — pelin — căluşei — scrânciob : *cele din urmă invenţie care era şi la expoziţia americană* — pinteni — biciclete — cai — vite — jandarmi — basmale — telegrafişti — nepoate — mătuşi — ţaţe — neni — unchi — veri — văduve — orfani — portretul Ţarului — « Moartea Vânătorului » — icoane — bricege — săpun — lumânări — panglici — prescuri — măcelari — grâu — cofeturi pentru colivă — beţivi — căciuli — cojoace — căpestre — boi — hârâitori — Prima societate de basalt şi terracotă — Stella — sticle — fân — cercuri — doage — buţi — plăpumi — saltele — perne — flori — scaune — paturi — mese — beteală — oglinzi — cercei — inele — ibrice — turci — lighene — doftorii de bătături — săpun de pete — madipolon — ace englezeşti — mere — portocale — năut — floricele — şerbet — răcoreală — Marsilieza — lulele — luleaua Neamţului — « Deşteaptă-te române! » — sacâz — sifoane — ciucalată — acadele — plesnitori — tunuri — căluşari — smochine — păpuşi — poame — capul vorbitor — Leul de mare — « Vasilache » — copilul cu trei picioare — încercare puterii — distracţia americană — belciuge — fonografe — războiul român pentru ţesut — mingi — urcioare — bere — cruci — Dumnezei — fluere — alune prăjite — Bragadir — fisticuri — Luther — beigălă — Opler — călăreţi — orbeţi — birji — schilozi — automobile — zamparagii — guvernamentali — opozanţi — « Visul Maichii Precistii » — « Minunile lui Sf. Sisoe » — « Alexe omul lui Dumnezeu » — borangic — ţâri — sardele — lămâi — brânză — urdă — caşcaval — slănină — roabe — velinţe — altiţe — bibiluri — fote — perdele — ştergare — marame — furci — căldări — pirostrii — lopeţi — albii — copăi — fedeleşuri — porci — mătănii — paiaţe — rogojini — parfumuri — ciorapi — iminei — ghete — cisme — papuci — mătăsării — piepteni — drâmburi — darace — cobze — pomadă — clarinete — maimuţe — orice obiect 30 de bani — certuri — chefuri — aldămaşuri — tămbălăuri — « Numai 40 de bani ocaua de Drăgăşani, vechiu veritabil! » — « 5 bani cafea gingirlie! » — nuci — sare — salam de Sibiu — « Hop şi eu cu Ţaţa Lina! adevărata plăcintă română şi cozonaci moldoveneşti! » — prafuri de pureci — covrigi — roşcove — frânghii — stafide — curele — şei — hamuri — clopote — căruţe — coşuri — bomboane — rahat — muzici — gogoşi — pălării — testemele — muşte — popi — cocoane — mateloţi — împiegaţi — pensionari — suprimaţi — popor — seniori — dame — MM. LL. — AA. LL. — târgoveţi — târgoveţe — ţărani — ţărance — intelectuali — artişti — poeţi — prozatori — critici — burgheji — tramcare — tramvaiuri — capele pârlite — jupe călcate — bătături strivite — copii perduţi — părinţi beţi — mame prăpădite — guri căscate — praf — noroiu — murdărie — infecţie — lume, lume, lume — vreme frumoasă — dever slab... Criză teribilă, monşer!

(*Moftul Român,* No. 8, 18 (*sic,* în loc de 20) Maiu 1901, *semnat:* Car.)

MARE EXCURSIUNE ROMÂNĂ PRIN JUDEŢUL NEAMŢU

In patru zile: Joi 20 — Duminecă 23 August 1898
Programa oficială

Ziua I. — Adunare generală a comisiunii petrene[1] la gara Piatra-Neamţ orele 8 a. m. Primirea oaspeţilor bucureşteni[2] la sosirea trenului 25, orele 8,10 dim. Schimb de discursuri. Imbrăţişări cordiale. Excursioniştii iau loc în trăsură. Sunt toţi veseli. Plecarea 8.30 dim. Amiazi dejun Varatic. In timpul zilei, vizita la Agapia; apoi la Oglinzi. Aci, li se administrează la toţi duşuri reci. Scara, cină, panţarolă, table, etc., şi noaptea, odihnă la Mânăstirea Neamţului.

Ziua II. — Dis de dimineaţă, borş, moară (zeamă) de castraveţi acri, sau simplu bicarbonat de sodă numai cu vin vechiu, la mânăstirea Neamţului, înainte de plecare, pentru dregere. Amiază, la Petru-Vodă, 999 metri şi 33 de centimetri d'asupra nivelului Mării-Negre. Aci, dejun cu băutură: toţi sunt obligaţi a se ţinea la înălţime, până vor da din coadă 'n vale. Seara, cină, panţarolă, table, etc. şi odihnă la Durău.

Ziua III. — Dis de dimineaţă aceeaşi dregere ca şi ieri: apoi, când soda îşi face efectul, un salut Ciahlăului. Amiazi, dejun Hangu. Vizită la Bicaz. Seara, cină, panţarolă, o tăblică etc. şi apoi odihnă la Tarcău.

Ziua IV. — Iar dregere şi iar stricare, la Tarcău. Seara, reintrare triumfală în reşedinţa judeţului Neamţu.

N. B. — Pentru repatriarea bucureştenilor se va desbate ulterior, luându-se în considerare gradul de zăpreală în care respectivii se vor afla la sfârşitul zilei a patra, când se 'ncheie excursiunea oficială, rămânând ca la Moşi, afară din program, încă o zi pentru spălătură de ploscă.

---

[1] Dd. N. N. Albu, prefect jud. Neamţ; Fr. Papp, membru al Onor. Curţii de Apel din Galaţi; N. Rosetti-Bălănescu, mare proprietar; I. L. Caragiale, mare rentier.

[2] Dd. D. Aug. Laurian, profesor, publicist; Florian, preşedinte al secţiei III Onor. Trib. Ilfov.

Extract din regulamentul pentru excursiuni române

§ *Despre purtări :*

Art. 11. — Jocurile de ştiinţă şi de noroc se vor juca în genere păstrându-se condiţiile admise la Clubul Tinerimii din capitala Regatului.

Art. 12. — In specie, la panţarolă, nu se va juca de sub as decât în cazul când jucătorul de sub mână va fi prea avansat în puncte.

Art. 13. — La table, când adversarul are zarul înainte şi mai are numai patru puluri de luat la as, iar tu ai cinci, eşti obligat să-i cedezi partida.

Art. 14. — Nu se vor trânti cărţile, zarul şi tibişirul în niciun caz. Asemenea este strict oprit a se scuipa cărţile, zarurile şi creta; deoarece pe lângă că nu e lucru convenabil, un zar scuipat, fiind aruncat cu meşteşug, se aşază pe partea scuipată şi astfel Norocul îşi pierde vechea reputaţie că e orb; iar creta scuipată nu mai poate scrie pe tăbliţă.

Art. 15. — La caz de supărare pentru goană de carte sau de mâhnire de ghelele, se poate înjura, însă nu direct personal pe adversar; nu cad se 'nţelege sub previziunea acestui articol cazurile de conştiinţă, când înjuri pe adversar în gând; însă chiar aceasta nu se cuvine decât în cazuri de manifestă goană de carte sau de ghelele insuportabile.

Art. 16. — In mănăstiri de ambe-sexe niciun excursionist, indiferent de naţionalitate, protecţiune sau confesiune nu are voe a înjura, sub niciun cuvânt, de cruci. Troiţă, iconostas, aiasmă, în fine de tot ce priveşte religia străbunilor noştri, paladiul naţionalităţii române. Alte înjurături inocente, de domeniul strict familial, sunt permise, de exemplu: de moşi, mătuşi, soacră, tată, mamiţică, cu restricţia dela articolul precedent privitoare la respectul datorit persoanii partenerilor, ascendenţilor, descendenţilor şi colateralilor acestora.

Art. 17. — Nu e permis a se blestema şi înjura decât cartea sau zarul său propriu; întru cât priveşte pe ale partenerilor, se permite numai râsul sardonic şi aluzia ironică asupra noroacelor pe care le au în genere agiamiii.

Art. 18. — In caz de joc la băutură, aceasta din urmă primează, şi viceversa: în caz de băutură la joc, primează aceasta din urmă. Dacă din băutură prea-prea ori de multă scârbă de carte sau zar, va voi cineva să părăsească desperat panţarola sau tablele, poate juca chindia. Este însă absolut interzis a se juca chindia la interes.

Art. 19. — La caz de excesivă bună dispoziţie, este absolut oprit excursioniştilor a se deda, mai ales în mănăstiri de bărbaţi, la scandaluri nocturne.

Art. 20. — Pe tot teritoriul excursiunii, băutura este permisă fără nicio rezervă; dar nici nu se bucură de vreo primă de încurajare.

Art. 21. — La excursiunile pe uscat, boala de mare nu este obligatorie.

(*Reformatorul*, Anul V, nr. 237, Piatra-Neamț, 21 Iulie 1923)

POETUL VLAHUȚĂ [1]

— SCHIȚĂ —

III

Noaptea nu a fost prea liniștită nici pentru părintele Mantu... A ațipit foarte târziu și curând după aceea s'a trezit — o stare nervoasă explicabilă la un predicator, care, iritat în grad suprem de tot ce-l înconjoară, e în ajunul operei sale culminante — o filipică din amvon. S'a coborît din pat, a deschis un geam, închizând la loc fereastra numai cu plasa de sârmă, care oprește albinele să se rătăcească prin odaie.

S'a luminat bine de ziuă. Stupii lucrează cu energia proaspătă a dimineții. Părintele se gătește, se 'mbracă repede și iese din odaie prin față. Deși foarte emoționat de apropiarea marelui moment, el știe să se stăpânească... Face o mică inspecție mai întâi la *opus*, apoi la brazdele grădiniței.

Brazdele acestea sunt opera domnișoarei Veturiei. De o parte și de alta a intrării casei, în fața celor două șiruri de stupi, ele reprezintă câte trei coroane tricolore. Sunt așa de potrivite fețele florilor în vărgi unduioase: dela tonul cel mai deschis pân' la cel mai închis, garofițe și călțunași, roșii și galbeni, și albăstrele, iar în vârful fiecărei coroane câte-o cruce stufoasă de o singură coloare din cele trei, foarte aprinsă și hotărîtă.

Și ochii părintelui sunt acum mai iritabili, și brazdele tricolore sunt mai strălucitoare ca totdeauna sub roua dimineții, înainte de răsăritul soarelui. Deși nu suflă vântul de loc, câteva flori mai înalte, în vârful vrejului lor fraged și mlădios, se leagănă molatec, biruite de zorul albinelor. Pe amândouă aleele, nimini — nimini încă nu s'a deșteptat în Opidul-Nou.

In această singurătate, părintele privește mult armonica înfățișare a cuprinsului său, și e mulțumit. Dar un ton discordant îi izbește privirea: o buruiană! ea a stat ascunsă de privigherea grădinăresei, care, distrasă acum de alte preocupări mai înalte, și-a cam uitat de grija brazdelor; acu, buruiana a îndrăsnit să-și ridice sus vânăta floare sălbatică. Părintele, după ce o privește lung, se încruntă și o jertfește fără milă din rădăcină: afară buruiana care vrea să strice armonia tricolorului! Apoi intră în odaie; obosit se trântește pe o canapea, cu capul spre fereastră, cu mânile încrucișate sub cerbice, și cu gândul încă la buruiana aceea îndrăsneață, începe să-şi recapituleze punctele predicii... Gândurile, cari 'n întunerecul nopţii au fost încâlcite, ies acum pe rând la lumina dimineţii să se limpezească.

---

[1] Partea I — II în «Opere», III *(Addenda)*, ediție îngrijită de Paul Zarifopol.

Afară urmează cunoscutul preludiu cu nemărginit înţeles, pe care de-atâta vreme îl cântă gârla şi stupii. Gândurile părintelui se rânduesc şi se pornesc încet-încet după adierile acestui vechiu preludiu, se supun disciplinii ritmului neînduplecat şi încep să curgă limpezi unele după altele, fără şovăire, fără piedică, fără moment de îndoinţă, urmând undele cântăreţe ale gârlii şi tactul clocotirii din stupi.

Aceluiaşi preludiu, vine acum să se superpue alte vibraţiuni: din odaia domnişoarei Veturiei se aude în surdină pianul ş'un glas tânăr: « Deşteaptă-te, Române! ». De astă dată simfonia e completă... Dar ciudat! cu cât mai mult ascultă părintele această sublimă şi vastă cântare, cu atât pare că el se depărtează de dânsa... se tot depărtează... Fără niciun clètin, lin şi treptat, se 'nchide lumina sunetelor încetul cu 'ncetul, precum încetul cu încetul se 'nchide şi lumina bolţii seara, într'amurg, treptat, lin şi fără niciun clètin.

Acum lumina simfoniei este stinsă aproape cu desăvârşire... Pleoapele părintelui s'au închis. De-abia mai clipesc încă într'o nemăsurată depărtare acordurile vitejeşti:

« Inalţă-ţi lata frunte şi cată 'n jur de tine...».

Părintele e pe alte locuri... departe, foarte departe — pe când aci, gârlă şi stupi şi piano şi glas de nouăsprezece ani îşi urmează concertul cu mult *brio*...

S'a isprăvit în sfârşit cu bine un războiu uriaş, la care trebuia s'ajungă cândva două neamuri ce de-atâtea veacuri sunt osândite să trăiască împreună pe o aşa de frumoasă ţară, urîndu-se şi duşmănindu-se din fundul rărunchilor, neştiind niciodată de ce, şi având totdeauna pentru ce.

In faţa puterii formidabile a celui apăsat, a îngenunchiat trufia apăsătorului secular. Au fost crude şi negre aceste zile, nu atâta de durere cât de nerăbdare, nu atât de părerea de rău şi de mila sângelui vărsat în valuri, cât de îndoiala izbânzii. Dar în sfârşit a vrut Dumnezeu, şi pacea s'a 'ncheiat: e soluţiunea necesară a unei vaste conflagraţii, ce ameninţa să năruiască un continent întreg. O mare cruce de aur cu pietre scumpe străluceşte de-asupra Sfintei-Sofii, pe când o altă cruce strâmbă e frântă şi smulsă din fundul unei vechi coroane, totdeauna trufaşe şi 'mpilătoare.

Sângele a 'ncetat să curgă, şi, la lumina aceluiaşi soare de-acum trei sute de ani, porţile de fier ale cetăţii Alba-Iulia se deschid de perete să primească pe biruitor, pe stăpânul ce se 'ntoarce în casa lui uzurpată de vremuri de către un sălbatic cutropitor. Din toate plaiurile şi văile curg roiurile unui mare popor. O mândră oaste biruitoare s'apropie, cu steagul tricolor în frunte... In sunetul triumfal al muzicilor, un rege măreț și sever, înconjurat de un strălucit stat-major, înaintează încet, călare pe un cal alb. E o pădure de steaguri care i se 'nchină... Zidurile cetății bătrâne parcă se sgudue de glasurile neamului întreg, care aclamează pe erou.

Părintele Mantu, ținând cu o mână pe poetul Vlahuță și cu cealaltă pe doamna Veturia Vlahuță, născută Mantu, care duce 'n brațe pe primul ei născut, străbate cu greutate prin mulțime, aproape de poarta deschisă a cetății: tocma acum regele și statul-major au ajuns aci. De pe bastionul porții un steag se 'nchină de trei ori; procesia se oprește, ca prin farmec; muzicile și uralele amuțesc. Rar și solemn bate de trei ori tunul puternic al cetății, căruia de trei ori pe rând îi răspunde imnul: «Trăiască Regele!». O clipă, tăcere. Toată lumea ascultă pătrunsă până 'n fundul rărunchilor; toți caii stau drepți, nemișcați, cu nările umflate, cu ochii țintă pe poarta pe care trebue să intre; toate piepturile se umflă. La semnalul trompetelor, oastea apleacă armele ca pentru rugăciune, Regele își descopere capul încărunțit în câteva săptămâni — toată lumea se descoperă. Regele își face cruce — toată lumea face-asemenea. Niciun sgomot, nicio mișcare, toate inimile au încetat de-a mai bate.

«Dumnezeu al Românilor! zice regele cu glas puternic, mulțumescu-ți pentru 'ntregul meu popor și pentru mine, că m'ai învrednicit să calc pe urmele lui Mihai-Viteazul. Privește, Doamne, din înaltul cerului, și de acum înainte pe poporul tău, așa de crud încercat de veacuri, și ajută-l să-și stăpânească de-acum în pace moșia, pe care și-a recăpătat-o cu-atâtea jertfe, după voia ta!»

Procesia intră pe poarta cetății. Iată trăsura Reginii încărcată de flori și trasă de șase corcituri de zebra, foarte neastâmpărați. Augusta poetă privește țintă la locul unde stă îngenunchiată doamna Veturia Vlahuță, născută Mantu, o recunoaște, și-i trimete, cu un zâmbet și-o sărutare de inteligență, un trandafir. Regina e surprinsă văzând pe vechea și iubita ei cunoștință ținând în brațe un băiețel...

Regele a intrat în cetate și a mers drept la catedrală. După *Te-deum*, a mers la casa orașului și a iscălit, în fața poporului, decretul prin care se amnestiază, după dezarmare, toți Ungurii revoltați...

Marșul s'a repetat de-atâtea ori. Domnișoara Veturia l-ar începe înc'odată, dacă din perete n'ar suna cucul «jumătate la șăpte». Părintele și toată lumea trebue să meargă la biserică. E de mirare cum de nu s'a sculat bătrânul pân'acum...

Veturia merge în vârful degetelor mai întâi la ușa poetului. Ascultă... Nicio mișcare... Doarme... de sigur a veghiat mult pentru a-și compune toastul. Fata trece la odaia părintelui. Ușa este crepată. Ascultă. Nimic... A ieșit de sigur... Ea îndrăsnește și intră...

Părintele îmbrăcat doarme pe canapea cu faţa 'n sus. Chipul său are o stranie expresie. Omul e, de sigur, sbuciumat de un vis puternic; se 'ntinde ţeapăn, îşi ridică bărbia încordându-şi gâtul; geme, oftează, şi două lacrimi groase îi şirue de-a-lungul pe obraji... Trebue să-l deştepte:

— Tată!

Părintele se scoală repede. O clipă stă uimit cu ochii mari, ca şi cum nu şi-ar putea da seama de locul străin în care se trezeşte deodată, fără să ştie cum a ajuns acolo... Apoi deodată, încă nedesmeticit, apucă şi strânge la piept capul copilei, mai frumos şi mai luminos astăzi ca totdeauna, sărutându-i de multe ori fruntea curată, peste care ea simte curgând bunele lui lacrimi de bucurie:

— A! zice părintele în extaz, ce vis, Veturio! Ce vis mândru şi frumos!

(*Epoca literară*, Nr. 9, 10 Iunie 1896, *semnat:* Caragiale)

IMAGINAŢIE, STIL ŞI CLISTIR

D. dr. Petrini-Galatz, luând în stăpânire postul de director general al serviciului sanitar, a înaintat o « circulară — către domnii medici primari de judeţe, medici de oraşe, medici de spitale, medici de plăşi şi către toţi veterinarii oficiali », — pe care n'o putem în destul recomanda şi profanilor iubitori de lecturi interesante.

Din această admirabilă circulară rezultă adevăruri nouă, necunoscute până astăzi; astfel, rezultă că:

«...preocuparea principală a serviciului sanitar a fost în totdeauna scăderea morbidităţii şi mortalităţii...».

Prin ce însă s'ar putea scădea morbiditatea şi mortalitatea? Nimini n'a ştiut-o până acuma, nici chiar medicii, nici chiar veterinarii. Astăzi toţi o putem şti, toţi, chiar medicii, chiar veterinarii.

Iată prin ce:

«...prin îmbunătăţirile zilnice în exiginţele igienii...».

Care va să zică îmbunătăţindu-i exigenţele, Igiena devine mai uşoară de înţeles de oameni şi de vite, şi prin urmare mai lesne de practicat.

Circulara apoi conţine maxime şi aforisme filosofice de o profunditate în adevăr clisterică. De exemplu:

«...Spre a ajunge să fim utili ţării şi familiei, trebue să muncim cu râvnă şi cu inteligenţă ».

«...Când principiile şi cunoştinţele igienice vor fi cunoscute şi apreciate de toată poporaţiunea noastră, rolul medicului va deveni mai eficace...».

« Apostolul ştiinţei umanitare trebue să se deosibească de ceilalţi funcţionari ».

— Prin ce? întreb eu.

D. director general al serviciului sanitar răspunde îndată:

«...prin îndeplinirea exactă şi conştiincioasă a funcţiunii ce-i este încredinţată şi printr'o conduită *exemplară*».

A! care va să zică ceilalţi funcţionari...

«Vedeţi dar, domnule medic, adaogă îndată circulara, că nu vă cer lucruri imposibile».

Dar deşi le cere *la toţi* aceste lucruri nu imposibile, directorul general se grăbeşte a adăoga:

«... sunt sigur că *mulţi* dintre d-voastră ţineţi ca şi mine, ca medicul să fie apreciat la justa lui valoare».

Şi acum o anecdotă pentru a termina.

La răspântia bulevardului, o teribilă mişcare de trăsuri, tramcare, tramvaie electrice, automobile, biciclete. Prin învălmăşeală, o babă surdă beată frântă trece d'a curmezisul, copăcel-copăcel, ca pe câmpul larg dela Obileşti. Birjarii, vizitiii dela tramcar îi strigă — degeaba; un automobil era cât p'aci s'o calce, două biciclete au ocolit-o ca nişte rândunici; dar iată! o clipă, şi baba are să dispară sub roatele tramvaiului electric, care trece ca praştia. Un sergent de stradă vede; sare de grabă, o înşfacă pe babă de ceafă, şi-o smulge dela atingerea morţii grozave. Tramvaiul a trecut fără s'o atingă. Baba smucită scapă o legătură care o purta în mână; din legătură sar cât colo nişte ouă, cari se fac terciu şi o sticlă cu rachiu de drojdii, praf. Baba se 'ntoarce indignată şi ocăreşte pe omul autorităţii. Maica ta, Christoase! In ezerciţiul foncţiunii? ceara şi anafura! Şi omul autorităţii îi arde babii surde două palme de-o face să auză la moment din două părţi clopotul dela Mitropolie. Baba, auzind după atâţia ani, cade de bucurie pe şezute la marginea trotoarului şi 'ncepe să plângă făcându-şi cruce.

Minunea minunilor!

Salvată!

Ei? Ce fel de om este acest brav sergent?

— Un brutal! zici d-ta.

— Un făcător de minuni! zice un altul.

— Un salvator! zice un al treilea!

— Nu, domnilor, zic eu. Răspunsul cel mai nemerit la întrebarea mea, îl găsesc tot în circulara d-lui director general al serviciului sanitar:

«Când cineva 'şi alege mediul în care trăieşte, când îşi îndeplineşte datoria cu abnegaţiune şi caută a da repede ajutorul său celor suferinzi, contribue la înălţarea prestigiului medical...»

— Aceasta a făcut-o dar sergentul meu, a contribuit la înălţarea prestigiului medical... şi astfel:

«...merită stima tutulor!» adăogă minunata circulară.

(*Moftul Român*, nr. 2, 8 Aprilie 1901, *semnat:* Ion).

NEINȚELEGERE

Primim următoarea scrisoare dela eminentul dr. Iodoform:

Domnule Director,

Decis, să-mi consacru întreaga mea activitate științei române, am primit bucuros, onoarea de a colabora la *partea științifică* a enciclopedicei d-tale reviste. Aci, în sferele senine ale științei (sau mai drept, în emisferele sale, o jumătate fiindu-ți rezervată pentru politică și literatură) aci, zic, speram să rămân departe de politica neagră și de literatura verde. Ințelegi dar cu câtă mâhnire am văzut că « Ion », Caragiale dragă, a strecurat, în coloanele eminentei tale reviste, o nedreaptă critică științifică la adresa unui confrate, pe care-l stimez ca om și apreciez ca savant. Sper că pe viitor nu se va mai primi asemenea știință cu tendințe politice, știință nedemnă pentru o revistă atât de serioasă ca « Moftul Român ».

Dr. Iodoform

Să ne ierte excelentul nostru amic și colaborator, dr. Iodoform, a-i spune că este aci o regretabilă neînțelegere. Mai întâi colaboratorul nostru *Ion* îi declară pe onoare că împărtășește pe deplin sentimentele d-sale de stimă pentru valorosul profesor d. dr. Petrini-Galați, atât ca om cât și ca savant; dar tocmai asta, crede *Ion*, îl obligă să atragă atenția d-lui director general al serviciului sanitar asupra stării precare a stilului său. Nu crede d. director general că ar fi nemerit să-i administreze la timp un tonic, pentru ca să nu aibă durerea de a înregistra o unitate mai mult în coloana mortalității?

Cât despre bănuiala că noi am încerca să băgăm politica în știință ori vice-versa... A! Noi? Noi să facem așa mixtură, astfel de pomadă? Nu cumva excelentul nostru amic ne ia drept doftori!?

(*Moftul Român*, nr. 3, 15 Aprilie 1901, *semnat:* I. L. C.)

POȘTA REDACȚIEI

E un obiceiu consacrat, în publicitatea noastră beletristică, rubrica așa numită « Poșta Redacției ».

După părerea noastră, această rubrică ar trebui să fie locul comunicărilor scurte pe care redacția unei foi le face în grabă și numai de reală nevoie colaboratorilor săi, admiși sau admisibili.

Exemple.

Primim dela d. X... un articol plin de vervă, dar, din nenorocire, nepotrivit cu cadrul foii și cu linia ei directivă; totuși acest articol, dacă i s'ar reduce dimensiile printr'un inteligent procedeu de condensare, și dacă i s'ar tempera aluziile personale, ne-ar conveni foarte bine, ar putea chiar face norocul unui număr al « Moftului Român ». Atunci scriem la *Poşta Red.* :

« Rugăm pe d. X... să-şi dea osteneala a trece, în primul moment liber, pe la noi, unde i se vor comunica lucruri interesante ».

Sau avem un colaborator eminent, care se gândeşte foarte rar la noi, bunioară excelentul nostru amic d. dr. Iodoform. Vedem că nu ne mai dă semne de vieaţă, pe când cetitorii îl reclamă. Ce e de făcut? Scriem la *Poşta Red.* :

« Directorul « Moftului Român » rănit mortal de o epigramă a lui Cuza iscălită *Teleor*. Pacientul e într'o stare desperată. Dr. Iodoform e călduros rugat a trece imediat la redacţie ».

Aşa, da; înţeleg — la nevoie.

Dar să deschid o rubrică specială, unde să stau de vorbă cu toţi aceia cari, neavând altceva mai bun de făcut, mă bombardează cu ofertele lor benevole de colaborare! Să stau de corespondenţă cu ori ce liceean, care nu merge la liceu; cu oricine, funcţionăraş administrativ, judecătoresc, telegrafo-postal sau comercial, dăscălaş ori dăscăliţă, care, având succese de spirit în cercurile sale familiale, colegiale sau amicale, s'apucă, în momentele-i perdute, să anuleze hârtia albă cu inepţiile sale, anexate pe lângă o scrisorică « cu rugăminte de a găsi un locşor cât de mic în mult stimata d-voastă foaie! »

Articolaşe, poezioare, epigrame, idile, satire, poeme 'n proză şi fel-de-fel de meditaţiuni, reverii şi alte asinării!

Dar cine strică? Autorii?

— Nu!

Strică oamenii cari-i încurajază, cari îngădue din când în când să se arate la lumina tiparului ridicula ori deplorabila monomanie de publicitate a unor creaturi d'abia în stare a fi proşti cititori necum autori suportabili.

Ei! această îngăduială o considerăm noi cei dela « Moftul Român » ca o mare primejdie, ca o adevărată calamitate în drumul culturii noastre naţionale. Şi de aceea declarăm că, dacă foaia noastră nu se poate susţinea fără concursul amatorilor maniaci, mai bine să piară! — decât să se facă gazdă şi debitant de contrabandă şi de mardă beletristică, mai bine să 'nchiză dugheana!

Iată! câteva zile de când a reapărut bietul « Moftul Român »; e incredibil numărul *operelor* ce ni s'au trimis cu poşta — o ladă plină!

Dar să-ţi fie autorul copil, — să-i rupi urechile! dar să-ţi fie slugă, — să-l ei în palme! rob — să-l spânzuri!

Dumnezeule! o fi vreo ţară pe lume în care să bântue mai cu furie ca la noi grafomania şi spanacografia?

Neghiobul! în loc să dea de pomană la un biet cerşetor, mai bine dă un gologan pe o cartă poştală, ori trei pe un timbru, ca să ne trimită nouă spurcăciunile lui mentale « cu rugăciunea de a le publica în cel mai apropiat număr, şi în orice caz a-i răspunde la *Poşta Redacţiei* »!

Vezi dumneata! După ce ne plictiseşte cu inepţiile d-sale, mai vrea domnul să-i ţinem şi socoteală de ele şi să stăm de corespondenţă cu d-sa!

Apoi dacă-i aşa, să răspundem odată şi bine, la unul pentru toţi: « *Poşta Redacţiei.* — Stimate d-le Spanacopolu, spiritul şi producţiile dumitale beletristice or fi poate bune în cercul amicilor şi familiei dumitale. Du-te cu ele în familia dumitale! »

*

Aşadar, să se ştie: « Moftul Român » nu corespunde decât la nevoile sale prin *Poşta Redacţiei* şi nu publică absolut nimic până ce nu cunoaşte personal pe autor.

— Dar atunci, ne 'ntreabă un cititor, cum rămâne cu căldurosul apel din numărul trecut?

— Aceea-i altceva, răspundem noi; apelul acela este adresat către oamenii cu talent şi de spirit!

(*Moftul Român*, nr. 3, 15 Aprilie 1901, *semnat:* Caragiale)

IMPOSIBIL

Scrisoarea nemuritorului Tolstoi urmează a fi comentată de toată presa europeană şi americană. « Moftul Român », ca făcând parte din această presă, îşi permite a face şi el o mică observaţie asupra acestei geniale programe de revoltă sufletească.

Marele rus zice, terminându-şi scrisoarea, că, dacă Christos ar apărea iar pe pământ, ar goni din biserică pe făţarnicii sacerdoţi şi le-ar spulbera idolii, mijloacele şi uneltele de închinare la superstiţiuni.

Cu toată modestia, facem această simplă observaţiune: ceea ce spune Tolstoi ar fi imposibil!

Dacă Domnul Christos, uitând neplăcuta-i aventură de odinioară, ar mai face imprudenţa să revie pe pământ, ar plăti desigur şi mai scump astăzi dragostea-i pentru omenire.

Nu! Credem pe Tatăl ceresc prea cuminte, ca să-l bănuim un moment măcar capabil a-şi mai trimite fiul, deghizat în rabin, printre noi!

Dacă ovreii lui l-au răstignit... Dumnezeule! mai ales astăzi, cu M. C. A. şi A. A. R. şi M. A. A., ce i-ar face ovreiului creştinii?

(*Moftul Român*, nr. 5, 29 Aprilie 1901, *semnat:* Car...)

EDUCAŢIUNEA SENTIMENTALĂ LA VITE

Gazetele toate ne-au povestit minuni despre expoziţia de vite care s'a ţinut zilele trecute la domeniul Cocioc, nume vestit pentru crema, laptele-bătut, coşuleţele, ştreangurile şi sforicelele sale. Cu drept cuvânt, gazetele au adus şi de astădată laude administratorului domenielor Coroanei, onor d. I. Kalinderu, pentru patriotismul cu care d-sa se sacrifică pentru îmbunătăţirea producţiunilor diverse ale acelor domenie. Expoziţia de vite dela Cocioc a dovedit odată mai mult că, cu metodă ştiinţifică şi cu stăruinţă, se pot obţine şi la noi dobitoace bine cultivate, cu instrucţiune şi educaţiune raţionale.

Până unde a putut merge omul cu ştiinţa în cultura vitelor, se va vedea mai la vale dintr'un singur exemplu, pe care probabil nu l-a aflat nicio altă gazetă înaintea noastră; căci, dacă l-ar fi aflat, n'ar fi lipsit să ne ia înainte şi să aducă laudele pe cari noi ne simţim datori a le aduce d-lui administrator al domenielor Coroanei. Dar să nu fim adulatori cu un bărbat, care nu poate suferi adulaţiunea! să nu facem reclamă unui personaj aşa de sus pus, care, ştim bine cu toţii, n'a umblat şi nu umblă după reclamă; şi să venim d'a-dreptul la fapt — faptul va vorbi de sine. Iată.

Un negsutor econom de vite a mers la Cocioc să cumpere un taur de prăsilă de rasă elveţiană. Şi-a ales unul tinerel de vreo trei ani, foarte frumuşel.

— Câte parale? întreabă negustorul.

— Un franc chilogramul, i se răspunse.

Negustorul, om fără educaţie sistematică, crescut pe alte vremuri şi locuri, zice:

— Apoi, nu vreau să-l tai... îl iau de prăsilă.

— Nu face nimic; dacă-l iei, poţi face ce pofteşti cu el; noi ţi-l dăm pe cântar.

— Foarte bine.

Il trag pe tăurel la cântar şi iese 400 de kilo.

— Greu e! zice negustorul.

— E taur cultivat! i se răspunde.

Şi negustorul numără 400 de lei; ia vita, o încarcă în gară la Periş, se suie şi el în tren şi pleacă acasă.

A doua zi, ajungând la descărcare, de-a minune, negustorul, prietin cu şeful de gară, îl roagă să-i cântărească tăurelul. Cântarul gării arată: 320 kilograme.

Negustorul sare 'n sus:

— Nu se poate!

— Ba se prea poate.

— E stricat cântarul, şefule!

— Stricat?

Şi şeful verifică cu greutăţi: cântarul e exact.

— Atunci?

— Atunci... o fi stricat cântarul dela Cocioc.

O telegramă... Dela Cocioc se răspunde că s'a cântărit taurul exact. O a doua telegramă, acelaş răspuns.

Negustorul merge 'n persoană la domeniu.

— A slăbit taurul pe drum, desigur.

— Cum, domnule, să slăbească o vită îngrijită bine în timp de douăzeci de ceasuri cu optzeci de kilo? nu vedeţi d-voastră că vine câte patru kilo pe ceas?

— Se prea poate!... de dor.

— Cum de dor?

— De dorul măsii! de dorul nostru care l-am crescut... asta e vită cu educaţie de familie... Glumeşti, cu dorul de mamă?... Dacă-i aşa educaţia lui!

— Mie mi-e frică să nu fie mai mult educaţia cântarului.

— Domnule! nu-ţi permitem astfel de reflecţiuni.

— Bine, văd eu asta; dar fie! zice negustorul scărpinându-se în cap; dor, dor? dar şi optzeci de kilo pe zi scădere de dorul măsii — prea e prea... laptele măsii!

(*Moftul Român*, nr. 5, 29 Aprilie 1901, *semnat:* Car...)

. TEATRUL LA ŢARĂ

In sfârşit, conform circulării onor. d. administrator al domeniilor Coroanei, despre care am vorbit la timp, s'a şi constituit la Cocioc săptămâna aceasta prima *Societate dramatică naţională rurală.*

După statutele pe care ne-a făcut onoarea a ni le trimete (ca unora ce am relevat cei dintâi în presa română ingenioasa idee patriotică a onor. d-lui I. Kalinderu), se vede că această societate se compune, ca şi cea din Bucureşti, din 18 societari, şi anume: 16 societari de clasa întâia, 1 societar de clasa a doua şi 1 societară de clasa a treia

« Societatea dramatică naţională rurală de pe domeniul Cocioc » are de scop cultivarea şi desvoltarea treptată a artelor dramatice, lirice şi choregrafice, în toate genurile lor; şi dacă judecăm după repertoriul pe care-l anunţă pentru stagiunea 1901—1902, are să fie desigur la înălţimea intenţiilor iniţiatorului.

In adevăr, afişul prealabil pentru stagiunea viitoare ne spune că, în afară de piesele clasice, ca « Hamlet, Maria Stuart, Regele s'amuză », se vor juca şi cele mai în vogă piese moderne ca: *Cyrano de Bergerac*, de Rostand; *Rosmersholm* de Ibsen; *Onoarea* de Sudermann; *Şoricelul* de Pailleron; *Dama de la Maxim* şi altele.

Iată acuma şi personalul « Societăţii dramatice naţionale rurale » dela Cocioc: care, aşa cum e organizată, fără îndoială o să facă destulă brânză:

Societari de clasa I-a

Bărbaţi, d-nii: Niţă Zâmbatu, Mitrică Şontoroagă, Gheorghe Fleaşcă, Vasile Boaică, Neacşu Buleandră, Zamfir Boblete, Vlad Huţupină, Niculae Pârţan.

Dame, d-nele: Zamfira Zâmbatu, Sultana Buleandră, Stanca Boaică, Smaranda Boblete; d-rele Nița Șontoroagă, Ancuța Fleașcă, Ilinca Zâmbatu, Sultănica Pârțan.

Societari de clasa II-a

D-l Stan Făcăleț.

Societară de clasa III-a

D-ra Neacșa Huțupină.
Regisor: D. Oancea Toroipan, primar.
Sufler: D. Pană Foale, notar;
Director de scenă și administrator: D. I. Kalinderu.

(*Moftul Român*, nr. 6, 6 Maiu 1901, semnat: I. L. C.)

O CARTE PREȚIOASĂ

M'am întâlnit alaltăieri cu amicul meu d. St. Sihleanu, noul director general al Teatrelor; era însoțit de tânărul deputat de Argeș, d. I. Malla, membru în comitetul teatral. Ne-am oprit să schimbăm două trei vorbe. Noul director general avea o carte la subsuoară. Indiscret ca orice român, i-am cerut s'o văz și eu. D-sa, politicos ca orice român, mi-a arătat-o. Ce carte era? Ei! ce altă carte putea să fie decât una privitoare la tehnica teatrală? Era *l'Art mimique* de un oarecare Aubert, cuprinzând un fel de clasificare rațională a tutulor emoțiunilor, însoțită de ilustrațiuni arătând chipurile omenești cu deosebitele expresiuni ale emoțiunilor.

N'am lipsit a manifesta admirația mea noului director, care a înțeles că din prima zi trebue să se pună pe un studiu metodic asupra teatrului.

Uite, zice simpaticul meu amic, râzând cu exuberanța-i cunoscută și arătându-mi diversele măști, uite: să înveți și tu să te strâmbi!

— Dragă Patane, am răspuns eu, la vârsta noastră, ne-ar trebui o carte care să ne arate cum să ne 'ndreptăm, că de strâmbi — slava Domnului!

(*Moftul Român*, nr. 6, 6 Maiu 1901, *semnat:* Car...)

CELE TREI ZEIȚE

— Poemă pedagogică —

Junele Mișu Guvidi dă examenul de clasa VII... Trei profesori infami îl persecută. Mișu cade la trei obiecte: la matematice, la istorie și la morală.

Junele Mișu declară mamiții că e hotărît a se sinucide.

Dar Mişu are trei zeiţe protectoare: una mai mult decât Acheii, două mai mult decât Troienii. Trei zeiţe: pe Juno, pe Minerva şi pe Venus.

*

Juno e mamiţa lui; Minerva sora mai mare a mamiţii şi Venus sora ei mai mică.

Şi câte trele zeiţele ţin sfat.

Şi mândra Juno zice:

« Cunosc pe Popescu, profesorul de istorie: el are un frate, care nu e înpământenit şi care doreşte a fi; eu am un bărbat care e deputat, orator, Jupiter Tunătorul. Mă însărcinez cu d-l Popescu! »

Şi a plecat mândra zeiţă; şi l-a găsit pe Popescu, şi scurt: Popescu a schimbat pe 5 în 6. E aşa de uşor a face pe şease din cinci!

*

Minerva cea cu socoteală a zis:

« Ştiu bine că Vladimirescu, profesorul de matematice, a perdut aseară la poker o sumă 'nsemnată şi că n'are cu ce pleca la băi în vacanţă. Mă însărcinez eu cu Vladimirescu ».

Şi a plecat înţeleapta zeiţă; şi a găsit pe Vladimirescu, şi scurt: Vladimirescu a schimbat pe 3 în 8: e aşa de uşor să faci pe opt din trei.

*

Mai a rămas Morala...

Şi Venus zice:

« Asta e partea mea — morala. Il cunosc bine pe Mititelul Parisache, profesorul, el nu e în stare să reziste poruncilor mele... Mă 'nsărcinez eu cu morala şi cu Parisache ».

Şi a plecat frumoasa zeiţă... şi a găsit pe Pariasche şi mai mult sau mai puţin scurt: Parisache a schimbat pe 1 în 10. O! când îţi ordonă Venus, e aşa de uşor să faci din unul zece!

(*Moftul Român*, nr. 12, 17 Iunie 1901, *semnat:* Caragiale)

INFIORĂTOAREA ŞI INGROZITOAREA ŞI ORIBILA DRAMĂ DIN STRADA URANUS

Nu ştim dacă « Moftul Român » are vreo trecere în faţa cititorilor, dar suntem convinşi că e bun la Dumnezeu. In numărul din urmă, am fost făcut apel la Sf. Karkaleki, patronul gazetarilor români, să pună o vorbă bună pe lângă A-tot-ţiitorul rugându-l a ne trimite în această *morte saison*, dacă nu vreo duzină de mici scandaluri, măcar câteva cazuri de ciumă, măcar o calamitate publică sau un cataclism, un mare scandal cosmic, fără de cari presa română rămâne leşinată de tot.

E drept că bunul Creator n'a ascultat în întregime rugăciunea lui Sf. Karkaleki; ciuma n'a venit, calamitate publică sau vreun cataclism nu s'au arătat; dar tot nu ne putem plânge că puterea dumnezeească n'a ţinut de loc seamă de exigenţele presei române.

Căci, iată că, îndată după apelul ce l-am făcut către sf. nostru patron şi după intervenţia acestuia în favoarea noastră, Dumnezeu ne trimise oribila dramă din strada Uranus, dramă menită să rămână în analele criminologiei universale, după ce va fi înviorat leşinata presă română măcar pentru o lună de zile.

O lună! o lună întreagă salvată!
Ascultaţi ţigănuşii pe stradă:
Drama din strada Uranus!
Noui destăinuiri asupra dramei din strada Uranus!
Adevărul asupra dramei din strada Uranus!
Portretele eroilor dramei din strada Uranus!
Epilogul dramei din strada Uranus!
Mama dramei din strada Uranus!
Fratele dramei din strada Uranus!
Fidanţatul dramei din strada Uranus!
Justiţia în faţa dramei din strada Uranus!
Societatea în faţa dramei din strada Uranus!
Adevărul adevărat în privinţa dramei din strada Uranus!

Sfinte Karkaleki! patron al presei române, roagă-te la bunul Creator, să ne trimită curând altceva, ca să isprăvim odată cu:

Toate mofturile în privinţa înfiorătoarei şi îngrozitoarei şi oribilei drame din strada Uranus!

ULTIMA ORĂ

In momentul de a pune sub presă, reporterul nostru special află chiar dela nenorocita victimă a îngrozitoarei drame din strada Uranus, că ea nu s'ar fi sinucis de bună-voe, ci că o mână criminală, al cărui nume ne scapă încă, dar care de sigur graţie neobositului şi inteligentului jude de instrucţie J. Th. Florescu, va sfârşi prin a fi descoperit, i-a pus pumnalul în mână, obligându-o să-şi tragă în inimă a lovitură de revolver.

Nu ne 'ndoim un moment de imparţialitatea şi zelul justiţiei noastre şi sperăm că ea va descoperi lucruri cu deosebire *senzzaţionale* privitoare la această groaznică, fioroasă şi oribilă dramă din strada Uranus, care a emoţionat atât pe acei cari citesc «Moftul Român» cât şi pe acei cari nu-l citesc.

(*Moftul Român*, nr. 15, 8 Iulie 1901; *semnat:* Luca).

MARELE CONCURS LITERAR AL «MOFTULUI ROMÂN»

Deşi afacerile «Moftului Român» nu merg destul de strălucit — ba tocmai pentru asta — direcţiunea revistei noastre s'a hotărît să publice un concurs literar cu următoarele condiţiuni:

«Moftul Român» propune trei premiuri pentru trei lucrări literare: o novelă, o poezie şi un articol critic.

Termenul de prezentare al acestor lucrări va fi 1 Octomvrie viitor 1901.

Lucrările vor fi trimise în plic sigilat conţinând, în alt plicuşor mai mic, tot sigilat, numele autorului.

O comisiune de trei redactori ai revistei noastre şi două persoane recunoscute ca amatoare luminate de literatură vor cerceta lucrările şi vor acorda premiele. La lucrările găsite că merită premiul, li se vor deschide plicuşorul, în care va trebui să se găsească, înscrise foarte clar, numele şi adresa autorilor respectivi.

Lucrările cari vor rămânea nepremiate vor căpăta toate menţiune onorabilă.

Sinceritatea judecării lucrărilor este cu jurământ garantată.

Atât cele cu premii cât şi cele cu menţiune onorabilă vor fi publicate pe rând în coloanele revistei noastre.

Premiurile vor fi: primul de 15 lei şi un abonament de o jumătate de an la «Moftul Român»; al doilea de 10 lei şi un abonament de trei luni; al treilea de 5 lei şi un abonament de o lună.

Autorii lucrărilor cu menţiune onorabilă vor primi gratuit numărul în care se va fi publicat producţiunea respectivă.

Precum am zis, lucrările vor fi novele, poezii, sau articole de critică literară sau artistică, de orice dimensiune; fie cât de lungi, nu strică.

Autorii sunt absolut liberi să aibă orice vederi sociale, morale, politice, filosofice, estetice, etc.; pot trimete lucrări vesele, triste, hazlii, lugubre, sentimentale, răutăcioase, infame, candide, grave sau umoristice, orişicum; pot scrie după orice şcoală le convine, clasică, romantică, naţionalistă, realistă, idealistă, decadentistă, parnasianistă, fantazistă, secesionistă, optimistă, pesimistă, obscurantistă, etc.

O singură condiţie li se impune pentru a putea căpăta un premiu sau măcar menţiunea de onoare: lucrarea lor să fie stupidă.

Destul au fost şi sunt premiate talentul şi inteligenţa! Stupiditatea — iată ce voim noi să premiăm!

Şi acum, porniţi din toate unghiurile patriei române, de pe unde se află un petec de hârtie virgin încă şi o pană sau orice alt instrument de însemnat cuvinte, — porniţi, plicuri şi plicuşoare iubite, către Onor. Redacţiune a «Moftului Român!».

Vă aşteptăm cu ferma încredere că nu cresc numai talente pe ogorul literelor române şi că, orice s'ar zice, sămânţa stupidităţii nu s'a stârpit încă!

(*Moftul Român*, nr. 18, 29 Iulie 1901, *semnat:* Caragiale)

REFLECŢII

Reflecţia unui fotograf. — Omul este un animal care pozează.

Reflecţia unui papugiu. — Vulgul vrea să fie încălţat: deci, să-l încălţăm!

C. F. R.

Raport către șeful mișcării, din partea șefului unei gări

« In noaptea de... frânarul Ioan Popescu având serviciu de zi și fiind de ieri beat, care dormise la vagoanele încărcate cu vinuri și pe semne a abuzat prin efracțiune, sosind trenul de marfă 203, manevrând în stare de beție, a fost apucat între două tampoane și omorît, lucru care i s'a mai întâmplat de atâtea ori mai ales având serviciu la vagoanele cu băuturi.

TALMUDIC

— Rabi, zice Sura foarte mâhnită, bărbatu-meu a nebunit.

— După ce cunoști, întreabă rabinul.

— A tăiat vecinul nostru o purcea și l-am prins pe Șmil mâncând cu vecinul.

— E un ticălos, zice rabinul; dar n'a nebunit; du-te liniștită acasă...

Sura merge acasă. După trei zile, se 'ntoarce iar, de astădată disperată.

— Rabi, acu a nebunit de tot!

— Ce-a mai făcut?

— L-am prins pupând pe bucătăreasa.

— E un mare ticălos, zice rabinul, dar n'a nebunit; du-te liniștită acasă...

— Cum, rabi? alaltăieri, nu; azi, nu; nu mai înțeleg.

— Firește, zice rabinul; dacă ar fi nebunit, mânca pe bucătăreasă și pupa purceaua!... Dar așa...

CULMI

Culmea dărniciei. — Să dai dosul.
Culmea cuțitului. — Să tae mofturi.
Culmea vânătoriei. — Să împuște lei noui.
Culmea tragerii la semn — Să tragi într'un otel.
Culmea tragerii la țintă — Să tragi la măsea.
Culmea soldatului român — Să fie soldat de geniu.
Culmea intimităţii unui lăutar — Să-ți tragă brâul.
Culmea dantistului — Să-ți dreagă dinții unui pieptene și să-ți scoată o ghiată care te doare.

CUGETĂRI

Evanghelistul ne spune: dacă-ți dă cineva o palmă, întoarce obrazul tău și pe partea cealaltă.

Bunătatea moralistului putea merge şi mai departe: dacă prinzi pe cineva la nevastă-ta, cere-i pardon şi pofteşte-l şi mâine seară.

*

Intr'o serată literară, opiniile cele mai sincere sunt adesea căscăturile.

*

Artistul trebue să fie bărbat — muzele sunt femei.

*

Deplorabil te poate face oricine; numai tu însuţi te poţi face ridicul.

SFATURI

Nu ziceţi niciodată unei dame: vă cunosc de când eram copil—ci: vă cunosc de când eraţi copilă.

*

Nu căutaţi totdeauna inspiraţia la un kilometru, ea ne stă foarte adesea sub nas — dacă n'o găsim, e că poate ne uităm pe d'asupra ei prea departe.

LA TRIBUNAL

— Pune mâna pe cruce şi zi după mine.
— Lasă, domnule prezident, ştiu eu (jură).
— Nu uita că legea pedepseşte pe martorii cari nu spun adevărul.
— Lasă, domnule prezident: ce Dumnezeu! atâta lucru să nu ştiu?
— !?
— Sunt martor de-atâta vreme!

MOFTURI

Spicuiri din diverse carnete :

Al unui pesimist — Se spune că nu-i amor fără stimă... cu toate astea eu iubesc omenirea.

Al unui critic — Fiecare stană de marmură e o nucă al cărei miez este o Venus sau un Apollo; trebue să ştii numai să dai binişor coaja la o parte.

Al unei înamorate — El!
Al unei cochete — Ei...
Al unui artilerist, tată de familie — Păziţi-vă copiii de Crup.
Al unui fotograf — A flata... aci stă toată diplomaţia.
Al unui lampist — Nu fumaţi...

*

Justiţia Română:
Judecătorul. — (către martor) Iţic Diamantberg, d-ta eşti martor?
Martorul Iţic. — Nu.
Judecătorul. — Dar... ai jurat...
Martorul. — Da, ai jurat.
Judecătorul. — Cum s'a 'ntâmplat bătaia.
Martorul. — Iu n'ai văzut?
Judecătorul. — Cum n'ai văzut? ai fost de faţă.
Martorul. — Dâ... iu ai văzut, dar n'ai fost de faţă.
Judecătorul. — Cum, n'ai fost de faţă? dacă zici c'ai văzut.
Martorul. — Iu n'ai zis...
Judecătorul. — Cine a început întâi bătaia?
Martorul. — Niciună? ai dat amândoi udată...

*

La juraţi.

Martorul X..., un fel de n'nea Ghiţă, băcan fudul, « comersant dom'le! » a depus jurământul.

Prezidentul. — Ai cunoscut d-ta pe servitoarea Maria?

Martorul. — (cu multă dignitate). Eu n'am a face cu servitoarele, dom'le!

*

Micului Spanacovici îi place mult să se uite la jocul de maca ce se face la *papa* regulat în toate serile.

Profesorul îl întreabă la examen:

— Spune-ne, zece şi cu zece cât fac?

— *Bac!* răspunde micul Spanacovici.

*

Junele galant (cu avânt). — Domnişoară, ce zici de luna asta splendidă? de parfumul teilor şi de aerul răcoros al serii, cari ne 'mbată... ne transportă?...

Domnişoara (cu dignitate). — N'avem obiceiu!

*

Iorgu, distrat, către Lina, cu dragoste. — Miţo puică...
Lina, distrată, către Iorgu, asemenea. — Ce, Nicule dragă?...

*

Micul Spanacovici se 'ntoarce dela examen. Madam Spanacovici mama îl întreabă:

— Spănăcel dragă, ce notă ai luat?

— Nouă, mamă.

— Bravo!

— Da; trei la matematică, trei la gramatică şi trei la istorie.

*

Din carnetul unui pungaş:
Iarna... la 'nchisoare,
Vara... la răcoare.

*

— Fie, cocoană Mariţo, turbat îţi vine astăzi cu trandafirul ăsta alb în părul dumitale negru... E lucru mare...

— Cu plăcere, dar nu se poate!

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

DIN ALBUMUL UNEI PIANISTE

Urare din partea vechiului său profesor maestrul **Tremolo**

Să-ţi fie vieaţa o *simfonie* cerească. Când te vei mărita să ai parte de un bun şi vrednic *dirijor* care să ştie bate bine *măsura.* Zi cu zi, *d'a capo al fine,* vieaţa să vă fie un *acord perfect.* Să vă ferească Dumnezeu, marele *armonist,* de orice *disonanţă.* Totuşi să fii totdeauna *forte.* Chiar dacă t'ei sfădi uneori cu dirijorul tău, ca *intermezzo,* fă-o *pianissimo,* însă *risolutto;* caută numai să ai un *motiv chiaro e brillante;* evită cu toate astea prea multele *variaţiuni* şi *fiorituri* cari nu mai intră în gustul modern. Dacă vezi că nu merge, poţi s'o iei cu *o octavă* mai sus. Să trăiţi *largo,* să petreceţi *allegretto scherzando con brio.* Orice veţi dori *presto* să se împlinească... Şi când vei fi stăpână de casă, pentru ca menajul să meargă *cu tact* şi *con motto,* nu uita să iei bine seama la *chei.*

(*Calendarul Moftului Român*, 1902)

TOT MITICĂ

— De ce trage clopotele, Mitică?

— De frânghie, monşer.

*

Doi jucători de biliard, unul mult mai forte ca altul, fac o partidă.

Mitică s'a 'ncurcat la privit şi numără punctele. După o serie a jucătorului mai forte, Mitică cu glas tare:

— 25 cu nimic-spre-zece!

*

— Ai fost la Cotroceni, Mitică?

— Nu monşer, am scăpat tramcarul.

*

— Mitică, prea te ismeneşti!

— Din contra, monşer, că nu port vara!

*

— Ce ai monşer, de calci aşa? întreabă Mitică pe un amic.

— Mă supără o gheată teribil.

— Du-te la Kibrik, să ţi-o scoată.

*

Pe stradă. E îmbulzeală. Mitică cu un prieten face drumul dela Bulevard la Teatru. — Din greşală prietenul îl calcă pe Mitică pe gheată:

— Pardon! se grăbeşte a zice Mitică, te-am călcat sub talpă...

*

In tren.

Mitică, având bilet de clasa întâia, intră în clasa a doua, să vorbească cu un prietin.

Conductorul cere biletele.

Mitică prezentând pe al său și cu un zâmbet către conductor:

— Cât vine să-mi plăteşti diferenţa?

*

— Unde mergi de vară, Mitică?

— La munte...

— In ce loc?

— La muntele-de-pietate, monşer.

*

Mitică, cu un aer desolat:

— Nu ştii ce i s'a 'ntâmplat lui bietul Iancu Niculescu actorul?

—?

— Inchipue-ţi, monşer, şi-a deşelat bicicleta.

*

Mitică. — Mi-am comandat, monşer, un pardesiu nou.
Amicul. — Ce coloare?
Mitică. — Coloarea vântului.

*

La palatul justiţiei.
Mitică umblă de colo până colo pîn sala paşilor pierduţi.
— Pe cine cauţi Mitică?
— Caut un avocat, monşer, să mă apere...
— Ce! ai şi tu proces?
— Nu, monşer; să mă apere... de muşte.

*

Mitică, plecând foarte de dimineaţă dela berărie:
— Tot m'am hotărît eu să merg acasă... încai să-mi iau şi pălăria.

*

In trenul de plăcere. Vagonul este plin de lume.
O doamnă, intrând:
— Nu mai e niciun loc liber pentru mine...
— Ba, da , doamnă, mai este unul, cel mai comod...
— Unde?...
— In inima mea...

*

La cafenea.
Mitică. — Băiete, un jvarţ!...
Chelnerul pleacă să execute comanda.
Mitică. — Băiete!
Chelnerul se 'ntoarce.
Mitică. — Să fie mai negru!...

*

— Ce zici, Mitică, mai plouă astăzi?
— Nu pot pentru ca să mă pronunţ, monşer: m'am tămăduit de bătături.

*

Mitică, într'o discuţiune asupra situaţiunii politice:
— Lăsaţi-l, monşer, şi pe bietul Regele! i-a făcutără politicienii capul Calinder.

*

La telegraf.

Mitică a predat o telegramă.

Telegrafista, după ce a tăiat chitanţa. — Un leu şi cinci bani, domnule.

Mitică, cu zâmbetul lui cunoscut. — Parol?... Nu-i prea scump domnişoară?

*

La restaurant.

Mitică sună.

Chelnerul Costică se presintă.

Costică. — Ce-a comandat don Mitică?

Mitică. — Dragă Costiţă, să-mi puie la grătar o costică de purcel.

*

Mitică a cam prea băut; e foarte ciupit, şi-i vine poftă să fredoneze:

« De-ar fi noaptea trei coniace...
« M'aş... miş... m'aş... miş... miş-maş!... »

*

Mitică. — Amice Costică, nu mai merge cu căldurile acestea dropicale; m'am hotărît în fine să plec mâine dimineaţă.

Costică. — Unde?

Mitică. — La băi... să-mi scrii.

Costică. — Adresa?

Mitică. — Nu ştii?... « Mitică ».

Costică. — Bine, « Mitică » ştiu; dar unde?

Mitică. — « Mitică, la băi ».

Costică. — Bine, la băi, ştiu: dar unde la băi?

Mitică. — « Mitică... la băi... în Europa ».

*

In trenul de plăcere. Lume multă. Căldură sahariană. Mitică şi Costică merg spre Sinaia.

Mitică (făcându-şi vânt cu « Moftul Român », se opreşte deodată ca şi cum şi-a adus aminte de ceva). Tii! Ce-am uitatără?

Costică. — Ce?

Mitică. — Şubele.

*

Un necunoscut, semuind pe Mitică cu altcineva, îl salută:

— Salutare musiu Costică!

— Pardon, din contra că mă chiamă Mitică.

*

La birt.
Chelnerul. — Avem carne cu cartofi.
Mitică. — Nu primesc: nu sunt cartofor!

*

La debitul de tutun.
Mitică. — Două ţigarete de damă: am musafiri deseară.

*

Costică. — Haide, Mitică, la Herăstrău.
Mitică. — Nu, monşer; nu-mi face trebuinţă; eu cumpăr lemne tăiate gata.

*

La telefon.
Mitică sună. Soneria răspunde.
Mitică. — Alio!
Un glas de damă (răspunzând) Allo!
Mitică. — Cine-i acolio?
Glasul. — Centrala întâia.
Mitică. — Domnişoară, vă iubesc.
Glasul. — Cine eşti d-ta?
Mitică. — Mitică.
Niciun răspuns... Mitică sună prelung. Soneria răspunde.
Mitică. — Alio!
Glasul. — Cine-i acolo?
Mitică. — Mitică, domnişoară.
Glasul. — Eşti un măgar!
Mitică. — Aolio!
Glasul. — Şi la prima ocazie, îţi trag palme...
Mitică. — Olio!

*

— Dă-mi un pahar de apă, zice Costică băiatului care serveşte.
— Din contra, zice Mitică, mie să-mi dai un pahar *cu* apă!

*

— Haide, Mitică, zice Costică, pune-ţi galoşii 'n picioare, să mergem.

— Adică, vrei să zici, răspunde Mitică, să-mi pun picioarele 'n galoşi!

*

— Mă rog, domnule, zice uşierul dela teatru către Mitică, să vă scoateţi pălăria din cap.

— Pardon, răspunde Mitică, eu nu-mi scot pălăria din cap, îmi scot capul din pălărie!

*

— Mare mucalit eşti, domnule Mitică, şi de spirit.
— Mersi, domnişoară, că mă 'ncântaţi cu migdale amare.

*

La parada de 10 Maiu, cocoanele se 'ndeasă să spargă cordonul de sergenţi şi să pătrunză în bulevard.

Mitică cu ton marţial: — In front, că vă atacă marinarii călări!

*

Mitică e desolat.
— Inchipueşte-ţi, dragă... m'a lovit o nenorocire ireparabilă.
— Ce-i frate? ce s'a întâmplat?
— Mi-a stat ceasornicul!

*

La birt.
— Băiete, un pahar de protoxid de hidrogen.
—...?!
— Atunci dă-mi unul de H_2O.
—...?!
— Cum? nici măcar apă n'aveţi? sbieră Mitică.

*

Mitică şovinist:

— Şi când voiu fi mort, monşer, nu doresc pentruca să-mi se cânte altceva decât: « Deşteaptă-te Române! ».

*

Costică se plânge lui Mitică la birt că sufere de insomnie şi nu ştie ce doftorie să mai ia ca să poată dormi.

Mitică îi recomandă:
— Ia o plachie de somn!

*

La cafenea.
— Nu iei nimic, Mitică?

— Ba da. Băiete, o scobitoare, un chibrit, un pahar cu apă şi o gazetă, strigă Mitică.

*

Mitică, în compania unei amice, aşteaptă să treacă tramvaiul şi tramvaiul nu mai trece.

— Ah! domnişoară, toate trec în lumea aceasta, numai tramvaiul nu trece.

*

Un amic, poet, explică lui Mitică:

— *Călimari*, sau, mai corect, *călămări*, vine dela *calamus*, care însemnează condeiu.

— A! zice Mitică; am înţeles... tot de-acolo trebue să vie şi calamitate.

*

Mitică, pedalând alături cu amicul său Costică, zăreşte, venind în faţă-le cu mare viteză, un automobil:

— Ţine bine, Costică! să nu se sperie bicicleta!

*

— Monşer, ştii că Tocilescu mai organizează o excursie?

— Serios?! Unde?

— La Bucureştii-Noui.

*

La birt.

Costică (dulce): Ce mai faci, Mitică?

Mitică (mâncând cu lăcomie): Mă apăr de moarte, monşer!

*

— Câţi ani aveţi? întreabă o domnişoară pe amicul nostru.

— Doisp'ce, mamazel!

— Ei aş! face domnişoara uimită!

— Nu te speria, dudue, am doisp'ce ani numai pe o coastă!

*

Trenul de plăcere, care merge la Sinaia, se opreşte în staţia Buda.

E foarte cald.

O damă întreabă:

— Musiu Mitică, nu s'o fi găsind apă la staţia asta? că mor de sete...

— Ba da... dar aveţi gazete? întreabă Mitică cu un surîs plin de aluziune depărtată.

— Da de ce?

— Fiincă, madam'... dacă n'aveţi gazete, nu v'aş consilia să beţi... Mai avem vreo două ceasuri până la Sinaia... şi ştiţi... apa de Buda lucrează iute.

(*Moftul Român*, Nr. 8—26, 1901, *nesemnat*)

UN FRIZER-POET ȘI O DAMĂ CARE TREBUE SĂ SE SCARPINE 'N CAP

Se știe că 'n genere frizerii sunt, ca toți artiștii, foarte pasionați și foarte credincioși amanți ai fiicelor Melpomenei... In momentele sale pierdute, între curățitul pieptenilor și ascuțitul bricelor, orice frizer ortodox care se respectă trebue să se dedea cultului măcar a unei muze profane... Unii cântă cu flautul ori cu ghitara; alții zugrăvesc sau compun tablouri, în fel de fel de nuanțe, cu firele de păr măturate din prăvălie; alții sculptează în miez de pâine ori în săpun-rachiu; alții fac versuri care de care mai nepieptenate, și alții scriu poeme în proză, care de care mai despletite.

Unul din aceștia din urmă, d. C. A. Ionescu, un lirico-decadento-simbolisto-mistico-capilaro-secesionist, turbat de impresia stupefiantă ce i-a produs-o capelura d'auro-blondo-irizo-bronzată a *aceleia care etc.*, ne trimite cu rugămintea de a o publica, următoarea capodoperă în genul ei, pe care o dedică părului *aceleia care etc.*

Să ascultăm și să admirăm pe acest eminent *raseur :*

CAPUL EI!... PĂRUL ACELEIA CARE...

...Și e o întreagă lume, lume plină de farmec și de lumină.

O lume plină de soare, o lume plină de miresme dulci e în părul ei mătăsos, și în flacăra adormită a părului ei resfirat, plutește o întreagă patimă, patima sufletului meu bolnav.

...Și profundul ei păr de bronz, profundul și frumosul ei păr, cuprinde farmecul lumelor astrale, cuprinde mireasma drăgălașe și îmbătătoare a unei lumi-poeme.

Și cum aș dori să-mi pierd fruntea în părul ei de foc, nimb sacru, aureolă divină, castă ca și casta fecioară ce-l poartă.

Și aș vrea, aș vrea în părul ei sublim, în părul ei mătăsos să-mi ascund ochii, ochii mei uimiți de frumusețea ei divină.

...Și e o întreagă lume, o lume, plină de lumină, o lume plină de soare, părul ei bronzat.

Farmecul dulce al apusului de soare, aurul aprins al amurgului de zi și poezia suavă a dangănului ce plânge trist peste holdele aurite, poezia astrală a unei lumi divine se află cuprinsă în părul ei înflăcărat, nimb sacru, nimb sfânt și drăgălaș.

Și în profunzimea înflăcăratului ei păr, în bronzul divin, și mătăsos, mi se pierde sufletul meu, rătăcește mintea mea amețită de mireasma părului ei superb.

Și superbul nimb de foc, superbul păr, cuprinde ceva din poezia aspră a lumilor slave, din poezia unui neam ce moare, cuprinde farmecul lui, al națiilor ce se sting pe slabe coarde de ghitară.

Şi sublimul păr al iubitei mele cuprinde focul dragostelor aprinse, cuprinde suavul subtil al unei lumi virginale şi demne.

Şi cum aş dori să mă sting ameţit de mireasma fascinatoare a părului ei bronzat, să mă sting sub parfumul delicat al visului cast, al fecioarei ideale, să adorm surprins de blând şi sfânt extaz.

...Şi eram beat, eram beat de părul ei, de mireasma nimbului ei sfânt, şi eram fascinat de razele astrale, de flacăra suavă a profundului ei păr.

Şi beat de lumina părului ei, visam vise drăguţe, visam vis bronzat de nouăsprezece ani.

Şi-aş vrea să mă sting sub mireasma crepusculară a părului ei, să mă sting de dragoste, luminat de lumina sfântului ei nimb.

...Şi e o întreagă *lume, o lume plină de farmec* în părul ei sublim, haos profund...

C. A. Ionescu
friseur-poet-critic-raseur etc. român

Toate bune, turbatul meu *friseur-raseur!* dar, de *atâta lume* în capul dumneai, tare trebue să se scarpine iubita dumitale, câtă vreme îi scrii d-ta aşa minuni!

De ce nu-i dai mai bine şi niţică alifie calmantă, pe lângă atâta iritantă proză?

(*Moftul Român*, 6 Duminecă, 6 Maiu 1901, *semnat:* Ion)

NOTIŢE LITERARE

Romanii Călători de *Ioan Kalinderu,* doctor în drept dela Facultatea din Paris, Membru al Academiei Române, Membru al Societăţii Geografice Române. Bucureşti 1895.

In mijlocul preocupaţiunilor utilitare aşa de multiple, cari agită lumea, în acest veac de oţel şi de cauciuc, e frumos să vedem pe un om găsind încă timp pentru studii mai senine, pentru cercetări ştiinţifice înalte, pentru cultivarea artelor frumoase. Aceste «nobile inutilităţi» au fost totdeauna un fel de strict necesariu pentru oamenii cu spirite mai ridicate.

Savantul nostru academic, d. I. Kalinderu este unul dintre aceştia; iată un studios pasionat, care urmăreşte cu o neobosită dragoste cercetările sale asupra vieţii şi civilizaţiei romane.

Romanii Călători este urmarea la *Vilegiatura* şi *Reşedinţele de vară la Romani:* ea ne arată mijloacele materiale de călătorie, hanurile, drumurile pe uscat şi pe apă, atracţia ce o exercita Egiptul cu civilizaţiile sale superpuse, cea originară şi cea desvoltată prin înrâurirea greacă, limitele geografice ale comerţului, limite mult mai înaintate decât ale Impărăţiei... E prima lucrare în limba română care reconstituie unul din elementele caracteristice ale vieţii publice în sutele d'întâi ale erei creştine.

Nu intră de sigur în cadrul unor notiţe literare o dare de seamă amănunţită şi, în orice caz, nu putem face o critică asupra acestei savante lucrări. Ea a fost cetită la Societatea Geografică, şi conferenţiarul a obţinut sufrajele autorităţilor în materie.

Ne mărginim a spune că *Romanii în Călătorie*, deşi este o operă de erudiţiune, nu e mai puţin o operă de vulgarizare şi de delectare pentru amatorii de lecturi frumoase.

(*Gazeta Poporului*, 15 Noemvrie 1895, *semnat:* I. L. C.)

«SUFLETE OBOSITE»

Un nou roman de moravuri

Un nou roman?... Da, un nou roman.

De cine?... De d. Const. I. A. Nottara, cunoscutul autor al minunatului « De Vânzare ».

« Suflete obosite... »

Iată un titlu care spune mai multe decât spunea titlul primei încercări — *un coup d'essai, qui valait un coup de maître.*

Indată ce am aflat că « Suflete obosite » sunt pe gherghef în lucru, am alergat într'un suflet să găsesc pe autor. Eu cunosc pe toţi autorii... Sunt mulţi; dar asta nu face nimica: eu îi cunosc pe toţi. L-am întâlnit şi l-am interviewat.

— Mă rog: e adevărat? d-ta? alt roman? altul? *parole d'honneur?*... « Suflete obosite? »

— Da, mi-a răspuns tânărul.

— Atunci, rogu-te, spune-mi ce este, ce tratează, ce vrea, ce susţine acest roman?

— Să-ţi spun.

Şi a 'nceput a-mi spune.

Dar m'am gândit... Să caut a reproduce eu cu vorbe reci dela mine acea călduroasă expunere a viitoarei opere — aş da o prea palidă idee cetitorului...

— Nu, i-am zis autorului; prefer să-mi scrii d-ta argumentul nouei d-tale inspiraţiuni. Scrie-mi-l, cald, cald... Il voiu reproduce *tale quale.*

Tânărul autor s'a executat graţios. Iată argumentul noului roman, aşa cum l-am căpătat dela d. Const. I. A. Nottara.

*

A! ţi se cutremură carnea gândind numai la aşa ceva, fără să citeşti romanul... Dar când îl vom ceti...

Dacă niciun aşa roman n'ar reuşi să trezească din amorţeală pe publicul nostru cititor, care, dela o vreme, a căzut, faţă cu literatura originală, într'o stare de fatală indiferenţă, de sigur am putea spune că acest public cititor nu ştie să citească.

Ar fi regretabil să constatăm acest fenomen; nu voim să credem că el s'ar putea produce; sperăm că este imposibil să se producă, şi astfel suntem siguri de succesul noului roman al d-lui Nottara — « Suflete Obosite ».

(*Epoca*, Octomvrie 1897, *semnat:* L.)

O BUNĂ LECTURĂ

Oricine citeşte literatura românească, se înţelege originală, şi se interesează de mersul ei, trebue să rămână isbit de un fenomen curios, particular literelor noastre. Pe când în toate literaturile moderne, versurile reprezintă în totalul producţiei o minimă parte, în literatura noastră proporţia este răsturnată: trei sferturi din ce se scrie la noi sunt versuri.

La ce să atribuim oare această enormă disproporţie? — De sigur, uşurinţei versului şi greutăţii prozei.

Tehnica versului, care ar părea la prima vedere foarte dificilă, e de sigur cu mult mai facilă decât a prozei. In limbile moderne, versul silabic nu are aproape decât două-trei regule: respectarea accentului natural al vorbei, numărul silabelor şi exactitatea rimelor, regule pe cari orice şcolar inteligent de gimnaziu le poate pricepe şi le poate aplica. Apoi, se pot scrie multe versuri cari să pară foarte convenabile, fără multă gândire, dacă factura lor este mai mult sau mai puţin desăvârşită. Cu proza însă, nu poate merge tot astfel. Dacă proza nu îmbracă nişte gândiri, numaidecât la mintea deprinsă sună a sec, se denunţă singură ca lipsită de orice valoare. Afară de asta, tocmai pentru cel ce gândeşte, şi prin urmare are ceva de spus, tehnica prozei ascunde sute şi mii de secrete, a căror subtilitate ar sfida cele mai rafinate cursuri de retorică. E o artă care s'ar părea, pentru cine nu o cunoaşte, tot aşa de uşoară şi de naturală ca şi deprinderea vorbirii uzuale, dar care, pentru cel ce-i ştie câteva secrete, rămâne un veşnic deziderat. Cine a pătruns odată în greutăţile ei, s'a convins că pe deplin n'are să le poată birui niciodată.

De aci provine disproporţia cantitativă dintre producerile în versuri şi cele în proză. Pentru aceea asemenea, dintre cele d'întâi, o mare parte sunt destul de curăţele, deşi foarte lipsite de originalitate şi de puternică inspiraţie; iar dintre cele puţine în proză, rare, foarte rare pot părea convenabile în înţelesul european al cuvântului. Se înţelege că vorbesc de producţiile de proza numită, într'un mod aşa de baroc, beletristică. Despre o proză de înaltă concepţiune, de gândire superioară, de ceeace am putea numi, cu un singur cuvânt, « o carte » — cum, de exemplu, un Machiavelli, un Carlyle, ori chiar un Taine, — de sigur nu poate fi până acum vorbă.

Astfel, pentru cititorul puţin deprins, e greu să distingă şi să aleagă o bucată bună din noianul vast al publicaţiilor noastre « beletristice ». Dar ce va să zică o bucată bună? E uşor de răspuns: aceea care ne poate plăti drept, munca intelectuală a cititului. Prin urmare, cartea care îmi va plăti nu numai drept, ci chiar cu prisos acea muncă, pe acea carte o voiu numi o carte excelentă. Ba încă, ştiindu-i cât de puţin darnici sunt, în această privinţă, poeţii şi prozatorii noştri, o voiu numi, din toată inima, o carte generoasă.

Iacă odată însă, trebue să ne înţelegem: nu e vorba de dimensiunile, de obiectul sau de pretenţiunile unei lucrări literare; e vorba numai de raportul între osteneala ce şi-a dat spiritul meu cu dânsa cetind-o şi folosul ce el o obţinut după osteneala sa.

Sentimentul nostru de admiraţiune faţă cu lucrările de artă este analog cu sentimentul de contemplare faţă cu minunile naturii. In cea mai de nimic, în cea mai măruntă lucrare a naturii, noi vedem revelarea unei incomensurabile puteri şi unei eterne voinţe. Tot aşa, în faţa unei opere de artă, fie cât de infimă, fie cât de măreaţă, suntem apucaţi de sentimentul contemplaţiunii. Şi pentru aceea, numim pe artist cu acelaşi cuvânt cu care numim şi natura — creator.

Pe cât ne mulţumeşte de mult natura creatoare, cu cea mai mică porţiune a operei ei, fie aceasta o simplă celulă, pe atât ne mulţumeşte arta creatoare cu cea mai măruntă producţie a ei. Câtuşi de puţin, şi una şi alta, să ni se manifesteze, ele vor fi covârşit sentimentul nostru de contemplare, plătindu-ne astfel totdeauna cu prisos cheltuiala de atenţie şi meritând astfel să le numim generoase.

Aşa, o cărticică cât de mică, numai însuflată de adevărat talent să fie, va fi o lucrare generoasă, şi o astfel de lucrare este de sigur publicaţiunea d-lui Vasile Pop, intitulată: *Fleacuri* (amintiri duioase, schiţe şi nuvelete, 77 de pagini, în editura lui Carol Müller, « Biblioteca pentru toţi », Nr. 118).

Sunt douăsprezece schiţe umoristice, de o originalitate şi de o vervă foarte rare în literatura noastră. Pe departe, ele amintesc unele din schiţele lui Mark Twain. A face o dare de seamă despre o carte aşa de mică este imposibil. Fără să o cetească cineva, nu-şi poate face o idee exactă de valoarea ei după o dare de seamă, fie aceasta cât de inteligentă. E destul să spun, pentru a îndemna pe amatorii de literatură originală, că aceste mici schiţe sunt aşa de bune, îţi plătesc aşa de cu prisos munca cetitului, încât, foarte bucuros, dacă le-ai cunoscut odată, te reîntorci la ele cu siguranţa că o a doua încercare va fi şi mai cu folos.

Am rugat pe d. Vasile Pop să ne dea din când în când concursul pentru rubrica literară a « Epocei »; d-sa a primit şi chiar mâine vom da o schiţă umoristică a d-sale, inedită.

(*Epoca*, 27.IV.1897, *semnat:* Caragiale)

O NOUĂ REVISTĂ LITERARĂ

O nouă revistă literară va apare zilele acestea în Bucureşti; asta mai înainte de orice va dovedi că n'avem până acuma destule. Noua publicaţie va fi condusă de Cercul Amicilor Literaturii şi Artelor Române. Acest cerc este instituit şi funcţionează de mai mult timp sub preşedinţia tânărului şi simpaticului ministru plenipotenţiar fără portofoliu D. Olănescu, cunoscut, ca mare amator de literatură, sub pseudonimul Ascanio. Ascanio a lucrat mult, proză şi versuri, şi cu un succes aşa de strălucit încât până la urmă a ajuns nemuritor: Academia noastră a trebuit să-i deschidă braţele. Alături cu Ascanio, un alt tânăr diplomat, d. N. Pătraşcu, un critic de şcoală idealistă, dă sprijinul său Cercului Amicilor Literaturii, etc. Pe lângă aceştia s'au grupat un mare număr de literaţi, poeţi şi prozatori, artişti şi savanţi, cari vor da concursul lor graţios revistei Cercului Amicilor etc.

Va fi o revistă puţin pedantă. Pe lângă literatură frumoasă şi articole savante, revista va da în fiece număr mai multe ilustraţiuni, cea mai mare parte originale, deocamdată numai în negru, iar mai târziu şi în colori. Sub aşa auspicii, tânăra publicaţie va avea de sigur mult succes, cu atât mai sigur că o sumă de doamne din înalta noastră societate au promis să-i acorde tot interesul — un puternic sprijin.

Ce mai putem dori tinerei reviste alta decât viaţă lungă? Căci, în adevăr, când un copil se naşte cu aşa de frumoase ursitoare, atlceva nu-i mai trebue decât vieaţă şi sănătate. Din toată inima i le urez eu, care am văzut până acuma atâtea tinere mlădiţe din ogorul literelor, ştiinţelor şi artelor degerând în primăvara existenţei lor. Câţi copilaşi de aceştia, intelectuali, nu i-am îngropat eu! Câte reviste, începând cu « Transacţiunile literare » şi sfârşind cu « Revista nouă », n'am văzut prăpădindu-se fără să ştiu de ce!

Una singură din ele a rezistat şi rezistă încă; ce longevitate! Aţi auzit adesea că în fundul unei mahalale trăieşte câte o babă, care şi-a uitat anii. Işi aduce aminte de cutremurul cel mare, de resmiriţa cea mare, de ciuma cea mare, de focul cel mare, de toateşi aduce baba aminte, şi moartea pare că nu-şi mai aduce aminte de dânsa. Câte fete fragede şi frumoase, câte femei tinere n'a dus ea la groapă! Iată efectul ce mi-l face revista « Convorbirile literare ». Câte reviste literare, artistice, beletristice, savante şcl., cu sau fără ilustraţiuni, acestea cu sau fără colori, şi cari, uşurele ca toate tinerele, se uitau cu milă lă bătrâna ce moţăia şi ea câteodată.

— Au fost! — unde sunt astăzi? Şi bătrâna tot trăieşte, ba încă are dela o vreme veleităţi de o nouă dentiţiune.

De aceea, crez eu, care am văzut atâtea, că nu pot ura revistei Cercului etc., altceva mai bun decât să aibă sănătatea şi longevitatea « Convorbirilor Literare ».

(*Epoca*, 19.XI 1896, *semnat*: Ion)

« AMINTIRI MILITARE »

Iată titlul unui volum ce apare zilele acestea. Autorul este un veteran din războiul independenţei, căpitanul Mihail Dimitrescu, care a luat parte la memorabilele lupte din Bulgaria cu regimentul 8 de linie.

Le-am citit aceste « Amintiri Militare » cu o deosebită plăcere. Este o povestire simplă şi plină de interes a evenimentelor eroice de peste Dunăre, o povestire pe care ne-o face nu un artist prin închipuire, ci un părtaş de fapte.

Nu avem prin urmare a face cu o operă de artă, ci cu relaţia exactă a unuia dintre făptuitori. Astfel, tot aparatul artistic lipseşte; el e înlocuit, în această dare de seamă, prin bogăţia episoadelor şi prin simplicitatea expunerilor.

Felul natural şi simplu de expunere a faptelor vitejeşti, fără încărcături retorice, fără declamaţiuni, mai mult sau mai puţin artificiale, este cu desăvârşire interesant.

Aci povestirea ne atrage şi ne subjugă nu prin *cum*, ci prin *ce*. Acest *ce* este desbrăcat de orice meşteşugire şi câştigă foarte mult prin această manieră naturală în care ni se prezintă.

Ceea ce distinge iarăşi povestirile veteranului căpitan este lipsa de personalitate, lipsa aproape completă a acelui *eu*, atât de detestabil mai ales în povestirile de vitejie. In vinele fiecărui povestitor de isprăvi eroice circulă mai multe sau mai puţine picături din sângele faimosului baron de Muenchhausen. Ei bine, sângele autorului acestor « Amintiri Militare » a rămas curat moldovenesc.

Dar dacă, întru cât priveşte personalitatea-i proprie, autorul nu face niciodată vreun caz deosebit, asta nu înseamnă că povestirile sale sunt reci şi lipsite de orice entusiasm.

Din contră. De câte ori vorbeşte de patria şi oastea românească, de marele lor Căpitan, de mândrul drapel, atunci acest veteran care-şi târăşte picioarele, schilodit în războiu, capătă aripele inspiraţiei.

Sunt pagine în « Amintirile Militare » în adevăr mişcătoare prin sinceritatea şi căldura cu cari sunt scrise.

« Amintirile Militare », prin exactitatea faptelor, prin simplicitatea expunerii, prin lipsa de pretenţie personală şi de meşteşugire a autorului şi prin frumoasele sentimente patriotice, sunt astfel vrednice de recomandat cititorilor ca o carte în adevăr bună.

A lua parte la un războiu este de sigur una din cele mai mari împrejurări ce se poate ivi în vieaţa unui om. Dar aceasta nu e dat oricui. Pentru aceasta ne atrag aşa de mult povestirile războinice. Povestirea, fără reflexiuni personale şi fără mult aparat, despre grozavele amănunte ale unui războiu, constitue cea mai interesantă lectură.

Intre astfel de povestiri, găsesc «Amintirile Militare» ale veteranului căpitan, Mihail Dimitrescu, cu deosebire preţioase.

(*Epoca*, 7. XII. 1896, *semnat*: Ion)

O NOUĂ «CARTE DE CITIRE»

După o muncă fără preget de mai mulţi ani, d-nii profesori Miron Pompiliu şi Ion Paul din Iaşi au dat la lumină o *Carte de Citire* pentru toate şcoalele secundare — licee, seminare, normale, militare, de fete, etc. Publicaţiunea celor doi distinşi pedagogi este lucrarea deosebit de importantă, asupra căreia nu s'ar putea atrage niciodată cu prisos atenţia profesorilor noştri. Până să spun câteva vorbe asupra unei cărţi de cetire în genere, voi să dau aci planul după care a fost făcută această nouă *Carte de Cetire.*

Lucrarea întreagă, în prima ediţie, apare în patru volumuri. Dintre acestea au apărut, zilele acestea, trei şi anume: Vol. I pentru clasele I şi II; vol. II pentru clasele III şi IV şi vol. III pentru clasele V şi VI. Volumul IV pentru clasa VII va apărea în decursul viitorului an şcolar. La prima ediţie, s'au pus câte două clase într'un volum pentru a experimenta bucăţile de cetire în care clasă se potrivesc mai bine şi pentru a lăsa profesorilor alegerea după puterea clasei; la ediţia a doua se va despărţi fiecare volum în două pentru fiecare clasă în parte.

In cele trei volume apărute s'au pus numai scrieri de valoare estetică, modele de cugetare şi stil, şi mai ales de limbă românească. In volumul IV pentru clasa VII se vor pune bucăţi din toţi scriitorii vechi şi moderni, bucăţi cari au o valoare netăgăduită din punct de vedere estetic sau istoric. Acest volum va servi ca ilustraţie pe lângă Manualul de istoria literaturii. După ce şcolarul se va fi deprins a gusta şi preţui o bucată literară, la volumul IV va începe să-şi dea seama limpede de felul şi valoarea deosebiţilor autori, şi nu vor mai înghiţi cu aceaşi poftă, imediat după o novelă romantică sentimentală, un sever articol de economie naţională a celebrului nostru economist d-l P. S. Aurelian.

Până acuma toate cărţile de citire erau o grămădire într'un singur tom a bucăţilor de cetit pentru toate şapte clasele. Asta era o sistemă cu desăvârşire greşită. Alegerea, potrivirea şi gradarea citirilor nu trebuesc lăsate cu totul în sarcina profesorului. In adevăr, presupunând chiar că orice profesor ar fi, pe lângă un bun pedagog, şi bun cunoscător de artă literară, tot nu trebue lăsat să-şi bată de geaba capul ca să ordoneze o materie aruncată, fără nicio metodă, în dezordine într'un volum. Dar cu atât mai mult sistema de până acuma trebue înlăturată, cu cât oricine ştie că nu toţi profesorii sunt excelenţi pedagogi şi desăvârşiţi critici de artă literară. Un profesor de stil, de limbă şi literatură ar trebui el însuşi să fie, ce e drept, dacă nu un suflet de artist, cel puţin un spirit deprins mult cu cunoştinţa lucrărilor de artă, şi deocamdată multe suflete de artişti şi mulţi cunoscători de artă literară nu putem pretinde s'avem; suntem datori deocamdată să ne mulţumim a avea profesori cu bun simţ; dar bunul simţ iarăşi nu e de ajuns pentru a distinge când e vorba de estetică. Aceste consideraţiuni au determinat pe autorii *Cărţii de cetire* să aşeze bucăţile ei în mod gradat: la început, naraţiuni; apoi, descrieri, şi, tocmai la sfârşit, psichologie, estetică mai rafinată şi filosofie, şi toate întocmite după priceperea normală a deosebitelor clase.

Este ştiut astăzi că o limbă nu se poate învăţa din gramatică sau din dicţionar. Vorbele de sinele sunt instrumente moarte; ceea ce le dă vieaţă şi putere, sunt gândirile şi ideile-înţelesul. Astfel în *Cartea de cetire* a d-lor, d-nii M. Pompiliu şi I. Paul, au pus multă luare aminte cu privire la curăţia şi frumuseţea limbii, care sunt în literatură unele dintre esenţialele condiţiuni estetice. Formele frumoase ajută ideii şi sentimentului să se strecoare în suflete, şi aceasta este menirea educaţiunii: semănarea şi cultura ideilor sănătoase şi bunelor sentimente. Iată pentru ce *Cartea de cetire* a profesorilor ieşeni conţine numai şi numai bucăţi frumoase de literatură — frumosul a fost ales ca instrument al binelui. Autorii au căutat să ordoneze metodic bucăţi de cuprins religios, moral, naţional şi pur estetic.

Pentru a-şi ajunge însă scopul, autorilor *Cărţii de citire*, literatura noastră originală nu le era suficientă, ei au trebuit dar să recurgă şi la traduceri. Aci, tocmai poate în partea traducerilor, lucrarea lor a devenit cu totul originală. In loc să urmeze pe drumul cunoscut şi atât de bătut al traducerilor nesărate şi nemestecate moderne, ei s'au pus să cerceteze lucrările similare ale predecesorilor noştri, ale acelora din generaţiile bătrâne, cărora le datorim renaşterea limbii şi literaturii noastre. Şi autorii *Cărţii de cetire* au fost bine răsplătiţi de osteneala cercetărilor lor fără de preget. Ei au cercetat toate traducerile româneşti dintre 1820—1884 şi au găsit bogăţii însemnate. Sunt traduceri din Homer, Vergiliu, Horaţiu, Cicero, Ovidiu, Young, Pope, Voltaire, Goethe, Lamartine, Hugo, Bossuet, Massillon, Bridaine, Cantemir, Fénelon, St. Pierre, Chateaubriand şi alţii, — traduceri excelente.

D-nii Pompiliu şi Paul au descoperit (şi de sigur nu în bibliotecele noastre, cari nu există) o bogată proză românească din întâia jumătate a veacului, proză de înaltă valoare şi ca fond şi formă, şi ca gândire şi ca limbă. Toate acele producţiuni literare zăceau uitate, graţie lipsei noastre de metodă şi de conştiinţă în învăţământul public, şi uitate ar fi rămas pentru multă vreme, ori poate chiar pentru totdeauna, dacă autorii *Cărţii de cetire* nu le-ar fi redat la lumină: sunt admirabile lucrări desgropate — lucrări şi traduceri de Istrati, Marcovici, Gorjan, Pleşoianu, Drăghici, Rallet, doi Goleşti, Căpăţineanu, Florian şi alţii, şi de o sumă de anonimi.

Din literatura românească, s'a dat mare importanţă poeziei populare şi poveştilor. Din acestea elevul va înţelege spiritul naţiunii sale, moravurile, apucăturile, idealurile, slăbiciunile, talentele şi limba poporului. Patriotism adevărat fără o adâncă înţelegere a poporului nu se poate. Din literatura populară au ales însă numai ceea ce e adevăr mai de seamă şi mai caracteristic, fiindcă nu toată literatura pupulară este caracteristică şi de seamă.

Vom arăta mâine foloasele imense pe cari, excelenta lucrare a d-lor Pompiliu şi Paul, *Cartea de citire*, e menită să le aducă tinerelor noastre generaţiuni.

II

Am arătat în numărul de ieri principiile după care s'au condus, şi planul pe care l-au urmat d-nii M. Pompiliu şi I. Paul pentru întocmirea operei lor didactice.

Eu cred că o carte didactică întocmită astfel este un adevărat eveniment pentru şcoalele noastre. Şe ştie că până acuma la cursul de limba română, care se predă numai două ore pe săptămână nu se făcea, în genere (un gazetar zice totdeauna, la momente grele, « în genere », pentru îndulcire) decât analize gramaticale sau logice, teorii despre: stil, poezie, oratorie, genuri de artă literară, literatură şi istorie a limbii — toate în mod dogmatic şi pedant. Se găsea foarte rar un profesor care să-şi dea osteneala a alege, dintr'o carte de citire, carte alcătuită fără nicio metodă, o bucată serioasă de literatură spre a o face pricepută şi gustată ca atare, de către elevi. Cărţii de cetire nu i se dădea altă importanţă de câtă trebuia dată unei grămădiri de scrieri, care să servească de pretext pentru o sarbădă lecţie teoretică; şi, cu toate astea, d-nii pedagogi, iar « în genere », trebue să ştie cât de înaltă importanţă instructivă şi educativă are o carte de citire pentru uzul tinerelor generaţiuni la o naţie cu pretenţii de civilizaţie.

Cum se făcea până acuma o carte de citire? Iată.

In două trei luni de zile se căuta bucăţile, se alegea, se culegea, se tipărea (să observe, mă rog, bine gramaticii noştri că, deşi e vorba de bucăţi, la plural, toate verbele sunt la singular! a!) şi cartea, care trebuia să fie hrana intelectuală şi morală a generaţiilor tinere ieşea la lumină, cu stampila înaltei aprobări, bine înţeles.

Metoda după care şi d-ta, cititorule, care habar n'ai de pedagogie, puteai întocmi o *carte de lectură* pentru şapte ani de curs de limba românească era foarte comodă; anume:

Ori luai o listă alfabetică a tutulor câți au mânjit hârtie în Dacia Traiană; însemnai, din fiecare murdăritor de hârtie candidă, câte una sau mai multe bucăți; le tipăreai una după alta, în ordinea în care îți cădeau sub mână;

Sau, şi mai lesne: luai o carte veche de cetire şi, cu aceleaşi bucăți, cu aceeaşi metodă, sau, mai bine, lipsă de metodă, numai într'o desordine alta, făceai, dintr'una veche, o *nouă* carte de cetire.

Astfel ceea ce în cartea d-lor X, Y şi Z, se afla la pagina 13, în cartea d-tale se nemerea la pagina 31, şi aşa mai departe.

Cum am zice, ca să faci o carte nouă, descoseai una veche, risipeai pe masă coalele, răvăşeai filele, împrăştiai bucățile, şi apoi le luai la întâmplare şi pe sărite din grămadă, şi le coseai la loc şi la... noroc.

Ce e drept, această sistemă dădea adesea rezultate bunicele — anume: se 'ntâmpla ca bucățile să se aranjeze, prin voia oarbei fatalități într'un chip oarecum mai rațional în cartea dumitale decât fuseseră întocmite, după regule pedagogice, în cartea d-lor X, Y şi Z.

Şi încă odată toată această operație pedagogică nu-ți lua mai multă vreme decât cel mult două luni! Ba încă, dacă autorii cărții dė citire, mai mult sau mai puțin nouă, erau activi, lucrul se putea termina în şi mai scurtă vreme — totul atârna dela expeditivitatea tipografică! O sfântă pedagogie!

Cei doi profesori ieşeni au avut veleitatea să părăsească vechea metodă.

Ei s'au gândit că, dacă nu se poate face o Carte de cetire chiar în mai puțin decât o lună şi jumătate, asta nu însemnează că nu s'ar putea face aceeaşi operă pedagogică într'un timp mult mai îndelungat; şi astfel, după şase ani de muncă, ei dau astăzi la lumină o Carte de citire *nouă*, în loc de o *nouă* Carte de citire.

Imprejurarea a mijlocit să văz această lucrare inteligentă, zilele trecute, pe când încă se afla sub teascurile tipografiei « Dacia » din Iaşi: mi s'a părut o lucrare stranie, deprins cum eram cu marfa noastră ieftină de cultură națională. Am cercetat să aflu cine este autorul acestei lucrări pedagogice, şi grație discreției caracteristice a tipografilor, numai decât am aflat că inteligenta lucrare este a vechilor mei prieteni d-nii Miron Pompiliu şi Ion Paul.

Aşa? am strigat eu, gazetar în vacanță. Am să-i intervievez! Şi i-am intervievat! Iată de unde ştiu amănuntele pe cari le-am dat cititorilor.

Şi mă reîntorc, tocmai la sfârşit, la propoziția: care este folosul unei cărți de citire? La care, răspunz:

O carte de citire bună, în vârsta fragedă, este poate una dintre împrejurările cele mai hotărîtoare ale vieții unui om. Multe cariere intelectuale nu se datoresc altei împrejurări decât unei cărți căzute la vreme bună în mâinile unui copil, tot aşa precum umbra multor stejari seculari se datorește întâmplătoarei căderi a unei ghinde pe pământ prielnic.

Dar despre puterea unei cărţi asupra unei vieţi într'un al treilea articol despre Cartea de citire a profesorilor ieşeni.

(*Epoca*, 28 şi 29 August 1897, *semnat* Caragiale)

« RĂZBUNAREA LUI ANASTASE »

Acesta e titlul povestirii istorice pe care d. Ciru Œconomu a publicat-o zilele trecute. O analiză critică amănunţită nu poate încăpea în cadrul nostru; noi trebue să ne mărginim a ne arăta numai în linii generale impresia ce ne-a făcut-o citirea acestei lucrări.

Autorul, ocupându-se mai de mult cu studiul aşezămintelor juridice de pe vremea marelui Teodosiu, a fost atras de farmecul acelei epoce aşa de frământate în urma cuceririi dreptului de dominare în statul roman de către religia creştină. Cercetările juridice l-au îndemnat să penetreze şi 'n domeniul celor istorice, şi farmecul acestora a inspirat jurisconsultului povestirea ce ne prezintă.

In scurt, este istoria unui tânăr pribeag, de cea mai joasă provenienţă, care, din depărtările vastei împărăţii, vine cu un băţ în mână şi cu o traistă 'n spinare în marea cetate romano-creştină, să-şi caute şi el ca alţi mulţi norocul. Şi îl şi găseşte ca toţi acei ce ştiu bine să rabde şi pot să 'ndrăznească mult. Norocul îl ia de mână şi-l duce pe cărările sucite, strimte şi prăpăstioase, pe care numai el le cunoaşte; şi când ajunge la capăt după atâta mult încercată răbdare, norocul îi dă voie să 'ndrăznească: atunci Anastase aruncă băţul pribeagului şi ia sceptrul împăratului, aruncă de pe umeri traista ca să îmbrace hlamida împărătească.

Este o povestire cu deosebire interesantă. Tabloul luptelor şi sfâşierilor partidelor religioase, descrierea amănunţită a moravurilor şi obiceiurilor, şi 'n genere a modului de traiu de pe vremea aceea (secolul V) constituesc aparatul decorativ al acestei simple povestiri.

Figura răbdătorului, îndrăzneţului şi norocosului Anastase, în toată această luxoasă punere 'n scenă, la început d'abia luată în seamă, creşte încet încet, se ridică treptat până ajunge a domina scena întreagă.

Anastase este la sfârşit aproape de tron, pentru că este amantul împărătesei Ariana, soţia rănită în suflet a smintitului Trascalisen, cunoscut sub numele de Zenon Isauricul. Smintitul împărat este tras într'o cursă şi 'ngropat de viu într'un cenotaf, unde merge însoţit de credinciosu-i Anastase să caute un inel făcător de minuni. Zenon se coboară în sicriul de piatră să ia din fund inelul mult dorit; atunci Anastase apleacă încetinel lespedea grea, care se lasă pe un scripet ascuns şi aproape acopere sicriul. Rugăminţi, promisiuni, ameninţări, blesteme — toate de prisos: capacul se aşează d'abinele pe muchile cenotafului, prin păreţii căruia nu se mai poate auzi îngrozitorul sbucium al smintitului şi nefericitului îngropat.

Anastase e a douazi soţ al Arianei şi împărat al răsăritului.

Povestirea d-lui Ciru Œconomu, afară de unele mici ezitări şi asperităţi de formă externă, este limpede şi curgătoare: e o melodramă pasionată cu mare spectacol şi cu o strălucită şi savantă punere în scenă.

(*Epoca literară*, nr. 2, 22 Aprilie 1896, *semnat:* L...)

D'AVALMA

Sunt scriitori destui cari te fac să râzi de operele lor; mai rari sunt acei cari prin operele lor te fac să râzi, şi între aceştia fără 'ndoială este şi Marion.

Neobosită imaginaţie şi veselie gata totdeauna, bunătate de suflet şi absolută lipsă de pretenţie — iată darurile preţioase ale acestui scriitor popular, ale acestui talent remarcabil.

Scenele lui de mahala sunt demne de orice literatură europeană, şi ori în ce limbă cultă şi-ar fi produs talentul, Marion ar fi fost un scriitor popular de treapta 'ntâia.

Dacă Gion, — criticul pretenţios, care preferă cea mai sălcie serbezime a fondului pe lângă cea mai suculentă concepţiune, când asta din urmă se prezintă fără, iar cea d'întâia se prezintă cu impecabila formă externă. — rămâne biruit în faţa lui Marion, ce să mai zicem noi ceilalţi, cari suntem mai puţin severi? ce să zică publicul, care mai la urmă vrea, cetind, să se amuze?

Ei bine, minunata colecţie *D'avalma* a lui Marion, se tipăreşte astăzi în a doua ediţie, şi-mi fac o datorie şi o plăcere a mă grăbi ca s'o anunţ numeroşilor cititori ai « Universului ».

La apariţia ediţiei, voiu căuta să fac o dare de seamă mai amănunţită.

(*Universul*, 22 Octomvrie 1899, la sfârşitul foiletonului: *Notiţe Critice, D'avalma (Vieaţa la Mahala)* de Marion)

SALONUL

Dumineca viitoare 31 Octomvrie se deschide la Ateneu Salonul anual de pictură şi sculptură. Dintre bucăţile admise, o comisiune specială va fi şi ales pe cele mai de seamă pentru secţia română dela Expoziţia din Paris.

Am avut norocul să pot intra la salon înainte de deschiderea-i oficială. Erau acolo câţiva cunoscători, cari făceau observaţiuni tehnice ce eu nu prea am înţeles. Eu, drept să spun, nu pot avea pretenţia că ştiu judeca producţiile de arte plastice: îmi lipseşte prea mult educaţiunea specială a priceperii. Din pricina aceasta de sigur, eu, în faţa unei lucrări, îi văz efectele mai de grab decât calităţile. Aş putea spune mult mai uşor de ce nu-mi place o lucrare decât de ce alta îmi place; pot dar spune de pe acuma că mi-au displăcut multe dintre lucrările expuse şi m multai puţine mi-au plăcut — între acestea, cu deosebire o idilă romană de d. Kimon Loghi.

O dare de seamă mai amănunțită despre salon, fără nicio pretenție de cunoscător, voiu face, după slaba mea pricepere, într'o cronică viitoare a « Universului ».

Oricine se va 'ntreba dar, cu ce pictură românească ne prezentăm la Paris; căci, fără să se supere tinerii noştri artişti, niciunul n'are în lucrările lui aşa numitul element genuin. Toate lucrările, cele remarcabile ca şi cele mai slabe, sunt lucrări de şcoală, tot atât de franceze, germane sau italiene pe cât de române, ba poate chiar mai mult. Producțiunile după maniera lui Grigorescu se 'nțelege nu contează, cum nu contează 'n literatură nicio producție în maniera lui Eminescu sau a lui Coşbuc. (Se găsesc totdeauna oameni cari cred că succesul sedatoreşte manierii, nu mâinii).

A expune la Paris pictură românească fără Grigorescu este a renunța la un succes sigur pentru a risca să trecem foarte puțin luați în seamă, şi vorbesc numai de elementul genuin, fără să mai pomenesc de incomparabila putere creatoare a ilustrului maestru.

Să sperăm că d-nii comisari însărcinați cu alegerea bucăților pentru Paris vor şti să obțină adeziunea marelui nostru artist — onoarea vremii noastre — fără de concursul căruia ne-am prezenta cu mult prea slabi pentru o expoziție universală.

(*Universul*, 29 Octomvrie 1899, la sfârşitul « *Notițelor critice* »)

O CARTE RARĂ

Norocul ne-a făcut să dăm peste o carte rară, o carte pe care o căutam de atâta vreme şi pe care pierdusem orice speranță de a o mai putea găsi.

Iată coperta doritei cărticele pe care am primit-o cum se primeşte, după o îndelungată despărțire, un prietin bun pe când îl credeam de mult pierdut pentru totdeauna.

MICUȚA
TREI ZILE ŞI TREI NOPȚI
DIN VIAȚA UNUI STUDENT
de
Bogdan Petriceico-Hajdeu

1864
Tipografia Cesar Boliac, str. Scaune Nr. 40
BUCUREŞTI

Şi fiindcă avem, cum am spus, autorizaţia ilustrului ei autor, ne grăbim a împărtăşi cetitorilor acest giuvaer în locul foiletonului. De astă dată, nostima *Micuţă* regăsită nu se va mai putea pierde.

(*Epoca literară,* Nr. 2, 22 Aprilie 1896, *nesemnat*)

SPITALUL AMORULUI

O PREFAŢĂ

Barbu Lăutarul a lui Alexandri ne-a spus aşa de bine cum se făceau ziafeturile şi curtea în vremea veche, şi ce rol important jucau pe atunci glasul şi cobza lui: societatea înaltă de atunci, negustorimea şi poporul se nebuneau după lăutari, cari le cântau dela naştere şi până la groapă — la botez, la nuntă, la înmormântare, de dimineaţă, toată ziua şi toată noaptea: era un adevărat cult pentru muzica greco-turco-ţigănească, pe care, pentru exigenţe politice, am numit-o mai târziu muzică naţională. Repertoriul ţigănesc se compunea din danţuri primitive populare şi câteva danţuri fanariotice de salon, şi mai cu seamă din aşa numitele cântece de lume: toate saloanele, toate mahalalele, hanurile, grădinile, cârciumile şi noaptea târziu chiar uliţile urlau de ahturi.

In mijlocul acelei mode stupide, acelui curent de erotism trivial, de sentimentalism greţos şi de galanterie ridiculă, cari au târît şi mânjit chiar pe mulţi oameni de spirit şi de adevărat talent, Anton Pann, vestitul nostru poet popular, a publicat, pe lângă atâtea admirabile lucrări originale şi traduceri, şi o colecţie de cântece şi poezii la modă pe acea vreme. Minunatul poet şi povestitor, care era în acelaşi timp un excelent cântăreţ şi cunoscător al Psaltichiei, publică acea colecţie însoţind fiecare bucată cu muzica ei, transcrisă, fidel după cum se cânta, fireşte după felul oriental.

E un trist tezaur, mai ales în partea poetică. In această grămadă de orduri literare, de testimonii de imbecilitate a unei epoce, se găsesc totuşi rătăcite rare exemplare oneste, câte o bucată a unui adevărat poet şi câteva încă populare româneşti propriu zise, nu greceşti sau ţigăneşti. Câteva specimene din stupida grămadă va ilustra destul de bine cele ce spunem.

* * *

Destul şi prea destul. Anton Pann a făcut un adevărat serviciu literaturii culegând toate aceste documente caracteristice a stării noastre sociale din prima jumătate a veacului. Şi pentrucă omul de spirit simţea bine ce murdării culege, el a trebuit să le găsească o etichetă convenabilă; colecţia poartă ca titlu *Spitalul Amorului.* De unde se inspiră el a găsi acest titlu? Să-l lăsăm să ne-o spună el însuşi în următoarele spirituale rânduri de critică, pe cari le pune ca prefaţă la *Spitalul Amorului.*

(*Epoca literară,* Nr. 4, 6 Maiu 1896, *nesemnat*)

CILIBI MOISE

Câteva rânduri alese

O figură remarcabilă în istoria literaturii noastre sănătoase a fost, fără 'ndoială, *Cilibi Moise*. Iată un tip în adevăr popular, şi pe drept cuvânt. Acest — putem avea îndrăsneala a zice — filosof nativ trăia din comerţul ambulant de mărunţişuri, umblând, cu micul său magazin universal, din oraş în oraş pe la târguri. Sosirea lui Cilibi Moise într'un târg era un eveniment, care făcea totdeauna sensaţie, pentrucă negustorul aducea de vânzare, pe lângă mărunţişuri, şi câteva cărticele de aforisme foarte gustate de public. Adesea câştiga cu literatura lui scrisă şi cu bonimentul lui spiritual mai mult decât cu negustoria: nu oricine avea nevoie de mănuşi, ciorapi, nasturi, gulere şi altele; oricine însă trebuia să-l asculte şi să ia o cărticică din « *Pildele şi Apropourile* lui Cilibi Moise, vestitul în Ţara Românească ».

Cărticelele acelea au făcut multă plăcere copilăriei mele; cu ele am petrecut multe seri într'adevăr încântătoare, pe atunci când începusem să ştiu citi, şi poate nu puţină influenţă a avut acea citire, şi dânsa, asupra spiritului meu. Acele minunate *pilde şi apropouri*, buni prietini ai copilăriei mele, erau pierdute de mult. D. Schwarzfeld, cunoscutul bibliofil, căutându-le cu multă răbdare, a avut norocul să le regăsească şi să ni le redea — după metoda folkloristică — acea metodă care consistă în a respecta cu scumpătate ultima formă dubioasă a unei produceri intelectuale, fără mai multă consideraţie pentru gândul sigur al autorului — cum ar zice, poate, Cilibi Moise: o metodă după care adună cineva nucile risipite mai mult de hatârul cojilor decât de al miezului (dar despre asta, poate, altădată mai pe larg). Oricum, d. Schwarzfeld a făcut un însemnat serviciu literaturii noastre redându-ne rătăcitele *pilde* şi *apropouri*, serviciu de care trebue să-i mulţumim. Le-am recitit cu dragoste aceste bătrâne prietine din copilărie. E drept că astăzi îmi plac mai mult acelea pe cari nu le 'nţelegeam bine odinioară şi vice-versa. Aşa, cele cari odinioară mă fermecau — despre Dumnezeu, onoare, noroc, femei, patrie, copii, moarte, vieaţă, înţelepciune, adevăr, etc.— deşi unele spirituale, îmi par astăzi banale şi prea fără de caracter. Câteva specimene fără multă desbatere sau comentări.

* * *

La dreptul vorbind, pentru un spirit aşa de original ca al filosofului nostru, acestea nu sunt decât bagaj literar, aşa numitul procedeu profesional. Dar mărgăritarele lui fine nu sunt aici, sunt acolo unde el, cu aceeaşi clasică bonomie orientală a legendarului Nastratin-Hogea, vorbeşte despre el însuşi, despre lipsa lui de noroc, care luptă să-i covârşească înţeleapta răbdare, despre păţaniile lui proprii; sunt acolo mărgăritarele lui fine unde, cu un delicios zâmbet de amărîciune, îşi biciueşte soarta rea; acolo unde, cu un superior humor, îşi bate joc de necazurile vieţii lui proprii ca de ale alteia.

A fost un copil cuminte, dar fără noroc, al unui tată odinioară negustor cu dare de mână ş'apoi scăpătat,— rămas sărac,— în urmă, om impovărat de o familie numeroasă, o spuză de copii neprocopsiţi, susţinându-i cu o muncă neobosită de mărunţişar ambulant, în care biruia mai bine « cu gura », decât cu marfa, mai mult cu filosofia decât cu daravera,— om sentimental, foarte moral în faptă ca şi în precepte, dar mai presus de toate om de un eminent spirit. Iată cum acest alt Nastratin-Hogea vorbeşte despre sine-şi.

(*Epoca literară*, Nr. 5, 13 Mai 1896, *nesemnat*)

UN DICŢIONAR ROMÂN

Dicţionarele au fost întotdeauna considerate ca contingentul cel mai însemnat al genului plictisitor. Răsfoirea unor asemenea cărţi nu se face decât la momente solemne în viaţa şcolărească, la traducerea unui autor sau la prepararea unui examen şi atunci, vorba odată găsită, nenorocitul caută să se sustragă cât mai repede de sub acea atmosferă savantă dar obositoare.

Iată însă un Dicţionar, apărut zilele acestea — *Dicţionarul Universal al limbii române* de Lazăr Şăineanu — care pare a respira un aer mai simpatic şi unde parcurgerea unei pagini îţi satisface nu numai curiositatea, ci îţi insuflă dorinţa de a nu bate în retragere. Prin ce mijloc a reuşit autorul să facă întru câtva interesante nişte materiale obicinuit atât de aride? Prin faptul, cred, că el nu s'a mărginit în opera sa de a înregistra un singur factor de cultură, ci a căutat să îmbrăţişeze toate manifestaţiunile vieţii ale unui popor modern: literatură, ştiinţe, arte, meserii, industrie, comerţ, etc. Astfel acest Dicţionar Universal oferă o imagine redusă dar precisă a culturii noastre actuale, întru cât ea se oglindeşte în limbă.

Un alt mijloc de care s'a servit autorul spre a da viaţă definiţiunilor sale, a fost preocuparea de a sprijini cu mărturii autentice vorbele şi nuanţele lor de sens. Parcurgând vr'un cuvânt cu o bogată ramificaţiune de însemnări, dispuse cu pricepere şi metodă, în momentul de a-şi opri paşii, citaţiune frumoasă dintr'un poet sau prozator de ai noştri încurajează pe călător a-şi continua calea...

D. Şăineanu acordă cu drept cuvânt neologismelor o importanţă egală cu elementele neaoşe ale limbii. Aceste neologisme reprezintă ultima fază a culturii noastre sub acţiunea Occidentului şi în special a Franţei. Prin răspândirea din ce în ce mai mare a presei şi a învăţământului, ele încep a pătrunde în stratele de jos ale populaţiunii urbane şi a deveni astfel o parte integrantă a vocabularului românesc. Mahalagiul cel mai înapoiat nu mai aşteaptă astăzi să primească în efecte, *în natură*, « stima şi consideraţia » ce o adăstase mai multe zile dela şeful său sub-prefectul din vremea lui Alecsandri. Viaţa modernă cu curentele ei multiple vulgarizează pretutindenea nouile achiziţiuni ale culturei.

Dar nici archaismele nu sunt trecute cu vederea în opera d-lui Şăineanu. Cunoaşterea acestor vechi termeni de ordine culturală este indispensabilă celui ce nu voieşte să se înstrăineze cu totul de trecutul istoriei noastre. Altmintrelea, se expune la păţania ziaristului, despre care povesteşte Ioan Ghica într'una din epistolele sale. Acesta scrisese că s'au luat dela Turci 400 care de *zaherea* şi criticul inteligent protesta, că Turcii nu puteau să aibă nevoe de 400 care încărcate numai cu *zahăr!*

Valoarea Dicţionarului creşte încă prin adaosul noţiunilor generale relative la biografia, geografia şi istoria, atât naţională, cât şi străină. Până azi nu posedam încă nicio lucrare specială în aceste diferite ramuri ale ştiinţei, aşa că Dicţionarul Universal e o iniţiativă lăudabilă şi în această privinţă. N'am nevoie să mai fac elogii autorului pentru munca sa îndelungată şi conştiincioasă spre a înzestra şcoala şi societatea noastră cu o carte atât de indispensabilă. D. Şăineanu este unul dintre tinerii noştri învăţaţi, la care soliditatea ştiinţifică se asociază cu un adevărat talent de vulgarizare.

(*Epoca literară*, Nr. 11, 24 Iunie 1896, editorial, *semnat:* Caragiale)

DICŢIONARUL CONTIMPURANILOR
de DIM. R. ROSETTI

Zilele acestea, a ieşit la lumină « Dicţionarul Contimpuranilor » de d. Dim. R. Rosetti, cuprinzând numele aproape al tutulor acelora cari s'au deosebit cumva în viaţa publică a Românilor pe vremea veacului ce peste puţin se sfârşeşte.

Este o lucrare de foarte însemnată valoare, din toate punctele de vedere, şi care a trebuit să coste pe autor multă strădanie — cu atât mai multă, cu cât, în genul acesta, este întâia încercare la noi.

De sigur nu e glumă să aduni atâtea mii şi sute de date positive, fără să ai măcar un reazim, fără să poţi culege măcar două trei dela acelaşi isvor. Să alergi, fără nicio călăuză, pe un drum cu totul neumblat, a prinde tu, pentru întâia oară, Dumnezeu ştie cum şi unde, fir cu fir, bob cu bob, elementele risipite chaotic ale unei aşa de enorme construcţii sistematice, — este fără 'ndoială o faptă de minte şi de voinţă, pentru care toţi trebue să aplaudăm pe vrednicul autor.

In adevăr, « Dicţionarul Contimpuranilor » al d-lui Dim. R. Rosetti este, pentru oricine se interesează de istoria şi de cultura românească, şi, în deosebi, pentru publiciştii noştri, o binefacere. Pentru cine va scrie odată istoria veacului nostru, lucrarea d-lui

Rosetti va fi un indicator nepreţuit de date biografice şi bibliografice.

« Dicţionarul Contimpuranilor » are, pe lângă altele, un mare merit, foarte mare, mai ales dacă ne punem din punctul de vedere românesc: este o lucrare onestă în adevăratul înţeles al cuvântului. Autorul n'a cruţat nicio osteneală pentru a afla datele şi a le controla exactitatea. El, deşi a făcut o lucrare de ştiinţă, a rămas acelaş pe care noi confraţii săi, ca şi publicul, îl cunoaştem — un om de spirit: nicăeri, în « Dicţionarul Contimpuranilor ». d. Rosetti nu şi-a uitat datoria de cercetător obiectiv, de compilator conştiinţios; nicăeri n'a alunecat să-şi dea cumva vreo părere personală, bună sau rea, să lase a pătrunde cât de palid vreo predilecţie ori vreo repugnanţă în privinţa cutărui sau cutărui nume contimpuran. Cu răceală demnă, cu inalterabilă imparţialitate şi cu dragoste întreagă de adevăr ne-a dat omul o grea lucrare, pentru care nu i se poate aduce îndestulă laudă.

Nu 'ncape 'ndoială că o aşa enormă operă, ce apare pentru întâia dată la noi, nu poate fi scutită de lipsuri; dar acelea, la o nouă ediţie, se pot lesne acoperi când cineva are atâta sârguinţă şi atâta pricepere ca autorul nostru.

Atât pot spune deocamdată despre lucrarea amicului meu, d. Dim. R. Rosetti. Imi voiu face cu plăcere datoria de a reveni mai pe larg într'un număr viitor asupra minunatului « Dicţionar al Contimpuranilor ».

(*Gazeta Săteanului*, 20 Mai 1898, *semnat:* Caragiale)

GHEORGHE BARONZI

Alaltăeri a încetat din vieaţă, în etate de 83 de ani, Gheorghe Baronzi, cunoscutul veteran al literelor române. In lunga lui carieră, publicist neobosit, a scris de toate, atât originale cât şi traducţii: poezii de toate genurile şi proză asemenea, dela epigramă până la poemă şi dela articol trecător până la dramă. In această arenă vastă a republicii literelor române, răposatul veteran a luptat cu toate armele, cu o egală bărbăţie şi cu o egală consecuenţă la jurământul ce-l făcuse muzelor, păsându-i puţin de lipsa succesului personal.

Niciun mare succes în deosebi, afară de urmarea cu credinţă nestrămutată a datoriei şi legământului.

Şi câţi oare dintre cei târîţi în falangele unui Alexandru Machedon sau în cohortele unui Cesar, pot să se înscrie anume în istoria strălucitelor isprăvi ale acestor cuceritori?

G. Baronzi n'a fost unul dintre marii eroi ai republicii literelor române, e adevărat; ci unul dintre neobosiţii legionari, şi poate nu unul dintre cei mai puţin îndrăsneţi; o dovadă e poezia de mai la vale *Căţelul pământului*, al cărei refren îl pune mai târziu, ca *motto*, Eminescu, la ciudata sa poemă *Strigoii* — e ca un pompon pierdut de un legionar obscur în luptă, şi ridicat în treacăt de un erou mare pentru a-l înfige în strălucita-i cască.

(*Epoca literară*, Nr. 8, 3 Iunie 1896, *nesemnat*)

TRAIAN DEMETRESCU

Zilele acestea s'a stins, aşa de timpuriu, Traian Demetrescu, unul dintre poeţii distinşi ai generaţiunii tinere. Era un talent mic şi feminin, dar era un talent, şi aşa moartea lui poate fi considerată ca o pagubă pentru literele noastre. Pentru aceia cari au avut plăcerea să-l şi cunoască personal, părerea de rău trebue să fie şi mai mare. Era un caracter cu deosebire afabil şi apropiat — maniere de domnişoară blândă, sfioasă şi prea simţitoare — distincţie şi politeţe de adevărat gentilom — apucături poetice chiar în cele mai de rând prilejuri ale vieţii — onest şi desinteresat — figură simpatică, glas dulce şi mângâios şi un zâmbet de copil bun. El trăia aşa cum scria, învăluindu-şi vieaţa practică în atmosfera eterată a poeziei sale, şi aceasta nu era afectare pentru că-l prindea. Traian Demetrescu era un spirit totdeauna entuziast sincer şi adesea destul de pricepător al artei. Melancolic din cauza boalii care-l istovea, dar totdeauna inimă bună şi deschisă, şi vesel tovarăş ca şi prieten cinstit. Traian, blândul pesimist pe care-l pierdem, ne lasă tutulor, cari l-am cunoscut bine, multă părere de rău şi o duioasă amintire.

(*Epoca literară*, I, 1896, nr. 2, Luni 22 Aprilie, *nesemnat*)

UN CAZ LITERAR INTERESANT

Vom publica în numărul viitor mai multe amănunte asupra unui plagiat în toată regula, cunoscut deja publicului nostru, plagiat comis de unul dintre cei mai mari scriitori actuali ai Franţei în detrimentul unui român. Emile Zola, după cum a fost silit să mărturisească singur până 'n fine, a copiat în *la Débâcle* pasaje întregi din opera prinţului George Bibescu *Belfort*, *Reims*, *Sédan*, *Campania din 70.* D. prinţul Bibescu, membru corespondent al Institutului Franţei, a binevoit să ne dea spre publicare documentele necesare, împreună cu mai multe scrisori pe cari le-a primit, în urma publicaţiei d-sale, dela persoane foarte înalte, ca de exemplu prinţul Frederic al Germaniei, mai târziu împărat, prinţul imperial Napoleon şi alţii. In numărul viitor, plagiatul Zola-Bibescu.

(*Epoca literară*, nr. 2, 22 Aprilie 1896, *nesemnat*)

PLAGIATUL ZOLA-BIBESCU

O campanie întreagă s'a ridicat în contra lui Zola după publicarea romanului său *la Débâcle*. Se ştie metoda, — noi am zice mania, dacă n'ar fi interesată — marelui scriitor francez de a îngrămădi pe o ţesătură simplă, pe o intrigă foarte banală, o colosală garnitură aşa numită « documentară », pe care o învârteşte, o răsuceşte, o răstoarnă pe toate feţele, o multiplică aşa că, dintr'o povestire, ce ar putea, cu tot aparatul cuviincios, să încapă în patruzeci de file, el reuşeşte să scoată un volum de 400 de pagini. Garnitura documentară consistă în cea mai mare parte din vocabularele tehnice.

Aşa, de exemplu, aproape jumătate dintr'un roman consistă din cuvintele tehnice ale mecanicilor dela drumul de fier. Zola a făcut cu multă răbdare vocabularul lor: taie cuvintele, face o grămadă mare din ele, şi apoi ia câteun pumn din grămadă şi presară peste paginele sale, cum se presară zahăr şi scorţişoară peste plăcintă ca să-i dea dulceaţă picantă. Ce rezultă d'aici? că cititorul naiv, profan în mecanică, fără să 'nţeleagă mare lucru, cască ochii mari în faţa adâncimii marelui naturalist, care ştie să documenteze aşa de admirabil, să dea aşa de exact coloarea locală; dar, dacă se 'ntâmplă să cază cartea în mâna vreunui mecanic de drum de fier, apoi acela are să se amuzeze foarte mult cu balivernele documentare ale naturalistului: trei din patru părţi sunt potrivite ca nuca 'n perete.

Această manie, ca să nu zicem chiar ghiduşie, a lui Zola s'a descoperit cu vârf în *la Débâcle.* Se 'nţelege că în *la Débâcle* nu mai era vorba de catastrofa unei locomotive, ci de a unei armate colosale. Aci, romanul nu era în primejdia neînsemnată de a cădea la zece ani odată în mâinile unui cunoscător; era o carte ce a doua zi chiar trebuia să cază în mâna a mii de bravi ofiţeri şi soldaţi, la cari balivernele militare ale documentalistului nu puteau trece cu atâta uşurinţă neluate 'n seamă. In adevăr, încep rectificările. Zola, neştiind el însuşi cât erau de grave greşelile lui, nu se astâmpără şi aruncă prin « Figaro » o sfidare: « Persoanele cari au asistat, ca militari sau civili, la tragedia dela Sedan şi cari au cetit *la Débâcle*, poftesc oare să spună dacă au găsit vreo inexactitate sau vreo greşală de amănunt în acest roman? ». Ţine-te apoi, o cascadă, o furtună întreagă de denunţări: inexactităţi, greşeli imposibile, vocabular tehnic pocit ş.c.l.

Cu ocazia aceasta însă, câţiva din acei ce căutau cu deamănuntul în *la Débâcle* elemente pentru a răspunde sfidării prea îndrăzneţe a lui Zola, mai dau peste altceva şi mai grav decât o inexactitate sau o falsă pricepere de vorbe tehnice: dau peste un *plagiat* în toată regula. Ofiţerii descopăr că naturalistul atât de amator de documente, luase o eminentă operă personală a unui camarad al lor, prinţul George Bibescu, fost adjutant al generalului Douay în corpul 7 al armatei franceze *(Belfort, Reims, Sédan, Campagne de 1870)* drept un document impersonal, o caldă lucrare originală drept un rece raport anonim, şi astfel se crezuse în dreptul său a o forfeca pagină cu pagină şi a o turna ca aparat documentar în romanul său.

Dacă Zola s'ar fi mărginit a întrebuinţa opera prinţului Bibescu numai ca un izvor de date sigure asupra mişcării corpului 7, se 'nţelege că nimeni n'ar fi avut ceva de spus; cu toate că şi atunci onestitatea literară ar fi reclamat, declarare cât de trecătoare, o notiţă măcar, în care să se facă onoare izvorului preţioaselor date. Dar Zola a luat în întregimea lor pagine întregi, mărginindu-se a schimba pe ici pe colo câte o vorbă, cel mult câte o propoziţie; a luat imaginele *telles quelles* şi le-a transpus într'o deosebită ordine, presărând printre ele câte o propoziţie a sa, care în genere se potriveşte foarte puţin cu întregul pe care-l plagiază.

Deşi Zola nu a avut un proces în faţa justiţiei, cum prea uşor se putea să-l aibă, dacă în locul prinţului Bibescu era un autor mai puţin cavaler şi mai interesat, totuşi a fost aspru judecat şi pedepsit de opinia publică. S'a făcut un sgomot asurzitor în toată presa europeană; ziarele continentului şi insulelor au aplicat pe rând lui Zola execuţia paralelelor. N'avem loc a reproduce mai mult decât următoarea mustră — trecerea cuirasierilor pe puntea plutitoare dela Rémilly:

Bibescu	*Zola*
...Droits sur leurs étriers, enveloppés dans leurs grands manteaux blancs, les cuirassiers passent silencieux; ils semblent portés par les eaux. Deux feux, allumés sur chacune des rives aux deux extrémités du pont, éclairent seuls de leur lumière blafarde hommes et chevaux; leurs flammes se reflètent, d'une façon étrange, dans les casques brillants des cavaliers, et donnent à ce spectacle quelque chose de fantastique, etc.	...Les feux brûlaient sur les deux rives... Debout sur les étriers, serrant les guides, les cuirrassiers passaient, passaient toujours, drapés dans leurs grands manteaux blancs, ne montrant que leurs casques tout allumés de reflets rouges. Et l'on aurait cru des cavaliers fantômes, allant à la guerre des ténèbres, avec des chevelures de flammes, etc....

Şi aşa, zeci de pagine.

Zola încolţit din toate părţile, se hotărăşte în fine să răspunză. El publică în « Figaro » un lung articol, în care caută să se scuze arătând că îşi ia documentele de unde le găseşte. Mărturisirea se pierde în o grămadă de vorbe: e bine s'o extragem şi să o dăm singură; ea poate sta de sine şi fără atâta garnitură zolaică:

«...Unul dintre adjutanţii generalului Douay, prinţul Bibescu, a scris asupra mişcărilor corpului 7 o operă de o extremă însemnătate, de care *m'am servit mult*... Mi s'a imputat cu asprime că am furat acea carte: asta este *adevărat*...»

De câteva zile a apărut *Rome* de Zola; e un enorm volum de 700 pagine; de sigur, naturalistul n'a lipsit nici de astă dată să documenteze cu profuziune. Dacă însă l-o fi împins care cumva păcatul să ciupească dela vreun prinţ al bisericii, cum a ciupit dela prinţul Bibescu, poate n'are să-i meargă tot aşa de uşor: altu-i popa şi altu-i soldatul.

(*Epoca literară*, nr. 4, 6 Maiu 1896, *semnat:* Caragiale)

UN NOU PLAGIAT-ZOLA

Am terminat articolul nostru din numărul penultim despre plagiatul Zola-Bibescu cu bănuiala că celebrul autor francez, în ultima sa lucrare *Rome*, o fi făcut ceea ce a făcut şi în *la Débâcle:* un vast împrumut forţat din opera altcuiva pentru a-şi ridica creditul propriu. Bănuiala noastră s'a adeverit. D. Gaston Deschamps, într'o savantă şi spirituală cronică literară, publicată în *le Temps*, arată pe larg cum Zola a plagiat pe scriitorii Georges Goyau, André Pératé, Paul Fabre, şi pe arheologul Gaston Boissier.

Câteva rânduri din cronica lui Gaston Deschamps sunt prea interesante ca să nu le dăm aci. Iată:

« D. Emile Zola, zice criticul, nu cunoştea Roma... Totuşi, voia să « facă » *Rome*, precum a « făcut » *Lourdes* şi cum va « face » *Paris*. Atunci s'a « documentat ».

« A se documenta », în limba particulară a şcoalei naturaliste, este a căpăta asupra cutărui sau cutărui subiect — fie vorba de căi ferate, de marile magazinuri, de poduri şi şosele, de tutunuri sau de mine, — o ştiinţă repede, expeditivă, superficială, făcută din peticele de hârtie puse unele peste altele. Grămădeşti un dosar, adunând la întâmplare orice fel de note şi informaţii. Rotunjeşti toate aceste peticèle, potrivit cu mersul fabricaţiunii. Coşi toate bucăţelele, mai bine sau mai rău, cu aţă albă. Când toate au fost compilate, cusute şi ţesute, numai decât tragi clopoţelul telefonului la librărie. A venit momentul să se împrăştie prospectele, să urue tobele reclamei şi afişele pestriţe să acopere zidurile.

« Uzina literară a lui Zola e un stabiliment model. Nimic mai instructiv decât vizitarea acestei fabrici dela Médan. Ia să vedem puţin cum se face acolo pentru a se modela materiile prime, a se spăla cârpele strânse, a se utiliza pètecele şi a se turna, fie unul bun, fie rău, un volum de 600 pagini.

« Câţiva reporteri curaţi la suflet au crezut că fac un bine d-lui Zola, îndemnând pe public să crează că întreprinzătorul industrial al *Romei* era cât p'aci să se prăpădească din pricina unei munci de ciclop. A! ce mai foc de cuptor! ce sgomot de ciocane şi de nicovală! Ce gesturi sbuciumate! Ce năpraznice opinteli! sudoarea curgea de pe fruntea încreţită a Maestrului, şi braţele-i răsuceau metalul cald, pe când picioarele i se 'nglodau în vrafuri de documente îngrămădite... Pe când această viziune ne umplea ochii de admiraţie, de groază, aproape de milă, d. Zola, aşezat frumuşel înaintea mesii de lucru, jumulea liniştit două trei repertorii, a căror listă e lesne de aşternut».

Iată acum şi câteva specimene din noul plagiat al documentalistului Zola.

Goyau	*Zola*
En mourant à Rome, saint Pierre fut le suprême bienfaiteur et comme le second fondateur de cette ville: et *si les oracles antiques qui pressentaient l'éternité du Capitole* ont échappé dans la suite des temps au reproche de mensonge, c'est à Pierre qu'ils durent cette fortune. En choisissant pour capitale d'un monde naissant la capitale d'un monde expirant, Pierre fit *un coup de génie*.	C'était d'abord saint Pierre, ignorant, inquiet, tombant à Rome par *un coup de génie*, venant réaliser *les oracles antiques qui avaient prédit l'éternité du Capitole.*
Dès le temps de Sévère, les papes sont connus des pouvoirs publics comme *les chefs d'une association funéraire.*	C'étaient les premiers papes, de simples *chefs d'associations funéraires*...
L'encyclique *Immortale Dei* de 1883 sur la constitution des États, l'encyclique *Libertas* de 1888, sur la liberté humaine, l'encyclique *Sapientiae* de 1890, sur les devoirs des citoyens chrétiens, et l'encyclique *Rerum novarum*, de 1891, sur la condition des ouvriers, développent en toutes ses parties la conception chrétienne de la société... L'Église *constate*, autour d'elle, *la « misère imméritée » des travailleurs.*	*Immortale Dei* sur la constitution des États; *Libertas* sur la liberté humaine; *Sapientiae*, sur les devoirs des citoyens chrétiens; *Rerum novarum*, sur la condition des ouvriers... Le pape y *constate la misère imméritée des travailleurs, les heures de travail trop longues, le salaire trop réduit. Tout homme a le droit de vivre, et le contrat extorqué par la faim est injuste.*

L'ouvrier, souvent, reçoit *un salaire insuffisant* ou subit *un nombre exagéré d'heures de travail... Tout homme a le droit de vivre... le contrat* qui lui a été *extorqué au moment où il avait faim est injuste.*

Deux heures après la mort de Giovanni Mastaï, que l'Italie et l'Église avaient aimé sous le nom de Pio Nono, le cardinal Pecci s'approcha du lit funèbre... Le voile blanc qui couvrait le visage de Pie IX, fut levé: « Giovanni! Giovanni! Giovanni! » appela le camerlingue; et, par trois fois, il lui frappa le front d'un marteau d'argent. A trois reprises la bouche demeura muette, les rides immobiles. « Le pape est vraiment mort », dit-il aux assistants.

Il (le cardinal Boccanera) irait, armé du petit marteau d'argent, taper les trois coups symboliques sur le crâne de Léon XIII, glacé, rigide, étendu sur son lit, entouré de sa cour pontificale! Ah! taper enfin à ce mur de cerveau, pour être bien certain, que rien ne répondait plus, qu'il n'y avait rien là dedans que de la nuit et du silence! Et ces trois appels retentiraient: Joachim! Joachim! Joachim! Et, le cadavre ne répondant pas, le camerlingue se tournerait, après avoir patienté quelques secondes, puis il dirait: « Le pape est mort ».

Toate acestea din savantul volum intitulat *le Vatican, les papes et la civilisation, le gouvernement central de l'Église* par Georges Goyau, André Pératé, Paul Fabre, vechi membri ai şcoalei franceze dela Roma.

Dar exploatarea capo-d'operilor de ştiinţă sigură, de artă şi de spirit ale lui Gaston Boissier, publicate sub titlul prea modest de *Promenades Archéologiques?* Dar indicaţiunile preţioase ale cărţii lui Charles Benoist, *Souverains, hommes d'État, hommes d'Église*, din cari Zola a făcut un mişmaş de mahalagisme, obţinute (după propria lui mărturisire) « prin bacşişuri potrivite? » căci se ştie că Zola, neputând obţine dela Leon XIII-lea o audienţă, pe care-o solicitase, s'a « documentat cum a putut...»

Insă spaţiul nu permite să ne lungim prea mult. Cine doreşte să cetească *in extenso* remarcabila cronică literară a lui Gaston Deschamps o va găsi în *le Temps* dela 12/24 Mai c.

Cu toată critica însă, succesul lui Zola nu poate suferi nimic, şi succesul legitimează tot, dela opincă până la Vlădică. Cu Zola se întâmplă ce s'ar întâmpla şi cu un Mitropolit rău-făcător: un biet autor modest şi obscur, când imitează câteva şiruri, e pierdut; Zola ia cu lopata de unde apucă, şi-i merge bine; un popă de sat, dacă ar ciupi din beteala de metal prost a unei icoane, ar înfunda, ras şi tuns, puşcăria, iar pe I. P. Sfinţia-Sa, după nenumărate clasice plagiaturi, nici Sinod, nici Guvern, nici Vodă n'ar avea de unde să-l apuce, cu toată barba-i cea lungă.

Dacă toată lumea — şi cea « burgheză » şi cea « nouă » ţine şi cu Zola şi cu Mitropolitul: cât i-ai prinde, n'ai ce le face!

(*Epoca literară*, nr. 6, 20 Maiu 1896, *nesemnat*)

PETIŢIE IN PROCESUL CAION

Domnule Preşedinte,

Domnii Const. Al. Ionescu, domiciliat în Bucureşti, strada Lucaci 10, şi Th. M. Stoenescu, domiciliat tot aci, strada Arcului 10, — primul ca autor, iar al doilea ca director, — în două articole publicate în « Revista literară », în numerele dela 30 Noembre şi 10 Decembre (numere pe cari le alătur aci), m'au defăimat şi calomniat, adăogând la injuriile triviale ce-mi adresează şi afirmaţiunea că eu am furat una din operele mele — drama « Năpasta » — după o lucrare dramatică a unui probabil închipuit autor maghiar, Kemeny Istvan.

Ca urmare a unei asemenea calomnii, vă rog, Domnule Preşedinte, a cita pe sus-numiţii domni înaintea Onor Curţi cu Juraţi, la cea mai apropiată sesiune, ca să răspunză în faţa justiţiei de pagubele morale şi materiale ce mi-au cauzat cu o îndrăsneală ne-mai pomenită până astăzi în publicitatea noastră.

Mă înscriu ca parte civilă contra acestor calomniatori cu suma de lei 20.000.

Primiţi, vă rog, Domnule Preşedinte asigurarea profundului respect ce vă port.

ION LUCA CARAGIALE
Autor dramatic, publicist şi comerciant
strada Rotari 15, Bucureşti

Domniei-Sale
Domnului Preşedinte al Curţii cu Juraţi de Ilfov.

DUPĂ PROCESUL CARAGIALE-CAION
CONVORBIRE CU D. CARAGIALE

... Aşadar, l-am întrebat pe d. Caragiale:

— Ce impresie ţi-a făcut sentinţa juraţilor?

— Impresia cea mai bună. E cea mai justă... Sentinţa este excelentă!

— Excelentă?

— Da, dar cum ai fi voit să fie? Eu n'am făcut proces din răutate, nici din răzbunare. Pe cine să mă răzbun? Pe Caion?!!...

N'am voit să uzez de polemică. La ce ar fi ţintit? Coale, tomuri chiar ar fi putut scri şi, — cum se întâmplă întotdeauna cu polemicele — satisfacţia n'ar fi venit. Am dorit să am suprema satisfacţie: aceea a justiţiei. Am voit să se dovedească în faţa justiţiei poporului, că acuzaţia de plagiat a fost «o impertinenţă de copil!...» Atât: o impertinenţă de copil, nu i-am dat altă importanţă.

— Dar, nu socoteşti că achitarea lui, dacă personal te mulţumeşte, pentru generoasele considerente pe care mi le-ai spus, e dăunătoare societăţii?

Nu crezi, d-le Caragiale, că acest caz tipic, cel mai tipic, trebuia să fie începutul unei ere noi, că juraţii ar fi trebuit...?

— Juraţii! Au făcut bine că n'au condamnat copilul. E vinovat el? Nu! Cum a spus un apărător al lui, Caion nu e decât o victimă. De ce aş da, eu jurat, prin pedepsirea acestui copil inconştient sau deschilibrat, un exemplu pentru cei mult mai echilibraţi, mai maturi şi mai sus puşi, cari uzează de aceleaşi mijloace? Nu vezi ce e împrejur? Nu vezi cum se insultă şi se calomniază toţi, dela mic la mare?

— Totuşi un început de stăvilire...

— Un început! Şi vrei prin legi? Dar viţiul legilor noastre e tocmai că sunt făcute nu conform necesităţilor şi educaţiunii maselor la cari se aplică.

— Şi pentru viitorii Caioni...

— Nu pedeapsa legii, nu justiţia poate remedia răul, ci *educaţia*. Când fiecare cetăţean va pricepe, prin educaţie, ce înseamnă calomnia prin presă, atunci aceasta nu va mai exista.

— Şi, deci, cu Caion?

— Bine că l-a achitat! A păţit deja destule. Nu vream răsbunare, nici câştig material. Am avut satisfacţia dorită, iar fapta lui nu am considerat-o decât ca o simplă impertinenţă.

Acestea mi le-a spus, în esenţă, d. Caragiale cu privire la sentinţa de alaltăeri şi dacă ideile şi sentimentele exprimate în această convorbire, sunt după părerea mea, prea generoase, totuşi am crezut că e bine ca ele să fie cunoscute de public, mai cu seamă că s'au găsit organe de publicitate cari au insinuat că procesul acesta a fost intentat de ilustrul nostru literat numai din motive materiale.

(*Epoca*, 13 Iunie 1902, la « Tribuna literară », *semnat:* Al. Antemireanu)

RĂSPUNS LA O ANCHETĂ LITERARĂ

Prea stimate domnule Redactor,

La niciuna din cele trei întrebări pe care d-voastră îmi faceţi deosebita onoare a mi le pune, nu mă simt în stare a răspunde, fiindcă, drept să vă spun, câte trele sunt prea înalte pentru înţelegerea mea. Totuşi, pe departe, atâta parcă pot pricepe, că ar fi vorba aci de arta literară.

Vă rog dar, binevoiţi a-mi permite să dau, cu această ocaziune, prin preţiosul d-voastră organ de publicitate, o povaţă bătrânească tinerilor literaţi români — nu tutulor, numai acelora cari n'au talent din născare: să caute, dacă se mai poate, să-l găsească — că doar nu-i vr'un lucru aşa de mare; iar, dacă nu l-or găsi, să se lase de meşteşug; că, dacă n'ai talent, toate, toate sunt... de geaba.

Vă rog, prea stimate domnule redactor, binevoiţi a primi cele mai distinse salutări din partea devotatului d-voastră servitor

Caragiale

(*Luceafărul*, Sibiu, 1 Ianuarie 1910; *Poporanismul.* — O anchetă literară)

POVESTE DE PAŞTI

Soarele era aproape de asfinţit.

La o răscruce de drum, iată că se întâlniră ouăle roşii şi ouăle albe.

— Sara bună, grăiră ouăle roşii.

— Mulţumesc d-voastră, suratelor, răspunseră ouăle albe.

Cele roşii, se vede că erau grăbite; celor albe le era lor de vorbă:

— Da unde vă duceţi, rogu-vă, de v'aţi gătit cu broboade roşii, de v'aţi pus benchiuri albe, galbene şi grăuleţe albastre?

— Păi, unde să ne ducem, răspunse cu glas de mândrie, un ou roş, mai mult lungăreţ decât rotund, — unde să ne ducem? In sat, suratelor, că mâine e doar sfintele Paşte...

— Ce spui? Sfintele Paşte? strigară ouăle albe şi se cruciră.

— Ce? D-voastră adică nu ştiaţi? le spuse în râs, un coşcogemite ou roşu, curat roş, dar frumos nevoie mare.

— Apoi de unde să ştim, căci noi venim de peste graniţă, răspunse un ou alb, noi am auzit că în ţara d-voastră ţăranii nu ştiu să se îndeletnicească cu înmulţirea şi cu creşterea găinilor şi uite, de! ca negustorul cinstit am alergat năvală să vă umplem târgurile.

— Cam târziu v'aţi gândit, suratelor, că uite, mâine este Paştele... cum v'am spus..., le răspunse un ou roşu, gătit de parcă era mire.

— Ştiţi ce una, grăi atunci un ou roşu, brobonat cu bobiţe albe, — mai bine rămâneaţi acasă la voi, suratelor... că suntem de ajuns în ţară la noi. Unde o să întâlniţi moldovan, să nu-şi fi strâns ouşoare pentru sfintele Paşte! V'aţi grăbit cu lăcomia şi o să vă fie a aşteptare şi a stricăciune.

Ouăle albe se uitară unele la altele şi se înfiorară, fireşte, dacă era Paştele a doua zi, cine era să le mai cumpere, căci toată suflarea creştinească avea.

Unul spuse la întâmplare: s'o prinde, nu s'o prinde:

— Da nu ne-aţi îngădui să mânem în sat la d-voastră?

— Ba cum nu, suratelor, răspunse oul roș, cel curat roș.

Atunci s'auzi în ceata ouălor roșii un fel de râs mărunt.

— Da de ce râzi mă, zise un ou roș înflorit cu ceară, pe *(sic)* un altul scris cu apă tare?

— Apoi cum să nu râd dacă mi-am adus aminte de Leana?

— Care Leană?

— Uite, de leneșa satului, vecină cu al de nea Toader Hrișcă!

— Ei, și ce ți-o fi adică cu Leana ceia?

— Mie nu mi-e nimic, fiindcă o să intru în casă de moldovan harnic; dar îi este Leanei, fiindcă nu știu dacă vreunul din noi o să-i treacă pragul!

— Bănuești că n'a făcut și dânsa ca alți creștini?

— Bănuiala, nici când, bre! Dar lucrul cum e, fără doar și poate: Leana așteaptă de-a gata...

— Păi, atunci, hai să-i trimetem în gazdă pe rătăcitele iestea de drum mare.

— Păi, vezi, iaca de ce am râs!...

Atunci oul roș, înflorit cu ceară, zise ouălor albe:

— Haideți cu noi, suratelor, că se face târziu și vă găsim noi loc de mas.

Și iată-le dura-dura, prin iarba neatinsă încă de rouă, luară cu toatele drumul satului.

Când trecură prin dreptul bisericii, Stan țârcovnicul tocmai închisese ușa și răsucea cheia.

Ouăle, cum îl văzură, grăbiră din pas, cotiră pe după biserică și cele roșii arătară celor albe, o casă fără poartă:

— Iaca, opriți-vă și bateți la cea ușă, suratelor.

— Cu sănătate.

— Cu voie bună.

Cele roșii se depărtară dura-dura, fiecare pe unde avea să se ducă.

Leana lui Inghite-Pușcă, crescuse cum dăduse Dumnezeu ca firul de grâu picat din car pe pământ nearat.

Crescuse ea și parcă mai repede, fiindcă se lungise de munca pe la toate casele oamenilor; adică vorba vine: muncă; biata Leana scotea doar gunoiul din ochii cioarelor și da jos de pe corlată făcălețul, ca alții să învârtească mămăliga. Dacă o puneai să care apă, zicea că n'ajunge cu funia în fântână; dacă scotea alții apa, o vărsa pe jumătate ca donița să nu-i scoată brațul din umeri.

Dar fiindcă pe semne tot sacul își află petecul și Leana află unde-i bârlogul dragostii, că se îndrăgosti de un pui de flăcău harnic.

Nu stricase D-zeu două mușiroaie de furnici, ca să împărecheze pe Leana cu Sava Inghită-Pușcă.

Cum muri mama lui Sava căscioara cea curată ca un cuib de privighetoare, ajunse cuib de ciori; iar după ce-i trecu pragul Leana, — ori cuib de pupăză, ori casa Leanei, era tot-una.

Numai ce dădu și focul războiului. Sava de leneș, leneș era, dar la războiu se duse, dar nu se mai reîntoarse.

Inghite-Puşcă îl porecli satul; puşca vrăjmaşului îl înghiţi şi pe el, săracul...

Leana rămase singură de capul ei. Cum trăia, cu ce se hrănea, nu ştia nimeni. Iacă ouăle albe prinseră a bate la uşa, care sta închisă, fiindcă era aplicată după uşori şi uşorii după păreţi...

— Da cine-i acolo? întreabă Leana, lung, a lene, pare-se şi cu fălcile la urechi, de cascat.

— Iaca noi...

Leana, cu mare ce, deschise uşa şi se ivi culcată pe brânci, de două ori pare că mai lungă şi mai uscată... cu capul cât o baniţă, de scărmănat ce-i era părul.

— Elei! ouă... lefăi dânsa, trăgănat... V'o fi trimes naşa... şi v'a trimes neroşite, leneşa dracului... Hai intraţi şi grămădiţi-vă după sobă, sau sub pat...

Ouăle intrară fără să grăiască o vorbă măcar, de ostenite ce erau şi care unde apucară, acolo rămaseră...

Intr'un târziu clopotul bisericii se auzea sunând: dang! dang! dang!

O clipă, două, — şi ca un fel de fluturare de aripi prinse a se ridica toate lelile satului... Şi, om lângă om se strângea în biserică, iar clopotele, toate acuma, începură a-şi amesteca glasurile şi a duce departe, departe, răsunetul.

In locaşul Domnului prinse a străluci lumină din lumină. Preotul se ivi în uşa cea mare, cu lumânarea Paştelor aprinsă şi la glasul lui: «Veniţi de primiţi lumină», cei mai bătrâni îşi dau *(sic)* lumină unul dela altul...

Dar, taina cea mare şi sfântă nu era vestită încă.

Numai o clipă însă mai fu să treacă şi preotul, înaintea bisericii şi în faţa firei tăcute, isvorî din adâncul credinţei cuvântul tresăltător al adevărului...

Hristos a înviat!

Chipurile omeneşti se luminară întru viaţa mângâierii şi a nădejdii.

Hristos a înviat!

Vântul uşor al nopţii prinse vestea şi o spuse dealurilor care vegheau şi aşteptau neclintite...

Hristos a înviat!

Stelele pogorâte pe drumul de lumină se întoarseră nevăzute şi nesimţite ca să spuie lumii suratelor de sus, bucuria lumii de jos...

In vremea pe când lumea asculta afară glasul sfintei Evanghelii, paştile şi cozonacii aşteptau clipa sfinţirii.

Printre dânsele ouăle roşii şedeau cuminte şi mulţumite că ajunseră cu bine în fiecare casă şi că se aflau acuma în locaşul Domnului.

Şi numai într'un loc, fără umbră, o pâne neagră, înconjurată de câteva ouă albe, care nu ştiau cum să-şi ascunză ruşinea că nu purtau veştmântul marei sărbători.

Iar într'un colţ al bisericii, mai mult furată de somn decât cu simţirea deşteptată, îşi aducea gura la ureche de multă căscătură şi abia clipia, Leana lui Inghite-Puşcă...

Când preotul strigă din nou mulţimii « Hristos a înviat »! ouăle cele albe s'au înroşit, iar biata Leana nu le-a mai cunoscut.

(*Opinia*, Iaşi, 13 Aprilie 1908, numărul de Paşti, *semnat:* Caracudi)

[DESPRE SCRIS]

Stimate amice,

Mi-ai făcut onoarea să-mi ceri şi mie concursul literar pentru « Gazeta Săteanului ». Cererea d-tale mă măguleşte şi o primesc cu multă plăcere.

Mă cred dator să ajut cu ce pot la valoroasa dumitale întreprindere.

Dumneata eşti unul dintre rarii publicişti dela noi cari lucrează pentru alte scopuri decât personale, cari uită interesul şi personalitatea lor proprie în folosul publicaţiunii; dintre acei rari publicişti, cari n'au şi nu poartă altă grijă decât grija operei lor.

Ce situaţie grea îşi creează astfel de publicişti, dumneata o ştii bine: atâţia ani de muncă fără preget, de jertfe şi morale şi materiale fără răsplată, de când conduci cu atâta devotament « Gazeta Săteanului », te-or fi învăţat, ca şi pe mine alte împrejurări, că un tată ar trebui să fie din cale-afară denaturat ca să ureze vreunuia, celui mai nemernic, dintre copiii săi cariera de publicist onest.

Douăzeci şi patru de copii să am — să mă ferească Dumnezeu! — pe toţi i-aş face oameni politici, adică avocaţi; şi dacă unul n'ar fi în stare să înveţe măcar atâta, l-aş învăţa să prinză câini cu laţul. Hengher, da! da literat, nu! Mai bine să-şi bată el joc de literaţi când o întâlni la un an odată unul, decât să-şi bată joc hengherii de el pe toate potecile.

Le ştii şi dumneata astea ca şi mine; şi totuşi n'ai avut o clipă de descurajare ori de silă — cum am avut şi am eu destule. Dacă eu aş fi condus « Gazeta Săteanului » în locul dumitale, având să lupt cu atâtea greutăţi, întâmpinând la o faptă aşa de bună atâta nerecunoştinţă şi, ce e mai rău şi mai neomenos, atâta nesocotire, de mult i-aş fi pus cruce cu inscripţia: « ce nu poate trăi, dacă n'a avut norocul să nu se nască, tot mai are un noroc — să moară! » Multe cruci asemenea am pus eu în viaţa mea. Mai la urmă, oare pentru toate faptele bune de aci de jos să aşteptăm răsplată tot pe lumea cealaltă? Foarte mulţumim. După douăzeci de veacuri dela neplăcuta-i aventură, şi Domnul Christos gândesc eu c'ar da din umeri la aşa propoziţie.

Dar dumneata nu gândeşti ca mine, şi bine faci că poţi aşa. « Gazeta Săteanului » trăeşte şi, mulţumită energiei dumitale, va trăi.

DIN IAȘI

Nu mi-este drag condeiul, crede-mă; ba chiar din potrivă. E o unealtă cu care n'am făcut niciodată ceva cum se cade pentru lumea mea, dar cu care mi-am făcut totdeauna mie însumi mare necaz şi multă pagubă. Ori când aş putea, l-aş schimba bucuros pe o unealtă mai onorabilă, mai folositoare şi altora şi mie. Să aibă dela mine toţi vrăjmaşii mei numai această urare: neam de neamul lor, măcar unul la trei copii să le ajungă literaţi români, dar nimic altceva decât literaţi români!

Probabil după cine ştie ce bunătăţi şi fapte de ispravă ale bunilor mei, eu n'am altă unealtă 'n lume decât «iubitul meu condeiu, scumpul meu condeiu, onoarea mea, mândria mea» (îţi jur pe cinste că astea le-am auzit dela un om în toată firea). Fiindcă dar tot nu mai pot fi altceva decât literat român, cel puţin să am mângâierea că-mi fac uneori cu «nobila» mea unealtă (şi asta am auzit-o nu dela acelaşi; dela alt sec) o mulţumire morală.

A colabora la o revistă ca a dumitale, care caută să împrăştie lumina culturii în popor, este de sigur o mulţumire morală. Deci, numără-mă te rog, de astăzi, între colaboratorii dumitale şi dă-mi, dacă e cu putinţă chiar în numărul de sărbători, un locşor în mult preţuita «Gazeta Săteanului», pentru povestea alăturată.

Cu toată dragostea al dumitale amic
CARAGIALE

(Revista Ilustrată Enciclopedică *Gazeta Săteanului*, XIV, 20.XII.1897—5.I.1898, Nr. 22—23)

NOTE ȘI VARIANTE

Pag. 1: [*INTRODUCERE*]. In foiletonul *Universului*, 10 Septemvrie 1899; primul articol din seria *Notițe critice; semnat:* Caragiale. Neretipărit.

Pag. 6: *CAUT CASĂ*... In *Universul*, 17 Septemvrie 1899, titlul *Notițe critice;* reprodus în *Momente*, 1901 și în *Opere complete*, Minerva, 1908, vol. « Momente, Schițe, Amintiri », cu noul titlu. Deosebirile de text în *Universul:*

Pag. 7, r. 14: onest *reacțiune provocată, de sigur, de independențele cocoanii de-adineaori;* r. 38: sală. *Aci, cred că pot încăpea în bună voe două biliarde mari muscălești.* Colea...; pag. 8, r. 13: palatul *Justiției;* r. 23: robes et confections, — *a fost premieră la Briolina* — ; r. 34: muște, *o plăcere;* r. 35: copii, *madam;* pag. 9, r. 18 fără *cu parchete;* r. 23: In centru: *cam între Regia Monopolurilor și Universul;* după rândul final: — *Bine! ți-oiu căuta mâine*...

Pag. 10: *DE INCHIRIAT*... — *Universul*, 28 Aprilie 1900, *semnat:* Caragiale; retipărit de autor în « Momente » și în *Opere complete*, « Momente, Schițe, Amintiri ». Deosebiri în foiletonul *Universului:*

Pag. 11, rândul 20 și 22: etc., etc., etc.; pag. 13, r. 26: *P. S.;* la sfârșitul foiletonului: 26 Aprilie 1900.

Pag. 15: *SLĂBICIUNE*. In *Universul*, 1 Octomvrie 1899, titlul *Notițe critice*; reprodus în *Calendarul Moftului Român*, 1902, cu noul titlu. Deosebirile de text în *Universul:*

Pag. 15, r. 14: Tariful *birjilor;* pag. 16, r. 1: în *ștat;* pag. 18, r. 1—2: *cea mare;* r. 22: *apilipisiți.*

Pag. 19: *DESIDERATE LEGITIME*. — *Universul*, 9 Octomvrie 1900, *semnat:* Caragiale; retipărit de autor în *Calendarul Moftului Român* pe anul 1902. Variantele din foiletonul *Universului:*

Pag. 19, rândul 24: metri *la capitala altui district, de acolo să se sue în drum de fer și să mai meargă alți șaizeci de chilometri;* pag. 20, r. 30: cetățenii *alegători;* la sfârșitul foiletonului: București, 7 Octomvrie 1900.

Pag. 23: *SGOMOT*. In *Universul*, 22 Octomvrie 1899, *Notițe critice;* reprodus cu noul titlu în *Calendarul Moftului Român*, 1902. Deosebirile de text în *Universul:*

Pag. 23, r. 5: *p'atunci;* r. 13: *cele* trecute; r. 22: *aldată;* pag. 24, r. 9—10: *necum adânci?* pag. 26, r. 14: *uși ale;* r. 16: *Iată anomalie!*

Pag. 27: *LEAC DE CRIZĂ*. — *Universul*, 28 Ianuarie 1900, *semnat:* Caragiale; și în *Calendarul Moftului Român* pe anul 1902; retipărit de Luca I. Caragiale, în *Reminiscențe*. Variantele din foiletonul *Universului:*

Pag. 28, rândul 26: *au* datorit; — 31: De unde, *până zilele trecute,;* — 36: tipărească *lucruri mult mai de seamă. Zi și noapte, tipărea;* — 39: sticle *goale;* pag. 29, r. 3: lichiorurile; — 10, patru *până la;* pag. 31, r. 30: nostru *nici nu* *mişcă... Şi ce mai pont ar fi acuma!... Mi se pare, Doamne iartă-mă! că s'a stricat şi el, drăguţă...*

Lecţiuni comune în *Universul* şi *Calendarul Moftului Român:*

Pag. 30, rândul 22: se opreşte (sic); — 27, fuga (sic); 31, 9: Tzarul.

Pag. 32: *INTELECTUALII.* In *Universul,* 8 Octomvrie 1899, *Notiţe critice;* cu noul titlu, în *Moftul Român* 21 Octomvrie 1901 şi în *Calendarul Moftului Român,* 1902.

Deosebirile de text în *Universul:*

Pag. 33, rândul 1, *rămâne;* r. 18 profană *din* cafenea; r. 23—24: din rândurile *poporului;* p. 34, r. 6: un scop; şi acela desigur *trebue să fie;* r. 13 cu *acei;* r. 15 după *cât;* r. 25: *ocupaţiune;* r. 27—28 mii şi *sute;* r. 28: *unelte 'n.*

In *Moftul Român,* începe astfel:

« *Un om care a ţinut o pană, şi a stricat şi el în viaţa lui câteva testele de hârtie nevinovată, se gândeşte odată să facă ceva mai ca toată lumea şi s'apucă de negustorie în speranţa că, dacă patria nu poate plăti în deajuns o activitate care...*

Da; ce să luăm lucrul aşa pe departe? Ce să mai ocolim?

Să spunem scurt de ce e vorba...

Subscrisul a deschis o berărie.

Ce zice lumea de asta? Zice că foarte bine a făcut omul, fiindcă afacerea e destul de bună, mai ales cum se bucură el (cine ştie de ce?) de oarecari simpatii în toate stratele societăţii.

Da: dar nu e'n lumea aceasta numai lume ca lumea; mai sunt şi intelectuali.

* * *

A! Intelectualii! Iată...

Pag. 36: [*FRAGMENTE*]. In *Universul,* 24 Septemvrie 1899, *Notiţe critice; semnat:* Caragiale. Neretipărit.

Pag. 42: [*COMETA FALB*]. In *Universul,* 5 Noemvrie 1899, *Notiţe critice; semnat:* Caragiale. Neretipărit.

Pag. 47: *LA MONZA.* — *Universul,* 21 Iulie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 47, rândul 6: nentrecut; pag. 48, 2: dă (sic); pag. 50, r. 31 şi mai departe: *punte;* la sfârşitul foiletonului: Bucureşti, 19 Iulie 1900.

Pag. 52: [*CABINETUL NEGRU*]. *Notiţe critice,* în *Universul,* 28 Iulie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit. La sfârşitul foiletonului, însemnarea: Bucureşti, 26 Iulie 1900.

Pag. 54, r. 32: duce (sic).

Pag. 56: [*PĂRERI LIBERE*]. *Notiţe critice,* în *Universul,* 9 Iunie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 60: [*IMPOTRIVA SUBVENŢIILOR DE STAT*]. *Notiţe critice,* în *Universul,* 24 Martie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

In *Universul:* pag. 61, r. 38 grea (sic).

Pag. 65: [*SCRISORILE ANONIME*]. *Notiţe critice,* în *Universul,* 18 Februarie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 70: [*ARMATA NOASTRĂ*]. *Notiţe critice* în *Universul,* 21 Ianuarie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 75. [*ŞCOALA ŞI FAMILIA*]. *Notiţe critice,* în *Universul,* 4 Februarie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 80: [*NOI ŞI BISERICA*]. *Notiţe critice*, în *Universul*, 7 Ianuarie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit în volum.

Pag. 85: [*DĂRÂMAREA BISERICII VĂRZARU*]. *Notice critice*, în *Universul*, 5 Maiu 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 90: *O SEARĂ BINE PETRECUTĂ*, în *Universul*, 17 Noemvrie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit. La sfârşitul articolului, însemnarea: Bucureşti, 15 Noemvrie 1900.

Pag. 95: *Notiţe literare, CUM ERA ODINIOARĂ*, în *Universul*, 19 Decemvrie 1900, *semnat:* Caragiale; neretipărit. In josul foiletonului: Bucureşti, 17 Decemvrie.

Pag. 99: *MOFTANGII, RROMÂNUL*. In *Calendarul Moftului Român* pe anul 1902, după *Moftangiul*, din *Moftul Român*, nr. 3, 3 Februarie 1893. Deosebiri în *Moftul Român:*

Pag. 100, rândul 5 lipseşte; r. 7—8 (afară de rare excepţii, cu bilet gratuit) lipseşte; r. 21 licenţă — radical progresist; r. 22 liberal-moderat; r. 23 slujbă 'ncolo; r. 24 şi urm.: Se ştie de aminteri că orice guvern, fie cât de înaintat trebue să fie şi este dator mai nainte de toate să conserve Rrromânia şi să apere Rrromânismul!

Pag. 101: *RROMÂNCA*. In *Calendarul Moftului Român* pe anul 1902, după *Moftangioaica*, din *Moftul Român*, nr. 5, 11 Februarie 1893. Deosebiri în *Moftul Român:*

Pag. 101, r. 17 în continuare: Avea cont la « Briolina », acum are la *M'am Randon* şi la *Eugénie Sobre;* r. 23; sau pasiune; pag. 102, r. 3: *Tânără*, primeşte; dela *bătrâni;* r. 4: *bătrână* face cadouri la *băeţi* săraci; r. 6 lipseşte; r. 10 fără « se răţoeşte »; r. 12 în continuare: Când Moftangioaica te invită la *dîner*, pregăteşte-te de bani: o să iscăleşti o listă de abonament la *Moftul Român* sau la altă revistă savantă, apoi o listă de lotărie în favorul unei familii scăpătate, pe urmă bilete de bal, de loterie, de concert, de teatru, şcl... Ş'apoi... *mon Dieu!* socotelele şi listele se pot aşa de lesne pierde sau rătăci!; rândurile 20—23, dela « fort en vogue », lipsesc; p. 103, rândurile 1—6 lipsesc; r. 9 fără « nu!... »; r. 13 fără « moi »; rândurile 13—14, după Pomery ciucalată; r. 14: doctorul *Stoicescu;* r. 20 în continuare: Ea până mai anţărţ adora pe Regina; pe urmă a plâns-o *(la pauvre!)*, azi o condamnă. Tânără, ori având copile tinere, regretă mult că Regele nu este sensibil faţă cu sexul frumos... Săracu Cuza!; r. 21 lipseşte; r. 22. *P. S.* Când; r. 25 lipseşte.

Pag. 104: *SAVANTUL*. In *Calendarul Moftului Român*, pe anul 1902, după *Moftangiul în ştiinţă*, din *Moftul Român*, nr. 7, 19 Februarie 1893. Deosebiri în *Moftul Român:*

Pag. 104, rândurile 24—25, după « balcanică... », lipsesc; pag. 105, r. 17: reclamă *aceasta numai decât;* rândurile 22—23: imbecil, critica o despreţueşte ca şi un suveran african opinia...

Lecţiune comună: pag. 105, r. 28: slabi de îngeri (sic).

Pag. 104: *JUSTIŢIA ROMÂNĂ — SECŢIA CORECŢIONALĂ* în *Moftul Român*, nr. 13, 1893, neretipărit de autor. Retipărit în *Almanahul lui Moş Teacă*, din 1900, ca şi *Arendaşul român* şi *Ion Prostul*, — aceasta din urmă reprodusă însă de Caragiale în *Calendarul Moftului Român* pe anul 1902.

Pag. 109: *ARENDAŞUL ROMÂN*, în *Moftul Român*, nr. 38, 17 Iunie 1893, neretipărit de autor. Nesemnat, ca de altfel toate producerile din *Moftul Român* 1893 (prima serie).

Pag. 112: *UN VIS*, în *Moftul Român*, nr. 23, 2 Septemvrie 1901, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 115: *CRONICA DE JOI*, în *Sara*, Iaşi, 1 Noemvrie 1896, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 119: *O PLIMBARE LA CĂLDĂRUŞANI*, în *Epoca*, 17 Octomvrie 1896, *semnat:* Ion; neretipărit.

Pag. 123: *PALATUL COTROCENILOR*, în *Epoca*, 27 Mai 1897, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 126: *POMADA FERMECATĂ*, în *Epoca literară*, nr. 10, 17 Iunie 1896, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 129: *PESTE 50 DE ANI*, în *Universul*, 18 Mai 1909, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 134: *SFÂNTA GHENOVEVA*, în *Universul*, 15 Februarie 1910, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 139: *FĂCĂTOARE DE MINUNI*, în *Universul*, 7 Februarie 1910, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 144: *UN INCIDENT DE SENSAŢIE*, în *Universul*, 12 Martie 1910, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 148: *SITUAŢIE PENIBILĂ*, în *Universul*, 1 Ianuarie 1910, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 153: *NIMIC NOU...*, în *Universul*, 25 Ianuarie 1910, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 158: *ION*, în *Universul*, 9 Martie 1909, *semnat* : Caragiale; retipărit în *Schiţe nouă* (1910). Deosebiri în *Universul:*

Pag. 159, r. 12: întâmplarea *lui;* r. 13: Ieri, *aflându-se în* cetatea *împărătească;* rândurile 31—32: cu *sute de lămpi* în hârtie văpsită; pag. 160, r. 32 soru-mi (în volum, eroare de tipar *sorii*-mi); r. 37: o *otreapă* afară; pag. 161, r. 13: *Ăi* fi; rândurile 21—22: când mai cântă, *dragă*, măgarul *d-v.?;* pag. 162, rândurile 11—12: « Carnavalul *din* Venezia ».

Pag. 164: *PARTEA POETULUI*, în *Universul*, 23 Martie 1909, *semnat:* Caragiale, retipărit în *Schiţe nouă*. Deosebiri în *Universul:*

Pag. 164, r. 15: cu *obidă;* pag. 165, r. 18: — *nenţelegând;* r. 29: acuma *e ocupat;* pag. 166, r. 15: de *glume proaste;* r. 28: se 'nvrăjbesc, *duşmănesc şi vrăjmăşesc;* r. 32: *rane;* pag. 167, r. 17: *chicoteau;* rândurile 24—25: ca *un morcov;* rândurile 28—29: *se* smulge dela *braţul lui;* r. 34: să-i *desparţă* (forma obişnuită lui Caragiale, în loc de *despartă*); r. 39, fără *în veci neuitatelor;* pag. 168, r. 5: cu *mult parapon;* r. 30: *Sf. Petre;* r. 32: Iar, *puiule?* pag. 169, r. 2: pot *să-ţi dau;* r. 13 Cam... *zevzec...*

Pag. 170: *OUĂLE ROŞII*, în *Universul*, 29 Martie 1909, cu subtitlul *Cronică vechiă*, semnat*:* Caragiale; retipărit, fără modificări, de Luca I. Caragiale, în *Reminiscenţe* (1915).

Pag. 173: *ORIENTALE — DOUĂ DOCUMENTE*, în *Universul*, 23 Februarie 1909, *semnat:* Caragiale; după *Claponul*, nr. 6 (1877). Retipărit de Luca I. Caragiale în *Reminiscenţe*. Deosebiri în *Calendarul Claponului:*

Pag. 173, rândurile 2—16 sunt adaose în 1909; r. 24: voim *să fim;* r. 25: fostului mare vizir *al meu;* pag. 174, r. 1: *Europa* isprăvindu-şi toate treburile, *îi veni;* r. 2: *rămăsese;* r. 3: să *puie;* r. 4 fără *şi regulă;* r. 6: schimb *organizaţia;* r. 8: cafeaua *cu* giubucul *respectiv;* r. 11: fără *bre;* r. 14: fără *mai;* r. 15: aşa *fleacuri;* r. 16: fără *moftul* şi fără *adică;* r. 17: Şi i-am *şi;* r. 19: şi *astădată;* r. 20: fără *vestitul nostru;* rândurile 23—25: Mahomet, — ba că e bătut la cap, ba că e isteţ, ba că e om de geniu; r. 26 să *se obrăznicească:* prinsese *mămăliga* coaje; r. 28: fără *că n'are vreme;* r. 30: în *borcanul meu;* r. 33: fără *la un loc;* r. 35 băusem *încă;* r. 36: *(îi zisei* — aşa *îi* ziceam eu când eram *fără chef) ;* r. 37: ce *spun gazetele englezeşti ;* r. 39: *spun;* urmează: *(îmi răspunse) ;* Pag. 175, r. 2, fără *pordecâine;* r. 5: *Strălucite;* r. 7: fără *ţie;* r. 9: *Atunci,* cu; r. 10: fără *pordecâinelui;* r. 13: că *pordecâinele umblă* cu plosca cu *mofturi;* r. 15: Aha! bre, başi-ciohodar; r. 16: să-ţi fac *un praznic* să... ; r. 19—20: încalce *vrăjmaşul,* — *şi daca gazetele spun adevărul, pare-mi-se că ne-a şi încălcat.* Spun că *e hotărît;* r. 21: *ca* să; ce ne-*o;* r. 22: decât *ca;* r. 23 în urmare: Resboiul a început. Aşa am citit în gazete. — Sunt abonat la mai multe; însă drept vorbind, niciuna nu-mi place ca *Claponul:* e foarte hazliu, n'am ce zice; r. 24: *Până acum;* am pierdut *în Asia aproape toată Armenia, în Europa, am perdut Bulgaria, aproape toate cetăţile şi mai toţi Balcanii; am perdut haraciul pe care ni-l trimitea Principatele-Unite; am perdut câteva sute de fălci de pământ lângă Cernagova; am perdut mare parte din Bosnia şi Erzegovina;* r. 26: atâţia *meşi au;* r. 27: labele *respective* ; fără *nu face nimic;* rândurile 28—29: unde e marfă, *e* şi pagubă; r. 32: Vedeţi *dar;* din *lăuntru;* p. 176, r. 6—7: că *ar fi bine* să vă trimit de unde aţi venit; r. 13: fără: *S'a isprăvit cu mofturile!;* r. ultim, în loc de r. 20: *Aga-* Loază, resbel.

Pag. 176, rândurile 28—29: orele *12* turceşti; r. 30 lui *Haham-başa, preşedintele* Camerii; r. 31 adaos în 1909; rândurile 33—34: plata *lefurilor deputaţilor şi senatorilor în vacanţe;* pag. 177, r. 1: fără *de închidere a Corpurilor legiuitoare;* r. 2: *Iskinzar-aga;* r. 4: «Art. *1;* fără *parlamentare;* r. 5: primesc *leafă* îndoită ca *pe* timpul *sesiunilor»;* r. 8: *amendament, sau mai bine zis următoarea schimbare* la art. 1; r. 9: «Art. *1;* vacanţele *parlamentare;* r. 10 în sus: primesc leafă întreită ca pe timpul sesiunilor».

(Aplauze prelungite şi unanime).

Art. 1 astfel amendat, pus la vot, se primeşte cu absolută unanimitate. *Iskiuzar-aga,* raportor, urmează citirea:

«*Art. 2 şi cel din urmă.* Lefurile Senatorilor şi Deputaţilor se vor plăti pe de 'ntregul în bani naht, cu zece zile înainte de sfârşitul lunii».

Zăuc-aga. Considerând că legea este nedesăvârşită, rog onorabilul Congres să voteze încă un articol, al treilea, pentru a o desăvârşi. Iată articolul ce am onoare a propune:

«*Art. 3.* Guvernul nu va mai avea voie să convoace Corpurile legiuitoare decât odată pe an, şi chiar aceasta la mare nevoie. In tot cazul, această singură sesiune nu va putea ţine decât cel mult 15 zile».

(Aplauze frenetice).

Rândul 14: *Art. 2 şi 3, puse la vot, se primesc;* rândurile 14—15: unanimitate *absolută;* r. 16: lipseşte; rândurile 17—22, în locul textului din 1909: *Prezidentul:* Fraţilor Senatori şi Deputaţi! sunt fericit a vă vesti că Prea-Strălucitul nostru stăpân, Sultanul, va veni să ne citească însuşi mesajul de închidere. In cinci minute va fi în mijlocul nostru. Şedinţa se suspendă pe cinci minute. Impăratul sosind, şedinţa se redeschide şi în mijlocul furtunelor de aplauze, însoţite de *Aferim!* şi *Hairolà!* augusta gură rosteşte mesajul. După aceasta, Sultanul se retrage.

Rândurile 23—24, textul primitiv: *Preşedintele.* Fraţilor! Sesiunea întâia din viaţa noastră parlamentară este închisă. Mult am lucrat! Vrednici am fost! Halal să ne fie! Ducându-ne fiecare pe acasă, să strigăm; rândurile 25—26: Trăiască Prea-Strălucitul şi Prea-Luminatul Sultan! Trăiască Turcia!; r. 32: Şedinţa solemnă *a Congresului se ridică;* r. 33—34, adaose în 1909.

Pag. 178: *DOMNUL X...*, *Universul,* 16 Februarie 1909, *semnat:* Caragiale; retipărit de Luca I. Caragiale în *Reminiscenţe.* Deosebiri în *Reminiscenţe* (scăpări şi imprimări cursive):

Pag. 179, r. 21: fără *multă;* pag. 180, r. 18, *unde* (cursiv); r. 39: dela subtilă; pag. 181, r. 9: figuri *naţionale;* r. 17: figură *naţională;* r. 23: *altuia* (cursiv); r. 24: *altul* (cursiv);

Pag. 183: *METEAHNĂ*, *Universul*, 24 Aprilie 1909, *semnat:* Caragiale; retipărit în *Schiţe nouă*. Deosebiri în *Universul:*

Pag. 183, r. 1: In *genere;* r. 6: osândit de *doftor;* r. 13: *omul* (în loc de *tipul*); pag. 184, r. 15: îmi pare *de* rău; pag. 185, r. 36: dar *însă* dela; pag. 186, r. 15: patriotismul lui nu mai e o virtute, e o meteahnă!... o meteahnă de care la noi nu se pomeneşte...

Pag. 187: *PRADĂ DE RĂZBOIU — ANECDOTĂ ORIENTALĂ —*, în *Universul* 25 Decemvrie 1909, *semnat:* Caragiale; neretipărită.

Pag. 187, r. 3: Anton Pan (sic).

Pag. 192: *DINTR'UN CATASTIF VECHIU...*, *Universul*, 20 Aprilie 1909, *semnat:* Caragiale; neretipărit.

Pag. 198: *DĂ-DĂMULT... MAI DĂ-DĂMULT*, manuscris autograf, în păstrarea d-nei Alexandrina I. L. Caragiale, inedit; pastişă a povestirilor lui Delavrancea.

Ms. Fundaţia Univ. Regele Carol I: *Poveste;* ff. 1—13 pe verso cu creionul (dela 7 numerotaţia sare la 11, dar în continuare) *De demult mai de demult* < *Stăpânea odată* > Incepe:

(1) *Stăpânea odată* o împărăţie <Dragoiu> Barlaboiu Impărat ce-i mai zicea şi Ciungu Impărat.

— *De* ce-i mai zicea şi Ciungu Impărat.

— Iac'aşa.

— *Cum aşa.*

— *Aşa?*

— *Aşa? bine, spune.*

— *Spun:* îi mai zicea *de p'atunci* şi Ciungu Impărat *pentru că pe când o fi om de 50 de ani o să se provoace la duel şi o să-i taie piciorul adversarul de la genunchi mai sus. In duel.*

— *Vai de el.*

— *Şi* împărăteasa *cu* părul ca cerneala. *Şi* fata ca cânepa

— A plecat.

— A plecat, mamă.

— *A plecat.*

— De ce <a plecat>, mamă?

— Dè, de *ce mamă?*

— Bine, *mămucă.*

— Şi iar, etc.

— Când vine?

— Când vine?

— *Cât ţine?*

— *Cât ţine?*

Restul ca în ms. d-nei Caragiale.

Finalul:

Şi eu *am încălecat p'o* şea, m'am pus ş'aşa ş'aşa, şi am căzut de pe ea şi m'am pus pe ailaltă să vă *povestesc ce pot păţi fetele 'n* baltă.

30 Ianuarie.

Pag. 209: *A. ODOBESCU*, în *Gazeta Poporului*, 16 şi 17 Noemvrie 1895, nesemnat; cu subtitlurile: I. Din sorginte autorizată, Inceputul romanului, O contrarietate, Incident neplăcut, Femeea, Inexplicabil, Ruptură, Reapropiere, Către catastrofă; II. La dejun, Explicaţia, Incurabil, Impăcarea şi iluziile din urmă, Condiţia; III. O inimă sublimă, O astfel de inimă, Scenă oribilă, Hotărîrea; reportaj nesemnat; neretipărit.

Pag. 219: *SELĂGEANU*, în *Timpul*, 8 August 1878, foileton nesemnat; neretipărit.

Pag. 222: *DELA d. C. D. GHEREA*, în *Epoca*, 5 Iulie 1897, interview nesemnat; neretipărit.

Pag. 226: *POLITICĂ ŞI LITERATURĂ, — CORESPONDENȚĂ —*, în *Universul* dela 16.III.1909, cu tilul *Literatura şi politica — corespondență —*, scris. I, cu notă: *Fără periodicitate determinată, vom publica din când în când la datele hotărîte pentru articolele colaboratorilor noştri literari, dd. Vlăhuță şi Caragiale, o corespondență, care, poate, va interesa pe cititorii tineri ai « Universului », amatori de literatură română.* — Scris. II, *Universul*, 7 Aprilie; Scris. III, 17 Aprilie; Scris. IV, 2 Iunie; Scris. V, 14 Decemvrie; Scris. VI, 5 Ianuarie 1910; Scrisorile VII-X primesc titlul: *Morală şi educație;* Scris. VII, 15 Ianuarie Scris. VIII, 2 Martie; Scris. IX, 19 Martie; Scris. X, 25 Mai 1910. Primele patru, tipărite de Al. Vlăhuță în volumul *Dreptate* (...), celelalte de Luca I. Caragiale în *Abu-Hasan.*

Deosebirile în *Universul;* — pe lângă cele redate mai jos, numeroase elidări la începutul cuvintelor, pe cari nu le restituim în text, nici nu le menționăm; ex.: *De 'ndată*, în loc de: De îndată, etc.

Pag. 227, r. 19: *contimpurani;* pag. 228, r. 13: *a* vreunui; r. 33: înțelesul *etern;* pag. 229, r. 34: le-*a;* pag. 232, r. 17: *consecrat;* pag. 236, r. 36 timp, sufler; pag. 237, r. 17: face (sic); pag. 243, r. 24: lecțiunea cea greşită, în volum: *politice-militare;* pag. 244, r. 2: în ziar şi volum: n'*o;* pag. 245, r. 29: *păcum;* pag. 248, r. 20: vechiă; pag. 249, r. 33: *fermecele* (în volum *farmecele*); pag. 250, r. 34 nici nu; pag. 251, r. 3: loc *cu* cei; pag. 254, r. 38: le-*a* (sic).

Pag. 256: *O INTÂMPLARE LA IERUSALIM*, în *Timpul*, 31 Mai 1878, foileton; nesemnat; neretipărit.

Pag. 260: *SISTEMA DOCTORULUI CATRAN ŞI A PROFESORULUI PANĂ*, în *Timpul*, 1-2-3-4 Iunie 1878, foileton; nesemnat; neretipărit. Ambele traduceri, după versiunea franceză a lui Baudelaire, cu mici prescurtări, ca şi în tălmăcirile de mai târziu, din *Epoca literară (Masca* şi *O balercă de Amontillado) cf. Opere*, II, nota lui Paul Zarifopol.

Pag. 298: *MANIFESTI (CĂTRE COCOANE)* în *Claponul*, nr. 4, 1877; variantă în *Moftul Român*, nr. 5, 1893: *Manifestul Moftului Român* (către *cocoane*). Deosebirile din « *Moftul Român* »:

Pag. 298, r. 32: fără *Până aci a fost ce a fost; văzurăți ce văzurăți;* r. 33: să vă țineți! *v'o spunem din vreme ca să vă pregătiți tauletele; iaca, cu treaba, cu una cu alta nu bagi de seamă, şi te pomeneşti că soseşte 10 Maiu şi vă prinde. Are să fie lată de tot în anul ăsa!;* r. 39: *Au să vie Impăratul Germaniei cu 500 de dragoni*, Țarul *Rusiei cu 500 de cazaci, Impăratul Austro-Ungariei cu 500 de husari: 1500 de ofițeri başca de ai noştri, pe care-i cunoaşteți. Şi încă mai cine, credeți? Victoria, Regina şi Impărăteasa Engliterii şi Indielor, cu 500 de Scoțieni, îmbrăcați foarte uşor, mai uşor decât baletistele dela Teatru. Care va să zică 1500 şi cu 500 fac 2000;* pag. 209, rândurile 2—3: multă; *pe urmă Impărații şi Impărătesele*, şi după ei *iar* muzici şi oaste; r. 4: de toți şi printre toți şi după toți; r. 5: şi copiii; r. 6: ori cavalerii să nu facă; r. 8: să vă *poată* ține; r. 9: nopți, *şi poate nu se întâmplă să găsiți un rahagiu. Or să fie* muzici; r. 10: masalale, foc de artifiții *şi alte câte şi mai câte; ce-a fost la 24 Ianuarie are să rămâie moft pe lângă ce-o să fie atunci!;* r. 11: să nu vă *ia foc;* r. 12: bețele *aprinse de la artifiții;* r. 13: să nu vă pierdeți *de copii p'în* înghesuială; r. 14: fără *cumva;* r. 15: pe *împărați şi pe Scoțieni, maltratați-l;* r. 16—18: *ofițerii împărăteşti*, zor cu paroldoner *şi cu avec ça*, că dacă-i la o adică, vă pricepeți la *franțuzeşte;* r. 19—20: fără *de;* să *vă pregătiți grandenopa;* r. 21: toate *ale* patru; r. 22: Sfântul-Elefterie, *unde-i acuma* *capul bulevardului;* r. 23: Tirchileşti, *unde vine de trece traivanul ăl albastru;* rândurile 23—24; paradă *să fie* aia fără *concursul* dv.; rândurile 25—26: Să nu lipsească ună, că zău! o dau în *Moftul!*

Pag. 308: *SONET.* Reprodus în articolul *Teatrul Român, Opera Italiană* şi atribuit « d-lui Ioan Caragiali *(sic)* ».

Pag. 309: *VERSURI.* Amicului C. D. Strofele 7—10 au fost republicate în *Moftul Român*, 13 Iunie 1893, la rubrica *Parnasul român*, sub titlul: *Primului simbolist, lui Omer* şi cu nota: « Poetul, autorul acestor stanţe simboliste, ne roagă să atragem atenţia onorabilului public asupra faptului că aceste versuri n'au nici un *hiatus :* în acest sens este prima poezie corectă ce se scrie în limba noastră » Deosebirile în *Moftul Român :*

Pag. 310, r. 14: Lucea *simbolul splendid;* r. 25: Căci *daca, simboliste;* r. 29: Mulţimea *imbecilă;* r. 30: « *E simbolist sărmanul! Păcat! A'nnebunit!* »

Pag. 311: *UNUI AMIC INECAT IN DATORII.* Intâiu în *Ghimpele*, 19 Maiu 1874, *nesemnat.*

Pag. 311: *UNUI POETASTRU. Id. Ibid.*

Pag. 311: *MANDATUL.* Sub titlul *Poezie*, « acrostihul » e precedat de următoarele rânduri:

S'a zis şi se zice că la Bucureşti nu se mai face poezie; s'a mai zis că în vreme de răsboi muzele amuţesc. Ei bine, nu e aşa. Suntem în plăcuta poziţie a da cititorilor o dovadă, că cele mai sus pomenite sunt neadevăruri, prin poezia ce publicăm aci îndată sub titlul *Mandatul.* E de prisos a mai spune, credem, că autorul este un june *monşer*, copist de clasa a doua într'o cancelarie de administraţie publică. — Cu aceste desluşiri împreună, dânsul ne-a trimis spre publicare acrostihul său.

Pag. 312: *SFÎNT-ION, BALADĂ HAIDUCEASCĂ.* Volum mic in-32, Bucureşti. « S'a tipărit din această cărticică una sută de exemplare numerotate ». La sfârşitul poeziei, însemnarea: « S'a sfârşit a se tipări, astăzi Joi, 27 fevruarie 1897, în atelierele Tipografiei « Epoca ». Nesemnat. Neretipărit.

Pag. 318: *AB IRATO, SONET PARNASIAN.* In «*Moftul român,*» 28 Octomvrie 1901; întâiu în *Epoca literară*, I, 4, 6 Maiu 1896, la rubrica « Varietăţi literare », cu următoarea introducere:

«*Lumea veche*», spirituala revistă a doctorului Urechiă, publică un sonet parnasian, *Ab Irato*, foarte reuşit, în care bogăţia rimei şi lărgimea ritmului compensează prea cu prisos lipsa ideilor şi puţinătatea înţelesului.

N'avem ce face, trebue să-l reproducem.

Autorul acestui sonet e un scriitor cu o reputaţie stabilită, şi nu noi ne vom ridica în contra reputaţiilor stabilite; căci ştim că asta ar fi o revoltă absurdă în contra unei lumi întregi, şi lumea trebue să aibă cu atât mai mare dreptate, cu cât s'adună mai multă la un loc. De aminteri e cunoscut, credem, principiul constituţional inextricabil, pactul fundamental al societăţilor moderne, care stabileşte că dintre o sută de cuvântătoare, cincizeci-şi-unul sunt deştepţi, chiar dacă ar fi altfel, iar patruzeci-şi-nouă, chiar dacă ar fi altfel, sunt neghiobi.

Ce cuminte trebue să fie acel *plus unul* peste jumătatea cuvântătoarelor, de vreme ce el ia mintea toată turmei pe care o părăseşte, ca să o dea întreagă turmei la care se alipeşte. Acela e totdeauna mai fără greş decât Papa, mai puternic decât Vodă, mai cuminte decât Nastratin-Hogea, şi adesea mai ieftin decât o... decât o patacă de cinci lei.

El dă puterea, tot el acordă premiile, pensiile şi recompensele; tot el bagă 'n fundul ocnei sau achită; tot el dă gândirilor multiple ale cuvântătoarelor, eticheta de opiniune; tot el, în fine, stabileşte şi consacră reputaţiunile.

Ei! în contra lui nu o să fiu eu nebun să mă pun, mai ales că nu-l ştiu care e acela; fiindcă e şi modest pe lângă altele: mărirea el o dă; dar el fuge de dânsa; acestui suveran îi place, după ce şi-a luat pataca, să se retragă în viaţa privată, păstrând, până la o nouă ocazie de a-şi exercita suveranitatea, un strict anonim...

A! dar ce mă amestec eu în aşa delicate chestiuni? Să revenim la sonet.

Afară de meritele sale literare, autorul este o veche cunoştinţă a mea: înţeleg prin urmare cititorii că mi-ar veni mai greu a-i imputa d'a dreptul imbecilitatea concepţiei, decât a-i admira eleganţa şi perfecţia formei. Iată sonetul amicului ».

Numărul respectiv din «*Lumea veche*» lipseşte în colecţia Bibliotecei Academiei Române, care se sfârşeşte cu nr. 6, 1 Aprilie 1896.

Pag. 320: *DA,... NEBUN!* Intâiu în *Moftul Român*, 20 Maiu 1893, cu subtitlul: — *Simbolist-dantist* — şi cu motto:

Tous le grands penseurs ont eu une dent contre la vile multitude...
(Vieil adage d'un Dentiste)

Imi vin adeseaoară furii: voiu să sdrobesc această harfă
Şi, din informele ei ţăndări, un *auto-da-fe* să fac!
De cât a fi prostituată şi cântul meu a fi o marfă,
Să piară coardele în flacări!... de-acu pe veci eu voiu să tac.
(Tot de mine)

Pag. 321: *CAMELON-FEMEE — SONET COLORIST*—; întâiu în *Moftul Român*, I, 17, 1893, cu subtitlul: — Sonet *decadent, simbolist-vizual*-colorist.

Pag. 322: *MOARTĂ!... — BALADĂ —* ; întâiu în *Moftul Român*, 3 Maiu, 1893: «Moartă!... — Baladă *fantastică* —» iar la sfârşit: *à la CINCINAT Pavelescu.*

Pag. 324: *AMIAZĂ MAURĂ, SIMBOLISTĂ-ORIENTALĂ;* după *Moftul Român*, 13 Maiu 1893.

Pag. 327: *EROS;* întâiu în *Moftul Român*, 20 Maiu 1893, cu subtitlul: *Pastel simbolist-darwinist* şi cu motto: *In cauda...*

Pag. 327: *MOARTEA PROTESTANTULUI — BALADĂ —;* întâiu în *Moftul Român*, 13 Maiu 1893, cu subtitlul — baladă *medievală — Dedicată doamnei Sofia Luther.* Deosebiri în *Moftul Român:*
Pag. 328, r. 28: Ich bin *prost-restant!*

Pag. 329: *PRIMĂVARĂ.* Intâiu în *Moftul Român*, 23 Iunie 1893: *Ploaie de* primăvară.

Pag. 330: *PREA SĂRAC.* Poezia a fost retipărită de D. Teleor într'o broşură in -16: *I. L. Carageale* [sic] *şi D. Teleor : O Poezie la un chef...* Bucureşti, Tipografia « Comptuar Regal Român », 1905. Broşura de 16 pagini începe cu: « Istoricul Poeziei la un chef », la pag. 5—6, în care Teleor arată că strofele fără soţ, 1, 3, etc., au fost scrise de I. L. Caragiale. Urmează « Sonete » de D. Teleor la pag. 12—16.

Pag. 335: *DISCREŢIE.* Intâiu în *Moftul Român*, 30 Maiu 1893, cu titlul: *Tăcere — discreţie simbolistă.*

Pag. 336: *SUVERAN ŞI CURTEZAN, SATIRĂ DEMOCRATICĂ.* După *Moftul Român*, Nr. 16, 1893.

Pag. 336: *ION PROSTUL;* întâiu în *Moftul Român*, I, 12, 1893; reprodus în *Almanahul lui Moş Teacă*, 1900 şi în *Moftul Român* dela 4 Noemvrie 1901, sub titlul *Vistavoiul, semnat: Ion.* Deosebirile în *Moftul Român:*

Pag. 336, r. 31: *Noroc!* la domnul colonel; pag. 337, r. 3: l-a *găsit;* r. 12: La *malacoful cel de* sus; rândurile 19—20: ce prost *Ţigan!* când, etc.

Pag. 342: *FABULĂ DEMOCRATICĂ.* Caragiale comunică lui Paul Zarifopol debarcarea ministerială al lui Bădărău, în aceşti termeni: « Bădărău a fost exoflisit din minister; în locul lui la justiţie este numit Dimitrie Greceanu duşmanul lui politic, şi pur conservator ruginit. L-au regulat boierii pe mojic ». (C. p. dela 2 Iulie 1906, Travemünde). A doua zi după expedierea poeziei, revine cu o carte poştală:

« Dragă d-le Doctor, cred că nu mai trebuesc comentarii la mica poesioară pe care mi-a inspirat-o nestatornicia valurilor politicei daco-romane mai straşnică decât a valurilor mării. Spune'mi rogu-te, cum ţi se par progresele pe cari lira mea modestă le-a realizat numai după trei patru băi de mare? Mă 'ntreb: unde voiu ajunge, când voiu fi sleit abonamentul de 24 băi? Incalculabil. Aşteptând un mic cuvânt de încurajare, vă salut. Dela toţi la toţi viele Grüsse. Car. ». *(Corespondenţa dintre I. L. Caragiale şi Paul Zarifopol (1905—1912)* de Şerban Cioculescu, în *Fundaţia pentru literatură şi artă « Regele Carol II »*, Bucureşti, 1935, pag. 54—55.

Pag. 342: [*DUEL ARMENESC*]. Un fapt divers, duelul dintre doi avocaţi armeni, Vartan D. Manuc şi V. Mamigonian, din Focşani, citit în « *Universul* », i-a inspirat lui Caragiale aceste versuri originale, trimise cu aceste câteva cuvinte:

« Această ştire a provocat, din partea sufletului meu afectată serviciului liric, câteva versuri, pe cari, cu toată modestia, le supun apreţiării d-tale competente. Nu pretind a fi făcut un cap-de-operă; nu! Dar, ori şi cum, mă măgulesc cu speranţa că, orice s'ar zice, versurile mele umile pot găsi, ca să zic aşa, locul lor într'o mică antologie din veacul lui Carol I. Vedeţi numai şi rogu-vă, spuneţi-vă părerea sinceră » *(id., ibid.*, pag. 53—54).

Pag. 343: [*INSCRIPŢIE PE FÂNTÂNA SLUJNICELOR*]. Transpunerea în dialect rostogănesc, a devizei de pe fântâna slujnicelor, din Lipsca:

Wer rein Wasser will,
Muss reine Kannen han.
Wer mit will trinken
Muss mit klinken.
Wasser nimmt alles weg,
Nur schlechte Reden nit.

Pag. 343: *CÂNTEC STUDENŢESC.* O primă variantă, cu ardelenisme mai pronunţate, a fost trimisă lui Paul Zarifopol, în două c. p., datate 10 şi 11 Decemvrie 1906. I. « Eu nu sunt poet antic; sunt modern; nu fac anacreontice, nici epigrame metrice în distichuri; fac din când în când câte un cuplet în *genre* Caveau sau Kommero — d. ex.: (urmează prima strofă) « Mă rog să mi-l pui pe muzică; mie mi se pare — cum se zicea odinioară în « Junimea » — că este *cantabil* »*;* II. « Incă odată, mă rog frumos la d. Doctor pentru muzică — cât s'ar putea mai aghecvată ». Variantele în versiunea epistolară:

Pag. 343, r. 24: *vremueşke;* r. 27: *pofteşke;* r. 28: *gheloc !;* r. 29: Şi *ghe*-i... *lăsake;* r. 30: lasă-*ke;* r. 32: *şkiu;* r. 33: *ghe* ruşine; r. 40: *ghe* jos!

Pag. 344: *MARE FARSOR, MARI GOGOMANI.* Pastişă în genul lui N. T. Orăşanu, satiricul antidinastic rabiat.

Pag. 345: *DUEL.* Cu următoarea notă redacţională: « Această bucată se datoreşte celui mai mare scriitor, în viaţă, al nostru. Dar, din motive pe care le pot înţelege lesne cei ce cunosc critica d-lui Mihail Dragomirescu asupra fabulei « *Plugul şi Tunul* » de George Ranetti, acest scriitor a dorit să-i păstrăm anonimatul. I-l păstrăm; şi de aceea ne şi putem îngădui să nu-i dăm primul loc al revistei, unde ar trebui să strălucească de drept ». Publicarea fabulei a dat loc unor comentarii anonime, din partea d-lui dr. Cl. Blumenfeld, în ziarul *Opinia* dela Iaşi; au urmat câteva bilete şi scrisori, prin care Caragiale desminţea paternitatea ce i se atribuise.

Liberalul, Iaşi, 28 Iulie 1907: *O scrisoare a maestrului Caragiale.*

Stimate Domnule şi Confrate

Apelând la sentimentele d-v. colegiale, vă rog călduros, dacă e posibil, să binevoiţi a publica în coloanele « *Liberalului* », absolut *întocmai* următoarea scrisoare, pe care, de teama ciuntirii nu mai am curajul s'o adresez unde s'ar cuveni:

Domniei-Sale
Domnului Doctor *Blumenberg*
Criticul literar dela
Opinia — Iaşi

Prea stimate Domnule Doctor Blumenberg,

Daţi-mi voe, mă rog, să vă spun că, publicând zilele trecute ciuntită o scrisoare a mea către d. prim redactor al « *Opiniei* », — cu toate scrupulurile de înaltă politică ce le puteţi, ca bărbat de stat, invoca — aţi comis (scuzaţi-mi cuvântul exact!) o mare necuviinţă literară.

Cu respectul şi teama datorite de un comun publicist unui emiment om de litere, critic, etc., sunt prea stimate Domnule Doctor Blumenberg,

Al D-voastră servitor
Caragiale
publicist român

Scrisoarea ciuntită, apăruse în « *Opinia* », Iaşi, 18 Iulie 1907, la rubrica: *Litere — Ştiinţe — Arte*, cu următorul cuprins:

Berlin, 13/26 Iulie 1907.

Prea stimate d-le Redactor,

In preţiosul d-v. ziar (No. 191, primit adineaori) găsesc o notiţă destul de mâhnitoare pentru mine, în care afirmaţi cu cea mai senină certitudine că eu aş fi autorul unei mici fabule ce o şi publicaţi. Precum îndată v'am telegrafiat astăzi, aţi fost mistificaţi: nu sunt eu autorul; n'aş putea scrie aşa ceva, nu doară că n'aş fi în stare să fac şi eu o fabulă mediocră; (nu se supere adevăratul autor, a d-sale îmi pare convenabilă la limită, *lege artis* şi asta — cred eu — e destul de frumos astăzi în literatura noastră), ci fiindcă acuma lucrez la una din comediile mele, pe care aş dori să o prezint pentru viitoarea stagiunea teatrală. Dar d-v., mă şi mustraţi şi încă aşa de aspru! că nu vă dau chiar acuma, pentru stagiunea balneară, nu una, ci amândouă piesele despre care am avut imprudenta indiscreţiune, într'un moment de expansiune colegială, să vă vorbesc ceva. Să mă iertaţi! Până la iarnă nu pot, cu toată dragostea ce aş avea să nu vă contrariez, — adică — mai bine să spun drept — cu toată teama de a vă da motiv, nu numai pretext ca de astă dată, să mă maltrataţi încă odată, poate şi mai aspru...

...Rugându-vă stăruitor să binevoiţi a publica aceste rânduri şi a desminţi categoric că eu aş fi autorul fabulei ce, desigur amăgiţi, mi-aţi atribuit-o, vă trimit cele mai distinse salutări.

Al d-v.
Caragiale
publicist român

In notă, redactorul dela « *Opinia* » recunoştea că şi-a « permis a suprima 2—3 rânduri », din scrisoare. El exprimase, în No. 191, dela 11 Iulie, la aceeaşi rubrică, regretul că « S'au cutremurat munţii şi s'a născut un... şoarece, — adecă o fabulă în locul celor două piese originale ».

In «*Liberalul*» dela 4 August, o nouă scrisoare a lui Caragiale:

Stimate Domnule Redactor şi Confrate,

Eminentul nostru critic d. doctor Blumenberg, după ce mi-a publicat ciuntită o scrisoare zilele trecute—revine în «*Opinia*» dela 22 Iulie asupra incidentului cu fabula din «*Convorbiri*» atribuită pe nedrept mie: d-sa susţine potrivit afirmaţiei unui confrate bucureştean, că «*cu toate desminţirile mele*, tot eu aş fi autorul acelei fabule» şi găseşte momentul oportun spre a «declara incidentul închis».

Cu tot respectul, cutez a spune eminentului nostru critic, d. doctor Blumenberg, că apucătura d-sale mi se pare cam prea violentă. Nu! după regulele cuviinţei elementare, incidentul nu poate fi declarat închis, aşa *à la cavalière*, până nu spun şi eu câteva cuvinte pe care sunt absolut dator a le spune.

Mă rog, stimate confrate, ce pagubă aş fi avut eu dacă, scriind acea fabulă, o şi iscăleam? De sigur, modesta mea carieră literară nu pierdea nimica, dacă publicam câteva rânduri decente mai mult. Dar opera? ar fi păgubit ceva? Din contra, cred eu; poate, cum criticii noştri (între cari fireşte trebue să număr în primul loc pe eminentul d. dr. Blumenberg) au arătat totdeauna oarecare blândeţe faţă cu ceea ce am putut produce, era să fie întâmpinată cu mai puţină asprime, dacă nu, ca atâtea ale mele, trecută, prin extremă amabilitate, cu vederea. Căci să nu uit a spune şi aci: fabula aceea mi se pare mie convenabilă, *lege artis*, la limită, lucru destul de frumos astăzi în vasta noastră literatură; — aminteri nici n'o trimiteam la «*Convorbiri*»; — fiindcă de trimis, eu am trimis-o, dar... între trimis şi comis, este o considerabilă deosebire.

Vă întreb, prin urmare, pe d-v.: pot eu lăsa, fără a protesta din toate puterile, pe eminentul nostru critic d. dr. Blumenberg să afirme mereu şi cu necontestata-i autoritate, să impună la toată lumea credinţa că nu-i altul care s'ascunde sub vălul anonimului decât eu? Neapărat că nu. Căci oricât de încântat trebue să fiu de atenţia ce mi-o acordă eminentul nostru critic, d. dr. Blumenberg, nu pot îngădui, printr'o culpabilă fatuitate, să mi se atribue paternitatea operelor altuia, mai ales când, cum e cazul, eu le recunosc o apreţiabilă valoare.

Inţeleg bine cât atârnă succesele şi reputaţia unui mic publicist de dispoziţia bună sau rea, de capriţiile chiar ale unui eminent critic ca d. dr. Blumenberg, care, pe lângă atâtea rari merite, dispune după plac de organul unui partid de guvernământ; dar cu toată teama ce trebue să-mi inspire un aşa bărbat — ilustraţiune a vremii — mă văd silit de astă dată a- i contraria capriţiul, fiindcă, în lumea asta, afară de d-sa şi de mine, mai este cineva, anume autorul adevărat: acesta, voind pentru înalte raţiuni ce-l privesc, să păstreze strict anonimul, mi-a încredinţat mie, pe cuvântul de onoare profesională, soarta publicării mai multor opere; prin urmare, trebue să am cu atât mai multă omenie faţă cu omul care cunoaşte că nu eu sunt autorul operelor lui, cu cât ştim bine că el n'ar putea deocamdată eşi descoperit în faţa lumii să reclame contra vreunei imposturi.

După ce am spus acestea cum eram dator, cred eu că am putea considera incidentul închis, afară numai dacă eminentul nostru critic, d. doctor Blumenberg, n'ar voi să-l redeschidă.

Mulţumindu-vă de ospitalitatea ce-mi acordaţi în coloanele d-v. sunt, stimate domnule redactor şi confrate,

îndatoratul d-v. servitor
Caragiale
publicist român.

In sfârşit, după răspunsul d-lui dr. Cl. Blumenfeld, în «*Opinia*» dela 5 August, urmează ultima scrisoare a lui Caragiale, în «*Liberalul*» dela 11 August:

Stimate Domnule Redactor şi Confrate,

După informaţiile primite din Iaşi, pe eminentul critic — care atâta vreme m'a persecutat cu tachinăriile sale maliţioase, atribuindu-mi în ruptul capului, cu toate desminţirile mele, nişte opere ale altcuiva, — eu ştiam că-l chiamă

d. dr. *Blumenberg*, și iată că acuma, prin *Opinia* (212, 5 Aug.) îmi răspunde d. dr. *Blumenfeld*. Pasă-mi-te, căci aminteri ar trebui să presupun că «*Opinia*» are doi doctori critici, pe d. dr. Blumenfeld și pe d. dr. Blumenberg, pasă-mi-te că informatorul meu mi-a dat numele criticului, nu *ciuntindu-l* cum (să mă erte!) zice greșit d. dr. Blumenfeld; ci *pocindu-l*.

Cu voia d-lui doctor Blumenfeld, pe românește, *a ciunti* va să zică: a reteza o parte dintr'un tot, a împuțina, a mutila un întreg (cum a fost cazul cu publicarea scrisorii mele în «*Opinia*», dar pentru a schimba o parte cu alta, a deforma ceva, (cum e cazul cu Blumenfeld-Blumenberg), sau pentru a anina la un întreg o parte străină (cum ar fi, de ex., când în loc de Blumenberg, am zice Blumenbergeanu) — se zice, pe românește, *a poci*.

După această mică digresiune linguistică, ce nu mi se pare nepotrivită aci, mă grăbesc a declara, ca să isprăvim odată neisprăvita dispută, că mă simt deplin satisfăcut cu răspunsul d-lui Dr. Blumenfeld — afară de un singur punct și anume: d-sa, contrariat, se vede, că din greșala informatorului meu, l-am chemat *bona fide*, d. dr. Blumenberg, face aluziuni răutăcioase la fizionomia numelui meu, grecească ori turcească. Aci d. dr. Blumenberg abuzează de spiritul d-sale, prinzându-me la strâmt: d-sa, care poartă un nume de fizionomie germană, face cu mine anti-elenism și anti-islamism, știind bine cum știe toată lumea, că eu, care o viață întreagă de publicist, n'am făcut nici odată anti-germanism, n'am să m'apuc firește a-l face acum de dragul d-sale... Asta nu e de loc gentil din partea d-lui dr. Blumenfeld — îmi pare rău!.

Incolo, ce e drept, răspunsul d-sale îmi convine nu se poate mai bine. Care vă să zică, ne-am înțeles: eminentul critic, în sfârșit mă crede că nu eu sunt autorul fabulelor din «*Convorbiri*». Sunt pe deplin mulțumit... Cât despre dorința d-sale de a afla dela mine numaidecât numele autorului anonim, regret că nu i-o pot satisface, și-l rog foarte respectuos, asupra acestei chestiuni să-mi dee bună pace. In definitiv, criticii literari, oricât de autorizați n'au dreptul, cred eu, să pună la tortură pe cineva care le tăinuește pe un anonim încăpățânat, ca niște strașnici agenți ai siguranței pe o gazdă de rău-făcători cărora le-au pierdut urma, sau, ca să vorbim mai dulce, ca niște copii răsgâiați pe mama care le ține ascunsă cheia dela dulapul cu zaharicale.

Nu! numele anonimului nimeni n'are dreptul să mi-l smulgă, căci eu n'am dreptul să-l destăinuesc până el însuși nu mă desleagă de cuvântul de onoare ce-mi ține. Desmințind cât mi-a stat prin putință aserțiunea eronată a atâtor mistificați, mi-am îndeplinit o îndoită datorie de conștiință profesională către mine, de omenie către acela. De acuma zică ce vor pofti criticii mai mult sau mai puțin eminenți, fie de d. dr. Blumenfeld, fie de d. dr. Blumenberg, fie și de d. dr. Blumenthal — eu nu mai am nimica de zis... Căci, mai la urmă, am și alte treburi.

Mulțumindu-vă, stimate Domnule Redactor și Confrate, de larga dv. ospitalitate de care pare-mi-se am cam abuzat, rămân

îndatoratul d-v. servitor
Caragiale
publicist român.

Vezi întregul dosar, inclusiv articolul-răspuns din «*Opinia*» 5 August, în «*Convorbiri*» 1907, p. 710—714 *(Incidentul Caragiale-Blumenfeld)*. Intr'o notă, d. M. D(ragomirescu), răspunde că « nota de atac », de care vorbise d. dr. Blumenfels, la adresa factorului constituțional suprem, « nu există în fabulele publicate ».

Pag. 348: *BOUL ȘI VIȚELUL*. Parafrază a fabulei lui Gr. Alexandrescu.

Pag. 349: *TALMUD*. Cu următorul motto:

«... Dar d-v. mă și mustrați, și încă așa de aspru! că nu vă dau chiar acuma, pentru stagiunea balneară, nu una ci amândouă piesele, despre care am avut imprudenta indiscrețiune, într'un moment de expansiune colegială, să vă vorbesc ceva...»

(Din scrisoarea lui Caragiale către d. Dr. Blumenberg prim-redactorul «*Opiniei*»).
Fabula îl vizează pe d. dr. Cl. Blumenfeld (vezi nota dela *Duel*, pag. 345 şi urm.).

Pag. 350: *DE CE? SCHERZO.* Nota redacţiei: « Savoarea acestei bucăţi de versuri va fi gustată în adevăr când se va şti că e o simplă pastişă a felului de a face versuri de mai acum 15—20 de ani ».

Pag. 351—352: *LITANIE — PENTRU SFÂRŞITUL LUMII* — şi *SEMNUL.* Retipărite în «*Flacăra*», I, 35, 16 Iunie 1912, numărul închinat memoriei lui Caragiale: *Două poezii de Caragiale.* Cu următoarea notă, semnată de d. St. Antim: « Publicăm două mici bucăţi în versuri despre care abia acum se poate spune că sunt ale lui Caragiale. Iată istoricul lor: le-a scris pe la începutul lui 1907 şi le-a trimis la Iaşi lui Rodion, pentru a fi publicate în «*Opinia*» şi mie pentru «*Ordinea*». Poeziile erau însoţite de câte o scrisoare foarte stăruitoare, în care ne recomanda absoluta discreţie. Poeziile au apărut simultan în ambele ziare, fără indicarea numelui autorului. Acum însă, pentru cunoaşterea cât mai deplină a operei maestrului le republicăm, fără discreţia de atunci ».
Rectificăm: « la începutul lui 1908 », curând după ce Take Ionescu, despărţindu-se de conservatori, a întemeiat partidul conservator-democrat, la care I. L. Caragiale a aderat din primul moment.
« Litanie » e o aluzie, simbolisto-apocaliptică, a iniţiativei lui Take Ionescu, poreclit « Fiul lui Belzebut ». « Semnul » se încheie cu o « poantă » împotriva vechilor conservatori, a boerilor, daţi în vileag ca nişte « ciocoi ».

Pag. 352: *RĂSPUNS LA « STRUNA ZILEI ».*
In «*Opinia*», cu această introducere, nesemnată: « Acum la sfârşitul anului când se face obişnuitul bilanţ de activitate a fiecării rubrici se cuvine să înregistrăm şi un succes al acestei modeste rubrici aproape cotidiane, — « Struna »
Cetitorii îşi amintesc că a doua zi după festivalul organizat de studenţii universitari în onoarea maestrului Caragiale, am publicat următoarele la:

Struna zilei

Aseară la teatru a avut loc un festival în onoarea maestrului I. L. Caragiale.

Muzici, marşuri triumfale,
Şi discursuri şi urale
Piepturi (n'am zis inimi) goale,
Pline însă — loji şi stale.

Morală

La Berlin stai, Caragiale
Dar la Iaşi tot... faci parale.

Iar maestrul ne-a retrimis « struna » după ce a onorat-o cu următoarea nouă *Morală* [urmează *Răspuns la « strüna zilei »*].
Sperăm că până s'ajungă în public — contra dorinţei autorului — această justă morală, cei în drept îşi vor fi făcut datoria în privinţa tantiemelor mai vechi şi mai noui.

Şi sfârşitul, Caragiale?
Struna e cu... trei morale.

Pag. 353: « *PRIMUL MĂNUNCHIU* » — *POEZII DE A. MUSEUS*—. Cu următoarea introducere:
« Am avut onoarea să primesc zilele trecute vizita unui tânăr poet, care 'n curând va da la lumină, în volum, nişte minunate versuri, cu titlul « Primul Mănunchiu ».

Modest, — poeții sunt todeauna modești — el semnează deocamdată cu un pseudonim, *A. Museus*, deși nu se 'ndoiește de talentul său — care poet se poate 'ndoi de talentul său? — dar, naiv — ca toți poeții, — își închipuie că talentul mai are nevoie de vreo recomandație străină, și mă roagă să scriu măcar câteva cuvinte despre dânsul, « atrăgând cu dinadinsul atenția publicului asupra *originalității și varietății producțiilor lirei sale multicolore* ».

— Tânărule, îi zic eu, talentul, mai ales când e original și de un gen cu totul nou, cum e al d-tale, își face drumul singur; biruie orice piedici i le-ar pune 'mpotrivă indiferența sau invidia, și străbate victorios până la vârful muntelui sacru, unde crește misticul stejar din care singur își va culege frunzele spre a-și împleti cununa nemuririi, menită să n'o poată veacuri veșteji, să rămâie pentru totdeauna frunză verde, și iar verde!...

Văzând că poetului nu-i displac vorbele mele, i-am adăugat:

— Mă voiu mărgini dar, dacă-mi permiți, să reproduc în foiletonul meu câteva, pe alese, dintre « atât de variatele producții ale lirei d-tale multicolore », numai cu o scurtă notiță introductivă... Asta cred eu să va fi deajuns pentru ca «Primul mănunchi» al d-tale să străbată în toate unghiurile lumii noastre, spre a 'ncânta, din temeliile ei până 'n culme, cu suavul lui parfum, în adevăr atât de nou și de original.

Am căpătat permisiunea poetului și iată, mă execut, sperând că fac plăcere iubitorilor de poezie română... ».

Și cu următoarea încheere (la pag. 359, r. 2):

« Desigur, cititorii vor zice, ca și mine, că orice comentări critice sunt de prisos și că, în adevăr, talentul original se impune; el n'are nevoie de sprijin străin ca să-și urmeze drept înainte cariera...

Un singur lucru numai: prea sunt din cale-afară originali poeții eștia moderni! »

Cititorii vor recunoaște că poemele « Crucea și semiluna » și « Grația Domniței » sunt parodii după Bolintineanu; « In Gondolă », după Bolintineanu sau Alecsandri; « Steaua » după Eminescu; și « Idilă » după Coșbuc, poetul său favorit, de altfel. Caragiale a dat expresia admirației sale pentru talentul lui Coșbuc în nota din «*Moftul Român*», 23 Iunie 1895 despre *Balade și idile* de George Coșbuc:

« Pe câmpul vast al publicisticii române, pe care crește atâta spanac des și abundent, a apărut în sfârșit zilele acestea și un copac, și e așa de mândru și așa de puternic, că, mii și mii de recolte de burueni se vor perinda, și el va sta tot mereu în picioare, tot mai sănătos și mai trainic, înfruntând gustul actual și vremea cu schimbările ei capricioase, și făcând din ce în ce mai mult fala limbii noastre românești — un volum de *Balade și Idile* de *George Coșbuc*, editura librăriei Socec și Comp.

Până să ne facem datoria pe deplin în privința acestei apariționi de cel mai mare preț, credem de ajuns, spre a atrage asupră-i atenția cititorilor noștri inteligenți, a reproduce câteva bucăți din această încântătoare carte. Fără vorbă multă, să 'ncepem ».

Pag. 356: *IN GONDOLĂ*. Caragiale expediase poezia lui Zarifopol, rugându-l în glumă să-i compună un Duettino veneziano, cu următoarele modificări: strofa I *Refrain essemble;* după strofa a șaptea, iar prima strofă, ca *Refrain essemble*.

« Stimate Domnule Doctor, dumneata ca și mine crezi desigur că poezia și muzica sunt două surori divine, menite de zei să meargă totdeauna mână 'n mână, ca, prin îndoit farmec, să minuneze pe muritori, îndulcindu-le moravurile din cea mai fragedă a lor junețe și până zaharisesc complet! Ei dumneata ești muzic, eu sunt poet; suntem prin urmare meniți a merge mână 'n mână. Minten, musai să-mi compui alăturatul Duettino veneziano, care neapărat o să-ți pară nou ceva. Aș dori o muzică de janr lejer, une guitare. Firește nu m'amestec să-ți dau consilii în specialitatea dumitale; dar, fiindcă am fost de trei ori la Venezia duioasă și m'am plimbat în gondolă, îmi permit a-ți aminti o particularitate a canzonettei de lagună: refrenul în genere e în tempo di valzer, iar cupletele în 2/4 allegro — 'rca Madonna! — Aştept un răspuns bun în această privinţă» (Scrisoare nedatată, Martie sau Aprilie 1909.

Pag. 359: *PAŞA DIN SILISTRA*. Pastişă după Bolintineanu, dictată de Caragiale lui St. O. Iosif. «Cum scria Bolintineanu».

«Într'un cerc de scriitori se discuta mai lunile trecute, cum scria Bolintineanu. Poetul Iosif îşi exprima nedumerirea, cum poate un scriitor produce atât de mult? Scria el oare anevoie? Nea Iancu Caragiale îi răspunse:

— Aş, deloc. Să vezi... scria cu o uşurinţă rară. Ia o bucată de hârtie. Ei, scrie acum.

Şi începe dictatul (urmează *Paşa din Silistra*; la r. 25, după *Şi toţi asistenţii...* Nu râde, băete, că-mi trebue inspiraţie! Scrie: urmează restul) Punct. Iscăleşte acum: *D. Bolintineanu*, şi dă-i drumu la tipar. Cum vezi, nu e lucru greu; în douăzeci şi cinci de minute scria, va să zică, o poezie, ceeace înseamnă 16 la zi, pentru cazul, că Bolintineanu muncia zilnic numai 6 ore; la lună e un volum formidabil; la anu, o bibliotecă întreagă. Cum v'am spus, băeţi, el scria cu o uşurinţă rară...»

Pag. 360: [*TRICOLORUL*]. Conţinutul scrisorii:

Prea stimate cetăţene,

«Şi ca Român, — căci, mai nainte de a fi om, Românul este Român, — şi ca poet, — căci Românul este născut poet, — pot zice că mă aflu astăzi în culmea fericirii... Vezi numa! După ce primii dela d-ta fragmentul nepreţuit cu începutul «Tricolorului», o împrejurare providenţială mă făcu să dau peste atât de mult şi cu drept cuvânt desideratele de d-ta, ca şi de Românimea întreagă, ţeterale, nu ale aerului Taţitus, (că 'z acelea nu-s, pentru noi acuma de samă!), ci peste ale dulcelui bard dela Mirceşti. Inchipuie-ţi noroc. Am găsit într'o colecţiune de poezii naţionale legate, pe partea din năuntru a scoarţei (scriptura, o recunosc perfect) oda «Tricolorul» *în-trea-gă*, scrisă, fără doar şi poate, de mâna olimpianului nostru. Zic *odă*, fiindcă trebue să fim prea nedaţi la slovă, ca să punem în altă categorie decât a odei o concepţiune poetică de aşa înaltă inspiraţiune.

«N'am nevoie, cred, să-ţi transcriu şi partea pe care o ai d-ta; presupun că originalul îl vei fi păstrat cu scumpătate; mă mărginesc a-mi face cu mare plăcere datoria cetăţenească de a-ţi da, aci alăturată în copie fidelă, urmarea «Tricolorului», dela versul din urmă al fragmentului pe care ai avut dragostea de simpatriot a mi-l împărtăşi... — Vezi, mă rog frumos, alăturata urmare a «Tricolorului» (urmează parodia, şi apoi:) ... Aud?

Pag; 361: *POEME IN PROZĂ*. Pastişe semănătoristă, în proză ritmată, «maeterlinckiană». Pag. 363, rândurile 24—25 *umblă 'ntr'una serta-ferta*, adăogire de mână, a lui Caragiale, în marginea foiletonului tipărit (în păstrarea d-nei Alexandrina I. Caragiale).

Pag. 364: *FABULĂ*. Scrisă în ziua jubileului de 60 ani, la Berlin, ca un apolog lămuritor al pricinilor pentru care a refuzat sărbătoririle în ţară, proectate de Vlahuţă, Gârleanu şi alţii.

Pag. 374: *METEOROLOGIE*. Prima versiune: *De la ţară*, în «*Moftul Român*», I, 11, 1893. Deosebirile din *Moftul Român*:

Pag. 374, r. 10: *spuiu*; r. 11: Mitru *(învârtind căciula în mână) Dè!*; rândurile 13—14: Niţă *(scărpinându-se)* — Dè, nu prea are semne...; r. 17: Niţă (sceptic); r. 22: Niţă. — Uite...; r. 24: Mitru *(scărpinându-se)*. — *Incă vorbeam*; r. 35: fără *boerule*; r. 36: fără *spune*; rândurile 37—38, lipsesc; rândurile 39—40: fără *dacă pofteşti, să-ţi faci pomană*.

Pag. 410: *UN FRIZER-POET ŞI O DAMĂ CARE TREBUE SĂ SE SCARPINE 'N CAP*. In procesul de calomnie intentat de Caragiale lui Caion, care cu acel prilej a afirmat că acest articol batjocoritor îl îndemnase să se răzbune, Caragiale a tăgăduit că articolul ar fi fost scris de el.

Pag. 416: « *AMINTIRI MILITARE* ». In volumul cu acest titlu (Bucureşti, Tipografia Epoca, 1897), articolul serveşte ca *Prefaţă*, cu următorul început:

« Veteranul căpitan Mihail Demetrescu îmi comandă să spun câteva cuvinte asupra publicaţiunii sale « Amintiri militare ».

Sunt dator să execut scurt mişcarea, şi iată de ce. Aceste « Amintiri », eu am stăruit să fie date la lumină. Făcând cunoştinţă cu bravul invalid, acum câţiva ani, l-am rugat să-mi povestească toate câte le văzuse şi le pătise în timpul campaniei de peste Dunăre.

După ce am ascultat atâtea s'atâtea lucruri interesante, povestite de căpitanul, i-am zis:

— Căpitane, de ce nu le aşterni povestirile d-tale într'o carte?

— Dar eu nu ştiu să fac cărţi, mi-a răspuns el râzând, eu nu sunt autor.

— Atât mai bine! dacă ai fi autor, crede-mă nu te-aş îndemna să faci o carte; sunt destule cărţi de autori. Tocmai pentru că eşti simplu militar, te îndemn să povesteşti în scris, cât se poate mai cum ai povestit prin graiu, tot ce poţi povesti despre campania la care ai luat parte.

— Să 'ncerc, mi-a spus Dimitrescu.

— Numai un lucru te mai rog: povestind, nu uita un minut că nu eşti autor, — nimini nu întunecă mai mult fapte şi lucruri limpezi, şi de ele am nevoe, decât autorii.

După câtăva vreme, veteranul mi-a adus gata pe hârtie « Amintirile » sale.

Pag. 416, rândurile 8—11, lipsesc. Urmează ca în *Epoca*, cu câteva mici deosebiri:

Pag. 416, r. 25: *cu* care; r. 29: circulă *în genere;* r. 38: *schilodite.*

Pag. 437: *POVESTE DE PAŞTI*. Pastişă poporanistă. In numărul de Anul nou, al « *Opiniei* », sub titlul *Caracudi de Paşti*, se publica o scrisoare a lui Caragiale, făgăduind, din partea reporterului Caracudi, o « Cronică de Paşti ». Textul scrisorii:

Berlin, 26 Decembre 1907, mercuri

Stimaţi Confraţi, hotărît Dv. sunteţi prea buni pentru mine! Voiţi să mă faceţi a gândi că sunt un publicist de valoare... Atâtea graţioase dovezi de simpatie în gazetă! Atâtea bunătăţi! Apoi, atâta sinceră compătimire pentru trista mea infirmitate mentală, erratofobia! Pe urmă, o felicitare colectivă de anul nou, cu atâtea preţioase iscălituri pe cari cu drag le aştept în toate dimineţele la aşa depărtare de patrie şi de... Ieşi. Vous me comblez, vraîment! Cum să mă plătesc eu de atâta dragoste şi omenie? Nu voiu putea altfel, desigur, de cât cu o « *Cronică de Paşti* ».

Până atunci să fim sănătoşi! Dumnezeu care le-a poruncit planetelor strâmta lor cale în sânul lui fără de margeni, ajute-ne s'ajungem cu bine şi la frumoasele serbători de primăvară! Atunci să-l vedem noi pe valorosul Dv. colaborator, domnul Caracudi, ce surpriză e 'n stare să ne mai facă. La mulţi ani!

Caragiale

Pag. 440: [*DESPRE SCRIS*]. Scrisoare cu care autorul îşi însoţea prima contribuţie literară la « *Gazeta Săteanului* »: *Cănuţă, om sucit.*

TABLA ILUSTRAȚIILOR

Planşa

I. I. L. Caragiale în vârstă de 27—28 ani (1879—1880).

II. Pagină din *Dă-dămult... mai dă-dămult* (manuscris autograf al lui Caragiale; vezi pag. 201—202 ale prezentului volum).

TABLA DE MATERII

Pag.

PREFAȚA XI
[Introducere] 1
Caut casă. 6
De închiriat 10
Slăbiciune 15
Desiderate legitime 19
Sgomot 23
Leac de criză 27
Intelectualii 32
[Fragmente] 36
[Cometa Falb] 42
La Monza 47
[Cabinetul negru] 52
[Păreri libere] 56
[Impotriva subvenţiilor de Stat] 60
[Scrisorile anonime] 65
[Armata noastră] 70
[Şcoala şi familia] 75
[Noi şi Biserică] 80
[Dărâmarea bisericii Vărzaru] 85
O seară bine petrecută 90
Notiţe literare — Cum era odinioară 95
Moftangii — Rromânul 99
    Rromânca 101
    Savantul. 104
Justiţia română. Secţia corecţională 106
Arendaşul român 109
Un vis 112
Cronica de joi 115
O plimbare la Căldăruşani. 119
Palatul Cotrocenilor. 123
Pomada fermecată 126
Peste 50 de ani 129
Sfânta Ghenoveva 134

Pag.

Făcătoare de minuni 139
Un incident de sensaţie 144
Situaţie penibilă 148
Nimic nou 153
Ion 158
Partea poetului 164
Ouăle roşii 170
Orientale. Două documente 173
Domnul X 178
Meteahna 183
Pradă de război 187
Dintr'un catastif vechiu 192
Dă-dămult... mai dă-dămult 198
A. Odobescu 209
Selăgeanu 219
Dela d. C. D. Gherea 222
Politică şi Literatură 226
Morală şi educaţie 245
O întâmplare la Ierusalim 256
Sistema Doctorului Catran şi a Profesorului Pană 260

ADDENDA 279

Voiţi cronică literară?...: 279. Cronică literară: 281. Cronică literară: 283. Zig-Zag!...: 285. Cronică fantasistă: 287. Zig-Zag: 288. Cronica?...: 291. Cronica: 293. Una-alta: 296. Profesie de credinţă (către cititori): 297. Către cititori: 298. Manifest! (către cocoane): 298. Mulţumire publică: 299. Importantisim: 300. Gogoşi: 300. Gogoşi: 302. Gogoşi: 304. Gogoşi: 304. Gogoşi: 304. Gogoşi: 305. Calendar: 305. Regentul anului: 307. Eclipse: 307. Diverse: 307. Sonet: 308. Sonet: 308. Versuri: 309. Unui amic înecat în datorii: 311. Unui poetastru: 311. Sonet: 311. Mandatul: 311. Sfânt-Ion: 312. Doi academici: 316. Magnum mophtologicum: 316. Ruga spiritistului: 317. Ab irato: 318. Excelsior: 318. Da... nebun!: 320. Cameleon-femeie: 321. Moartă: 322. Amiază maură: 324. Criticilor mei: 325. In curând: 326. Eros: 327. Moartea protestantului: 327. Sonet: 328. Primăvară: 329. Prea sărac: 330. Amicului meu Gion: 333. Mauvaise humeur: 335. Discreţie: 335. Suveran şi curtezan: 336. Ion prostul: 336. Unui clubman: 337. Cazu-Cuza: 337. Fabulă democratică: 342. [Duel armenesc]: 342. [Bilet de ploaie]: 343. [Inscripţie pe fântâna slujnicelor]: 343. Cântec studenţesc: 343. Mare farsor, mari gogomani: 344. Duel: 345. Bietul Ion: 345. Temelia: 346. Mângâiere: 347. Boul şi viţelul: 348. Talmud: 349. Savant: 349. Odă: 349. De ce?: 350. Litanie: 351. Semnul: 352. Răspuns la « Struna zilei »: 352. [Bilet]: 353. Primul Mănunchiu. Crucea şi semiluna: 353. Graţia Domniţei: 355. In gondolă: 356. Steaua: 357. Idilă: 358. Paşa din Silistra: 359. [Tricolorul]: 360. Poeme în proză: 361. Fabulă: 364. Călduros apel: 364. Trecutul şi prezentul: 365. Magnum mophologicum: 366. Olga şi Spiriduş: 366. Scandal academic: 368. Apa blagoslovită: 369. Logica baroului: 370. Moş Teacă: 371. Un cuvânt: 372. O răutate: I. L. Caragiale: 373. « Nea Ion »: 373. Meteorologie: 374. La Poştă: 375. Scrisorile unui egoist: 375. Din scrisorile unui egoist: 378. Moşii: 383. Mare-

pht

Pag.

excursiune română prin judeţul Neamţu: 384. Poetul Vlahuţă: 386. Imaginaţie, stil şi clistir: 389. Neînţelegere: 391. Poşta redacţiei: 391. Imposibil: 393. Educaţiunea sentimentală la vite: 393. Teatrul la ţară: 395. O carte preţioasă: 396. Cele trei zeiţe: 396. Infiorătoarea şi îngrozitoarea şi oribilă dramă din strada Uranus: 397. Ultimă oră: 398. Marele concurs literar al « Moftului Român »: 398. Reflecţii: 399. C.F.R.: 400. Talmudic: 400. Culmi: 400. Cugetări: 400. Sfaturi: 401. La Tribunal: 401. Mofturi: 401. Din albumul unei pianiste: 403. Tot Mitică: 403. Un friser-poet şi o damă care trebue să se scarpine 'n cap: Capul ei!... Părul aceleia care...: 410. Notiţe literare: 411. « Suflete obosite »: 412. O bună lectură: 413. O nouă revistă literară: 415. « Amintiri militare »: 416. O nouă « carte de citire »: 417. « Răzbunarea lui Anastase »: 421. D'avalma: 422. Salonul: 422. O carte rară: 423. Spitalul amorului: 424. Cilibi Moise: 425. Un dicţionar român: 426. Dicţionarul contimpuranilor de Dim. R. Rosetti: 427. Gheorghe Baronzi: 428. Traian Demetrescu: 429. Un caz literar interesant: 429. Plagiatul Zola-Bibescu: 430. Un nou Plagiat-Zola: 432. Petiţie în procesul Caion: 435. După procesul Caragiale-Caion convorbire cu D. Caragiale: 435. Răspuns la o anchetă literară: 436. Poveşte de paşti: 437. [Despre scris]: 440.

NOTE ŞI VARIANTE 442
TABLA ILUSTRAŢIILOR 459